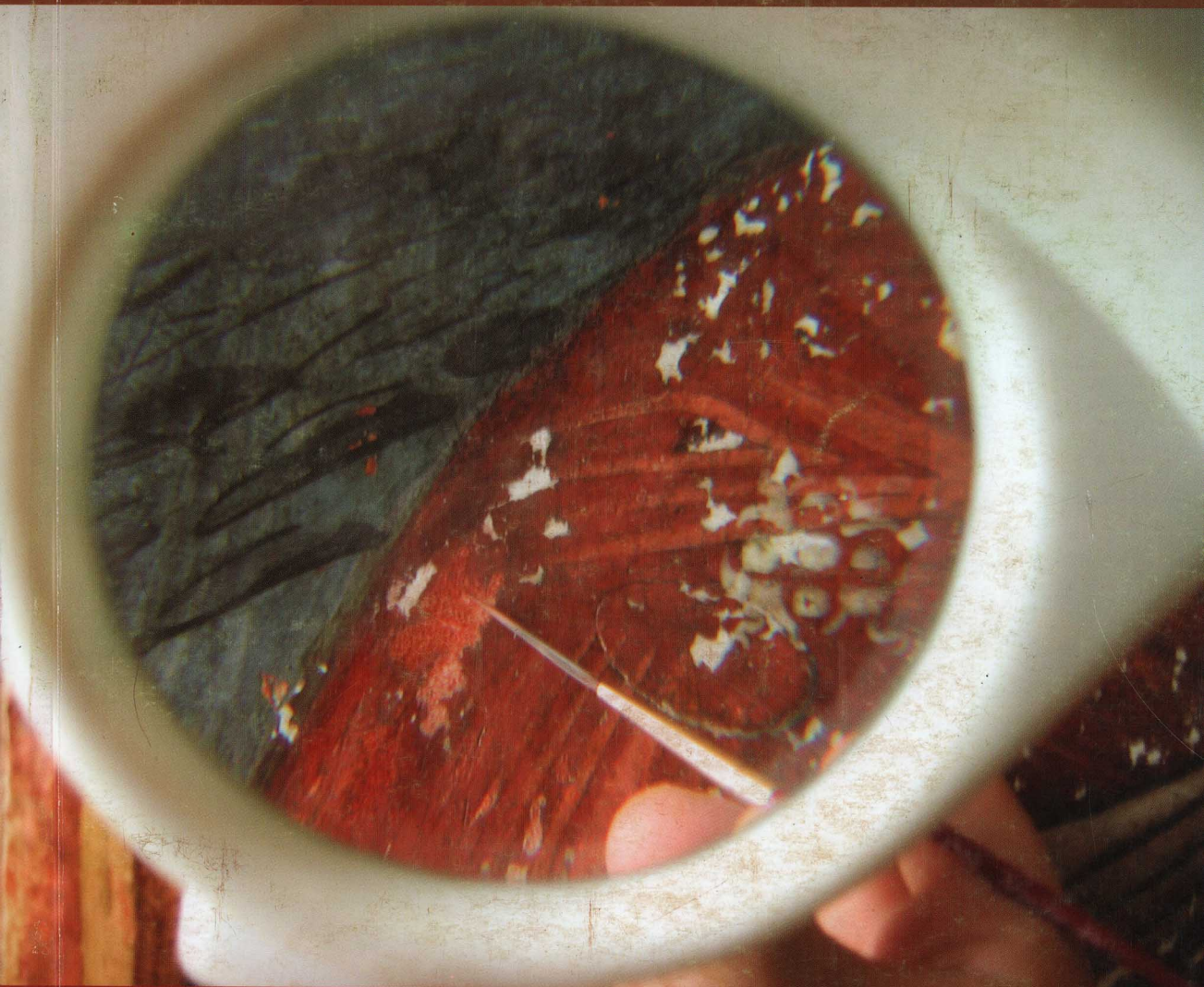

CIBINIUM

partea II

2006-2008

CONSILIUL JUDEȚEAN SIBIU
COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA” SIBIU

C I B I N I U M

2 0 0 6 - 2 0 0 8

Partea a II-a

Editura „ASTRA MUSEUM”
Sibiu, 2009

Coperta 1: Restaurare pictură. Integrare cromatică sub lupă – detaliu.
Coperta 4: Nominalizarea Complexului Național Muzeal „ASTRA” la premiul „Muzeul European al anului”. *Întâlnirea Forumului European al Muzeelor*, Bursa, Turcia, 9 May 2009

Coordonator: prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR

Colectivul de redacție: drd. Mirela CREȚU
drd. Valer DELEANU
drd. Valeriu Ion OLARU

Corecturi: drd. Mirela CREȚU,
Daniela MUNTEAN,
Delia VOINA

DTP: Liliana OPRESCU

Fotografii: Arhiva Complexului Național Muzeal „ASTRA”,
Alexandru OLĂNESCU

Coperta: Mihaela BASARABĂ

Traducere rezumate: Limba engleză: Dorana CIORAN, Dana BOTOROAGĂ,
Adina VĂRGATU,
Limba franceză: Maria BOZAN, Alexandra GRUIAN,
Louis GUERMOND, Alexandra Elena TODORAN,
Ruxandra Ioana STROIA
Limba germană: Camelia ȘTEFAN, Mihaela ARSENIE ANDRE
Limba italiană: Raluca ILIUȚ

Adresa **Editurii „ASTRA MUSEUM”**
Address **„ASTRA MUSEUM” Publishing House**
Anschrift **„ASTRA MUSEUM” Verlag**

Piața Mică nr. 11-12, 550182 – Sibiu
Tel.: + 0269/21.81.95
Fax: + 0269/21.80.60
e-mail: cid@muzeulastra.ro

Editura „ASTRA MUSEUM” este recunoscută la
Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, cod CNCSIS 309

© 2009, Reproducerea integrală sau parțială a textului și a ilustrațiilor din acest volum este posibilă numai cu acordul Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu.

Responsabilitatea științifică a conținutului textelor revine autorilor.

ISSN 1842-0249

Dr. Ovidiu Baron,	Întâlnirea Forumului European al Muzeelor	9

CAPITOLUL I. EXPOZIȚII TEMPORARE

Drd. Valeriu Olaru, Camelia Ștefan, Karla Roșca,	Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” - o nouă unitate muzeală	17
Dr. Corneliu Ioan Bucur, Drd. Ada Maria Popa,	„Tezaure umane vii” – expoziția inaugurală a anului Capitalei Culturale Europene 2007	21
Camelia Ștefan, Karla Roșca,	Identitate cultural europeană - 10+15+2. <i>Dialogul multiplelor identități</i>	30
Dr. Irmgard Sedler,	Mobilier pictat din sudul Transilvaniei. <i>Un proiect internațional realizat la Casa Artelor din Sibiu (august - noiembrie 2007)</i>	33
Ionuț Lăpădat,	Elemente de ecumenism în satul românesc	44
Maria Bozan,	<i>Patrimoniu etnologic și cultură contemporană. Trei ani de prezentare a altor culturi la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu</i>	48
Raluca Bușie,	<i>Universul feminin. Expoziția Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” Sibiu</i>	62
Alexandra Gruian,	<i>Expoziția unei mărturii etnografice: Invitație la muntele Athos - fotografii de Yves Phelippot</i>	66
Carmina Maior,	Cruce. Răscruce. Troița în Mărginimea Sibiului. <i>Studiul unui monument de arhitectură populară transpus într-un discurs expozițional</i>	72

CAPITOLUL II. PATRIMONIUL CULTURAL IMATERIAL

Dr. Corneliu Ioan Bucur, Mihaela Arsenie Andre,	<i>Departamentul creatorilor populari cu dizabilități. Un proiect tânăr, plin de sentiment și pasiune în cadrul Asociației Naționale a Creatorilor Populari</i>	81
Dr. Corneliu Ioan Bucur, Drd. Mirela Crețu, Dana Botoroagă,	<i>Programul „Tezaure umane vii” întreprins la Muzeul „ASTRA”, Sibiu. 2008 - raport de activitate</i>	88
Ioana Luca, Simona Ghiorghieș,	<i>Târgul Național de Jucării</i>	100

CAPITOLUL III. MARKETING – EDUCAȚIE – MEDIATIZARE – TURISM CULTURAL

Dr. Ovidiu Baron,	<i>Valorificarea patrimoniului Muzeului „ASTRA” prin strategii de marketing modern</i>	107
Adriana Capotă,	<i>Ancheta sociologică din noiembrie-decembrie 2008</i>	114
Dr. Ovidiu Baron,	<i>Etno-fragmentarism: identitate și diferență. Românii în lume</i>	121
Eliza Penciu,	<i>Centrul de informare turistică din Muzeul în aer liber. Funcționalitate, utilitate, programe cultural-turistice</i>	126
Emanuela Cîmpean,	<i>Dezvoltarea creativității prin programul de pedagogie muzeală</i>	133
Iuliana Silea,	<i>Strategii de dezvoltare a programelor pentru tineret în Muzeul „ASTRA”</i>	135
<u>Ștefan Brandes Lătea,</u>	<i>Muzeul „ASTRA”, o ofertă spectaculară</i>	138
Adriana Capotă,	<i>Patrimoniu cultural – argument, în planul educației în spiritul conștientizării propriei identități etno-culturale</i>	142
Raluca Iliuț,	<i>Rășinari, trasee ale etno și ecoturismului</i>	145
Dana Botoroagă,	<i>Trasee ale etno și ecoturismului în Mărginimea Sibiului</i>	156
Alexandra Elena Todoran,	<i>Relațiile publice pentru muzee - gen proxim și diferență specifică - experiența Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”</i>	160

CAPITOLUL IV. INFORMATIZAREA PATRIMONIULUI ȘI IMAGINII MUZEULUI

Mihaela Basarabă,	<i>Un nou format al site-ului Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	169
Paul Nemeș, Mihaela Basarabă,	<i>Modernizarea platformei de digitizare a patrimoniului la Muzeul „ASTRA”</i>	171
Liliana Oprescu, Mihaela Basarabă, Lucica Novac,	<i>Digitizare pentru prezervare! Etapele digitizării arhivei de imagini a Centrului de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”</i>	173

CAPITOLUL V.
CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA PATRIMONIULUI
CULTURAL NAȚIONAL ÎN ANII 2006-2008

Drd. Silviu Octavian Ciocșan,	<i>Punte peste veacuri. Biserica cu hramul Pogorârea Sfântului Duh din Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu</i>	179
Cornelia Kertesz,	<i>Tehnici vechi de decorare a obiectelor textile etnografice. Tehnica de decorare a țesăturilor pe fire numărate</i>	194
Vasilica Izdrailă,	<i>Tehnici de decorare a ștergarelor. Alesăturile</i>	197
Sorin Fogarascher,	<i>Problematika restaurării colecției de ceramică a Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” în vederea transferării în noul spațiu de depozitare din Casa Artelor</i>	209
Cristina Dăneasă,	<i>Restaurarea panourilor reprezentând Maica Domnului cu Pruncul și Fuga în Egipt din cadrul catapetesmei altarului din biserica ortodoxă din satul Răchita, județul Alba</i>	212
Florența Moga,	<i>Problematika restaurării obiectelor din piele-blănă din colecția Complexului Național Muzeal „ASTRA”</i>	219
Florența Moga,	<i>Port tradițional românesc, în miniatură, din Colecția „ASTRA” (secolele XVIII-XIX)</i>	224
Ruxandra Ioana Stroia,	<i>Meșteșugul jocăritului. Intervenții de conservare și restaurare</i>	232
Dr. Alina Geanina Ionescu,	<i>Restaurarea icoanei pe lemn Înălțarea lui Iisus, din colecția Complexului Național Muzeal „ASTRA” - Sibiu</i>	243
Mirel Bucur,	<i>Investigația non-distructivă de tip radiologie digitală aplicată în domeniul picturii tempera pe panou</i>	253
Drd. Márta Guttmann, Iulia Teodorescu, Andrea Bernath,	<i>Conservarea preventivă: o prioritate la nivel internațional, o prioritate a CePCoR - Centrul de Pregătire a Conservatorilor și Restauratorilor</i>	261
Gabriela Negoescu,	<i>Restaurarea unui colțar săsesc din secolul al XVIII-lea</i>	269
Ileana Chirtea,	<i>Monitorizarea insectelor xilofage în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, în anul 2008</i>	281

CAPITOLUL VI. STUDIOUL „ASTRA FILM”

Dr. Dumitru Budrala,	<i>Filmul documentar și imaginea cotidianului</i>	291
Drd. Adina Vărgatu,	<i>Muzeul „ASTRA” în anul 2007, Anul Capitalei Culturale Europene. Scenariul unui film premiat</i>	297
Drd. Csilla Kato,	<i>Reprezentarea cunoștințelor antropologice în textul scris și cu mijloace vizuale</i>	305

CAPITOLUL VII. PUBLICAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI DE VALORIFICARE ALE MUZEULUI „ASTRA”

Dr. Ilie Moise,	<i>„ASTRA MUSEUM” în contextul etnologiei românești</i>	311
Daniela Muntean,	<i>Biblioteca Muzeului „ASTRA”</i>	323
Karla Roșca,	<i>Suprafețe ceramice și design - un volum de excepție în anul Capitalei Culturale Europene - 2007</i>	326
Delia Voina, Mihaela Vasilief,	<i>Publicațiile Muzeului „ASTRA” (2006-2008)</i>	330
Delia Voina,	<i>Sumar general al volumelor Cibinium 1966-2008</i>	339

MUZEUL

„ASTRA”

45 DE ANI

1963 - 2008

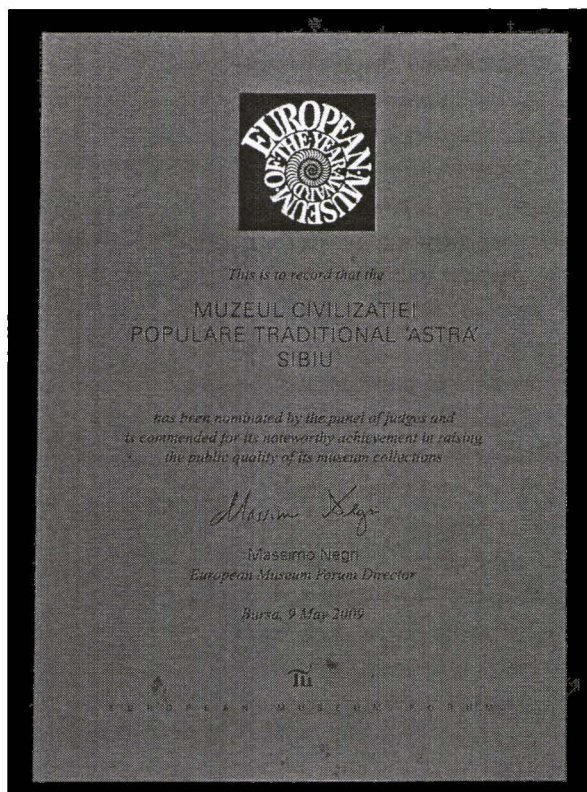
partea a II-a

ÎNTÂLNIREA FORUMULUI EUROPEAN AL MUZEELOR

Dr. Ovidiu BARON

Desfășurată în orașul Bursa (Turcia), **Întâlnirea Forumului European al Muzeelor** a avut drept scop principal decernarea premiului „Muzeul European al anului”. Din cele 52 de muzee înscrise în competiția din acest an, 30 s-au calificat, în urma etapelor preliminare de evaluare și a vizitelor reprezentanților EMF, în faza finală. Pe lângă cele 30 de muzee finaliste, reprezentând 25 de țări europene, au mai participat la eveniment reprezentanți ai unor fundații culturale, universități sau ai unor muzee premiate în anii anteriori.

Programul întâlnirii a fost extrem de intens, începând cu ultima etapă a competiției, interviurile publice. Echipele care au reprezentat muzeele finaliste au fost prezente, pe rând, pe scenă și au răspuns la întrebări legate de cele mai importante aspecte ale instituțiilor în care își desfășoară activitatea și de programele culturale pe care le derulează.

Interviurile publice au reprezentat un excelent schimb de experiență, participanții putând lua pulsul muzeologiei europene actuale, afla despre preocupările, realizările și problemele colegilor din alte țări, descoperi metode de lucru inovatoare etc. Metoda aleasă a fost cât se poate de potrivită, dialogul cu moderatorii (membrii Comisiei de acordare a Premiului Emya) fiind o formă de transmitere a informației mult mai dinamică și mai captivantă decât tradiționalele conferințe. Interviurile publice au generat numeroase dezbateri între muzeografi cu preocupări comune, discuții despre proiecte noi sau stabilirea unor viitoare întâlniri. În program au mai fost incluse workshopuri despre bucătăria tradițională turcă și tradiția de imprimare Ebru, vizite de documentare la cele mai importante muzee ale orașului Bursa, precum și la câteva monumente istorice (moschei, monumentele funerare ale unora dintre cei mai importanți conducători otomani etc.).

Intervențiile unora dintre membrii Comisiei Emya au evidențiat importanța inovării în domeniul muzeologiei, a implicării sociale a muzeelor, impactul pe care expozițiile îl pot aduce asupra unor comunități, importanța programelor educaționale, atât pentru copii, cât și pentru adulți, capacitatea muzeelor de a stimula creativitatea etc. Aceste caracteristici au fost, de altfel, avute în vedere în selecția câștigătorilor concursului.

În intervenția pe care a avut-o, domnul Massimo Negri, directorul EMF, a subliniat faptul că un muzeu este cu atât mai important, cu cât reușește să devină model pentru alte instituții culturale. Domnul Wim van Der Weiden, președintele Comisiei de jurizare a Premiului Emya, a subliniat faptul că muzeele au standarde de calitate tot mai ridicate și că este din ce în ce mai greu să fie jurizată o astfel de competiție. Astfel, cele 30 de muzee ajunse în faza finală, reprezintă o selecție a elitei muzeologiei europene, lucru exprimat și de diplomele acordate acestor instituții, care subliniază excelența rezultatelor obținute în programele pe care le derulează și în felul în care acestea sunt transmise publicului.

Organizatorii turci s-au implicat extrem de serios în coordonarea tuturor activităților din program, atât a celor cu un interes strict legat de competiția Emya, cât și a celor legate de prezentarea muzeelor locale și a unor elemente ale culturii locale, de la bucătărie până la exercițiul caligrafic Ebru sau la muzica și dansul tradițional. Spectacolul folcloric organizat în piața din fața *Muzeului Orașului* a fost cât se poate de reprezentativ pentru cultura turcă. Dansatorii au impresionat prin grația mișcărilor și prin vivacitatea costumelor multicolore, iar ritmurile orientale au ținut publicul cu sufletul la gură. Au fost incluse în program și elemente coregrafice inspirate din istoria turcilor, dansatorii purtând costume de luptă și mimând scene specifice.

În ceea ce privește muzeele, Bursa deține un *Muzeu al Orașului*, care grupează mai multe scene din istoria țării, ajungând până la simboluri contemporane (inclusiv din domenii precum fotbalul sau automobilismul), un *Muzeu al costumului popular*, în cadrul căruia costumele din diverse zone ale țării pot fi admirate în voie, prin intermediul unui sistem rotativ, precum și un muzeu de marionete, care prezintă tradiția unor spectacole specifice regiunii, numite *Karagöz*. Reprezentanții muzeului au prezentat, desigur, și câteva secvențe dintr-un astfel de spectacol.

Primarul orașului a menționat, în discursul său de inaugurare, faptul că în Bursa există și proiectul ambițios al unui muzeu în aer liber, motiv pentru care delegația Complexului Național Muzeal „ASTRA” a oferit reprezentanților municipalității, dar și directorului Muzeului Orașului, *Catalogul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului)*, publicație care oferă informații extrem de prețioase despre procesul de constituire a unei asemenea instituții. În discuțiile avute cu reprezentanții municipalității, directorul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, a propus și realizarea unor întâlniri de lucru cu delegații de muzeografi din Sibiu și din Turcia, subliniind faptul că deplasarea unei delegații turce la Sibiu ar putea aduce mari beneficii în eforturile de realizare a unui muzeu în aer liber.

Vizitele efectuate de cei doi reprezentanți ai Forumului European al Muzeelor la Sibiu le-au creat acestora o impresie deosebit de puternică, declarațiile notate la plecare fiind cât se poate de sugestive. Documentarea efectuată la fața locului a permis identificarea celor mai importante valori deținute de Complexul Național Muzeal „ASTRA”, precum și a manifestărilor și a programelor culturale care le valorifică, făcându-le accesibile publicului larg. Interviu public de la Bursa s-a derulat plecând de la proiecte inovatoare precum *Etno-Tehno-Parc-ul* sau *Satul european*.

Subliniind popularitatea proiectului destinat copiilor, care dețin, începând din 2007, propriul lor spațiu în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, directorul muzeului sibian a trecut în revistă rezultatele deosebite ale programului educațional derulat la Sibiu, dublat de o gamă largă de activități ludice, care fac procesul de învățare mult mai prietenos și, bineînțeles, diferit de ceea ce se întâmplă, în mod obișnuit, în școli. Programele educaționale derulate la *Etno Tehno Parc* îi ajută pe copii să crească într-un mediu curat, îi apropie de muzeu și le facilitează înțelegerea rolului acestuia în viața comunității. Implicațiile sociale ale programelor culturale derulate de

Complexul Național Muzeal „ASTRA” au fost, de asemenea, evidențiate, instituția muzeală urmărind, în mod constant, să transmită publicului larg conștiința propriei identități etno-culturale. Prin proiectele derulate și prin ceea ce își propune să realizeze pe viitor, muzeul sibian se dovedește a fi un adevărat centru cultural, care stimulează creativitatea în varii domenii și colaborarea eficientă între instituții publice cu atribuții și preocupări dintre cele mai diverse.

Identitatea etno-culturală stă și la baza proiectului *Satul european*, într-o perspectivă mult mai largă. Astfel, prin intermediul unor construcții specifice diferitelor țări europene, *Satul european* ar urma să transmită, din perspectiva domnului prof. dr. Corneliu Bucur, fundamentele culturii europene, ajutându-i pe copii să înțeleagă mai bine asemănările și deosebirile dintre popoare și să găsească liantul cultural din care să rezulte o identitate comună, fără ca aceasta din urmă să anuleze identitatea națională. *Satul european* completează, astfel, cu succes, proiectul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, evidențiind semnificațiile universale ale monumentelor tehnice și arhitecturale din Dumbrava Sibiului.

Ideea de identitate, alături de necesitatea implicării muzeului în viața comunității, prin programe culturale de valoare excepțională, care să sfideze dificultățile de orice fel, au fost liniile directoare ale interviului public, dialogul dintre domnul Vim van der Weiden, președintele Comisiei de acordare a Premiului Emya, și domnul prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, fiind foarte bine primit de public, asta și datorită entuziasmului extraordinar transmis de directorul muzeului sibian.

Câștigătorul competiției din acest an, Muzeul din Salzburg (*Neue Residenz*) din Austria, a fost redeschis în 2007 într-o clădire construită în anul 1600 de arhiepiscopul Wolf Dietrich și situată în centrul vechi al orașului. Restructurat cu scopul valorificării sale din perspectivă muzeală, muzeul austriac are și elemente de iluminat și de răcire foarte moderne, care îi ajută pe cei care-l administrează să economisească importante sume de bani. Acesta a fost, de altfel, unul din cele mai apreciate elemente în cadrul competiției din acest an. Expoziția de bază se numește „Mitul Salzburgului” și este, în perspectiva comisiei Emya, „auto-critică și curajoasă”. Expozițiile temporare au ca temă „Personalități ale Salzburgului”, oferind o gamă largă de experiențe intelectuale și senzoriale. Muzeul este dotat cu aparatură electronică și audiovizuală performantă, valorificând și în acest fel, semnificațiile diverse ale colecțiilor.

Premii speciale au fost acordate Centrului Arheologic Almoina din Valencia (Spania), Muzeului Poveștilor de viață din Speicher (Elveția) și Muzeului de Artă Modernă din Istanbul (Turcia). Diplomele acordate acestor muzee recunosc excelența concepției lor, abordarea inovativă și atenția deosebită acordată nevoilor vizitatorilor. Premiul *Micheletti*, care urmărește promovarea muzeelor cu profil tehnic sau industrial, a fost acordat Muzeului Regiunii Jaeren (*Naerbø*) din Norvegia. În acest caz, Juriul a fost impresionat de ideea combinării unei ferme cu o fabrică, ambele revalorizate din punct de vedere științific. Explicațiile științifice, prezentate în variante scurte și pe înțelesul tuturor, ajută publicul vizitator să înțeleagă cu ușurință mesajul ce se dorește a fi transmis. Creativitatea, imaginația, combinate cu priceperea în atragerea de fonduri reprezintă, din punctul de vedere al Juriului, cheia succesului în cazul muzeului norvegian. Ultimul premiu acordat în cadrul Întâlnirii de la Bursa a fost *Premiul Consiliului European*, câștigat, în acest an, de Muzeul *Zeeuws* din Middelburg (Olanda). Premiul acordat de Consiliul European urmărește stimularea proiectelor de promovare a multiculturalității.

Muzeul „ASTRA” s-a numărat, anul acesta, printre instituțiile recunoscute, la nivel internațional, prin acordarea unei diplome de excelență (pentru *Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”*). Diploma subliniază realizările deosebite în privința serviciilor oferite publicului și creșterea permanentă a colecțiilor. Interacțiunea dintre

public și colecții reprezintă, în viziunea specialiștilor de la Forumul European al Muzeelor, una dintre cele mai importante norme ce trebuie aplicate în cadrul instituțiilor de profil. Muzeul „ASTRA” urmărește cu mare atenție acest lucru, fiind în permanență deschis către sugestiile vizitatorilor.

Întâlnirea Forumului European al Muzeelor a constituit un bun prilej pentru o analiză comparativă a activității muzeale internaționale, evaluarea realizărilor proprii neputând fi efectuată cu succes decât în contextul mai larg al unui fenomen internațional. Competiția reprezintă, pentru muzeul sibian, un factor stimulator, care nu trebuie ignorat, atât timp cât dorim să ne păstrăm la standarde de performanță demne de recunoașterea publicului și a specialiștilor, deopotrivă.

THE EUROPEAN MUSEUM FORUM MEETING

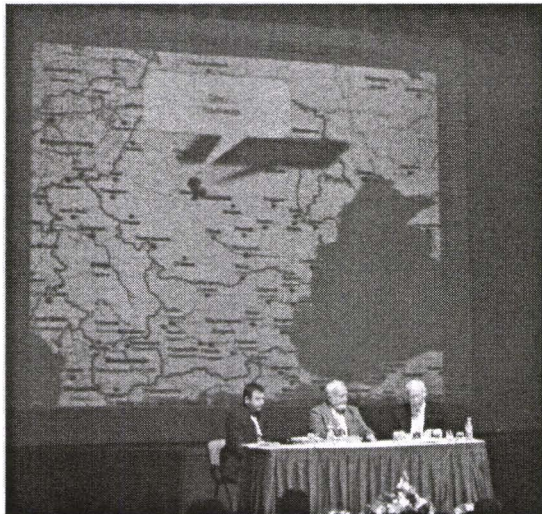
The „ASTRA” National Museum Complex has recently participated at the European Museum Forum Meeting in Bursa, May 6-9, 2009. The goals of the Meeting were the final phase of the EMYA Prize and the Annual Meeting of the EMF.

Mr. Corneliu Ioan Bucur, the manager of the „ASTRA” Museum has answered to the questions of Mr. Wim van der Weiden in a public interview, and presented in only ten minutes the most important projects of the museum. The discussion was about the Ethno-Techno Park, a special place inside the Open Air Museum dedicated to children (for instructive- educational purposes and entertainment, mostly outdoor games), and about the European Village a very ambitious project for a representative collection of traditional buildings from all over the Europe. During the interview Mr. Bucur also approached a major subject, namely the importance of the identity, both national and European, and on his opinion these two projects help us to transmit that idea of identity to the children.

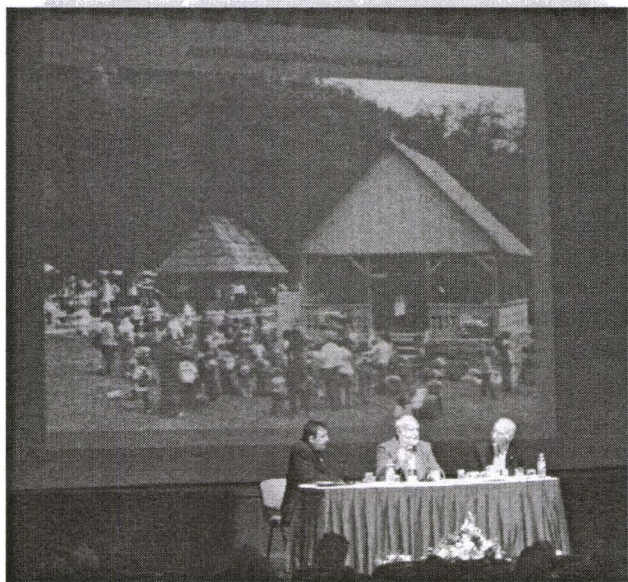
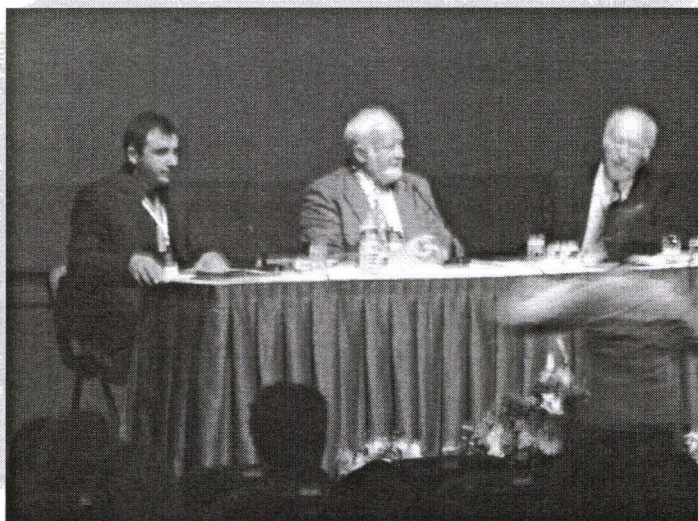
At the end of the Meeting the Astra Museum was awarded with a diploma for its exceptional results. The original message of the diploma is: „This is to record that the Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” has been nominated by the panel of judges and is commended for its noteworthy achievement in raising the public quality of its museum collections.”

The 2008 European Museum of the Year Award was offered to Salzburg Museum (Austria). Three other museums were specially commended: the Archaeological Centre of Almoina, Valencia (Spain), the Museum of Life Stories, Speicher (Switzerland) and the Museum of Modern Art from Istanbul (Turkey). The Micheletti Award for the most promising technical or industrial museum among the current year's candidates was offered to the Museum of the Jaeren Region at Naerbø, Norway. Finally the Council of Europe Award was offered to the Zeeuws Museum, Middelburg, Netherlands.

*Secvențe
din timpul interviului public.
Delegația
Complexului Național
Muzeal „ASTRA” Sibiu
a răspuns întrebărilor puse de
domnul Wim van der Weiden,
președintele Comisiei EMYA.*

*Interviul public a fost dublat
de o prezentare video
conținând câteva dintre cele mai
reprezentative sectoare din
Muzeul în aer liber din
Dumbrava Sibiului.*

Secvență din cadrul festivității de premiere. Alături de reprezentanții muzeelor premiate sunt primarul orașului Bursa, președintele EMF și președintele Comisiei EMYA.

Festivitatea de acordare a diplomelor de excelență. Prof. dr. Corneliu Ioan Bucur alături de reprezentanții muzeelor finaliste.

Participanții la Întâlnirea EMF.

CAPITOLUL I

EXPOZIȚII TEMPORARE

MUZEUL DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ SĂSEASCĂ „EMIL SIGERUS” - O NOUĂ UNITATE MUZEALĂ

drd. Valeriu OLARU
Camelia ȘTEFAN
Karla ROȘCA

Monumentul istoric cunoscut sub denumirea de *Casa Artelor* este situat pe latura de nord a Pieței Mici, nr. 21, atestat documentar în anul 1370 sub denumirea de *Hala măcelarilor*, fiind una din cele mai interesante clădiri obștești din burgul medieval al Sibiului.

De-a lungul secolelor a îndeplinit mai multe funcțiuni, trecând în anul 2002 în administrarea Complexului Național Muzeal „ASTRA”, clădirea fiind complet restaurată cu sprijinul BERD și al Ministerului Culturii și Cultelor, devenind în anul 2007, sediul Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”. (Foto 1)

Muzeul „Emil Sigerus” ocupă un rol important în muzeologia națională, fiind unicul de acest gen din țară prin profilul său etnografic, recunoscut de foarte multe instituții muzeale și culturale din țară și străinătate, ca promotor și păstrător al culturii și civilizației săsești din Transilvania. Activitatea acestuia constă pe de o parte din organizarea de expoziții, publicarea de articole, studii de specialitate și cataloage de colecție, iar pe de altă parte, prin inițierea de campanii de cercetare etnografică care au ca scop recuperarea, din achiziții și donații, a bunurilor culturale aflate în real pericol de dispariție, fenomen datorat în ultimele decenii emigrării populației de etnie germană din Transilvania.

Clădirea este structurată pe trei compartimente: la **parter** funcționează *Galeriile de artă populară*, *Librăria* Complexului Național Muzeal „ASTRA”, un *atelier meșteșugăresc* de prelucrare și pictare a mobilierului transilvănean și două încăperi în care, periodic se organizează expoziții tematice.

La **etaj** funcționează o sală de conferințe modernă, cu o capacitate de peste 70 de locuri, în care se organizează diferite manifestări culturale precum Simpozioane, Seminarii, Colocvii, lansări de carte, work-shopi. (Foto 2)

În sala mare a clădirii se organizează expoziții dedicate în special multiculturalității transilvănene. Astfel, în 1 august 2007, s-a vernisat prima expoziție temporară *Mobilier pictat transilvănean*, cuprinsă în Programul „Sibiu, Capitală Cultural Europeană, 2007”, organizată în colaborare cu Muzeul Orășenesc din Kornwestheim și Muzeul Transilvănean din Gundelsheim, Germania. Expoziția a urmărit să prezinte mobilierul nu doar ca obiect de artă, ci și ca valoare utilitară de uz gospodăresc, de ambientare a interiorului tradițional, de artefact cultural, sugerând o perspectivă asupra mobilierului pictat din întreg spațiul european. (Foto 3)

În **mansarda** clădirii sunt adăpostite colecțiile Muzeului „Emil Sigerus”, însumând un număr de peste 8.300 de piese, conservate în trei colecții: ceramică, port-textile-broderii și mobilier pictat.

Colecția de ceramică cuprinde peste 4.000 de piese, deosebit de valoroase, produse în cele mai importante centre ceramice săsești, maghiare și secuiești din Transilvania. Colecția de cahle este considerată cea mai completă și valoroasă colecție

de gen din țară și printre cele mai bogate din Europa, fiind valorificată prin expoziția de bază „*Cahle transilvănene. Secolele XV-XIX*”, deschisă publicului la 20 noiembrie 1998. Aceasta a format obiectul unei ample și detaliate cercetări științifice, finalizate în anul 2006 cu elaborarea catalogului acestei colecții. Expoziția este găzduită la subsolul monumentului istoric din Piața Huet nr. 12, cahlele fiind prezentate pe criterii cronologice, tehnologice și etnice într-un cadru adecvat.

Colecția de port-textile-broderii însumează 4.500 de obiecte extrem de valoroase și rare în colecțiile muzeale din țară și străinătate, piese care datează din secolele XVII-XX și provin din zone etnografice cu populație preponderent săsească: zona Sibiului, a Brașovului, Bistriței și cea a Târnavelor.

De asemenea, depozitele Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” adăpostesc peste 400 de obiecte care aparțin colecției **mobilier pictat și obiecte de uz gospodăresc**, cu funcție utilitară și decorativă.

Majoritatea acestora sunt ornamentate policrom și datate, fiind confecționate de meșteri tâmplari sași din zonele Sibiu, Brașov, Alba și Bistrița.

ORGANIZAREA DEPOZITELOR MUZEULUI DE ETNOGRAFIE SĂSEASCĂ „EMIL SIGERUS”

În vederea conservării și valorificării științifice a bogatului patrimoniu aparținând Muzeului „Emil Sigerus” a fost realizat, prin mansardarea podului *Casei Artelor*, depozitul special destinat colecțiilor menționate mai sus. Având în vedere parametrii microclimatici stabili ai imobilului, măsurați periodic timp de cca. doi ani de la finalizarea lucrărilor de restaurare, am optat pentru conservarea colecțiilor în patru tipuri de mobilier special confecționat pentru acest depozit. La proiectarea și confecționarea mobilierului am luat în calcul structura materială care stă la baza colecției, precum și factorii principali de degradare care pot afecta obiectele.

Astfel, pentru colecția de ceramică, mobilierul a fost realizat din lemn de esență moale (rășinoase), special dimensionat pentru așezarea separată, tipodimensională, a obiectelor pe principiul „fiecare obiect cu lăcașul propriu”, precum și pentru un acces facil și în același timp pentru o cât mai bună vizualizare. (Foto 4)

Având în vedere că principalul factor de degradare al ceramicii smălțuite este factorul mecanic, concretizat în special prin lovirea sau frecarea obiectelor în timpul manevrării, am optat pentru un mobilier confecționat din lemn de esență moale.

Pentru colecția de mobilier pictat am optat pentru un mobilier confecționat din metal tratat prin vopsire cu vopsea protectoare, fără emanații de solvenți organici, configurat din module mari, pentru o cât mai bună manevrabilitate a obiectelor și o bună vizualizare de control. Utilizarea mobilierului din metal înlătură posibilitatea suprainfectării cu insecte xilofage, reducând riscul extinderii atacului agenților de degradare biologici asupra lemnului.

Pentru colecțiile de textile, port popular, broderii și obiecte de interior, am optat, de asemenea, pentru un mobilier de depozitare confecționat din metal vopsit, alcătuit din rafturi glisante sau chiar dulapuri mobile în vederea utilizării maxime a spațiului. Obiectele au fost așezate în poziție orizontală, de relaxare a contexturii, astfel încât fiecare piesă să ocupe propriul spațiu, izolată de celelalte piese și totodată de materialul din care este confecționat mobilierul. În acest fel se elimină posibilitatea degradării pieselor prin depunerea prafului, prin exercitarea de eforturi mecanice la nivelul contexturii, prin posibila migrare a coloranților, prin oxidarea accesoriilor de metal și chiar prin transmiterea unor infecții biologice. (Foto 5)

Pentru depozitul de piele, cojoace și încălțăminte am creat un spațiu izolat, mobilat cu un mobilier confecționat din lemn de rășinoase care este capabil să asigure un echilibru microclimatic adecvat în contextul unui număr mare de obiecte care au în componență sare, proteine, coloranți, fibre textile, metale ce pot fi ușor degradate la orice schimbare bruscă a umidității.

Mobilierul este prevăzut cu sertare glisante de dimensiuni mari care adăpostesc cojoace și pieptare protejate de huse confecționate din pânză albă. Accesoriiile costumelor populare confecționate din piele sunt și ele depozitate pe polițe glisante iar încălțăminte, în cutii de carton. Depozitul-expoziție va dispune de un modern sistem informatizat de evidență care va asigura cercetătorilor un acces cât mai rapid pentru studii de specialitate.

DAS „EMIL SIGERUS“ MUSEUM FÜR SÄCHSISCHE VOLKSKUNDE. EINE NEUE MUSEUMSABTEILUNG

Das „Emil Sigerus“ Museum für sächsische Volkskunde, Abteilung des ASTRA National Museum wurde im Jahre 2007, in dem sogenannten Schatzkästlein (*Casa Artelor*) auf dem Kleinen Ring Nr 21 untergebracht.

Im Eingangsbereich befinden sich mehrere Fachgeschäfte, so die Volkskunstgalerie, in der traditionelle handwerkliche Waare zum Kauf angeboten wird, eine Museumsbücherei, zwei kleine Ausstellungsräume ein Atelier für bemalte Möbeln. Im Obergeschoss befindet sich ein über 170 m² Ausstellungsraum sowie ein Konferenzsaal. Die Sammlungen des Emil Sigerus Museums (Textilien, Trachten, Keramik und bemalte Möbel) sind im Dachgeschoss in einen modernen Lager aufbewahrt.

Foto 1
*Casa Artelor, Piața Mică, nr. 21.
 Sediul Muzeului de Etnografie și
 Artă Populară Săsească
 „Emil Sigerus”*

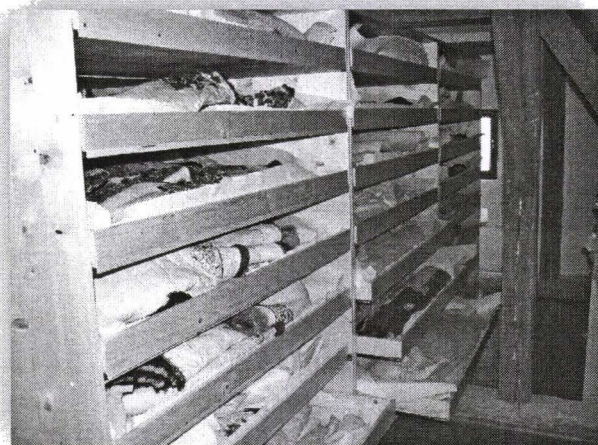
Foto 2
Sala de conferințe

Foto 3
*Aspect din expoziția temporară
 „Mobilier pictat transilvănean” (2007)*

Foto 4
Depozitul de ceramică

Foto 5
Depozitul de textile

„TEZAURE UMANE VII”- EXPOZIȚIA INAUGURALĂ A ANULUI CAPITALEI CULTURALE EUROPENE 2007

dr. Corneliu Ioan BUCUR
drd. Ada Maria POPA

„COLOANA DĂINUIRII NOASTRE”

*„Lumea, așa cum e, e zidită bine, nu o poți schimba.
Lumea e în cuprinsul ei nu în al nostru”.
Ernest Bernea*

Capitala Culturală Europeană a fost inaugurată de Muzeul „ASTRA” cu un eseu de fină înțelepciune antropologică mărturisit într-un act expozițional de excepție - „Tezaure umane vii”.

În Piața Mică, în 2007 restaurată general, ocazionat de organizarea expoziției „Tezaure umane vii” expoziția etalon și simbol a proiectelor Muzeului „ASTRA” dedicate promovării valorilor spirituale ale identității noastre, în anul 2007 a apărut un obiect de sculptură monumentală în lemn, inspirat din modestul instrument folosit la țesutul lânii, de către țărăncile maramureșene, numit fusul cu zurgălăi. Creație artistică remarcabilă, înzestrată cu câteva modele decorative ce aparțin patrimoniului simbolistic arhetipal al românilor, coloana din stejar, înaltă de 5,5 m, este opera unui țăran de geniu, pe nume Pătru Godja (zis „Pupăză”), din Valea Stejarului, Maramureș, unul dintre cei dintâi creatori populari (țărani) primiți în „Academia Artelor Tradiționale din România”.

De un simbolism elaborat, de o incredibilă complexitate și profunzime (dovadă a cunoștințelor intime de semantică ancestrală, asimilată prin tainele de nepătruns ale mecanismelor tradiției, de transmitere orală), coloana tratează, de o manieră arhitecturală, sculpturală și decorativă, absolut impresionantă, întreg destinul istoric al neamului românesc, din perspectivă diacronic-culturală, semnificând dăinuirea unui neam, de sorginte preistorică și cu o continuitate multimilenară, în vatra etnogenezei sale.

Coborând cu o tainică și sapiențială emoție în veșnicia timpurilor artei brâncușiene, se naște în memoria noastră o continuă elucidare a simbolului *coloanei fără de sfârșit*.

Marele artist Constantin Brâncuși, atât de român de a devenit universal, a făurit bijuterii inestimabile din nobila simplitate a spiritului țăranului român. *O laudatio închinată înțelepciunii ancestrale*.

Aceste două simboluri, *coloana fără de sfârșit* și *fusul cu zurgălăi*, se contopesc în lumina revelatoare a viziunii antropologice contemporane secolului XXI.

La temelia monumentului este un ghizd de fântână ale cărui grinzi de stejar definesc, prin „rosturile” încheieturilor de la capete (romanii le numeau „rostre”), însăși temelia poporului român constând din cuprinderea și simbioza a două popoare: dacii și romanii. Fântâna, de cea mai veche formă tipologică, în care ghizdul doar protejează ochiul limpede de apă (din care te adapi îngenunchind și luându-ți singur apa, pentru potolirea setei), apare ca monument primordial al tuturor așezărilor omenești, simbolizând ospitalitate funciară. Ea se alătură fântânii medievale (reconstituită) din

Piața Mare, sugerând faptul că, deopotrivă satul și orașul aveau, încă de la fondarea lor, menirea de a primi drumeții și călătorii lumii, cu brațele deschise, de a-i adăpa și hrăni. Pe ghizdul fântânii se sprijină o cruce având centrul înconjurat de un „colac”, decorat cu celebra „funie maramureșeană”. Crucea „pusă” pe fântână simbolizează esența spiritualității noastre creștine și temelia de spirit a neamului nostru, din moși-strămoși, de la daco-romanii încreștinați în secolul al II-lea de Sfântul Apostol Andrei.

Funia colacului și a tuturor elementelor circulare de pe fus, reprezintă simbolul comuniunii spirituale a celor două „jumătăți” ale unei comunități și a destinului inseparabil dintre cei vii și cei morți. La baza fusului, fixat în „miezul crucii”, sunt zurgălăii un montaj din piese având capetele retezate pieziș, ansamblate printr-o împerechere și petrecere plină de rigoare și mister, sugerând amestecul tuturor neamurilor călărețe ce au trecut peste noi, timp de un mileniu, și care s-au „frânt” fie plecând aiurea, fie lăsându-se asimilate, în timp, de neamul românilor, tolerant și primitor, statornic în vatra strămoșească, nicidecum aventurier și niciodată jinduind la pământul și bunurile altora. Capetele principalelor piese din această construcție (lucrate cu uimitor talent, numai de țărani maramureșeni) sunt decorate cu *dintele de lup*, semn că deși nu s-au îndepărtat de credința creștină, țărani noștri au păstrat, „nesmintit”, veacuri la rând, până aproape de vremurile de astăzi, obiceiul invocării simbolice a spiritului totemic al lupului pentru protecția curții și casei, a familiei, comunității și neamului, dovada incontestabilă a sincretismului nostru religios.

Pe cele patru fețe ale coloanei, deasupra „zurgălăilor”, apar patru rozete „încolăcite”, două dintre ele, cu câte șase raze, simbolizând cultul soarelui (semn distinctiv, clasic, al popoarelor indoeuropene), celelalte două având o tratare spiralată a rozetei centrale, simbolizând mișcarea planetelor, scurgerea anotimpurilor, lunilor, zilelor și nopților, sensul mișcării fiind cel al astrelor. Între cele două construcții formate din trunchiuri de romburi suprapuse (simbolizând trecerea succesivă, prin epoci istorice cu structuri economico-sociale felurite), ambele având deasupra un romb aplatizat (simbolizând etapa de sinteză a construcției unității statale), avem o răsucire a fusului (o mișcare „în torsadă”), identică formei stâlpilor caselor din Gorj, decor ce simbolizează însăși dănuirea neamului, trecerea sa prin toate vicisitudinile, pliarea sa pe toate cutele unor vremuri contorsionate, cu forța „custării” (a supraviețuirii, în sensul rămânerii noastre în legănul și spiritul propriei etnogeneze), dar într-o urcare neconținută spre înalt, realitate care a generat din partea savanților străini expresia „poporul român, un miracol”.

Înșind din vâltoarele istoriei, din procesul învolburat de amestecul cu toate semințiile, așezate vremelnic sau statornic printre noi, de faceri și desfaceri a structurilor social-politice, decorațiunea coloanei se termină cu un „cer senin”, luminat de patru sori, înlăuntrul celor patru cercuri, strălucind (semn al încrederii în ziua de mâine) câte două spice de grâu, în formă de V, semn care simbolizează speranța în victoria poporului român, în viitor. Apoi, fusul patrulater al coloanei se rotunțește și se îngustează la vârf, devenind săgeata care sfidează orizontul.

Instalarea¹ „Coloanei dănuirii noastre” în Piața Mică schimbă paradigma culturală a acestui spațiu istoric, după aceeași logică (pe care o găsesc absolut identică), ca și în cazul „Coloanei infinitului”, a lui Constantin Brâncuși, la Târgu Jiu. Simbolistica majoră (dincolo de toată expresivitatea detaliilor decorative) a „Coloanei lui Pupăză” prin forța impresionantă imprimată în toate creațiile monumentale ale maramureșenilor (porțile înalte, bisericile din lemn, a căror „săgeată” a turlei, inspirată de monumentele gotice, „urcă” de la 57 m, în cazul celei din Șurdești la 76 m, în cazul celei ridicate, recent, la Săpânța), confruntată cu monumentul cel mai înalt din Piața

¹ În prezent *coloana* este amplasată în Muzeul în aer liber, pe Aleea elevilor.

Mică (Turnul Sfatului) generează - pune față în față - ideea dialogului dintre cultura rurală și orală cu cea urbană și aulică, dintre cea română și cea săsească, invitând în final la dialogul culturii naționale cu cea europeană. În ultimă instanță, aceasta este însăși esența provocării Capitalei Culturale Europene, Sibiu 2007, exprimată prin sintagma „Sibiu, oraș al culturilor”.

În contextul particular al structurii etnosociale a Sibiului (depopulat după 1990, într-o proporție larg majoritară, de populația germană), Primăria Sibiului (și volens-nolens și Asociația Culturală Europeană Sibiu 2007, prin faptul, dorit cu insistență, ca primarul să fie și președintele Asociației) s-au orientat, predilect, spre martorii istorici ai cetății medievale: monumentele istorice și patrimoniul istoric (și artistic) al Muzeului Brukenthal, la rândul său, un obiectiv istoric. La rândul nostru, locuitorii cetății, de origine română (azi, imens majoritari), suntem determinați, în condițiile limitării capitalei cultural-istorice la frontierele fizice (topice) ale cetății Sibiului (în timp ce luxemburhezii și-au asociat un amplu teritoriu internațional, format din zonele cele mai semnificative din Belgia, Franța și Germania, în planul unei istorii medievale comune), voim a ne proiecta (și revela) propria identitate culturală, pe care nu o putem afirma mai deplin, mai revelator și mai semnificativ, decât prin valorile culturii tradiționale. Împlinim astfel, dorința exprimată de George Barițiu de a argumenta, că niciodată destinul istoric al Sibiului, nu s-ar fi împlinit și rotunjit pe măsura celor petrecute fără contribuția Hinterlandului satelor românești dinprejur.

Expoziția generică „Tezaure umane vii” pentru programul nostru din 2007, Galeriile de Artă Populară (instalate la parterul Casei Artelor), Studioul „ASTRA Film” (situat în mansarda imobilului de la nr. 12 din Piața Mică), primesc, într-o măsură semnificativă și revelatoare, prin coloana așezată în centrul istoric al Sibiului, suprema șansă de a fi ambasadorii acreditării propriei noastre identități.

Prin sugerarea funcției îndeplinite de instrumentul (banal, preistoric), care a inspirat sculptura monumentală, aceea de unealtă activă ce îndeplinește funcția „torsului”, acest monument, de tipul „coloanelor”, devine expresia simbolică a însăși devenirii noastre istorice, căci ce altceva este existența în plan cultural a popoarelor lumii, a celor care nu au jucat un rol militar agresiv, care nu au avut tentative expansioniste, care nu au stat la baza progreselor tehnice universale și nici la temelia marilor reforme culturale-artistice, fiind „condamnați” la o existență introvertită (refugiindu-ne în folclor), decât „un tors” molcom și discret, cel mai adesea în intimitatea caselor noastre, din caietul istoriei universale. *O logodnă ideatică a burgului sibian cu maiestuoasa Europă.*

Semnul de pecetluire a acestei legături interioare, adânc spirituale, este însuși *fusul cu zurgălăi*, un dar de nuntă oferit miresei, o chemare la țeserea împreună a întregii vieți-istorii. Cântecul duos de misterios, simțit doar de cei încrezători, păstrători ai cetății identității, ai adevăratului chip, se ridică la ceruri, străpungând timpurile-norii.

În vremea tăcerii, izvoarele scrise, ale uitării sau ignorării cancelariilor străine, infirmă sau ignoră existența noastră și lucrarea noastră fundamentală în istorie, aceea de a lucra pământul, în derularea anonimă a obligațiilor îndătinute, timp de un mileniu (mileniul migrației popoarelor nomade), de a da stăpânilor vremelnici dijmă (zeciuala) din roada pământului și din toate bunurile subsolului (sare și păcură, fier și aur), supraviețuind miraculos, noi ne-am „tors”, „urzit” și „țesut” propria noastră identitate culturală, purtată spre veacul XXI prin forța impresionantă a Tradiției orale. Arhiva instituției noastre, fabuloasă, atât filmică cât și fotografică, cu proiectele sale cinematografice și expoziționale, susține cu aplomb și mai ales cu argumente irefutabile, acest program preluat din *Recomandările* (1989 și 1999) și *Convențiile UNESCO* (2004 și 2005) constând în însăși paradigma superioară a secolului

al XXI-lea: păstrarea identității culturale naționale sau comunitare, definită prin sintagma „patrimoniul cultural imaterial” și botezată „Tezauru umane vii”.

În 2001-2002, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a itinerat expoziția „Valorile arhetipale ale satului gorjean și Constantin Brâncuși”.

Revenim, dar de data aceasta cu alte și alte conotații, expoziția suferind o nouă întrupare semantică a imaginii.

Privind ca pe o hartă a simbolurilor, trasăm cu gestul strategic al metaforei, un drum inițiat al Sibiului spre nobila Europă: zidurile abisale ale fântânii, crucea, funia cu noduri și semne, înlănțuitoare, zurgălăii, bățile ritmice ale ceasului-inimii istoriei și teaurizarea tradiției, coloana dăinuirii, singura armă pacificatoare de cucerire a veșniciei.

Iată în ce mod se cere privită și „înțeleasă” „Coloana dăinuirii noastre”, așezată în Piața Mică a Sibiului, în zilele de debut ale unei noi Capitale Culturale Europene, în anul 2007. Iată care este principalul mesaj cultural adresat de Muzeul „ASTRA” unei Europe întregi (care ne-a cuprins recent în structurile sale organice): esența cultural-istorică a Sibiului (și prin extensiune, a Ardealului și chiar a României) este multiculturalitatea, iar datoria noastră sacră, deopotrivă a românilor și sașilor, a maghiarilor și rromilor este să o cultivăm, să o apărăm și să o promovăm în cadrul programului comun, în semn de respect pentru ctitoriile înaintașilor și în semn de mare răspundere pentru păstrarea policromiei culturale a Europei.

Meritul unui țaran septuagenar din Maramureș, Pătru Godja, va rămâne de-a pururi acela, de a fi instalat la kilometrul 0 al Culturii europene din anul 2007, o coloană simbol a identității cultural-tradiționale a poporului român, „coloana dăinuirii noastre”.

„LIVING HUMAN TREASURES” - INAUGURAL EXHIBITION OF THE YEAR *EUROPEAN CAPITAL OF CULTURE, SIBIU 2007*

The European Capital of Culture was inaugurated by „ASTRA” Museum with an essay reflecting an anthropological wisdom confessed by an exceptional exhibition „Living Human Treasures”. The generic exhibition „Living Human Treasures” for our 2007 program, the Folk Art Galleries (located in the House of Arts) and Astra Film Studio (located in Piața Mică 12) are extremely significant and revealing. Due to their location in the historical center of Sibiu City they are getting the supreme chance of being ambassadors of accrediting our identity.

The spiritual link between the medieval city Sibiu and the majestic Europe was sealed by an exceptional folk art creation the so called „The column of our existence” that was placed in Piața Mica just on the first days of the European Capital of Culture. It marked the debut of this great event both for our city and for „ASTRA” Museum.

„The column of our existence” is a traditional household item a spindle decorated with little bells. In the traditional Romanian concept this spindle has many significance and symbols.

The main cultural message addressed by „ASTRA” Museum to the whole Europe is in fact the cultural and historical essence of Sibiu City and by extension of Transylvania and Romania too: the multiculturalism which all of us has to preserve, to cultivate, to defend and to promote into a common program as sign of respect for our forefathers and responsibility to safeguard the cultural polychromy of Europe.

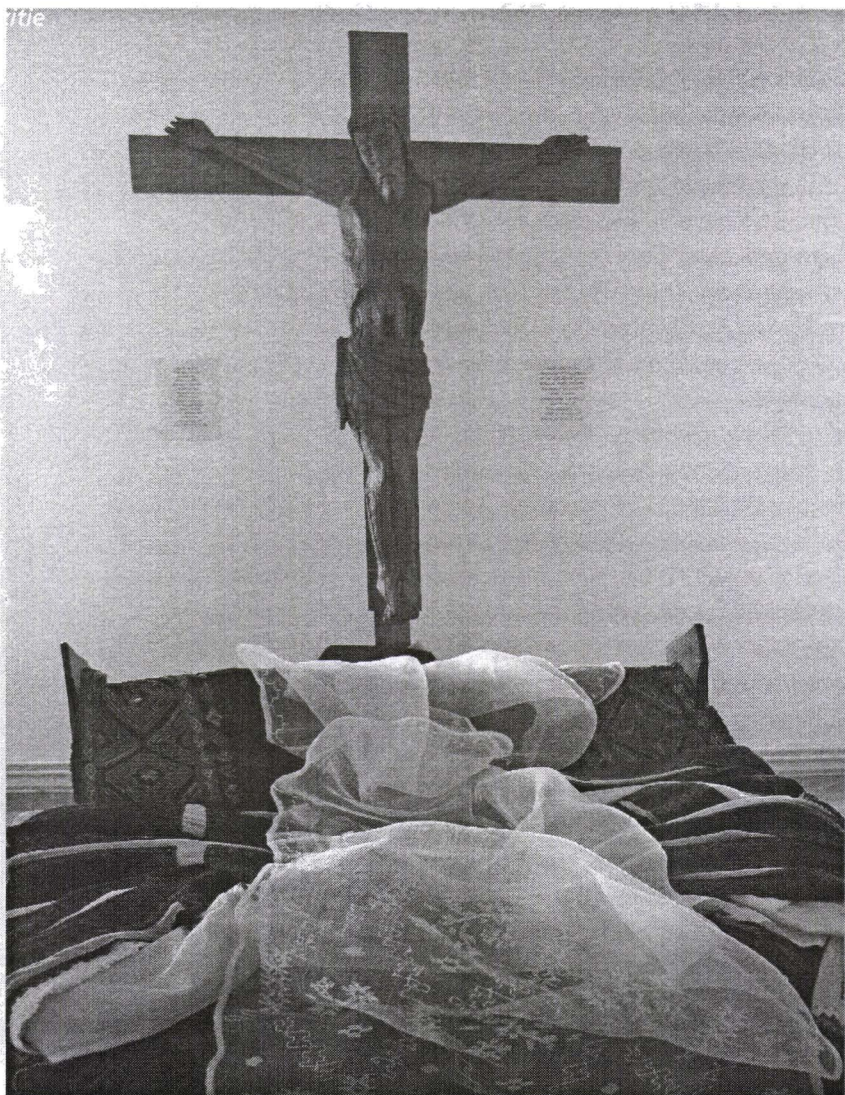

Lucian Blaga

*Tu stinge-ți lumânarea
și întreabă-te:
Taina trăită unde s-a dus ?*

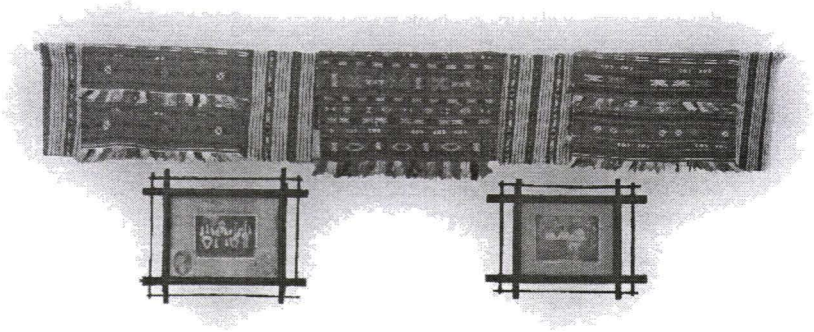
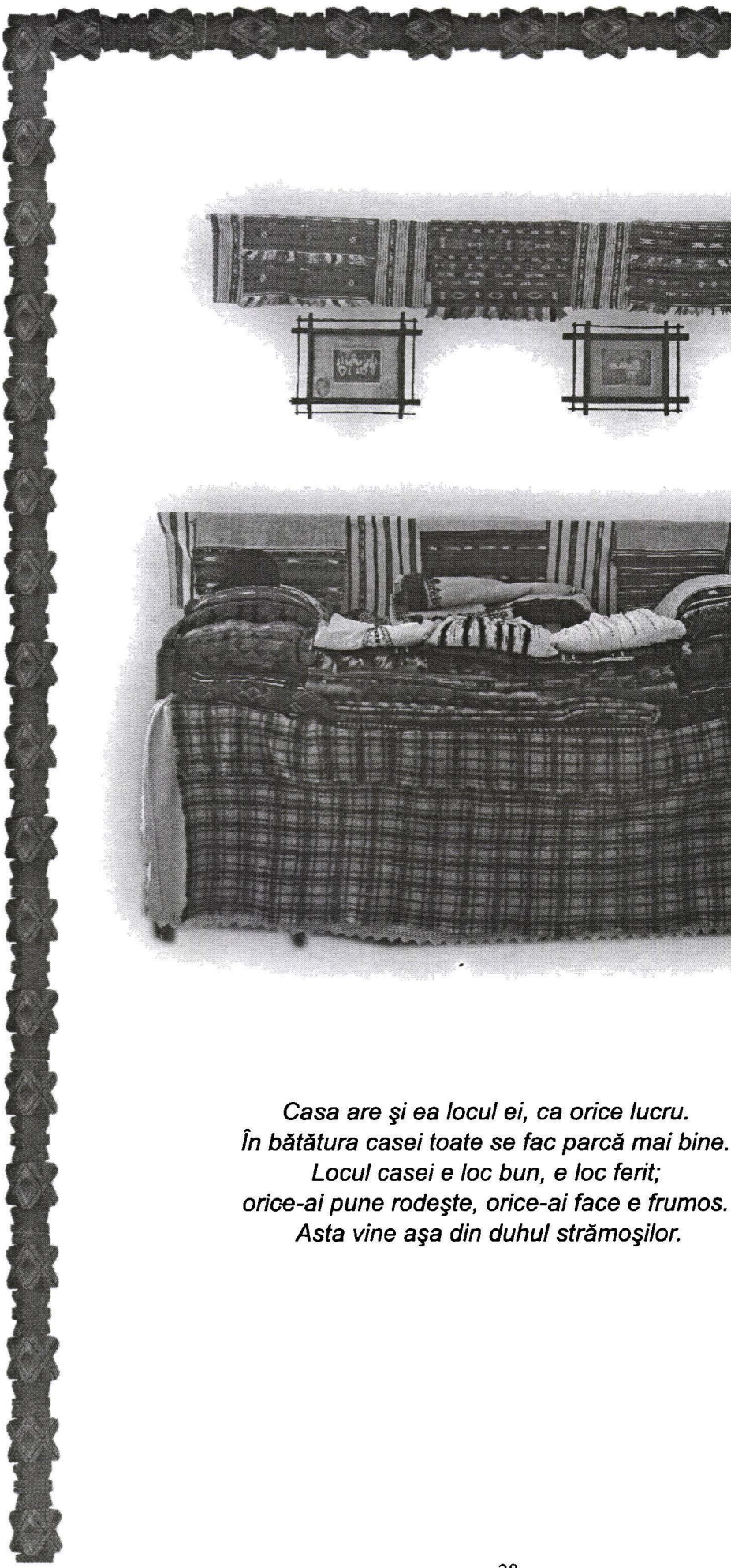
*Printre lucruri când umblăm, pe aproape sau departe
Cerul singur cu tăria sa albastră
Ne urmează pretutindeni în viață și în moarte.
Da, Zenitul e mereu deasupra noastră!*

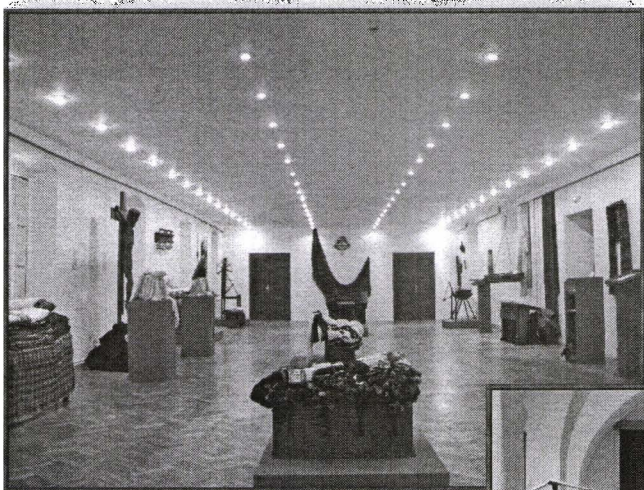
*Lumea noastră e așa cum e;
întocmită e de nu o poți dezlega, nu te poți împotrivi.
Așează-te de ascultă cum sunt lucrurile întocmite și
ai să câștigi mai mult.
Mintea ți-e slabă, dar nu-i dată degeaba; pune-o în lucrare.*

*Casa are și ea locul ei, ca orice lucru.
În băătura casei toate se fac parcă mai bine.
Locul casei e loc bun, e loc ferit;
orice-ai pune rodește, orice-ai face e frumos.
Asta vine așa din duhul strămoșilor.*

IDENTITATE CULTURAL EUROPEANĂ - 15+10+2. DIALOGUL MULTIPLELOR IDENTITĂȚI

Camelia ȘTEFAN
Karla ROȘCA

Conceptul expoziției *15+10 Identități europene. 10 Pachete din Europa*” a aparținut Muzeului Austriac de Etnografie din Viena. Expoziția a fost vernisată la data de 1 mai 2004, cu ocazia aderării celor 10 țări: Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, Republica Cehă, Ungaria, Cipru, în Uniunea Europeană și itinerată în anul 2004 la Muzeul de Artă Populară din Innsbruck, în anul 2005 la Muzeul de Etnografie din Lviv, iar în anul 2006 la Muzeul Național Irlandez cu tema: *Culturile mână în mână spre viitor*.

În 12 mai 2007, expoziția a fost itinerată în cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, constituind un bun prilej de colaborare la marele spectacol al Capitalei Cultural Europene din Sibiu. Alături de cele 10 țări, au fost introduse în cadrul expoziției Bulgaria și România, țări care au aderat la începutul anului 2007 la Uniunea Europeană.

Ca și instituție dedicată achiziționării, menținerii și analizării culturii materiale într-o anumită categorie socială a populației, **Muzeul Austriac de Etnografie din Viena**, a inițiat, ca urmare a aderării a noi 10 state membre ale Uniunii Europene la data de 1 mai 2004, un mic proiect de expoziții ale muzeelor din aceste țări, cu scopul de a găsi răspunsurile întrebărilor privind „identitățile europene”: „*Există aceste identități?, Din ce sunt ele compuse?, Cum au luat ființă?*”

Pentru a continua internaționalizarea unei idei timpurii pentru o expoziție - proiect lansat în 1996, intitulat „*Poșta din frumoasa Austrie*” - autoritățile locale au fost rugate să prezinte „o parte din cămin” la Muzeul Austriac de Etnografie din Viena – specialiștii din domeniile de etnologie europeană și din domeniile afiliate, ca și cei care lucrează în muzee etnografice naționale din Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Ungaria și Cipru au fost rugați să contribuie fiecare simbolic, cu câte un obiect „tipic” pentru țara lor. Obiectele trimise au avut un caracter reprezentativ pentru a putea fi identificate ca atare de către populațiile din țările corespunzătoare, cu o valoare moderată, ușor de expediat pe poștă și să nu facă parte din propriile colecții, astfel încât aceste obiecte să poată rămâne în Muzeul din Viena după expoziție, ca și „mărturii contemporane”. De asemenea, obiectele expediate au fost însoțite de un text prin care a fost descrisă pe scurt originea lor locală și națională, rădăcinile istorice și semnificațiile lor curente. Obiectele trimise Muzeului Austriac de Etnografie din Viena au fost plasate alături de un obiect sau ansamblu de obiecte din colecția proprie a muzeului. Interpretarea acestor obiecte, unele dintre ele aparținând muzeului de multe decenii, fac referire la semnificația istorică, contextul achizițiilor și colecția muzeelor din acea țară.

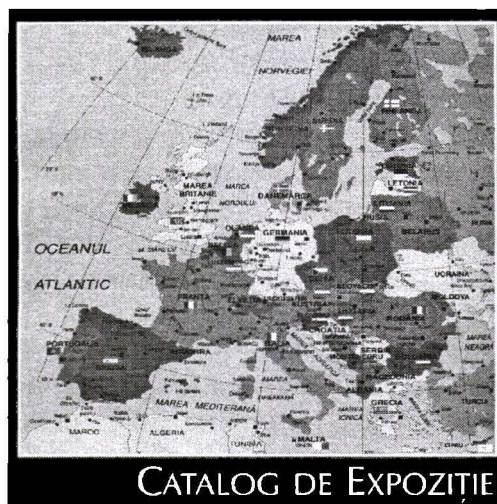
Același lucru s-a aplicat și asupra alegerii obiectelor dintr-o gamă foarte variată disponibilă în colecțiile Muzeului Austriac. S-a avut în vedere o varietate de grupuri de obiecte și de diferite etape în timp în principal pentru obiectele istorice, cu scopul de a transmite identificarea culturală.

Încercarea de a face un sumar al obiectelor de identitate colectate aici conduce la două rezultate contrastante. Pe de-o parte, lipsa diferențelor regionale este uimitoare, ca în cazul Sloveniei și Lituaniei, care au prezentat simboluri similare din arhitectura rurală, una folosind exemple de pe piața comercială, cealaltă reprezentând meșteșuguri artistice tradiționale. Pe de altă parte, lucru mai puțin surprinzător, granițele naționale și regionale sunt la fel de colorate și multiple pentru toate culturile Europei. Imaginea pluralistică a identităților europene este evocată repetat de către politicieni și prezentată ca exemplu pentru conceptul european de integrare, ceea ce a determinat motto-ul „*Unitate în Diversitate*”. Dacă acceptăm definiția identității ca o formă diversă de individualitate și colectivitate, de percepție a realității - care devine aparentă în comparație cu alții, putem concluziona că unii vizitatori ai expoziției și cititori ai catalogului vor fi capabili să se identifice cu obiectele selectate și interpretările lor - iar alții nu vor putea. Efortul unit al membrilor celor 12 țări a fost la fel de interesant pe cât de interiorizat, aruncând o rază de lumină pe conotațiile simbolice ale culturii, pe cât de diferite, pe atât de asemănătoare.

La inaugurarea expoziției **15+10+2 Identități Europene** am avut plăcerea de a o avea prezentă pe doamna dr. Margot Schindler, director al Muzeului Austriac de Etnografie din Viena, care menționa în cartea de impresii a Muzeului ASTRA: *„Ne bucura faptul că Muzeul Austriac de Etnografie a avut prilejul de a fi invitat în această minunată clădire recent renovată pentru a prezenta o expoziție cu tematică europeană, în contextul desemnării orașului Sibiu drept Capitală Cultural Europeană 2007. Mulțumim pe această cale Muzeului „ASTRA” și echipei sale pentru colaborarea deosebită de care a dat dovadă”.*

15+10+2 EUROPÄISCHE IDENTITÄTEN

Die Ausstellung „15+10+2 Europäische Identitäten”. 12 Pakete aus Europa“ wurde am 12 Mai 2007 im Sächsischen Volkskundemuseum „Emil Sigerus“ im Rahmen des ASTRA Nationalmuseum präsentieren. Die Idee der Ausstellung, die anlässlich der EU-Erweiterung 2004 für Wien konzipiert wurde, besteht darin, dass die ethnographischen Fachinstitutionen der neuen EU-Mitgliederstaaten gebeten wurden, dem Wiener Volkskundemuseum ein möglichst symbolgeladenes Geschenk zu überlassen, das als typisch für das jeweilige Land angesehen werden kann und mit dem sich die Bewohner identifizieren. Parallel dazu präsentierte das Österreichische Museum für Volkskunde aus seiner eigenen Sammlung je ein Objekt aus den betreffenden Ländern.

Aspecte din expoziția temporară 15+10+2 *Identități Europene*

MOBILIER PICTAT DIN SUDUL TRANSILVANIEI. UN PROIECT INTERNAȚIONAL REALIZAT LA CASA ARTELOR DIN SIBIU (AUGUST - NOIEMBRIE 2007)

Dr. Irmgard SEDLER*

Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” cu sediu într-unul dintre cele mai frumoase complexe arhitectonice din centrul istoric al Sibiului - *Casa Artelor*- a găzduit în contextul Programului Capitalei Culturale Europene 2007 o expoziție de anvergură internațională având ca temă mobilierul pictat transilvănean. Artefact habitațional cu o dăinuire de peste patru secole deopotrivă în mediul citadin cât și în cel rural, mobilierul de acest gen vehiculează astăzi o deosebită încărcătură cultural-simbolică, conturându-se ca element relevant în cadrul aceluși mult citat specific transilvănean, expresie a conviețuirii peste timp a mai multor etnii în același spațiu geografic (Foto 1).

Colecțiile de mobilier pictat din muzeele din Transilvania, la care se adaugă importante colecții muzeale și particulare din Germania și Ungaria, oferă așadar un material expozițional de excepție, în stare să illustreze pregnant mecanismele culturale ale procesului de comunicare multi-etnică, dezvăluind rețeaua „canalelor culturale” și a influențelor reciproce, în contextul cărora informațiile sunt trecute prin filtrul preferințelor culturale, al exigențelor tradiției și al gustului etnic specific.

Arhitectura tradițională din sudul Transilvaniei și structura de baza a spațiului de locuit

Persistența în timp a amenajării spațiului de locuit cu acest tip de mobilier își are explicația în tradiționalismul arhitectural și habitațional al comunităților săsești din sudul Transilvaniei, reflectat de un peisaj arhitectural specific, de neconfundat, a cărui influență se extinde asupra întregului areal geografic sud-transilvănean – de la Mărginimea Sibiului la Țara Oltului și până în Țara Bârsei. Astfel că, imaginea satului e marcată de succesiunea compactă a gospodăriilor țărănești cu curtea greu de întrezărit în spatele porților înalt boltite. Alinierii compacte a fronturilor de case pe linia continuă a străzii, ce prezintă, într-o ordine aleatorie, când latura lungă, când pe cea îngustă a clădirilor, îi corespunde, în partea dinspre spate a parcelelor alungite, o înșiruire aproape neîntreruptă de șuri dispuse perpendicular pe axul curții.

Până spre sfârșitul secolului al XX-lea, imaginea satului sud-transilvănean era dominată de construcții vechi, databile în perioada de sfârșit a secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Modelul habitațional transportat de aceste clădiri cu două sau trei încăperi (*tinda, casa de dinainte sau/și casa de dinapoi*) este însă și mai vechi, avându-și rădăcinile în Evul Mediu târziu și înscriindu-se arealului arhitectural de tip sudeuropean, respectiv mediteranean. Aici evoluția de la locuința arhaică unicelulară la cea cu două încăperi nu s-a produs prin divizionarea spațiului unic multifuncțional în două încăperi cu un sistem de încălzire comun, care e specific nordului Europei, ci prin

---

* Președinte al Muzeului Transilvănean din Gundelsheim. Director al muzeelor orașului Kornwestheim.

adăugirea la spațiul inițial cu vatră a unei încăperi suplimentare cu un sistem de încălzire autonom față de vatra din „tindă”.

Începând cu secolul al XVIII-lea, în satele din sudul Transilvaniei casele din piatră ori cărămidă au inclus tot mai des, pe lângă cele două încăperi de bază - *tinda* ca loc de gătit și de păstrare a proviziilor, *casa de dinainte* ca spațiu de dormit și servit masa - o a treia încăpere, adosată tindei, înspre curte - *casa de dinapoi*. (Foto 2, 3)

Locuința ca spațiu de reprezentare socială

Surplusul de spațiu oferit de casa cu trei încăperi a permis scoaterea din circuit a *căsei de dinainte* sub raportul utilizării ei ca interior locuibil de zi cu zi. *Casa de dinainte* din zona sud-transilvăneană (cu dimensiunile ei relativ generoase de circa 5 x 5 metri în medie) a început să-și contureze, odată cu secolul al XVIII-lea, din ce în ce mai distinct funcția reprezentativă de scenă a celebrării momentelor cruciale din viața familiei, de spațiu de desfășurare cutumiară. La masa din *casa de dinainte* se pecetluiau simbolic căsătoriile, aici se rosteau îndatoririle nașilor, aici se așeza sicriul pentru stăpânul casei, înainte de-a fi petrecut de familie și comunitate pe ultimul său drum.

Sub imperiul ritualizării și al ceremonializării s-a produs, cel târziu la începutul secolului al XIX-lea, o standardizare a inventarului precum și un proces de normare a amplasării mobilierului în *casa de dinainte*. Rigiditatea acestei scheme de amenajare a interiorului țărănesc nu numai că și-a păstrat validitatea până în prima jumătate a secolului al XX-lea, dar a și contribuit la accentuarea încărcăturii simbolice acordate diferitelor piese de mobilier, ducând la un surplus de atenție alocat calității execuției și ornamentației lor.

În contextul unei abordări romantizante a elementului sătesc la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, poporanismul cultural-literar a stilizat interiorul locuinței țărănești drept însemn de identitate etno-culturală, deopotrivă la sași cât și la români. Aceasta și pentru că în ciuda omogenității existente la diferitele nivele ale habitatului rural din zonă, există o serie de repere particularizante, ținând seama mai ales de sentimentul culorii și de decorativism, în stare să pună o inconfundabilă pecete de etnicitate imaginii clădirii și locuinței, mai cu seamă a *căsei de dinainte*. În exterior, pe stradă cugetările protestante inscripționate pe fațade ori crucea ortodoxă de pe fronton serveau de obicei drept „indiciu etnic” privindu-i pe locuitorii caselor respective. Mobilierul și textilele, icoanele pe sticlă ori portretul înrămat al reformatorului Martin Luther reprezentau în interior apartenența culturală la una dintre cele două comunități etnice marcante ale satului.

Dacă în interiorul românesc textilele policrome, bogat ornamentate reprezentau în prim plan elementul decorativ, folosind cromatica estompată a mobilierului din lemn natur drept fundal, în casa săsească funcția elementului decorativ i-a revenit în primul rând mobilierului pictat. Nu este deci de mirare ca mobilierul pictat să fie receptat în principal ca artefact săsesc, prezența lui în casele românești din zonă - adevărat mai puțin relevantă și fără valoare cultural-etnic românească pregnantă - să fie adesea trecută cu vederea, deși au existat în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea centre românești specializate pe mobilier pictat în Mărginimea Sibiului (Rășinari, Săliște) și în zona Branului (Moeciu de Sus).

Locuința orășenească și biserica-cetate

- modele și vehicule de mediere a modelului timpului pentru cultura habitatului rural

Cultura patriciatului săsesc, mai apoi aceea a burgheziei orășenești din sudul Transilvaniei, reprezintă un element esențial de identitate al sașilor transilvăneni, oferind din totdeauna modelul, pe care comunitățile rurale l-au urmat cu consecvență,

fie că a fost vorba de comportamentul vestimentar (portul săsesc trăgându-și rădăcinile din costumul de patriciat), de habitat ori de meșteșuguri în general. Agenții mediatori au fost în principal breslele.

Astfel că, în perioada în care, către sfârșitul secolului al XVI-lea, răspândirea tipului de construcții solide din piatră sau cărămidă în mediul rural și inventarea joagărului mecanic au permis amenajarea unor încăperi reprezentative, imitându-se modelul interioarelor burgheze orășenești, în atenția țăranilor au intrat în primul rând formele și tipurile de mobilier din lemn de esență moale cu suprafața ornamentată cromatic, iar mai puțin schema ori modul de amplasare a acestora în încăpere.

În acest context „masa cu ladă” țărănească se deduce direct din așa-zisa „masă gotică” (ger. *Rumpftisch, gotischer Tisch*) a secolelor XV-XVI, iar lada de haine orășenească a secolului al XVII-lea de tip *cassone renascentist* (ger. *Kleidertruhe*), structurată plastic și ornamentată policrom, a furnizat prototipul lăzilor de zestre de la țară (ger. *Hochzeitstruhe, Brauttruhe*). (Foto 4, 5, 6)

Tipologic mai vechi sunt *cuierele de vase/cuierele de cănsee*, (dialect săsesc *Krügelrehm*), „ciubărul de pâine” (ger. *Brotschaff*), respectiv blidarul (ger. *Schüsselrumpf*), pe care le găsim generalizate în locuința medievală din tot centrul și sudul Europei. (Foto 7)

La începutul secolului al XVIII-lea aceste două din urmă piese au adoptat forme noi, corespunzătoare gustului timpului, păstrându-și însă vechea denumire. Recipientul de pâine cu denumirea de „ciubăr” se prezintă în secolele XVIII-XIX sub forma unei băncuțe cu sau fără baldachin, la rândul lor, vasele găsindu-și locul într-un dulap-blidar reprezentativ, reunind mai univoc decât orice altă piesă de mobilier funcția de depozitare cu cea de expunere decorativă. Într-o fază și mai târzie de evoluție stilistică întâlnim blidarul în varianta bufetului clasic, a dulapului cu raftul de deasupra închis cu uși de sticlă, un tip de mobilă încetățenit în Transilvania sub denumirea de proveniență austriacă „credenț” (ger. *Kredenz*). (Foto 8)

Tot de inspirație orășenească este și „patul cu baldachin”, numit popular și „pat înalt” sau „pat cu cer” (ger. *Himmelbett*), piesă care domină optic imaginea interiorului țărănesc tradițional săsesc cât și pe cea a interiorului românesc. Dintre elementele constitutive marcante ale patului cu baldachin baroc, satul a preluat doar tăbliile înalte, dinamic curbate, lăsând la o parte baldachinul. Senzația de înălțime și volum, pe care o inspira inițial construcția baldachinului, este preluată aici de elementul textil – perne așezate una peste alta, ajungând uneori până la tavan. Funcționalitatea „patului înalt” se rezumă la reprezentare și estetic, funcția de dormit deservind-o un alt tip de mobilier cu specific zonal. Este vorba de „lada de dormit” (ger. *Betttruhe*), un fel de laviță rabatabilă, lucrată exact pe dimensiunea peretelui, segmentată tot la câte doi metri. Lavițele de dormit ocupau de obicei tot perimetrul încăperii, oferind loc de odihnă suficient și în cazul familiilor cu mulți copii. (Foto 9, 10)

Tavanele casetate de factură renascentist-barocă, așa cum se mai întâlnesc și astăzi în bisericile evanghelice și reformate din Transilvania, și cum erau la modă în spațiile publice din mediul citadin în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea (primării, cancelarii, farmacii, săli de consiliu), au constituit modelul de inspirație pentru plafonierele pictate din zona Rupea și Sighișoara. (Foto 11)

Rolul important pe care l-au jucat interioarele sacrale din mediul rural (secolele XVI-XVIII) în procesul de transmitere în mediul laic nu numai a gustului estetic ori a repertoriului ornamental al picturii pe lemn, ci și a unor tipuri și forme de mobilier, îl ilustrează cum nu se poate de pregnant tipul „dulapului de pâine” din zona Rupea, a cărui coronament trădează o vădită filiație stilistică a formelor de baldachin de amvon ale bisericilor evanghelice.

Există clare conexiuni formale și funcționale între nișele sacramentale gotice din biserici și dulapul-nișă denumit „armăroaie” (ger. *Almerei*), unul din elementele de nelipsit din interiorul locuinței țărănești din Transilvania. Denumirea de „armăroaie/Almerei”, cu trimitere la latinul *armarium* (recipient - depozit pentru arme) sugerează încă alte parcursuri evolutive în plus, care converg din tipul acesta de mobilier, mai ales că denumirea este atestată pe un areal geografic cuprinzând sudul și centrul Europei, desemnând în Evul Mediu nișele în zidurile masive de piatră din castele (Portugalia, zona Alpiilor), situate deseori în apropierea spațiilor unde se gătea. Ideea funcției de nișă de provizii, adoptată de vechile *armarii* în Evul Mediu este susținută și de transferul denumirii asupra dulapului de provizie / dulapului de bucătărie din zona alpină, cunoscut sub numele de „*Almer*” (Bavaria, Austria). În contextul culturii habitationale de pe teritoriul României, nișa de perete se întâlnește la culele conacelor boierești din Oltenia. (Foto 12, 13)

De la casa de dinainte la casa bună.

Structura organizatorică a spațiului habitational de reprezentare socială

Rezervarea și folosirea unei încăperi întregi exclusiv în scop reprezentativ constituie idealul modelului habitational tradițional. Realitatea transilvăneană a secolelor XVII-XX a cunoscut însă existența concomitentă a tipului de casă cu trei, respectiv cu două încăperi. În acest din urmă caz, *casa de dinainte* trebuia să îndeplinească vrând-nevrând ambele funcțiuni – cea de locuit și cea de reprezentare -, iar în cazul familiilor cu mulți copii, se dormea în *casa de dinainte*, chiar dacă locuința dispunea de trei încăperi.

Această dublă funcționalitate a *casei de dinainte* a fost posibilă fără probleme, mai ales datorită formulei tradiționale de amplasare a mobilierului în spațiu, care perpetuase în timp multifuncționalitatea arhaicei case unicelulare, și care se baza pe o dispunere decentralizată, pe axe diagonale, a mobilei. Astfel, fiecare dintre cele patru colțuri ale camerei trebuia să îndeplinească câte o funcție esențială în desfășurarea vieții zilnice: colțul pentru luarea mesei și colțul de dormit, amândouă dispuse înspre stradă, în timp ce colțul sobei și cel rezervat mobilierului de depozitat vase ocupa latura opusă, dinspre tindă. *Franz Friedrich Fronius* descrie la 1879 interiorul unei locuințe săsești dintr-un sat din sudul Transilvaniei: „*În dreapta, în față [când intri în casa bună] tronează impunător patul înalt, ale cărui rânduri de perne ajung până la tavan, stivindu-se în număr de până la 16 una peste alta. O acoperitoare cu marginile dantelate lasă la vedere căpătăiele brodate cu măiestrie ale pernelor. Alături, mai scund și mai puțin împodobit, se află patul de dormit. Pictat viu, acesta are picioarele înalte, astfel ca sub el să aibe loc o ladă joasă, prevăzută cu roțițe, care, la nevoie, se poate transforma în culcuș pentru copii sau bolnavi. [...] Lângă fereastra din stânga stă masa masivă din stejar, cu un capac din lemn de brad, ce se dă deoparte în fiecare duminică, lăsând să se zărească crăpătura îngustă, prin care, cândva erau strecurați taleri grei și alte monede mai lucitoare în lădița de dedesubt. De jur împrejurul casei, de-a lungul pereților, se găseau cuiere lungi pictate, de care se atârnavă ulcioare mai mari și mai mici, ce nu se folosesc decât la nuntă. [...] Lângă ușă se ridică impunător o sobă din cahle, cu calafoc. Între sobă și perete se află un colț pentru lemne (Haell), iar mai sus, în unghi drept o deschidere mai mică (Katzenhaell), adăpost confortabil pentru motanul casei. După sobă, o sticlură cu oțet la îndemână, în fața ei, pe băncuță, un cojoc vechi, oferind un loc de odihnă tihnită pentru lungile seri de iarnă*”.

Apariția către sfârșitul secolului al XVIII-lea a unei bucătării „de vară” (ger. *Sommerküche*), instalată într-o cădire / dependență separată în curte, mai apoi răspândirea acesteia pe plan general în secolul al XIX-lea, a permis utilizarea „tindei” drept cameră de locuit / sufragerie (ger. *Wohnküche*). În aceste condiții *casa de*

dinainte avea să fie scoasă definitiv din circuitul satisfacerii nevoilor de locuit zilnice, putând fi amenajată drept *casă bună*, folosită numai și numai în scop de reprezentare. Aceasta este și perioada de înflorire a meșteșugului picturii artistice pe mobilier în mediul rural. (Foto 14, 15)

Tradiția picturii pe lemn în Transilvania

Tratarea policromă a suprafețelor de mobilier din spațiul sacral și laic în Transilvania se înscrie unui fenomen cultural specific pe un areal geografic cuprinzând o parte însemnată a Europei, calfele călătorești fiind din Evul Mediu încoace promotorii sistemului de schimburi și influențe culturale reciproce.

Rolul hotărâtor în impunerea picturii pe mobilier l-a avut inventarea și răspândirea joagărului mecanic în secolele al XVI-lea și al XVII-lea, care a dus la despărțirea dulgherilor de tâmplari, în consecință la un avânt necunoscut până atunci al producției de mobilier, mai ales a celei din esență de lemn moale.

Respectând gustul timpului, preferința epocii pentru ornamentul policrom renescentist floral, înscris unor suprafețe structurate plastic în manieră arhitectonică, și-a pus pecetea și asupra decorării artistice a mobilei. O serie de artiști plastici ai timpului – din Italia, Franța și până în Germania – au creat modelare de ornamente, copiate și răscopiate mai apoi în epocă. Pentru evoluția picturii pe lemn în Transilvania sunt importante: cartea de modele a lui *Georg Has*, tâmplar ebenist din Viena („*Künstlerischer und zierlicher Newer vor nie gesehener Fünffzig Perspektivischer Stück und Boden*”, 1583), „cartea cu flori” (ger. *Blumenbuch*) a lui *Johannes Thünkel* din 1664, precum și modelarul conceput special pentru tâmplari și zugravi, desenat de *Simon Cammermeir* la 1670.

O influență directă l-a avut asupra tâmplarilor breslași din orașele săsești sud-transilvănene mai ales exemplul nobilimii maghiare, interioarele amenajate în manieră renescentistă a castelului Bethlen din Vințul de Jos, a castelului Hunyadi ori a castelului Kornis din Szentbenedek.

Dintre orașele transilvănene ajunse importante centre de pictură pe mobilier se remarcă la început Sibiu, Bistrița și Clujul, fiind întrecute de Sighișoara, Rupea și Mediaș. Personalități marcante de meșteri sași din perioada secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea au fost *Johannes* și *Georgius Rößler*, *Georgius Philippi*, care au lucrat în zona Sighișoara și Rupea, familia *Adams* din Țara Bârsei, *Lorenz Umling* din Sighișoara, a cărui activitate s-a desfășurat în principal în zona maghiară din jurul Clujului

Inspirându-se din repertoriul clasic al ornamenticii renescentiste vegetal - florale cu motivele ei reprezentative – passiflora, rodia, lujerul și floarea de acant – pictorii amintiți și-au pus pecetea individualității artistice, inconfundabile asupra lucrărilor, dintre care amintim: interiorul bisericii evanghelice din Bunești / Bodendorf (*Rößler*, 1680), al bisericii evanghelice din Mercheașa / Streitfort (*Johannis Molitoris*, 1679), al bisericii reformate din Izvorul Crișului (*Lorenz Umling* / *Astalas Lörincz*).

Generațiile următoare de pictori au dus în lucrările lor mai departe tiparele împrumutate cândva din repertoriul de motive al Renașterii, adaptându-le fondului decorativ al barocului și mai apoi al clasicismului. Splendidele *cassone* / lăzi de haine orășenești de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea stau mărturie acestei sinteze, la fel și dulapurile înalte ale secolului al XVIII-lea, care au luat locul lăzilor în locuința urbană, expulzând lada în domeniul țărănescului și al obiceiului cutumiar (lada de zestre).

Găsindu-și locul în universul vieții de la țară, mobilierul pictat a ajuns la o a doua perioadă de înflorire în cea de-a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea. La Drăușeni / Draas, Beia / Meeburg, la Cața / Katzensdorf, Saschiz / Keisd,

Meșindorf / Meschendorf, la Chirpăr / Kirchberg pe Valea Hârtibaciului, în zona Năsăudului și în Țara Bârsei au început să producă ateliere specializate cu o rază de comenzi și vânzare redusă, ceea ce a dus în timp la un specific pregnant al mobilierului provenind din aceste centre – vezi Cața și Beia.

La Sighișoara și Mediaș, așa-zișii „cârpaci de lăzi” (ger. *Trunnebutzer*) lucrau marfă în serie pentru piață, deservind gusturile cumpărătorilor de etnii diferite.

Confluența schemei decorative a suprafețelor ritmate arhitectonic din Renaștere, păstrată în timp, cu o nouă predispoziție pentru trecerea ornamenticii vegetale renaștentiste spre reprezentări vegetal-florale naturaliste, pune în evidență caracterul specific săsesc transilvănean al acestei picturi decorative pe mobilier.

Bibliografie:

Balogh, Jolán, *Az erdély renaissance*. Cluj, 1943.

Capesius, Roswith, *Das siebenbürgisch-sächsische Bauernhaus. Wohnkultur*, București, 1977.

Capesius, Roswith, *Siebenbürgisch-sächsische Schreinermalerei*, București, 1983.

Franz Friedrich Fronius, *Bilder aus dem sächsischen Bauernleben*, Viena, 1879.

Kós, Károly, *A vargyasi festétt bútor*. Cluj, 1972.

Lipp, C. Franz, *Oberösterreichische Bauernmöbel*, Viena, 1986.

Roth, Victor, *Die Motive der siebenbürgisch-sächsischen Volkskunst*. În: „Ostland” Nr. 1, 1926.

Sedler, Irmgard, *Die bemalte Felderdecke im Alten Rathaus in Hermannstadt*. În: „Zeitschrift für siebenbürgische Landeskunde” 24, 2001.

Tombor, Ilona: *Ungarische Schreinermalerei 15. – 19. Jh.* Budapesta 1967.

Foto 1
Imagine din expoziție

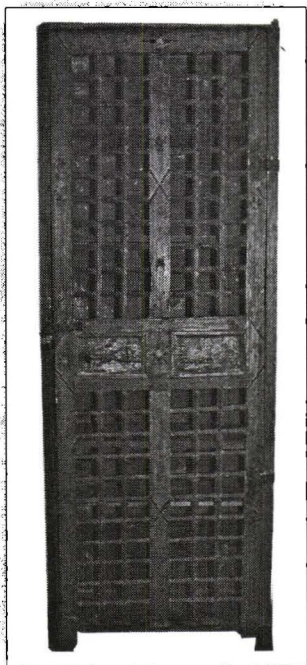
WOHNKULTUR – BEMALTE MÖBEL AUS SIEBENBÜRGEN. EIN INTERNATIONALES PROJEKT

Die Ausstellung „Wohnkultur – Bemalte Möbel aus Siebenbürgen“ wurde am 1. August 2007, im Sächsischen Volkskundemuseum „Emil Sigerus“ im Rahmen des ASTRA Nationalmuseum aus Hermannstadt eröffnet in Zusammenarbeit mit dem Siebenbürgischen Museum aus Gundelsheim.

Der beeindruckende Fundus an bemalten Möbeln im Sammlungsbestand der beiden ausrichtenden Museen, zu dem noch Leihgaben aus dem Stundturmuseum in Schäßburg, dem Geschichtsmuseum in Hermannstadt und aus mehreren Privatsammlungen hinzukommen, erlaubt eine Präsentation der Schreinermalerei in Südsiebenbürgen vom 17. bis zum 20. Jahrhundert.

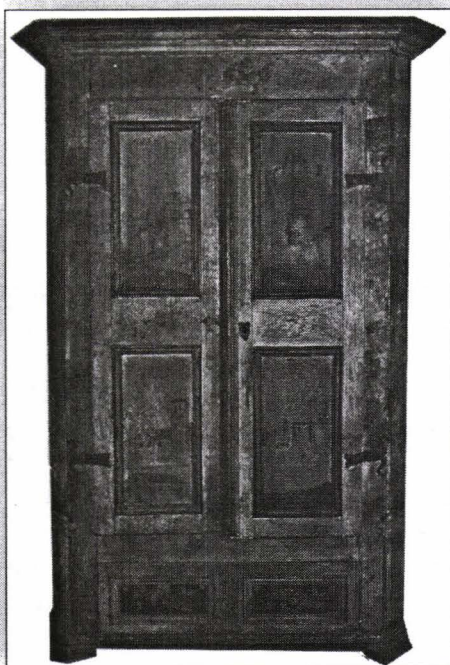
Das Thema eignet sich beispielhaft für die Veranschaulichung spezifisch-regionaler, multikulturell geprägter Lebensentfaltung. Kulturkanäle mit dem Filter ethnisch geprägter Sehweisen sind die kulturellen Mechanismen, die nicht nur die Lebensäußerungen im Einzelnen bestimmen, sondern auch am Artefakt ablesbar sind. So geht es in der Ausstellung u. a. um die Raumaufteilung als Ausdruck ländlicher Wohnbedürfnisse, aber auch um die Entwicklungsgeschichte der einzelnen Möbeltypen. „Haus“ und „Gute Stube“ (mit ihrer Alltags- und Ritualfunktion) im Wandel der Zeiten sind dabei die erklärenden Raummodelle. Als „sächsische“ bzw. „rumänische“ Stube wurde die ehemals „Gute Stube“ seit dem Ende des 19. Jahrhunderts bei aller grundsätzlichen Gemeinsamkeit verstärkt als ethnisches Symbol in Anspruch genommen. Dabei kommt der unterschiedlichen farblichen Auszier der Möbel und den Haustextilien im Zusammenspiel mit dem Wandschmuck – hier Lutherbilder und protestantisches Spruchgut, dort bunte Hinterglasikonen – ethnisch-kulturelle Zeichenfunktion zu. Die strenge Normierung und ethnische Prägung des Repräsentationsraumes hat darüber hinaus etwas zu tun mit dem jeweiligen Eigenverständnis der verschiedenen Bevölkerungsgruppen, deren vom „sozial-romantischen“ 19. Jahrhundert geprägten Anspruch auf wirtschaftliche und soziale Gruppenhomogenität.

Der Wandel der Wohnbedürfnisse lässt sich anschaulich über die Entwicklungsgeschichte der einzelnen Möbeltypen (Tisch, Lehn- und Schlafbänke, Kleider- und Sitztruhen, Bett, bzw. Hohes Bett, Wandnischenschrank „Almerei“, Schublad- und Stehkasten, Krügelrahmen und Kredenz) dokumentieren. Regionale Möbelzentren sorgten in der Blütezeit volkskundlicher Schreinermalerei für eine Vielfalt an Formen und Mustern. Schreinerdynastien mit eigenen Werkstätten in Nordsiebenbürgen und im Repser Land (Draas, Meeburg, Katzendorf u. a.) arbeiteten für den individuellen Auftrag, Mediascher und Schäßburger „Trunnebutzer“ fügten sich mit ihrer Marktware dem ethnisch übergreifenden Geschmack.

Foto 2

*Dulap de haine baroc,
Sighișoara, c. 1760, Inv. 589,
Colecția Muzeului de Istorie,
Sighișoara*

Foto 3

*Dulap de provizii,
Sighișoara, sf. sec. 17, Inv. 2886,
Colecția Muzeului de Istorie, Sighișoara*

Foto 4

*Ladă cassone, Sibiu (?), 1718,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu*

Foto 5

*Ladă de zestre, Beia (zona Rupea), 1802
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu*

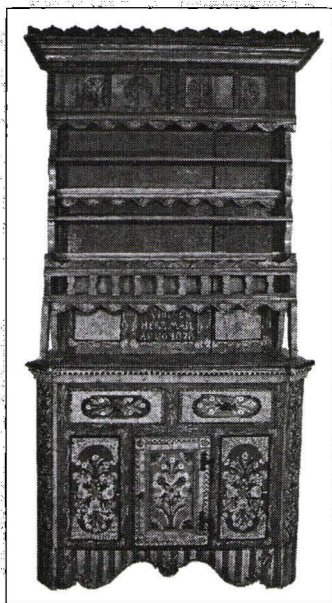

Foto 6
Masă cu ladă „masă gotică”,
Beia, zona Rupea 1859,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu

Foto 7
Dulap de pâine cu coronament „ciubăr de pâine”,
Beia, zona Rupea, 1851,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu

Foto 8
Dulap – blidar, Beia, zona Rupea, 1878,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu

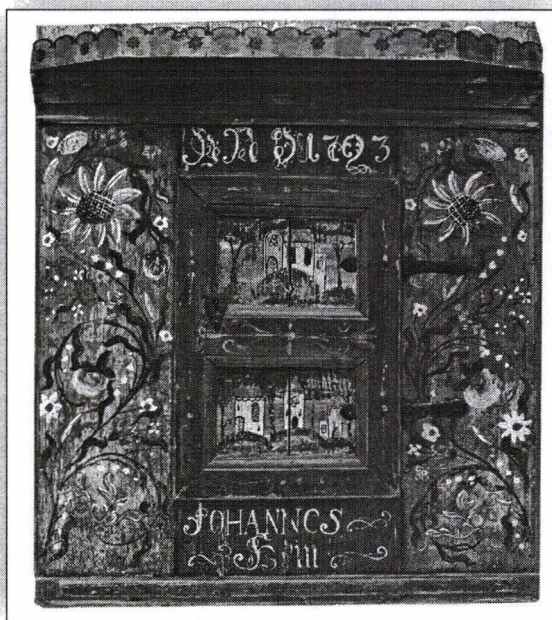
Foto 9
Pat înalt,
Cață, zona Rupea 1862,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu

Foto 10
*Tăblie de pat înalt,
 Mediaș sau Sighișoara, 1831,
 Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu*

Foto 11
*Piesă ornamentală pentru plafon
 „scândură de tavan”, Beia, zona Rupea, 1707,
 Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu*

Foto 12
*Armăroaie cu decor architectural,
 Beia (?), zona Rupea, 1793,
 Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu*

Foto 13

Armăroaie cu decor figurativ,
Proveniență urbană (Agnita, Cîsnădie?),
c. 1810, Inscricție cu caractere gotice „Vivat was
die Eva hat unter seinen Feigenblatt; 1810”,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu

Foto 14

Scaun cu spetează,
Beia, zona Rupea 1861,
Colecția Muzeului „ASTRA”, Sibiu

Foto 15
Detaliu

ELEMENTE DE ECUMENISM ÎN SATUL ROMÂNESC

Ionuț LĂPĂDAT

Sibiul, în anul 2007, a găzduit lucrările celei de-a treia Adunări ecumenice mondiale¹, eveniment care, între 4 și 9 ale lunii septembrie, i-a reunit la dialog și nu atât de mult la comuniune² pe membrii diferitelor culte creștine din lume. Cronica acelor zile enumeră dialogul teologico-dogmatic, pe diverse nivele, al participanților, la diferite momente liturgice, științifice și culturale.

Elemente de ecumenism în satul românesc este numele expoziției care, cu acest prilej, a fost deschisă în cadrul Complexul Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, în Galeria din subsolul Casei Hermes (Piața Mică, nr. 11) și care a căutat să surprindă principalele motive și argumente care pe omul din lumea satului românesc l-au angajat într-o unitate de viață, de cele mai multe ori, indiferent de confesiune.

Expoziția s-a compus din module care sublimau mesajul unității. În satul românesc existând multe astfel de elemente care sugerează unitatea și întâlnirea „a toată lumea”³ în Dumnezeu, au fost „utile” în a compune imaginea ideii de unitate în satul românesc.

Creația, Acasă, Roata de car, Potirul, Tâmplarul ecumenic, Judecata, Masa, Facerea Pâinii, Ciorba de bolovan sunt numele modulelor⁴ care au compus expunerea.

1. **Creația** este un fapt ecumenic. Este opera unui singur Creator. Este opera lui Dumnezeu. Dacă ne gândim la o roată de car, acesta traduce cel mai bine acest fapt. Și anume, punctul de forță al roții este „butucul”, din care pornesc în diferite direcții spițele. Dumnezeu este unicul Creator, iar opera Sa diversă. Ca oameni suntem diferiți, la fel cum lumile în care trăim, diferite. Toate spițele roții ajung pe aceeași circumferință. Circumferința este una singură, altfel n-ar fi posibilă rotirea și mersul roții. Circumferința se tâlcuiește în cazul de față prin unitate, altfel spus, o unitate a diversității, drumul spre un singur Dumnezeu, mărturisit în aceeași credință. Această roată de car este ținută de mâinile lui Dumnezeu, Cel care-i hotărăște mișcarea și sensul, cu alte cuvinte, toate pornesc din mâinile Lui, și ajung tot la El. La un singur Dumnezeu.

2. **Acasă** este locul în care ne-am născut. Unul din factorii care-și pun o mare amprentă peste felul cum arată „Acasă” este credința, confesiunea, religia. Acasă,

¹ Prima Adunare Ecumenică Europeană a avut loc la Basel, în Elveția, în 1989, într-un mediu preponderent protestant. A doua întâlnire a fost la Graz, în Austria, într-un mediu catolic. Sibiul a fost ales pentru cea de-a treia ediție și din considerentul că este un oraș preponderent cu credincioși ortodocși. La prima ediție au participat 700 de delegați din întreaga Europă. Adunarea Ecumenică se desfășoară, în perioada 4-9 septembrie la Sibiu, pentru prima dată într-o țară majoritar ortodoxă. (www.newsin.com)

² Comuniunea implică Taina Euharistiei, Împărtășirea, cuminecarea din același potir, pentru aceasta fiind necesară mărturisirea aceleiași credințe. Dialogul ecumenic caută să convergă înspre comuniune totală.

³ Asta e traducerea termenului ecumenic. Termenul provine de la grecescul „oikumene”, care înseamnă *a toată lumea*. Istoria Creștinismului a cunoscut șapte Sinoade Ecumenice, ședințe a tuturor episcopilor care s-au ținut datorită unor nevoi importante din viața Bisericii Creștinismului.

⁴ Descrierea pe larg a expunerii apare în broșura tipărită „*Elemente de ecumenism în satul românesc*”, Editura „ASTRA MUSEUM”, Sibiu, 2007.

interiorul lui „acasă” este întotdeauna oglinda sufletului celui care-o locuiește. În satul românesc, imediat se observă apartenența religioasă a unui om în funcție de cum arată interiorul casei în care locuiește. Iar faptul că dincolo de a observa aceste diferențe, oamenii, în satul românesc, își trec pragurile unii altora trăind în armonie, dovedesc cea mai limpede expresie a ecumenismului.

3. *Tâmplarul ecumenic*. Există astfel de oameni, care dincolo de a face un lucru pentru bani, realizează fără să-și dea seama legături, pe care nu le realizează de-a lungul anilor organizații internaționale. Într-un sat din Mărginimea Sibiului, un tâmplar ortodox i-a făcut o fereastră unui consătean catolic. Fereastră se deschidea spre uliță, iar primul lucru pe care-l vedea acesta, era casa vecinului. Vecinul era baptist. Când a ars casa baptistul a fost primul care a văzut fumul...

4. *La Cina cea de Taină*, Iisus Hristos a dăruit ucenicilor Trupul și Sângele Său, în materia pâinii și a vinului. Cele două elemente sunt simboluri ale unității în viața de zi cu zi, iar prin consacrarea din timpul Liturghiei se prefac în Trupul și Sângele Lui Hristos, Fiul Lui Dumnezeu Cel unic. Adevărata unitate acesta va fi, când toți oamenii se vor împărtăși din același potir. Adică se va sluji o singură liturghie. În liturghie, spre împărtășire se merge treptat, este mai întâi mărturisită credința, prin Crez, apoi se manifestă iubirea, prin sărutul păcii (acel ritual pe care-l fac preoții înainte de Crez, de a-și da mâna și a-și săruta umerii, în vechime, îl făceau toți cei care participau la liturghie), urmează apoi sfințirea elementelor, a pâinii și a vinului, apoi împărtășirea preoților mai întâi, pe urmă a credincioșilor... pentru a te împărtăși, mai întâi trebuie să fi cu sufletul curat, pentru a fi cu sufletul curat trebuie să-ți ceri iertare dacă ai greșit, cu alte cuvinte să fi împăcat cu cei din jurul tău și cu cei din jurul jurului tău chiar dacă nu au aceeași mărturisire de credință... Există un singur judecător, Dumnezeu.

5. *Venirea Lui Hristos în lume*, întruparea Fiului Lui Dumnezeu, a făcut posibilă îndumnezeirea omului. Un om îndumnezeit este un om care îi urmează Lui, care primește Harul Lui. Hristos prin învățătura Lui a deschis drumurile spre marea unitate. Pentru că destinul istoriei este în mâinile Lui, toată puterea dăruindu-i-se Lui, așa cum a spus după Înviere. Toate la El trebuie să ajungă. Vasile Voiculescu, într-o povestire, spune, că într-un sat de oameni săraci deplin, vine un străin. Un străin care cere pe la poarta fiecăruia, ceva de mâncare. Pentru că oamenii se știau săraci, acesta, nu primește nimic de nicăieri. În centrul satului, însă, într-un ceaun, pune la fiert în apă un bolovan. Se strâng copii, iar despre lucrarea „nebunului” află tot satul. Apa deja clocotea, iar aceștia de jur împrejurul focului se uitau mirați. Străinul cere fiecăruia să aducă ce mai are pe acasă. Unul aduce o ceapă, altul o bucată de slănină, altul un pătrunjel, altul îl aduce pe altul și tot așa. Toate „ingredientele” sunt puse lângă bolovan. În final toți mănâncă din ciorba teribil de bună. Străinul și lucrarea lui seamănă foarte mult cu Hristos și opera Sa. Unitatea își găsește astfel expresie atunci când, ascultând de îndemnul divin, sunt puse la un loc toate cele bune ale oamenilor, din amestecul cărora se pot bucura pe deplin toți. În satul românesc adeseori se întâmplă așa. Necazurile mari sunt trecute de împreună lucrare a întregii comunități. Un incendiu este stins de mâinile tuturor, indiferent de confesiune.

6. Unul din cele mai profunde acte sacre din lumea satului românesc, „*facerea pâinii*”, este un act ecumenic. Apartine tuturor, toți oamenii mănâncă pâine, iar pâinea devine la liturghie Trupul Lui Hristos. Facerea pâinii este începutul comuniunii tuturor. Este un fapt ecumenic. Procesul se întinde pe timpul unui an, de la semănat în vremea toamnei, la secerat în timpul verii, apoi măcinat, apoi plămădirea aluatului și coacerea acestuia în cuptor. Seceratul, cu ceva vreme înainte, era opera unei comunități întregi. În unele sate la finalul seceratului, din cele mai frumoase spice se făcea o cruce, o cruce care se numea „buzdugan”, de unde și numele de „obiceiul buzduganului”. Buzduganul înfipt într-o pâine-i strângea în jurul lui pe toți membrii comunității.

Un anume fel de pâine este dusă la altar, în duminici și sărbători. Această ofrandă devine Trupul Domnului, în timpul liturghiei. Iar trupul Domnului, se dăruiește tuturor celor vrednici pentru împărtășire. Împărtășirea tuturor devine comuniune deplină. Expresia acestei comuniuni, sau a invitației la comuniune este reprezentată iconografic în portalurile de la intrarea în naosul bisericilor vechi din Transilvania, dar și în icoana pe sticlă intitulată „Teasc” sau „Iisus Hristos cu vița de vie”. În icoana amintită, Hristos șade pe un teasc oriental, stilizat în maniera picturii pe sticlă românești, adeseori semănând cu o ladă de zestre, din coasta Lui iese un fir de viță de vie, încărcat cu struguri. Hristos îi stoarce în potirul așezat lângă El. În spatele Lui se află crucea răstignirii. Icoana este unică în spațiul iconografic bizantin, fiind una din cele mai reușite reprezentări ale esenței Liturghiei. Invitația la, și împărtășirea cu Trupul și Sângele Lui Hristos.

7. *Clopotele*. În satele românești de demult nu au existat întotdeauna clopote. Oamenii săraci nu-și permiteau să cumpere clopote, cel mai des erau folosite tocile, clopote de lemn sau simandre, cum li se spune în anumite locuri. Rolul clopotelor, în satul românesc, este să dea de veste. Sunt așezate în turle pentru ca sunetul lor să ajungă până departe, iar vremea la care sună este bine stabilită. Clopotele bat de fiecare dată la apusul soarelui, la ceas de vecernie (slujba de seară în bisericile ortodoxe) dinaintea zilelor de sărbătoare, înaintea slujbelor din zilele de sărbătoare sau când din lume pleacă cineva, timp de trei zile, seara, dimineața și la amiază.

Sunetul clopotelor nu ține de confesiune, el trece peste toate gardurile și zidurile, toată comunitatea află mesajul. Mesajul clopotelor, întotdeauna este ecumenic, se adresează tuturor, la fel cum o face toaca.

8. *Masa raiului*. În iconografia pe sticlă din Transilvania, există o icoană, care se numește „Masa raiului”. Se intersectează două drepte paralele cu alte două drepte paralele, rezultând cinci romburi. Centrul rombului din mijloc este centrul icoanei, aici fiind pictată o floare. În celelalte romburi în sensul acelor de ceasornic este reprezentată Fecioara Maria, Iisus Hristos, Sfânta Paraschiva și uneori Sfântul Ioan Botezătorul, alteori un ierarh. În partea de sus este reprezentat Dumnezeu Tatăl binecuvântând, iar de jur împrejur îngeri. Mesajul icoanei este invitația tuturor la masa din rai, așa cum și colindul sau doina românească o face...

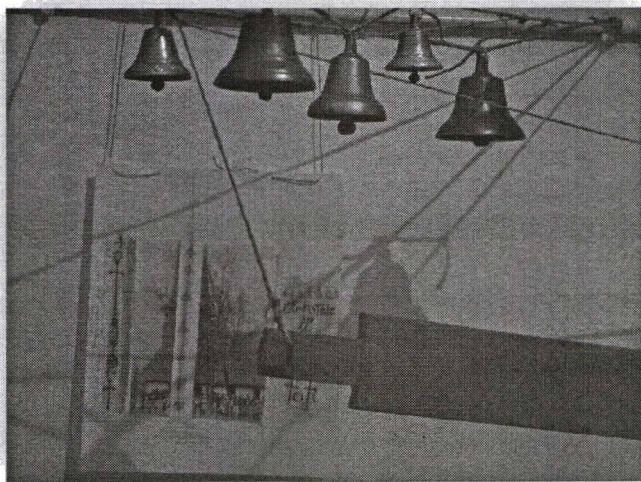
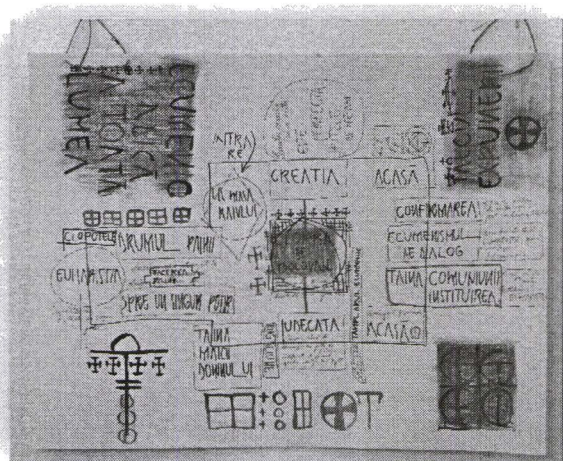
Să fim la un loc cu Dumnezeu.

ECUMENICAL ELEMENTS IN THE ROMANIAN VILLAGE

The paper states that ecumenism is not only a simple religious movement but it is the very essence of the existence for the Romanian village, in particular for Mărginimea Sibiului, a distinctive ethnographical and spiritual geographical area. The villages, their inhabitants although of different ethnic groups and different denominations they lived altogether in a harmony, and the social life with all its elements was fulfilled in the first place. Each group has preserved its features and religious conflicts did not exist. The author underlines the fact that social conflicts can appear anywhere, in any community, no matter of their denomination.

Among the elements of man's everyday life in the Romanian village there are also to be found elements that can suggest the co-habitation, no matter of the religious status. Some of these elements are: the cart-wheel, the bread, the bells, the table.

**Imagini din expoziția
Elemente
de ecumenism
în satul românesc**

PATRIMONIUL ETNOLOGIC ȘI CULTURĂ CONTEMPORANĂ. TREI ANI DE PREZENTARE A ALTOR CULTURI LA MUZEUL DE ETNOGRAFIE UNIVERSALĂ „FRANZ BINDER” DIN SIBIU

drd. Maria BOZAN

Rândurile care urmează pornesc de la interpretările relativ recente ale conceptului de patrimoniu, așa cum sunt ele încurajate de UNESCO și de ICOM, cum se manifestă în reprezentări instituționale și cum sunt elaborate într-o literatură de specialitate care a cunoscut în ultimii ani o proliferare stăruitoare. Decupajul pe care îl operează autoarea lor privește o porțiune distinctă, la nivelul conținutului referențial și semantic, din amplul câmp al fenomenului patrimonial. Segmentul ales are în vedere patrimoniul etnologic, dar nu în generalitatea lui, ci privit în datele sale muzeistice și în raport cu prezentul cultural. Așa cum se indică în titlu, supuse dezbaterei sunt Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu și elemente din activitatea de patrimonializare desfășurată aici în decursul a trei ani: 2006-2008. Pentru considerațiile din prezentul articol, această activitate este deopotrivă punct de plecare pentru exemple semnificative și loc de revenire după interogații sau reflecția critică de ordin generalizant. Ele se axează pe un obiect de analiză concret: legăturile variate, dar constante, dintre colecțiile contemporane gestionate la muzeul menționat și contextul social specific în care acestea sunt actualizate.

1. Muzeu, patrimoniu și patrimonializare în cultura contemporană

Pentru muzeologie, noțiunea de patrimoniu este centrală. Obiectele muzeale sunt definite ca obiecte de patrimoniu. Categoriile, amploarea câmpului acoperit tind spre totalitate. De aici și potențialul nemăsurat de informații și cunoștințe prin care muzeul își dezvoltă demersurile. Făcând din patrimoniu o „unealtă” „în slujba societății pentru memorie, educație și delectare”¹, din 1977 încoace instituția în discuție se dezvoltă ca „muzeu total”, iar muzeologia devine „socială” (Bellaigue, 2000). Dimensiunile sunt ajustate din mers, la fel cum conceptul de patrimoniu poate fi definit, utilizând limbajul juridic din care vocabula descinde direct, ca „noțiune în curs de formare”.

Analiza noastră ia în seamă, în primul rând, contextul creat de repunerea în discuție, în ultimii douăzeci-treizeci de ani, a noțiunii de patrimoniu. Mulțimea luărilor de poziție pe această temă – reuniuni științifice, cărți, expoziții, texte de factură diversă, mergând de la presă până la recomandări sau obligații legislative – indică fără tăgadă că fenomenul este unul internațional și că a fost sprijinit instituțional. El a avut consecințe de anvergură asupra lumii muzeale, antrenând redefinirea conceptului de muzeu însuși, prin reconsiderarea modului în care se formează și se lucrează cu *musealia*, adică cu obiectul de patrimoniu – acest „element al bazei de informații a cunoașterii umane”, după cum îl definește muzeologia (Maroević, 2000: 6).

Studii atente, rezultate din urmărirea îndelungată și critică a mecanismelor de patrimonializare în sferele cele mai largi, au încercat să surprindă aspectele de

¹ Formularea de față îi aparține Mathildei Bellaigue (Bellaigue, 2000: 4), fostă vice-președintă a ICOFOM, care reia, sintetic, definiția dată muzeului prin consens ICOM încă din 1959.

structură ale funcționării acestora și să dezambiguiască conceptul. Sunt publicate luări de poziție. În anul 2000, Comitetul Internațional pentru Muzeologie al ICOM atrăgea atenția, prin reprezentanții săi, cu privire la obiectele de patrimoniu muzeale, că „muzeologia trebuie să formuleze sistemul de selectare, identificare și strângere a unor astfel de obiecte în colecțiile muzeului, precum și pe cel de protejare, studiere, documentare și diseminare a datelor create” (Maroević, 2000: 6). Într-un articol publicat în același an², în care susține teza că forme incipiente ale nașterii conștiinței patrimoniale pot fi luate în considerare încă din antichitate, Jean-Michel Leniaud oferă o schemă de articulare a conceptului de patrimoniu în jurul a patru articole: a) conținutul operelor de selecționat pentru admiterea în această categorie; b) motivațiile; c) modalitățile de conservare și de transmitere; d) modurile de utilizare. Se subliniază că sistemul propus include accepțiunile date noțiunii de diferite specializări: antropologie, sociologie, etnologie, istorie socială, literară sau a artei, muzeografie, conservare și restaurare etc. Încă de la începutul analizei sale, revenind la o opinie mai veche, autorul sublinia: „ceea ce se desemna prin expresia «patrimoniu nou» nu era rezultatul unei noi conștiințe, ci apariția unor noi mediatorii [...]. Pe scurt, ceea ce era nou în «noile» patrimonii nu era nimic altceva decât luarea lor în seamă, practic fără precedent, de instituțiile patrimoniale.” (Leniaud, 2000: 181)

Reținem din propunerile și comentariile lui Leniaud referitoare la mecanismele de patrimonializare, rolul acordat comportamentului grupului social față de un posibil obiect patrimonial, prin care importanța pe care mediatorii emană din corpul social o acordă celui din urmă, vine să o completeze pe cea conferită de mediatorii instituționali.

Fenomenul este valid și pentru lumea muzeală și rămâne vizibil mai ales în formele de utilizare a patrimoniului, excelând în valorificarea expozițională a acestuia. Poate că nu urgența, cum este cazul în conservare, caracterizează expunerea, dar în nici o altă formă de activitate de tip patrimonial, prezentul nu este mai dinamic sau mai provocator. Acest lucru este în principal o urmare a interferențelor mediatorilor, din ce în ce mai prezenți și aici, ceea ce transformă acest tip de valorificare într-un adevărat spațiu de negociere.

Raporturile muzeu-patrimoniu, menționate mai devreme, sunt binecunoscute. Consecința firească a faptului că muzeul gestionează patrimoniu este faptul că, prin aceasta, el îl și „protejează”. De altminteri, codul deontologic al ICOM –, care a introdus dimensiuni normative comune pentru acest tip de instituție – are la bază prezumția generală a permanenței colecțiilor, prevăzând în mod expres că „prima sa obligație este de a păstra intact pentru viitor materialul semnificativ care îi alcătuiește colecțiile”. (Codul ICOM: 38)

În cadrul acelorași raporturi, oricare ar fi timpul considerat ca matrice a ideii de patrimoniu – nașterea „fenomenului patrimonializării” fiind de obicei plasată în secolul al XIX-lea și încarnându-se, cu predilecție, în monumentul istoric – relația rămâne una de intercondiționare și, prin aceasta, de conferire reciprocă de prestigiu. Cel puțin la începuturi, fenomenul menționat era legat mereu de predominanța valorilor estetice. Muzealizarea în sine, ca fenomen de transformare a obiectelor din elemente de mediu cultural în *musealia*, operează în termeni de patrimoniu izolat din contextul de origine și în această perspectivă interesul vizual rămâne central (Alpers, 1991). Pe de altă parte, în domeniul etnologic, care ne interesează aici, problematica muzeologică se axa pe studierea raporturilor om-natură și a artei primitive, iar la vremea când se formau marile colecții etnografice, patrimoniul continua să fie citit, preponderent, după criteriile operelor de artă. La rândul ei, această lectură „se identifica cu cea a istoriei civilizației

---

² Articolul este textul unei comunicări făcute în 1997 la Carcassonne, cu ocazia unui simpozion dedicat patrimoniului monumental.

occidentale" (Dubost, 1994: 2), calea spre muzeul-laborator și spre „obiectul-mărturie”, definit în condițiile producerii și funcționării sale, fiind deschisă de-abia în secolul douăzeci, mult timp chiar și după ce obiectele de acest fel au fost tratate ca o categorie distinctă. (Dias, 1999: 457-458)

Interesul estetic și focalizarea pe monumentul istoric a dominat orice formă de activitate de colecționare muzeală, importanța dimensiunii temporale a obiectului patrimonial monumental suprapunându-se și pe bunurile culturale mobile. Fenomenul este valabil, așadar, și pentru spațiul muzeal preocupat de etnologie. Trecerea anilor a notat eforturile, reușite, ale etnologiei de a se desprinde de sub tutela muzeografiei și, deopotrivă, de moștenirea geografică, naturalistă și antropologică, emancipându-se la nivel de predare universitară. În acest timp, însă, muzeografia etnologică reușea și ea să aducă în prim plan contextualizarea patrimoniului și, prin aceasta, importanța alegerii contemporane în procesul de transmitere a tradiției, chiar dacă litera manualelor continua – cel puțin până la sfârșitul anilor șaptezeci, când reflecția muzeologică dobândește un statut concertat internațional prin crearea ICOFOM³ – să o oblige sever față de „vestigiile trecutului”.

Momentul a fost important, căci a deschis o etapă încă în vigoare în acest domeniu al muzeografiei, în care funcția-nucleu – patrimonializarea – s-a redefinit. Se atinge un obiectiv ce va fi hotărâtor pentru întreg procesul producerii de patrimoniu, depășind granițele muzeografiei de profil. Aceasta din urmă nu numai că se înscrie în prezent prin relaționarea cu cultura contemporană a colecțiilor specifice cu coloratură preponderent istorică (de altminteri, o caracteristică instituțională intrinsecă și în cea mai conservatoare accepție a muzeului), ci încorporează în operațiunile de patrimonializare cultura prezentului însuși, și chiar în expresiile sale foarte recente. Sunt filtrate elementele – mărturii materiale și imateriale – care oferă răspunsuri convingătoare pentru a primi acest statut privilegiat. Fenomenul este unul mai amplu. El este decelabil în ceea ce poate fi recunoscut sub sintagma „patrimoniului noi”, în mecanismele de producere a noilor tipuri de obiecte patrimoniale (un exemplu cu valențe ilustrative maxime este patrimoniul vegetal) și desigur, în plan teoretic, în lărgirea considerabilă a însăși noțiunii de patrimoniu.

Din acest punct de vedere, perspectiva etnologică se dovedise revoluționară încă de la începuturi. Chiar trecerea obiectului etnografic – care este, în fapt, un „fragment etnografic” (Kirschemblatt-Gimblett, 1991: 388) – în rândul celor care formează *musealia*, a fost un proces de lungă durată și motivațiile acceptării lui în această categorie au variat și s-au extins de la epocă la epocă. Privită în ansamblu, identificarea unor momente de transformare a fragmentelor etnografice în patrimoniu lasă să se întrevadă evoluția unei priviri care, într-o ambianță relativ exclusivistă, face loc nivelului de viață obișnuit, modest, al societăților noastre. Rădăcinile acestei sensibilități sunt regășibile deja la romantici, dar culminează în deceniul șase al secolului trecut, prin școala dezvoltată în Franța în jurul *Annales*-lor. În aceeași țară și în aceeași perioadă, André Chastel cere ca la baza selecției monumentului istoric însuși, să se găsească ceea ce el numește „atenție etnologică”⁴. În anul 1994, recapitulând ceea ce – spune ea – specialiștii numesc „sindromul patrimoniului”, Françoise Dubost citează câteva rânduri scrise de Dominique Poulot în 1992: „patrimoniul – afirmă ultima autoare menționată – în reprezentările sale banale și savante totodată, nu mai evocă nici înscrierea puternică a strămoșilor în memoria colectivă, nici monumentele de transmis posterității, ci obiecte vernaculare: case rurale,

³ Comitetul Internațional pentru Muzeologie al ICOM, înființat în 1977, al cărui scop declarat era de a obține „recunoașterea muzeologiei ca disciplină deplină, predată în universități” (Perot, 2000).

⁴ A. Chastel, 1964, citat de Daniel Fabre, care subliniază că este vorba de primul text care, în Franța, „pune etnologia ca referință explicită a unei politici culturale naționale” (Fabre, 2000: 8).

meserii dispărute, cartiere vechi, situri protejate, mobile de familie, cadre de viață domestică etc. (...) Astăzi, relativismul culturilor, sub forma unui inventar de diferențe, apare drept singura figură patrimonială cu adevărat democratică” (Dubost, 1994: 2-3).

Că „atenția etnologică” este profund responsabilă de felul în care se creează aproape orice obiect de colecție, este un fapt indubitabil. De la excizia „fragmentului” până la tipul de expunere, acest mod special de a transforma *realia* în *musealia*, articulează toate componentele și mecanismele patrimonializării cuprinse în schema lui Leniaud: conținut, motivații, modalități de conservare, moduri de utilizare. El introduce o dimensiune a reprezentativității fundamentale, aptă cu adevărat să creeze evidențe în „inventarul de diferențe”: identitatea culturală, definită prin valorile trecutului și ale prezentului deopotrivă.

Poate că dintre cele patru rubrici care pot explicita mecanismele de incorporare a unei lucrări materiale în categoria de patrimoniu cultural, modul de utilizare – științific, estetic, turistic etc. – este cel explicit. Mai vie, mai productivă, mai atașantă și mai reprezentativă decât oricare alta pentru elaborarea și vizibilitatea statutului de emblemă identitară, această ultimă verigă a „lanțului patrimonial” – după cum o numește Daniel Fabre – face din obiect o permanentă sursă de valorizare. Protagonistii implicați în acest proces – specialiști, producători dinspre care emană obiectele de patrimonializat, reprezentanți ai societății civile – acționează ca interlocutori în prezent și din perspectiva acestuia. „Atenția etnologică” și natura obiectului etnografic – material sau imaterial – fac valabilă și pentru acest domeniu afirmația autorului menționat, că oamenii „se doresc capabili să-și aleagă deschis strămoșii și trecutul și să le inventeze o formă nouă de celebrare” (Fabre, 2000: 22).

2. Patrimonializarea obiectelor contemporane la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” în anii 2006–2008

2.1. Patrimoniu contemporan în conservare

Expunerea ideilor din acest articol s-a născut dintr-o necesitate: explicitarea modului în care a fost înțeles, în departamentul de etnografie universală al Complexului Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, sistemul de interpretare și comunicare prin care obiectul muzeal, devine protagonist patrimonial în variabila temporală a prezentului cultural. În cazul nostru, sensul vocabulei „protagonist patrimonial” a operat în două direcții: pe de o parte, relaționarea cu prezentul – aici și acum – a unor colecții cu foarte vechi statut patrimonial, pe de altă parte relaționarea cu același palier temporal a unor obiecte care ele însele aparțin, într-o largă măsură, acestui prezent. Cea din urmă categorie s-a dovedit a fi nu mai puțin importantă din punct de vedere patrimonial și nici mai puțin semnificativă din perspectiva reprezentativității.

În sensul încetățenit al vocabulei patrimoniu și al înțelegerii câmpului patrimonial, introducerea contemporanului produce un scurtcircuit. Putem afirma fără a greși că, deși nuanțate, operațiunile de patrimonializare au fost asociate încă de la începuturi cu trecutul, cu „istoria”. Dar este tot atât de adevărat că, în materie de patrimoniu etnologic, ceva din atribuțiile actuale ale muzeului de „artă contemporană” caracterizează și vor fi caracterizat dintotdeauna decupajele colecționare ale domeniului. Având în vedere mai degrabă ansamblul, decât obiectele izolate, muzeologia etnologică nu poate renunța la contemporan. Reconstituirea contextului istoric în care a funcționat obiectul tradițional nu reprezintă decât o parte din disponibilitățile de mărturie pe care le posedă obiectul etnografic. Până la urmă, un obiect de această factură, chiar și cel care „nu mai este în uz”, nu face decât să

reconstitue o istorie foarte recentă și să circumscrie puntea dintre o alegere și o renunțare. Obiectele scoase din folosință, dar încă păstrate de proprietar, sunt pentru specialistul etnolog mărci ale modificărilor și etape de jalonare a modului în care o anumită tradiție își trăiește devenirea. Patrimonializarea unor astfel de obiecte – al căror statut e mult mai aproape de „mărturie” decât de „vestigiu” – se înscrie de obicei în firesc, standardele de clasare românești (Norme, 2008: art. 6) prevăzând, pentru însuși declanșarea procedurii și încadrarea în poziția minimă, o vechime de cincizeci de ani de la producerea obiectului în cauză.

Introducerea în colecțiile muzeale a obiectului etnografic contemporan ridică anumite probleme și necesită, credem, abilități speciale. Avem, pe de-o parte, obiectul încă „în uz”, care are vechimea minimă prevăzută de criteriile obligatorii pentru a putea fi plasat într-una din categoriile prevăzute de Inventarul patrimoniului. Pe de altă parte, avem de-a face cu mărturia etnografică a contemporanului, în sensul obiectului a cărui producere îl încadrează ca vârstă sub parametri temporali ai jumătății de secol menționate. Având în vedere prevederile codului deontologic al profesiei muzeale (Codul ICOM, 1990), care stipulează în mod expres prezumția generală a permanenței colecțiilor, chiar cu nuanțarea de la articolul 2.8 (respectiv, afirmația că prima obligație a muzeului este conservarea intactă pentru viitor a *materialului semnificativ* care îi alcătuiește colecțiile) selecționarea și colecționarea obiectelor contemporane pentru alcătuirea patrimoniului muzeal rămâne dominată de *responsabilitatea prognozei*.

Trebuie să observăm, în acest moment al analizei că cei cincizeci de ani, stabiliți de norme ca minimali pentru demararea operațiunilor de clasare coincide, în planul realului, cu perioada de timp pe care cercetările etnologice și sociologice ale ultimelor decenii au definit-o ca necesară pentru integrarea unui fapt în zona tradiționalului.⁵ În orice caz, opțiunea includerii unor segmente din ce în ce mai largi ale contemporanului în patrimoniu provine din aderarea la o anumită platformă ideatică și științifică. Mult mai profundă și mai optimistă este, însă, consecința acestor alegeri. Ea însemnează în dezvoltarea domeniului momentele de depășire a „obsesiei istorizante”, cea care – după cum susține Radu Niculescu – „a constituit etnologia în general, folclorul în special – pentru mulți le constituie și astăzi – ca discipline auxiliare ale istoriei. Punct de vedere unilateral care prin agresivitate, dogmatism și intoleranță, multă vreme practicate, a acționat schiloditor asupra cercetărilor de cultură populară.” (Niculescu, 1991: 139)

Fără teama de a exagera, se poate spune că relativa acceptare a practicii de patrimonializarea a contemporanului etnografic este chiar o confirmare de metodă a domeniului. La urma urmei, când transporta acasă, pentru regele Francisc I, ceea ce urma să devină cea mai veche piesă de la Muzeul Omului din Paris – un mantou din pene produs de indienii tupinamba (Copans, 1999: 31) – cosmograful Thevet aducea un obiect contemporan timpului său. Unul tradițional, desigur, dar în afara oricărei discuții, un produs al zilei. Când Franz Binder dona Societății Ardelene pentru Științele Naturii din Sibiu, în anul 1862, faimoasa sa colecție de obiecte nilotice (azi una dintre puținele cu această origine existente în lume), dăruia de fapt elemente ale unui prezent în deplină funcționalitate în care el însuși încă mai trăia și pe care, cel puțin parțial, îl și documenta scriptic. Afirmația este valabilă pentru toate colecțiile etnografice pe care le-au adus călătorii sași numitei Societăți sibiene, iar componentele lor au fost aproape toate, la vremea intrării în inventare, piese contemporane.

---

⁵ Claude Lévi-Strauss, argumentează că, în cazul societăților tradiționale fără scriere (exemplificarea lui se referă la Brazilia), reconstituirile nu pot depăși cincizeci de ani dacă se respectă normele științifice. Aceeași cifră este avansată, cu referire la posibilitatea afirmării tradiționalității unui segment din *realia* (practică sau obiect), și de Edward Shils, care a publicat, în 1981, volumul *Tradition*.

Pentru multe dintre ele, valoarea și importanța intrinsecă, evidentă încă de atunci, este depășită de cea dobândită în timp, ca urmare a activării tuturor etapelor patrimonializării și, astfel, a producerii de documentație secundară. La modul general vorbind, prin introducerea în muzeu, valorizarea contemporanului pare a veni de la sine. S-ar putea spune că decurge aproape obligatoriu, motivul fiind implicit: muzeul lucrează cu patrimoniu, prin urmare obiectele aici expuse „se investesc” în mod automat cu acest calificativ. Și chiar dacă problema este ceva mai complexă, un adevăr rămâne la nivel de evidență: cu cât este mai faimos, un muzeu conferă „selecțiilor” sale – materiale sau imateriale – legitimitate, recunoaștere, prestigiu. Pe scurt, le patrimonializează.

Moștenitor al unei tradiții de patrimonializare care la Sibiu, cu pauze destul de largi ce-i drept, acționează pentru domeniul extraeuropean de un secol și jumătate încoace, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” a lărgit operațiunile de la colecționarea propriu-zisă, cu intrare definitivă a respectivelor piese în colecțiile sale, la opțiunea prezentărilor temporare a patrimoniului etnologic de sorginte extraeuropeană disponibil, în diferite perioade, în spațiul local, regional sau/și național. Într-o situație în care efectuarea terenului etnologic pe îndepărtate meleaguri nu pare a reprezenta pentru lucrătorii din acest departament o opțiune viabilă decât în viitor (prounerile Complexului Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu înaintate forului tutelar pentru masterplanul regional al perioadei 2009–2019, includ și activități cu acest profil⁶), membrii colectivului și-au orientat strategiile de colecționare înspre alte forme de îmbogățire a patrimoniului.

Acestea au avut în vedere, în cea mai mare parte, dezvoltarea unor relații de colaborare care au atras donații de produse etnografice de origine extraeuropeană, în cea mai mare parte obiecte contemporane de factură artizanală. Pentru perioada 2006-2008, pe care o avem în vedere în elaborarea prezentului material, ele includ piese din India, Indonezia, Japonia, Congo (ex-Zair), Argentina, Taiwan, China ș.a. Donatorii au fost instituții și persoane particulare, dintre care enumerăm Consiliul Indian pentru Relații Culturale din New Delhi, prin intermediul Ambasadei Indiei în România, Ambasada Indoneziei în România, Muzeul Japonez al Jucăriilor din Nakanino-Hyogo, Japonia, Organizația Internațională de Folclor prin președintele acesteia, Alexander Veigl din Germania, Consiliul Județean Sibiu, Cătălin Rang din Bacău, România, Bernardo Federico Neumann din Argentina. Deși numărul însumat al pieselor nu depășește cifra de cinci sute (71 piese în 2008, 96 de piese în 2007, 324 de piese în 2006), paleta de reprezentare din punct de vedere geografic, etnic și categorial este bogată, iar selecția efectuată de donatori capătă în unele cazuri pecetea excelenței. Despre fiecare cadou în parte s-au făcut, la timpul respectiv, comunicările cuvenite în asemenea ocazii, marcându-se astfel primii pași din demersurile de includere a acestor obiecte în spațiul patrimonial. Avem de-a face cu evenimente care reunesc instanțe de patrimonializare complexe. În general donațiile au fost legate de evenimente specific muzeale: vernisaje, conferințe, manifestări complexe îmbinând zona de reprezentativitate obiectuală cu spectacolul, activându-se astfel momente de „animație” culturală (pentru a utiliza traducerea termenului francez) în care și-au făcut loc și aspectele de patrimoniu cultural imaterial. Este cazul donațiilor indoneziene (59 de piese), care au avut loc cu ocazia organizării unor expoziții, evenimente culturale sau manifestări practice, și, mai mult decât atât, s-au produs în albia unor relații mai vechi, marcate și ele de donarea unor piese etnografice de factură artizanală. Acest tip de legături care au implicat completarea colecțiilor, poate fi exemplificată prin continuarea

⁶ Articolul 9 propune: „Asigurarea fondurilor pentru extinderea cercetărilor științifice în afara României, atât în cazul muzeelor care dețin patrimoniu cultural autohton, dar mai ales în cazul muzeelor care dețin patrimoniu original din țări din afara României, sau de pe continente extra-europene.”

relațiilor de schimb de piese contemporane cu Muzeul Japonez al Jucăriilor, demarate încă din 1991. Pieselor indiene înregistrate în inventarele muzeului în primele zile ale anului 2006 (deja anunțate ca donație și prezentate la Sibiu, în a doua jumătate a anului 2005, în două formule de expunere, prima dintre ele în spațiu neconvențional și cu vizionare gratuită) li se cuvine o menționare aparte datorită evenimentelor care au precedat decizia de donare. Colecția – constând într-o superbă alegere de păpuși și seturi de păpuși în costume tradiționale din principalele state ale Indiei, precum și reprezentări ale unor aspecte de cultură populară în care sunt specifice dansuri sau spectacole ceremoniale – nu fusese expusă doar la Sibiu. Având în vedere perspectiva prezentului comentariu, dincolo de calitățile estetice și sistematica alcătuirii acestei colecții, faptul că ea a fost, de fapt, o expoziție itinerantă, prezentată deja în Europa și în România, a adăugat informațiilor aparținând în mod intrinsec fiecărui obiect în parte rezultatele utilizării patrimoniale ce decurg din comunicarea expozițională.

Nimic nu ne lasă să întrevădem că recente selecții de mărturii materiale de origine extraeuropeană din segmentul cultural contemporan ar avea o valoare doar de conjunctură. Dimpotrivă, interesul arătat față de mare parte din aceste colecții este deja un fenomen simptomatic, el fiind manifestat de mass-media, reviste de specialitate sau reviste de popularizare de cea mai înaltă ținută⁷, deci de instanțe de interpretare exterioare muzeului și altele decât publicul local, imediat vizitator. Adăugându-se la acțiunile muzeale specifice, aceste forme de comunicare, legate în bună măsură de apariția frecventă a segmentului cultural contemporan în activitatea de valorificare a colecțiilor desfășurată la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, consolidează și ele treptele unei patrimonializări convingătoare.

2.2. Patrimoniu contemporan și acțiune culturală

Acțiunea culturală înseamnă, în esența ei, intervenție. Dacă avem în vedere cuplul contemplare-acțiune, muzeul a fost modelat, la origini, după sensurile primei noțiuni și și-a îndeplinit menirea în acest fel vreme îndelungată. Dezbaterile ultimelor decenii ne arată cum s-au schimbat opțiunile și rolul, trecându-se treptat de la ceea ce specialiștii numesc „muzeu-templu” la „muzeul-forum”. Modelul instituțional promovat de cel din urmă acordă acțiunii culturale un loc central, determinat desigur de contextul socio-cultural al timpului prezent. Făcând o sinteză a textelor mai vechi și mai recente referitoare la modul în care au evoluat relațiile dintre patrimoniu și cultura contemporană, Jean-Baptiste Kieuhéga arată că acest sistem muzeografic (a cărui formulă ideală este întrevăzută în ecomuzeu) „organizează în jurul muzeului timpului, un muzeu al spațiului, un laborator de teren (atelier, documentare, magazin), antene sau comunități asociate, itinerarii și trasee. Ansamblul este administrat de trei comitete (utilizatori, gestionari și oameni de știință) care asigură participarea tuturor și funcționarea ca o școală reciprocă, obiectivul suprem fiind dezvoltarea comunității” (Kieuhéga, 1992: 286).

Caracterul dinamic al raportului dintre acțiunea culturală și patrimoniu, implicat de acest tip de organizare și funcționare este evident. În muzeele cu profil etnografic, obiectele specifice de producție contemporană intră într-un amplu proces de mediatizare, dominat de activarea componentelor tradiționale latente pe care acestea le posedă. În sine, fenomenul de patrimonializare fundamentat de „atenția etnologică” operează nu numai la nivelul recunoașterii elementelor structural tradiționale ale obiectelor etnografice avute în vedere (cele care, în consecință, au șanse majore de a

⁷ V. de exemplu, revista *Magazin istoric*, în care au fost publicate materiale despre colecțiile Muzeului „Franz Binder” în anii 2006 și 2007.

se perpetua), ci și în planul actualizării acestor elemente prin intermediul ultimei verigi din modelul analitic (și acțional) propus de Leniaud: utilizările care produc asupra bunurilor culturale efecte de patrimonializare. Reflecțiile legate de faptul că patrimoniu muzeal nu este – ca să folosim expresia lui Ivo Maroević – doar „o carieră sau o sursă de informații”, ci element care joacă un rol în crearea diverselor identități (Maroević, 2000: 7), modelează tipologia activității muzeale contemporane. Afirmarea acestor idei nu este nici măcar de dată foarte recentă, chiar dacă actualitatea lor rămâne maximă. Luările de poziție internaționale în această privință încep să se repete odată cu anii șaptezeci ai secolului trecut și capătă tonalități din ce în ce mai oficiale: un astfel de exemplu este discursul secretarului general UNESCO din 1978, A. M. Mbow, care insista asupra rolului patrimoniului ca „expresia cea mai manifestă a identității culturale”⁸ și mijloc de „educație și îmbogățire”. Coborând în timp, îl găsim la noi, susținător al aceleiași idei, pe Grigore Antipa, care spunea deja în 1923, că: „Scopul unui muzeu nu sunt colecțiile sale, oricari ar fi acestea. Adevăratul scop al muzeelor este știința, cultura, educația”⁹.

Ultimii treizeci de ani de muzeo-grafie/logie au urmărit îndeaproape realizarea acestor deziderate prin punerea în practică a concepției acțiunii culturale. A pune „cultura în acțiune”¹⁰ marchează, după cum ne asigură Jean Caune, trecerea de la ideologia democratizării culturale, la cea a dezvoltării culturale. Aceasta din urmă înțelege accesul la cultură ca producându-se prin sporirea rolului său social și participarea activă la producerea expresiilor culturale. Astfel înțeleasă, acțiunea culturală se bazează pe trei „piloni”: creația, difuzarea și animarea (Caune, 1999: 141-164).

În acest moment al excursului nostru prezentativ ne interesează ultima dintre cele trei noțiuni, pentru că ea desemnează o activitate specială, care – după cum demonstrează pe exemplu francez același Jean Caune – rezultă din activarea unei „pedagogii a întâlnirii”, în care medierea produsului cultural devine o necesitate. Avem de-a face cu o pedagogie care diferă de „pedagogia artei” – văzută ca forță imbatabilă a epifaniei esteticului – și care se impune „datorită diversității publicurilor căutate și a rezistențelor de toate felurile opuse difuzării” produsului cultural (Idem: 157). Vizibilă probabil, cel mai bine, în teatru (Idem: 156) – datorită forței acestuia de a actualiza texte scrise și, astfel, de a le înscrie într-un prezent în care dominante sunt „aici” și „acum”-ul acțiunilor – acest tip de pedagogie stimulează și metodele de exercitare a rolului instituțiilor de patrimoniu prin viziunea globală pe care ea o presupune.

Muzeele etnologice, în care dominantă socială a patrimoniului pare a fi relativ ușor de decelat, prezintă o disponibilitate semnificativă pentru un asemenea proiect globalizant. Prin chiar natura lor, ele se dovedesc un teren predilect de acțiune culturală pentru prezent și cu elemente ale prezentului. Caracteristicile nu sunt mai puțin valabile pentru muzeul etnologic pavilionar. Desigur, expozițiile rămân, în toate tipurile de muzee, mijlocul principal și specific de instrumentalizare a patrimoniului. Acțiunea culturală elaborează formule proprii de performare chiar în cadrul expozițiilor, dar vizibilitatea acestora crește în mulțimea programelor lansate în continuarea și în

⁸ A. M. Mbow, în *Discours de clôture de la conférence intergouvernementale sur les politiques culturelles en Amérique Latine et dans les Caraïbes*, Bogota, 20 ianuarie 1978, apud: Kiethéga, Jean-Baptiste, *Patrimoine et culture contemporaine, l'évolution du concept et collections*, în: „Quels musées pour l'Afrique? Patrimoine en devenir”, ICOM, 1992.

⁹ Grigore Antipa, apud Bucur, Corneliu, motto la articolul *Complexul Național Muzeal „ASTRA”, muzeu multietnic și interdisciplinar - un model european pentru secolul XXI*, în: „Muzeul ASTRA. Istorie și destin (1905-2005)”, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002, p. 287.

¹⁰ Reproducem aici titlul cărții lui Jean Caune, *La culture en action. De Vilar à Lang*, tipărită la Presses Universitaires de Grenoble, în 1999. Autoarea mulțumește, și pe această cale, domnului director general al Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, care i-a pus la dispoziție acest volum.

jurul acestora. Caracterul foarte dinamic al acestor programe și echipamentele culturale și tehnice, pe care ele le avansează, le asigură atractivitatea pentru nivele de vârstă foarte variate: proiectele cu caracter didactic sau ludic adresate copiilor și tinerilor, concertele, spectacolele, audițiile și prezentările vizuale și narative, atelierele practice sunt doar câteva dintre propunerile culturale adresate de muzeu comunității, în continuarea și în jurul expoziției. În aceste condiții, activitățile dezvoltate în muzeele cu profil etnologic au notat, destul de devreme, prezența a aspectelor de patrimoniu cultural imaterial, cel puțin în forme incipiente. Trecerea timpului marchează asumarea fenomenului, care capătă amploare și devine exemplu de maximă eficacitate a acțiunii culturale la nivelul creației și al difuzării produsului cultural specific, cu efecte substanțiale în plan explicativ și educativ.

Ce și cât din aceste propuneri de acțiune culturală pot fi regăsite, în ultimii trei ani de prezentare a altor culturi, la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”? În ce măsură fondurile de obiecte etnografice contemporane (proprii și/sau disponibile la un moment dat, în decursul acestui interval de timp, prin intermediul a variate colaborări) au constituit obiect de reflecție științifică, de comunicare și mediatizare? Sunt două întrebări la care am răspuns deja parțial, când am discutat despre dinamica creșterii patrimoniale. Pe de altă parte, chiar și în introducerea de ordin teoretic de mai sus am ales să discutăm, din multiplele forme pe care le poate îmbrăca acțiunea culturală, mai ales pe cele care și-ar putea găsi expresia într-un muzeu pavilionar.

O primă formă de acțiune culturală concertată este reprezentată la Muzeul „Franz Binder” de numărul mare de colaboratori implicați în organizarea manifestărilor: muzee, ambasade acreditate în România, colecționari particulari, conferențieri ș.a. Lista expozițiilor organizate aici în anii 2006–2008 este relevantă în acest sens, fiind totodată semnificativă pentru modul în care i se face loc contemporanului în expunere. Din treisprezece expoziții temporare (în care nu sunt incluse prezentările de mici dimensiuni, montate ca elemente punctuale în desfășurarea unor evenimente și manifestări de genul conferințelor, programelor complexe, zilelor mondiale sau zilelor naționale etc.), șapte au instrumentalizat doar fonduri de obiecte contemporane din inventarul muzeului sau oferite de diferiți colaboratori.

Trei dintre aceste expoziții au avut ca temă exclusivă costumul popular: *Vestimentație extraeuropeană în colecțiile Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”* (2006); *Costume populare mexicane* (2007; colaborare cu Ambasada Mexicului în România); *Costume tradiționale din Peru* (2008; colaborare cu Ambasada Peru în România). În alte trei, în paleta de obiecte artizanale, foarte variată categorial și bogată numeric, o cifră semnificativă a numărului de costume tradiționale utilizate în prezentare indică importanța acordată acestui element identitar fundamental, esențial pentru ilustrarea apartenenței culturale. Astfel, piesele donate în anul 1999 de reprezentanța diplomatică a Ecuadorului în România, a fost prezentate în două variante de expunere: una în anul 2006, la Muzeul Municipal din Mediaș, sub titlul *Plăcerile descoperirii. Creație artizanală din Ecuador*, cealaltă în anul 2008, la Muzeul Județean Satu Mare, unde titlul era simplificat la denumirea *Creație artizanală din Ecuador*, iar montarea se axa, în principal, pe valențele estetice ale pieselor. La rândul ei, expoziția *Batik. Textile tradiționale din Indonezia*, organizată în colaborare cu Ambasada Indoneziei în România, a cuprins numeroase elemente de costum tradițional, primate în principal prin prisma utilizării tehnicii *batik* pe diferite suporturi.

În același sector al pieselor contemporane se includ și componentele expoziției *Asingit. Artă inuită din Canada din Colecțiile Centrului de Artă Macdonald Stewart*. Expoziția a fost realizată la Sibiu datorită ofertei Ambasadei Canadei în România și s-a înscris în categoria manifestărilor temporare bazate pe parteneriate, în care scopul general este de a face cunoscute publicului aspecte din cultura și arta popoarelor lumii

disponibile patrimonial la un moment dat în România. Desenele și tapiseriile care au alcătuit expoziția erau un efect al acțiunii culturale organizate în regiunea canadiană Nunavut, ele fiind rezultatul unor programe de stimulare a artei inuite tradiționale, care au dat naștere unor piețe de desfacere înfloritoare pentru diferite categorii de meșteșuguri: sculptură, desen, gravură, tapiserii, broderie. Ele ilustrau bogata moștenire șamanică, imaginarul spiritual inuit ca sursă de inspirație și implicarea personală a artiștilor în păstrarea acestor tradiții. Însuși titlul expoziției pune problema diferențelor identitare, cuvântul „asingit” însemnând „ceilalți” (Asingit, 2005).

Segmentul contemporaneității a fost valorificat și în expoziții în care dimensiunea istorică a fost preponderentă. Dacă într-o expoziție precum *Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon* (2007, colaborare cu A. V. Filimon, colecționar particular și Muzeul Județean Târgu Mureș), elementele prezentului au fost preponderent obiectuale, într-o expunere precum *Muntele Athos. Fotografii de Yves Phelippot* (2007, partener Cercul de acțiune Culturală și Europeană din Bordeaux) ele au însemnat o privire contemporană și occidentală asupra unui patrimoniu istoric în esența lui.

Din simpla înșiruire se observă numărul mare de parteneriate, imediate sau mai vechi. Reprezentată obiectual, dimensiunea extraeuropeană a avut rol de element comparativ cu grad de diferențiere vizibil, capabil să pună mai bine în evidență coordonatele identitare. Expozițiile temporare organizate la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” în cei trei ani, ani au gravitat, desigur, în jurul expoziției de bază. Ele s-au constituit în forme ideale de lărgire a prezentării patrimoniale menționate, aproape toate piesele etnografice din expoziția permanentă având vechime mare pentru domeniu, deoarece au intrat în inventare în perioada formării colecțiilor de acest fel. Completarea s-a realizat prin elemente de patrimonializare care au vizat, deopotrivă, cultură materială și imaterială aparținând contemporaneității. Deschiderea și, apoi, desfășurarea expozițiilor temporare au fost ocazia ideală pentru propuneri culturale în care animarea, ca formă specifică de mediatizare a patrimoniului, a avut un aport semnificativ. De exemplu, vernisajele sau evenimentele au fost însoțite de prezentarea unor costume, purtate de tineri prezentatori: este cazul costumelor populare mexicane, sau indoneziene. Subiect de vizibilitate sporită au fost și dansurile tradiționale indoneziene de la manifestările care s-au concentrat pe aspecte din această civilizație. Segmentul tradițional imaterial a constat, în alte ocazii, în punerea în scenă a unor elemente concertistice (este cazul concertelor susținute cu ocazia expozițiilor organizate în colaborare cu Ambasadele Republicilor Peru și Indonezia) sau prin organizarea unor ateliere de demonstrații practice. Un exemplu reușit în acest sens a fost atelierul de prezentare a tehnicii *batik*, în cadrul expoziției cu același nume, activitate prin care, în colecția muzeului, au intrat piese care prezintă principalele etape de lucru ale realizării unor astfel de textile, precum și o serie de fotografii-martor foarte explicite. Atractivitatea și impactul instructiv-educativ al acestui tip de aplicație, prevalente datorită caracterului viu al demonstrației și al participării producătorilor autohtoni, se impun ca momente reușite și în tipologia exercițiilor cu profil didactic pe care curatorii de la Muzeul „Franz Binder” le îndreaptă către publicul școlar sibian în cadrul mai largului program de pedagogie muzeală desfășurat în Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu. Alături de activitățile pomenite mai sus, proiectele pedagogice cu temă specială (este cazul vizitelor ghidate, prezentărilor punctuale și a concursurilor realizate cu ocazia expoziției *Asingit*) și conferințele (cea intitulată *Indienii guarani din Provincia Misiones, Argentina*, susținută de Bernardo Neumann din Argentina, este un astfel de exemplu prin lărga sa adresabilitate) organizate în raport cu expozițiile sau ca activități individuale, propun o cunoaștere mai aprofundată a patrimoniului, mai ales datorită explicitării valorilor culturale ale producătorilor.

Unicitatea profilului Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” la nivel național și obiectivul general afirmat în plan strategic se referă la fondarea acestei instituții ca formă de valorificare superioară a colecțiilor etnografice cu profil extraeuropean din toată țara (Bucur, 2002: 288). Numeroasele colaborări indică atingerea, cel puțin parțială, a acestui obiectiv. În plus, activitățile desfășurate aici demonstrează faptul că propunerea culturală a muzeografilor este orientată mult și către comunitatea locală, îndeplinind un deziderat și, totodată o obligativitate fundamentală a noii muzeologii. Așa cum arătam și cu altă ocazie: „În cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, departamentul de etnografie universală – prin comparație și contrast cu universul etnografic reprezentat patrimonial în splendida expunere a muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, destinată ilustrării civilizației preindustriale din România, alături de departamentele muzeale pavilionare care prezintă etnografia și arta populară românească și săsească – oferă șansa cunoașterii specificului cultural european și românesc prin raportarea la alteritatea culturală extraeuropeană, contribuind la împlinirea unuia dintre cele mai originale complexe etnoculturale din Europa” (Bozan, 2007).

PATRIMOINE ETHNOLOGIQUE ET CULTURE CONTEMPORAINE TROIS ANS DE PRESENTATION D'AUTRES CULTURES AU MUSEE D'ETHNOGRAPHIE UNIVERSELLE «FRANZ BINDER» DE SIBIU

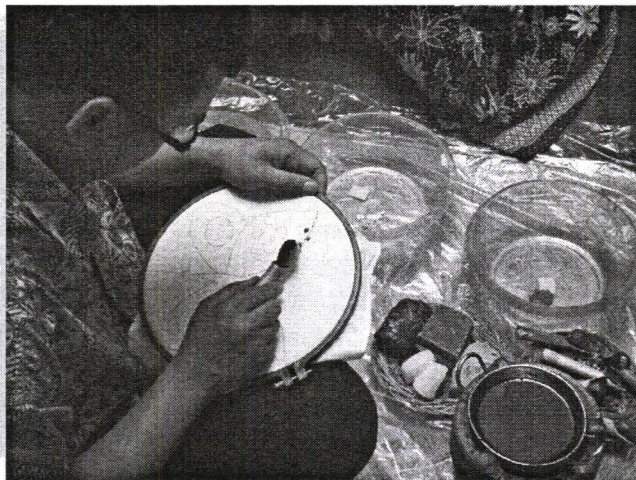
L'auteur met en discussion le processus de patrimonialisation des objets ethnographiques contemporains, à partir de l'activité déroulée pendant trois ans (2006-2008) au Musée d'Ethnographie Universelle « Franz Binder », département du Complexe Muséal National ASTRA de Sibiu. La gestion de ces collections et la manière dont elles sont actualisées à travers les expositions et les actions spécifiques organisées autour de celle-ci (programmes pédagogiques, conférences, ateliers, présentations visuelles et narratives etc.), sont analysées en plusieurs chapitres: 1) *Musées, patrimoine et patrimonialisation dans la culture contemporaine* ; 2) *La patrimonialisation des objets contemporains au Musée d'Ethnographie Universelle «Franz Binder» de 2006 à 2008*, avec les sous-chapitres *Patrimoine contemporain en conservation* et *Patrimoine contemporain et action culturelle*. L'article met en évidence les critères qui font les objets ethnographiques entrer dans les inventaires muséaux et ensuite devenir des objets de patrimoine. Parmi ceux présentés d'une manière approfondie, on peut énumérer «l'attention ethnologique » comme forme de découpage dans le contexte social et historique qui assure pour ces objets la compréhension des valeurs de ceux qui les produisent et l'action culturelle, comme forme spéciale de médiatisation adressée à la communauté des récepteurs publics.

BIBLIOGRAFIE:

- Alpers, Svetlana, *The Museum as a Way of Seeing*, în: Karp, Ivan și Lavine, Steven D. (editori), „Exhibiting Cultures. The Poetics and Politics of Museum Display”, Smithsonian Institution, 1991, p. 25-32.
- *Asingit. Artă inuită din Canada din colecțiile Centrului de Artă Macdonald Stewart*. Catalog de expoziție și texte: Judith Nasby, Editura ASTRA MUSEUM, Sibiu, 2005.
- Bellaigue, Mathilde, *22 ans de réflexion muséologique à travers le monde*, în: „Cahiers d'étude/Study series 8”, ICOM, 2000, p. 4-5.
- Bozan, Maria, *Patrimoniul etnografic extraeuropean de la exotic la cultura contemporană. Expoziții la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu în anul 2007*, în: „Revista Muzeelor”, nr. 3 din 2007, p.47-51.
- Bucur, Corneliu, *Complexul Național Muzeal ASTRA, muzeu multiethnic și interdisciplinar - un model european pentru secolul XXI*, în: „Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000”, (coord. Bucur, C.), Editura „ASTRA MUSEUM”, Sibiu, 2002, p. 287-302.
- Bucur, Corneliu, *Obiectivele de dezvoltare ale Complexului Național Muzeal „ASTRA” în vederea elaborării unui master plan în domeniul cultural pentru perioada 2009-2019*, Arhiva Științifică a Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, 2008, art. 9.
- *Codul de deontologie profesională al ICOM*, 1990.
- Copans, Jean, *Introducere în etnologie și antropologie*, Iași, Editura Polirom, 1999.
- Dias, N., *Muzee*, în: Bonte, P., Izard, M. (coord.), *Dicționar de etnologie și antropologie*, Polirom, 1999, p.456-458.
- Dubost, Françoise, *Vert patrimoine. La constitution d'un nouveau domaine patrimonial*, Ed. MHS, Paris, 1994, vizibil pe „google books” la 17.04.09.
- Fabre, Daniel, *L'ethnologie devant le monument historique*, în: Fabre, Daniel Voisenat, Claudie (coord.), „Domestiquer l'histoire: ethnologie des monuments historiques”, Ed. MSH, 2000, p. 1-32, vizibil pe google books, aprilie 2009.
- Kiethéga, Jean-Baptiste, *Patrimoine et culture contemporaine, l'évolution du concept et collections*, în: „Quels musées pour l'Afrique? Patrimoine en devenir”, ICOM, 1992, p. 283-287.
- Kirschemblatt-Gimblett, *Objects of Ethnography*, în: Karp, Ivan și Lavine, Steven D. (editori), „Exhibiting Cultures. The Poetics and Politics of Museum Display”, Smithsonian Institution, 1991, p. 386-443.
- Leniaud, Jean-Michel, *Voyage au centre du patrimoine*, în: Fabre, Daniel Voisenat, Claudie (coord.), „Domestiquer l'histoire: ethnologie des monuments historiques”, Ed. MSH, 2000, p. 181-188, vizibil pe google books, aprilie 2009.
- Maroević, Ivo, *Museology as a field of knowledge*, în: „Cahiers d'étude/Study series 8”, ICOM, 2000, p. 5-7.
- *Norme de clasare a bunurilor culturale mobile*, Hotărârea nr.886 din 20 august 2008.
- *Obiectivele de dezvoltare ale Complexului Național Muzeal „ASTRA” în vederea elaborării unui master plan în domeniul cultural*, în Arhiva științifică a Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, 2008.

Păpușă etnografică (mireasă din Andhra Pradesh) din donația făcută Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” de Consiliul Indian pentru Relații Culturale din New Delhi, prin intermediul Ambasadei Indiei în România.

Atelier demonstrativ organizat la deschiderea expoziției Batik. Textile tradiționale din Indonezia (colaborare cu Ambasada Indoneziei în România, 2008).

Piesă intrată în inventarul muzeal ca exemplu de etapă de lucru în tehnica de decorare batik. Realizată în cadrul atelierului demonstrativ de la deschiderea expoziției Batik. Textile tradiționale din Indonezia (2008).

Parada costumelor realizată la deschiderea expoziției Costume populare mexicane (colaborare cu Ambasada Mexicului în România, 2007)

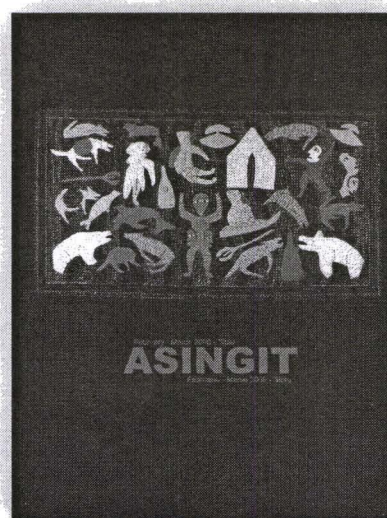
Aspect de la vernisajul
expoziției *Evantaie de ieri și de
azi. Colecția Aurelia Veronica
Filimon* (2007)

Dansuri tradiționale indoneziene
la vernisajul expoziției *Batik*.
Textile tradiționale din Indonezia. (2008)

Afișul expoziției
Costume tradiționale din Peru
(colaborare cu Ambasada Peru în România, 2008)

Coperta catalogului expoziției *Asingit*.
*Artă inuită din Canada. Din colecțiile centrului de Artă Macdonald
Stewart* (colaborare cu Ambasada Canadei în România, 2006)

**UNIVERSUL FEMININ. EXPOZIȚIA EVANTAIE DE IERI ȘI DE AZI.
COLECȚIA AURELIA VERONICA FILIMON
LA MUZEUL DE ETNOGRAFIE UNIVERSALĂ „FRANZ BINDER” SIBIU**

Raluca BUȘIE

*„Frumusețea este pretutindeni. Nu ea lipsește
ochilor noștri, ci ochii noștri nu știu s-o vadă”
Auguste Rodin*

În anul 2007, când Sibiu a fost – alături de Luxemburg – Capitală Culturală Europeană, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” – singurul muzeu din România destinat, cu precădere, studierii și prezentării culturilor extraeuropene – a oferit iubitorilor de artă și frumos o incursiune într-o lume magică, aceea a evantaiului, prin intermediul expoziției temporare: „Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon” propusă spre vizitare publicului în lunile iulie - septembrie 2007 și însoțită, cu ocazia vernisajului, de lansarea catalogului omonim, realizat în condiții grafice deosebite (Foto 1).¹

Departament al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” își propune prin programul său expozițional să valorifice atât patrimoniul propriu reprezentat prin colecțiile etnografice „vechi”- alcătuite din piese donate în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea - și „noi” - intrate în posesia muzeului după anul 1990, diferitele donații din partea ambasadelor străine, schimburile de colecții cu alte muzee de profil etc. cât și piesele, de o valoare deosebită, ale unor colecționari particulari.

Aurelia Veronica Filimon, fiica renumitului arheolog, etnograf și folclorist Aurel Filimon, întemeietorul Muzeului de Arheologie și Etnografie din Târgu Mureș, este posesoarea unui colecții de evantaie unice în țară, ce cuprinde un număr de peste 200 de piese reprezentative pentru evoluția istorică al acestui accesoriu al modei. Complexa și valoroasa colecție a d-nei Aurelia Veronica Filimon a mai fost expusă la muzeele din Târgu Mureș, Cluj Napoca și Brașov, bucurându-se de un real succes în rândul vizitatorilor.

Realizarea acestui proiect nu constituie o premieră pentru Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” - primul și până în prezent, unicul muzeu din țară, al cărui domeniu de activitate este orientat preponderent spre reprezentarea culturilor neeuropene -, în decursul anului 1994, fiind organizată expoziția „Evantaiul chinezesc”, în colaborare cu Ambasada Republicii Populare Chineze la București.

Arta confecționării evantaielei a fost etalată prin intermediul celor 90 piese împrumutate de către Ambasada R.P.Chineze, a celor opt piese din colecțiile proprii ale Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” dar și prin lucrările de grafică executate în tuș de către Marian Pleșa².

¹ Fotografiile au fost realizate de Alexandru Olănescu.

² Maria Bozan, Expoziția „Evantaiul chinezesc. Sculptură în corn”, în Arhiva Științifică a Muzeului „ASTRA”, dosar nr.92, fila 1.

Realizate dintr-o gamă variată de materiale – hârtie, mătase, voal brodat, etc. – evantaiele din expoziția mai sus menționată au impresionat prin funcțiile lor multiple, servind unor scopuri de utilitate imediată – evantaie obișnuite, pliate sau rotunde, evantaie - paravan, evantaie – umbrelă - dar îndeplinind și funcții decorative – evantaie miniaturale din lemn de santal sau de fildeș.³

Istoria evantaielelor ca obiecte ceremoniale, de uz practic dar, mai presus de toate, decorative, pornește de la egipteni, trecând prin secolul al XVIII-lea, perioada lor de glorie, până în zilele noastre, când importanța și aria lor de răspândire, cel puțin în Europa, au scăzut simțitor. Evantaiele, simboluri ale frumuseții, măiestriei și perfecțiunii, sunt adevărate mărturii istorice ale perioadelor în care au fost confecționate, reflectând schimbările de ordin social, politic și estetic apărute în societatea umană. Fie că sunt pictate sau imprimate, simple sau cu bogate decorații, realizate în Europa sau în Orient, confecționate din hârtie sau pene, de mici sau de mari dimensiuni, evantaiele istorisesc o poveste, oferă un pretext sau transmit un mesaj.

Apărut în zonele calde, de la ecuator⁴, în urmă cu peste trei mii de ani, evantaiul a fost folosit de regalitate și nobilime în timpul ceremoniilor religioase și de la curte, reprezentând un accesoriu al vestimentației utilizat în anumite perioade istorice, sau un element de divertisment în activitățile mondene. În cadrul expoziției „Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon”, realizată în colaborare cu Muzeul Județean Mureș, din punct de vedere tipologic, predomină evantaiele pliate și cele de tip brisé, realizate dintr-o gamă variată de materiale – hârtie, mătase, voal brodat etc. – ce impresionează prin funcțiile lor utilitare și decorative.

La Sibiu, cele aproximativ 85 de evantaie, confecționate în ateliere europene și în Orient, dar și alte piese din colecția personală a doamnei Aurelia Veronica Filimon au fost ordonate respectându-se criteriul cronologic, începând cu cele mai vechi, datând din secolul al XVIII-lea. Circuitul expozițional a fost deschis cu o piesă reprezentativă pentru întreaga colecție – evantaiul cu autograful, datat 23 februarie 1897, al prințesei Maria, viitoare regină a României. Acesta prezintă inscripționate pe față și pe verso texte în diferite grafii, fragmente din poezii în limba franceză și spaniolă, desene în creion și melodii pe portativ dedicate fiicei ambasadorului României la Sankt Petersburg, între anii 1897-1908⁵, Zoe Arion (Foto 2).

Evantaiele din secolul al XVIII-lea se evidențiază prin abundența decorațiilor și prin calitatea meșteșugului manufacturier de profil, dezvoltat în perioada respectivă. Cu scheletul realizat din fildeș, baga sau sidef, cu foaia confecționată din mătase, hârtie pictată sau dantelă de Bruxelles, aceste evantaie abordează o serie de teme specifice: scene pastorale, de salon literar, de parc. Cel mai vechi evantai din colecție, cu scheletul din fildeș încrustat cu modele florale în folie de aur și argint, decorat cu o broderie în fir de aur⁶ redă parfumul și atmosfera din Viena anului 1740. O altă piesă rară este evantaiul confecționat la Paris, în jurul anului 1840, bogat incizat cu aur, pe foaia din mătase neagră având 8 medalioane cromolitografiate reprezentând portrete de doamne⁷ (Foto 3).

Cea de-a doua secțiune a expoziției, cuprinzând piese din secolul al XIX-lea, s-a remarcat prin varietatea materialelor din care este confecționat scheletul evantaielelor – fildeș, baga, os, bambus, lemn de santal, de abanos, de cireș, de păr – dar și foaia –

³ *Ibidem*, fila 7.

⁴ Susan Mayor, *The letts guide to collecting fans*, Londra, 1991, p.11.

⁵ Aurelia Veronica Filimon, *Catalogul expoziției Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, p.2.

⁶ *Ibidem*, p. 3.

⁷ *Ibidem*.

dantelă, mătase, pene de struț, saten, voal (Foto 4). Exponatele se caracterizează prin renunțarea la decorația excesivă caracteristică pentru secolul al XVIII-lea, fiind vizibil un proces de simplificare față de perioada anterioară. Un loc aparte în cadrul acestei secțiuni a fost ocupat de evantaiele realizate din pene de struț, de o bogată diversitate cromatică – negru, alb, roșu – măiestrit executate și deosebit de frumoase. Motivele florale și zoomorfe se regăsesc pictate pe majoritatea evantaielei, dar există și piese realizate din dantelă, brodate, unele prezentând și însemne heraldice.

Ultima secțiune a expoziției, dedicată evantaielei din secolul al XX-lea, a adus în centrul atenției un alt criteriu de clasificare: destinația evantaielei. Sunt prezentate evantaiele sobre, în culori închise, purtate la biserică sau în timpul doliului de către persoanele mai vârstnice și evantaiele de mici dimensiuni, în formă de cerc, confecționate din celuloid folosite de fete și adolescente (Foto 5). Alături au fost expuse evantaie simple, realizate din lemn pictat specifice pentru femeile cu resurse materiale modeste precum și unele evantaie publicitare ce au aparținut unor farmacii - „Pasteur” din Mexico⁸ - sau unor case de modă de renume - „Chanel” din Paris⁹. Circuitul se încheie cu evantaiele pentru decorație interioară, de mari dimensiuni, pictate cu motive diverse, dintre care se remarcă evantaicul realizat în China, măsurând 145 de centimetri.

Contextul general al expoziției – prezentarea evantaielei în vitrine, agrementarea cu piese din colecțiile Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” (păpuși orientale), alte piese decorative din colecția personală a doamnei Aurelia Veronica Filimon (casete, mănuși, carnete de bal etc.) – răsrânge povești din trecut și legături între lumea europeană și Orientul Îndepărtat, toate reîntregind o lume în care predomină eleganța, stilul și misterul ...o lume a amintirilor... a etnografiei și artei.

Bibliografie:

- Maros, Donka, *Charming trifles*, Budapesta, 2002.
- Mayor, Susan, *The letts guide to collecting fans*, Londra, 1991.
- Bozan, Maria, *Expoziția Evantaicul chinezesc. Sculptură în corn*, dosar nr. 92, Arhiva Științifică a Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu.
- Catalogul expoziției *Evantaie de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007.

FEMININE WORLD. FANS OF YESTERDAY AND TODAY. AURELIA VERONICA FILIMON S COLLECTION.

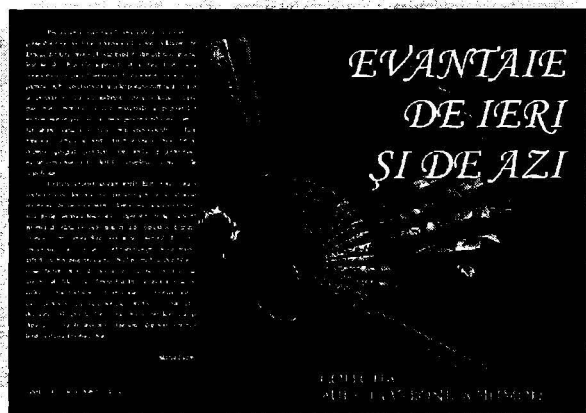
The article is a presentation of an important exhibition- „Fans of yesterday and today. Aurelia Veronica Filimon s collection.”- which took place during July and September 2007 at the „Franz Binder” World Ethnographic Museum, department of the „ASTRA” National Museum Complex from Sibiu.

Joining art and ethnography, the exhibition gathers about 85 fans from the collection of Aurelia Veronica Filimon which has over 200 pieces and presents the historical evolution of fan during the 18th till the 20th century on various aspects: social, political and aesthetically.

⁸ *Ibidem*, p. 9.

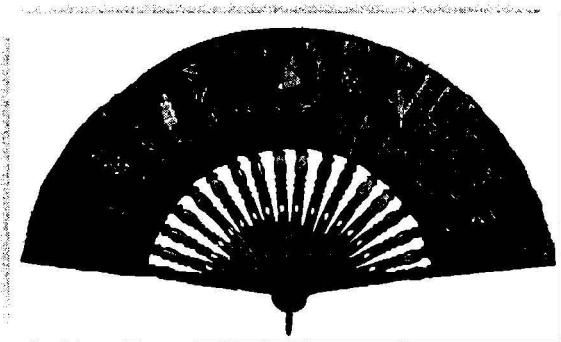
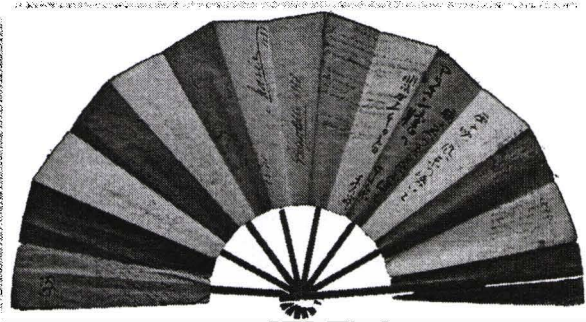
⁹ *Ibidem*, p. 8.

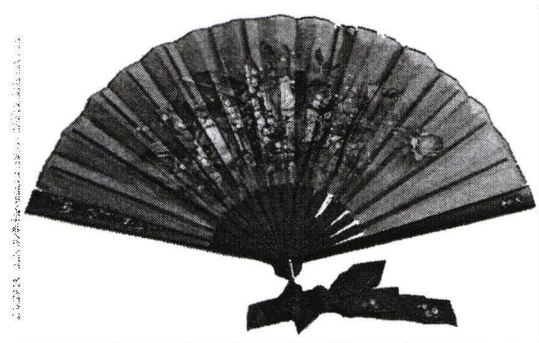

Foto 1
Coperta catalogului expoziției
Evantaie de ieri și de azi.
Colecția Aurelia Veronica Filimon

Foto 2
Evantai pliat, de origine japoneză, cu scheletul din bambus, foaia din hârtie simplă. În partea centrală se află autograful Reginei Maria a României, atunci încă prințesă, datat 23 februarie 1897. (30 cm).

Foto 3
Evantai pliat, scheletul lăcuit în negru, bogat incizat cu aur, având 8 medalioane cromolitografiate reprezentând portrete de doamne. Foaia din mătase neagră, pictată, aurită, cu paiete. Paris, cca. 1840. (23 cm).

Foto 4
Evantai pliat, cu scheletul din plăci de lemn, pe prima placă un însemn heraldic din argint. Foaia din voal verde pal, pictată cu trandafiri și lăcrămioare. (34 cm).

Foto 5
Evantai în cerc, cu plăcile dantelate din celuloză. (25 cm)

EXPOZIȚIA UNEI MĂRTURII ETNOGRAFICE: INVITAȚIE LA MUNTELE ATHOS - FOTOGRAFII DE YVES PHELIPPOT

Alexandra GRUIAN

*Bucățița voastră de divinitate e ca oceanul. Rămâne mereu plin.
Și, precum cerul, nu-i ridică decât pe cei ce au aripă.
Bucățița voastră de divinitate e ca soarele;
N-a văzut tunelele de cârțiță și nu caută găurile de șarpe.
Le Prophète, Khalil Gibran*

Situată în provincia Macedonia, în partea de est a peninsulei Halkidiki, peninsula Athos este singurul loc din Grecia dedicat în întregime rugăciunii și venerării lui Dumnezeu. Cele douăzeci de mănăstiri, numeroasele schituri ce adăpostesc mici comunități de monahi și pustnicii ce se ascund în grotele munților sau în adâncul pădurilor, îi îndreptățesc numele de **Hagion Oros, Muntele Sfânt**.

Expoziția vernisată în 18 aprilie 2007 și intitulată *Invitație la Muntele Athos – Fotografii de Yves Phelippot* este cea de-a șasea prezență expozițională a fotografiilor francezi în sălile Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu. Aceasta prezintă o fărâmbă din Muntele Sfânt, așa cum a fost el văzut de artistul Yves Phelippot, membru al „Cercului de Acțiune Culturală și Europeană din Bordeaux”, Franța, și propune o călătorie dinspre profan spre sacru, o călătorie ce începe, inevitabil, pe marea care se află „între Dumnezeu și noi”¹. „Cercul de Acțiune Culturală și Europeană din Bordeaux”, condus de domnul Marc Chesnel, a fost înființată în anul 1956 având ca scop popularizarea culturii din sud-vestul Franței, dar și prezentarea altor culturi europene membrilor săi.

Colaborarea dintre muzeul sibian și asociația franceză a început în 1999, când se organizează prima manifestare, *Fotografia Numerică* – expoziție a artistului Max Roy – prezentată în cadrul Zilei Mondiale a Francofoniei². A fost urmată de o incursiune, prin intermediul fotografiei lui François Ducasse, în *Ville din Bordeaux*³. Un an mai târziu, în perioada octombrie-noiembrie 2002, publicul sibian putea admira *Portretul*, o întâlnire între fotografia franceză și cea română. Unsprezece artiști au prezentat viziunea lor asupra chipului uman și felul în care acesta reflectă trăirile interioare ale omului modern. *Patrimoniul construit – patrimoniul viu*⁴ propune o privire în oglindă a monumentelor românești și franceze prezentând, în fotografii, castelele Franței și fortărețele, bisericile fortificate și clădirile istorice ale Sibiului. François Ducasse a revenit în Muzeul „Franz Binder” doi ani mai târziu cu expoziția *Căile Arenei*⁵, fotografii ce ne-au introdus în lumea fascinantă a toreadorilor și a luptelor din arena spaniolă.

¹ Aelred de Rievaulx, apud Jean Chevalier / Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 2, București, Editura Artemis, 1995, p. 270.

² Aprilie-mai 1999, responsabil de expoziție, Maria Bozan.

³ Noiembrie-decembrie 2001, responsabil de expoziție, Maria Bozan.

⁴ Octombrie-decembrie 2003, responsabil de expoziție, Maria Bozan.

⁵ Octombrie-decembrie 2005, responsabil de expoziție, Maria Bozan.

În anul 2007, colaborarea dintre Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” și „Cercul de Acțiune Culturală și Europeană” a fost continuată, realizându-se două manifestări care au adus în prim-plan Muntele Athos și Carnavalul de la Veneția.

Expoziția *Invitație la Muntele Athos* cuprinde fotografiile ale artistului Yves Phelippot. Născut în 1946 în La Rochelle, Franța, profesor de geografie, pasionat de muzica barocă și contemporană, acesta practică fotografia color de 34 de ani. Alături de **le Groupe** – supranumiți „*Cei 15 din Poitou*” – s-a dezvoltat profesional, participând între anii 1976-1980 la diferite expoziții de grup în Poitiers și la stagii de pregătire susținute de artiști consacrați. Este membru în numeroase asociații și galerii ale artiștilor fotografi din Franța: **Photolanges**, **Vrais Reves** (Lyon), **Collectif de Réflexion sur l'Image** (La Rochelle, Luçon, Nantes, Paris), **Confluence** (Nantes) și animator al atelierului fotografic **Carré Amelot**, care pregătește debutul tinerilor artiști în **Galerie d'Essai** din La Rochelle.

***

Muntele Athos este cea mai veche Republica Monastică ce s-a păstrat până azi, având centrul administrativ la Karyes. Potrivit Constituției Muntelui Sfânt, ratificată de statul Grec, Muntele Athos este o entitate autonomă a statului elen, fiind subordonată din punct de vedere spiritual Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol. „Sfânta Comunitate” (*Hiera Koenotes* în greacă) constituie guvernul Muntelui. Are douăzeci de membri, reprezentanți ai fiecărei mănăstiri, aleși pentru o perioadă de un an. Autoritatea executivă este exercitată de „Sfânta Comisie a Comunității” (*Hiera Epistasia* în greacă) aleasă, în fiecare an, pe întâi iunie.

La Muntele Athos există douăzeci de mănăstiri, pe lângă acestea se adaugă alte comunități mai mici numite *sketae* ce aparțin administrativ și monastic de unul dintre lăcașurile de cult importante. Mulți călugări trăiesc în *kellia*, *kalyves*, *kathismata* sau *hesychasteria*, așezăminte cu un număr foarte mic de monahi ce duc o viață austeră.

Numele Athos este menționat pentru prima dată în istorie în legătură cu campania perșilor (493 î. Ch) împotriva grecilor, sub comanda lui Mardonius. Dar secolul care marchează creștinarea completă a peninsulei este cel de-al IV-lea, după Christos. Începutul vieții monahale athonite coincide cu venirea la Athos a două mari personalități: Petru de la Athos a cărui sosire poate fi plasată spre sfârșitul secolului al VIII-lea și Euthomios cel Nou, care ajunge la Athos în jurul anului 843. Este unanim acceptat însă că fondatorul vieții monastice organizate este Athanasios Athonitul care, în 963, a fondat „cenobia” de la „marea mănăstire Lavra”. Reputația lui Athanasios Athonitul atrage un mare număr de călugări veniți să ducă o viață ascetică aproape de ghidul lor spiritual.⁶

Pe de altă parte, Athos este numele unul titan trac. Potrivit mitologiei, în timpul conflictului între Zei și Titani, Athos ar fi aruncat un bolovan spre Poseidon, dar piatra i-a alunecat și a căzut în mare dând naștere Muntelui ce-i poartă numele. O versiune a mitului spune că Poseidon a aruncat stânca spre Athos; aceasta l-a strivit și l-a îngropat sub greutatea sa.

O altă legendă legată de Muntele Sfânt vorbește despre drumul spre Cipru al Fecioarei Maria și al Sfântului Ioan. Surprinși de o furtună pe mare, au fost nevoiți să se refugieze în portul unde se află acum Sfânta Mănăstire Iviron. Maria a fost atât de impresionată de frumusețea locului încât l-a rugat pe Dumnezeu să-i ofere ei muntele; vocea Domnului s-a auzit: „Fie ca acest loc să fie al tău, grădina și Paradisul tău, dar și un loc pentru cei ce caută salvarea”⁷. Deși Muntele Sfânt este numit și „Grădina

⁶ <http://www.pigizois.gr/france>

⁷ <http://www.inathos.gr/athos/en>

Fecioarei Maria”, prezența femeilor în acest loc este interzisă. Ele nu au voie nici măcar să survoleze peninsula sau să se apropie de țarm. Acest lucru nu face decât să ne oblige, într-un fel, să interiorizăm și să esențializăm și mai mult spațiul transferându-l din lumea materială în cea spirituală. Muntele Athos nu se vizitează, ci se trăiește! E un loc pe care îl putem ascunde în ființa noastră, îl putem crea și recrea după propriile noastre norme fără a face apel la materialitatea mănăstirilor. Fotografia etnografică e singura care ne poate da o imagine a ceea ce înseamnă, în planul materialității, mănăstirile athonite.

Împătimit al „ochiului magic” ce captează realitatea și o redă pe hârtia argintată, Yves Phelippot a reușit să surprindă farmecul pe care îl degajă acest colț de Paradis dedicat introspecției și rugăciunii, dar rezervat în exclusivitate bărbaților. Expoziția, prezentată în lunile aprilie – mai 2007, cuprinde 34 de fotografii (30/45 cm), pe hârtie „Kodak Gold”, realizate în 1997, an în care Thessalonica era Capitală Culturală Europeană și în care lăcașurile de cult de la Muntele Athos erau restaurate pentru a privi și a fi privite cu alți ochi ! Artistul ne recrează această lume ermetică și misterioasă pe care puțin o vor putea descifra, o vor vedea cu adevărat, chiar dacă vizitează Muntele Sfânt.

Yves Phelippot face din imagine o mărturie a trecerii sale prin acele locuri, dar, având în vedere dificultatea cu care se obțin permisele pentru vizitarea și mai ales pentru fotografierea mănăstirilor athonite, lucrările sale sunt mărturii ale unei lumi ce nu e accesibilă tuturor. Fotograful francez a vizitat un Munte Athos în plin proces de înnoire, de purificare. Aparatul de fotografiat a surprins icoanele nerestaurate, precum cele de la Schitul Hagios Andreou⁸, icoane ce nu și-au revelat încă frumusețea. Dar acestea stau alături de imagini înnoite ale sfinților ce proiectează umbre pe pereții schitului. Fotografia lui Yves Phelippot nu încearcă să interpreteze lumea receptată, artistul este doar un martor al transformărilor din peninsulă. El ne oferă o imagine a ceea ce a văzut, ne prezintă un colț de lume. Ne îndrumă doar prin mănăstirile athonite, ne arată locurile care l-au impresionat și icoanele care l-au marcat. Lucrările sale sunt mărturii etnografice ale unor transfigurări.

De îndată ce pătrundem în expoziție devenim părtași la călătoria inițiată a unui occidental în spațiul închis și încărcat de canoane al mănăstirilor de la Muntele Athos. Pe feribotul ce străbate distanța dintre continent și Daphne, portul oficial al peninsulei, sunt immortalizate câteva portrete. Călugări și călători sunt surprinși deopotrivă de aparatul de fotografiat. Obosiți sau meditativi, figurile lor expresive te poartă într-un voiaj spre înlăuntrul ființei. Imaginea mării revine mereu ca un laitmotiv al călătoriei; marea în care se oglindește imaginea unui monah, sau pe care o scrutează un călugăr a cărui barbă albă pare a face parte din întinderea de ape. Cu cât ne apropiem de țarm, muntele devine stăpânul incontestabil. Susținând mănăstirile săpate în stânca-i sau clădite din piatra ce i-a fost furată, Athosul ne întâmpină cu cărările șerpuite care duc spre locurile de rugăciune, ce au devenit parte integrantă a peisajului.

Mai aruncăm o privire spre mare, urmărind, alături de un monah, suspendat parcă deasupra unei ape neobișnuit de albastre, peștii, simboluri vii ale creștinătății. Prima care ne atrage atenția este mănăstirea Dyonisos. Fondată în secolul al XIV-lea de către Sfântul Dionysios din Korseos, poartă hramul Sfântului Ioan Botezătorul⁹. Impresionantă prin mărimea ei, mănăstirea crește parcă din stâncă. Văzută de pe mare pare o citadelă de necucerit, închisă înspre ea însăși.

Piatra ia în stăpânire imaginea fotografică. În curtea interioară a Mănăstirii Stavronikita privirea ne e atrasă de pereții roșiați, ferestrele cu arcade și turnurile ce

⁸ Fondat în secolul al XIX-lea.

⁹ <http://www.macedonian-heritage.gr/Athos>

tind spre cer. Fondată în secolul al X-lea de către Nikiforos Stavronikitas, locașul are hramul Sfântului Nicolae; e o fortăreață aflată la 50 de metri deasupra mării¹⁰. Nu ne îndepărtăm de *katholikon* (biserica centrală a mănăstirilor athonite), dar de această dată ne aflăm în curtea interioară a mănăstirii Koutloumousiou¹¹. Construită în 1540 respectă structura celorlalte biserici din mănăstirile athonite: un dreptunghi cu dom, înconjurat de abside. Cărămida roșie și piatra alternează creând brâuri de jur împrejurul clădirilor. Urcăm serpentinele ce ne conduc spre Mănăstirea Simonos Petra¹², în timp ce micul ei port rămâne pe țărm, pentru a coborî la intrarea în Schitului Profeti Eliou¹³, în fața bisericii sale centrale, în alb și roșu, sau în curtea interioară unde, pentru împlinirea lucrurilor lumești, hainele călugărilor stau sub bătaia soarelui. Artistul suprapune imagini din interiorul și exteriorul lăcașului de cult și evidențiază detaliile arhitecturale ale bisericii îndreptând atenția vizitatorului spre vitraliile prin care se ghicesc copacii din grădina mănăstirii. Un coridor pictat în întregime, pe o parte, cu icoane și cu vitralii colorate, pe cealaltă parte, ne poartă spre interiorul bisericii din mănăstirea Iviron.

Imaginea vârfului Athos, pe culmile căruia se spune că se afla cândva un templu păgân, ne urmărește pe tot parcursul expoziției, dublat uneori de cupola unui biserici (Schitul Hagios Andreou¹⁴). Vegetalul se împletește cu piatra clădită de om pentru a defini „Grădina Fecioarei Maria”.

Yves Phelippot a vizitat Muntele Athos în 1997, an în care Thessalonice era Capitală Culturală Europeană. O parte din fondurile atrase de acest statut au fost direcționate spre Muntele Sfânt. Mănăstirile și schiturile lui aveau nevoie de reparații majore, multe dintre icoane aflându-se într-o stare avansată de degradare. Echipa internațională de restauratori au readus la viață operele de artă „prizoniere” în peninsulă. Aceste aspecte au fost surprinse de aparatul de fotografiat. Icoane nerestaurate precum cele de la Schitul Hagios Andreou, sau în curs de restaurare, stau alături de imagini revigorate ale sfinților. Vizitatorul are astfel posibilitatea de a vedea vechea și noua față a picturilor sacre athonite. Suprapunerile de cadre fotografice creează imagini interesante, iar icoanele fotografiate prin filtrul colorat al vitraliilor par recuperate dintr-un alt plan, din imaterial.

Pentru a defini mai bine spațiul, expoziția a fost „pigmentată” cu obiecte de cult din vasta colecție a Complexului Național Muzeal „ASTRA”: cruce pictată, pocal, sfeșnic, două pomelnice, unul dintre ele datat 1828, cutie pictată, datată 1714. S-a definit astfel un răstimp de taină, locul de expunere a permis acest lucru fiind alcătuit din două săli de expoziție, una dintre ele constituindu-se într-un spațiu intim, de meditație - o capelă.

Pornim în Muntele Athos dinspre exterior, de la o imagine generală, panoramică, și ne îndreptăm spre interior, spre particular și detaliu, de la aparență spre esență, încercând să surprindem bogăția acestui spațiu al pietrei și al apei. În imaginea povârnișurilor muntelui se ghicesc *hesychasteria*, sihăstriile săpate în stâncă, unde pustnicii își împlinesc rugile. Spațiul trebuie esențializat, înțeles în toată bogăția și frumusețea lui.

Pentru ca activitatea fotografului să fie cunoscută publicului vizitator, în expoziție a fost inserată o prezentare bilingvă a acestuia, precum și un articol, aparținând domnului Yves Phelippot, în care este prezentat Muntele Athos. Textele de expoziție

¹⁰ <http://www.macedonian-heritage.gr/Athos>

¹¹ Fondată în secolul al XIV-lea.

¹² Fondată la începutul secolului al XIV-lea.

¹³ Fondată în secolul al XIII-lea.

¹⁴ Fondat în secolul al XIX-lea.

propuse de organizatori sunt fragmente din **Le Prophète**, de Khalil Gibran, Editura Dervy, Paris, 2003.

Cel de al doilea eveniment organizat în acest an de Muzeul „Franz Binder” împreună cu „Cercul de Acțiune Culturală și Europeană” din Bordeaux a fost conferința de presă cu tema „Veneția” susținută de Yves Phelippot în data de 19 aprilie 2007, în Sala de Conferințe a „Casei Artelor” (clădire ce aparține Complexului Național Muzeal „ASTRA”). Îndrăgostit de Veneția, artistul ne-a împărtășit bucuria de a fi parte activă în celebrul său carnaval. În cadrul conferinței fotograficul a prezentat cartea intitulată *Veneția*, însoțită de un CD realizat în colaborare cu compozitorul Régis Mayoux, informaticianul David Aladenise și poetul François Garros¹⁵. Sub semnul „*Venise – la cité intime*”, Yves Phelippot a prezentat un oraș ancorat în sunet și culoare, ce privește spre trecut, dar și spre viitor, clădirile vechi fiind dublate de clădiri moderne. Veneția devine, în timpul carnavalului său, „un punct de convergență al creativității Europei”, după cum afirmă fotograficul.

Astfel Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu, a prezentat câteva crâmpoie din Muntele Athos și din carnavalul venețian, văzute prin ochiul camerei de fotografiat ce avea în spatele ei, un francez !

Bibliografie:

1. *** *Treasures of Mont Athos*, Thessaloniki, 1997, p. XVI
2. <http://www.inathos.gr/athos/en>
3. <http://www.pigizois.gr/france>
4. <http://www.macedonian-heritage.gr/Athos>
5. <http://poseidon.csd.auth.gr/athos/>
6. Jean Chevalier/Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 2, București, Editura Artemis, 1995, p.270.

Notă:

S-au consultat următoarele dosare din Arhiva Științifică a C.N.M. „ASTRA”: Maria Bozan, *Expoziția Fotografia Numerică*, dosar nr. D I 157; *Expoziția Ville din Bordeaux*, dosar nr. D I 200; *Expoziția Portretul*, dosar nr. D I 214; *Expoziția Patrimoniul construit – patrimoniul viu*, dosar nr. D I 234.

L'EXPOSITION D'UN TEMOIGNAGE ETHNOGRAPHIQUE. INVITATION AU MONT ATHOS. PHOTOS DE YVES PHELIPPOT

L'année 2007 a marqué une autre belle collaboration entre le «Cercle d'Action Culturelle et Européenne de Bordeaux» et le Musée «Franz Binder» de Sibiu, par l'exposition «Invitation au Mont Athos» ; un regard par le camera de Yves Phelippot sur le Mont Saint.

Né le 18 novembre 1946 à La Rochelle, maîtrise de géographie, passionné de musique contemporaine et de musique baroque, Yves Phelippot pratique la photographie couleur depuis 37 ans. Son but est de réaliser une synthèse créative entre la musique et la photographie, associée à un regard critique sur les Médias. Il a fait cela dans son livre *Venise – la cité intime*, présenté à Sibiu, dans une conférence-démonstration, le 19 avril 2007.

L'exposition «Invitation au Mont Athos» a réuni 34 photos (30/45 cm), réalisées en 1997. L'artiste nous présente le Mont Saint en plein proces de restauration, avec ses plus belle monastères (Dyonisos, Stavronikita, Hagios Andreou, Koutloumousiou, Simonos Petra, Profeti Eliou), dans un voyage de l'extérieur à l'intérieur, de profane vers le sacre. Le monde fermé de Mont Athos s'ouvre devant notre yeux avec toutes ses légendes et ses beautés, parmi ce voyage fantastique.

---

¹⁵ Ediție Alain Thomas, La Rochelle (2001-2003)

CRUCE, RĂSCRUCE, TROIȚA ÎN MĂRGINIMEA SIBIULUI. STUDIUL UNUI MONUMENT DE ARHITECTURĂ POPULARĂ TRANSPUS ÎNTR-UN DISCURS EXPOZIȚIONAL

Carmina MAIOR

Troița este o prezență familiară în arhitectura comunității rurale. Monument specific al artei populare, de un pitoresc aparte, troița reprezintă crucea în ipostaza ei protectoare, purificatoare a unor spații considerate a avea valențe magice, ades, malefice. Sub denumirea de „crucea lui... din...”, „rugă”, „troiță”, o întâlnim la hotare, intrarea în sat, răspântii, poduri, izvoare, intrarea și ieșirea din cimitir, locuri considerate periculoase în sens mistic.

Aria de răspândire a monumentelor de acest fel, nu se rezumă doar la teritoriul românesc, troițe întâlnim și în Austria, Elveția. Pe teritoriul locuit de români troițele sunt, poate, mai numeroase și păstrează încă semnificațiile specifice, iar, din punct de vedere estetic, sunt de-o mare varietate morfologică și au reale calități artistice, care le conferă dreptul de a fi încadrate între monumentele tradiționale de arhitectură populară.

La apariția lor au contribuit doi factori: pe de-o parte vechile credințe despre spații magice-malefice unde pot transcede entități din alte „tărâmurii”, capabile să tulbure viața obișnuită și implicit, teama oamenilor de posibilul rău venind din dimensiuni necunoscute; pe de altă parte, nevoia de apărare și încrederea în puterea crucii creștine, armă supremă împotriva oricărui rău de acest fel.

Religiile antice consemnează aceste credințe și consacrarea locurilor speciale (răspântii, fântâni, poduri) unor divinități cu atribute magice sau capacități de a transcede între „lumi”. Grecii antici ridicau *herme* la răscruci, statui ale zeului Hermes care pe lângă patronarea negustorilor și tâlharilor avea și atributul de psihopomp. Romanii o preferau pe Hecate, zeități misterioasă, cu puteri magice. Aveau și o abstracție personificată, Themis, zeița răspântiilor.

Credințele populare din epoca medievală amintesc de spiriduși, pricolici, vampiri, vrăjitoare, știme, spirite neliniștite ale morților, chiar diavoli, care au posibilitatea să pătrundă prin răspântii în lumea viilor pentru a-i tulbura, a-i face să se piardă, a-i poseda. Aceste entități ambigue, derutante au chiar în stăpânire acele locuri de care oamenii se tem și se feresc, adâncimea fântânii, locul de sub pod, moara părăsită etc.

Creștinismul, în luptă împotriva superstițiilor, folosește ca armă crucea, simbol suprem investit cu puterea de-a opri răul. Însăși expresia populară românească „a pune cruce”, cu sonoritate de sentință absolută, exprimă percepția populară a puterii crucii, încrederea în capacitatea acesteia de a opri orice acțiune malefică. Ea este instrumentul divin al mântuirii, sub egida ei omul își poate duce viața fără teamă, de aceea o așează în toate locurile unde simte nevoia protecției dumnezeiești, mai ales în acele locuri periculoase, de care se teme și pe care doar crucea le poate purifica.

Astfel comunitatea, rurală mai ales, are „purificate” toate locurile periculoase prin marcarea lor cu monumente a căror parte principală este o cruce, numită cel mai ades *troiță*. Denumirea este asociată cu Sfânta Treime, care apare și în decorul acestor cruci, amplificându-le oarecum puterea simbolică. Troița reprezintă așadar crucea în ipostaza ei protectoare, purificatoare și în acest sens am folosit denumirea extinzând-o,

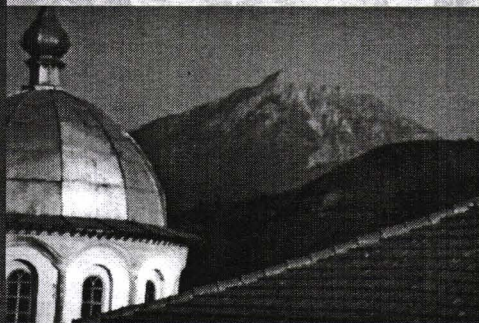

Consiliul Județean Sibiu

Complexul Național Muzeal
"ASTRA" Sibiu

Muzeul de Etnografie Universală
"Franz Binder"

Cercul de Acțiune
Culturală și Europeană din Bordeaux

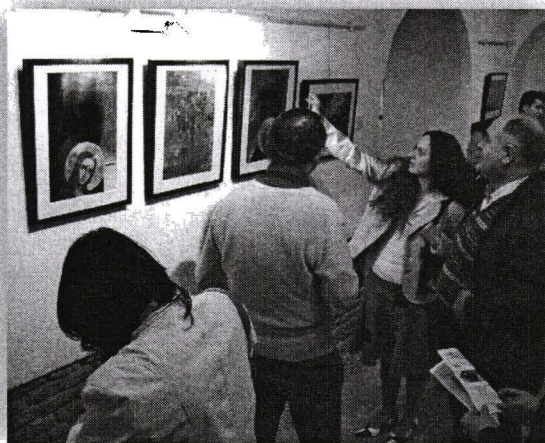

INVITAȚIE la MUNTELE ATHOS fotografii de Yves Phelippot

Vernisaj
miercuri, 18 apr
la sediul muzeului

YVES PHELIPPOT

Vernisajul expoziției
*Invitație la Muntele Athos -
Fotografii de Yves Phelippot,*
18 aprilie 2007

convențional, asupra tuturor monumentelor cu această semnificație spre a le deosebi de crucile funerare, din cimitir.

Evoluția troiței se poate urmări pe parcursul a circa trei sute de ani, cele mai vechi monumente de acest fel, găsite în teren, nedepășind secolul al XVIII-lea. Motivul este folosirea cu precădere a lemnului, care rezista mai puțin intemperiilor. Troițele deteriorate erau înlocuite pentru a se păstra puritatea locului. Datarea, în acest sens, se poate face doar pentru monumentul din prezent, însă obiceiul ridicării troițelor este mult mai vechi, probabil de la începuturile creștinismului, când vechile statui păgâne au fost înlocuite cu simboluri creștine.

Crucile-troiță sunt simple, la început, din lemn sau piatră, apoi, pe măsură ce devin mai apreciate, sunt tot mai împodobite. Se pictau, se ciopleau sau li se atașau icoane. Cel mai adesea decorarea se făcea după modelul crucifixului utilizat la slujba din biserică (Răstignirea pe o față și Botezul pe cealaltă).

La troițele de la poduri și izvoare se prefera icoana Maicii Domnului (Ea salvează, conform credinței populare, sufletele din iad, întinzându-le o scară făcută din fuiorul dat preotului la Bobotează. Prin extensie, protejază trecerea pe pod, ferind de înec. Tot ea păstrează puritatea izvorului conferindu-i adesea puteri vindecătoare. Izvoarele îi sunt de obicei consacrate.) Podul fiind periculos, se pune și icoana Arhanghelilor (puternici luptători și biruitori asupra maleficului) pe care o întâlnim mai ales în locuri considerate bântuite. La sfârșitul secolului al XIX-lea și primele decenii din secolul al XX-lea, se generalizează în Ardeal, deci și în Mărginimea Sibiului, utilizarea tablei pentru pictarea icoanelor. Se preferau icoane mari, tabla rezista mai bine intemperiilor astfel că troițele de pod par mai degrabă icoane, crucea rămânând cu rol de suport (în dosul icoanei).

Nevoia de a proteja crucile-troițe duce la apariția unor îngrădituri și acoperișuri care evoluează apoi spre construcții, ele însele împodobite precum bisericile. În secolele XVIII-XIX se ajunge la o formă pe care o putem numi clasică. Este maximum de evoluție arhitectonică și, evident, artistică a troițelor, care devin asemenea unor capele, pictate în interior conform erminiilor bisericești.

Urmărind evoluția formei am procedat la o tipologizare. Astfel, conform *tipologiei morfologice*, considerăm existența următoarelor categorii: 1. *Troiță cu cruce neadăpostită*: a. *troița simplă*, uneori cu o mică protecție de forma unei scânduri sau unei fâșii de tablă, cu decor pictat, sculptat, sau absent; b. *troița-icoană*, c. *troița monument*. 2. *Troiță adăpostită*: a. *troița cu îngrăditură*, b. *troița cu acoperiș*, c. *troiță în firidă* (adosată unui zid), d. *troiță-ediculă* și e. *troița-capelă*, cea mai frumoasă, forma clasică.

O a doua *tipologie*, cea *funcțională*, vine în completare ca să explice prezența troițelor în locuri semnificative pentru universul spiritual al țăranului. Conform acesteia există: 1. *Troița de hotar*, cu variantele a. *troița* care marchează hotarele pământurilor comunității, b. *troița* de intrarea în localitate; c. *troița de cimitir* care are rolul de apărare a celor vii de cei morți. (De obicei sunt două astfel de troițe, una postată la intrare și cealaltă pe cărarea ce duce la biserică, unde se termină mormintele și începe spațiul gol din jurul bisericii. Uneori aceste troițe sunt puse pe mormântul ctitorilor bisericii.) 2. *Troița de răspântie*, aflată la răscrucile din localitate sau pe drumurile importante din afara ei. Cele din localitate sunt de obicei mai îngrijite și majoritatea de tip capelă. 3. *Troița* care „păzește” apa, care poate fi: a. *de izvor*, b. *de fântână*, c. *de pod*, d. *de la moară*. 4. Am adăugat aici *troița-cenotaf* cu două variante una este cea pusă să purifice un loc „rău” unde au avut loc accidente, decese, iar cealaltă cuprinde, troițele închinat eroilor, majoritatea apărute după primul război mondial.

Troițele au rol activ în viața spirituală a comunității. Sunt respectate, de sărbători se împodobesc cu flori și se aprind candelă. Sunt considerate altare în aer liber și o

serie din slujbele de peste an se săvârșesc parțial în biserică, parțial la câte o troiță anume, așa că este de înțeles interesul pentru păstrarea, înfrumusețarea, reînnoirea lor. Un semn de mare credință este construirea lor; *Cine nu poate construi o biserică, ridică o troiță*, spunea marele cărturar Nicolae Iorga. Îngrijirea lor este datorită comunității.

Fiecare troiță este un fel de „ctitorie” a unei familii care o îngrijește, dar, entuziasmul credincioșilor, mândria „ctitorilor”, posibilitățile financiare, moda unor decoruri și folosirea materialelor nepotrivite duc, la sfârșitul secolului al XX-lea, spre kitch. Un alt fenomen care le amenință este modificarea unor trasee sau noi delimitări de terenuri precum și faptul că s-a uitat semnificația lor inițială. Astfel unele troițe au fost neglijate, neintervenindu-se când au început să se deterioreze datorită poziției prea aproape de o șosea lărgită după noile necesități. Altele au fost mutate în curți sau grădini și pierzându-și astfel „identitatea”, scoase din obișnuitul circuit, au fost la rândul lor uitate, abandonate. Fără o autoritate competentă ecleziastică sau laică rămâne doar credința și mândria localnicilor, două calități care fără o îndrumare competentă nu sunt cei mai buni protectori ai tradiționalelor monumente. Fenomenul se extinde și în zona Mărginimii Sibiului, unde aceste monumente se află în număr mare și necesită în egală măsură atenția unor specialiști și protecția unor foruri.

Mărginimea Sibiului, zona poate cea mai reprezentativă pentru studiul troițelor, se află în atenția cercetării de teren a instituției noastre care caută soluțiile cele mai potrivite salvării patrimoniului rural local. Expoziția cu tema „Cruce, răscruce, troița în Mărginimea Sibiului” organizată la Complexul Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu în perioada 28 februarie-20 martie 2007 s-a înscris tocmai pe această linie fiind una din formele de transmitere a mesajului muzeului, un apel la colaborare și atitudine, mai ales că sunt prezentate și soluții pe care instituția le-a pus deja în aplicare, cu succes.

Materialele expuse, constând din reproduceri de fotografii și grafică precum și câteva piese tridimensionale originale, ca și expoziția însăși, au fost rezultatul activității de cercetare a unor membri ai colectivului de muzeografi ai instituției și a unor colaboratori ai acestora, pasionați de fenomen. Tematica, ce prezenta troița în toată complexitatea ei, era de fapt transpunerea în limbaj expozițional a studiilor noastre, căutând în egală măsură să informeze publicul, de toate categoriile, asupra semnificațiilor simbolice, istorice și artistice ale acestora și să-l sensibilizeze în aprecierea frumosului care trebuie prezervat.

Spațiul de expunere ales, a cuprins cele două încăperi aflate în subsolul clădirii. Special amenajate pentru expoziții, acestea oferă diferite elemente arhitectonice care au ajutat la crearea unei ambianțe în ton cu tematica. Zidul are în partea inferioară dezvelită cărămida, element ce aduce efecte cromatice care au fost luate în considerare la aranjarea materialelor (alegerea modului de expunere și a culorilor pentru hârtia folosită la texte). Bolțile, cele două coloane din mijlocul sălii mari și nișele din sala mică au oferit posibilitatea de a se putea sugera întregul ansamblu de troițe ale unui sat (sala mare) și interiorul unei troițe (sala mică).

Discursul expoziției începea încă înaintea intrării în sala mare, prin două panouri. Primul reprezenta o troiță de hotar de sat, o cruce simplă de lemn cu un modest decor cu „bumbi”, ce marca pătrunderea în localitate. Celălalt, două imagini ale unei splendide troițe-capelă cu pictura și inscripția erodate, vorbea de la sine despre deteriorarea acestor valori.

În continuare, discursul se derula, începând cu partea stângă a sălii mari, unde un mic pupitru oferea două definiții explicative privind simbolistica *crucii* (citată din *Dicționarul de simboluri* al lui J. Chevalier și A. Gheerbrant, București, 1994 și a *troiței*). S-a utilizat un scris arhaic, cu cerneală neagră pe foaie galbenă, iar textele au fost reduse la strictul necesar pentru a nu încărca și obosi, materialul fotografic expus fiind

generos și explicit prin sine. Expunerea s-a făcut pe panouri de sticlă sau de pânză, culoarea textelor armonizându-se cu fotografiile, majoritatea color. Câteva imagini alb-negru și sepia, reproduse din arhiva foto, ca și cele trei cruci din lemn, troițe originale aduse din teren, s-au încadrat cromatic în ansamblu.

Întreg peretele din stânga ușii a fost utilizat pentru a ilustra tipologia morfologică a troiței, evoluția de la crucea simplă la „troița-capelă” (subtema 1); peretele următor a fost destinat rolului troiței în comunitate (subtema 2); urma ilustrarea tipologiei funcționale (subtema 3), expunerea parietală fiind completată de un aranjament făcut între cele două coloane. Patru panouri grupate în forma unui paralelipiped, având reprezentate patru tipuri de troițe-capelă, forma cea mai spectaculoasă în evoluția arhitectonică a monumentului, sugerau troița din *răspântie*. Cele patru imagini au fost alese să exemplifice și evoluția formei acestui tip, de la cea de inspirație barocă (deschideri în arc simplu), la cea neoclasică (deschideri în arc sprijinit pe coloane).

Traseul continua în sala mică, aranjată ca un interior de troiță. Două panouri conțineau imagini de cruci interioare, fie din piatră zugrăvită, fie din lemn pictat, de bolți cu Dumnezeu Tatăl, Iisus Pantocrator, Maica Domnului, sfinți și Arhangheli. Nișele au oferit prilejul prezentării detaliate (exterior-interior) a celor mai frumoase și relativ bine păstrate, troițe din zonă. Ca o completare necesară am adăugat informații despre doi pictori renumiți care au activat aici în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, lăsându-și semnătura pe câteva troițe: Constantin Boghină provenind dintre-o familie cunoscută de slujitori ai bisericii și „zugravi” de la Sf. Nicolae din Brașov și Ioan Morariu provenit din Laz, a cărui muncă a fost continuată de fiecele sale, Emilia și Elisabeta.

Ultimul perete al sălii mari ilustra două soluții pe care le oferă instituția noastră pentru protejarea troițelor.

Prima înseamnă colectarea și arhivarea întregului material documentar privind troițele. În acest sens am folosit imagini din colecția de fotografie veche ale unor troițe care, în unele cazuri, au rămas și singurele mărturii ale existenței acestora. Distruse de vechime, din ignoranță și orgoliu, au fost înlocuite în teren de lucrări moderne netradiționale. O reproducere a unei acuarele semnate de Iuliana Fabrițius-Dancu (tot din colecțiile muzeului) puncta rolul artiștilor în immortalizarea acestor monumente.

A doua soluție, cea a transferului monumentelor în Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, a dus la salvarea până în prezent a cinci troițe. Menționăm că instituția noastră militează pentru conservarea *in situ* dar, în cazuri extreme, transferul a fost singura posibilitate care a oferit și condiții de restaurare, conservare și expunerea adecvată a ceea ce reprezintă exemple valoroase de artă tradițională.

Condițiile au permis utilizarea a două panouri care flancau intrarea în expoziție: unul, reprezentând o frumoasă troiță-capelă din Săliște, extrem de deteriorată, pe care am menționat-o la început, celălalt, o frumoasă troiță-capelă din Rod, relativ bine conservată. Acestea erau menite să dea tonul de început și de final.

Expoziția a fost concepută să ofere maximum de informație folosind limbajul artistic al imaginilor. Toate posibilitățile, materialul generos, arhitectura spațiului care a găzduit-o, au fost utilizate în sensibilizarea privitorului. Am prezentat astfel frumosul autentic, frumosul care ignorat este „rănit” și cere ajutor, protecție. Ne-am bazat argumentația pe prezentarea formelor tradiționale, n-am extins-o la fenomenul modernizărilor ce duc spre kitch, deoarece am considerat că frumosul vorbește de la sine. Mesajul s-a insinuat discret, dar puternic.

Am constatat aceasta în reacția diverselor categorii de public. Copiii, descopereau că rudele de la țară locuiesc în vecinătatea unor valori ce se cer păstrate. Pentru ei „troițele-capelă” sunt percepute ca un fel de biserici pe măsura lor; fac oarecum parte din universul copilăriei în care sunt incluse toate obiectele și ființele pe care, dacă le înțeleg, le sunt dezvăluite, și acesta a fost scopul orelor de pedagogie

muzeală ținute în expoziție, le îndrăgesc cu atât mai mult și sunt dispuși să le protejeze.

Mitropolia a avut o atitudine deosebit de binevoitoare trimițând reprezentanți, nu numai la vernisaj, ci și pe toată perioada funcționării, sugerând preoților, mai ales celor veniți din alte localități, să o viziteze, ca o acțiune culturală, profesional necesară. Fețele bisericești se bucurau de o expoziție unde tradiția și religia arbitrate de știință, se armonizau, într-o formă estetică, ce făcea din ochi poarta de pătrundere spre minte și suflet. Aici au găsit sau regăsit argumente pentru a-și populariza și proteja monumentele din parohiile proprii.

Străinii erau încântați de specificul românesc al acestora, de interesul nostru pentru conservarea unui astfel de patrimoniu. În ce privește publicul larg, persoane de diferite vârste și categorii au apreciat expunerea ce oferea informații pe care le considerau interesante, într-o formă ce le satisfăcea simțul estetic și ne-au oferit ades rezultatul propriilor observații privind troițele din localitățile de unde proveneau.

În aceste condiții putem considera că ne-am atins scopul propus, următorul pas fiind continuarea cercetării, documentația intenționând s-o valorificăm nu numai într-o bază de date pe diverse suporturi, arhivată în instituție, ci și printr-un repertoriu de monumente.

CROSS, CROSSING, THE ROAD-CROSS IN MARGINIMEA SIBIULUI **THE STUDY OF A FOLK ARCHITECTURE MONUMENT** **IN AN EXHIBITIONAL DISCOURSE**

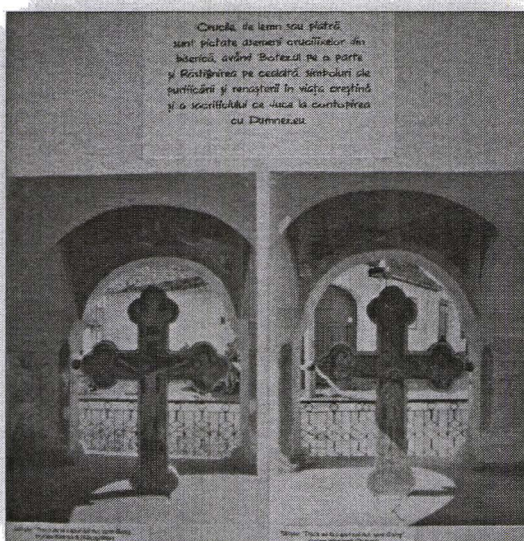
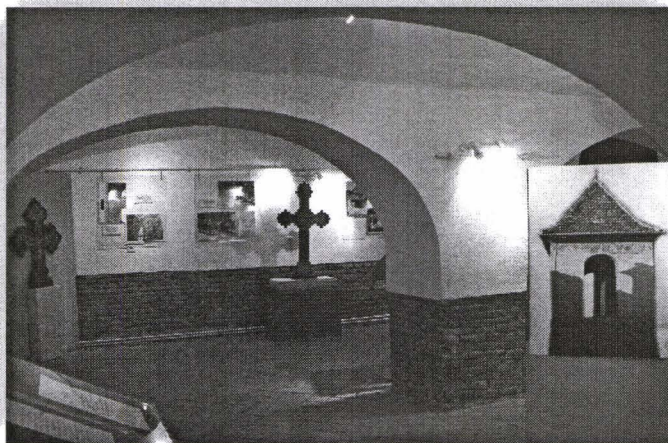
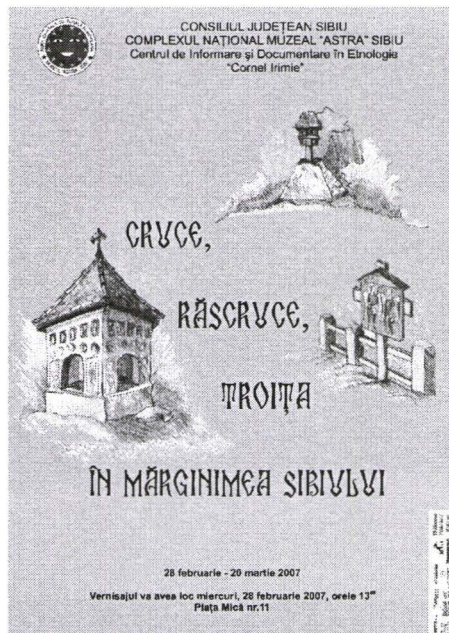
The road-cross, a specific folk art monument, represents the cross in its protective meaning. According to the tradition, it purifies spaces considered evil, in a mystical way: borders, crossings, bridges, cemetery entrances.

These kind of monuments are subject of our scientific research because they are representative for the folk culture and they are in danger. We choose to present the road-crosses from Mărginimea Sibiului, because here there are the most numerous and beautiful examples.

This exhibition was the result of our research. Through pictures and objects we present the symbolism, the morphological and functional typology, the evolution of forms and their importance in the spiritual life of the community.

The purpose was to draw the public attention to learn about, to understand their importance and safeguard them.

Imagini din expoziția
Cruce, răscruce, troiță
în Mărginimea Sibiului
28 februarie - 20 martie 2007

CAPITOLUL II

PATRIMONIUL CULTURAL IMATERIAL

DEPARTAMENTUL CREATORILOR POPULARI CU DIZABILITĂȚI. UN PROIECT TÂNĂR, PLIN DE SENTIMENT ȘI PASIUNE ÎN CADRUL ASOCIAȚIEI NAȚIONALE A CREATORILOR POPULARI DIN ROMÂNIA

Dr. Corneliu Ioan BUCUR
Mihaela ARSENIE-ANDRE

Ca instituție de cultură, muzeul este în primul rând un păstrător al tradiției, în toate formele ei. Arhetipul devenit obicei se va transforma încet încet în tradiție, aceasta fiind dusă mai departe, devine prezent, iar prezentul asumat devine identitate. Totuși acest ciclu este perturbat în ziua de astăzi de factori care reușesc să zguduie din rădăcini această identitate asumată. Sigur, nu este nici pentru prima, nici pentru ultima oară când această disturbare are loc – ea se numește evoluție, și presupune fără tăgăduire o contestare și revoluționare a valorilor de odinioară. Atunci se procedează fie la adaptarea la noile cerințe, fie la o închistare în tradiție. Poate că ar exista și o cale de mijloc binevenită în cazul unei asemenea situații – adaptarea la nou, prin nelezarea valorilor ancestrale, prin adaptarea la noile cerințe socio-culturale de sensibilizare a populației/vizitatorului/perceptorului. Acesta este unul dintre obiectivele cele mai importante ale unei instituții culturale, care este, prin definiție, un „păzitor” al tradiției. La „salv-gardarea” identității culturale a neamului românesc se procedează pe două planuri, cel al patrimoniului material (repertoriere, recuperare, restaurare, clasificare, conservare, depozitare, expunere) și cel al patrimoniului imaterial, reprezentat de creatorii și meșterii populari tradiționali. Aceștia din urmă sunt cei care sunt adevărații purtători ai tradiției.

Primul pas al Complexului Național Muzeal „ASTRA” în repertorierea, selectarea și susținerea meșterilor tradiționali, a adevăratelor „Tezaure Umane Vii”, după conceptul UNESCO, a fost constituirea în august 1992, cu prilejul „Târgului Creatorilor Populari din România”, cu binecuvântarea Sfintei Mării Mari (15 august), a „Asociației Creatorilor Populari din România”, „o reunire, sub semnul sacru al Tradiției, a aleșilor din întreaga țară, deopotrivă păstrători și dăruitori de artă populară autentică. Un cerc magic al gândurilor de frumos și al sentimentelor înalte de ancestrală spiritualitate românească”¹. Acest cerc magic s-a lărgit de-a lungul anilor cuprinzând până astăzi peste 500 de membri, cunoscuți și respectați, nu doar în țară, ci și peste hotare.

Dar care este fizionomia unui creator popular? În ce constă de fapt acea totalitate a trăsăturilor sale, care determină expresia particulară a sufletului său născocitor, a caracterului său distinctiv?

Fără îndoială orice artist popular ține adânc înrădăcinată în inima sa, dragostea pentru creație întru tradiție. Prin aceasta el se transformă într-un plăsmuitor de poveste, născocind ită cu ită, așchie cu așchie, legenda neamului său. Calitatea de meșter popular implică ca acesta să îndrume la rândul său reprezentanți ai viitorului creației tradiționale.

Talentul și dragostea pentru artă sunt cele două atribute de bază ale unui meșter. Actul inspirației și creației artistice stau sub semnul harului divin și transformă simplul om într-un păstrător al tradiției. Indiferent de vârstă, origine, sau neajunsurile pe

---

¹ Bucur, Corneliu, *Tezaure umane vii*, Editura „ASTRA MUSEUM”, Sibiu, 2006, p.12.

care destinul i le-a rezervat, el seamănă și culege istoria neamului, fiindu-ne nouă tuturor dascăl. În spatele fiecărei povești stă un poet, în lumina umbrei unei creații se află un meșter, un artist, dar totuși un om. Tezaurul Uman Viu, Meșterul Popular este înainte de toate OM. Implicit, valoarea creației sale artistice izvorăște din adâncul inimii, inima satului românesc. Tot acolo, în suflet se oglindește și credința, speranța și perseverența.

Ținând cont de multele greutăți pe care cu siguranță mulți dintre meșterii populari le-au întâmpinat de-a lungul vieții și de jertfele depuse pentru a putea continua ceea ce iubesc, o viață dedicată artei tradiționale, ei trebuie percepuți cu multă luare de seamă și respect. Dar pentru unii dintre aceștia, tocmai meșteșugul pe care îl practică cu atât de multă sârguință și pasiune a fost cel care le-a oferit speranță și alinare în momentele zbuciumate ale destinului lor. Trebuie să deschidem ochii pentru a-i observa pe cei care ar putea trece neobservați.

Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA” a luat încă din 2003, inițiativa de a înființa „Departamentul Creatorilor Populari cu Dizabilități” în cadrul Asociației Naționale a Creatorilor Populari din România, începând repertorierea la nivel național a tuturor acelor, cărora, viața le-a rezervat mai multe impedimente, dar care și-au dedicat cu pasiune, mare parte din timpul lor meșteșugurilor tradiționale. Prin corespondența cu asociațiile județene ale persoanelor cu handicap, numeroase fundații și Centrele Județene pentru Conservarea și Promovarea Culturii Populare Tradiționale, s-au obținut informații valoroase, care încet încet au conturat o bază de date.

În primăvara lui 2008, colaborarea cu Doamna Marcela Brad, președinte al „Asociației Umanitare și Clubului Sportiv „Hermannstadt” ale Persoanelor cu Handicap Neuro-locomotor din Județul Sibiu” a prins mai bine contur, inițiindu-se înnoit corespondența cu toate centrele din țară, care ne-ar fi putut furniza informațiile atât de necesare pentru înființarea unei asemenea organizații.

Revenind la corespondența noastră din anii 2003 și 2004, reamintind de Programul derulat de Complexul Național Muzeal „ASTRA” în contextul **Anului European al Persoanelor cu Handicap – „Să învățăm... Să zburăm...”**, am rugat recomandarea, cât mai urgent, a identității unor persoane care să se integreze în categoria acestui viitor departament (specificând numele, vârsta, meșteșugul practicat, domiciliul și precizând handicapul de care suferă), pentru a proceda la înființarea lui.

Dorința Muzeului „ASTRA” este ca prin fondarea acestui departament, să facem cunoscută, în plan național, strădania merituoasă, talentul real și dorința de exprimare a potențialului artistic a acestor persoane deosebite, puse în slujba unui act de creație în spiritul tradiției locale, specific genurilor și valorilor autentice, menționând totodată că apartenența la această ramură a Asociației Naționale a Creatorilor Populari din România, nu implică nici un fel de obligații materiale din partea celor care vor deveni membri.

În scopul valorificării comerciale a produselor membrilor (dacă aceasta este și dorința autorilor), ceea ce ar putea să-i stimuleze și să-i încurajeze să producă mai multe produse și să realizeze un venit lunar, am făcut cunoscută intenția noastră de a amenaja, în Piața Mică, la parterul „Casei Artelor”, într-un spațiu alăturat Galeriiilor de Artă Populară (prin intermediul cărora își valorifică produsele membrii Asociației Creatorilor Populari din România), un spațiu pentru vânzarea obiectelor membrilor noului departament, fără ca muzeul să perceapă nici un fel de chirie pentru spațiu, ci doar rabatul comercial de 10% din valoarea de vânzare a produselor, necesare acoperirii cheltuielilor de regie ale Muzeului (întreținerii și funcționării spațiului).

În cazul manifestării dorințelor membrilor departamentului, anunțăm organizarea, la Sibiu, de expoziții, etalând produsele lor, în baza unei selecții riguroase și profesionale.

Cu asigurarea că investiția în acest proiect va produce efecte benefice în viața și poate chiar în destinul acestor persoane, am așteptat răspunsul celor peste 300 de adrese și circulare expediate pe toate căile.

Am fost surprinși de răspunsurile pozitive pe care le-am primit, nu doar de la organizațiile specializate, ci și de la persoane fizice, care ne-au contactat personal. Un punct negativ îl constituie ignoranța multor asociații naționale, de stat, care ar trebui să dețină evidența amănunțită a persoanelor dezavantajate din județul pe care îl administrează. Totuși receptivitatea și dorința de ajutor a fundațiilor particulare a fost la înălțime. Doleanța noastră s-a răspândit și a fost auzită în întreaga țară. Baza de date a Departamentului Creatorilor Populari cu Dizabilități a luat astfel contur și ne-a dat speranță să luptăm mai departe, în primul rând pentru a nu îi dezamăgi pe cei care ne-au răspuns la apel.

Au urmat apoi o serie de evenimente, care au atins fără îndoială atât sufletul nostru, al muzeografilor organizatori, cât și al presei, sibienilor și vizitatorilor muzeului.

Domnului director general, Prof. Dr. Corneliu Bucur, i-a atras atenția de un caz deosebit și la sugestia dânsului am pornit pe urmele celui care, maestru al broderiei fiind, suferea de o boală groaznică, domnul Ștefan Constantin, din Cislădie. După o căutare anevoioasă, care la un moment dat părea că nu va da rezultate, el neaflându-se în nici una din evidențele instituțiilor publice de acolo, am ajuns, conform indicațiilor localnicilor în fața unei case mici cu poartă verde. Cu pași timizi am intrat în curtea interioară a acestei vechi case săsești. În spatele curții am întrezărit roata unui cărucior, mai încolo scările care duceau la etajul I. Cu emoție în suflet am ciocnit la una din cele trei uși. Dinătrul acesteia s-a auzit o voce, care ne-a poftit înăuntru. Nici măcar nu și-a întors privirea când am călcat pragul, stătea în scaunul său cu rotile, cu degetele bandajate, ținând acul cu ajutorul unei pensete, în fața geamului de la bucătărie și era atât de absorbit de cusutul goblenului, la care lucra de 3 săptămâni, încât probabil nu a realizat că suntem niște străini, pe care nu-i mai întâlnise niciodată. A fost într-adevăr o imagine marcantă. Ne-a primit cu atâta drag și seninătate, încât cele 3 ore petrecute acolo, ascultându-i povestea vieții, au părut a fi câteva clipite.

La cei 48 de ani ai săi, Domnul Ștefan coase goblenuri, cu o îndemânare și o răbdare de admirat. Frumusețea acestor lucrări este cutremurătoare atunci când aflăm, că artistul suferă de doisprezece ani de o boală sfâșietoare, arterită-sindrom Raynaud, care determină amputarea treptată a membrilor. Nu este înscris în nici o asociație a persoanelor cu dizabilități și cu toate că are mare nevoie de resurse financiare pentru a-și achiziționa proteze pentru membrele amputate, nici nu a vândut niciodată vreuna dintre lucrările sale. Sufletul său mare și credința adâncă l-a împins însă la fapte caritabile, dăruind astfel câteva dintre lucrările sale mănăstirilor din jurul Sibiului.

Dragostea de Dumnezeu, spiritualitatea, vitalitatea, căldura, speranța și dedicația cu care acest om deosebit, decimat de o boală cruntă, te întâmpină și îți împărtășește cea mai mare pasiune a sa – goblenul – te marchează și te pune pe gânduri. Grijile mărunte, care ne frământă zi de zi devin lipsite de importanță, în fața tragediei sale.

În contextul tematicii Zilei Internaționale a Muzeelor (18 mai) de anul acesta (2008), „Muzeele ca agenți ai schimbării sociale și ai dezvoltării”, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a decernat Domnului Ștefan Constantin, titlul onorific de membru fondator al Departamentului Creatorilor Populari cu Dizabilități, punând astfel, totodată și bazele acestuia, cu ocazia vernisării Expoziției medalion, cu vânzare de goblenuri, **Lumina Credinței ... Creație**, la parterul Casei Artelor.

Sibienii au fost invitați cu drag să își deschidă sufletele și să primească în inimile lor expoziția de goblenuri, într-adevăr, o adevărată lecție de viață.

Astfel pe perioada 16 mai - 1 iulie 2008, muzeul a găzduit visul devenit realitate al unui artist ascuns până la acel moment ochilor lumii.

Bucuria aceea atât de sinceră a unei speranțe vechi materializate dintr-o dată, pe neșteptate, oglindită în ochii lui plini de lacrimi, a fost cel mai frumos mulțumesc pe care poate cineva să (nu) îl rostească vreodată.

Îl vom susține pe domnul Ștefan în pasiunea lui și pe viitor și îi vom oferi speranță și sprijin, încercând să fim cât mai aproape de el.

***Am citit în Biblie că atunci când
Dumnezeu îți ia ceva, îți dă altceva în loc.
Goblenul mi-a salvat viața, mi-a alungat durerea.***
Ne spunea Domnul Ștefan Constantin

Credința noastră, a muzeografilor este că putem, prin puterea tinereții noastre sufletești și a voinței să facem o afirmație, să menținem flacăra tradiției încă vie și neîntinată și nu în ultimul rând, să deschidem ochii celor din jurul nostru, să lărgim orizonturile, să devenim astfel mediatori în dialogul socio-cultural.

Se spune că ochii sunt oglinda sufletului, fiecăruia dintre noi. Sufletul meșterului popular este parte integrantă a creației sale. Astfel am căutat cea mai pură și neîntinată formă a creației populare. Am căutat-o îndelung timp și nu ne-am dat seama că ea se afla chiar în față noastră, foarte aproape de noi...în Parcul „ASTRA”, la Centrul Școlar pentru Educație Incluzivă nr. 2 din Sibiu. Ochii copiilor sunt cei care întotdeauna văd și spun adevărul. Abia după ce i-am întâlnit pe micuți, am realizat că de fapt deficiența de auz de care suferă, îi face să vadă această lume mult mai clar, decât o vedem noi, cei „normali”.

Prin dedicația unor dascăli deosebiți ca Doamna Elena Maria Crișan, profesoară de desen la Școala Specială nr. 2, totodată o veche prietenă a muzeului nostru și Doamna Maria Popa, profesoară la Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară „Theresianum”, elevii au descoperit muzicalitatea semnului în culoare, au învățat meșteșugul pictării icoanelor.

Colaborarea cu aceste doamne profesoare, purtătoare ale tradiției, au făcut obiectul următoarei expoziții găzduită sub auspiciul „Departamentului Creatorilor Populari cu Dizabilități”, aflat încă în procesul de fondare. ***Muzicalitatea Semnului***, expoziția de icoane pictate pe sticlă și lemn, organizată în perioada 4 iulie-3 decembrie 2008, tot în aceeași sală, de la parterul Casei Artelor, a găzduit lucrări ale elevilor deficienți de auz ai Centrului Școlar pentru Educație Incluzivă nr. 2 și ale Anei Baciuc, elevă în cls a X-a la Colegiul Tehnic de Industrie Alimentară „Theresianum”.

Minunatele icoane, pictate pe lemn și sticlă de către acești meșteri în devenire, evidențiază curățenia sufletului lor de artiști. Sânguința și dedicația cu care pictează, afundându-se atât de mult în lucru, în povestea petelor întortocheate de culoare ale icoanei, încât aproape că uită ce se întâmplă în jurul lor, te face să admiri adâncimea și liniștea lor sufletească.

Lucrările oglindesc mult mai mult decât actul de creație în spiritul tradiției locale, ele trădează sufletul sensibil plin de căldură și dedicație pentru artă al copilului, un copil căruia nu i-a fost dat să se încante cu sunetul lumii care îl înconjoară. Acest copil nu a renunțat însă în a-și crea propria simfonie prin semnul, prin linia lăsată de pensula-condei pe lemn și sticlă. Culoarele vesele, pline de viață, trădează seninătatea acestor prunci, care au dăruit fiecărei icoane în parte, o frântură din sufletele lor.

Publicul vizitator a fost invitat să își deschidă sufletul în fața muzicalității semnului în culoare, în fața culorilor copilăriei.

Cu ocazia ***Săptămânii persoanelor cu dizabilități*** (3-7 noiembrie 2008), în data de 6 noiembrie 2008, Complexul Național Muzeal „ASTRA”, a găzduit în Sala de

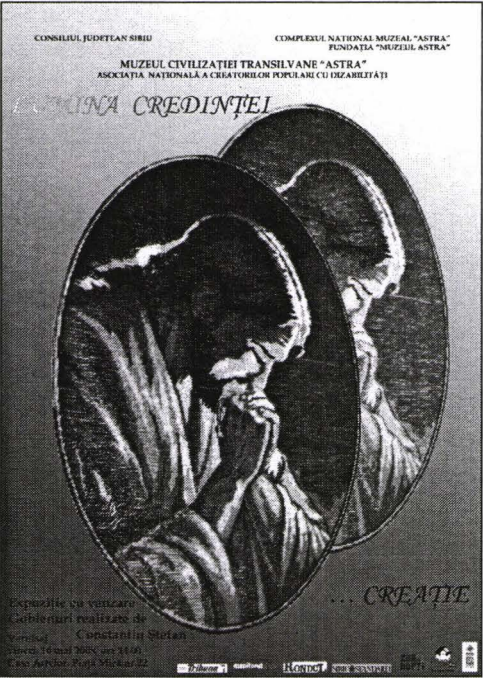
Conferințe a Casei Artelor, un atelier de pictură pe sticlă, deschis vizitatorilor. Cu această ocazie, elevii deficienți de auz ai claselor V-VII de la Centrul Școlar pentru Educație Incluzivă nr. 2 din Sibiu, îndrumați fiind în meșteșugul pictării icoanelor pe sticlă de doamna lor profesoară, Doamna Nela Crișan, și-au putut demonstra iscusința fermecându-și totodată și audiența profund impresionată de talentul micuților meșteri.

În paralel cu evenimentele culturale din cadrul proiectului nostru s-au realizat demersurile organizatoric-administrative. Acum, în noiembrie 2008 suntem în sfârșit, din acest punct de vedere, la câțiva pași de finalizarea ultimelor detalii.

Și totuși, nu încă în deplină „legalitate” proiectul „Departamentului Creatorilor Populari cu Dizabilități” a Complexului Național Muzeal „ASTRA” și-a atins, chiar dacă încă pe plan restrâns, scopul întemeirii: oferirea, creatorilor populari cu dizabilități, tuturor celor care nu pierd speranța și care își dovedesc talentul și dragostea pentru creație, unei șanse de a fi cunoscuți și apreciați și de a își comercializa rezultatul finit al meșteșugului lor.

Suntem conștienți de faptul că proiectul nostru este încă la început, dar luând drept model pe cei care, cu atâta sânguință își dedică viața meșteșugului popular tradițional, umbriți fiind de neajunsuri, totuși cu speranța și credința în suflet, pe aceia, pe care am fi onorați să îi putem numi pe viitor membri ai Asociației Naționale a Creatorilor Populari din România - Departamentul Creatorilor Populari cu dizabilități, vom persevera în pasiunea noastră comună - TRADIȚIA.

Notă: A ne fi iertată subiectivitatea, în care poate am alunecat scriind aceste rânduri, care reprezintă doar reflecția pe hârtie a sentimentelor unui tânăr muzeograf, pentru că Pasiunea înseamnă Sentiment.

DIE ABTEILUNG DER VOLKSHANDWERKER MIT BEHINDERUNG

- EIN JUNGES PROJEKT, VOLL GEFÜHL UND LEIDENSCHAFT -

DES NATIONALEN VEREINS DER VOLKSHANDWERKER AUS RUMÄNIEN

Das Museum, als Kulturinstitution und Aufbewahrer der Tradition, in all ihren Formen, hat unter anderen die Aufgabe, ihren kostbarsten Schätzen – die traditionellen Handwerker – Geborgenheit, Schutz und Hilfe zu bieten. Beginnend mit dem Jahr 1992, hat das „ASTRA“ Nationalmuseumskomplex die Initiative ergriffen, alle wertvollen traditionellen Handwerker aus Rumänien, zu identifizieren, und somit den „Nationalen Verein der Volkshandwerker aus Rumänien“ zu gründen. Doch die Liebe und Zuneigung gegenüber der Tradition, des Schaffens, kann zur Lebensphilosophie werden für denjenigen, der sein Land, sein Volk und seine Kultur nicht nur erlebt, sondern lebt. Es gibt Menschen unter uns, die, wie einige meinen, ein weniger glückliches Leben führen, die als speziell angesehen werden und schwer einzuordnen sind. Doch im Gegensatz zu uns, den „Normalen“, sieht derjenige, von uns als „Behinderter“ abgestempelt, das Leben anders. Für diejenigen, im Sinne der Tradition Lebenden und Schaffenden unter ihnen, wird die Volkskunst nicht nur zur Inspiration und Lebensfreude, sondern auch zur Hoffnung und Rettung vor Anderssein, nicht Integration in der allzu oberflächlichen Gesellschaft in der wir leben und nicht zuletzt als Rettung vor dem seelischen und physischen Leid.

Es ist sehr schwer diesen Schmerz zu lindern, doch wir sind uns sicher: Kunst und Schaffen heilen immer eine wundete Seele.

2003 startete unser Projekt, eine Abteilung zu gründen, in der alle Handwerker aus Rumänien, die nicht so Glücklichen unter uns, die die Tradition schätzen und schaffen, ihren Platz finden konnten. Der zweite Versuch, anfangs 2008, diese Abteilung in den großen „Nationalen Verein der Volkshandwerker aus Rumänien“ zu integrieren, war ein realer Erfolg. Sehr viele Vereine und Gesellschaften aus dem ganzen Land, haben auf unsere Briefanfrage geantwortet. Und dieser neue Anfang hat uns dazu bewegt, für die Rechte dieser Künstler weiterhin zu kämpfen und ihnen vielleicht einen Lebenstraum – eine persönliche Ausstellung - zu verwirklichen. In dem vom „ASTRA“ Museum zur Verfügung gestellten Saal haben, im Laufe des Jahres 2008, zahlreiche Ausstellungen und kreative Workshops stattgefunden.

Groß und Klein, Künstler und Besucher, haben hier ihren Gefühlen freien Lauf gegeben und eine andere Perspektive gegenüber des Lebens, des Schaffens, des Seins erfahren. Alle haben ZUSAMMEN, als GLEICHWERTIGE, gelacht und geweint, sich mitgeföhrt für den Nächsten. 2008 war ohne Zweifel ein Jahr der Geföhle.

Wir, das „ASTRA“ Museum, werden auch in der Zukunft unser Bestes geben, um Gefühl und Liebe zur Tradition im Herzen Rumäniens zu erwecken. Wir werden uns immer an die Worte eines besonderen Mannes erinnern, der uns an einem Frühlingstag, 2008, in seinem Rollstuhl am Küchenfenster sitzend, leise folgendes sagte:

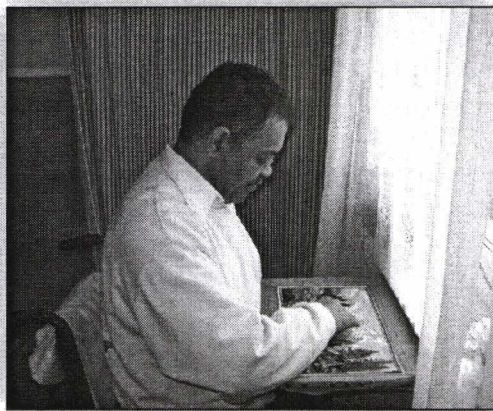
***„Ich habe in der Bibel gelesen,
dass Gott manchmal einem auch etwas wegnimmt.
Er gibt ihm aber dafür, etwas anderes und viel mehr zurück.
Die Stickerei hat mir das Leben gerettet und meinen Schmerz gelindert.“***

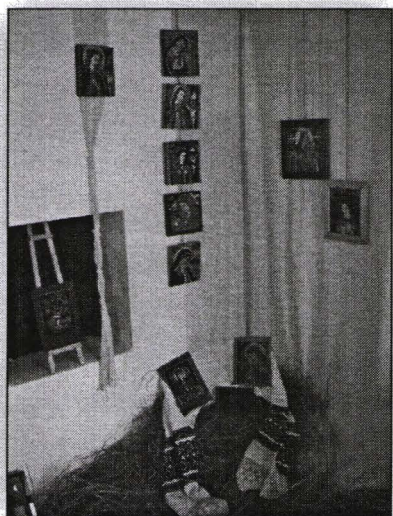
Foto 1

La vernisajul Expoziției cu vânzare de goblenuri Lumina Credinței...Creație, a Domnului Ștefan Constantin, realizată cu ajutorul C.N.M. „ASTRA”, începând cu data de 16 mai 2008.

Foto 2

Astfel l-am cunoscut pe Domnul Ștefan Constantin, acasă, în Cislădie, în scaunul cu roțile, în fața geamului din bucătărie, brodând ... mereu brodând.

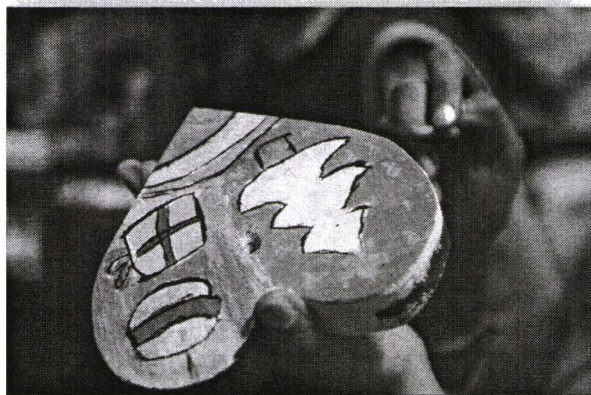

Foto 3, 4

Imagini din Expoziția Muzicalitatea Semnului, expoziție de icoane pictate pe sticlă și lemn, prezentând lucrări ale elevilor Centrului pentru Educație Incluzivă nr. 2 și ale Anei Baciuc, elevă în clasa a X-a, găzduită la parterul Casei Artelor, în perioada 4 iulie - 3 decembrie 2008.

Foto 5

Cu ocazia Săptămânii persoanelor cu dizabilități (3-7 noiembrie 2008), am organizat un atelier deschis vizitatorilor, de pictură pe sticlă. Elevii deficienți de auz, al claselor V-VII de la Centrul de Educație Incluzivă nr. 2 din Sibiu, au fost îndrumați în meșteșugul pictării icoanelor pe sticlă de doamna profesoară Elena Maria Crișan, o veche prietenă a muzeului. Evenimentul a fost organizat în sala de conferință de la Casa Artelor.

Foto 6

Inima mare de copil – Cu ocazia Zilei Internaționale a Persoanelor cu Dizabilități (3 decembrie 2008), Complexul Național Muzeal „ASTRA” a organizat, în colaborare cu Centrele Școlare pentru Educație Incluzivă nr. 1 și nr. 2 din Sibiu, un atelier, deschis publicului, de pictură pe lemn.

PROGRAMUL „TEZAURE UMANE VII” ÎNTEPRINS LA MUZEUL „ASTRA”, SIBIU 2008 - RAPORT DE ACTIVITATE PE ANUL

prof. dr. Corneliu Ioan BUCUR
drd. Mirela CREȚU
Dana BOTOROAGĂ

Muzeul „ASTRA” Sibiu derulează începând cu anul 1983, un amplu Program de încurajare și stimulare a salvării și prezervării active a valorilor culturii naționale, având la bază promovarea meșteșugurilor tradiționale (prin inițierea Târgului Național anual, de Sfânta Maria). Programul a fost augmentat, după anul 1990, în baza Recomandărilor UNESCO (Paris, 1989 și Veneția, 1999) și titrat cu sintagma promovată la nivel mondial de UNESCO: „Tezaure umane vii”, devenind, astăzi, un adevărat **sistem național de salvagardare prin cercetare, consolidare, catalizare, valorificare și transmitere către noile generații, a manifestărilor circumscrise patrimoniului cultural imaterial.**

Păstrătorii și continuatorii tradițiilor, catalogați ca fiind *tezaure umane vii*, „persoane recunoscute, de către comunitățile de origine drept valori autentice, reputele în planul creației și transmiterii propriilor *savoir-faire* (know how) în toate domeniile de manifestare cultural tradițională, în forma sau cu mijloacele tradiționale nealterate” (*Legea Nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial*, M.Of. Nr. 168/ 05.03.2008).

De când și-a asumat rolul de a promova valorile patrimoniului cultural imaterial, Muzeul „ASTRA” derulează **Programul „Tezaure umane vii”** cuprinzând o serie de manifestări și instituții într-o structură piramidală.

Programul, aplicat la scară națională, în colaborare cu numeroase muzee etnografice și de artă populară și prin cooperarea directă cu Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, precum și cu centrele județene având același profil, cuprinde: **Asociația Creatorilor Populari din România** cu departamentul special, creat recent, pentru creatorii populari cu dizabilități, **Galeriile de artă populară, Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”, Festivalul Național al Tradițiilor Populare, Festivalul Național al Datinilor și Obiceiurilor din străbuni, Academia Artelor Tradiționale din România, Târgul Național al Creatorilor Populari din România, Târgul Național de Jucării, Târgul Meșteșugarilor Rromi.**

1. ASOCIAȚIA CREATORILOR POPULARI DIN ROMÂNIA

La începutul anilor '90, Muzeul „ASTRA”, în baza experienței acumulate și a constatărilor făcute în urma cercetărilor de teren, a semnalat necesitatea de asociere, de susținere și de îndrumare a creatorilor populari din toată țara. Astfel, constituirea **Asociației Creatorilor Populari din România** (care numără astăzi peste 1.800 de creatori populari, reprezentând toate genurile creației artistice tradiționale și provenind din toate zonele țării, indiferent de etnie sau apartenența religioasă), a însemnat primul pas important în configurarea manifestărilor care compun astăzi **Programul Tezaure umane vii.**

Muzeul și-a asumat rolul de agent catalizator al activităților Asociației, urmărind consecvent îndeplinirea obiectivelor, oferindu-și propriul sediu pentru organizarea Adunărilor Generale anuale și asigurând Secretariatul General al Asociației, Directorul general al Muzeului "ASTRA" fiind numit Președintele onorific al Asociației.

Promovarea produselor membrilor, pe piața internă și internațională, are ca punct de plecare Galeriile de Artă Populară ale Muzeului "ASTRA" din Muzeul în aer liber și din centrul istoric al Sibiului, de la "Casa Artelor". De asemenea, Muzeul „ASTRA” continuă să gestioneze site-ul Asociației care are menirea de a-i promova membrii și produsele plămădite de aceștia. Creatorii de artă populară sunt încurajați să ducă mai departe meșteșugul dobândit și prin invitarea la diverse manifestări de profil, din țară (cele organizate de Muzeul „ASTRA” le veți regăsi în raportul de față) și din străinătate. Pe parcursul anului 2008 Muzeul „ASTRA” și **Asociația Creatorilor Populari din România** au fost reprezentate peste hotare la târguri internaționale, precum: **Târgul Internațional de Meșteșuguri Tradiționale, Gabrovo, Bulgaria (6-8 septembrie 2008); Târgul Meisteradvent, Bad Goisern, Austria (11-15 decembrie 2008)**, descoperind astfel că sufletele creatorilor de frumos comunică oricum, depășind barierele de orice fel, împărtășindu-și reciproc din tainele meșteșugului practicat.

DEPARTAMENTUL CREATORILOR POPULARI CU DIZABILITĂȚI

Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu a continuat în martie 2008, inițiativa de repertoriere a creatorilor populari cu dizabilități din întreaga țară (inițiativă începută în 2003 în colaborare cu Asociația Umanitară și Clubul Sportiv „Hermannstadt” a persoanelor cu handicap neuro-locomotor din Județul Sibiu, prezidată de doamna Marcela Brad), pentru a proceda la înființarea **Departamentului Creatorilor Populari cu Dizabilități**, ca ramificație a **Asociației Creatorilor Populari din România**. Scopul acestui Departament este de a oferi șansa de a fi cunoscuți, apreciați și de a-și valorifica rezultatul meșteșugului, tuturor creatorilor populari cu dizabilități, celor care nu-și pierd speranța și care își dovedesc talentul și dragostea pentru creație.

În scopul valorificării comerciale a produselor membrilor acestui departament, Muzeul a amenajat, în Piața Mică, la parterul “Casei Artelor”, o **Galerie** destinată vânzării obiectelor membrilor noii Asociații, fapt care contribuie la stimularea și încurajarea acestora în producerea mai multor produse, în vederea realizării unui venit.

Pe parcursul anului 2008, sub egida **Departamentului Creatorilor Populari cu Dizabilități**, au avut loc următoarele evenimente:

- **16 mai-1 iulie 2008:** expoziția temporară **Lumina Credinței...Creație**. Goblenurile expuse spre vânzare în cadrul acestei prime expoziții a Asociației s-au axat pe teme biblice, natura și lumea tradițională deținând și ele un loc aparte în creațiile aparținând domnului Ștefan Constantin, din Cislădie, un caz deosebit, care a reușit să impresioneze prin spiritul și harul său. Acesta urmează a fi declarat onorific membru fondator al Departamentului Creatorilor cu Dizabilități și va fi ajutat în a-și vinde lucrările pe viitor.
- **4 iulie - 3 decembrie 2008:** expoziția temporară **Muzicalitatea Semnului**. Colaborarea cu Centrul pentru Educație Incluzivă Nr. 2, Sibiu (doamna profesor de desen Lena Crișan) s-a materializat într-o primă fază prin această expoziție de icoane pictate pe sticlă și lemn ale elevilor îndrumați de acest inimos cadru didactic, dar și icoane realizate de Ana Baciuc.
- **6 noiembrie 2008: Atelier de pictură pe sticlă** - în cadrul “Săptămânii persoanelor cu dizabilități” (3-7 noiembrie 2008). Evenimentul a fost realizat cu participarea a două clase de elevi din cadrul **Centrului de Educație**

Incluzivă Nr. 2 din Sibiu, sub atenta coordonarea a doamnei Lena Crișan, deja o veche prietenă a muzeului, fiind deschis publicului vizitator.

- **03 decembrie 2008: Ziua Internațională a Persoanelor cu Dizabilități.** Complexul Național Muzeal „ASTRA” a organizat, în colaborare cu Centrele Școlare pentru Educație Incluzivă nr.1 și nr.2 din Sibiu, un atelier de pictură pe lemn, deschis publicului. Un număr de 20 de elevi deficienți de auz și cu deficiențe mentale ușoare și medii, ai claselor V-VIII ale celor două centre, au fost îndrumați în meșteșugul pictării lemnului (sub formă de inimioare) de doamnele profesoare de educație specială, îndrumătoare ale cercurilor de pictură: Frîntu Corina, Burcea Ana și Crișan Maria Elena. Vechiul meșteșug a fost pus în valoare în sala de pedagogie muzeală din Casa Hermes. Ulterior, ornamentele confecționate, au împodobit bradul de Crăciun din cadrul Expoziției **Jocul Măștii**, vernisată pe data de 5 decembrie 2008.
- **05 decembrie 2008: expoziția temporară Vegheați de Șaguna.** Expoziția, parte a unui proiect exhaustiv intitulat **Mitropolitul Andrei Șaguna-200 de ani de la naștere**, realizat în colaborare cu Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Complexul Național Muzeal „ASTRA” și Inspectoratele Școlare Județene Sibiu și Brașov) este un omagiu adus marelui ierarh.

Exponatele sunt dintre cele mai diverse: grafică, picturi, fotografii, icoane pictate pe sticlă, plămădite de elevi ai mai multor școli sibiene, printre care și cei ai Centrului pentru Educație Incluzivă Nr. 1.

2. TÂRGUL CREATORILOR POPULARI DIN ROMÂNIA

Ediția a XXV-a a **Târgului Creatorilor Populari din România** a reunit, în perioada 15- 17 august, peste 250 de meșteri și creatori populari, reprezentând majoritatea etniilor conlocuitoare și zonele etnografice de tradiție, dar și două dintre țările vecine, respectiv Republica Moldova și Bulgaria.

Târgul Creatorilor Populari din România și-a propus realizarea unui dialog direct, nemijlocit, între actanți (meșterii populari) și publicul vizitator, care se manifestă în spirit comunitar și interactiv (cântând, dansând, exersând în cadrul atelierelor de arte plastice) și prin încurajarea generației tinere de a cunoaște și proteja, de a-și însuși și perpetua tradiția culturală. Grupul țintă al acestei manifestări este diversificat: publicul larg, neavizat în ale artei populare, turiștii străini și români, elevii și studenții instituțiilor cu profil de artă, istorie, sociologie, colecționarii de obiecte de artă populară și proprietarii de galerii de artă, specialiștii în domeniul culturii și civilizației populare. Impactul asupra grupului țintă vizează creșterea interesului publicului vizitator pentru creațiile meșteșugărești autentice oferite spre vânzare de meșteri, trezirea și menținerea interesului publicului pentru protejarea patrimoniului cultural tradițional din România, creșterea importanței comerțului cu artefacte tradiționale, aprofundarea cercetării științifice a patrimoniului etnografic de către specialiști, conturarea unei imagini generale, la zi, asupra răspândirii și practicării meșteșugurilor la nivel național și european. La Târgul de la Sibiu se promovează și creativitatea pe toate planurile prin adaptarea meșteșugurilor tradiționale la cerințele actuale ale publicului consumator de artă populară.

Târgul conturează an de an imaginea întregii tipologii a meșteșugurilor tradiționale moștenite din bătrâni: țesut, brodat, olărit, încondeiat ouă, sculptat în lemn și os, pictat icoane, jocărit, confecționat măști, podoabe, păpuși, instrumente muzicale și pălării, împletit fibre vegetale etc., fiind apreciat, în mod unanim, de specialiști, ca cel mai amplu și mai reputat târg de acest gen din România.

Continuând tradiția instituită în anul Capitalei Culturale Europene 2007, **Târgul** a avut și în acest an invitați din **Republica Moldova**, reprezentanți ai Uniunii Meșterilor

Populari din Moldova: Maria Cristea – confecționat piese de costum popular; Rusan Scutelnic – olărit și modelaj ceramică; Lidia Ceban – croșetat; Nadejda Strocova – confecționat păpuși; Eduard Bălan – prelucrarea lemnului; Victoria Movileanu – țesut; Natalia Cangea – împletit fibre vegetale; Grigore Posternac – cioplit în lemn; Ecaterina Popescu – țesut; Nina Djos – confecționat păpuși și din **Bulgaria**, reprezentanți ai Complexului Arhitectural-Etnografic „ETAR”, Gabrovo: Andrey Stoyanov Andreev – confecționat cuțite de vânatoare cu prăsele din coarne de cerb, os sau lemn de alun și prun, cu lama gravată sau nu și Danail Veselinov Krastev, prelucrarea artistică a lemnului, dovedind, dacă mai era nevoie, faptul că făuritorii de frumos vorbesc aceeași limbă.

3. GALERIILE DE ARTĂ POPULARĂ

Compartimentul comercial al Muzeului „ASTRA”, reprezentat de **Galeriile de artă populară** și-a îmbogățit și diversificat activitatea în cadrul celor două magazine, unul în centrul istoric al Sibiului, unul în muzeul în aer liber, în anul 2008 reușind să inaugureze un nou spațiu comercial (tot în Casa Artelor din Piața Mică), denumit sugestiv **Galeria anotimpurilor**. Acesta din urmă are menirea de a etala spre vânzare produse specifice fiecărui sezon, constând din obiecte de artă tradițională sau de inspirație tradițională, pentru toate vârstele, gusturile și buzunarele, reconstituind, cu fidelitate, atmosfera lumii tradiționale, întotdeauna strâns legată de ritmurile naturii.

4. OLIMPIADA NAȚIONALĂ „MEȘTEȘUGURI ARTISTICE TRADIȚIONALE”

În săptămâna 21-27 august 2008 Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului a găzduit o nouă ediție (a XIII-a) a acestei competiții naționale a copiilor din satele României formați în tradiția meșteșugului artistic specific satului originar. Veniți din 35 de județe ale țării (inclusiv din Sibiu), în calitate de câștigători ai fazei județene a Olimpiadei, acești copii extrem de dotați, adevărate talente autentice, formate la Școala tradiției locale, intră într-o competiție autentică, spre a-și etala cunoștințele (teoretice și practice) într-ale artei tradiționale, în cadrul fazei naționale a Olimpiadei “Meșteșuguri artistice tradiționale”.

La inaugurare au participat Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Laurențiu Streza, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului, și Domnul Prefect Ilie Mitea, care au încurajat pe toți competitorii. Olimpiada s-a încheiat Miercuri, 27 august, cu decernarea premiilor valoroșilor păstrători ai tradiției populare din noua generație. S-au acordat 75 de premii I, din care 31 la secțiunea iconografie, 50 de premii II, 20 de premii III, 9 mențiuni și 2 diplome de participare.

Ca și în anii precedenți, cel mai bine reprezentat meșteșug, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ, a fost cel al **icoanelor pictate pe sticlă sau pe lemn**, 55 din totalul participanților concurând în cadrul acestei secțiuni. De asemenea și secțiunea **Țesut. Cusut. Brodat** a fost bine reprezentată, din totalul de 51 de copii înscriși, 19 obținând premiul I. Din păcate **olăritul** și **încondeiatul ouălor** au avut foarte puțini concurenți, situație care ne-a contrariat, știind câți copii au îndrăgit și practică acest meșteșug.

Micii meșteșugari-artiști, cu vârste cuprinse între 6 și 18 ani, au animat gospodăriile Muzeului în aer liber, plâsmuind, cu autentic talent și respect pentru tradiția locală, obiecte specifice, prin tehnici dobândite de la maeștrii lor. Mulți dintre aceștia au fost de față pentru a-i îndruma îndeaproape, ca și până acum, iar unii dintre ei au figurat în comisia de jurizare. Fiecare concurent și-a etalat, în cadrul gospodăriei, devenită propriul atelier de creație, propriile obiecte confecționate în ultimul an, având și posibilitatea de a le vinde celor interesați. Totodată, olimpicii s-au transformat, *ad-hoc*, în autentici instructori pentru vizitatorii de orice vârstă, dornici să-și își exerseze

îndemânarea în cadrul atelierelor inițiate (la războiul de țesut sau chiar la roata olarului).

Manifestarea creativă a fost încununată de un spectacol folcloric. Vineri, solistul de muzică populară Alexandru Petcu din Buzău a încântat publicul prin interpretarea unor cântece populare deosebite, din zona sa de proveniență. Au evoluat și Ansamblul Artistic Multietnic „Prietenia” din comuna dobogeană Mihail Kogălnicenu, județul Constanța și Ansamblul „Străjăncuța” din Straja, Suceava, ambele prezentând suite de dansuri și cântece populare specifice zonelor reprezentate.

Și ediția din acest an a Olimpiadei Naționale "Meșteșuguri artistice tradiționale" a constituit un real succes demonstrând valoarea inițiativei noastre de cultivare competițională, la nivelul populației școlare, îndeosebi din satele și comunele României, în scopul cunoașterii propriei identități etno-culturale și a promovării acesteia în dialogul cultural-științific în plan național și internațional. Numărul mare al copiilor participanți, anual, la această manifestare de talie națională, ne asigură de faptul că prin transmiterea valorilor circumscrise patrimoniului cultural imaterial avem certitudinea păstrării nealterate a tezaurului de valori folclorico-artistice tradiționale și asigurării, prin aceasta, a perenității culturii și artei noastre populare.

5. ACADEMIA ARTELOR TRADIȚIONALE DIN ROMÂNIA

În această fundație, echivalentă unei „academii a țaranului român”, în sensul de a fi un forum public destinat exponenților de elită ai culturii populare tradiționale, regăsim portrete ale creatorilor consacrați, recunoscuți de comunitatea de origine drept purtători ai unui patrimoniu neprețuit și demn de a fi perpetuat. Pe parcursul anului 2008, **Zilele Academiei Artelor Tradiționale din România** au constat din validarea, prin primirea în rândurile Academiei, a unor excepționali creatori și interpreți populari – valori individuale superlative ale culturii noastre tradiționale.

În **18 mai 2008**, la Sibiu, în cadrul vernisajului expoziției temporare „Praznic și icoană. Luminile din sat...”, deschisă înspre vizitare la Casa Artelor, au fost primite în cadrul **Academiei Artelor Tradiționale din România**, **Lucia Nica** (recunoscut iconar și artist plastic din Sibiu) și **Marilena Suciu**, din Sebeș-Alba, un meșter iconar de certă valoare.

În perioada **28-30 iunie 2008**, în Maramureș, în localitatea **Bogdan-Vodă**, i s-a acordat Diploma de membru al Academiei Artelor Tradiționale lui **Vasile Deac**, în cadrul secțiunii nou înființate, de „*Memorie culturală*”, acest țaran autentic care a trăit peste 60 de ani cu idealul de a ridica, în satul său istoric, Cuhea, o statuie ecvestră, colectivă dedicată eroului istoric, fondator de „țară nouă”, Bogdan, ctitorul Moldovei feudale. Manifestarea a continuat în localitatea **Bârsana** (tot din Maramureș) cu primirea în cadrul Academiei a dulgherilor de geniu **Ion Schiopei**, **Petru Boris** și a regretatului **Pătru Iura**, cei care au edificat celebra Mănăstire din satul natal, o adevărată minune a arhitecturii lemnului din Maramureș.

În cadrul **Zilelor Culturii Vâlcene**, care au avut loc în perioada **5-6 iulie 2008**, în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, au fost primiți ca membri în „academia satului românesc”: **Gheorghe Bobei** (1897-1973), din Bărbătești (poet, folclorist, dirijor, rapsod popular, primul izvor de cântece pentru „Rapsozii Oltului”, post mortem); **Ilie Zugrăvescu** (1912-2002), din satul Izvor, comuna Crețeni (rapsod, dirijor și fondator al ansamblului de cântece și dansuri „Dor de plai”, primit post mortem); **Vartolomei Todeci** (cunoscut rapsod popular din Vaideeni, inițiatorul Sărbătorii folclorice pastorale „Învârtita dorului”); **Tudor Florea** (cântăreț la fluier, dansator și coregraf, coordonatorul Ansamblului de dansuri „Runceanca” al Căminului Cultural Runcu) și **Puiu Ignătescu** (unul dintre cei mai cunoscuți dansatori ai Vâlcei).

În **26 iulie 2008**, cu ocazia vernisării Gospodăriei de olar adusă din satul Găleşoaia (județul Gorj), instalată în „satul olarilor” (din cadrul Muzeului în aer liber), s-au decernat diplomele de membri ai Academiei Artelor Tradiționale din România, lui: **Dumitru Coneriu** (olar de mare talent din Găleşoaia), **Vasile Moldoveanu** (sculptor în lemn, din Moreni, județul Dâmbovița) și **Ștefan Popescu** (recunoscut constructor de instrumente muzicale și instrumentist din Gorj, care cântă la 27 de instrumente populare sau improvizate).

În cadrul **Festivalului Național al Tradițiilor Populare**, una dintre cele mai cunoscute manifestări organizate de Muzeul „ASTRA”, au fost primiți în rândurile **Academiei Artelor Tradiționale din România**: **Kiss Francisc** (dogar sas din Reghin), **Victoria Fodor Demian** (poet și rapsod popular din județul Mureș); **Rafila Moldovan** (rapsod popular tot din județul Mureș); **Nicolae Ciurba**, lutier din vechea generație, din Reghin și **Vasile Crișan**, lutier din Reghin, aparținând noii generații, dar și constructor de tulnice și talentat interpret la acest instrument arhaic din Munții României. Totodată a fost primit **Ansamblul Folcloric „Spicul”** din Luciu, județul Ialomița.

Dintre meșterii și creatorii populari aparținând minorităților etnice din România, au mai fost primiți în rândurile **Academiei Artelor Tradiționale din România**: **Dioszeghi Albert** (șelar rrom din comuna Florești, județul Cluj) și **Kallay Zoltan** (șelar ungur din județul Cluj), doi dintre cei mai înzestrați confecționeri de hamuri decorate din România.

În data de **12 decembrie 2008**, în Dumbrava Sibiului, Muzeul „ASTRA” a organizat cea de a doua Adunare generală a membrilor **Academiei Artelor Tradiționale din România**. A fost discutat proiectul editării unui Album al acestei pseudo-instituții care adună pe cei mai valoroși reprezentanți ai creatorilor populari contemporani din România.

De asemenea, s-a dezbătut proiectul expoziției dedicate „academiei țaranului și satului românesc”, care a fost vernisată în ziua de 10 februarie 2009, în Casa Artelor.

6. FESTIVALUL NAȚIONAL AL TRADIȚIILOR POPULARE

Având ca model „Smithsonian Folklife Festival” din Washington D.C. (manifestare la care România a participat în calitate de invitat de onoare, în anul 1999, la cea de-a 33-a ediție) considerat ideal, pe plan mondial, cu valoare de reper științific și cultural universal, **Festivalul Național al Tradițiilor Populare** a fost conceput ca o manifestare spectaculară și interactivă, de prezentare scenică sau lucrativă, eclezastică sau laică, printr-un dialog direct între actanți și publicul vizitator, exprimat în spirit comunitar și interactiv (povestind, cântând, dansând, exersând în cadrul atelierelor de arte plastice sau arte mecanice, gustând mâncăruri tradiționale etc.) împreună cu țăranii actanți, reprezentanți ai comunităților care își prezintă propriile tradiții.

Ediția a VII-a a Festivalului a reunit în perioada 4-10 august 2008, județele **Ialomița, Galați și Mureș**, precum și reprezentanți ai românilor de pe Valea Timocului – Ansamblul folcloric „Branișlav Nușiț” din satul Șerbanovaț, interpreți vocali – Maria Mardalevici, Milița Nejici și Milodrag Busuiocovici și fluierașii Simeon Lupolovici și Spasoe Bulbici, din **Ucraina** – Corul „Dragoș Vodă” și Ansamblul de copii „Mugurel” și pentru prima dată din **Bulgaria** – Ansamblul de dansuri tradiționale „Dobrudja” din Vidin. Organizarea s-a făcut tot în colaborare cu Institutul Cultural Român, cu sprijinul Consiliului Județean Sibiu, Primăriei Municipiului Sibiu, Consiliilor Județene Ialomița, Galați și Mureș, precum și al Centrelor Județene pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Ialomița, Galați și Mureș.

Ediția din acest an a **Festivalului Național al Tradițiilor Populare** a fost distinsă în cadrul celei de-a VIII-a ediții a Galei „Superlativele Turismului Românesc”, desfășurată la Gura Humorului, cu **Premiul Produs Turistic Estival**.

În cele 6 zile ale Festivalului, participanții-actanți au evoluat în fața vizitatorilor, după un program cu durată de 7 - 8 ore, desfășurat simultan în cadrul a 5 secțiuni:

- **Arte religioase:** cântăreții la strună ne-au (re)deschis, seară de seară la slujba de vecernie, calea de cunoaștere a Cerurilor și mai ales ne-au pregătit pentru a întâmpina marea sărbătoare a Schimbării la Față.
- **Arte muzicale și Arte coregrafice:** grupurile de dansatori și interpreți (vocali și instrumentali) s-au succedat în spectacole desfășurate pe scena în aer liber, o adevărată minune proiectată în peisajul lacului și al morilor. Spectacolele au fost unitare și atent articulate de către conducătorii delegațiilor (**Ucraina, Cernăuți** – Petru Postecă și Natașa Cliot, **Serbia, Valea Timocului** – Javișă Jurj; **Bulgaria** – Filip Marcov, **Ialomița** – Cristian Obrejan; **Mureș** – Constantin Cotărlan; **Galați** – Daniel Popa), astfel că încercarea de a evidenția anumite segmente nu este scutită de riscuri. Și totuși, îmi permit să remarc: **Ialomița:** Grupul folcloric bărbătesc "Spicul" din Luciu (instr. Ana și Mihai Casian) și Grupul folcloric "Colinda" din Jilavele (instr. Victor Simion); **Mureș:** Ansamblul folcloric "Hodăceana" (instr. Cornelia Butilcă și Dumitru Bucin) și rapsozii Victoria Fodor, Pietriș Vale, Răfăla Moldovan, Idicel Pădure și Vasile Crișan din Sânmihaiu de Pădure. **Galați:** Ansamblul folcloric „Doina Covurluiului”.
- **Arte plastice:** creatorii populari, artizanii și meșteșugarii, reprezentând județele participante, și-au demonstrat abilitățile practice, producând “pe viu”, după tehnici tradiționale, artefacte autentice, oferite spre vânzare publicului. **Mureș** - am avut ocazia să aflăm cum se țese, cum se coase, cum se brodează și mai ales cum se confecționează fluierile, de la comunitatea din Hodac. De asemenea, ne-am înălțat sufletele prin privirile sfinților reflectate în icoanele pictate pe sticlă de Victoria Fodor din Pietriș Vale. Atracția Festivalului a fost atelierul de dogărit organizat de Kiss Francisc din Reghin și cel de confecționat viori al lui Nicolae Ciurba și Vasile Crișan. Bucuria sibienilor a fost reîntâlnirea cu familia Rozalia și Gheorghe Graur, împletitori în papură din Câmpenița. **Galațiul** ne-a prilejuit reîntâlnirea cu maeștrii olari care au reînviat centrul de la Braniștea – Maria și Marcel Mocanu.
- **Arte culinare:** au fost preparate mâncăruri după rețete tradiționale, oferite spre vânzare publicului vizitator: gulaș mureșan cu mămăligă, și varză a la Cluj preparate de femeile din Hodac; ghiveci de legume și ardei umpluți ca în Ialomița și tochitură moldovenească ca la Galați. Surpriza acestei secțiuni au fost plăcintele cu brânză și pâinea coapte de reprezentantele româncelor de pe Valea Timocului.

Prin această valoroasă inițiativă, o țară întreagă își recuperează și își prezintă, la scenă deschisă, tradițiile încă vii și puternice, o lume întreagă fiind invitată să le cunoască „de visu”.

Festivalul are ca obiective prezervarea culturii populare contemporane românești, valorificarea întregului patrimoniu exprimat prin tradițiile cotidiene din viața comunităților rurale și încurajarea adresată generației tinere de a cunoaște și proteja, de a-și însuși și perpetua valorile patrimoniului cultural național, marcă a propriei identități etno-culturale.

7. FESTIVALUL NAȚIONAL DE DATINI ȘI OBICEIURI

În cadrul celei de a II-a ediții a **Festivalului Național de Datini și Obiceiuri** au fost prezentate pe parcursul întregului an, datini și obiceiuri de mare însemnătate în calendarul popular, continuându-se, astfel, tradiția Capitalei Culturale Europene, când acest Festival a fost inițiat, în colaborare cu Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” și Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale București.

Calendaristic, în anul 2008, Festivalul a cuprins:

- **19-20 aprilie: Târgul de Florii**

A marcat deschiderea oficială a sezonului estival al Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului. Târgul ocazionat de Intrarea Domnului în Ierusalim s-a desfășurat pe aleea din fața Bisericii de lemn transferate din Bezded, județul Sălaj, sălaș în care s-a săvârșit și Slujba dedicată acestei Sărbători.

Târgul a fost unul tematic, axat pe Ciclul Pascal, bucurându-se de participarea câtorva creatori populari de seamă care încondeieaza ouă sau pictează icoane pe sticlă sau pe lemn, ilustrând astfel această tematică.

Spre încântarea publicului vizitator, în cadrul târgului și-au demonstrat îndemânarea prieteni vechi ai Muzeului „ASTRA”, printre care îi amintim pe: Marilena Suci (Alba), Rodica Berghazan (Sibiu), Nicoleta Cazac (Suceava), Gabriela Smădu (Brașov) dar și noi prieteni, păstrători ai tradiției ancestrale, precum membrii Asociației „Vatra Hărmanului” (Hărman, Brașov) și ai Cercului de Folclor „Mocănașul” (Săcele, Brașov).

- **5 - 6 iulie 2008: Zilele Culturii Populare Vâlcene**

Acțiunea, aflată la cea de a treia ediție, a promovat valorile culturii populare vâlcene în spațiul generos oferit de Muzeul „ASTRA”, punând în lumină o parte din patrimoniul viu al spiritualității vâlcenilor. **Zilele Culturii Populare Vâlcene** au continuat excelenta colaborare dintre Muzeul „ASTRA” și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vâlcea, inițiată cu ocazia celei de a doua ediții a Festivalului Național al Tradițiilor Populare din România (2002).

Târgul meșterilor populari, spectacolul folcloric susținut de renumite ansambluri din Oltenia, dar și de grupuri păstrătoare de tradiții autentice și de obiceiuri locale au demonstrat, și în acest an, valoarea tradițiilor vâlcene precum și efortul susținut al instituțiilor de cultură de a le păstra și valorifica.

- **19 - 20 iulie 2008: Nedeia de Sfântul Ilie**

Calendarul creștin celebrează la 20 iulie pe Sfântul Măritul Prooroc Ilie Tesviteanul, singurul Sfânt care a urcat la cer nu numai cu spiritul ci și cu trupul. Mai mult temut decât iubit Sântilie e ținut nu numai de ziua lui ci și de sărbătorile care îi preced: Ana-Foca (1-5 iulie), Pricopul (8 iulie), Panteliile (13-27 iulie), Ciurica (15 iulie), Circovii de vară (15 - 17 sau 16-18 iulie), sau cele care îl urmează: Ilie-Pălie (21 iulie), Foca (22 iulie). Aceste sărbători formează un ciclu dedicat mai degrabă nu sfântului creștin cât zeului soarelui și focului, venerat de strămoșii noștri – pentru a preîntâmpina diverse fenomene meteorologice.

Sfântul Ilie marchează miezul verii, dar și mijlocul sezonului pastoral care începea la Sângiorz și se termina la Sânmădru. Nedeie (> sl. *nedělja* – duminică, sărbătoare) este un vechi obicei pastoral, specific regiunilor muntoase, de întâlnire, petrecere și târg la date fixe legate de calendarul vieții pastorale. Nedeile, se pare că au legături cu celebrarea unei sărbători precreștine, dedicate zeului focului și al soarelui. Conform informațiilor existente, prima atestare documentară a unei nedei păstorești datează din anul 1373.

În timp, nedeile au asimilat și alte funcții: socio-economice (schimbul de produse), matrimoniale (hora și „prima scoatere la horă a fetelor”) și cultural- istorice

(reunind românii de pe versantele carpatice). Nedeile nu au ținut cont de hotare, unele numindu-se chiar „târg de două țări”.

La Muzeul „ASTRA” Nedeia de Sfântul Ilie a reconstituit atmosfera pastorală specifică acestei zile, reunind în zona Cărciumii din Bătrâni, Prahova meșteri și creatorilor populari din județele Sibiu, Vrancea, Vâlcea, dar și din Harghita, Brașov și Bistrița-Năsăud, demonstrațiile practice ale acestora fiind îmbinate cu ritmurile Ansamblului Folcloric din Nistorești, Vrancea și cu îmbietoarele arome de plăcinte cu brânză și cocoloș cu brânză (tradiționalul bulz) pregătite de o bună gazdă din Gura Râului.

• 05 decembrie 2008 - 25 ianuarie 2009: Datini și obiceiuri de iarnă

În Ajun de Sfântul Nicolae în incinta Casei Artelor a avut loc vernisarea unei expoziții temporare inedite: **Jocul Măștii**, prilej de a aminti participanților la acest eveniment rolul benefic al măștii în spațiul tradițional.

Prin aspectul, simbolul și semnificația ei, masca este un „obiect-ființă” înzestrat cu puteri supranaturale de purificare și fertilizare. Purtătorul măștii își pierde identitatea și intră într-un rol care îl eliberează de tensiuni, reguli și legi, acțiunile lui „răsturnând” lumea, creând, pentru scurt timp o cu totul altă ordine. Expoziția **Jocul Măștii** a cuprins atât piese din patrimoniul Muzeului „ASTRA”, cât și lucrări contemporane ale unor renumiți creatori populari din zone emblematică pentru păstrarea acestui obicei, precum: Maramureș, Moldova, Dobrogea.

Prin intermediul acestei expoziții nu s-a dorit prezentarea tipologică a măștilor, ci pur și simplu recreerea lumii în care acestea sunt purtătoare a atâtor semnificații, firul expozițional constituindu-se în jurul a 3 module: Jocul măștii în curte (curtea maramureșană); Jocul măștii pe drum (măștile în alai); Jocul măștii în interiorul locuinței (Straja, județul Suceava).

Parada colindătorilor călări din Șeica Mare, urmată de punerea în scenă a datinilor și obiceiurilor de iarnă, din data de 6 decembrie, a contribuit, de asemenea, la reconstituirea atmosferei din perioada sărbătorilor de iarnă de altădată din satul tradițional.

Astfel, privitorii au fost colindați și urați de către:

- Grupul vocal-instrumental și de dansuri populare „Doruleț Transilvan”, Șeica Mare, Sibiu, instructor Virginia Benghea;
- Grupul folcloric bărbătesc „Spicul”, Luciu, județul Ialomița, instr. Anica și Mihai Casian;
- Corul Școlii generale din Alămor, instructor Marilena Florea;
- Grupul folcloric bărbătesc „Macoveiul”, Padina, județul Buzău, instructor Chiriță;
- Ceata Junilor din Chirpăr, județul Sibiu, instructor Mihaela Aldea;
- Grupul folcloric „Cerbul”, Scobinți, județul Iași, instructor Gheorghe Hriscu.

8. TÂRGUL NAȚIONAL DE JUCĂRII

Pe parcursul a patru zile (**29 mai - 01 iunie 2008**) atmosfera nu a fost una de târg, ci una de veselie și sărbătoare, deoarece, pe lângă standurile cu vânzare, organizatorii au pus la dispoziția publicului un program artistic variat (în Parcul Tineretului și mai apoi în Muzeul în aer liber). Meșteri creatori și trupe de teatru pentru copii au fost oaspeți de seamă și, totodată, gazde bune pentru toți cei veniți să se bucure de mirajul jocului, de surpriza jucăriei preferate, sau de „miezul dulce” al copilăriei (turta dulce, vata de zahăr, cocoșei sau merele glasate au fost la mare căutare).

Vizitatori de toate vârstele s-au delectat cu piese de teatru pentru copii, performate de reprezentanți ai Teatrului Pentru Copii și Tineret „Gong” din Sibiu și ai

Teatrului Puck din Cluj, dar și cu ritmurile dansurilor populare („Bistrița Aurie” din Ciocănești, Bucovina, Ansamblul „Zestrea” din Gherla, județul Cluj, elevii Școlii Generale din Alămor, ai Școlii Generale Nr. 2 și Nr. 20 din Sibiu) și ale cântecelor moștenite din bătrâni (Formația de Fluierași din Sadu, elevi ai Școlii Populare de Arte „Ilie Micu” din Sibiu și Corul Claselor Gimnaziale ale Colegiului Național „Gheorghe Lazăr”).

Cea dintâi ediție a târgului dedicat copiilor, o categorie de vârstă deloc neglijată în cadrul manifestărilor muzeale, a cuprins pe lângă activități recreativ-educative, și felurite concursuri, răsplătite pe măsură. Au fost prezente și firme care produc și comercializează CD-uri educative, jocuri interactive, rechizite și papetărie, reîntregind astfel, universul copilăriei. Au fost promovate jucăriile ecologice, realizate din materiale bio-degradabile: lemn, pânză, ceramică, papură, hârtie, purtând astfel mesajul necesității protecției mediului înconjurător.

9. TÂRGUL MEȘTEȘUGARILOR RROMI

Etnia rromă s-a arătat dornică să-și dezvăluie propriile valori populației majoritare, făcând demonstrații ale talentului deținut în diverse meserii tradiționale. Prin acest târg al meșteșugarilor rromi, aflat la ediția a VI-a, se continuă campania de cunoaștere a etniilor conlocuitoare, pe care prea puțin le cunoaștem, judecându-le întotdeauna din prisma etnocentrismului. În perioada **20 – 21 septembrie 2008**, Piața Mare a Sibiului a fost animată de categorii diverse de meșteșugari rromi: căldărari, împletitori de nuiete, cărămidari, gabori, lăutari etc. care și-au demonstrat măiestria, încântând publicul vizitator. Obiectivul major al acestui târg este trezirea interesului publicului vizitator pentru calitatea și valoarea obiectelor autentice oferite spre vânzare de meșterii rromi, realizând în acest fel o mai bună cunoaștere și o îmbunătățire a imaginii acestei etnii.

10. Făcând parte din Colocviile Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, ajunse la cea de-a XV-a ediție, **COLOCVIUL TEZAURE UMANE VII** s-a desfășurat nu întâmplător în Sibiu, orașul care găzduiește Muzeul care a implementat ani de-a rândul Programul cu același nume, având la bază salvagardarea meșteșugurilor artistice tradiționale.

Având ca parteneri Complexul Național Muzeal “ASTRA” și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale “Cindrelul-Junii”, Sibiu, Colocviul a adus în prim plan probleme de actualitate ale patrimoniului cultural imaterial, și ale continuatorilor săi.

Au fost puse în discuție teme ardente legate de salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, de statutul de “tezaur uman viu” și implicațiile conferirii acestuia. Cei prezenți și-au propus să colaboreze în cadrul cât mai multor programe în slujba obiectivului comun: acela de a salva de la pieire tezaurul lumii tradiționale.

„LIVING HUMAN TREASURES” PROGRAMME IMPLEMENTED IN „ASTRA” MUSEUM SIBIU, ROMANIA

2008 ACTIVITY REPORT

„ASTRA” Museum Sibiu started in 1983 its own Programme of Safeguarding the Intangible Patrimony organizing **The Romanian Craftsmen Fair**, promoting this way the traditional crafts. Taking into account UNESCO's Recommendations (Paris-1989 and Venice- 1999) and using UNESCO's syntagm „Living Human Treasures” the Programme flourished after 1990, being nowadays a National system of safeguarding the values of the intangible patrimony, including identification, documentation, research, preservation, awareness raising and especially handing down towards the new generations.

The Tradition bearers, the so-called „Living Human Treasures” are individuals that are acknowledged by their communities as being artisans of genuine values and transmitters of their own *savoir- faire/ know how* in all the domains of the cultural tradition, preserving the original spirit of tradition (Law No. 26/ 29th February 2008). Since „ASTRA” Museum decided to accomplish this objective that of promoting the values of the immaterial patrimony it initiated a series of events and founded some institutions, all gathered under the badge of „Living Human Treasures” Programme.

This Programme developed on national scale, having the participation of numerous folk art and ethnographical museums and also of the National and County Centres for Promoting the Traditional Culture, consists in: **Romanian Craftsmen Association** with a new created **Department for Disabled Craftsmen**; **The Folk Art Galleries (Museum's Shops)**; **The National Contest For Children „Traditional Folk Crafts”**; **The National Festival of Folk Traditions**; **The National Festival of Customs and Traditions**, **The Academy of Traditional Arts From Romania**; **Romanian Craftsmen Fair**; **The National Fair of Toys**; **The Fair of Rromany Craftsmen**.

*Festivalul Național
al Tradițiilor Populare
2008*

*Olimpiada Națională
"Meșteșuguri Artistice Tradiționale"
2008*

*Târgul Creatorilor Populari
din România
2008*

TÂRGUL NAȚIONAL DE JUCĂRII

Ioana LUCA
Simona GHIORGHIEȘ

Muzeul „ASTRA”, Sibiu derulează începând cu anul 1983 un amplu Program de încurajare și stimulare a salvării și prezervării valorilor culturii naționale, având la bază promovarea meșteșugurilor artistice tradiționale. Programul a fost augmentat după anul 1990, în baza Recomandărilor UNESCO (Paris, 1989 și Veneția, 1999) și titrat cu sintagma promovată la nivel mondial de UNESCO: „**Tezaure umane vii**”, devenind astăzi un adevărat sistem național de cercetare, valorificare, consolidare, catalizare și transmitere către noile generații, a manifestărilor circumscrise patrimoniului cultural imaterial.

Tezaurele umane vii, păstrătorii și continuatorii tradițiilor, cei care dau numele întregului program sunt „persoane recunoscute de către comunitate drept creatoare și transmițătoare de elemente ale unui domeniu al patrimoniului cultural imaterial, în forma sau cu mijloacele tradiționale nealterate”¹.

Târgul Național de Jucării se încadrează programului „Tezaure umane vii” dezvoltat de Complexul Național Muzeal „ASTRA” și are câteva obiective specifice, bine determinate: reprezentarea universului copilăriei prin obiecte aparținând meșteșugurilor tradiționale; valorificarea patrimoniului existent și încurajarea confecționării de jucării ecologice inspirate din vechile tradiții ale comunității rurale și orășenești; realizarea dialogului direct între creatorul artistic și copii.

Târgul a fost organizat cu prilejul Zilei Internaționale a Copilului, sărbătoare instituită la Conferința **Mondială pentru Protejarea și Bunăstarea Copiilor**, organizată la Geneva în 1925. De atunci s-a hotărât ca ziua de 1 iunie să fie declarată Ziua Internațională a Copilului, dedicată copilăriei cu toate manifestările ei.

Târgul Național de Jucării, inițiat în anul 2008, își propune să aducă în prim plan, o categorie de obiecte uitate și de foarte mult timp mai puțin folosite: jucăriile simple din lemn și cârpe; materiale ecologice; jucăriile bunicilor, foarte ingenioase nereprezentând nici un pericol pentru copii. Toate aceste produse promovate pe tarabele din târg oferă o alternativă fericită la jucăriile de import care au invadat piața și uniformizat imaginația. Cea dintâi ediție a târgului dedicat copiilor, o categorie de vârstă nu complet neglijată în cadrul manifestărilor muzeale, a cuprins pe lângă activități recreativ-educative, și felurite concursuri, răsplătite pe măsură. La prima ediție a Târgului Național de Jucării au participat numeroși meșteri populari: • **confecționat păpuși**: Ana Ponta (București), Doina Nistor (Brașov), Carola Cucuța (Buzău), Lucia Todoran (Bistrița), Pozsony Katalina (Cluj); • **confecționat jucării din lemn și miniaturi**: Bedo Zoltan (Harghita), Simion Cojocar (Sibiu), Koszegy Ștefan (Maramureș), Gheorghe și Dragoș Țambrea (Vâlcea), Nicolae Diaconu (Brașov), Mathe Denes (Harghita), Marian Voicu (Orlat, Sibiu), Nagy Margareta (Mureș), Petrescu Traian Horia (București); • **confecționat costume populare pentru copii**: Maria Ciucă (Poiana Sibiului, Sibiu), Ecaterina Oproiu (Breaza, Prahova), Mihaela Todoran Poll (Salva, Bistrița Năsăud); • **vestimentație etno pentru copii**: Doina Nistor (Brașov), Ana Ponta (București);

¹ Legea Nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial, M.Of. Nr. 168/05.03.2008.

- **dulciuri** (turtă dulce, halviță, colaci secuiești, prăjituri de casă): Raduly Janos (Harghita), Baronescu Laurențiu (Cisnădie, Sibiu);

Au fost prezente și firme care produc și comercializează CD-uri educative, jocuri interactive, rechizite și papetărie, reîntregind astfel, universul copilăriei (Cooperativa „Arta Lemnului” (București), Al Conex București, Deco Hoby Sibiu, Fundația RTC Sibiu, Carusel Sibiu, Procredit Bank, Bur Chocolat Sibiu, SC ISA Multimedia București, SC Sebastian Hann SRL Cisnădie, SC Diverta.RO Internațional SRL).

Pe parcursul a patru zile (29 mai-01 iunie 2008) atmosfera generală a târgului a fost una de veselie și sărbătoare deoarece, pe lângă standurile cu vânzare, organizatorii au pus la dispoziția publicului un program artistic variat (în Parcul Tineretului și mai apoi în Muzeul în aer liber). Meșteri creatori și trupe de teatru pentru copii au fost oaspeți de seamă și, totodată, gazde bune pentru toți cei veniți să se bucure de mirajul jocului, de surpriza jucăriei preferate, sau de „miezul dulce” al copilăriei (turta dulce, vata de zahăr, cocoșelii sau merele glasate au fost la mare căutare).

Vizitatori de toate vârstele s-au delectat cu piese de teatru pentru copii, performate de reprezentanți ai Teatrului Pentru Copii și Tineret „Gong” din Sibiu și ai Teatrului Puck din Cluj - Napoca, dar și cu ritmurile dansurilor populare („Bistrița Aurie” din Ciocănești, Bucovina, Ansamblul „Zestrea” din Gherla, județul Cluj, elevii Școlii Generale din Alămor, ai Școlii Generale Nr. 2 și Nr. 20 din Sibiu) și ale cântecelor moștenite din bătrâni (Formația de Fluierași din Sadu, elevi ai Școlii Populare de Arte „Ilie Micu” din Sibiu și Corul Claselor Gimnaziale ale Colegiului Național „Gheorghe Lazăr”).

Ne-am gândit să le oferim celor mici ocazia vizualizării unei colecții excelente de jucării, configurată pe criterii ce țin de creativitate, de transmiterea unui mesaj pozitiv, precum și de folosirea materiilor prime ecologice. Târgul Național de Jucării nu este doar o expoziție de miniaturi, ci una care atrage prin îmbinarea armonioasă de culori, prin mesaj educativ, inspirație tradițională și materiale inofensive, iar scopul primordial este acela al educării prin joc și jucării în spiritul tradiției.

Pe lângă regenerarea valorilor autentice tradiționale, Târgul de Jucării promovează și mesajul ecologic, unul cât se poate de important, de maximă actualitate. Jucăriile îi ajută pe copii să-și dezvolte imaginația și fantezia, să se adapteze mai ușor la mediul înconjurător, să înțeleagă realitățile lumii și să reacționeze la acestea. De aceea este necesară transmiterea ideii necesității protejării mediului și a tradițiilor moștenite din bătrâni, jucăriile prezentate în cadrul târgului fiind realizate din materiale bio-degradabile: lemn, panza, ceramica, papura, hartie etc, create după vechile tipare.

Prima ediție a Târgului Național de Jucării s-a desfășurat în două locații: Parcul Tineretului și Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, acoperind, astfel, două zone cu specific diferit: una apropiată de zona centrală a orașului și străjuită de zidurile cetății, și una exterioară, pe aleile muzeului, în locul special amenajat pentru copii, Etno-Tehno- Parc.

Pe toată perioada desfășurării târgului copiii au fost invitați să participe la numeroase activități cu caracter pedagogic dintre cele mai variate: desene pe asfalt, construirea de puzzle-uri, concurs de desene cu obiectul preferat din târg, ore de inițiere bancară, etc.

Au fost organizate și ateliere pentru „micii meșteșugari” sub atenta îndrumare a meșterilor populari și a muzeografilor, copiii având astfel ocazia să intre în contact direct cu lumea creației autentice prin activități adaptate vârstei lor precum modelarea plastilinei, împletitul fibrelor vegetale, confecționatul de păpuși și zgărdane din mărgel colorate.

Atmosfera târgului a fost una de sărbătoare, iar pentru patru zile „ordinea lumii” a fost răsturnată iar copiii au devenit guvernatori peste un ținut plin de voie bună, hohote de râs, jocuri, cântece, dansuri și au reușit să atragă adulții în lumea lor pură și lipsită de griji. Ca o concluzie, Târgul de Jucării înseamnă multe bucurii pentru copii, baloane colorate, jucării, dulciuri, hăinuțe noi, jocuri, jucării și distracții în parc și muzeu, prietenii noi, generozitate, dragoste, inocență, puritate, duioșie, pictură, dansuri, plimbări, desene pe asfalt, filme, felicitări.

THE NATIONAL FAIR OF TOYS

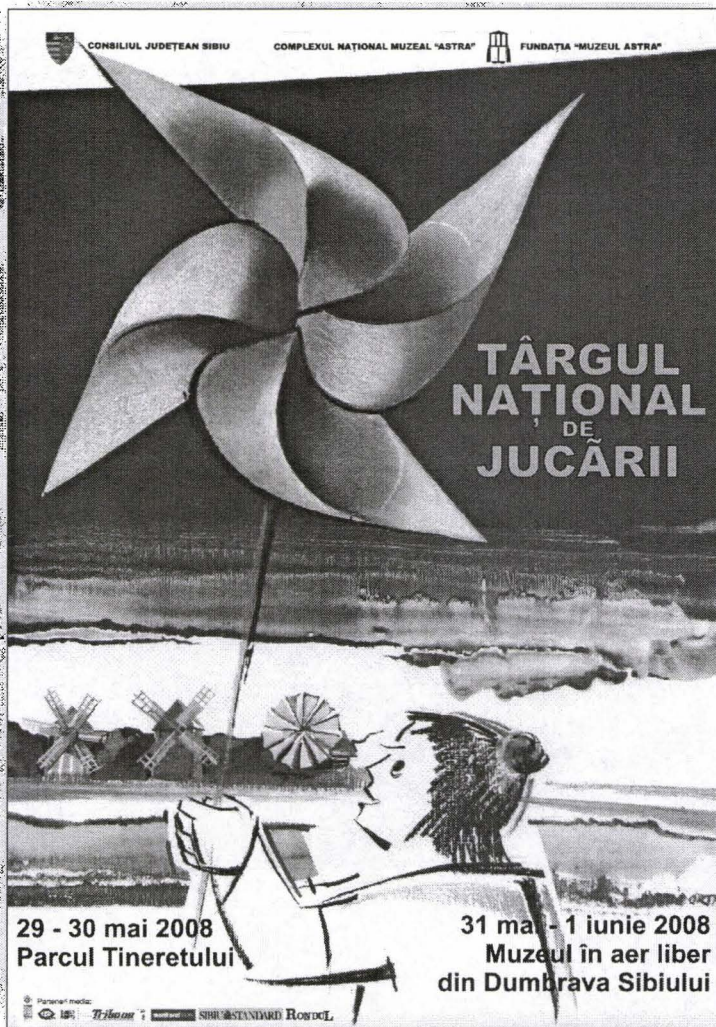
„The National Fair of Toys” initiated in 2008 has proposed to bring on the first stage a category of forgotten objects and for a long, long time less used: the simple toys made of wood and cloth; ecological materials; our grandparents' toys, extremely ingenious and harmless for children. All these products promoted in the fair stands offer a happy alternative for the imported toys which „invaded” the market and destroyed the imagination.

The first edition of the fair dedicated to children, - a category of age that was not at all neglected by museum being included in many museum activities - besides relaxing and educative activities it also included different award contests.

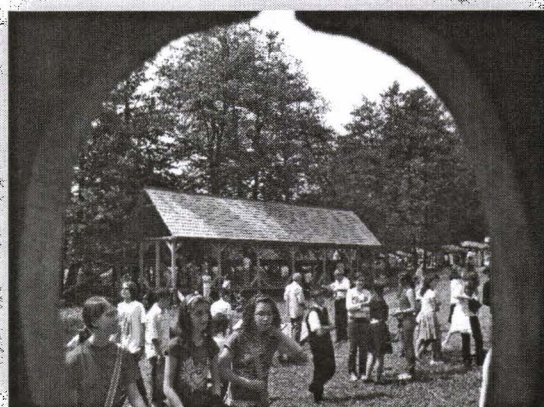
From the very beginning we had in view to offer the children the chance to visualize excellent collections of toys, that were realized having in view creative criteria, of transmitting a positive message and using ecological raw materials. „The National Fair of Toys” besides an exhibition of miniatures it draws the attention due to many qualities such as: the harmonious combining of colors, the educative message, the traditional inspiration, the harmless materials and the main purpose is to educate through games and toys in the spirit of tradition.

The first edition was developed in two locations: Parcul Tineretului (Youth Park) and in the outdoor museum in Dumbrava Sibiului. These two locations covered two different and specific areas: the historical city center surrounded by the walls of the medieval citadel and the other one in the Ethno-Techno-Park specially arranged for children.

The fair lasted four days (29 May-1 June 2008) and they were cheerful days, a true holiday in which the organizers offered the children special programs and artistic performances. Folk artisans and theatre groups for children were honorary guests and also good hosts for all those who came to enjoy the miracle of toys, the surprise of the pet toys or to taste „the sweet core” of childhood (the gingerbread, the muffins, the sugar wool).

CAPITOLUL III

MARKETING EDUCAȚIE MEDIATIZARE TURISM CULTURAL

VALORIFICAREA PATRIMONIULUI MUZEULUI „ASTRA” PRIN STRATEGII DE MARKETING MODERN

dr. Ovidiu BARON

Pentru a răspunde provocărilor lumii moderne și a rămâne în topul preferințelor publicului, un muzeu trebuie să fie la curent cu toate noutățile din domeniu și să adopte metodele noi de punere în valoare a patrimoniului pe care îl deține. Se pleacă întotdeauna de la o înțelegere aprofundată a semnificației obiectelor deținute și a monumentelor, astfel încât să poată fi realizate strategii de valorificare care să țină cont de mersul lumii, de preocupările oamenilor și de rolul pe care acele obiecte și monumente îl pot avea în dezvoltarea societății. Cuvântul de ordine este acela al comunicării, al stabilirii unei rețele de valori și semnificații, al stabilirii unei perspective clare și ambițioase asupra lumii contemporane.

Complexul Național Muzeal „ASTRA” deține un patrimoniu inestimabil, al cărui specific etnografic nu este absolut deloc limitativ. Astfel, acesta poate fi valorificat din perspective multiple, cu implicarea tuturor categoriilor de public. Rolul de păstrător de valori, capacitatea de a conserva și de a reabilita în permanență monumentele de tehnică și de arhitectură populară nu trebuie să fie unul dominant, pentru a nu deveni restrictiv. Rolul de cimitir de monumente a fost depășit de la bun început în cadrul muzeului sibian, acesta ambiționând să dobândească importanța unui actant extrem de activ în toate planurile evoluției societății românești și internaționale. Plecând de la un Muzeu al Tehnicii Populare, acesta a devenit un Muzeu al Civilizației Populare Tradiționale, extinzându-și apoi sfera de acțiune înspre etnografia minorităților existente în Transilvania – prin Muzeul de Etnografie Săsească „Emil Sigerus” - și spre aceea a Etnografiei Universale – prin Muzeul de etnografie universală „Franz Binder”. Devenit, în sfârșit, un Complex Muzeal Național, Muzeul „ASTRA” a operat în mod constant deschideri către evoluția muzeologiei universale, atât prin participări la seminarii și conferințe, printr-o documentare riguroasă, ce a ținut cont de ultimele apariții publicistice din lumea întreagă, dar și prin implementarea unor tehnici moderne de prezentare a valorilor de patrimoniu și de informare a publicului vizitator. Susținut de un efort de cercetare demn de invidiat, tot acest proces a dat rezultate excepționale, situând Muzeul „ASTRA” în topul muzeologiei din lumea întreagă.

Conștient de importanța misiunii pe care și-a asumat-o, Muzeul „ASTRA” a făcut eforturi pentru îmbogățirea în permanență a obiectelor de patrimoniu, pe baza urmăririi și dezvoltării unui program inițial cât se poate de riguros. Astfel, în ultimii ani, în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” au fost aduse câteva zeci de monumente noi, care au redimensionat acea perspectivă generoasă a unui sat arhaic românesc care să fie reprezentativ pentru toate zonele țării. Celor două biserici de lemn – aduse din Bezded, județul Sălaj, și din Dretea, județul Cluj – le-au fost adăugate două troițe impunătoare – transferate din Rășinari, județul Sibiu și din Bunești, județul Vâlcea – obținându-se, astfel, un itinerar religios remarcabil atât prin importanța artistică – arhitectura, pictura murală și ornamentica sculpturală fiind cu totul excepționale -, cât și prin reactivarea rolului firesc al acestor obiective, și anume acela de monumente de cult. Așa cum fiecare sat tradițional avea propria biserică, Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului îi face pe oameni să se simtă bine, într-un spațiu familiar, al unui

"acasă" ce ne definește pe toți. Serviciul religios atrage, în fiecare lună, sute de credincioși. De asemenea, în urma stabilirii unui parteneriat de colaborare cu Inspectoratul Școlar, pe domeniul disciplinei Religie, itinerariul mai sus menționat a fost și este valorificat și prin vizite și seminarii realizate de grupuri de elevi și studenți din toată țara. Unul dintre cele mai recente exemple este cel al unui seminar despre marele cărturar Andrei Șaguna, care a reunit în Dumbrava Sibiului, în jurul monumentelor cu specific religios, 150 de elevi din mai multe județe ale țării. Impresionați de succesul uriaș al acestui circuit religios, Muzeul „ASTRA” și-a propus să-l îmbogățească și mai mult, prin aducerea unei noi biserici de lemn – monument istoric– din localitatea Comănești-Suta, județul Gorj. Identificată în urma unui efort de repertoriere a bisericilor de lemn ieșite din uz și aflate într-o avansată stare de degradare, biserica gorjeană a fost transferată în Muzeul sibian, urmând a fi reconstruită cât de curând. De asemenea, există premisele transferării unei a patra biserici, precum și a unor noi troițe.

Un alt sector îmbogățit considerabil în ultimii ani este cel al olăritului, care deține o adevărată perlă prin Casa de la Găleșoaia, județul Gorj. Cu o arhitectură impresionantă, pe două nivele, Gospodăria de olar de la Găleșoaia dispune și de anexele specifice meseriei pe care o reprezintă. Astfel, cuptoarele au fost realizate de către singurul olar rămas în satul Găleșoaia -localitate aflată, la rândul ei, pe cale de dispariție-, meșterul Dumitru Coneru. Este un exemplu de implicare socială a muzeografilor sibieni, care nu au reușit doar salvarea unui monument, ci și pe aceea a spiritului unui sat întreg, care rămâne viu prin intermediul acestei gospodării nemaipomenite. Promovarea domeniului olăritului a avut în vedere prezentarea itinerariului alcătuit din monumentele din zonă, cu prezentarea elementelor de arhitectură vernaculară, dar și cu punerea în valoare a semnificațiilor unui meșteșug ancestral, care continuă să ofere produse importante, utilizate atât practic, în viața de zi cu zi, cât și ca opere de artă. Activitatea meșterului Coneru a reprezentat ocazia instruirii nu doar a unor muzeografi, ci și a unor grupuri de elevi care au găsit astfel prilejul de a asista pe viu la practicarea unui meșteșug deosebit de interesant. Identificăm aici una dintre metodele cele mai prețioase utilizate de către Complexul Național Muzeal „ASTRA”, și anume forța exemplului, oferirea unor modele practice, prin urmărirea pe viu a procesului de realizare a unor opere □i prin practicarea unor meșteșuguri tradiționale. Folosită în mod constant în muzeul sibian, metoda despre care vorbeam își găsește cea mai importantă valorificare în cadrul Olimpiadei Naționale „Meșteșuguri artistice tradiționale”, eveniment anual, desfășurat în două etape: una locală, alta națională. Evenimentul are implicații dintre cele mai diverse, oferind, pe lângă modelele vii, și posibilitatea interacțiunii între grupuri de copii din toate zonele țării. Cei care ajung la faza națională, desfășurată în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului, reprezintă o elită, urmărită cu grijă și cultivată de către muzeologia românească. Olimpiada oferă un moment esențial al programului pedagogic realizat de Muzeul „ASTRA”, iar participarea a sute de copii, an de an, reprezintă argumentul esențial al dorinței de a continua proiectul în anii care urmează.

Modele le sunt oferite copiilor și în cadrul Etno Tehno Parc, un adevărat Muzeu al copiilor, aflat în incinta Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”. Realizat în perspectiva Capitalei Culturale Europene – 2007, proiectul a îmbogățit muzeul sibian cu două pavilioane, care oferă un spațiu propice atât jocului, cât și activităților educaționale. Pavilionul machetelor hidraulice reprezintă o atracție deosebită pentru vizitatorii de toate vârstele, care pot vedea pe viu modul de funcționare a monumentelor, aflate și în format mare în muzeu. Copiii sunt pur și simplu fermecați de aceste machete, rămânând minute în șir în fața fiecăreia dintre ele și ascultând, pe lângă explicațiile documentate ale ghizilor, uruitul roților mișcate de apă, care-i

transpune mental în timpurile străvechi, când acele mecanisme erau folosite în existența cotidiană a strămoșilor lor. Muzeul sibian le spune astfel copiilor propria istorie, schițându-le și întreținând liniile de bază ale unei identități care ne definește pe toți și care umple acele goluri istorice apărute uneori în pregătirea spirituală a copiilor. Este un efort de luptă împotriva falselor modele, care sunt prea ușor de găsit în fața televizorului sau pe stradă, elevii fiind transportați dinspre aparențe către esențe. În 2007-2008 au avut loc, în zona Etno Tehno Parc, expoziții – din care le menționăm pe cele ale studenților Facultății de Arhitectură din Iași și pe cele ale elevilor sibieni pasionați de astronomie -, seminarii pe teme diverse (printre cele mai recente se numără chiar un seminar pe teme de astronomie populară, realizat în colaborare cu Inspectoratul Școlar sibian, pe ramura fizică, și cu câteva dintre liceele de elită ale Sibiului și incluzând o etapă demonstrativă, extinsă până spre miezul nopții), ateliere de pictură pe sticlă sau de încondeiat ouă, standuri demonstrative în cadrul Olimpiadei meșteșugurilor artistice tradiționale, concursuri de desene pe asfalt, programe cu prilejul „Zilei Internaționale a Copilului” sau cu prilejul „Zilei Sugarului” ș.a.

Pavilionul educațional reprezintă spațiul ideal pentru seminarii, pentru lecții în aer liber, pentru sesiuni de lucru pe grupe de elevi sau studenți sau, pur și simplu, pentru discuții libere pe teme de patrimoniu etnografic. În perioada de vară, spațiul din zona Etno Tehno Parc este cât se poate de animat, acolo desfășurându-se un program pedagogic de vacanță, în care ludicul îi stimulează pe copii să învețe, fără a avea sentimentul unei prezențe forțate sau al unui efort obligatoriu. Acestea sunt, de altfel, unele dintre argumentele de bază ale succesului enorm de care se bucură programul de pedagogie muzeală derulat an de an de către Complexul Național Muzeal „ASTRA”, în toate unitățile pe care le deține. Etno Tehno Parcul mai dispune de instrumente tradiționale, de leagăne, de puzzle-uri etc. Din dorința de a oferi cât mai multe posibilități copiilor care-l vizitează, Etno Tehno Parcul va fi dotat, în perioada imediat următoare, cu jucării noi, cu groapă de nisip pentru cei mai mici dintre vizitatori etc.

O manifestare originală și ambițioasă desfășurată tot în spațiul Etno Tehno Parc este „Ziua Sugarului”, eveniment ce are loc în fiecare an în data de 1 iulie și care vizează familiarizarea copiilor foarte mici cu Muzeul în aer liber, precum și stimularea părinților să-i aducă pe aceștia, la plimbare, într-un spațiu curat și sănătos, cu o vegetație bogată și departe de zgomotul și de poluarea masivă a orașului. Activitățile includ jocuri pentru bebeluși, la care sunt invitați să participe și copii ceva mai mari, dar și activități adresate exclusiv celor foarte mici, cum este *Cross-ul bebelușilor*. Pe lângă crearea unei atmosfere plăcute, cu muzică special aleasă pentru copilași și cu jocuri pe gustul lor, părinții sunt, la rândul lor, implicați în activități care le verifică cunoștințele despre bebeluși, îndemânarea în activități specifice de îngrijire a copiilor de vârste foarte mici, precum și modul în care inter-relaționează cu alți membri ai familiei – bunici, copii mai mari etc. - în procesul de creștere a copiilor. Familiarizând copiii cu muzeul, aceștia îl pot vedea ca pe un spațiu primitiv, accesibil oricui, depășindu-se acea limită care-i împiedică pe mulți oameni să viziteze muzee, considerându-le prea științifice, prea docte în comparație cu pregătirea și cu activitatea lor socio-profesională. Muzeul „ASTRA” face aceste eforturi de a deschide uși de acces în muzeu potrivite fiecăruia, demonstrând că acesta nu este numai spațiul în care au loc dezbateri intelectuale de înalt nivel sau conferințe academice, ci și târguri, spectacole de muzică și dans, concursuri sau, pur și simplu, plimbări în aer curat.

În vederea atragerii copiilor în muzeu, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a gândit și un proiect de formare a unor copii-ghizi, care să-i însoțească pe colegii de vârstă lor. Răsplătindu-i în acest mod pe doi dintre câștigătorii unui concurs desfășurat de „Ziua Internațională a Muzeelor”, muzeografi din cadrul Centrului de Informare Turistică, în colaborare cu muzeografi de serviciu din Muzeul Civilizației Populare

Tradiționale, le-au oferit acestora informațiile necesare și tehnici specifice realizării unui ghidaj. Copiii-ghizi cunosc cele mai importante obiective, fiind capabili să-i însoțească pe cei de vârstă lor (11-14 ani) pe un traseu care să le satisfacă pe deplin gusturile, ajutându-i să înțeleagă rostul muzeului. Este și aceasta tot o metodă ce are la bază puterea exemplului, strategia dovedindu-se deja a fi una de succes.

Centrul de Informare Turistică a luat naștere din necesitatea de a oferi vizitatorilor o serie de informații care depășesc cu mult nivelul celor reținute în cadrul unei simple vizite în muzeu. Oamenii pot afla aici detalii despre monumente, pot cere recomandări cu privire la alegerea unui traseu de vizitare, în funcție de timpul pe care-l au la dispoziție și de scopul vizitei lor (de agrement, de informare, de aprofundare a unui domeniu etc.), pot achiziționa publicații de specialitate sau pot obține informații generale cu privire la regiune și la alte obiective turistice spre care se pot îndrepta. Centrul de informare turistică este un mijloc modern de promovare, ce nu poate lipsi dintr-un muzeu care se respectă și care are pretenția de a se menține în elita universală.

Sistemul de promovare a evenimentelor Muzeului „ASTRA” include multe alte direcții, gestionate de către Departamentul de Marketing, de către Departamentul de Informatică sau de către alte departamente. Una dintre cele mai importante metode de promovare este Internetul, Complexul Național Muzeal „ASTRA” fiind prezent de mulți ani în spațiul virtual, mai întâi cu un site care oferă o imagine de ansamblu asupra unităților muzeale, apoi cu câteva situri specializate, cu un blog și cu rubrici pe numeroase alte situri din România și din lume. Situl de bază al Complexului Național Muzeal „ASTRA” - www.muzeulastra.ro - oferă vizitatorilor prezentări generale ale tuturor secțiilor Muzeului, o bază de date imagistică, o vizită virtuală realizată în flash, prezentarea ultimelor publicații ale Editurii „ASTRA MUSEUM”, calendarul evenimentelor, o zonă a revistelor electronice, unde sunt grupate numeroase articole ale muzeografilor, precum și informații de ordin tehnic, despre organizarea muzeului, despre locațiile acestuia etc. Modernizat în cursul anului trecut, situl se situează în elita Internetului muzeologic românesc, fiind folosit chiar cu valoare didactică în cadrul unor seminarii muzeologice ori al unor cursuri universitare. Actualizat în fiecare zi, situl este extrem de bogat, fiind o adevărată enciclopedie. Rolul său este însă cu atât mai important, cu cât pune în practică programe culturale de mare interes la nivel național și european, din perspectiva digitizării obiectelor de patrimoniu. Mergând în direcția urmărită și de proiectul „Europeana”, situl Muzeului „ASTRA” se îmbogățește în mod constant cu fișe electronice, care conțin descrieri ale monumentelor, detalii tehnice legate de acestea, date de localizare, precum și imagini reprezentative. Internetul este un mijloc de informare utilizat în întreaga lume, astfel că zeci de mii de vizitatori poposesc pe situl muzeului în fiecare an. Pe lângă situl de bază, există și situri specializate, cum este cel care prezintă Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” - www.muzeulinaerliber.ro – și care oferă detalii cu privire la cea mai importantă unitate a Complexului Național Muzeal „ASTRA”, unitate ce atrage, în fiecare an, între 150.000 și 250.000 de vizitatori, sau cel de Servicii cultural-turistice (www.muzeulastra.com). De asemenea, blogul *Jurnal Virtual* – <http://mjurnal.blogspot.com> - le oferă internauților o abordare și mai prietenoasă și o deschidere către cei care preferă acest mod de comunicare online. Cu peste 30 000 de vizitatori unici în fiecare an, blogul Muzeului „ASTRA” conține detalii despre fiecare eveniment nou, promovează afișele și bannerele de eveniment, oferă posibilitatea aprofundării unor subiecte prin intermediul articolelor redactate de muzeografi, îi introduce pe vizitatori în atmosfera unor târguri sau spectacole prin intermediul unor spoturi video sau a galeriilor de imagini etc. În cadrul Departamentului de Marketing, sunt identificate în mod constant noile metode de promovare online, pentru a folosi

toate mijloacele prin care mesajele transmise de muzeu pot ajunge la public. Exemplificăm prin utilizarea siturilor de spoturi video – www.youtube.com sau <http://video.google.com> -, a siturilor care oferă colecții de imagini din lumea întreagă – www.flickr.com sau www.picasaweb.com - a siturilor de publicații electronice sau biblioteci virtuale - www.scribd.com -, a siturilor de comunicare media – www.comunicatedepresa.ro, www.comunicatemedi.ro etc. -, a siturilor de „social messaging” de tip www.twitter.com etc. Toate aceste situri sunt vizitate de milioane de oameni în fiecare zi și reprezintă o metodă de promovare pe care nu o putem ignora. Există, de asemenea, un sistem de parteneriate cu situri web ale altor instituții, cu situri de promovare turistică etc. Acestea permit postarea unor comunicate, imagini, afișe sau spoturi video în zeci de locații web, în fiecare săptămână, informația putând fi găsită ulterior de către vizitatorii fideli ai fiecărui site în parte sau prin diferitele motoare de căutare în funcție de un interes specific al vizitatorului. Pentru perioada imediat următoare, Muzeul „ASTRA” are în vedere o prezentare mai amplă a expozițiilor sale temporare pe spațiul web, prin postarea unor galerii de imagini cât mai complete, transformând astfel situl într-un veritabil muzeu online. Este o tehnică folosită de muzee mari ale lumii și care are în vedere familiarizarea vizitatorului cu obiectele prezentate, înainte de vizitarea propriu-zisă a expoziției.

Există, în cadrul Departamentului de Marketing al instituției, și o preocupare constantă pentru românii din afara granițelor țării, în sensul informării acestora cu activitățile muzeului, cu publicațiile care li se adresează și lor, dar, mai ales, în scopul susținerii acestora în a-și (re)defini propria identitate, acea viziune asupra propriei persoane, dar și asupra unei comunități mai largi, care te ajută să conștientizezi și să-ți definești cu putere propriul loc în lume. Ideea de identitate națională este promovată cu asiduitate de către conducerea Complexului Național Muzeal „ASTRA”, prin directorul general, domnul prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, care, în nenumărate intervenții scrise sau vorbite, a adus în atenția publicului necesitatea cunoașterii cât mai aprofundate a valorilor naționale, pentru ca fiecare individ să știe că societatea actuală este rezultatul unui proces istoric care ne face cinste și că are drept fundament o civilizație tehnică de o valoare extraordinară. Asistența Culturală pentru Diaspora acționează tocmai în această direcție, practic, prin ceea ce trimitem către românii din afara granițelor țării, transmitem mesajul unui întreg popor, definim liniile esențiale ale propriei lor identități. Dintre demersurile recente în această direcție menționăm un proiect de cercetare de teren efectuat în Croația, în satele locuite de istororomâni, cercetare care s-a finalizat cu o sesiune de comunicări, o expoziție, un film documentar, un volum de studii, dar și cu vizitarea Sibiului de către o delegație simbolică a comunității istororomâne. De asemenea, printr-un parteneriat cu mitropoliile occidentale ale Bisericii Ortodoxe Române, au fost expediate sute de publicații înspre comunitățile de români din afara granițelor țării. Români din Republica Moldova sau de pe Valea Timocului au participat la manifestări organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA” și există proiecte de continuare a unor astfel de colaborări.

Turismul este o direcție importantă a Departamentului de Marketing, în colaborare cu celelalte secții ale Complexului Național Muzeal „ASTRA”. Prin intermediul angajaților Centrului de Informare Turistică, am stabilit o rețea de comunicare la nivelul agențiilor de turism, al direcțiilor județene pentru turism, al hotelurilor și pensiunilor din împrejurimile Sibiului și din toată țara, astfel încât programele derulate de instituția noastră la Sibiu, precum și ofertele turistice adresate unei categorii de public sau alteia să ajungă în mod cât mai rapid la destinatar. Infrastructura turistică a Complexului Național Muzeal „ASTRA” a fost îmbogățită în anul 2007 cu o pensiune modernă, *Vila Diana*, care oferă posibilități de cazare la standarde excepționale pentru grupuri mari de vizitatori. Pensiunea a servit deja la cazarea câtorva sute de vizitatori în anul

2008 și primește în continuare grupuri de turiști din toate colțurile țării. Printre vizitatorii săi de ultimă oră se numără patru grupe de studenți ai Facultății de Management, Inginerie Economică în Agricultură și Dezvoltare Rurală, instituție care a semnat un parteneriat educațional cu Muzeul „ASTRA”. Cea mai nouă ofertă turistică se adresează elevilor și studenților din toată țara, care au posibilitatea de a-și petrece week-endul în cadrul Muzeului în aer liber, cu niște costuri infime. Pensiunea „Vila Diana” dispune de o sală de conferințe cu toate dotările tehnice necesare și cu o capacitate de 150 de locuri. O altă sală de conferințe se află la dispoziția vizitatorilor în centrul orașului, în cadrul „Casei Artelor”. Ofertele turistice ale Complexul Național Muzeal „ASTRA” pun la dispoziția vizitatorilor numeroase posibilități de agrement, de la vizitarea diverselor trasee din Muzeul în aer liber, până la plimbarea cu trăsura, cu sania sau cu barca și de la jocul de popice până la pavilionul de joacă din cadrul Etno Tehno Parc. Turiștii cazați la „Vila Diana” pot face jogging seara, pot servi masa la unul din restaurantele cu meniuri tradiționale din cadrul Muzeului în aer liber, pot viziona filme etc. Prin intermediul Centrului de Informare turistică, vizitatorii își pot lărgi aria de interes către alte atracții turistice din imediata apropiere a muzeului. Posibilitățile de informare sunt extinse prin accesarea info-kiosk-urilor.

Oferta turistică este îmbogățită, desigur, de o excelentă ofertă culturală. Prin intermediul ghidajelor specializate – cu ghid uman sau cu audio-ghiduri – vizitatorii pot aprofunda numeroase subiecte de civilizație și tehnică populară. În funcție de dorințele fiecărui grup în parte, oferta poate fi extinsă prin organizarea unor ateliere de practicare a meșteșugurilor tradiționale (pictură pe lemn sau sticlă, încondeiat ouă, țesut, brodat etc.). Sejururile petrecute în cadrul Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului pot servi și la realizarea unor proiecte de fotografie sau film. Posibilitățile oferite sunt practic nelimitate și pot sta la baza a nenumărate proiecte culturale, ludice, sportive sau de agrement. Din dorința de a fi în permanență la curent cu dorințele și cu preferințele vizitatorilor, Complexul Național Muzeal „ASTRA” efectuează periodic anchete sociologice, chestionare și focus-grupuri care sintetizează opiniile vizitatorilor, generând concluzii ce pot duce la schimbări de strategie în organizarea unor manifestări, în organizarea serviciilor sau în adaptarea ofertei cultural-turistice. Pe parcursul ultimilor doi ani au fost efectuate patru studii sociologice pe baza metodei chestionarului, fiind urmărite elemente precum frecvența vizitării, categoriile de vârstă sau socio-profesionale ale vizitatorilor, preferințele, nemulțumirile acestora etc. Dorințele vizitatorilor, reacțiile lor după vizitarea muzeului sunt monitorizate și prin intermediul cărților de impresii, puse la dispoziția acestora în fiecare unitate în parte, precum și prin metoda observației.

Focus-grupurile realizate în anul 2008 – unul având ca temă preferințele de vizitare pe categorii de vârstă și propunerea de noi servicii, celălalt adresându-se unor specialiști în turism și având în vedere locul ocupat de Complexul Național Muzeal „ASTRA” în oferta turistică pe plan regional – au reprezentat prilejul unei comunicări deschise, în care au putut fi analizați mai mulți coeficienți ce nu pot apărea în cadrul unor chestionare sau al unor impresii scrise. În general gradul de satisfacție a vizitatorilor este foarte ridicat, mulți dintre cei interogați afirmând că oferta propusă de instituția noastră este extrem de bogată și ar putea fi găsite cu greu elemente noi. Participanți cu o viziune mai dinamică au propus totuși elemente noi în ceea ce privește sportul sau în privința agrementului – plimbarea pe role sau pe bicicletă, realizarea unui parc de aventuri ș.a.m.d.

Complexitatea setului de servicii oferit de Complexul Național Muzeal „ASTRA” și atenția acordată dezvoltării acestora pe toate direcțiile cu mare impact de public, au dus muzeul la cote de performanță greu de atins și pe care muzeografi sibieni fac eforturi să le ducă mai departe. Fiecare nouă manifestare organizată, fiecare carte

tipărită, fiecare expoziție itinerantă prezentată într-o instituție sau alta, reprezintă o nouă invitație în lumea satului românesc, un sat păstrat cu sfințenie în Dumbrava Sibiului și care va dăinui prin valorile de excepție pe care le deține.

TURNING INTO ACCOUNT THE „ASTRA” NATIONAL COMPLEX MUSEUM PATRIMONY THROUGH MODERN MARKETING STRATEGIES

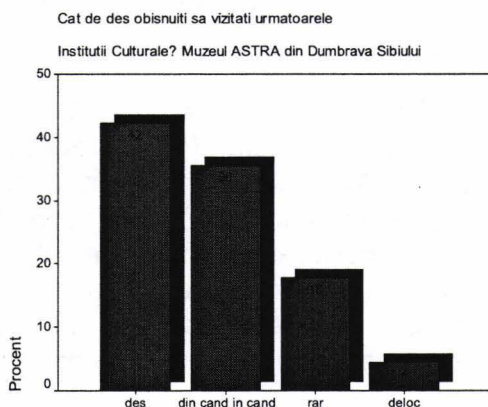
The visitors of the „ASTRA” National Complex Museum in Sibiu City have the opportunity to benefit of an attractive cultural and tourism offer that highlights the rich heritage held by all the museum units. „ASTRA” Museum develops special projects and strategies adapted to different categories of age such as: „The Baby Day” (1st of July) for babies between 0-3 age; the Ethno-Techno-Park program for children between 3-14 age. The Info Tourism Center is all the time at the disposal of any tourist who is coming into museum and wishes to be informed of the events organized by museum and which are the most important and interesting monuments exhibited in the outdoor museum.

ANCHETA SOCIOLOGICĂ DIN NOIEMBRIE-DECEMBRIE 2008

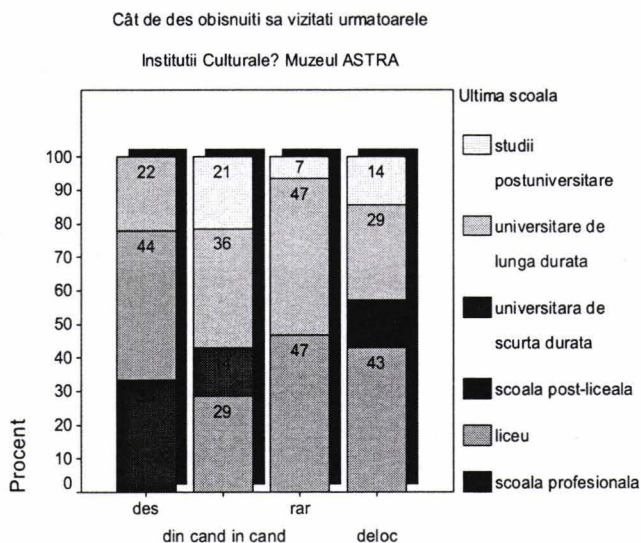
Adriana CAPOTĂ

În cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” sunt realizate, periodic, anchete sociologice, cu scopul identificării opiniilor vizitatorilor și al folosirii acestora în proiectele și strategiile muzeului. În lunile noiembrie-decembrie 2008 am realizat un chestionar, ale cărui rezultate vă sunt prezentate în cele ce urmează.

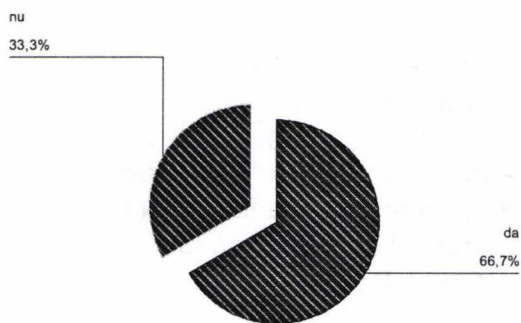
Grafic nr.1 - După cum se observă în graficul alăturat, un procent destul de mare vizitează „des” și „din când în când” Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, comparativ cu alte Instituții Culturale.

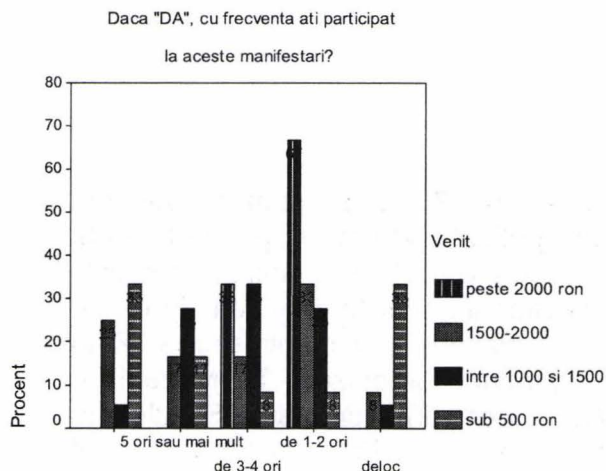
Grafic nr.2 - În graficul alăturat am corelat variabila „Cât de des obișnuiți să vizitați următoarele Instituții Culturale” cu variabila „ultima școală absolvită”. După cum se observă, un procent destul de mare al celor care au absolvit ultima școală liceul, vizitează „des” Muzeul „ASTRA”, la fel și cei care au terminat doar o școală profesională. Un procent destul de mare, 36% din cei care au terminat „studii universitare de lungă durată”, vizitează „din când în când” Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului. În acest sens, putem concluziona faptul că frecvența vizitelor la Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului nu este direct proporțională cu nivelul educației pe care o au subiecții.

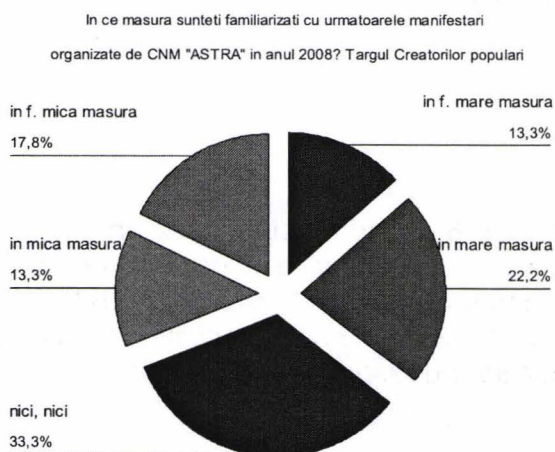
Grafic nr. 3 - Din graficul alăturat observăm că un procent destul de mare dintre vizitatori au participat, în decursul anului 2008, la manifestările organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA”.

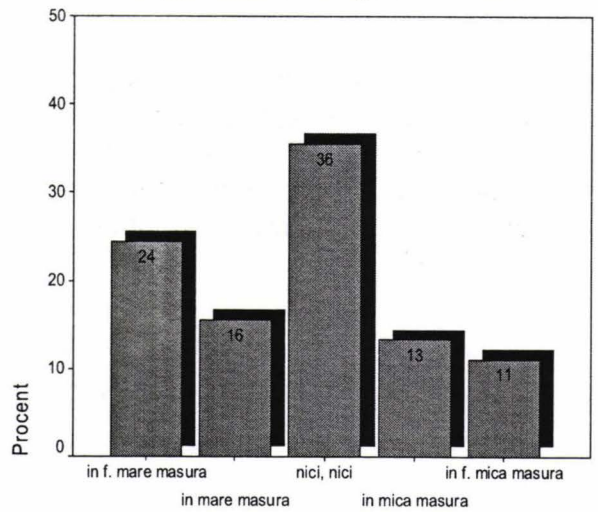
Grafic nr. 4 - Din graficul alăturat reiese faptul că subiecții cu un venit de peste 2000 de lei au participat de „1-2 ori” la manifestările organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA”, adică de mai puține ori decât persoanele care înregistrează un venit de „sub 500 lei”. În concluzie, venitul mai mare al subiecților chestionați nu determină o frecvență mai mare la aceste manifestări.

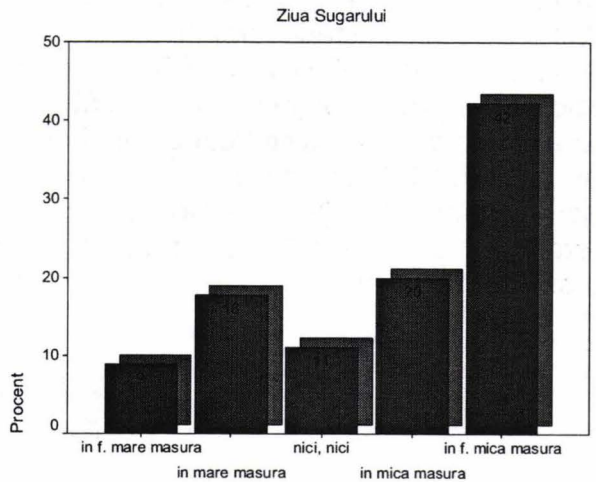
Grafic nr. 5 - Pentru a verifica răspunsul subiecților la întrebarea de mai sus, am realizat o variabilă cu privire la familiarizarea acestora cu manifestările oranzate de Complexul Național Muzeal „ASTRA”. Find întrebați dacă sunt familiarizați cu manifestarea „Târgul Creatorilor Populari”, majoritatea dintre aceștia, adică un procent de 33,3% răspund „nici în mare, nici în mică măsură”.

Grafic nr. 6 - În ceea ce privește Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”, majoritatea subiecților chestionați, un procent de 36%, sunt familiarizați „nici în mare, nici în mică măsură” cu această manifestare.

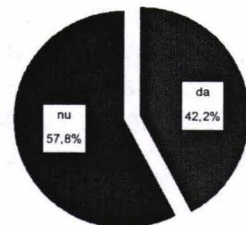

Grafic nr. 7 - După cum se observă din graficul alăturat, un procent destul de mare, 42% dintre subiecții chestionați, sunt familiarizați „în foarte mică măsură”, cu manifestarea „Ziua Sugarului”, organizată în Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, la data de 1 iulie. Probabil acest rezultat se înregistrează datorită faptului că această manifestare este una relativ recentă și nu a început încă să fie popularizată.

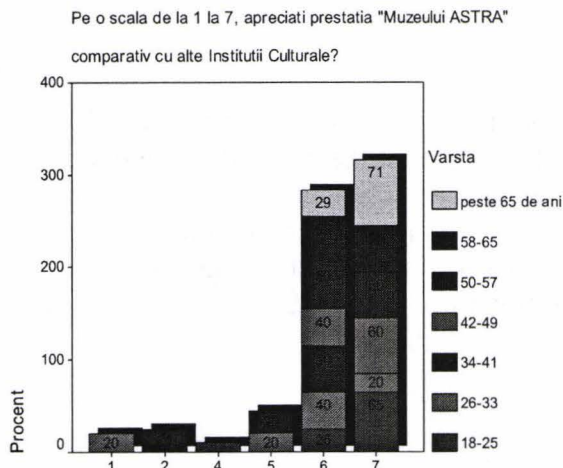
Grafic nr. 8 - Fiind întrebați dacă, în momentul în care au participat la expozițiile organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA”, s-au interesat și de noile achiziții, majoritatea subiecților au răspuns negativ.

Cand ati participat la expozitiile organizate de Muzeul "ASTRA"
v-ati interesat si de noile achizitii?

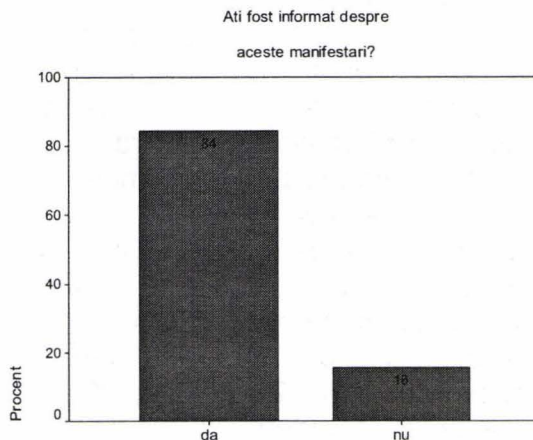

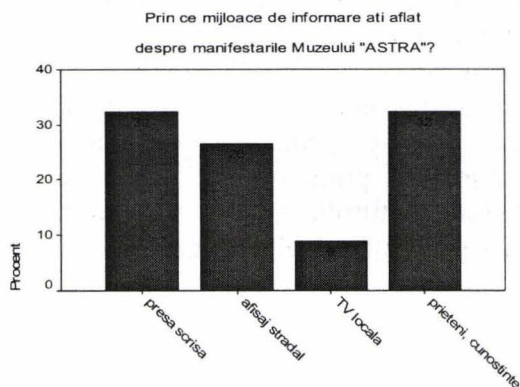
Grafic nr. 9 - După cum se observă din graficul alăturat, un procent destul de mare (71%) dintre cei cu vârste peste 65 de ani consideră că prestația Muzeului „ASTRA”, în raport cu alte Instituții Culturale din Sibiu, este „cea mai bună”, realitate confirmată și prin răspunsul celor tineri, cu o vârstă cuprinsă între 18 și 25 de ani, care sunt de aceeași părere într-un procent de 65%. În concluzie, dacă ar fi să ne facem o idee generală despre imaginea Muzeului „ASTRA”, putem spune că aceasta este una bună în mintea actorilor sociali, indiferent de vârsta acestora.

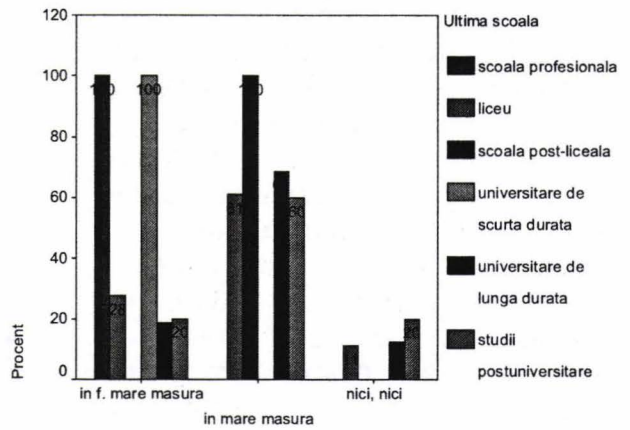

Grafic nr. 10 - Fiind întrebați în cadrul chestionarului dacă „ați fost informat despre aceste manifestări”, majoritatea (într-un procent de 84 %) dintre subiecții chestionați au fost informați în legătură cu manifestările organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA”.

Grafic nr. 11 - Un procent egal dintre subiecții anchetați au fost informați în legătură cu manifestările organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA” prin „presa scrisă” și prin „prietenii și cunoștințe”.

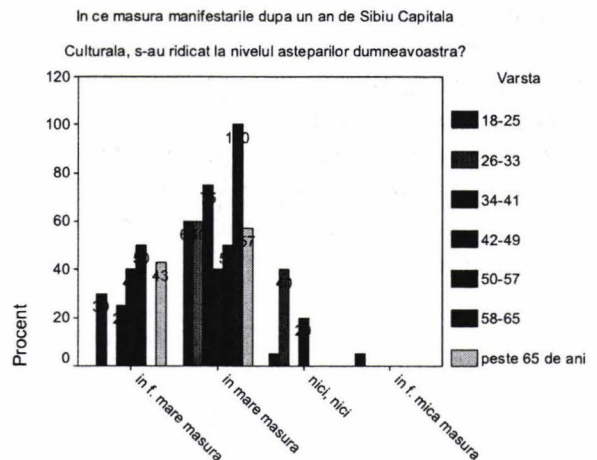

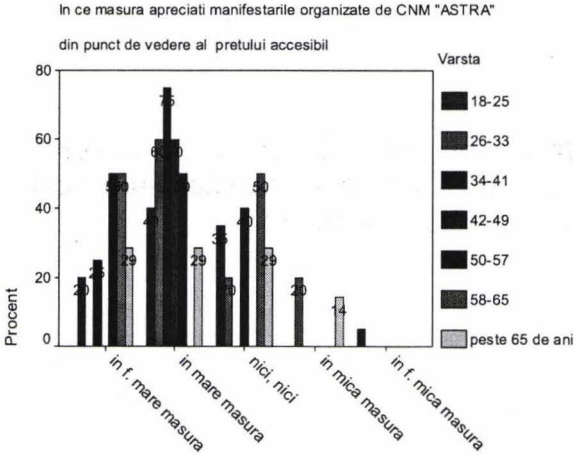
Grafic nr. 12 - Din graficul alăturat rezultă că, indiferent de nivelul pregătirii, subiecții chestionați consideră că manifestările organizate de muzeu s-au ridicat la nivelul așteptărilor.

Graficul nr. 13 - Prin acest grafic am vrut să aflăm dacă manifestările organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA” după un an de Capitală Culturală, au reușit să satisfacă cerința publicului sibian. Pentru a afla acest lucru, am corelat variabila din chestionar cu variabila vârstă. După cum se observă din graficul alăturat, cei mai mulți dintre subiecții chestionați consideră că manifestările organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA” după un an de Capitală Culturală s-au ridicat la nivelul așteptărilor „în foarte mare măsură” și „în mare măsură”. În ceea ce-i privește pe cei tineri, cu vârste cuprinse între 18 și 25 de ani, 30 % dintre aceștia consideră că, „în foarte mare măsură”, aceste manifestări s-au ridicat la nivelul așteptărilor. Aceeași părere o au și persoanele cu vârste cuprinse între 50 și 57 de ani, în proporție de 50 %.

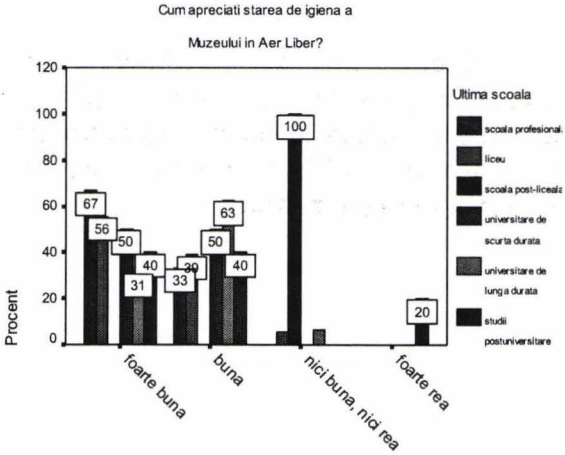
Am corelat variabila de bază cu variabila de identificare, „vârstă”, pentru a vedea în ce măsură cei tineri obișnuiesc să participe la astfel de manifestări culturale și în ce măsură aceștia sunt familiarizați cu acestea.

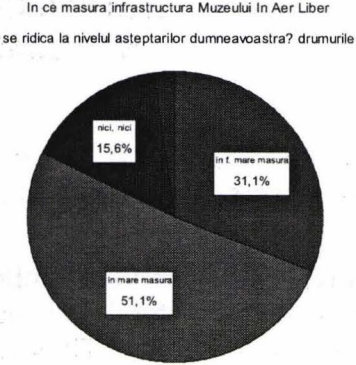
Grafic nr. 14 - Prin această variabilă am vrut să aflăm dacă prețul de participare la manifestările desfășurate în Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, este unul accesibil. Am corelat această variabilă cu variabila „vârstă” pentru a vedea dacă există vreo diferență de opinie privind acest lucru, în ceea ce-i privește pe cei mai tineri, comparativ cu cei mai în vârstă, care au ca unic venit o pensie mică. Cel mai mare procent dintre cei care confirmă acest lucru sunt subiecții cu vârste cuprinse între 26 și 41 de ani.

Grafic nr. 15 - După cum se observă din graficul alăturat, majoritatea subiecților chestionați consideră că Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului are o stare de igienă „foarte bună” și „bună”. Am corelat această variabilă cu variabila „ultima școală absolvită” pentru a vedea dacă cei cu un nivel mai avansat de pregătire sunt mai critici din acest punct de vedere. Cert este că un procent destul de mic, nesemnificativ, 20 %, dintre cei cu studii postuniversitare consideră că starea de igienă a Muzeului în Aer Liber este „foarte rea”.

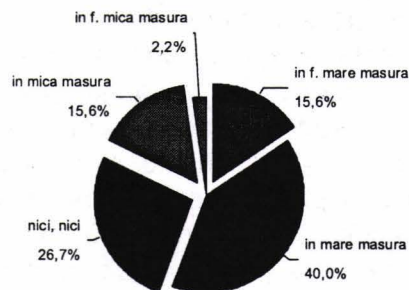
Grafic nr. 16 - În cadrul chestionarului am realizat variabile cu privire la gradul de mulțumire al vizitatorilor în legătură cu infrastructura Muzeului în Aer Liber din Dumbrava Sibiului. Primul indicator pe care am dorit să îl verificăm este „drumurile”. În cea mai mare proporție, 51,1% dintre cei anchetați consideră că acestea s-au ridicat la nivelul așteptărilor lor.

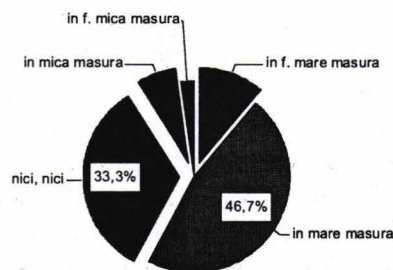
In ce masura infrastructura Muzeului In Aer Liber
se ridica la nivelul asteptarilor? Iluminat

Grafic nr. 17 - În ceea ce privește indicatorul „iluminat”, acesta s-a ridicat la nivelul așteptărilor lor.

In ce masura infrastructura Muzeului In Aer Liber
se ridica la nivelul asteptarilor? Parcari

Grafic nr. 18 - Majoritatea subiecților chestionați consideră că parcurile se ridică la nivelul așteptărilor „în mare măsură”, respectiv „nici în mare nici în mică măsură”.

SOCIOLOGICAL INVESTIGATION NOVEMBER-DECEMBER 2008

Periodically „ASTRA” Museum realizes sociological investigations with the aim to identify the visitors' opinions and then use them in planning the museum's projects and strategies.

On November and December 2008 we did an investigation that had as target to record the level of visitors' satisfaction regarding the cultural and artistic services and the museum infrastructure. They were used in a comparative study: „ASTRA” Museum and other cultural institutions in Sibiu City.

The investigation subjects are most of them satisfied with the cultural services offered by museum.

ETNO-FRAGMENTARISM: IDENTITATE ȘI DIFERENȚĂ. ROMÂNII ÎN LUME

dr. Ovidiu BARON

Identitatea nu este un dat, ea se clădește de-a lungul vieții, în funcție de evoluția, individuală sau de grup, de școală și de activitatea profesională, de evenimentele de ordin politic, economic sau social, de anturaj, de călătorii și așa mai departe. Faptul că nu este stabilită prin naștere, o dată pentru totdeauna, prezintă poate dezavantajul unei anumite lipse de stabilitate, dar și marele avantaj al căutării permanente, care garantează orice tip de progres.

Din punctul de vedere al identității ca națiune, putem trasa o linie imaginară a unei evoluții diferite a celor care pleacă, față de cei care rămân. Plecarea românilor se încadrează într-un fenomen mult mai amplu, ei nu sunt nici primii, nici ultimii care își părăsesc, temporar sau definitiv, țara, și nici nu se încadrează în categoria popoarelor migratoare. Motivele pentru care au plecat sau pleacă românii variază în funcție de perioada istorică, de situația lor socială acasă, de evoluția legislației internaționale, de diversele oportunități ivite etc. Fenomenul poate lua forma unei evadări, a unei fugi sau a unei căutări. Evadarea și fuga au fost specifice, în ultimele decenii, mai ales perioadei comuniste, când oamenii au trăit sentimentul unei rupturi profunde, al unei izolări forțate și, implicit, al existenței într-o zonă uitată, izolată printr-o frontieră nedreaptă de o lume mai bună. Sentimentul trecerii interzise, al unei rămăneri frustrante pe loc, a fost perceput cu atât mai puternic, cu cât legarea de glie nu era singurul dezavantaj al epocii. Evadările din perioada comunistă au avut atât motivația unei vieți mai bune, cei plecați simțindu-se salvați dintr-un infern care amenința să dureze la nesfârșit, cât și pe aceea a necesității de a-și promova țara, de a aduce în atenția străinilor acele elemente identitare care puteau transmite un alt fel de imagine. Fuga din țară oferea și posibilitatea unei revolte deschise și a susținerii unor idealuri naționale prin presa internațională, prin manifeste, demonstrații sau luări de poziție. Acest tip de atitudine a fost adoptată mai ales de către intelectuali, care și-au asumat misiunea prezentării unei Români diferite, capabilă să se salveze prin cultură.

Plecările din perioada post-revoluționară au avut mai ales argumente de ordin economic. Libertatea proaspăt dobândită nu mai reprezenta un ideal, ci o realitate insuficientă. În anii de după decembrie 1989 au luat calea unor țări cu un nivel de trai mai ridicat, un număr extrem de mare de români, reprezentând migrația cea mai importantă a etniei noastre. Finalitatea plecării era, de obicei, cea a dobândirii cât mai rapide a bunăstării. Depășirea acelei frontiere interzise a fost, de asemenea, un argument cât se poate de solid. A început o călătorie cu consecințe greu de prevăzut în momentul respectiv, pe toate planurile.

Migrația indivizilor presupune, voluntar sau involuntar, și o anumită migrație a valorilor românești, fenomene, obiceiuri sau experiențe desfășurate anterior într-un spațiu-matrice se regăsesc astfel transpuse într-un spațiu nou, care le poate imprima o nouă semnificație. Nu poți să pleci din România fără să iei cu tine o zestre de cunoștințe, de atitudini sau de experiențe. Românii plecați din țară se mai consideră în vreun fel responsabili de ceea ce au lăsat în ținutul natal? Fără îndoială există atât răspunsuri pozitive, cât și negative la această întrebare. Numai că, indiferent de felul

răspunsului, ei vor reprezenta inevitabil țara într-un fel sau altul, imaginea fiecăruia reprezentând un mic fragment din imaginea de ansamblu.

Contextul general actual este unul al globalizării, ceea ce implică, între altele, o viziune de ansamblu asupra lumii și un amestec al populațiilor și al valorilor. Dinamica acestui fenomen, impusă adeseori mai ales de considerente economice și de parteneriate între țări sau regiuni, implică schimburile de orice fel, rezultând o migrație a unor elemente din toate domeniile. Etnicul nu dispăre în acest fenomen universal, ci dobândește valențe noi. Conceptul de etno-fragmentare, prezent în titlul acestui studiu, se referă la migrarea unui număr mare de cetățeni români, care se regroupează adeseori în cadrul unor asociații, în jurul unor biserici ș.a.m.d. O documentare de câteva minute pe internet ne dezvăluie existența câtorva sute de asociații ale românilor din străinătate. De ce este criteriul etnic atât de important în crearea unei astfel de rețele sociale? Nu găsim aici una dintre dovezile cele mai convingătoare referitoare la importanța ideii de identitate? Fragmentarea este așadar urmată de un proces de așezare a unor mici nuclee românești care au, printre altele, rolul de a reface sau de a repeta nucleul mare și care vor ține, inevitabil, cont de anumite repere pe care cei plecați din țară le-au dus cu ei.

Spațiul de împrumut obligă indivizii la un provizorat dinamic ce va ține cont în același timp de etapele integrării într-o nouă societate și de păstrarea unei identități anterioare. Dacă există persoane care consideră că integrarea într-o nouă societate este cu atât mai ușoară, cu cât renunțarea la cea veche este efectuată mai repede, există și cealaltă categorie de oameni, care cred că nu pot rămâne ei înșiși, renegându-și în totalitate trecutul. La urma urmei, vechea identitate nu poate fi aruncată la coșul de gunoi ca o haină uzată, așa cum cea nouă nu poate fi preluată definitiv printr-un simplu efort de afirmare. Putem vorbi mai degrabă de suprapunerea a două tipare, spațiul vechi fiind raportat în mod constant la cel nou. Efortul comparativ pe care este silit să-l facă orice român stabilit într-o altă țară reprezintă o abordare brutală a fenomenului etnic și este, în același timp, proiectarea etnologiei în imediat, în sincronia desfășurării evenimentelor, în care ea nu este încă știință, ci eveniment :

„Ca să dobândești recunoașterea universală a propriei valori nu sunt necesare decât două condiții: să ai o identitate proeminentă (raportată la sistemul valorilor naționale) și să asumi, competitiv, principiile și criteriile, paradigmele și obiectivele instituite de competiția valorilor universale, în propriul domeniu de activitate, oferind răspunsuri originale și de o calitate superioară (uneori chiar având valoare de model, pe plan european sau universal) marilor provocări ale societății contemporane.”¹

Spațiul de împrumut poate fi ales și din punct de vedere spiritual, asumarea sa echivalând parțial cu negarea celui originar. Există și exemplul unei negări a oamenilor, în favoarea spațiului, așa cum se întâmplă la Emil Cioran: „*Dacă m-aș întoarce vreodată la Rășinari, aș vrea să revăd locurile, dar oamenii, categoric nu*”. (Emil Cioran – „Scrisori către cei de acasă” - 14 august 1969.²

Dincolo de problema sincerității totale a unui astfel de mesaj, remarcăm importanța pe care o dă amprenta spațiului nativ, acea amprentă pe care oamenii o poartă, cu sau fără voia lor, pe tot parcursul vieții și care definește, în mare măsură, ființa umană. Spațiul originar - combinat cu tradițiile și istoria unei comunități - este păstrat cu sfîntenie atât la nivel individual, cât și, la o dimensiune mai impunătoare, de către anumite instituții de cultură. Unul dintre cei mai fideli păstrători ai acelei imagini, ai

¹ Prof. Dr. Corneliu Bucur, *Identitate Etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, Sibiu, 2006, p. 97.

² Emil Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, București, Humanitas, 1995, traducere din franceză Tania Radu, p. 75 - Dieppe, 14 august 1969, scrisoare către Aurel Cioran,.

acelui spațiu, mobilat cu tot ce are el mai important, este Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”. Este un spațiu simbolic, un sat uriaș alcătuit dintr-o mulțime de sate mici, în care fiecare se poate recunoaște, la un nivel sau altul al existenței sale. Spațiul fizic supraviețuiește, într-un spațiu mental, ca o coordonată definitorie, ca un reper al conștiinței personale și al cunoașterii lumii: „*Rășinari este singurul loc pe care mi-ar plăcea să-l revăd cândva. Restul mi-a devenit cu totul străin. Singură, imaginea copilăriei noastre a supraviețuit naufragiului, dintre toate amintirile*”. (Emil Cioran - Scrisoare către Bucur Țincu, 1973)³.

Plecarea presupune o alternare permanentă între două spații, cel fizic și, mai ales -, cel spiritual. Românii plecați se află într-o căutare necesară a unui *acasă* care să definească noul spațiu vital, fără a-l nega pe cel vechi. Alegerea presupune nenumărate riscuri. Fie spațiul nou este asumat ca fiind *acasă*, abandonându-l, astfel, pe cel vechi, fie ideea de *acasă* rămâne definitiv legată de vechiul spațiu, menținut activ la nivelul psihic. Avem de-a face cu un fenomen de absorbție, realizat printr-un transfer cât se poate de dur, a spațiului mic în spațiul mare sau a spațiului vechi în cel nou. Fenomenul nu este atât de pregnant în cazul unei migrații temporare, dar pariul este unul cât se poate de serios pentru românii care au decis să plece pentru totdeauna.

Migrația temporară și migrația permanentă vor presupune două tipuri de atitudini și mentalități: a călătorului sau a muncitorului care se deplasează ocazional, pentru un nou serviciu, și a românului care tinde să se integreze într-o altă etnie. Reperele identitare sunt diferite la cele două categorii. Cei care doresc o ruptură definitivă de fosta țară pun adeseori accentul pe repere negative, ceea ce le facilitează integrarea în noua societate: imposibilitatea realizării unor venituri suficiente în țara de origine, dificultatea perioadei de tranziție, ineficiența Justiției, dezechilibrele sociale, trecutul apăsător etc. Fenomenul este, în general, unul de negare, argumentarea favorizând chiar și o trecere la nivel psihologic individual. Persoanele care aleg o migrație temporară selectează, mai degrabă, argumentele unor dificultăți de moment. Dacă întoarcerea lor în spațiul de origine nu se va mai realiza niciodată, fenomenul se datorează, adeseori, unei integrări facile în noua societate.

Ce iau însă românii cu ei în lume? Pe lângă aptitudinile personale, studii și experiență profesională, ei duc o mulțime de caracteristici care definesc, adeseori, schița unui popor. Spațiul psihic, acel *acasă* menționat mai sus, este o coordonată etnografică pe care se fundamentează perioada de trecere. Oamenii duc cu ei imaginea unei case, a unui sat ori oraș, o mulțime de obiceiuri și tradiții dintr-o regiune sau alta, precum și obișnuința unei vieți de familie. Cu sau fără voia lor, vor transmite în permanență câte ceva despre țara din care provin. Cu cât un reper cultural al unui sat, oraș, ori al unei regiuni este mai solid, cu atât va fi transmis mai pregnant celorlalți. Instituțiile culturale se pot implica în promovarea unor astfel de repere, oferind, la nevoie, susținerea necesară.

În anul Capitalei Culturale Europene, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a avut inițiativa de a se implica profund în fenomenul migrației românești, prin susținerea unui transfer al valorilor autentice în noul spațiu vital al românilor. Prin realizarea unor expoziții cu ecouri internaționale, legate strâns de momentul integrării României în structurile europene, prin transmiterea permanentă a publicațiilor sale către românii din Diaspora, precum și printr-un site web care dorea realizarea unei comunicări deschise cu aceștia, începând tocmai cu cei plecați din orașul desemnat Capitală Culturală. Țara a putut fi reîntregită într-un spațiu modern, așa numitul spațiu virtual: „*Relaționarea*

³ Emil Cioran, *Scrisori către cei de-acasă*, București, Humanitas, 1995, traducere din franceză Tania Radu, p. 318 - Paris, 26 martie 1973, scrisoare către Bucur Țincu.

universală, în contextul parametrilor tehnologiilor moderne de comunicare electronică, a devenit un fapt banal, chiar un fapt cotidian. Circulația valorilor, bunurilor și oamenilor completează circulația informației, contactele directe dintre membrii aceleași comunități (...)."⁴

Eforturile reprezentanților Muzeului „ASTRA” au fost tocmai acelea de a sublinia, într-o perioadă în care lumea părea, adeseori, debusolată că există repere identitare ce se cer respectate și care, în schimb, ne oferă respectul pentru propria persoană și pentru nația din care provenim. Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” este dovada vie a existenței unor baze solide ale civilizației românești. Patrimoniul tehnic expus și prezentat cu asiduitate de către muzeografi, creionează imaginea unei inventivități extraordinare, care ne îndreptățește să nu avem complexe de inferioritate față de nimeni. Bogăției de monumente tehnice, de unelte și mecanisme, i se adaugă imaginea de excepție a unui sat românesc care totalizează elementele definitorii pentru un popor întreg. Cei plecați de acasă au preluat cu succes mesajul transmis de Muzeul „ASTRA” și s-au arătat, în nenumărate rânduri, dotori să afle mai mult despre acele repere și să le transmită cât mai fidel semnificația.

Relația dintre etnic și religios a fost una deosebit de puternică atât în perioada comunistă, cât și în anii care au urmat. Românii plecați în alte țări s-au întâlnit adeseori, în idealul aducerii, în noile lor orașe, a Bisericii Românești. Biserica a fost, de nenumărate ori, locul de întâlnire al românilor, oferindu-le posibilitatea regăsirii unor repere identitare solide, dar și pe cea a comunicării, a transmiterii unor experiențe, a schimbului de informații etc. O parte din tradițiile românești, înrudite cu - sau inspirate din - viața religioasă au fost astfel reluate de către micile comunități românești.

Țara s-a transformat în zeci de țări mai mici, în insule de românism care au trecut granița într-o direcție sau alta. Tendința migrației s-a temperat în ultima perioadă și tinde să se reducă decisiv în anii ce au urmat integrării în Uniunea Europeană. Au fost eliminate multe dintre argumentele plecării, astfel că fenomenul etno-fragmentării pare să intre într-o eră nouă.

În unele zone din Europa Occidentală, în care bisericile catolice nu mai sunt frecventate, românii stabiliți acolo au început să le închirieze, transformându-le, ocazional, în biserici ortodoxe. În astfel de cazuri elemente specifice ortodoxismului, cum ar fi icoana sau altarul, sunt instalate ad-hoc, refăcând parțial atmosfera cunoscută. Spațiul închis favorizează imprimarea amprente românești, oferind și posibilitatea unor colaborări cu persoane de alte naționalități care împărtășesc aceeași religie. Relația dintre etnic și religios are poate un caracter special în astfel de situații, biserica oferind ocazia întâlnirii și a schimbului de experiență.

Românii merg în lume cu un mesaj personal și cu unul național. Pe măsură ce descoperă diferențe față de alții, se descoperă tot mai mult pe ei înșiși. Este un efort sine qua non, oamenii s-au descoperit în permanență prin comparație, prin raportare. Cu cât știm mai bine să ne punem în valoare ceea ce ne este specific, cu cât ne vom pricepe mai bine să facem selecția valorilor proprii și să le transmitem celorlalți, cu atât vom fi mai respectați, fiind văzuți ca un popor inventiv, original, și nu doar ca un material ușor transformabil care să împrumute, la întâmplare, forme ale altor popoare cu care intră în contact.

---

⁴ Corneliu Bucur, *Identitate Etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, p. 97.

ETHNO-SPLITTING OFF: IDENTITY AND DIFFERENCE. THE ROMANIANS IN DIASPORA

The concept of ethno-splitting off is the topic of this study and it refers to the migration of a very large number of Romanians all over the world, who fortunately in the foreign countries they are resident they often regroup in different associations or in churches. The Romanian ethnics did not disappear even if they are split off and scattered in the whole world. They still exist as an ethnic group but they got new valances. Therefore is very important for the Romanians in Diaspora to know the traditional values and the traditional folk arts of their own country and so they can preserve their national identity and promote these values.

CENTRUL DE INFORMARE TURISTICĂ DIN MUZEUL ÎN AER LIBER. FUNCTİONALITATE, UTILITATE, PROGRAME CULTURAL-TURISTICE

Eliza PENCIU

Muzeul este instituția culturală aflată în serviciul societății, în scopul colecționării, cercetării, conservării, valorificării obiectelor de interes cultural pentru publicul larg, pentru a contribui la educația acestuia și la ridicarea gradului de înțelegere a fenomenului cultural.

Complexul Național Muzeal „ASTRA” se poate mândri de a fi un „deschizător de drumuri” și în domeniul introducerii, în structura sa departamentală, a Secției de Marketing, încă din anul 1994. Începând din anul 2003, în cadrul acestui serviciu ființează și un Departament pentru turismul cultural (programe și servicii prin care muzeul nostru își promovează, tot mai eficient, propriile servicii, evenimentele culturale organizate de instituția noastră, întreg programul de expoziții permanente și temporare, precum și alte manifestări organizate cu diferite ocazii).

Activitatea de operator de turism cultural, desfășurată de Complexul Național Muzeal „ASTRA” în cadrul Departamentului de Marketing, se bazează, în prezent, pe patru componente principale de acțiune: cea de **promovare** efectivă a tot ceea ce înseamnă Muzeul „ASTRA”, în general, cea **de analiză** (prin metode sociologice) a demersurilor făcute pentru prima componentă, cea **de informare** a vizitatorilor noștri cu privire la oferta cultural-turistică a județului Sibiu, prin Centrul de Informare Turistică din Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului și cea **de vânzare** efectivă a serviciilor cultural-turistice, oferite de muzeul nostru.

Promovarea este o funcție extrem de importantă, în cazul tuturor instituțiilor culturale, iar Muzeul „ASTRA” și-a câștigat, în timp, prin contribuția tuturor specialiștilor săi, o reală notorietate, atât pe plan național, cât și pe plan internațional, în acest domeniu. Necesitatea unei promovări asidue a valorilor culturii și civilizației românești, europene și extra-europene, prezentate în cadrul unităților noastre muzeale, a fost principalul nostru obiectiv, mai ales din momentul confruntării cu provocări majore, de tipul Capitalei Culturale Europene din anul 2007. Eficiența acțiunii de promovare are ca rezultate atât culturalizarea și educarea publicului deja format și a publicului potențial – factorul de calitate al activității culturale -, cât și sporirea numărului de vizitatori și a frecvenței acestora, - factorul economic.

La nivelul Secțiunii de programe de turism cultural, din cadrul Departamentului de Marketing – Complexul Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, promovarea se derulează pe mai multe planuri, având o arie foarte largă de acoperire. Fiecare lansare a unei noi expoziții, a unor noi ediții ale „Târgului Creatorilor Populari din România”, Olimpiadei Naționale „Meșteșuguri Artistice Tradiționale”, „Festivalului Național al Tradițiilor Populare”, Festivalului Național al Datinilor și Obiceiurilor din bătrâni, descrierea serviciilor cultural-turistice furnizate de muzeu și a evenimentelor culturale importante și de interes maxim pentru public, vizează atât informările scrise, cât și prezentarea de fotografii sugestive, care sunt transmise, pe cale electronică, în

avanpremiera evenimentului și în perioada desfășurării lui, tuturor centrelor de informare turistică din țara noastră, revistelor specializate de turism, agențiilor de turism, hotelurilor sibiene, pensiunilor rurale și pensiunilor urbane, site-urilor de promovare a destinațiilor turistice, birourilor de promovare turistică a României în străinătate, ambasadelor României de peste hotare, precum și altor foruri care promovează cultura și manifestările ei.

Preocupați, în mod permanent și asiduu, de intensificarea procesului de informare cât mai complexă și mai diversă a publicului vizitator, specialiștii Complexului Național Muzeal „ASTRA” s-au implicat și se implică, în continuare, în dezvoltarea și promovarea turismului local și regional prin **Centrul de informare turistică**, toate aceste activități urmărind să aibă efecte de mare impact și eficiență pentru marele public din țară și pentru turiștii din afara României, în privința ofertelor complexe și variate ale instituției noastre.

Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” se numără, fără tăgadă, printre cele mai importante obiective turistice din țară, reputația lui depășind, demult, frontierele țării. Drept urmare, fondarea unui Centru de Informare Turistică, în incinta Muzeului în aer liber, plasat în apropierea intrării principale, în interiorul unui monument de patrimoniu (o casă din satul Sîrbi, Maramureș, datând din secolul al XVIII-lea), reconstruit special pentru împlinirea acestui scop, era imperios necesară. Numărul tot mai mare de turiști (români și străini) care vizitează Muzeul în aer liber (în anul 2006 depășind 120.000, în anul 2007 ajungând la 264.000, iar în anul 2008 apropiindu-se de 200.000 de persoane, reclamă o informare bogată și diversă, corectă și utilă, cu privire la serviciile cultural-turistice proprii, cât și referitoare la posibilitățile de petrecere a timpului liber, în perimetrul județului nostru, vizitarea unor importante obiective turistice din jud. Sibiu, ofertele de cazare și transport existente etc. Totodată, Centrul de Informare Turistică din muzeu constituie și punctul de vânzare a materialelor de promovare ale Complexului Național Muzeal „ASTRA” și ale partenerilor noștri, operatori culturali și turistici, pentru o mediatizare cât mai largă a informațiilor, în scopul atragerii unor noi grupuri țintă de vizitatori în Sibiu și în județul Sibiu. Așadar, de la deschiderea sezonului turistic al anului 2007, în luna mai, suntem mai bogați cu noul edificiu de utilitate publică, ce se adaugă Bisericilor de lemn din Dretea și Bezded, Troițelor din Rășinari și Bunești, Cărciumii din Bătrâni, Hanurilor din Tulgheș și Veștem, Popicăriei din Pălținiș, Pavilioanelor de Joc din Botiza și respectiv, Fântânele.

De la deschiderea sa, în data de 2 mai 2007, și până la finele anului, Centrul de Informare Turistică din Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului a primit vizita unui număr de **11.012 de turiști**, iar pe parcursul anului, care tocmai s-a încheiat, peste **6.602 turiști** au trecut pragul Centrului de Informare Turistică, fiind informați, cu profesionalism, privitor la atracțiile cultural-turistice existente în județul Sibiu, și în județele învecinate, traseele turistice (Mărginime, Ocna Sibiului, Pălținiș, Bâlea Cascadă și Lac, Bazna, Mediaș, Bran, „Drumul meșteșugarilor”, bisericile fortificate săsești ș.a.), cazare și posibilități de transport în zona Sibiului, evenimentele organizate de Complexul Național Muzeal „ASTRA” și serviciile cultural-turistice oferite de acesta. Din totalul vizitatorilor noștri, aproximativ 60 % sunt străini sau români din Diaspora (cei mai mulți fiind de naționalitate germană, urmați de francezi, evrei, austrieci, americani, italieni, englezi, polonezi, slovaci ș.a.). Au fost și turiști care au venit din Hong-Kong, Japonia, Australia sau Noua Zeelandă. Centrul de Informare Turistică din Muzeul în aer liber funcționează cu doi angajați cu normă întreagă, muzeografi, cu experiență în domeniul turismului sibian. Totodată, turiștii se declară mulțumiți de informațiile primite,

care îi ajută să găsească cele mai adecvate mijloace de petrecere a timpul liber în Sibiu și împrejurimi.

Pentru o prezentare vizuală documentată a traseelor și obiectivelor culturale din județ, au fost realizate cinci macro-etichete care prezintă, în culori vii și atrăgătoare, precum și cu explicații suplimentare, șapte trasee turistice: 1. Sibiu-Rășinari-Păltiniș; 2. Sibiu-Cristian-Orlat-Sibiul-Săliște-Poiana Sibiului-Jina; 3. Sibiu-Cisnădioara-Cisnădie-Sadu; 4. Sibiu-Bran-Sighișoara-Sibiu-Poenari; 5. Sibiu-Bran (Traseul Muzeelor de excepție); 6. trasee turistice în Munții Cindrel și 7. Traseul bisericilor fortificate din sudul Transilvaniei. Noi macro-etichete vor prezenta din acest an încă trei obiective: ecomuzeele din Mărginimea Sibiului, de pe Valea Târnavelor și de pe Valea Hârtibaciului.

În interiorul Centrului, se află touch-screen-ul muzeului, care oferă turiștilor interesați informații suplimentare despre tot ceea ce înseamnă Muzeul „ASTRA”, serviciile cultural-turistice oferite, Programul „Tezaure Umane Vii” ș.a.

Prin introducerea Centrului de Informare Turistică în cadrul Departamentului de Marketing al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, acestuia i s-au trasat anumite responsabilități noi, și anume: promovarea serviciilor cultural-turistice și prin publicații editate sub egida Centrului, care să satisfacă nevoile publicului vizitator al unităților noastre muzeale, respectiv al municipiului Sibiu, dar și îmbunătățirea serviciilor cultural-turistice existente, respectiv introducerea de oferte noi, distractive, recreative și educative, de petrecere a timpului liber, pentru grupuri organizate, inclusiv producerea de evenimente, la cerere.

Pe parcursul anilor precedenți, s-au identificat aceste nevoi și s-a reușit, ca prin materialele publicate: Harta „Sibiu-Extra muros”, Broșura Servicii Cultural & Turistic, Harta Muzeului în aer liber, împreună cu oferta cultural-turistică, să suplinească lipsa informațiilor din publicațiile editate de Primăria Sibiului. În materie de ofertare de noi servicii turistice pentru grupurile organizate, beneficiind de resursele de factură culturală, dar și naturală, de care dispune Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, ne putem mândri cu organizarea unor ateliere de artă populară tradițională, dar și a unor programe ludice, de joc și cântec popular, concursuri nautice pe lacul de 6 hectare din mijlocul muzeului, plimbări cu trăsurile pentru câștigătorii concursurilor și degustări de produse culinare tradiționale, preparate, pe loc, de specialiștii din satele Mărginimii Sibiului.

Prima dintre tipăriturile Centrului de Informare Turistică din Muzeul în aer liber a fost harta „SIBIU-EXTRA MUROS”, o hartă inedită prin concepție, realizare grafică și oferta de cazare și alimentație asigurate de locațiile prezentate aici. Harta «Sibiului din afara Cetății» este delimitată la nord de Piața Unirii, la sud de Pădurea Dumbrava și Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, la vest de Bd. Victoriei și Calea Poplăcii, iar la est și sud-est de Calea Dumbrăvii, respectiv Calea Rășinari, cuprinzând toate obiectivele cultural-turistice, hotelurile, pensiunile și restaurantele, din acest areal. Promovând, așadar, principala zonă verde a Sibiului, care cuprinde Parcul Astra, Parcul Sub Arini și Pădurea Dumbrava și care este extrem de valoroasă, în plan turistic, prin numeroasele unități prestatoare de servicii turistice, instituții academice universitare și de cultură de excepție, harta «Sibiu Extra Muros» (apărută într-un prim tiraj de 10.000 de exemplare), în versiune bilingvă (în limbile română-engleză), prezintă Muzeul în aer liber, integrat în cea mai generoasă zonă turistică la ieșirea din Sibiu spre Rășinari. Ea a fost difuzată pe o scară largă, atât în Centrele de Informare Turistică din județul Sibiu, cât și din România, dar și la Târgurile de Turism din țară și

străinătate (Berlin, Londra, Nantes, Budapesta, Bergamo, Stuttgart ș.a., la care Muzeul „ASTRA” a participat în anul 2008.

Lansată cu ocazia Zilei Mondiale a Turismului, în 27 septembrie 2006, această hartă cultural-turistică a fost realizată în scopul dezvoltării sistemului de promovare a valorilor din afara centrului istoric al Municipiului Sibiu, prin evidențierea complementarității acestei zone (adevăratul plămân al omului), față de centrul istoric al burgului medieval.

Pentru a promova eficient oferta cultural-turistică, cu care Muzeul „ASTRA” se mândrește, precum și programul manifestărilor organizate aici, s-a editat **Broșura Cultural & Turistic**, unde acestea sunt descrise minuțios, prin texte atractive și fotografii sugestive. Apărută într-o nouă ediție, bilingvă (română-engleză), mult îmbunătățită, broșura a fost realizată de Centrul de Informare Turistică din cadrul Muzeului în aer liber, împreună cu Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie” și s-a dorit a se oferi turiștilor, din țară și din străinătate, o publicație utilă, care prezintă totalitatea informațiilor de interes pentru o cât mai documentată, plăcută și eficientă vizită, în cel mai frumos, mai bogat și mai atractiv muzeu etnografic în aer liber din România. Apariția editorială poate fi găsită în fiecare centru de informare turistică din județul Sibiu, la toate târgurile de turism din România și din străinătate (la care Muzeul „ASTRA” participă) și stă la dispoziția turiștilor cazați în hotelurile și pensiunile sibiene, satisfacând nevoia de informații a tuturor categoriilor de turiști, interesați de Sibiu și de valorile patrimoniale ale siturilor și muzeelor sale. Reeditări și îmbunătățiri ale acestei broșuri vor fi realizate în fiecare an și vor conține, în *addenda*, calendarul manifestărilor organizate de Muzeul „ASTRA”.

Fără tăgadă, Muzeul „ASTRA” reprezintă, astăzi, un brand pentru România, recunoscut peste tot în lume și garantat de trei criterii esențiale: unicitatea, valoarea și calitatea serviciilor sale. Între cele mai importante servicii, asigurate de Muzeul „ASTRA” se numără: serviciile informaționale (touch-screen-uri, audio-ghiduri, pagina oficială de internet a muzeului: www.muzeulastra.ro); serviciile de valorificare ale câtorva monumente, potrivit structurii lor originale (oferta culinară tradițională autentică, la Cărciuma din Bătrâni și la Hanurile din Tulgheș și Veștem, oficierea căsătoriilor la bisericile - monument istoric din Bezded-județul Sălaj și din Dretea-județul Cluj, jocurile la Popicăria din Păltiniș-județul Sibiu, vizite nocturne ale Muzeului în aer liber, pentru grupuri organizate, în condițiile unui iluminat feeric, pe întreaga suprafață a muzeului). Între serviciile comerciale și de divertisment menționăm: plimbările cu trăsurile și săniile, plimbările cu locurile pe lacul din Dumbrava Sibiului sau achiziționarea de suveniruri la Galeriile de Artă Populară, cazarea în Vilele Diana I și Diana II din incinta Muzeului în Aer Liber sau la Hanul din Veștem, dar și activități educative pentru copii, la Etno-Tehno-Parc și informarea turistică pentru vizitatorii noștri, în cadrul Centrului de Informare Turistică, iar broșura «Cultural & Turistic» pune accentul asupra calității și diversității serviciilor oferite publicului larg de către instituția noastră.

În preambulul inaugurării Centrului de Informare Turistică, pentru merite deosebite în acest domeniu, în luna martie 2007, Complexului Național Muzeal „ASTRA” i-a fost decernată distincția de **Cel mai valoros proiect turistic românesc**, în cadrul Galei **Superlativele Turismului Românesc**, organizată, an de an, de revista „Vacanțe și Călătorii”. Avem marea bucurie și onoare, totodată, de a fi singurul muzeu din România, care se poate mândri cu o activitate de marketing turistic plină de succes, cu o ofertă de servicii cultural-turistice excepțională și cu un asemenea premiu de

recunoaștere unanimă a calității, ingeniozității și eficienței proiectului nostru cultural-turistic, precum și cu propriul Centru de informare turistică.

Colaborarea activă a Muzeului „ASTRA” cu Ministerul Turismului, cu agențiile de turism din toate județele țării și cu tour-operatorii din țară și din străinătate, cu hotelurile, pensiunile și cu celelalte unități de cazare de pe raza județului Sibiu, cu centrele de informare turistică din întreaga țară, cu Birourile de promovare turistică din străinătate, cu site-urile de promovare a turismului cultural și cu revistele de specialitate reprezintă o strategie prioritară a instituției noastre, un obiectiv primordial al politicii de marketing turistic al Muzeului „ASTRA”.

În concluzie, considerăm activitatea prestată de Centrul de Informare Turistică din Muzeul în aer liber, drept una performantă, profesionistă și foarte utilă. Turistul găsește, în această locație, un loc în care mijloacele moderne de asigurare a informației turistice se îmbină cu elementul tradițional, oferit de ansamblul etnografic de tip maramureșean specific interiorului unei locuințe de la sfârșitul secolului al XIX-lea (rudă maramureșeană, textile, câncee atârinate de grindă, ulcioare, străchini, linguri de lemn în lingurar), ceea ce subliniază, cu adevărat, unicitatea și ineditul creării unui asemenea centru în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Pădurea Dumbrava.

TOURISM INFO CENTER IN THE OPEN AIR MUSEUM SERVICES, FACILITIES, CULTURAL-TOURISTIC PROGRAMS

The Tourist Information Center from the Open Air Museum is an important office not only for the museum itself, but also for the tourists which are visiting the entire Sibiu county.

During the last two years, The Center, part of the Marketing Departament of „ASTRA” Museum, had obvious results in promoting the tourism field from Sibiu county, through the new publications: the booklet „Cultural & Touristic”, which presents all our cultural services all together and the calendar of events for the years 2007 and 2008; The map „Sibiu – Extra Muros” – which contains the map from the center of Sibiu through Astra Park, Sub Arini Park and the Dumbrava Forest with all the accomodation and food utilities, during the way and the map of the Open air museum.

This article also describes the main methods and the activities for improving the quality of our cultural services and creating new opportunities for leisure and entertainment, in the area of the Open air museum.

Diplomă

Premiul la categoria

„Proiect Turistic“

se acordă Complexului Național Muzeal „Astra” Sibiu.

Președinte,

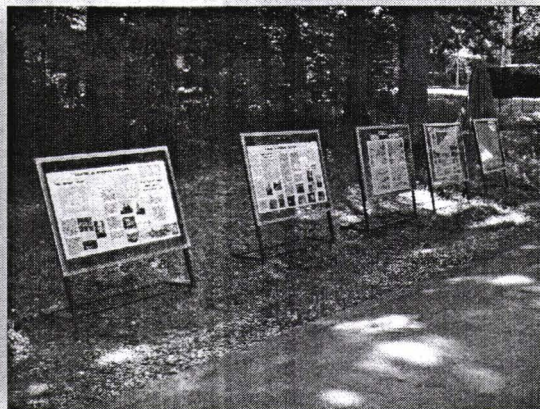
Aurel Borșan

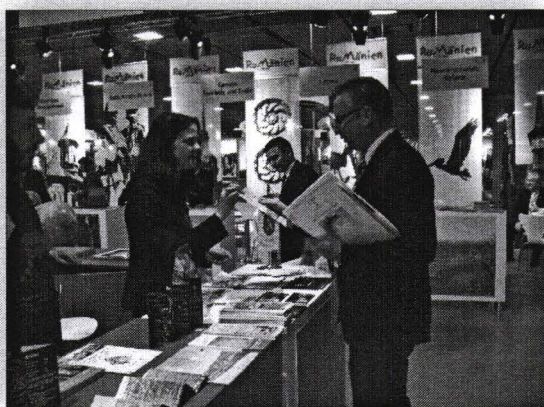
Centrul de Informare Turistică

Itinerarii turistice prezentate prin intermediul macro-etichetelor

Harta „Sibiu Extra Muros”

*Participarea
Complexului Național Muzeal „ASTRA” la
Târgul Internațional de Turism de la Berlin,
martie 2008*

DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII PRIN PROGRAMUL DE PEDAGOGIE MUZEALĂ

Emanuela CÎMPEAN

Creativitatea este combinarea cunoștințelor, în diferite situații, pentru a obține ceva nou, original, flexibil și fluid, schimbător. *H. C. Lehman, A. F. Osborn* și alții au studiat în mod special această potențialitate a personalității și au descoperit că se poate manifesta creativitate în toate etapele de vârstă, pe tot parcursul vieții, însă vârsta cea mai productivă în creativitate este între 25-40 ani. Omul nu are capacitatea înăscută de a crea, dar aceasta poate fi formată. Se bazează pe unele premize: poate fi dezvoltată prin muncă, străduință, efort. Copilul poate fi motivat extrinsec, prin încurajare și susținere, să creeze obiecte sau lucruri la care nu s-ar fi gândit niciodată că este în stare. Edison spunea că în creație este nevoie de 99% transpirație și 1% inspirație.

Până în anii 1980 cercetarea asupra creativității a pus foarte mult accentul pe identificarea tipurilor de personalități creatoare și pe organizarea de cursuri care să predea tehnici de gândire creatoare. Unii autori, care fac știință la nivel de popularizare, sugerează faptul că-ți poți aranja întreaga viață astfel încât ea să fie o „colecție” de creații alimentate de pasiune și conduse de viziune (Fritz, 1989).

În 1989, Teresa Amabile a publicat cartea „Creativitatea ca mod de viață” în care a propus mai multe metode ce au pus accentul pe complexitatea modului în care unii factori de personalitate, de mediu etc. se pot combina pentru a determina o persoană să îndeplinească o sarcină într-un mod mai mult sau mai puțin creativ. În activitatea de pedagogie muzeală se îmbină talentul cu practica, astfel încât să includă atât copiii cu abilități pentru desen și lucru manual evidente, cât și copiii dornici să deprindă aceste abilități.

Creativitatea ca rezultat al stimulării și activității înseamnă acumulări de capacități, abilități și posibilități de realizare a ceva nou, original, în plan ideal - abstract ca și, după caz, în plan practic, deci inventivitatea ideatică și practică. Autorii Bonțaș, Piajet, Nicola, Comarova afirmă că, la naștere, copilul posedă doar o anumită potențialitate creativă, evidențiată de o anumită flexibilitate, fluentă și senzitivitate (sensibilitate) a scoarței cerebrale (și a sistemului nervos în general).

Ulterior, în procesul educației și activității, al rezolvării unor probleme ridicate de viață, sporește potențialitatea menționată (flexibilitatea, fluenta, expresivitatea, senzitivitatea) desigur, în funcție de dezvoltarea și manifestarea factorilor intelectuali, aptitudinali, caracteriali și de mediu, dezvoltându-se alte niveluri ale creativității – cum sunt originalitatea și inventivitatea.

La construirea potențialului creator contribuie numeroși factori:

- a) psihologici (subiectivi),
- b) sociali (obiectivi) sau ereditari
- c) naturali (G. W. Allport; Coh C., Bruner F., Vîgotskii L. S., Mirescu M., Bonțaș I., Cosmovici A. etc.).

Astfel, în activitatea pedagogică din cadrul muzeului, vom ține cont de acești factori, în cadrul orelor practice de desen, de pictat, de sculptat etc. pentru a optimiza dezvoltarea capacităților creative ale fiecărui copil.

Psiho-pedagogia contemporană evidențiază câteva etape ale procesului de creație :

1. *Etapa de preparare* – atunci când se adună informațiile.
2. *Etapa de incubare* – internă, duce ideea în sine și vrea să o realizeze.
3. *Etapa de iluminare* – este acel moment fericit când omul găsește soluția.
Poate să vadă opera în vis, poate să vadă produsul realizându-se.
Ceea ce a visat a realizat.

4. *Etapa de verificare* – dacă a fost corectă ideea care a apărut și a fost realizată.

În dezvoltarea capacităților creative la copii, un rol important îl are arta plastică. Puține sunt instituțiile școlare care țin cont de această conexiune dintre arta plastică și dezvoltarea capacităților creative. De aceea programul de pedagogie muzeală vine în sprijinul instituțiilor de învățământ și al copiilor, cu dorința de a-i sprijini în activitatea de învățare, cu precădere o activitate de învățare prin participare, în care copiii sunt implicați în mod activ.

Rolul artei plastice în dezvoltarea personalității dezvoltă perceperea eu-lui, auzului, văzului, gustului estetic. Formăm un volum de cunoștințe și-i învățăm pe copii cum să le aplice în practică, în creația personală. Muhina – a studiat dezvoltarea psihică a copilului prin desen – artă. El spunea că la baza fanteziei stă imaginația.

Un alt mod de a dezvolta creativitatea la copii, prin programul de Pedagogie Muzeală, este *Jocul*. Acesta le oferă copiilor o sumă de impresii care contribuie la îmbogățirea cunoștințelor despre lume și viață, totodată mărește capacitatea de înțelegere a unor situații complexe, creează capacități de reținere stimulând memoria, capacități de concentrare, de supunere la anumite reguli, capacități de a lua decizii rapide, de a rezolva situații-problemă, într-un cuvânt, dezvoltă creativitatea. De asemenea, jocul are și rolul de a crea deprinderi pentru lucrul în echipă, pentru sincronizarea acțiunilor proprii cu ale altora, în vederea atingerii unui scop comun.

THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY WITH THE HELP OF MUSEUM PEDAGOGICAL PROGRAM

The creativity is an ability that is gained in time through: the cognitive stimulation, the process of learning, the solving of problems, etc. In the case of pupils and students the educative process has an important role in the development of creativity. That is why in the context of museum pedagogical classes we must have in mind psychological, social and natural factors, which can interfere into the process of learning and can stop or optimize the development of creative skills at each children.

A concrete way through which the museum pedagogy stimulates the creative thinking of pupils is: the plastic arts and the game. These suppose an activity of active learning in which all the children have to be involved.

STRATEGII DE DEZVOLTARE A PROGRAMELOR PENTRU TINERET ÎN MUZEUL „ASTRA”

Iuliana SILEA

Cultura este un factor fundamental al vieții sociale, fiecare individ se definește prin cultura, limba și civilizația poporului din care face parte. Muzeul „ASTRA” contribuie, prin programele dezvoltate, la procesul de conștientizare a rolului jucat de cultură în viața socială și personală a fiecărui om. Educația tinerilor în spiritul culturii face parte din preocupările majore ale Muzeului, cunoștințele culturale fiind esențiale pentru dezvoltarea personală a copiilor, a adolescenților și a adulților tineri și, din acest motiv, ea trebuie percepută ca fiind o parte importantă a dezvoltării generale a fiecărui tânăr și trebuie privită ca unul dintre aspectele esențiale ale educației acestuia.

Scopul programelor dezvoltate de Muzeul „ASTRA”, care au ca țintă publicul tânăr, este acela de a facilita accesul la cultură, de a implica tinerii în procesele culturale și de a-i face conștienți de importanța cunoașterii și înțelegerii civilizației în care trăiesc. Mai mult decât atât, identificarea cu acea cultură din care fac parte, conduce la o mai bună cunoaștere a propriei identități și, astfel, la o mai bună cunoaștere de sine, ceea ce duce la mai bună integrare socială, la o mai bună comunicare și cooperare interumană și apoi la o mai bună identitate națională.

Un program destinat tinerilor trebuie să includă elemente care să stimuleze accesul la cultură, prin valorificarea potențialului acesteia și a patrimoniului cultural. Trebuie încurajată orice formă de inițiativă, ce are ca scop conștientizarea importanței rolului pe care participarea la actul cultural îl joacă în realizarea integrării sociale și în respingerea oricărei forme de excludere și marginalizare socială. De asemenea, programele culturale destinate tinerilor trebuie să urmărească instruirea acestora în specificul cultural strămoșesc, marcă a identității personale.

Prin programele derulate, Muzeul „ASTRA” dorește să aducă în conștiința unităților școlare importanța practicării valorilor civilizației, culturii și artei populare românești, ținând și asupra importanței dezvoltării talentului și aptitudinilor tinerilor, urmărindu-se perpetuarea practicării genurilor artei populare în spiritul valorilor tradiționale. Programul de revitalizare și de recuperare, prin cultură și economie, a tradițiilor creației artistice populare, ce are ca scop relansarea prin școală a meșteșugurilor artistice tradiționale, cuprinde *Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, manifestare inclusă în olimpiadele naționale școlare, acțiunea făcând parte din Programul activităților extrașcolare, vizând prin excelență școlile din mediul rural.

Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale” se desfășoară în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, în perioada de vară și are ca obiective concrete sensibilizarea populației școlare în privința valorilor perene ale civilizației populare românești, dezvoltarea talentului și aptitudinilor celor care, cu pasiune, se apleacă asupra acelor valori, dezvoltarea abilităților practice de a produce artă populară autentică, educarea în spiritul cunoașterii propriei identități culturale și a promovării acestora în dialogul cultural-științific și politico-diplomatic internațional. La această Olimpiadă participă tineri capabili și dornici de a-și însuși temeinic toate tainele meșteșugurilor, perpetuate în comunitatea lor, din moș strămoși. Integrați unui efort

concertat al muzeologilor sibieni, de transmitere și receptare culturală, de educare în spiritul concepțiilor moderne privind cultura populară, privind „tradiția”, „valoare originală”, „autenticul și kitch-ul”, în arta populară contemporană, aceștia urmează, după absolvirea școlii generale și a liceului, traiectorii profesionale diferite.

Proiectul internaționalizării Olimpiadei răspunde nevoii de salvare, conservare și revitalizare a meșteșugurilor și a „tezaurului uman viu” prin copii. Această manifestare de anvergură, ce impune prezența românească pe plan internațional, se încadează politicii schimburilor culturale. Intenția este cu atât mai valoroasă, cu cât este vorba de tânăra generație, ce va impune o strategie care să ne asigure integrarea în serii culturale ample. Contactul cu o altă cultură și civilizație îi poate ajuta pe copii să-și formeze o viziune obiectivă asupra propriei identități. Numai situarea pe o poziție de relativă egalitate și cu o prezumție de similitudine cu metabolisme culturale prestigioase permite susținerea convingătoare a unicității unor fapte și producții culturale autohtone în concertul valorilor internaționale.

Un alt aspect important pentru Muzeul „ASTRA”, în ceea ce privește educarea copiilor în spiritul culturii, îl reprezintă joaca la muzeu. În acest sens a fost dezvoltat, în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, un Muzeu al Copiilor, Etno-Tehno-Parc, primul loc amenajat și destinat special copiilor și tinerilor din județul Sibiu și din toate colțurile țării. Este un spațiu neconvențional, în care sunt stimulate deprinderile tehnice, prin fascinantele jocuri de asamblare și construcție, sunt dezvoltate atât cunoștințele despre patrimoniul tehnic, cât și despre tradițiile și obiceiurile poporului român, un loc în care jocul devine mijloc în procesul de dezvoltare intelectuală, atitudinală și apitudinală.

La Etno Tehno Parc, copiii au parte de activități practice, precum desenul, jocuri distractive, jocuri interactive, la care se folosesc puzzle-uri, cărți de colorat ce ilustrează patrimoniul Muzeului în aer liber, precum și publicația „Abecedar și Dicționar Etimologic”, publicație care le oferă copiilor șansa de a învăța, din punct de vedere etimologic, cuvinte ce definesc un întreg univers de viață, natural, social și cultural, cuprins în capitolele: Cosmos - Natură; Popoare - Etnii - Oameni; Civilizație, Cultură - Spiritualitate, totul centrat pe ideea definirii propriei identități etno-culturale, trădate coloristic și etno-lingvistic de originea cuvintelor. Imagistic, această „carte de învățătură” esențială, prilejuiește și posibilitatea de a descoperi, treptat, plăcerea de a recunoaște monumentele patrimoniului cultural din Muzeul în aer liber, în fotografiile și imaginile incluse în *Abecedar*, toate provenind din arhiva muzeului.

Volumul dispune și de un mic dicționar pentru acele cuvinte cu care copiii sunt mai puțin familiarizați. *Abecedarul și Dicționarul Etimologic* prinde viață prin personajul ecvestru, *Păunaș*, care, simbolic, închipuie un „tânăr voinic”, călare pe calul său, într-o călătorie inițiată, cum metaforic poate fi imaginată cunoașterea în general, ca o călătorie spre tine însuși. Păunașul este, însă, și micul povestitor, sau „învățător”, care îi îndrumă pe copii în această călătorie *inițiată*, ce le vorbește copiilor și îi îndeamnă, deopotrivă, la lectură, învățare și joc. Acest manual nu numai că le oferă copiilor o bază pentru însușirea cunoștințelor cu caracter etnografic și lingvistic, dar reușește să apropie copiii, prin modelul interactiv oferit, atât de muzeografi sau cadre didactice, cât și de părinți, fiind o șansă de dezvoltare a relațiilor familiale.

Tot în cadrul programului Etno Tehno Parc se organizează ateliere de lectură pentru cei mici, „Atelierul celor mici”, unde se citesc povești și istorioare ce cuprind universul magic al morilor, al gospodăriilor țărănești și al obiceiurilor tradiționale. Scopul principal al acestor manifestări este acela de a-i familiariza pe copii cu universul creației tehnice țărănești, folosindu-se machete ale monumentelor din Muzeul în aer liber, luându-se lecții de agricultură, prin folosirea uneltelor tradiționale în miniatură, toate acestea create special pentru ca elevii, copiii de grădiniță și nu numai să poată să

înțeleagă mai bine cultura, tradițiile și meșteșugurile autohtone.

Etno-Tehno-Parc-ul din Muzeul în aer liber dispune de trei pavilioane de mari dimensiuni, o platformă de prezentare a patrimoniului tehnic preindustrial cu 12 machete funcționale, acționate de o sursă de apă sub presiune, ce reprezintă replici în miniatură ale instalațiilor de industrii populare existente în muzeu. Sunt prezentate machete ale morilor de apă, pivelor, șteampului aurifer și teascului pentru fructe, monumente care se găsesc în Muzeul în aer liber. Aceste machete acționate hidraulic le oferă copiilor posibilitatea de a învăța principiile de funcționare a instalațiilor preindustriale, tradiționale, care au marcat, pe plan european, Marea Revoluție Industrială din Evul Mediu.

Un alt proiect, ce are ca obiectiv principal promovarea activității și a produselor muzeului în cadrul instituțiilor de învățământ, la toate nivelurile, în vederea formării unui public cât mai interesat de a vizita în viitor expozițiile permanente și temporare și de a cumpăra produse românești tradiționale sau publicații ale muzeului, este programul *Expoziția itinerantă „Muzeul Astra vine în școala ta”*. Scopul este mai ales formativ, prin prezentarea semnificațiilor profunde ale obiectelor de cultură și civilizație tradițională deținute de muzeu, fiind dublat de o proiecție comercială, prin asigurarea unui public activ și fidel. Publicul școlar nu trebuie să fie însă singurul avut în vedere, putându-ne îndrepta atenția, pe viitor, și spre alte segmente sociale (întreprinderi care vor să-și motiveze angajații, de exemplu).

“ASTRA” MUSEUM AND STRATEGIES FOR DEVELOPING PROGRAMS FOR YOUTH

Several programs developed by „ASTRA” Museum have as target a special audience: the youth. The aim of these programs is to facilitate the access to culture, to involve the youth into cultural activities and to raise awareness on the importance of knowing and learning about their culture and civilization and finally to be aware of their identity. The instructive-educative programs are developed both in schools as well as in „ASTRA” National Complex Museum. The most important and well-known programs specially organized for children and youth are: The National Olympiad „Traditional Crafts” and the summer program developed in the Ethno-Techno-Park.

MUZEUL „ASTRA”, O OFERTĂ SPECTACULARĂ

Ștefan BRANDES-LĂȚEA

Complexul Național Muzeal „ASTRA” este o raritate în peisajul cultural mondial, și asta nu doar pentru că are în componență patru muzee, care prin valoarea documentar-istorică, prin completitudinea categorială și tipologică a valorilor colecționate, prin acoperirea cvasi-completă a reprezentării întregului sistem ocupațional și de habitat geografic sau zonal-etnografic, fac din acest colos un unicat.

Într-un peisaj de vis, în Dumbrava Sibiului, există cel mai frumos muzeu în aer liber din Europa, cu păduri răcoroase și poieni însoțite, străbătute de un râuleț și un lac de 6 hectare, în care se oglindesc mori de vânt, construcții pescărești și poduri plutitoare. În acest loc, pe o întindere de aproape 100 de hectare există 135 de monumente, cu 350 de construcții anexe și peste 52.000 de obiecte de inventar interior, costume și recuzită de epocă. Pot fi văzute aici de la capcane de vânătoare, „întăile mașini din istoria omenirii”, inclusiv cele mai diverse mijloace de transport tradiționale (purtate de om sau de animale, târâte, flotante sau rulante), acestea constituind un capitol distinct al civilizației europene și universale.

Disponem, de asemenea, de două hanuri funcționale din secolul XIX, precum și de două biserici din lemn, unicate absolute, făcute doar din bardă și secure, foarte asemănătoare cu bisericile medievale, care au fost construite din piatră și cărămidă. Toate aceste construcții sunt plasate într-un cadru natural extrem de variat, în concordanță cu locul lor de origine, iar ca o completare a decorului dispunem de un inventar tehnic format inclusiv din batoze și diverse vehicule de epocă. Disponem de asemenea de cai de călărie și de atelaj, special antrenați pentru agrement și film.

Pe lângă toate acestea, Complexul nostru muzeal dispune, în chiar centrul orașului vechi, de două construcții impresionante, una dintre acestea fiind „Casa Artelor”, clădire ce a adăpostit în trecut vechea *Casă a breslelor*, și un *Teatru lezuit*, iar acum aici se află Muzeul de Etnografie săsească, ce dispune de un patrimoniu impresionant, format din costume și obiecte săsești unicate.

Un alt muzeu din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” se află în „Casa Hermes”, de fapt un palat baroc, tot din centrul istoric, în care poate fi vizitat „Muzeul de etnografie Universală „Franz Binder”. Cel care a dat numele muzeului a fost un cercetător tenace și spectaculos, care a vizitat Asia și Africa, aducând la noi cea mai valoroasă colecție de arme nilotice care există în lume. Muzeul are peste 6000 obiecte africane, inclusiv o mumie egipteană, de foarte mare valoare, care face deliciul copiilor.

Veșnic în pas cu moda și mai ales cu necesitățile actuale, Complexul Național Muzeal „ASTRA” are în componență un studio de film, axat preponderent pe producția de filme documentare, acest studio organizând din doi în doi ani, cel mai mare festival de film antropologic din lume, intitulat „ASTRA FILM FEST”. Studioul dispune de o arhivă foto-video digitalizată cu peste 100.000 fotografii, 8.000 de casete audio și 2.800 de filme documentare.

Timpurile moderne au arătat că o singură dimensiune istorică găsește greu ecou în rândul vizitatorilor muzeelor, îndeosebi a celor tineri, care consideră cel mai adesea muzeele drept „locuri vechi, care au puține de oferit tinerilor”. Specialiștii știu prea bine că vizitatorii muzeelor sunt extrem de diverși, ei venind cu „ordini de zi”, interese și

nevoi din ce în ce mai diversificate. Din aceste grupuri de vizitatori, școlarii sunt categoria de public cea mai des întâlnită, iar copiii și tinerii reprezintă 20 % din totalul vizitatorilor. Cu toate acestea, colaborarea muzeu-școală, pe baza unui „proiect educațional” este încă un lucru rar în majoritatea muzeelor din lume, fiindcă, cel mai adesea, munca la clasă este neglijată atât anterior, cât și după vizitarea muzeului. Chiar și profesioniștii neglijează adeseori faptul că o galerie nu este o joacă, dar implică joaca.

S-au făcut numeroase studii care atestă că în comunitatea europeană, într-o singură țară din nouă, mai mult de jumătate din populația între 15 -75 ani, vizitează cel puțin un muzeu pe an. Spre exemplu în Italia, Spania sau Franța, doar 30% din populație vizitează un muzeu pe an, în timp ce în Danemarca 55% din populație vizitează o astfel de instituție culturală. Concluzia este sumbră, fiindcă s-a constatat că majoritatea oamenilor din Europa nu vizitează nici măcar un muzeu în toată viața lor, iar în unele cazuri „cel puțin unul” înseamnă de fapt unul singur în toată viața. Din această cauză multe muzee au ales demersul „educație-distracție”, fiindcă, așa cum o constatăm și noi din expozițiile pe care le organizează acum și marile muzee de științe naturale din România, „dinozaurii care răcnesc sunt mai atractivi decât o roabă de oase”. Așa au apărut în toată lumea numeroase muzee structurate pe ideea „Să vezi și să nu crezi!”, acum la mare modă fiind „Muzeele Europene de tortură”.

În acest timp, „Muzeul imaginilor în mișcare din Londra”, care ani de zile s-a bucurat de un mare succes la public, pur și simplu a falimentat. Cu totul surprinzător, „Muzeul cărților de joc” din Turnhoat-Belgia, care are expuse inclusiv mașini de tipărit și finisat din secolele XV-XX, se bucură de tot mai mulți vizitatori, după ce ani de zile a fost aproape ocolit de public. Muzeografi mai tineri, din ultima generație, descoperă cu uimire ceea ce Leibniz a semnalat cu multă vreme în urmă și anume că „un punct forte al muzeelor este valoarea de divertisment, care, dacă ar fi exploatată, ar face muzeele mult mai viabile din punct de vedere financiar și ar capta un public mai larg”...

Această idee, deși inițiată cu foarte mulți ani în urmă, are încă mulți oponenți, chiar din rîndul specialiștilor, în schimb nimeni nu contestă faptul că fără vizitatori nu pot exista muzee. Din păcate, nu întotdeauna dorințele publicului coincid cu cele ale specialiștilor, care trebuie neapărat să înțeleagă faptul că, indiferent de împrejurări, „vizitatorul este regele”. În mod curent se dovedește faptul că, în muzee, colecționarea și conservarea de obiecte nu se potrivește întotdeauna cu prezentarea și explicarea în manieră ultramodernă și atractivă a rolului și importanței acestora. În Anglia, spre exemplu, nu mai este nimeni șocat dacă vede în muzee copii mascați în romani sau călugări. Acolo a fost pentru prima oară când copiii au rup tăcerea sacră a muzeelor, iar exponatele au putut fi atinse, în timp ce în unele locuri au fost amenajate gropi cu nisip, unde cei mici au putut căuta și descoperi copiile unor obiecte din patrimoniul muzeelor. Tot ceea ce a fost găsit de copii, a putut fi păstrat ca suvenir, fiindcă s-a constatat că, mai întotdeauna, acel obiect a reprezentat începutul propriei lor colecții.

Încercând să se înscrie în acest curent, în multe locuri din lume sălile muzeelor au devenit adevărate parcuri de distracție. Eu personal am găsit, în anul 2006, o maximă receptivitate pentru astfel de abordări și evenimente, la Muzeul de Istorie din Râmnicu-Vâlcea. Împreună cu șefa secției de istorie medievală, Narcisa Ucă, fost muzeograf la Muzeul Tehnicii Populare Sibiu, am organizat, pentru elevii din clasele mici întâlniri cu personaje legendare și de poveste. Spre uimirea totală a copiilor, personajele din vitrinele muzeului au prins viață sub ochii lor și au ieșit din vitrine. Personaje istorice ca Mircea cel Bătrân sau Vlad Țepeș-Dracula au povestit cu copiii, dar s-au și bătut cu dușmanii, apăruiți și ei în mod cu totul neașteptat chiar în acel loc...

Dat fiind succesul de public al acțiunii, în cadrul muzeului am organizat ulterior un teatru istoric și un Cenaclu de proiecte medievale, iar la Biblioteca „Antim Ivireanu”,

de departe cea mai frumoasă bibliotecă din țară, a devenit un lucru obișnuit să prezentăm momente spectaculare, în cadrul unor acțiuni care până atunci sufereau de suficiență, conveniență și lipsă de public.

Specialiștii știu foarte bine că publicul reprezentat de copii nu poate fi păcălit ușor, copiii fiind considerați peste tot în lume „vizitatorii cei mai dificili”, ei fiind extrem de recunoscători și receptivi, atunci când organizatorii reușesc să le capteze atenția. Atunci când sunt informați și cointeresați și când le sunt oferite momente care depășesc spectacolul străzii, copiii devin un public fidel și chiar colecționari pasionați...

În toată lumea au fost foarte apreciate acțiunile derulate sub genericul „Poți să-ți faci singur o colecție”, acțiuni prin care celor mici le-au fost prezentate principiile de bază ale colecționării, iar în Germania existau lecții de duminică, la Muzeul din Senkenberg-Frankfurt, încă din anul 1826. În Ungaria se derulează acum un program unic în lume, intitulat „Comorile din bazinul Carpatic”. Sunt evocate lumile legendelor și basmelor, iar vizitatorii sunt conduși printr-o mină a comorilor, o peșteră a balaurului, o pădure vrăjită și se opresc într-un sat medieval din secolul al XIII-lea, unde își face apariția călare, însuși regele Ștefan cel Sfânt... Sunt reliefate inclusiv aspectele cultural-istorice ale comorilor naturale, care apar în legendele și poveștile populare, precum și în cântecele maghiare (ierburi de leac, iarba fiarelor, copaci, creaturi misterioase etc.). Copiii sunt puși să ghicească aromele din „sticlutele Vrăjitoarei”, iar la plecare toți participanții primesc un talisman, la fel ca eroii populari când porneau la drumul lor în poveste...

Cel mai adesea muzeele sunt organizate pe două abordări:

1. Vizite ghidate

2. Activități interactive, care se bazează pe învățarea prin descoperire.

În cadrul învățării prin investigare, elevul este încurajat să gândească, să deducă, să emită ipoteze, să critice, să speculeze, să evalueze, să imagineze, să creeze. Peste tot în lume, muzeele de arte și tradiții populare tind să devină locuri în care să găsim informații despre viața cotidiană în vremuri trecute. La noi, din păcate, chiar și atunci când sunt făcute vizite în grup cu școala, acestea sunt, cel mai adesea, evenimente făcute în grabă, fără o pregătire suficientă în clasă, fără o întâlnire preliminară între personalul muzeului și profesor.

Practic asistăm la vizite fără un scop anume, în loc să existe vizite cu un scop educațional precis. În ideea de a se încadra în avangarda acestui gen de demers muzeistic, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a amenajat un loc special pentru copii, chiar la intrarea în Muzeul din Dumbrava Sibiului. Este vorba de Etno-Tehno-Parc, „păstorit” de o echipa extrem de imaginativă, care face parte din departamentul de pedagogie muzeală, ce funcționează în cadrul compartimentului de Marketing al Muzeului. Într-un spațiu de poveste, copiii descoperă și se joacă, având la dispoziție construcții din inventarul muzeului, practic copii funcționale, la scară redusă, ale unor instalații tehnice. În joacă și animați de curiozitatea specifică vârstei, copiii descoperă cum funcționează o moară de vânt și cum s-a ajuns ca, de la acest principiu, să se producă astăzi energie electrică ecologică.

Prezența copiilor în muzee înseamnă energie, viață, foarte multă bucurie și, bineînțeles, gălăgie și întrebări încuietoare, fapt pentru care ei sunt tratați de specialiștii noștri cu un maxim de seriozitate, fiindcă și noi, la vremea noastră, am fost la fel ca ei, deși, din păcate, nu am beneficiat de sfatul profesioniștilor. Copiii de astăzi reprezintă nu numai publicul și părinții de mâine, ci și profesioniștii care ne vor înlocui.

Este o încântare să te caute deopotrivă publicul tânăr, dar și cel format de oamenii în vârstă, este minunat să poți produce bucurie și să readuci în actualitate amintirile celor din jur, cum este la fel de important să dovedești că poți să fii o bună gazdă pentru vizitatorii care la noi se simt ca niște veritabili eroi de poveste. Constatăm

pe zi ce trece, că aceste „pietre prețioase” care sunt tradițiile și cultura arhaică românească, sunt tot mai prețuite, atât de străini, cât și de români, iar Complexul Național Muzeal „ASTRA” și evenimentele pe care noi le patronăm sunt comparate, cel mai adesea, cu „un adevărat cufăr cu bijuterii românești”.

„ASTRA” MUSEUM A SPECTACULAR OFFER

In the national and international cultural landscape, „ASTRA” The National Complex Museum in Sibiu City is acknowledged as an outstanding cultural institution. The recognition of the museum is owing to its historical and documentary value and to the very rich heritage the museum holds. The outdoor museum in Dumbrava Sibiului is also considered as a unique, and maybe one of the most complete collection of traditional folk technologies. The collection displayed in museum covers almost all the categories and typology of what the occupational system has preserved in time, representative for a vast geographical and ethnographical area.

PATRIMONIUL CULTURAL - ARGUMENT, ÎN PLANUL EDUCAȚIEI ÎN SPIRITUL CONȘTIENTIZĂRII PROPRIEI IDENTITĂȚI ETNO-CULTURALE

Adriana CAPOTĂ

Cultura văzută de Dimitrie Gusti, ca un rezultat al „intercondiționării individului-societății-naturii, o relație permanentă cu personalitatea” (Dimitrie Gusti, *Opere despre cultura*, p.13, Fundația „Dimitrie Gusti”). La formarea culturii unei societăți contribuie toți actorii sociali, prin ea manifestându-și personalitatea. Cultura reprezintă o moștenire, un adevărat tezaur care trebuie păstrat și transmis mai departe următoarelor generații, prin intermediul ei fiind oglindită adevărata valoare a societății.

V. P. Nicolau (1941, *Pedagogie și cultura*, p. 12) face distincția între cultura minoră și cea majoră. Cultura cu caracter minor este tot ceea ce caracterizează viața țăranului român, în timp ce cultura cu caracter major este ceea ce caracterizează lumea modernă, mentalitatea omului de secol XXI. Cu siguranță caracteristicile etno-identitare se regăsesc, în starea lor autentică, în cadrul primei culturi despre care vorbește V.P. Nicolau.

Ar trebui să medităm la întrebarea : care este legătura dintre cultură și educație? Educația și cultura se află într-un raport de interdependență. În timp ce cultura reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire, educația este procesul prin intermediul căruia aceste valori sunt cunoscute, păstrate și transmise actorilor sociali. Educația reprezintă procesul prin intermediul căruia oamenii, din ființe biologice, devin ființe sociale. Prin intermediul educației nu sunt însușite doar cunoștințe din varii domenii, ci sunt conștientizate și lucruri reale. Printre aceste lucruri reale identificăm și conștientizarea propriei identități etno-culturale. Cum reușim să fim conștienți de propria noastră identitate etno-culturală, dacă nu printr-o simplă plimbare în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, plimbare care, cu siguranță, ne ajută să trăim atmosfera descrisă de fiecare casă în parte, dar, mai mult decât atât, ne ajută să fim mândri că suntem români, mândri de istoria, meșteșurile și strămoșii noștri.

Muzeele oferă ocazii de învățare cu totul deosebite, astfel expunerea la lucruri reale contribuie la învățarea abilităților de învățare de tip cercetare, adesea foarte diferite de cele oferite de școli. Muzeul devine pentru copii locul neoficial de predare, locul în care teoria se îmbină cu practica. Astfel, în cadrul orelor de Pedagogie Muzeală, copiii au posibilitatea să încerce diferite activități practice, cum ar fi broderia, ceramica, pictura, fiind totodată asistați de specialiști în aceste domenii.

Conceptul de educație este unul vast, întrucât învățarea nu se limitează doar la instituții formale, ci se desfășoară pe tot parcursul vieții unui individ în locații neoficiale. Tinerii trebuie să înțeleagă importanța pe care o are cultura în formarea personalității, aceasta devenind o adevărată necesitate pentru supraviețuire, la fel ca și trebuințele fiziologice. Tinerii trebuie să vadă cultura drept lucrul cel mai de preț pe care îl poate avea o societate, deoarece fără cultură omul nu poate supraviețui.

Familia are un rol foarte important în transmiterea gustului pentru cultură tinerilor. Școala, de asemenea, are și ea un rol important în acest sens, însă instituția care reușește în totalitate să realizeze acest lucru este Muzeul.

În accepțiune generală, muzeul reprezintă o instituție deschisă publicului, care se ocupă de identificarea, păstrarea, conservarea și transmiterea către generațiile următoare a valorilor culturale materiale și spirituale.

Patrimoniul cultural al unei societăți reprezintă totalitatea bunurilor care au apărut ca rezultat al comunității respective, al muncii fiecărui actor social. Acesta este format din patrimoniul material și cel imaterial. În ceea ce privește patrimoniul material, el este redat prin Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului, patrimoniul tehnic fiind alcătuit din mai multe sectoare, fiecare dintre acestea redând viața cotidiană a țaranului român.

Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, cel mai mare muzeu din Europa, depozitarul unei imense moșteniri culturale, constituie patrimoniul cultural material al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, patrimoniu întregit de expozițiile temporare și de cele cu caracter permanent, organizate de diferite compartimente ale muzeului. Importante monumente aduse din diferite zone ale țării, case, edificii de cult, sunt adevărate capodopere care reușesc să immortalizeze momente din evoluția poporului român. În fața unei asemenea bijuterii, păstrată cu mare grijă de Muzeul „ASTRA”, tinerii nu pot rămâne insensibili, ei devenind cu adevărat mândri de faptul că sunt români.

Nu putem însă neglija importanța pe care o are patrimoniul cultural imaterial al muzeului. Acesta este reprezentat de totalitatea manifestărilor cultural-artistice desfășurate, manifestări care îndeplinesc în același timp mai multe obiective: relaxarea, socializarea și, nu în ultimul rând, cunoașterea tradițiilor și obiceiurilor neamului românesc. În cadrul acestor manifestări cultural-artistice, identificăm și Olimpiada Națională „Meșteșuguri Artistice Tradiționale», proiect realizat cu ajutorul Ministerului Educației. La această olimpiadă pot participa copiii cu vârste cuprinse între 6 și 18 ani și care manifestă instrucția primită de la părinți, devenind astfel adevărați creatori de artă populară.

Dacă la început a fost munca manuală, la sfârșit de secol XVIII, prin revoluția industrială, apare societatea mecanică, în cadrul căreia munca manuală a fost înlocuită cu mașina, moment în care se dezvoltă orașul. În secolul vitezei, contemporanii acționează adesea din inerție, concentrându-se pe cantitatea și nu pe calitatea produselor. Muzeul este singurul care reușește să păstreze vii valorile culturale ale propriului popor.

În anul 2001, în cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, a fost înființat un cabinet de Pedagogie Muzeală, care are ca scop încheierea unor contracte de colaborare cu diferite școli pentru realizarea unor proiecte educaționale. Structura tematică a acestui cabinet cuprinde subiecte cu privire la cultura și tradițiile poporului român, ale minorităților din România, precum și caracteristici fundamentale ale tradițiilor și obiceiurilor popoarelor lumii. Astfel, muzeografii reprezentanți ai acestor compartimente le prezintă copiilor diferite teme de specialitate: teme legate de Civilizația Transilvăneană, de expoziția permanentă „Din cultura și arta popoarelor lumii”, expoziție aflată în cadrul Muzeului Franz Binder, de civilizația populară tradițională etc.. De asemenea, copiii sunt prinși în tot felul de activități practice, care să îi stimuleze în vederea percepției mai clare a ceea ce este autentic pentru neamul românesc, de a conștientiza propria identitate etno-culturală și, nu în ultimul rând, pentru a cunoaște propriile caracteristici ale neamului românesc, caracteristici ce îi diferențiază de alte etnii.

THE CULTURAL PATRIMONY- AN ARGUMENT FOR EDUCATION IN THE SPIRIT OF KNOWING OUR OWN ETHNO-CULTURAL IDENTITY

We should first of all ask ourselves what is the connection between culture and education, and only then we can make the assertion that education and culture are into an interdependence relation. While culture represents the entire spiritual and material assets created by human being, education is the process through which these assets are known, preserved and passed over to the social persons. Education is the process with the help of which we are transformed from biological beings into social ones. Through education real things are assimilated. The process of consciousness of our own ethno-identity is an example in this respect.

The cultural patrimony of a society represents the whole assets, as result of the entire community contribution, of each social person.

The museums offer special opportunities of learning. They become for children the unofficial place where they are taught at the same time theoretical and practical things. The program developed by „ASTRA” Museum called the Museum Pedagogy offers the children the possibility to be acquainted and learn traditional folk crafts, to join in cultural and artistic events connected with the traditions and customs of the Romanian people.

RĂȘINARI, TRASEE ALE ETNO ȘI ECOTURISMULUI

Raluca ILIUȚ

*„Sat din margine de codru,
Revărsat sfios în vale,
Tot mai jalnic cade-amurgul
Peste strașinile tale.
Frunza plopilor pe plaiuri,
Ochii stelelor pe creste,
Roua firelor de iarbă
Plâng duioasa ta poveste”.*
Octavian Goga – Așteptare

Personalitatea unei așezări, a unei vetre cu puternice rădăcini istorice și cu accente unice în istoria țării, așa cum este cazul Rășinariului, se înscrie și se definește prin două coordonate: cea de ordin național și cea a specificului local.

Rășinarul își conturează profilul în cadrul unei zone etnografice pe care o întregeste fericit, cea a Mărginimii Sibiului. Profunde semnificații istorice, pitorescul cadru natural al așezării și monumentele sale de arhitectură religioasă, au atras turiștii din țară și străinătate, dornici să cunoască oamenii și valorile culturale originale. Localnicii comunei au făcut o adevărată pledoarie pentru atragerea turiștilor, fiind conștienți de valoarea acestor plaiuri. Amintesc, în acest sens, articolul „Rășinarii ca loc de recreațiune” din 10 / 22 septembrie 1891 din „Telegraful român”: cei veniți putând fi cazați, pe atunci, în hotelul comunal construit în 1872, devenind în 1890 sediul primăriei. În regimul comunist se putea poposi doar la cabana „Curmătura Ștezii”, astăzi însă turiștii beneficiază de peste 15 pensiuni¹.

„...Satul e întins dar simplu, urmând întocmai configurația locului”... „Ulița principală se lărgeste... luând-o de-a lungul apei care trece gâlgâind prin mijlocul satului. Mai spre inima ei, se văd ulițele în dreapta și altele în stânga, toate mergând în sus, căci satul e strâns tot de-a lungul apei în puna munților”². Faimos prin trecut, Rășinariul este despărțit de Sibiu de 12 km.

Dacă cineva ar întreba pe un rășinărean de când datează așezarea satului, întrebarea l-ar surprinde, căci nici el, nici părinții sau strămoșii lui nu și-au pus această întrebare, căci n-au conceput alt spațiu de viață decât acela unde se găsește acum. Locul în care s-au născut Octavian Goga, Emil Cioran, Ilarie Mitrea, a fost atestat documentar în 1204, zapisurile spunând că Rășinariul e cel mai vechi sat din Ardeal. O „ocolniță” scrisă în chirilică, dată rășinărenilor la 1488 de regele Matei Corvin, amintește de o „carte hotarnică”, ce le fusese lăsată de Atila (406-453)³. Cert este că Rășinariul este, prin cultură și prin tradițiile păstrate, una dintre cele mai vechi așezări țărănești din ținutul Sibiului, înainte de a fi întemeiat Sibiul, rășinărenii trăind pe Valea

¹ Constantin Popa, *Istoria și civilizația unui sat din Mărginimea Sibiului*, Sibiu, 2007.

² George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982, pag. 605-606.

³ Victor Păcală, *Monografia Satului Rășinari*, Sibiu, 1915.

Ștezii, din vinderea rășinei și creșterea animalelor. Aceasta se poate să fie originea numelui satului și a locuitorilor. O altă ipoteză evocată de cel mai mare monograf, Victor Păcală, ar fi că numele satului ar veni de la râul ce face granița dintre Rășinari și Cislădioara numit „Rânșor”, pe parcurs schimbat în „Rânșoreni”, „Rușunari”, „Rășinari”. În documentele mai vechi apare sub denumirea de „Riuetele”, iar în documentul din 1223 al lui Andrei II apare sub denumirea de „Rinetele”. În 1854 denumirea comunei ajunge la forma actuală, având și variantele în germană și maghiară: Stodterdorf respectiv Resinar⁴. Vlad Țepeș, după ce a pierdut tronul, a petrecut în Rășinari mult timp. De aici scrie, la 1462, acea scrisoare prin care cerea iertare sultanului Mohamed.

„M-am născut într-un sat care se cheamă Rășinari, la poalele Munților Carpați” (...) „din iobăgia din trecut fiindcă era” (...) „fundus regius” și, cum se spunea în românește, în vechile noastre scrisori, în zapise, „slobod crăiesc sat”, (...) *M-am născut la poale de munte, unde în mod organic am avut în totdeauna tendința să mă urc pe creste și de-acolo, din vârful Cindrelului să văd cele două aspecte ale aceluiași popor; soarta a vrut să iau de la început contact cu realitatea găsindu-mă pe coloana vertebrală a românismului*”. (Octavian Goga, „poetul pătimirii noastre”). Colecția memorială „Octavian Goga” poate fi văzută în casa în care s-a născut poetul, fiind expuse mobilierul și biblioteca familiei, o colecție a revistei literare „Luceafărul”, o monografie a Rășinariului de Victor Păcală, tipărită la Sibiu în 1915, caiete de școală ale elevului Octavian Goga etc.

Nostalgia locului natal, întâlnită la poetul Goga, este regăsită mai târziu la Emil Cioran care a tânjit mereu de dorul satului natal: „...*acel blestemat, acel splendid Rășinar*”; „*Domnule, după ce am fost smuls din Rășinari de tatăl meu, din paradisul meu, eu am murit. Restul vieții pentru mine nu a fost altceva decât un simplu joc de-a uitarea*”. (Emil Cioran).

În fața casei părintești a lui Cioran este bustul său, iar anual la Sibiu și Rășinari se organizează manifestări culturale cu genericul „Zilele Cioran”, pentru omagierea vieții și creației sale filozofice. Nu departe de casa Emil Cioran, pe strada care poartă numele tatălui său, Protopop Emil Cioran, zidită din piatră și cărămidă între anii 1725-1758, biserica „cea veche”, cu hramul Cuvioasa Paraschiva, reprezintă, din punct de vedere arhitectonic, tipul bisericii românești din Transilvania. Știri despre existența unei biserici ortodoxe la Rășinari avem din 1383, când domnitorul Țării Românești, Radu I (1377-1384), a ridicat pentru locuitorii satului o biserică cu hramul „Cuvioasa Paraschiva”, pe care el și Mircea cel Bătrân (1386-1418) au dăruit-o cu moșii. De amintit este faptul că biserica cea veche din lemn a rămas până la terminarea bisericii construită din piatră. Interiorul bisericii a fost pictat în întregime în tehnica „fresco” de zugravii Grigorie Iacobici, Ioan zugrav, Stan zugrav și Iacob zugrav, fii ai preotului Radu din Rășinari, care au zugrăvit și la Mănăstirea de la Argeș. În exterior s-a zugrăvit biserica din Rășinari numai parțial, iar icoanele împărătești au fost zugrăvite prin 1760, păstrând stilul ultimei perioade a artei românești și a tradiției atelierelor lui Brâncoveanu. În interiorul bisericii pot fi văzute obiecte din secolul al XVI-lea: clopot, policandru, tron arhieresc din lemn, sculptat în 1785; icoane pictate din secolul al XIX-lea; în care predomină roșul, verdele, galbenul, negrul și griul. Muzeul Brukenthal adăpostește un manuscris chirilic din anul 1776, care a fost folosit drept Psaltire la Biserica Sfânta Paraschiva, având numeroase ornamente, care amintesc de încrustațiile în lemn sau motivele geometrice ale țesăturilor din Rășinari.

Centrul istoric, conturat la mijlocul secolului al XVIII-lea, cuprinde un spațiu liber, piața, biserica „Cuvioasa Paraschiva” și clădirile masive care o înconjoară, printre care

---

⁴ Ibidem.

se remarcă casa cu caracteristici clasiciste, construită în 1850. În piață s-a aflat odinioară „scaunul de lege”, unde oamenii „buni și bătrâni” ai satului împărțeau dreptatea între locuitorii „împricinați”, iar mai târziu s-a ținut, în acest spațiu, târgul săptămânal.

La 100 de metri de Biserica „Sfânta Paraschiva” e Casa Episcopală, care a servit, în secolul al XVIII-lea, drept reședință episcopală, după ce Biserica Românească din Transilvania a fost văduvită de episcop vreme de 60 ani (1701-1761). Este casa în care au locuit episcopii ortodocși de origine sârbă Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici, Ghedeon Nichitici (înmormântat în biserica „Cuvioasa Paraschiva”) și Gherasim Adamovici, pe care stăpânirea din Viena s-a îndurat să-i trimită la păstoria schismaticilor. E o casă simplă, țărănească, construită în anul 1710. Clădită din lemn și acoperită cu șită, clădirea cuprinde trei încăperi. În față este un mic „pridvor”, un fel de antreu, cu intrare în „tinda” casei. În dreapta tindei se află „coamărul”, care era camera protopopului, iar în stânga „casa cea mare” unde episcopul își avea biroul și locuința. De pe geamurile casei se privea direct în tinda bisericii.

Din anul 1761, Casa Episcopală devine reședință, iar mai târziu, în 1772, sediul protopopesec pentru Protopopiatul Sibiului cuprinzând parohiile: Rășinari, Râul Sadului, Poplaca, Bungard, Sadu, Tălmăcel, Boița și Turnu Roșu. La începutul secolului al XX-lea, casa a intrat în proprietatea rășinăreanului Ioan Vidrighin, de la care a fost răscumpărată de către Mitropolitul Nicolae Bălan în anul 1922, pe seama parohiei Rășinari.

Trecută în lista documentelor istorice, casa a fost restaurată în întregime, iar în fosta reședință episcopală, s-a deschis un muzeu cu obiecte care fac parte din patrimoniul cultural național, ce datează din anul 1643. Casa Episcopală, și prin ea, Rășinariul, a avut un rol important în istoria zbuciumată a Transilvaniei, pentru că, de aici, în vremurile de asuprire de altădată, a fost condusă Episcopia credincioșilor ortodocși din Ardeal, prin episcopii care au locuit o bună perioadă de timp în comuna de la poalele munților Cibin și au luptat atât pe plan bisericesc, cât și pe plan politic și social, pentru dezrobirea românilor de pe aceste meleaguri.

Biserica „Sfântul Ilie”, zidită în 1838-1845 din piatră și cărămidă, acoperită cu tablă zincată, a fost biserica uniților. Turnul vechi din lemn a fost înlocuit în 1932 cu turn din zid, acoperit cu tablă zincată, iar interiorul a fost de curând restaurat: podeaua bisericii a fost refăcută și iconostasul sculptat în lemn de stejar între 1988-1989. Pictura este nouă, în tempera.

La venirea generalului Bucow, 26 mai 1761, în Rășinari, locuitorilor li s-a luat biserica, dând dezlegare ca „Non unitis licet sibi alind, aedificare templum”. Stabilindu-și episcopul Dionisie Novacovici reședința în Rășinari, biserica a fost retrocedată ortodocșilor, cu condiția ca obștea să zidească pe seama uniților o altă biserică, tot în centrul satului. Obștea a primit compromisul și a clădit pe seama uniților o biserică din lemn la 200 de metri de biserica „Cuvioasa Paraschiva”. În 1838 pe locul ei s-a construit actuala biserică, care a servit puținilor uniți până în 1948. De remarcat e faptul că în 1948, cu ocazia reîntregirii, nu a fost în comună nici o familie complet greco-catolică. La biserica catolică mergeau de obicei ȣiganii din cătunul Prislop care reprezentau 95% dintre credincioși⁵.

Biserica cu hramul „Sfânta Treime” sau „biserica cea nouă”, a fost sfințită în anul 1815. E a treia biserică din comună, construită din nevoia de a satisface setea de credință a locuitorilor, în special a celor de pe Ștează. Lăcașul e zidit în formă de

⁵ Ioan Brote, *Inventarul nr.5, Rășinari*, 1971.

bazilică, în forma crucii ortodoxe, lunguită de 25 metri, cu altar semicircular și clopotniță pătrată deasupra tinzii. Turnul are 42 de metri înălțime și 3 clopote. Interiorul e în stilul renașterii târzii și adăpostește scaunul pe care ședea Andrei Șaguna când participa la slujbele religioase. Aici, în Rășinari, a găsit Șaguna buni și evlavioși creștini, care l-au împrumutat pe Excelența sa cu florini spre a putea călători la Viena, la Împărat, „să scoată dreptatea sfintei noastre Biserici”⁶.

Pe dealul „Copăcelelor”, pe care e zidită și biserica „Sfânta Treime”, e un mausoleu construit după indicațiile personale, unde se odihnește Marele Mitropolit Andrei Șaguna (1808-1873). Mausoleul a fost construit în 1877, din piatră cioplită, acoperit cu tablă zincată. Intrarea în mausoleu e străjuită de doi lei din bronz.

În dreapta mausoleului odihnește Nicolae Bălan, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului, iar în stânga, spre biserică, e mormântul Episcopului Vasile Stan al Maramureșului, a cărui soție a fost din Rășinari, fiind primul episcop care a purtat titlul „Rășinăreanul”.

Lângă acest mormânt se odihnesc rămășițele pământești ale consilierului mitropolitan Emil Cioran, fost preot în Rășinari și protopop al Sibiului.

Spre răsărit de mausoleu, la 10 metri, e mormântul familiei preotului Bratu și Iosif Goga, bunicul, respectiv tatăl „poetului pătimirii noastre”, toți membrii familiei fiind înmormântați aici. Tot aici a dorit și a dispus să fie înmormântat și poetul, dar intrigile familiale l-au dus la Ciucea.

Lângă acest mormânt este acela al familiei Barcianu. Membru al vestitei familii de cărturari și luptători naționali, prieten și colaborator al mitropolitului Andrei Șaguna, Sava Popovici Barcianu a fost învățător la una din școlile satului și apoi a fost hirotonit preot. Scrierile sale i-au adus calitatea de membru corespondent al Academiei Române. Familia Barcienilor a dat țării 7 generații de preoți, protopopi și savanți. În apropiere de mormântul Mitropolitului Nicolae Colan, este acela al familiei Ioan Brote, fostul director de școală în Rășinari și prefect al regiunii române din ținutul Sibiului, între anii 1848-1849. E tatăl lui Aurel Brote, întemeietorul cooperației în România și al lui Eugen Brote, unul din autorii și susținătorii vestitului „Memorandum” la curtea din Viena din partea românilor din Ardeal⁷.

În partea stângă a cimitirului e mormântul familiei doctorului Ilarie Mitrea, născut în Rășinari, în 6 mai 1842, fost medic în corpul expedițional al Împăratului Maximilian de Habsburg în Mexic. A fost primul și singurul român care a stat 20 de ani în arhipelagul indonezo-malaezian, câștigând încrederea băștinașilor și căsătorindu-se acolo cu fiica unui șef indigen. A strâns o importantă colecție de insecte și vertebrate specifice acelei regiuni, pe care a donat-o Muzeului de științe naturale din București.

Muzeul etnografic din Rășinari, organizat într-un spațiu din clădirea grădiniței nr.2 din Copăcele, a luat ființă în 1952 și expune costume naționale, un interior țăranesc, obiecte casnice și gospodărești legate de creșterea animalelor, exploatarea lemnului, colectarea fructelor și a rășinei. Muzeul este structurat în funcție de ocupațiile tradiționale, legate de practicarea unei agriculturi mixte și a diverselor meșteșuguri. Găsim aici mobilier pictat în culori vii, colecția de picturi pe sticlă, portul popular caracteristic Mărginimii, precum și alte exponate. Costumul popular al rășinărenilor și-a păstrat în timp aceeași armonie a formelor și culorilor, împletind în forme delicate de negru și alb, caracteristicile tuturor satelor din Mărginime. În 1943 comuna a primit premiul II pentru portul tradițional al membrilor corului, participanți la un concurs organizat în noiembrie, de ASTRA, în colaborare cu Ministerul Propagandei. Astăzi

⁶ Dorin Alexandru (Citează), *Rășinari - Așezare, Istorie, Valori*, pag. 36-37.

⁷ *Ibidem*.

piesele de port popular se mai găsesc doar ca zestre, păstrate cu grijă și folosite la ocazii festive deosebite.

Dezvoltarea prelucrării lemnului a dus la dezvoltarea dulgheritului și șindrilului, principala bogăție a rășinărenilor fiind pădurile care cuprind aproape tot hotarul Rășinarului.

Confecționarea lumânărilor din seu de oaie în cantități mari pentru piață, devine și ea o sursă de venituri. Fierarii satului, pe lângă potcovitul cailor, mai confecționau cuțitoaie, topoare, securi, folosind diferite tehnici ilustrate în muzeu. Dogăritul a fost practicat inițial de către sașii stabiliți în satele marginene de la care au învățat și localnicii. Formele și dimensiunile uneltelor și obiectelor realizate aici, precum și esența lemnoasă din care sunt făcute, diferă în funcție de scopul sau folosirea lor. Unele dintre aceste tehnici și motive ornamentale prezintă asemănări cu cele întâlnite la stâlpii de pridvor, la porți și porțițe, pe grinzi și tocuri de ferestre, ceea ce subliniază unitatea de stil a artei populare românești.

Furcile de tors lucrate din lemn de esență moale, au fost menționate adesea ca opere de valoare ale artei populare românești. Alături de furci erau folosite și fusele și pintenele. Bătele, importante obiecte în munca de păstor, atât pentru apărare, cât și ca element estetic cu care se mândreau posesorii, se ornamentau doar în partea superioară, pe distanță de 25-35 de centimetri, motivele cele mai folosite fiind cele geometrice. Tehnicile folosite pentru confecționarea și ornarea obiectelor din gospodărie, precum și decorul însuși, fac parte din patrimoniul general al culturii populare românești tradiționale.

În legătură directă cu păstoritul trebuie pus și meșteșugul cojocăritului, devenind, în decursul timpului o adevărată artă. Cojocăritul înflorește după 1872, cojoacele din Rășinari fiind răspândite în Râul Sadului, Sadu și Tălmăciu. Cojocăritul din Rășinari se deosebește de cel din Săliște sau Poiana Sibiului prin croiala mai largă a pieselor și, mai cu seamă, prin felul ornamentației, motivele având un caracter mai accentuat floral și o întindere mai mare. Pieptarele și cojoacele rășinărenilor, cu flori mari sau brodate cu mătase, formează un tip distinct, fiind întâlnite și în regiunile situate în imediata apropiere a munților din stânga Oltului.

În vechile case din comună se întâlnea un mobilier destul de variat, ale cărui forme și valoare artistică diferă după vechime și starea socială a gospodarului. În „casa mare” masa este așezată în colțul dintre ferestre. Pe după masă se găseau, de-a lungul peretelui, înspre curte sau stradă, lavițele vopsite, care se foloseau atât pentru păstrarea hainelor, cât și pentru șezut. Pe cuierul de deasupra sunt așezate blide de pământ ars, câni și ulcioare. Lăzile de zestre pictate erau foarte frecvente în casele țărănești.

Aici în muzeu mai pot fi admirate picturi pe sticlă, colecția de fotografii a lui Victor Păcală, realizată prin 1900, cu ocazia întocmirii monografiei, intitulată „Album de copii”, album ce conține și o fotografie a lui Emil Cioran împreună cu mama sa; un tablou al unei familii din Rășinari, executat cu ocazia serbării „nunții de aur”, din părul celor doi miri; numeroase piese de costum popular din secolele XVI-XVIII, care diferă de costumele actuale (motivele erau mai accentuate, alături de negru se întâlnea roșul, iar femeile căsătorite purtau și ele pene pe cap, obicei care s-a păstrat numai la bărbați). Este cunoscută mobila pictată la Rășinari, care reprezintă două variante; una cu culori mai tari pe fond maro sau albastru închis, de pe la jumătatea veacului trecut, și alta mai nouă, de la sfârșitul aceluiași veac, cu fond gri și galben. Mai sunt prezentate în muzeu un război de țesut, toate unelte necesare prelucrării lânii, unelte pentru fierărie, pentru fabricarea vinului, pentru albinărit, sobe suspendate de la mijlocul veacului trecut, un lădoi care noaptea se folosea drept pat, iar ziua ca loc de șezut, cuier pictat etc.

Alte clădiri monument din Rășinari amintim: la nr.766, casă de lemn din 1832; la nr. 844, casa Dancășiu, secolul al XIX-lea; la nr.743, casa Ilarie Mitrea; la nr.1542, Școala Veche, din 1836 cu transformări aduse în 1864, 1904, 1957; la nr.1712, casa de lemn din 1834; la nr.1722, casă de lemn din secolul al XIX-lea; la nr. 880 casa Octavian Goga din secolul al XIX-lea; la 1092 casa Emil Cioran; casa Barcienilor la nr.183; la nr.786, casă și șură din 1835; în cimitirul parohial avem o troiță veche pe care se află harta României Mari. În 1926 s-a început construcția căminului cultural din comună. Pentru terminarea lui a fost nevoie ca cei 16 țărani care au început construcția să ofere drept garanție la bancă averile lor pentru a lua împrumutul necesar.

O carte de la 1488, folosită de Victor Păcală în monografia sa, spunea că primii oameni ai comunei au fost Cosma Mustață și Coman Roșca. Coman Roșca și-a construit locuință pe locul unde este astăzi Fântâna Roșcă, în mijlocul satului, iar Cosma Mustață la poalele dealului de pe „Coasta lui Cosma”⁸.

Cea mai veche dovadă a prezenței omului pe aceste teritorii o reprezintă un fragment dintr-un topor din piatră găsit în 1954 pe muntele Rozdești (Statiunea Păltiniș), datând din neolitic⁹. În Văləri (la jumătatea drumului dintre Păltiniș și Rășinari; Păltiniș - stațiune montană la 32 de km de Sibiu), lângă cota 1315, a fost descoperit, în 1947, un mic depozit de bronzuri. Despre existența unei populații dacice în spațiul rășinărean nu avem mărturii arheologice, doar dovezi de ordin lingvistic; termeni pastorali: lapte, caș, stână, strungă, brânză, urdă, zer, cârlan, fluier...; hidronime: râul Șteaza - denumit după instalația dacică de îngroșat textile; fitonime: brândușe, brustur, coacăz, măceș, spânz, zmeură....¹⁰; toponime: Fraga, Strâmbu, Stupu, Muncel etc. O veche legendă a satului amintește de două așezări dacice pe Râul Caselor (Râudava) și pe Ștează (Copidava)¹¹, din care a plecat în luptele cu romanii (101-102) și (105-106) un grup numeros de bărbați; dar este vorba doar de o legendă.

Cetatea medievală rășinăreană, parte componentă din etnografia comunei, s-a aflat pe dealul „Cetățuia”, care străjuiește Valea Ștezii. Ruinele cetății au fost cercetate mai în detaliu, între anii 1987-1997, de către Thomas Năgler, de la filiala Sibiu a Academiei Române și Petru Munteanu-Beșliu de la Muzeul Brukenthal. Zidul de incintă era construit din blocuri de piatră cioplită, iar pe latura cea mai expusă pericolelor, a fost ridicat un turn exterior, din blocuri de piatră fasonată și pietre de râu îngropate în mortar. Materialul arheologic foarte limitat cuprinde o cataramă de fier, 8 monede din secolul al XX-lea și două bile de plumb cu diametru de 12 mm. Scopul construirii acestei cetăți se presupune a fi acela de apărare. Un alt document ne spune însă că rămășițele cetății ar putea fi ruinele unei mănăstiri de călugări, deoarece valea care se află lângă acest munte, unde e așezată cetatea, se mai numește „Valea Călugărilor”, iar astăzi „Valea Ștezii”.

Numeroasele descoperiri arheologice din Valari, Rozdești, dealul Cetățuia, confirmă marea vechime a folosirii intense a spațiului montan. Pe majoritatea culmilor, pădurile de foioase au fost înlocuite cu pășuni și fânețe, în cuprinsul cărora s-au construit numeroase sălașe, fânare și stâne. Rășinărenii, recunoscuți ca mari crescători de oi, sunt primii atestați documentar ca practicând transhumanța de pe la 1400, sub Mircea cel Bătrân. Ciobanii se deplasau în Țara Românească prin defileul Oltului sau direct peste munți, stabilindu-și stânele în Bărgan, Dobrogea, Moldova, iar unii ajungând chiar pe malurile Mării Caspice sau în Caucaz. Unii dintre ciobani s-au stabilit definitiv în aceste locuri. Prin păstoritul transhumant, rășinărenii au dus cu ei

⁸ Victor Păcală, *Monografia Satului Rășinari*, Sibiu, 1915.

⁹ Sabin Adrian Luca, Zeno Karl Pinter, Adrian Georgescu, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003, pag. 177.

¹⁰ Constantin Popa, *Istoria și civilizația unui sat din Mărginimea Sibiului*, Sibiu, 2007.

¹¹ C. Lubinski, *Legende Rășinărene*, 2001, pag. 125.

obiceiurile, spiritul de buni gospodari, creșterea oilor și a animalelor pe lângă stâne, precum și întreținerea și îmbunătățirea pășunatului, contribuind astfel la dezvoltarea economică a localităților pe unde au trecut și poposit. În munții Rășinariului, dintre stânele cele mai importante amintim pe cele din Cânaia, Șerbănei, Rozdești, Bătrâna, Cindrel. Acestea sunt o mare atracție a turiștilor, în special a celor veniți din afara granițelor țării. Interesul mare constă în mulsul laptelui și pregătirea acestuia pentru a rezulta preparatele (ecologice), care în puține spații europene mai pot fi găsite.

Organizarea vieții pastorale s-a bazat pe principiul asocierii proprietarilor, în funcție de gradul de rudenie sau alte criterii, cărora le reveneau drept obligații plata pășunatului, a ciobănitului, precum și aprovizionarea ciobanilor cu alimente. Paza turmei era asigurată de doi ciobani, dintre care unul era vătaf, iar la muls ajuta un strungar. Personalul stânii nu era tot timpul alcătuit din localnici, ci și din ciobani din alte sate. Oile erau împărțite în trei turme: mânăzări, sterpe și mioare.

Apariția construcțiilor pastorale demonstrează capacitatea locuitorilor de a folosi condițiile naturale în modul cel mai eficient. La colibe s-au conservat până în zilele noastre elemente de cultură populară tradiționale valoroase. Ansamblurile arhitecturale pastorale de pe fânațe cuprind construcții care adăpostesc atât oamenii, cât și animalele. Între acestea reținem atenția asupra staulului, o construcție poligonală, cu pereți din bârne de brad, pe temelie de piatră, cu un acoperiș în două ape învelit în șită, care era mai scurt în afară și mai lat spre interior pentru adăpostirea oilor (staulul pastoral din Rășinari de pe dealul Dârjani, transferat în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Sibiu în 1980). Tot în Muzeul în aer liber pot fi văzute și o mare parte din uneltele folosite pentru pregătirea laptelui. Creșterea oilor a dus la apariția unei alte îndeletniciri, care în ziua de azi a dispărut, confecționarea lumânărilor din seu de oaie. Reprezentativă este gospodăria de oier cu atelier de confecționare a lumânărilor din seu de oaie din Rășinari, transferată în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului.

În ultimul deceniu al secolului al XX-lea, construcțiile pastorale alpine, ca și cele din zona fânețelor, au început să dispară din peisajul montan datorită schimbărilor intervenite în folosirea spațiului pastoral tradițional: *„Săraci munți împăduriți / Cum ați rămas părăsiți. / Săraci brazi încetinați, / Cum ați rămas supărați”* (folclor).

Sat de o măreție și originalitate impunătoare, o așezare a naturii și a omului care l-a creat, Rășinariul oferă turistului nu numai o zestre a trecutului, ci și un peisaj montan cu drumuri forestiere și poteci prin păduri nealterate de om.

Muntele Cindrel este cel care domină întreaga regiune, vârful Cindrel ajungând la 2244 metri înălțime. Munții sunt modelați, în cea mai mare parte, în roci cristaline, păstrând urmele ghețarilor cuaternari, cum ar fi lezerul Mare și lezerul Mic. Lacul lezerul Mare este situat pe versantul nordic al platoului Cindrel, la 1998 metri altitudine, cu o suprafață de 3,4 hectare. Din Cindrel izvorăște Râul Mare, format din lezerul Mic și Mare, dând naștere Cîbinului. Nu departe de lezerul Mare se află lezerul Mic, cu care, împreună, formează rezervația naturală lezelele Cindrelului. În ghețari se zăreau urmele unor exemplare de zimbri, cocoși de munte, cerbi, căprioare, urși, capre negre. Rezervația naturală „lezelele” are o suprafață de 450 de hectare, fiind cea mai mare din județ, având acest statut din 1961.

„Cindrelul” este un spațiu muntos, de forma unui triunghi, aici trăindu-și viața păstorii, forestierii, aici învățând să meargă pe potecile de altitudine. Tot aici s-a creat și o legendă, spunându-se că cele două lacuri din Cindrel s-au născut din lacrimile de durere ale fiicei păstorului care păștea turma în zona aceea și care, având doi pretendenți, duelându-se din pricina ei, au murit amândoi.

Turismul montan în zonă a fost organizat de timpuriu, climatul favorizându-l în toate anotimpurile. Cele mai propice luni sunt cele de vară-toamnă, iar iarna

favorizează schiul datorită altitudinii mari și orientării pârtiilor spre nord, păstrând astfel stratul de zăpadă din decembrie până în aprilie, în medie 170 zile pe an. Media anuală a climatului e de 10 grade C sub 1500 m și 6-7 grade C peste 1500 metri, iar precipitațiile sunt, la peste 1500 metri, sub formă de lapoviță și ninsoare.

Vegetația întâlnită în zonă e următoarea: bradul, molidul, fagul, mesteacănul, jneapănul, afinul, bujorul, aproximativ 363 de specii de plante și 58 de specii de licheni, iar animalele întâlnite sunt: cerbi, căprioare, urși, mistreți, lupi, capre negre, râși, cocoși de munte.

Situat pe partea de N-E a Munților Cindrel, în Carpații Meridionali, la 32 de km de Sibiu, Păltinișul este cea mai veche stațiune din țară, fiind înființată în 1894 de către Societatea Carpatică Transilvăneană, și cea mai înaltă ca și altitudine, 1450 m. Au fost declarate monumente istorice în Păltiniș următoarele construcții: Casa Turiștilor (1894), Casa Medicilor (1895) și Sala Monaco (1898). Climatul alpin puternic ozonizat, bogat în aerosoli ionizați și radiații ultraviolete, care se găsește aici, este recomandat în tratamentul asteniilor, organismului slăbit, dereglărilor de creștere ale copiilor, bolilor endocrine și dereglărilor pleuro-pulmonare. Tot aici în Păltiniș este și casa unde Constantin Noica (1909-1987) a petrecut ultimii ani din viață și unde, alături de Andrei Pleșu, își desfășura seminariile la așa numita „Școală din Păltiniș”. Filozoful este înmormântat la schitul din lemn din Păltiniș, ridicat între 1925-1927.

Schitul este situat la 1400 m altitudine, într-un loc liniștit și retras, construit din lemn de brad, în stilul vechilor biserici de lemn din Transilvania, tencuit în interior și acoperit cu picturi.

Pârțiile amenajate în Păltiniș sunt două: Oncești I, de categorie medie, deservită de telescaun și iluminată pe timpul nopții și Oncești II, de categorie medie, cu o diferență de nivel de 38 m, lungime de 450 m, lățime de 25-35 m, deservită de teleschi.

Barurile și restaurantele din Păltiniș oferă turiștilor un meniu variat, locurile de cazare sunt și ele variate, la pensiuni sau la hoteluri. Vara, pe terenuri amenajate, se poate juca fotbal, volei, handbal, tenis de masă, iar iarna, sania trasă de cai poate oferi plimbări de neuitat.

Pitorescul peisaj de la poalele Munților Cindrel, „paradisul terestru” pe care îl reprezintă aceste locuri, l-au transformat pe Emil Cioran în filozoful poporului român: „La ce bun să fi părăsit Coasta Boacii?” „Nu vroiam să plec niciodată din satul acela; n-am să uit nicicând ziua în care părinții mei m-au pus într-o căruță să mă ducă la liceul din oraș. A fost sfârșitul visului, prăbușirea lumii mele” (Emil Cioran).

Bibliografie:

Volume:

- Petru Brode, *Libera Comună Regească Rășinari, Schiță Istorică*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane Sibiu, 1878.
- Croian Emilian, *Șapte generații de preoți și protopopi, Profesori din aceeași Familie Barcianu (1899-1903)*, Sibiu, 1991.
- Octavian Goga, *Poezii*, Timișoara, Editura Facla, 1984.
- Lungu Ioan, *Prin pădurile Sibiului*, Sibiu, 1992.
- Miclea Ion, *Rășinari*, Sibiu, Editura Revista Transilvania, 1983.
- Păcurariu Mircea, *Istoria bisericii ortodoxe române*, vol. II, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O. R.
- Petrovici E, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, Editura Academiei, 1970.

Reviste:

- Colecția „Micromonografii Locale”, *Comuna Rășinari*, Sibiu 1997-1998.
- *Geografie Fizică Generală și Geologie*, Ministerul Învățământului, București, 1992.
- „Transilvania”, Editată de Comitetul Județean de Cultură și Educație, Anul XI, Sibiu, 1982.

RĂȘINARI, ITINERARIO DI ETNO E ECOTURISMO

Rășinari, spazio rappresentante per il costume, abitudini trasmessi di generazione in generazione, e non da ultimo per la personalità che ha dato (Octavian Goga, Emil Cioran, Ilarie Mitrea, Sava Popovici Barcianu, ...) fa parte della ricchezza spirituale rumena, Mărginimea Sibiului, che non è altro che una storia dei „villaggi e sacerdoti” (Nicolae Iorga).

Situato ai piedi delle Montagne Cindrel, Rășinarul è certamente un antico insediamento attestato nei documenti dal 1204 e poi nei documenti cosiddetti „ocolnițe” o atti di „dani” dei governanti della Țara Românească, che nel 1787 Iosif II deve essere attribuito lo statuto di „paese libero reale”.

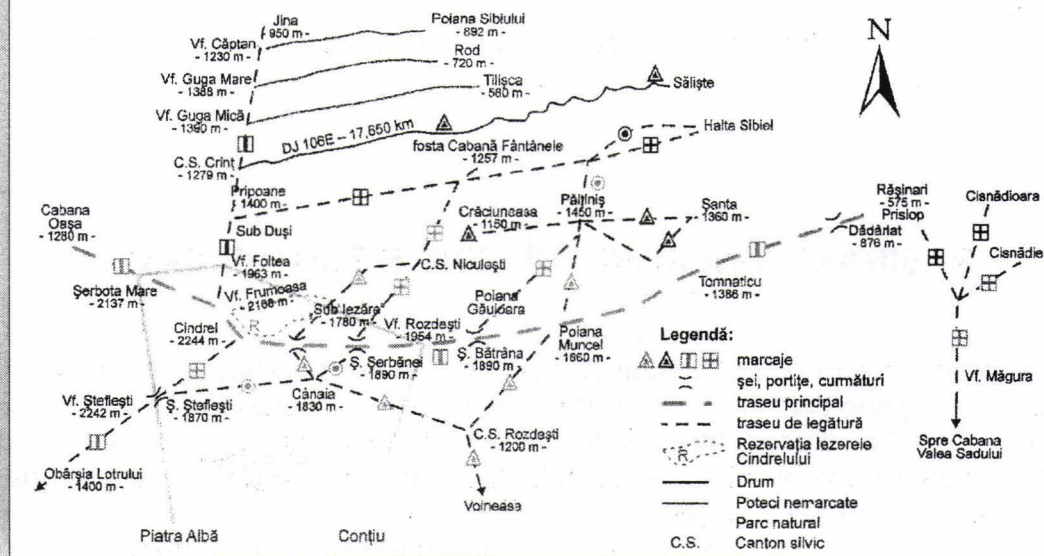
Una delle professioni della popolazione del luogo, al di fuori del allevamento, è stato quello del racoglimento delle resine di pino - dal quale il comune ha preso il nome Rășinari. Nella seconda metà del secolo XVIII, qui è stata la sede dei vescovi ortodossi della Transilvania. Questa sede, dove hanno vissuto i vescovi serbi Dionisie Novacovici, Sofronie Chirilovici, Ghedeon Nichitici e Gherasim Adamovici, una modesta casetta, come quella dei contadini, e oggi il museo del episcopato, una vera e propria attrazione per i turisti.

Il tesoro culturale, il folklore e gli obiettivi culturali e turistiche nella zona (le chiese, le case memoriali Goga, Cioran, Ilarie Mitrea..., le rovine del castello medievale, il museo etnografico, fondato nel 1952, e il museo del episcopato), sono una vera ricchezza che la popolazione di queste parti hanno messo a disposizione dei turisti, che sono sempre di più ogni anno. Inoltre, i turisti hanno l'opportunità di partecipare agli eventi che si svolgono durante tutto l'anno: i giorni dedicati a la personalità Octavian Goga e Emil Cioran, abitudini tradizionali di Pasqua, Natale, Capodanno, feste popolari. A 1400 m, insediamento più alto del paese, Paltinis, situato a 20 km dal comune, offre un turismo culturale, religioso e di montagna.

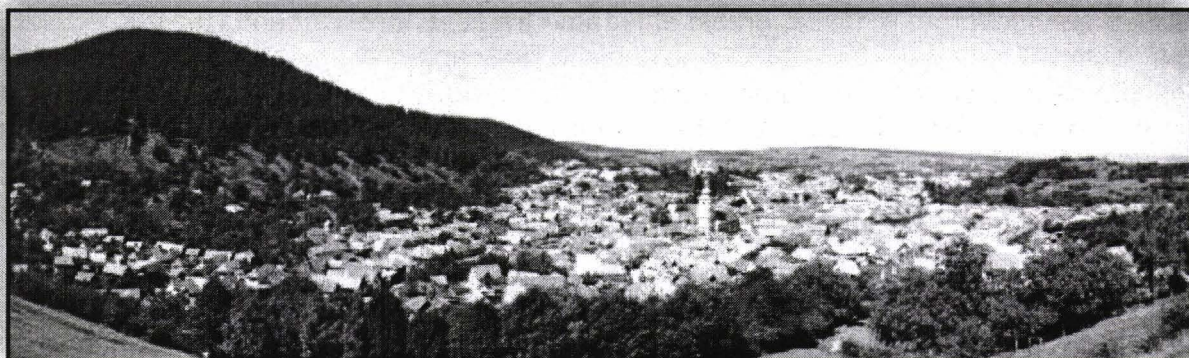
Oggi, il comune ha parzialmente conservato le vecchie preoccupazioni, essendo incluso nel nuovo ritmo di vita, grazie al legame tra i due insediamenti Rășinari e Sibiu, con il tram elettrico dal 1948, che unisce il „capo- villaggio” di periferia sud-insediamenti. Nel corso di questo mezzo di trasporto, i turisti incontra il Museo della Civiltà Popolare Tradizionale „ASTRA”, Centro Culturale rumeno, quale supera la sua condizione de museo e fa il collegamento tra passato e futuro de l'identità spirituale rumena, nel contesto Europea.

Rășinari è un punto di riferimento per tutta la Romania, sia in termini di cultura, grazie a la personalità importante che ha dato, sia di interesse storiche o religiose.

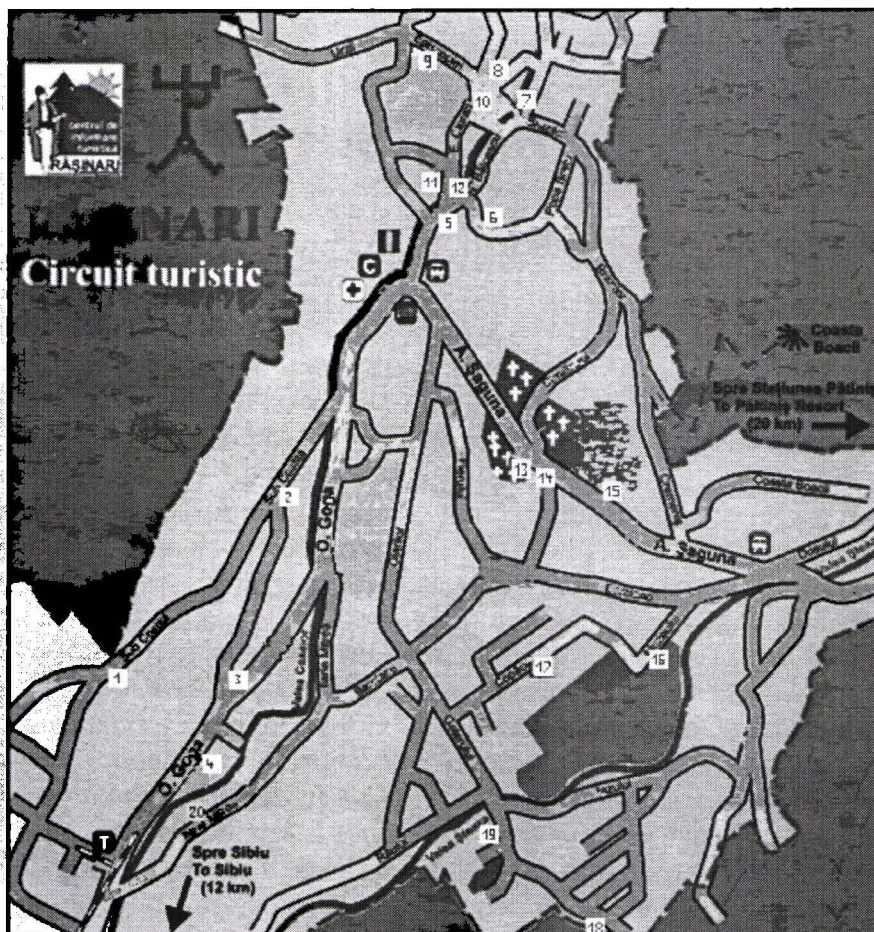
SCHEMA TRASEELOR MARCATE ÎN MUNȚII CINDREL

Rășinari - vedere generală

1. Troiță cu icoană pictată din anul 1895
2. Troiță pictată (secolul al XIX-lea)
3. Troiță din anul 1885 („de la Mitrea”)
4. Casă tradițională secolele XIX-XX
5. Troiță, vis-à-vis casa Dancășiu din anul 1884
6. Casa poetului Octavian Goga (secolele XVII-XIX)
7. Fântâna Roșca
8. Casă cu elemente clasiciste din anul 1850
9. Casa Episcopală din anul 1710 - muzeu-
10. Biserica „Sfânta Paraschiva” zidită între anii 1725-1758
11. Biserica „Sfântul Ilie” zidită între anii 1838-1845
12. Casa filozofului Emil Cioran (secolul XIX)
13. Mausoleul Mitropolitului Andrei Saguna (din anul 1877)
14. Biserica „Sfânta Treime” sfințită în anul 1815
15. Casă tradițională
16. Casa Barcianu – 7 generații de preoți, protopopi, savanți (nr. 248)
17. Muzeul Etnografic Rășinari- realizat în anul 1952
18. Dealul Cetățuii - Cetatea medievală
19. Troiță din anul 1804 - cea mai mare din Mărginimea Sibiului
20. Casa doctorului Ilarie Mitrea - rimul român care a fost în arhipelagul indonezo-malaezian

TRASEE ALE ETNO ȘI ECOTURISMULUI ÎN MĂRGINIMEA SIBIULUI

Dana BOTOROAGĂ

Conform *Convenției pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial*, adoptată la 17 octombrie 2003, la Paris, și în acord cu *Legea nr. 26 din 29 februarie 2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial*, recent adoptată de Parlamentul României, „practicile, reprezentările, expresiile, cunoștințele, abilitățile - împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele și **spațiile culturale** asociate acestora - pe care comunitățile, grupurile și, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural”¹ se înscriu în categoria **patrimoniului cultural imaterial**.

Mărginimea Sibiului, spațiu cultural reprezentativ pentru elementele de arta populară tradițională românească, autentice, nealterate, prezervate de-a lungul timpului, poate fi înscrisă în această categorie, fiind un depozitar recunoscut, nu doar la nivel național, al tradițiilor populare, transmise cu sfințenie generații de-a rândul. Un adevărat ecomuzeu, un teritoriu care nu este delimitat prin granițe geografice, ci prin identitatea culturală, și care se evidențiază prin armonizarea peisajului, locuitorilor, arhitecturii, istoriei, agriculturii, meșteșugurilor și obiceiurilor străvechi.

Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu și-a asumat rolul de a salvarda valorile patrimoniului cultural imaterial, cu tot ceea ce aceasta presupune: „prin salvagardare se înțelege măsurile vizând asigurarea viabilității patrimoniului cultural imaterial, cuprinzând identificarea, documentarea, cercetarea, prezervarea, protecția, promovarea, punerea în valoare, transmiterea, în special prin intermediul educației formale și nonformale, precum și revitalizarea diferitelor aspecte ale acestui patrimoniu”², muzeul tradițional transformându-se, astfel, într-un adevărat “muzeu viu”, al cărui ritm este generat de acțiunile performerilor de pe tot cuprinsul țării, și chiar de peste hotare.

Instituția sibiană a început acest demers încă din anul 1983, anul instituirii *Târgului Creatorilor Populari*, în preajma Marelui Praznic al Adormirii Maicii Domnului. Această manifestare s-a dovedit a fi însuși fundamentul Programului *Tezaure umane vii* desfășurat în cadrul Muzeului „ASTRA” începând cu anii '90, având la bază valorificarea meșteșugurilor artistice tradiționale și preluând sintagma „tezaure umane vii” promovată la nivel mondial de UNESCO. Muzeul „ASTRA” se dovedește a fi un deschizător de drumuri, anticipând, astfel Recomandările UNESCO asupra importanței culturii tradiționale, parte integrantă a patrimoniului cultural național.

Tezaure umane vii a devenit astăzi „un adevărat sistem național de cercetare, valorificare, consolidare, catalizare și transmitere către noile generații, a manifestărilor circumscrise patrimoniului cultural imaterial”³.

Tezaurele umane vii, păstrătorii și continuatorii tradiției, sub auspiciile cărora se desfășoară întreg acest program, sunt „persoane care dețin, la cel mai înalt nivel, deprinderile și tehnicile necesare pentru producerea anumitor aspecte de viață culturală a unui popor și pentru continuarea existenței patrimoniului lor cultural

¹ *Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial*, Paris, 17 octombrie 2003, articolul 2, punctul 1.

² *Ibidem*, articolul 2, punctul 3.

³ *** , *Tezaure umane vii*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, p. 7.

material"⁴, „persoane recunoscute de către comunitate drept creatoare și transmițătoare de elemente ale unui domeniu al patrimoniului cultural imaterial, în forma sau cu mijloacele tradiționale nealterate”⁵.

Cele două proiecte de o mare importanță pentru promovarea turistică și a potențialului cultural al zonei, ce au ca suport tipăriturile bilingve (română - engleză): broșura **Sadu, grădină mândră/ Discover Sadu, a Genuine Transylvanian Village** și pliantul **Drumul Meșteșugurilor Tradiționale în Mărginimea Sibiului/ Traditional Crafts Road**, vin să completeze acțiunile derulate de Muzeul „ASTRA” în acest sens, având ca obiectiv salvagardarea, dar și prezentarea, pentru turiștii români și străini, deopotrivă, a meșteșugurilor artistice tradiționale practicate până astăzi în cele mai reprezentative sate ale Mărginimii Sibiului, precum și a datinilor și obiceiurilor păstrate și transmise cu sfințenie generații de-a rândul.

Astfel, colaborarea Complexului Național Muzeal „ASTRA” cu CHF International România, organizație non-guvernamentală, care s-a ocupat de implementarea Programului EDS (dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii) pentru România, având sprijinul financiar al USAID (Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională) a generat crearea unui circuit turistic-cultural în Mărginimea Sibiului: **Drumul Meșteșugurilor Tradiționale/ Traditional Crafts Road**, având ca punct de plecare *Galeriile de Artă Populară* din cadrul Muzeului „ASTRA”, spațiu generos, în care regăsim etalate obiecte autentice de artă populară din întreaga țară, inclusiv din Mărginimea Sibiului.

Meșteșugarii implicați în **Drumul Meșteșugurilor Tradiționale** au fost selectați în funcție de disponibilitatea prestării unor servicii pentru turism, urmărindu-se, în același timp, includerea în circuit a unei varietăți de meșteșuguri, reprezentative pentru zona Mărginimii Sibiului. Pliantul cuprinde, alături de scurta prezentare a devenirii fiecărui meșteșugar, siturile reprezentative de pe cuprinsul localităților sibiene, precum și hotelurile sau pensiunile rurale situate de-a lungul traseului, oferind în acest mod celor interesați să se împărtășească din zestrea culturală a mărginenilor, un pachet cât mai divers și atractiv de oferte.

Atelierele pot fi vizitate de către doritori, conform unui program prestabilit, meșteșugarii având posibilitatea de a face demonstrații ale talentului pe care îl dețin și ale tehnicilor de lucru folosite.

Astfel, Radu Ilieș din Săliște (confeționat pălării), Adriana Oltean din Sibiel (icoane pictate pe sticlă), Eugenia și Aurelia Pau din Sibiel (țesut, icoane pictate pe sticlă și pe lemn), Doina Petrea din Tilișca (țesut), Vasile Frunzete din Rășinari (pictură naivă) sunt punctele de oprire ale ineditului și atractivului „drum” care include și *Galeriile de Artă Populară* din cadrul Muzeului „ASTRA”.

Un alt proiect de acest gen materializat în Mărginimea Sibiului valorifică zestrea culturală a comunei Sadu, repertoriind, pe lângă meșteșugurile tradiționale încă practicate în localitate, și datinile și obiceiurile din străbuni, sărbătorile tradiționale străvechi.

Publicația rezultată în urma cercetării de teren realizată cu aportul Primăriei Sadu, Parohiei Ortodoxe Sadu I și Parohiei Ortodoxe Sadu II, este structurată pe patru secțiuni: *Meșteșuguri artistice tradiționale, Mâncăruri tradiționale, Calendar al datinilor și obiceiurilor. Manifestări culturale și Alte atracții turistice*, oferind o imagine veridică a satului tradițional din Mărginimea Sibiului.

Așadar, au fost prezentate 10 femei vrednice, care „cos la ii” de când se știu, țes, sau împletesc ciucuri, conform canoanelor artei populare românești, respectate cu

⁴ *Preserving and revitalizing our intangible heritage „Living Human Treasures”, Veneția, 1999.*

⁵ Legea nr. 26 din 29 februarie 2008, M.Of. Nr. 168/ 05.03.2008.

sfințenie și în această zonă. Nici bărbații satului nu sunt mai prejos, fiind descoperite trei familii care stăpânesc tainele meșteșugului focului, fierăritul. Sadu se evidențiază și prin păstrarea datinilor și obiceiurilor specifice, începând cu *Mătăuzele* (duminica de dinaintea Lăsatului Secului pentru Postul Paștelui) și culminând cu *Ceata Junilor* (pe durata Sărbătorilor de iarnă, 6 decembrie-7 ianuarie), care dă, practic, suflu vieții comunității în această perioadă.

Astfel, atrăgând atenția și popularizând și prin aceste mijloace, valorile inestimabile ale patrimoniului cultural material și imaterial deținute de Mărginimea Sibiului, avem încredere în asigurarea perenității acestora și în faptul că acest spațiu recunoscut atât la nivel național și internațional ca depozitar al tradițiilor autentice se va prezerva.

Bibliografie:

1. ***, *Tezaure umane vii*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006.
2. *Convenția pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial*, Paris, 17 octombrie 2003.
3. *Legea nr. 26 din 29 februarie 2008*, M.Of. Nr. 168/ 05.03.2008.
4. *Preserving and revitalizing our intangible heritage „Living Human Treasures”*, Veneția, 1999.

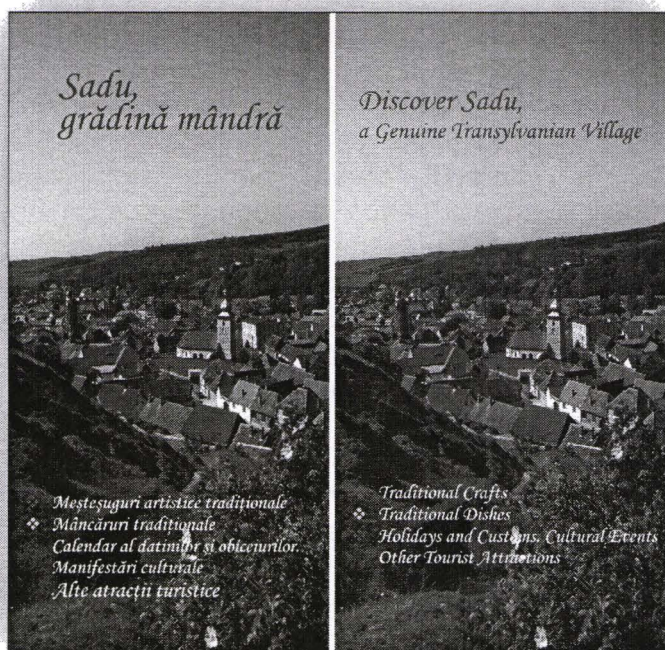
ETHNO AND ECO TOURIST ROUTES IN MĂRGINIMEA SIBIULUI AREA

According to *UNESCO Convention for the Safeguarding the Intangible Cultural Heritage* adopted on October 17, 2003 in Paris and to the Law No 26/ February 29, 2008 adopted by the Romanian Parliament regarding the preserving of intangible or immaterial heritage "the intangible cultural heritage means the practices, representations, expressions, knowledge, skills – as well as the instruments, objects, artefacts and **cultural spaces associated therewith** – that communities, groups and, in some cases, individuals recognize as part of their cultural heritage".

Mărginimea Sibiului (region made up of the villages around the city of Sibiu) is known as a representative area for its elements of Romanian traditional art that were genuinely preserved along the time and were handed down towards the new generations. It is a real ecomuseum, a region bordered not by its geographical limits, but by its cultural identity that is emphasized by the harmony between landscape, people, architecture, history, agriculture, old traditional crafts and customs.

„ASTRA” Museum through its Programme that comprises various folk festivals and fairs of traditional arts and crafts safeguards since 1983 everything that is related to the immaterial patrimony, especially the traditional crafts.

Recently were developed two important projects that have as goal the touristic promotion of the villages around Sibiu. Thus, were issued two bilingual brochures: **Discover Sadu, a Genuine Transylvanian Village/ Sadu, grădină mândră** and **Traditional Crafts Road/ Drumul Meșteșugurilor Tradiționale în Mărginimea Sibiului** that present for both Romanian and foreign tourists the traditional crafts and customs preserved till nowadays.

RELAȚIILE PUBLICE PENTRU MUZEE - GEN PROXIM ȘI DIFERENȚĂ SPECIFICĂ – EXPERIENȚA MUZEULUI DE ETNOGRAFIE UNIVERSALĂ „FRANZ BINDER”

Alexandra Elena TODORAN

Relațiile publice, deși acceptate ca disciplină de studiu de ceva timp, se zbat încă într-o junglă de definiții (472 inventariate de R. F. Harlow într-un studiu efectuat în 1976). Câțiva numitori comuni s-au stabilit, însă, și aceștia se referă mai degrabă la activitățile specifice relațiilor publice, activități pe baza cărora ne vom alcătui și noi expunerea.

Conform Societății Relațiilor Publice din SUA activitățile din relații publice se referă, la modul general, la: *informarea publică* (publicity - diseminarea neplătită a unor mesaje planificate pentru a mări interesul publicului pentru o organizație / persoană), *comunicarea* (communication), *afacerile publice* (managementul relațiilor cu agențiile guvernamentale și grupurilor care ajută la deciderea politicilor și a legislației publice), *managementul problemelor* (identificarea, prevenirea și răspunsul sistematic planificat la problemele de politică publică și la crizele care ar putea afecta organizația), *relațiile guvernamentale* (lucrurile cu agențiile care reprezintă puterea legislativă și executivă pentru o anumită organizație), *relațiile publice financiare* (gestionarea relațiilor cu acționarii unei organizații și cu comunitatea investitorilor), *relațiile cu comunitatea* (între organizație, cetățenii / grupurile din zona geografică în care acționează organizația), *relațiile cu industria* (tratarea și comunicarea cu organizațiile din aceeași ramură de activitate din care face parte organizația) *relațiile cu minoritățile* implică lucrul și comunicarea cu persoanele și cu grupurile care aparțin minorităților rasiale sau etnice, *publicitatea* (advertising), *activitățile agentului de presă* (producerea de evenimente special pentru presă), *activitățile de promovare* (elaborate pentru a crea și a stimula interesul pentru o persoană, un produs, o organizație sau o cauză), *relațiile cu presa* (adică ansamblul activităților susținute pentru a face cunoscută o organizație sau pentru a răspunde la interesul presei pentru organizație) și *propaganda* (care presupune eforturi susținute pentru a influența opiniile unui public cu scopul propagării unei doctrine)¹.

Aceste activități, în formă teoretică, sunt un summum al experienței acumulate în cei peste 100 de ani de practică de relații publice, aplicabile în varii domenii sub diverse forme și nu întotdeauna în formație completă.

Forma și gradul lor de manifestare sunt determinate, în mare măsură, de domeniul de aplicare. Spre exemplu, dacă relațiile publice pentru organizațiile „profit” includ un factor defensiv puternic, menit să protejeze organizația de atacuri și să o apere în cazul în care este afectată de o criză, în cazul organizațiilor culturale, văzute drept „băieții buni” ai societății, componenta defensivă este minimizată, punându-se în prim plan activitățile de informare, educare și persuadare a publicului, relațiile cu comunitatea și cu mediile de afaceri în vederea strângerii de fonduri etc.

¹ După Newsom, Doug, VanSlyke, Turk, Kruckenberg, Dean, *Totul despre relațiile publice*, Iași, Editura Polirom, Iași, 2003, cap. 1, pp 18-19.

Muzeele se încadrează și ele în sfera organizațiilor culturale, dar au și anumite trăsături specifice, care le diferențiază de celelalte organizații culturale, iar muzeele de etnografie universală se diferențiază, la rândul lor, de muzeele de alt profil (artă, arheologie etc.) sau de alt grad de răspândire (națională, regională etc.). Acest lucru se traduce printr-o și mai mare specializare a activităților de relații publice prin raportare la profilul etnografic și universal.

Pe lângă toate aceste diferențieri, asupra relațiilor publice practicate la nivelul Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” se exercită și alte presiuni care țin de istoria, contextul economic, geografic și instituțional în care acesta își desfășoară activitatea.

În domeniul relațiilor publice elementul esențial de la care ar trebui să pornească toate celelalte activități, este definirea segmentelor de public. Cunoașterea publicurilor țintă oferă posibilitatea de a edita mesaje mult mai bine țintite, ca răspuns la nevoi concrete și diferite de la un public la altul. În plus, și canalul de informare va fi mai ușor de selectat.

Experiența acumulată în cadrul Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” în anul 2008, arată că publicurile acționează independent de expunerea mediatică a evenimentelor, alții fiind factorii care determină comportamentul de vizitare.

Luând un exemplu concret, deși expoziția temporară „Costume tradiționale din Peru” a fost puternic mediatizată, apărând în peste 14 publicații și 7 posturi radio – tv dintre care și unul național, numărul vizitatorilor a fost de 436 de persoane în șase săptămâni, incluzând ziua vernisajului, față de 363 de vizitatori (dintre care 263 de bilete de 1,5 lei vândute, deci pentru copii, elevi și studenți) înregistrați într-o singură săptămână (3-8 iunie), penultima săptămână de școală pentru elevi sau chiar 271 dintre care (178 de bilete de 1,5 lei) în săptămâna anterioară acesteia (27.05-01.06). Iar situația este asemănătoare și în cazul celorlalte două expoziții temporare desfășurate pe perioada verii și implicit cea a vacanței școlare.

Concluzia pe care trebuie să o tragem din aceste cifre este că elementul *determinant* pentru vizita la muzeu nu este expunerea mediatică, aceasta fiind doar elementul informativ, fără îndoială, esențial dar nu suficient pentru determinarea comportamentului.

Aceleași cifre indică și că turiștii veniți din alte țări nu sunt un public major pentru Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”. În perioada vacanței (iunie-septembrie) nu se înregistrează o creștere deosebită a numărului persoanelor adulte care au vizitat Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, iar numărul total de vizitatori este mai scăzut decât în perioada școlară (numărul elevilor/studenților scade la aproape același nivel ca al adulților).

Din punctul de vedere al unui specialist în relații publice acest lucru s-ar traduce, în primul rând prin intensificarea relațiilor cu instituțiile de învățământ și apoi prin nevoia de identificare exactă a opțiunilor publicului și apoi prin schimbarea / înmulțirea mesajelor și a mijloacelor de diseminare a acestora.

Experiența Noptii Muzeelor (afluxul de vizitatori) confirmă nevoia de identificare a opțiunilor publicului; de ce au ales oamenii să vină la Muzeul Franz Binder? Pentru că intrarea era gratuită, datorită temei, pentru că vizita s-a făcut noaptea sau din alt motiv?

Răspunsul, care ar duce la trasarea unor strategii de comunicare viitoare, se poate obține printr-o anchetă pe bază de chestionar, care ar ajuta la identificarea motivațiilor publicului sau prin metoda focus - grup, potrivită pentru cercetarea opiniilor publicului și care ar oferi și o imagine calitativă a expozițiilor / activităților muzeale.

Bineînțeles, aceste cercetări nu sunt unele inovatoare. Muzeele din întreaga lume (printre care și Metropolitan Museum din New York, The Museum of Modern Art,

Musée du Louvre etc.)², le practică, mai ales de că, pe lângă apelul din ce în ce mai frecvent la sponsorizări și donații, sunt nevoite să-și crească „vânzările” ca răspuns la reducerea fondurilor guvernamentale.

Situația Muzeului Franz Binder nu este una mult diferită, așa încât în viitorul apropiat sperăm ca aici să stea scrise *rezultatele* unor astfel de studii, declanșate pe baza concluziilor anului 2008, și strategiile de promovare bazate pe rezultatele studiilor.

Din experiența acumulată până în acest moment, la nivel de strategii s-ar impune ca, pe lângă sigla deja existentă, al cărui uz trebuie intensificat, să se creeze un slogan care să însoțească sigla și toate mesajele publicitare, și să se stabilească alte elemente de identitate vizuală (imagini repetitive, reprezentative pentru muzeu, care să sugereze caracterul său etnografic universal, nu doar cea a fațadei utilizată până acum și a mumiei egiptene cu sarcofag, chiar dacă aceasta constituie o atracție deosebită).

Pe lângă acestea, ar trebui să devină un laitmotiv, în promovarea la nivel național, mesajul care prezintă „oferta unică de vânzare”³ a Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” - faptul că este primul și singurul muzeu de etnografie extraeuropeană din România.

Pe de altă parte, problema fondurilor se traduce în termeni de relații publice prin activitățile de relaționare cu investitorii, cu forurile superioare și cu posibiii sponsori și donatori.

Mentținerea unui grad de mulțumire cât mai înalt în rândul principalului ordonator de credite (în cazul nostru Consiliul Județean), se face și prin punerea într-o lumină cât mai favorabilă a activităților (de cercetare, expoziționale, de editare de publicații) muzeului, prin evidențierea aspectelor pozitive, fără a ascunde adevărul. Calitatea activității ține de întreaga instituție iar valorificarea imagistică a acestei activități este de natura relațiilor publice.

În ceea ce privește sponsorizările, este de preferat ca activitatea de contractare a lor să se facă de către departamentul de relații publice - mai ales în cadrul unui complex muzeal care include mai multe departamente, așa cum este Complexul Național Muzeal „ASTRA” - și nu de fiecare organizator de eveniment în parte, pentru a se evita supralicitarea surselor (cererea de sponsorizări aceleiași surse de mai multe ori la intervale scurte de timp și mai ales de către reprezentanți diferiți ai aceleiași instituții).

Pentru a obține resurse financiare este nevoie ca evenimentele organizate să fie calitativ superioare și promovate cât mai bine. Astfel încât, sfera relațiilor publice se răsfrânge și asupra organizării expozițiilor, evenimentelor culturale, simpozioanelor, conferințelor etc. chiar dacă acestea vin ca îndeplinire a funcției de valorificare cultural educativă a patrimoniului muzeal și revin ca sarcină de lucru muzeografilor.

Implicarea personalului de relații publice trebuie să se mențină, însă, la nivelul de promovare, mediatizare, organizare a deschiderii, obținerii de fonduri suplimentare și nu să pătrundă până la nivel de organizare expozițională - tematică - parte care-i revine responsabilului de eveniment sau muzeotehnică, parte care-i revine arhitectului sau designerului de expoziție.

În lipsa tuturor acestor personaje, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” își asigură aceste funcții, în mare parte prin activitatea personalului secției

² Vogel, Carol, *Dear Museumgoer: What do you think?*, în The New York Times, 20 dec. 1992, la adresa <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9E0CE1D61530F933A15751C1A964958260>, în data de 14.01.2009

³ „Unique sale proposition” – strategie de relații publice care propune evidențierea acelu element caracteristic unic, cu scopul de a distinge și identifica o organizație / un personaj ca posibilitate singulară de satisfacere a unei nevoi și deci ca o atractivitate maximă.

(cercetătorul științific, muzeografii, supraveghetorii etc.), departamentul de Marketing și relații publice al Complexului Național Muzeal „ASTRA” realizând partea de contacte cu presa și distribuire a afișelor și asigurând astfel informarea publicului cu privire la evenimentele în desfășurare.

Cât despre latura de relaționare (corespondența, stabilirea contactelor etc.) ea incumbă tot Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”, mai ales că, sfera aceasta de relații se diferențiază de a celorlalte departamente ale Complexului Național Muzeal „ASTRA”, tocmai datorită caracterului de etnografie universală.

Corespondența cu reprezentanțele diplomatice acreditate în România, adevărați purtători de cuvânt ai celorlalte popoare cu tot ce au ele reprezentativ, cu alte muzee din țară și din străinătate (parteneri în cercetarea și promovarea patrimoniului cultural internațional), cu prietenii muzeului (colaboratori și purtători ai imaginii și ai relațiilor muzeului în cele mai variate medii) este o prioritate pentru Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”.

Acest tip de activitate, care ține, în mod normal, tot de sfera relațiilor publice, atunci când are resursele și se poate ridica la un nivel profesionist (editarea de newslettere pentru aceste categorii speciale de public, expedierea de materiale informative, promoționale, reunirea lor pe forumuri de Internet etc.) este un resort excelent pentru celelalte acțiuni din cadrul muzeului (poate atrage mai multe fonduri, poate aduce informații mai bogate și un public mai numeros la muzeu, poate preveni și combate crizele, poate construi punți de legătură între popoare din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii).

Și în sfârșit, spuneam mai sus că: *„dacă relațiile publice pentru organizațiile „profit” includ un factor defensiv puternic (...), în cazul organizațiilor culturale, văzute drept „băieții buni” ai societății, componenta defensivă este minimizată (...).* Trebuie să înțelegem că a minimiza nu înseamnă a omite cu totul. Există și în cazul muzeelor anumite riscuri care trebuie luate în considerare, și pentru care e necesar să se pregătească strategii anticriză, răspunsuri de politică potrivite etc.

Dintre acestea cel mai frecvent este furtul și traficul ilegal de bunuri, problemă cu care Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” nu s-a confruntat până în prezent, dar în privința căruia ar trebui să își pregătească o strategie de prevenire și de reacție, aplicabilă oricând.

Alta este problema care s-ar fi putut transforma într-o criză puternică - retrocedările. Restrâns, la ora actuală, doar la spațiul expoziției de bază, cu o sală de expoziții temporare ocupată de depozite și alta, de rezervă, în curs de renovare, activitatea sa expozițională temporară este practic paralizată pentru câteva luni.

În plus, Casa Hermes, sediul Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder” și al birourilor Complexului Național Muzeal „ASTRA”, a fost subiectul unei cereri de retrocedare, din fericire, respinsă ca fiind nefondată.

Aceste două crize, neprevăzute, și pentru care nu s-a pregătit un plan anticriză prealabil, dar la care s-a răspuns cât mai bine cu putință, ar putea fi fructificate, din punct de vedere al relațiilor publice prin apelul la solidaritatea umană, la susținerea comunității și nu în ultimul rând prin răsfrângerea aspectelor negative asupra celor care au determinat criza, subliniindu-se puternic nefundamentarea cererii de retrocedare și deserviciile aduse comunității prin restrângerea forțată a ofertei de servicii culturale (ocuparea sălii de expoziții de la parterul Casei Hermes care urma să fie transformată în Galerii de Artă Populară Universală au lipsit comunitatea de posibilitatea achiziționării unor obiecte originale, puțin accesibile, de artizanat extraeuropean).

Iar în ceea ce privește muzeele cu colecții universale se adaugă și problema cererilor de restituiri de obiecte din partea statelor sau comunităților cărora le-au aparținut anterior. Unele dintre cele mai mari muzee din lume care dețin colecții

universale (printre care și State Museum din Berlin, Solomon R. Guggenheim Museum, din New York, Muzeul Luvru din Paris, Prado din Madrid și The British Museum) au început deja să reacționeze la această problemă, adoptând o atitudine comună, echilibrată și deschisă față de această problemă, alegând să analizeze fiecare revendicare în parte, dar susținând că „muzeele servesc nu doar cetățenii unei națiuni ci populația fiecărei națiuni. Muzeele sunt agenți ai dezvoltării culturale, a căror misiune este de a încuraja cunoașterea printr-un proces continuu de reinterpretare. Astfel, a îngusta ținta (sfera) muzeelor ale căror colecții sunt diverse și multifacetate ar fi un deserviciu adus tuturor vizitatorilor.”⁴

Iată deci, un răspuns „diplomatic”, rezultat desigur al unor îndelungi discuții, și care poate fi interpretat atât ca o politică publică cât și ca o activitate de relații publice.

Pentru a se alinia muzeelor de talie internațională, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” va trebui să adopte și el, o atitudine în fața acestei probleme, chiar dacă obiectele din patrimoniul său nu sunt obținute ca rezultat al colonizării sau prin alte mijloace puse sub semnul întrebării.

Acestea sunt numai câteva dintre punctele de întâlnire între relații publice și muzee, temă care s-ar putea extinde pe mult mai multe pagini, și care are resurse nelimitate, cel puțin la nivel de strategii, tactici, programe, campanii de relații publice, analize mediatice și imagologice etc., și pe care o vom dezbate, în articole viitoare, pe subiecte mai restrânse.

Bibliografie:

1. Wilcox, L. Dennis, Ault, Philipp H., Agee, Warren K., *Public Relations. Strategies and Tactics*, 4th Edition, Harper Collins College Publishers, New York, 1995.
2. Florescu, Radu, *Bazele Muzeologiei*, Centrul de Pregătire și Formare a Personalului din Instituțiile de Cultură, București, 1999.
3. Newsom, Doug, VanSlyke, Turk, Kruckenberg, Dean, *Totul despre relațiile publice*, Iași, Editura Polirom, 2003.
4. *Declaration on the Importance and Value of Universal Museums*, în revista ICOM News, nr. 1 din 2004, p. 4.
5. Vogel, Carol, *Dear Museumgoer: What do you think?*, în “The New York Times”, 20 dec. 1992, la adresa <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9E0CE1D61530F933A15751C1A964958260>, în data de 14.01.2009.

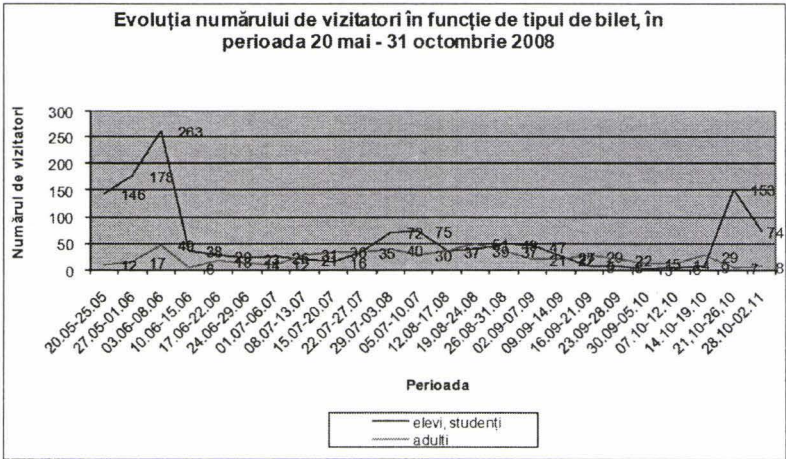
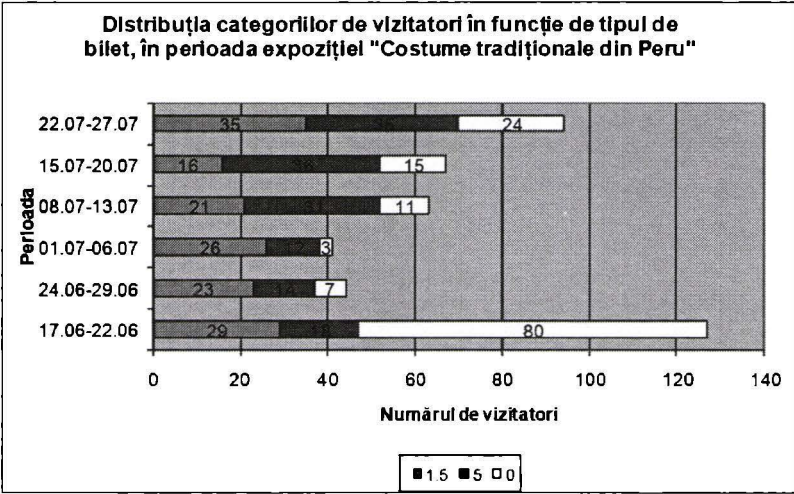
⁴ Trad. n. după *Declaration on the Importance and Value of Universal Museums*, în „ICOM News”, nr. 1 din 2004, p. 4

LES RELATIONS PUBLIQUES POUR LES MUSEES – GENRE PROXIMAL ET DIFFERENCE SPECIFIQUE – L'EXPERIENCE DU MUSEE D'ETHNOGRAPHIE «FRANZ BINDER»

Les relations publiques sont aujourd'hui au cœur des activités de communication des institutions. Incontournables et d'une grand importance, elles peuvent faire la différence entre le succès et l'échec d'une activité. Les relations de presse efficaces permettent d'augmenter la visibilité d'une institution dans les médias. Elles offrent l'ocasion d'obtenir plus en payant moins. Puis, les relations publiques, permettent de projeter l'image souhaitée. Elles augmentent la notoriété de l'institution et contribuent à son positionnement strategique.

Cet article passe en revue brievement les relations publiques en theorie et leur particularités pour les institutions muséales, à partir de l'experience du Musée d'Ethnographie „Franz Binder”.

CAPITOLUL IV

INFORMATIZAREA PATRIMONIULUI ȘI IMAGINII MUZEULUI

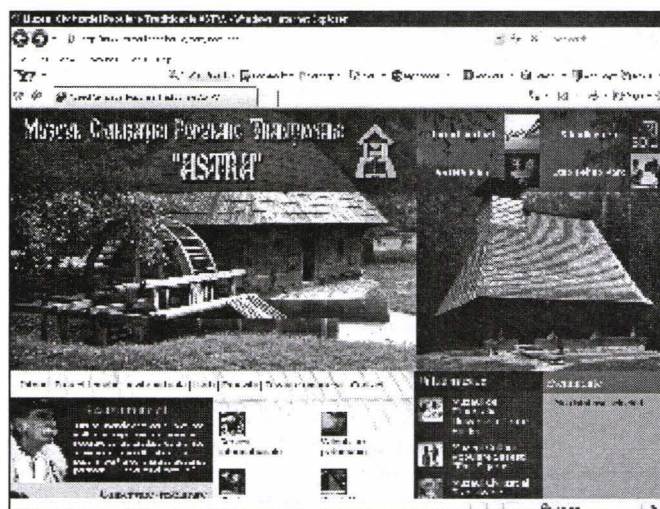
UN NOU FORMAT AL SITE-ULUI MUZEULUI CIVILIZAȚIEI POPULARE TRADIȚIONALE „ASTRA”

Mihaela BASARABĂ

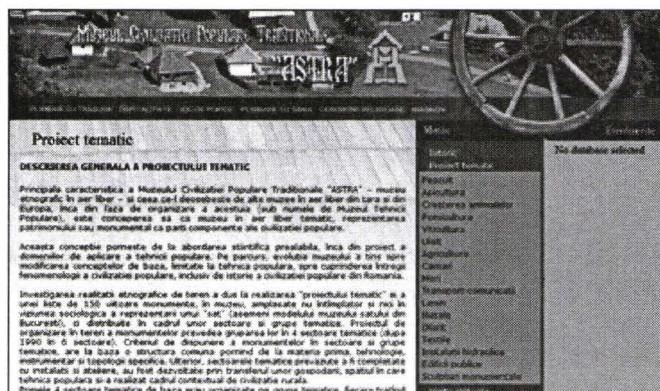
Anul 2007 a adus noutăți și din punct de vedere informatic în cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, prin crearea unui nou site de prezentare a Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”: www.muzeulinaerliber.ro

Proiectul a fost realizat în colaborare cu Universitatea Tehnică din Cluj, finanțarea fiind asigurată prin Administrația Fondului Cultural Național.

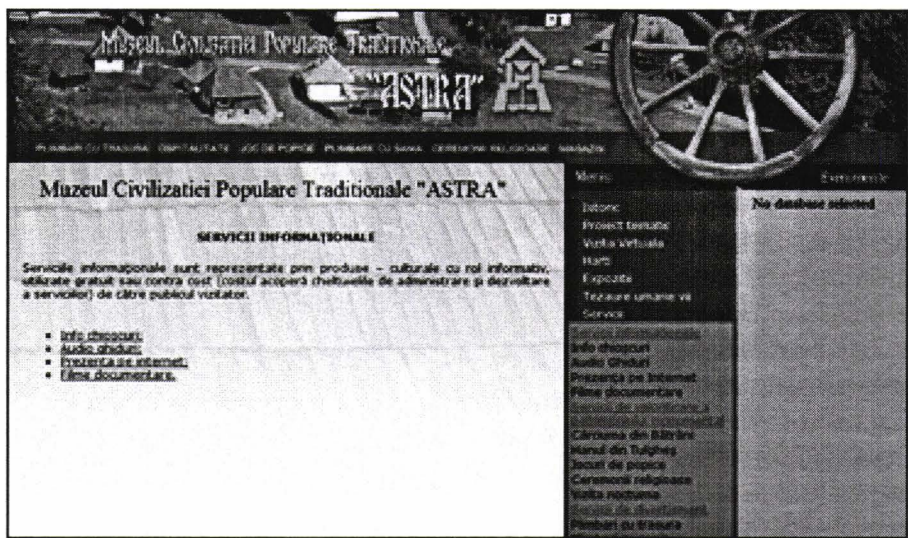
Realizarea, de o valoare excepțională, face posibilă vizitarea virtuală a Muzeului în aer liber, iar secvențele video, evenimentele, prezentarea expozițiilor din cadrul muzeului, a serviciilor oferite, panoramele sunt doar câteva din șirul de elemente care fac din noul site o prezență deloc neglijabilă în spațiul virtual.

Site-ul este structurat pe mai multe planuri: prezentarea istoricului muzeului, urmată de o descriere amănunțită a sectoarelor tematice și de vizita virtuală a muzeului, cu posibilitatea de a admira interioarele din fiecare gospodărie.

Prezentarea expozițiilor și a evenimentelor aduce un plus de informații culturale, iar, pentru cei care vor să se bucure de serviciile noastre oferim detalii suplimentare despre activități de instruire, dar și de agrement, cum ar fi: plimbările cu trăsura sau cu sania, jocul de popice, ceremoniile religioase etc.

A NEW SITE PRESENTATION OF „ASTRA” THE MUSEUM OF TRADITIONAL FOLK CIVILIZATION

In 2007 „ASTRA” the National Complex Museum brought also many novelties in the department of information–documentation. It was achieved by a new site presentation of „ASTRA” the Museum of Traditional Folk Civilization: www.muzeulinaerliber.ro

The project was realized in collaboration with the Technical University, Cluj City and was financed by the Administration of the National Cultural Fund. The virtual visit of the open air museum is available now on the site, and includes the video shots, the events, the exhibitions displayed in museum, the services and facilities and the scenery surrounding the whole museum. Nevertheless the new site is a remarkable presence in the virtual field. The site is structured on even more plans such as: the history of the museum followed by a detailed description of the thematic sectors and by the virtual visit of the museum with the possibility of visiting and admiring the interiors of each homestead; extra cultural information offered by the presentation of the exhibitions and the events that took place in museum; for those who wish to enjoy the time spent in museum they are offered rich and varied services and more details about the educative and entertainment services (rides with carriages and sledges driven by horses, bowling, rowing boats on the lake, religious services etc).

MODERNIZAREA PLATFORMEI DE DIGITIZARE A PATRIMONIULUI LA MUZEUL „ASTRA”

Mihaela BASARABĂ
Paul NEMEȘ

Programul *Dezvoltarea infrastructurii de digitizare a patrimoniului Muzeului „ASTRA”* se constituie dintr-o aplicație de tip Internet/Intranet ce are la bază servicii de baze de date cu valoare adăugată.

Ținând cont de faptul ca Muzeul „ASTRA” are între 1000 și 2000 de vizitatori lunari pe site-ul actual (www.muzeulastra.ro), găsim oportună actualizarea și incrementarea acestuia la nivel de aplicații de interfațare cu vizitatorii și în special la nivelul dezvoltării de comunități. (Foto 1)

Scopul portalului Complexului Național Muzeal „ASTRA” este în principal acela de prezentare a muzeelor ce compun complexul muzeal și a colecțiilor acestora, asigurând aplicațiile necesare muzeografilor pentru completare și actualizare, incluzând aici și adăugarea de noi colecții. Complementar acestuia, se urmărește și asigurarea unei interfațe eficientă cu vizitatorii precum și crearea unor grupuri și comunități conexe activității muzeale.

Obiectivele acestui set de aplicații sunt de largă deschidere a porților muzeului către publicul virtual, de prezentare a ofertei muzeale și anume:

1. Proiectul tematic de prezentare a monumentelor este actualizat. În același timp s-a introdus o aplicație care să permită includerea de imagini ale obiectelor specifice zonei din care provine fiecare monument. Aplicația este în așa fel gândită încât poate fi administrată și actualizată periodic de personalul de specialitate din cadrul muzeului. Totodată este realizată și o mapare pe monumente a informațiilor despre cultura și civilizația populară din zona respectivă: arhitectură, artă populară, port, tradiții, obiceiuri, mituri etc.
2. Transpunerea expozițiilor muzeale temporale în expoziții permanente pe internet prin introducerea machetelor funcționale ale sistemelor hidraulice din cadrul Etno-Tehno-Parc.
3. Prezentarea instalațiilor asociate cu monumentele existente în muzeu.
4. Explicarea conceptelor și a pericolelor de degradare a acestora și ofertarea unei alternative pentru conservarea lor, relaționat cu interesul în creștere al celor ce doresc să păstreze și să restaureze obiecte vechi.
5. Prezentarea modului de lucru și de realizare a obiectelor de artă populară, asociată cu simbolistica specifică fiecărei zone etnografice.
6. Prezentarea colecției de fotografie etnografică și a fondului de carte existent în cadrul muzeului.
7. Prezentarea de vederi, download de wallpaper cu imagini din muzeu sau cu exponate.

La nivel conceptual, soluția transpune un set de procese și tehnologii care sprijină ciclul dinamic al informației digitale (conținut digital), aceasta din urmă putând lua formă de text (documente) sau fișiere multimedia (audio, video). Totodată aplicația pune temelile unei asocieri colaborative, independent de locație sau timp, creând premise pentru creșterea eficienței economice și înlăturarea barierelor de comunicare.

Utilizatorul navighează prin diversele secțiuni care alcătuiesc structura site-ului, accesând fișierele dorite (de tip text sau media - audio, video, imagini) și datele aferente, la care accesul este public. În acest sens, s-a implementat o serie de module pentru: *Galeria multimedia*, *Turul virtual*, *Calendarul evenimentelor*, *Știri*, *Căutare de informații*, *Forum*, *Newsletter*, toate acestea apelând la baza digitală de date.

Din interiorul portalului se poate accesa secțiunea de Intranet, dedicată personalului muzeului. Pentru acest lucru se folosesc un nume de utilizator și o parolă, respectându-se rolurile și drepturile stabilite de administrator. În această secțiune este gestionat, practic, întreg conținutul digital, al cărui ciclu de viață poate include următoarele etape: constituire, actualizare, publicare, traducere, arhivare, retragere. Astfel, managementul conținutului este un proces colaborativ, considerând, în principiu, următoarele roluri și responsabilități: autorul conținutului - responsabil pentru crearea și editarea conținutului; editorul - decide modalitatea de livrare a conținutului; publicistul - publică informația după autorizare; administratorul - gestionează accesul, sprijină utilizatorii; consumatorul/cel care vizualizează informația - în sfârșit utilizatorul final.

La nivel de administrare este definit rolul și drepturile de acces stabilite la nivel de management.

Programul prezentat mai sus ilustrează preocuparea constantă a specialiștilor din cadrul Centrului de Documentare și Informare în Etnologie „Cornel Irimie”, departament paramuzeal al Complexului Național Muzeal „ASTRA”, dar și interesul unităților muzeale direct responsabile de intensificarea și fluidizarea interacțiunii dintre muzeu (colecții, procese și activități, specialiști) și publicul virtual.

THE MODERNIZATION OF DIGITIZATION OF „ASTRA” MUSEUM PATRIMONY

The program *Development of the infrastructure digitization of „ASTRA” Museum patrimony* is an Internet/Intranet application based on data base services with added value.

The topic of the present paper is concerned to present the achievements of Astra Museum in this domain. The great number of the users (monthly 1,000-2,000) of the museum's site was the reason for what it was strictly necessary to adopt new informatics applications. The aim of the adopted portal is both to present the collections of the museum and to provide for applications the curators need in the process of updating and completing and for new collections to be included in. A complementary aim is to ensure a new interface with the visitors/users and to create groups and communities additional to the museum activities.

The objectives of this set of applications are a large gate open to the virtual public and to present the museum's cultural and touristic offer.

DIGITIZARE PENTRU PREZERVARE !

ETAPELE DIGITIZĂRII ARHIVEI DE IMAGINI A CENTRULUI DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ÎN ETNOLOGIE „CORNEL IRIMIE”

Liliana OPRESCU
Mihaela BASARABĂ
Lucica NOVAC

Digitizarea documentelor tradiționale în scopul conservării și prezervării colecțiilor, precum și al accesului rapid la informații este o prioritate a societății informaționale, acesta fiind procesul de convertire din mod analog, în mod digital, echivalent, recunoscut de computer. Pe lângă salvarea documentelor originale, prin conservarea lor (manipularea mult mai rară), digitizarea are ca obiectiv posibilitatea rapidă de acces la informație, consultarea simultană de către mai mulți utilizatori, precum și accesul de la distanță, cu impact asupra creșterii numărului de utilizatori și a categoriilor acestora. De asemenea, un document digitizat poate permite o mai bună citire, facilitează analiza detaliilor, compararea documentelor etc. Un alt obiectiv al digitizării este punerea în valoare a colecțiilor, în cazul de față a celor aparținând *Aparatului complementar*, prin expunerea unor imagini nepublicate, promovând astfel valorile naționale, și, de ce nu, contribuind la îmbogățirea fondului internațional digital.

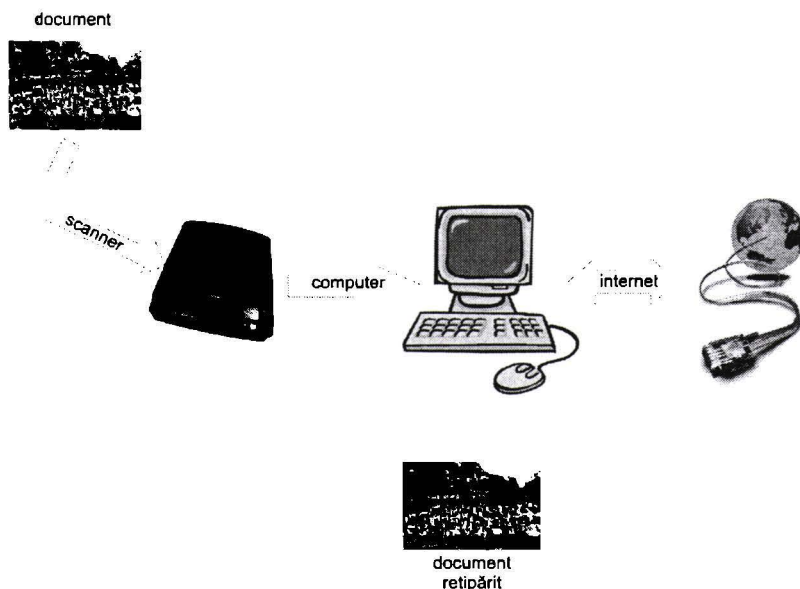
Încă din anul 1991, la înființarea Centrului de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”¹, a fost deschisă perspectiva dezvoltării unui sistem informatic individual. În decursul anilor s-a reușit informatizarea arhivei de imagini, prin crearea unui program bine structurat, alcătuit de un grup de specialiști (muzeografi și analiști programatori), executat cu ajutorul suportului *Paradox*, ce permitea regăsirea automată a datelor, după orice criteriu².

Pe această machetă s-a introdus o mare parte a informațiilor, ajutându-se la regăsirea datelor; „umplerea” câmpurilor a fost posibilă și datorită activității muzeografilor, care au lucrat anterior la crearea fișelor cu valoare predominant gestionară, ale căror informații au fost eficient folosite la descrierea documentelor și la generarea câmpurilor programelor. În acest fel s-a rezolvat problema regăsirii informațiilor, dar se dorea îmbunătățirea modului de păstrare și conservare a documentelor originale și a posibilităților de acces rapid la informațiile pe care le stocau. Astfel s-a demarat procesul de convertire a informațiilor de tip analog într-unul digital echivalent, adică digitizarea documentului.

Procesul de digitizare poate părea simplu, în aparență, întrucât este suficient un PC și un scanner pentru a crea copia digitală a unui document citibil. Totuși, când se iau în considerare probleme precum calitatea imaginii rezultate, formatul utilizat pentru stocarea ei, descrierea, destinația de utilizare și păstrarea ei, procesul devine mai complex.

¹ Ana Grama, *Centrul de informare și documentare în etnologie „Cornel Irimie” (1991). Prima restaurare a unui edificiu medieval din Sibiu vechi - Piața Mică (1997)*, în: Muzeul ASTRA. Istorie și destin. 1905-2000, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2002, p.349-356.

² Lucia Cușnir, *Prelucrarea automată a datelor în Muzeul „ASTRA”*, în: „Cibinium 1990-2000”, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2000, p. 283-287.

Linia de digitizare

Digitizarea informațiilor *Aparatului complementar* a început cu o echipă formată din trei persoane, fiecare specializată în domeniul său de activitate: **un analist programator** - creator al machetei de preluare date și imagine, realizată într-un limbaj virtual, *Dephi*, **un conservator** (gestionar al *aparaturii complementare*) - persoană care sprijină procesul de scanare a imaginilor și **un referent** - conector ce realizează „umplerea” câmpurilor create de programator și prelucrarea/atașarea imaginii scanate. Nucleul informațiilor provine din vechiul program, acum atașându-se imaginile și preluându-se noile înregistrări.

În momentul de față suntem în etapa de prelucrare a imaginilor virtuale, baza de date actuală cuprinzând 7.500 înregistrări dintr-un total de aproximativ 18.000, pe două paliere:

- Imaginile digitale sunt considerate imaginile nereproduse pe suport de hârtie, ele existând doar pe suport magnetic, executate prin fotografiere, la diferite manifestări ale muzeului din ultimii 4 ani;

- Procesul de scanare a fotografiilor din colecția de „grafică documentară” (realizate în studiouri/ateliere deschise în diverse orașe ale Transilvaniei între anii 1855-1918) se apropie de final, iar scanarea fotografiilor din colecția „fototecă” (imagini realizate după anul 1918-până în prezent) a ajuns la cifra de 8.654, acestea fiind supuse apoi procesului de digitizare.

Din anul 2007, Muzeul „ASTRA” derulează un proiect de modernizare a infrastructurii sale digitale, având ca finanțator principal Administrația Fondului Cultural Național. **Centrul de Excelență „ASTRA” pentru digitizarea patrimoniului muzeal**, proiect de infrastructură, are la bază o aplicație de tip Internet/Intranet, având ca scop prezentarea Complexului Național Muzeal „ASTRA” și a colecțiilor acestuia, implicat a fotografiei etnografice și a fondului de carte existent în cadrul muzeului.

Beneficiile muzeului aduse prin digitizarea patrimoniului se regăsesc în perimetrul informațional, științific, material etc., ducând, în mod direct la cunoașterea și creșterea cotației instituției. **Creșterea vizibilității colecțiilor:** Indexarea portalului printr-o puternică campanie de SEO (Search Engine Optimization), schimbul de link-uri cu cele mai renumite instituții muzeale, precum și racordarea la cele mai importante

rețele muzeale duc la creșterea vizibilității; **Încurajarea unor noi cercetări.** Prin vizibilitatea creată, colecțiile muzeului pot determina apariția unor noi cercetări; **Creșterea numărului de vizitatori:** Frumusețea și varietatea colecțiilor, spectacularul monumentelor de arhitectură populară din cadrul Muzeului „ASTRA” pot căpăta noi valențe prin digitizare și pot determina vizitatorul online să se decidă asupra destinației de vacanță; **Creșterea contactelor educaționale:** Muzeul „ASTRA” desfășoară un amplu program de pedagogie muzeală, încă din anul 2001. Creșterea atractivității pachetului educațional, printr-un sistem bazat pe eLearning, va duce la stabilirea de noi contacte, la creșterea cotei în rândul operatorilor culturali cu oferte educaționale; **Afacere web:** Portalul web al unei organizații este instrumentul major pentru distribuire de metah - în cazul nostru obiecte muzeale, expoziții, monumente de arhitectură populară, articole științifice. Expozițiile web, conținutul bazelor de date, lecțiile de pedagogie muzeală prin eLearning, eCommerce (muzeul are două galerii de artă populară) prin cerințele de autentificare asociate, servicii interactive, pot fi prezente pe un portal și pot fi integrate într-un plan de afaceri solid al muzeului. Nu în ultimul rând și **o bună imagine**, dirijată în sensul dorit, încurajează potențialele susținerii financiare, prin sponsori și finanțatori, o bună relație cu mass media; **Generarea de venituri** poate fi, tocmai o consecință a creșterii și direcționării corecte a imaginii muzeului realizate și prin digitizare. În cercetările efectuate de specialiști, cercetători, muzeografi, istorici, studenți etc. se pot utiliza mai ușor informații altfel greu se accesat, unele nebănuite (imagine și text), prin căutări, sortări și corelări. Cum, în general, imaginile optimizate pentru web nu pot fi utilizate în scopuri publicistice, ele pot fi furnizate doritorilor doar în conformitate cu drepturile de proprietate intelectuală, prin achitarea unor taxe legale; **Branding:** Muzeul își prezintă ofertele digitale. Utilizatorul asociază resursele digitale cu instituția care le prezintă. De aceea e nevoie ca și în instituțiile muzeale nivelul de credibilitate, să devină un brand de calitate.

În consecință, conform noilor practici din setul de activități moderne muzeografice, proiectul *Digitizare pentru prezervare!* propune realizarea unei platforme de digitizare și a unui mediu interactiv de comunicare pentru consultarea colecțiilor și cunoașterea tuturor ofertelor muzeului. În acest context vom crea baze de date relaționate, ce vor cataloga informațiile despre colecții și monumente muzeale, despre arhiva de imagini digitale, expoziții virtuale, fișierul bibliotecii etnologice și publicațiile Editurii „ASTRA MUSEUM”, precum și multe alte informații privind oferta de servicii a muzeului.

Înregistrări în baza de date a Arhivei de imagini
- la 30 decembrie 2008 -

Nr. crt.	Colecția	Înregistrări în baza de date
1	Foto + film	81.322
2	Desene	6.808
3	Diapozitive	10.636
4	Grafică	2.838
5	Poze digitale	7.500

PRESERVING THROUGH DIGITIZATION !

A priority of the informational society is the digitization of the traditional documents with the aim of conserving, preserving the collections and instant access to information. The digitization is the process of conversion from the analog device into a digital equivalent that can be seen by computer. Besides the safeguarding of the original documents by means of conservation the target of digitization is the possibility of instant access to information, the simultaneous consultancy by more users as well as the access at distance with impact upon the increasing the number and category of users. A digitized document allows also a better reading of it, facilitates the analysis of details, the comparison of documents, etc. Another objective of digitization is to bring to light the value of the collections, in our case those belonging to the Auxiliary apparatus. How can we do it? By exhibiting unseen or published images, and thus promoting the national values and at last completing the international digital fund.

As early as the Center of Ethnological Documentation and Information „Cornel Irimie” was founded in 1991 it has been already open and ready for the perspective of development of an individual informational system.

Starting with 2007 „ASTRA” Museum is working on a project of modernization its digital infrastructure. The main financial supporter is the Administration of the National Cultural Fund.

The infrastructure project *„ASTRA” the Excellence Center for Digitization of the Museum Patrimony* is based on Internet/Intranet application. Its purpose is to present the „ASTRA” National Complex Museum and its collections as well as the Ethnographic photos and the fund of books. Conceptual this device transposes a set of processes and devices that sustain the dynamic cycle of the digital information (digital content); and this, the last one can be turned into text (documents), multimedia files (audio, video). At the same time this application lays the foundations of a cooperative association, no matter of time or space. Thus new premises can be created to increase the economical efficiency and to remove the communication obstacles.

The project intends to accomplish a platform for digitization and an interactive communication with the possibility to consult over 15 related data basis. These will catalogue the information referring to collections and museum monuments, the documentary archive, the archive of the digitized images, the virtual exhibitions, the files of the Ethnological library, the publications of „ASTRA MUSEUM” publishing house as well as the information of the museum services.

CAPITOLUL V

CONSERVAREA ȘI RESTAURAREA PATRMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL ÎN ANII 2006-2008

PUNTE PESTE VEACURI. BISERICA CU HRAMUL POGORÂREA SFÂNTULUI DUH DIN COMPLEXUL NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA” SIBIU

drd. Silviu Octavian CIOCȘAN

Arhitectura bisericilor de lemn transilvănene denotă, peste veacuri, vigoarea unui neam care a reușit să-și înțeleagă chemarea. Aceste monumente ale geniului autentic românesc sunt, în forma lor actuală, produsul unui îndelung proces de dezvoltare, proces indisolubil legat de realitățile geografice, istorice, culturale, sociale și economice.

Aceste valori patrimoniale reprezintă una din podoabele de preț ale poporului român, mărturie vie a harismei unui neam binecuvântat de Dumnezeu cu simț estetic, armonie și echilibru spiritual¹.

„Monumentele istorice cuprind în sine mai multe lucruri: un meșteșug de a clădi care nu se mai obișnuiește, o frumusețe care nu se mai poate îndeplini și, pe lângă acestea, o sumă mai mare sau mai mică de amintiri, ceva din viața oamenilor care s-au strecurat rugându-se, luptând, trăind între acele ziduri...”².

Fiind o punte între cer și pământ, ele trădează una din valorile definitorii ale sufletului românesc, anume smerenia sa căci, fiind de dimensiuni reduse, ele aduc românului Cerul mai aproape.

Dacă le privești ai sentimentul că sunt asemenea unor făclii înălțate spre cer și întreținute de dragoste, jertfă și credință, gata să încâlzească inima celor ce aleargă la ele cu credință.

Lipsite de monumentalitatea edificiilor durate din piatră, bisericile de lemn vădesc o legătură strânsă cu casa țărănească, lucru sesizat de marii cercetători ai arhitecturii populare românești: Paul Petrescu, Coriolan Petranu, Atanasie Pop, Ion Opriș, Eugenia Greceanu, Ioana Cristache-Panait și mulți alții³.

Unitatea tehnică, tipologică și ornamentală, care caracterizează aceste repere de simțire românească, mărturisește realitatea de netăgăduit a transiterii tainelor dăltuirii, sculpturii și picturii din generație în generație, împreună cu credința strămoșească și iubirea de patrie. Meșterul dădea viață lemnului cu vocația creatorului de geniu, cu smerenia slujitorului chemat la misiune și înflăcărat de spiritul creator.

Trăind într-un spațiu creștinat de Sfântul Apostol Andrei, meșterul popular, acest anonim de geniu, a învățat să cultive frumusețile spirituale ale Bizanțului Ortodox și, trecându-le prin filtrul geniului creator românesc, a cititorit bisericile de lemn cu vigoarea tinereții fără bătrânețe.

¹ Man, Grigore, *Biserici de lemn din Maramureș*, Baia Mare, Editura Proema, 2005, p.3.

² Iorga, Nicolae, *Cum s-ar cuveni să se îngrijească monumentele istorice?*, În: *Semănătorul*, 14 noiembrie 1904, p. 721, cf. Ioana Cristache Panait, *Biserici de lemn monumente istorice din Episcopia Alba Iulia, mărturii de continuitate și creație românească*, Alba Iulia, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Albei Iulia, 1987, p.15.

³ Man, Ioan Eugen, *Biserici de lemn din județul Mureș, monumente de artă populară românească*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2004, p. 5.

Dacă vom încerca un exercițiu și vom merge în satele transilvănene, vom înțelege că în jurul bisericilor de lemn, în cimitirele vetrelor vechi de sat, precum și în preajma casei țărănești, timpul s-a oprit, după ce strădania colectivă și anonimă a atins apogeul. Nu știu dacă o astfel de realitate a fost generată de un sănătos spirit de conservare sau de o frângere a filonului creator al țaranului dăltuitor, sculptor sau pictor, întrerupere generată de o pervertire inerentă. Cert este că ea există, chiar dacă s-a manifestat diferit, din punctul de vedere a intensității și al duratei, în diferitele zone ale țării.

Definitiv în analiza bisericilor de lemn transilvănene este apartenența lor la vastul domeniu al creație populare, fiindu-le propriu tot ce implică acest concept, anume atât anonimatul meșterului popular și al zugravului bisericesc – în foarte multe cazuri - cât și perpetuarea unei tradiții multiseculare în spațiul construcțiilor tradiționale. Fără a intra într-un areal propriu studiilor comparate, considerăm că se impune a aminti, cel puțin pentru unele zone, tendința amplasării acestor edificii la marginea pădurilor, în imediata vecinătate a muntelui, în vetrele vechi de sat, fapt izvorât din dorința protejării spațiului sacru: biserica și cimitirul.

Referindu-ne la planimetria bisericilor de lemn, trebuie precizat că aceasta are la bază construcția de lemn profană ce a suferit, din dorința adaptării la necesitățile liturgice, transformări esențiale. Fiind un spațiu eclezial era necesară existența unui Sfânt Altar, loc de manifestare al prezenței Duhului Sfânt la Epicleză, al unui Naos, în Biserica Primară, locul credincioșilor - a celor botezați - iar ulterior, mai ales în Transilvania, spațiul rezervat creștinilor de parte bărbătească și a unui Pronaos, la început rezervat catehumenilor, adică celor nebotezați, iar mai apoi loc de închinare pentru partea femeiască. Prezența Tindei, fără a fi generalizată, se consemnează la foarte multe biserici, nu numai de zid, ci și de lemn, funcționalitatea ei stând în legătură cu catehumenii care, după ce părăseau biserica la cuvintele preotului: „Cei chemați ieșiți! Toți care sunteți chemați ieșiți!”, se retrăgeau în imediata apropiere a intrării spre a-și continua rugăciunea.

Trecând din sfera generalului în cea a particularului, propunem analizei biserica cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”, strămutată din satul Dretea, în Complexul Național Muzeal „ASTRA” din municipiul Sibiu (Foto 1)⁴.

Încercând un scurt istoric al monumentului bisericesc, se cuvine să precizăm că, înainte de strămutare, biserica din lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” se afla în partea de nord a satului Dretea, comuna Mănăstireni, județul Cluj. Se presupune că lăcașul de cult datează din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, fiind ridicat la anul 1672.

Datarea ne este confirmată de o serie de elemente constructive, specifice bisericilor de lemn din zonă ridicate în aceeași perioadă, cum ar fi biserica din Nadăș, Bica, Dingăul Mare, Dingăul Mic sau Berind. Spre exemplu la Berind, ca și la Dretea, în pereții absidei centrale și Naosului se găsesc practicate deschideri circulare care au îndeplinit, la ridicare, funcția de ferestre. La fel ca și bisericile din Berind, Sumurduc, Sard și Ticu Sat, biserica din Dretea are planul dreptunghiular pentru Pronaos și Naos și absida poligonală. De asemenea, tipul de construcție al turnului în formă de prismă dreaptă, formată din patru stâlpi de stejar fixați pe grinzile transversale ale Pronaosului și întăriți prin câte două contrafișe pe fiecare latură, sunt elemente specifice bisericilor de lemn de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

⁴ Fondul fotografic ce însoțește descrierea bisericii de lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” aparține Bazei de date a firmei S. C. Cons - Art. S.R.L.

Această datare nu este confirmată de Repertoriul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, care amintește anul 1214 ca fiind leatul de construcție al lăcașului de cult⁵.

O inscripție cu caractere chirilice, executată în culoare neagră și încadrată compozițional pe Catapeteasmă, în registrul superior, menționează:

„Acest fruntariu svântu l-au răscumpărat Nistor Gheorghie cu feciorii lui, cu Gherman și Nistor și cu Gavrilă și cu gazda lui Măria pentru pomenirea lor. Anu(l) de la Hs. 1742.”, acesta fiind considerat anul de execuție a picturii.

Cercetătorii consideră că scena Răstignirii zugrăvită pe Catapeteasma bisericii cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”, are o serie de analogii stilistice cu arta lui Nechita Zugravul (1740-1775), pictor deosebit de activ în zona Clujului și a Huedinului⁶.

Aceeași dată consemnată de inscripția ante menționată este confirmată și de o însemnare făcută în 8 mai 1903 de către preotul Ioan Leheny pe o Sfântă Evanghelie.

Inscripția, cu caractere chirilice, menționează:

„Sfânta biserică din Dretea, precum am aflat scris într-un orologiu vechi s-au edificat în anul 1672, fiind preot popa Mihai.”

Pe aceeași Sfântă Evanghelie mai există o însemnare făcută de preotul Augustin Pop la data de 12 martie 1937 și care spune:

„Această masă au plătit Lupșa Grigor și cu Gârboan Petre și cu Lupșa Teodora ca să le fie lor pomană în veci. Anul de la Hristos 1737.”

Credem că este vorba despre tetrapodul de la Bărbați.

În curgerea veacurilor, monumentul a suferit o serie întreagă de modificări, cea dintâi consumându-se în perioada anilor 1860-1870, când pridvorul a fost inclus în Naos și Pronaos pentru a se mări spațiul interior destinat credincioșilor.

În afara modificărilor amintite anterior, biserica a mai suferit o serie întreagă de intervenții, a căror datare nu se cunoaște, dar care erau evidente înainte de restaurare. În acest sens, trebuie precizat că:

- în Sfântul Altar s-au practicat două străpungeri pe pereții de nord și de est, destinate unor mici ferestre, care au secționat parte din pictura interioară;
- pe pereții de nord și sud, atât ai Naosului cât și Pronaosului, s-au practicat cinci deschideri destinate ferestrelor, și acestea conducând la pierderea picturii originale;
- peretele de vest al Naosului (peretele de est al Pronaosului) a fost secționat pe o înălțime de circa 1,10 m pentru participarea femeilor la slujba religioasă;
- cafasul, printre cele mai recente intervenții, a secționat și el parte din pictura bolții Naosului dar și a pereților de nord și sud;
- întreaga pardoseală din Sfântul Altar, Naos și Pronaos este din lemn, fiind refăcută recent;
- la exterior, biserica a fost acoperită cu tablă subțire, zincată, pereții căptușiți cu blăni dispuse vertical, precum și o serie de grinzi ce par a fi înlocuite relativ recent;
- la exterior, biserica a suferit o operațiune de supraînălțare, fiind așezată în prezent pe o zidărie uscată de piatră de carieră din zona de proveniență a monumentului.

Dacă ne referim la programul iconografic al unei biserici de lemn, trebuie spus că acesta este, în foarte multe cazuri, nu numai o înșiruire în imagini (Biblia neștiutorilor de carte) a istoriei sfinte, ci și o reflecție vie asupra realităților istorice și sociale pe care

⁵ Repertoriul Monumentelor Istorice și de Artă Religioasă din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului, Cluj Napoca, 1982, p. 244-245

⁶ Marius Porumb, *Dicționar de Pictură Veche Românească din Transilvania secolele XIII–XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1988, p. 114 și p. 257.

lumea satului, din cele mai întunecate vremuri ale existenței sale, le-a trăit. Altfel spus nu trebuie să mire pe nimeni dacă în locul sutașului Loghin, cel ce i-a împuns coasta Mântuitorului Iisus Hristos, regăsim zugrăvit un ostaș otoman însărcinat de orânduire cu strângerea zecuielii. Istoria cunoaște adaptările ei, trădători ai adevărului sunt la tot pasul, așa încât, nu vom mai încerca nici un sentiment de mirare dacă îl vom regăsi pe Pilat mare ienicer, sau pe marii ierarhi ai veacului al IV-lea, îmbrăcați în costume naționale. Nici îmbrăcămintea de curte domnească, purtată de sfinții mărturisitori, nici hainele de domnițe, purtate de sfintele mucenițe și nici portul tradițional, afișat de Mântuitorul, nu trebuie să ne uimească foarte tare, căci, astfel de realități nu sunt apanajul exclusiv al iconografiei românești, ci ne vin pe filieră bizantină, fiind o caracteristică pentru întreaga lume ortodoxă ce ne înconjoară.

Biserica a fost tributară vremurilor pe care le-a trăit căci, fiind în parte suma credințioșilor care o însumează, ea a fost și locul de manifestare a bucuriilor și neajunsurilor lor, în acele vremuri poate singurul lor refugiu. În acest context gândim că astfel de elemente inovatoare, consemnate la nivelul programului iconografic, își găsesc explicația lor pertinentă, devenind, alături de însemnările păstrate în paginile cărților de cult, adevărate jurnale ale lumii satului românesc, nesecat izvor de studiu și reflecție pentru specialiștii ce sunt chemați să le descopere tainele.

Biserica cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din satul Dretea, strămutată în Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, impresionează la nivel de reprezentare teologică și simbolică.

PRONAOS

Tavanul Pronaosului cuprinde un câmp central amplu, pictat în albastru Prusia și decorat cu stele albe, delimitat de un brâu lat decorativ, ornamentat cu motive fitomorfe, pictate în verde și roșu, pe care zugravul a ales a reprezenta Sfinte Mucenițe și Cuvioase, împreună trăitoare în Împărăția Cerurilor (Foto 2).

Prezența în Pronaos a medalioanelor și compozițiilor având ca personaje sfinte numai femei, stă în legătură cu dimensiunea funcțională pe care o avea încăperea, anume aceea de a găzdui în timpul slujbei bisericești credincioasele.

Partea bărbătească, dacă ne e îngăduită exprimarea, e reprezentată în compoziția de pe peretele de est prin zugrăvirea Mântuitorului și a îngerului binevestitor de la Sfântul Mormânt (Foto 3).

Alegerea nu e întâmplătoare și stă în legătură cu evenimentul biblic ce încununează opera Mântuitorului și-i certifică dumnezeirea - Învierea Sa din morți - dând astfel greutate cuvintelor Apostol Pavel, care spunea că prin femeie ne-a venit mântuirea.

Tavanul, pe care regăsim în reprezentare astrele cerești (soarele și luna), este încadrat de un element fitomorf, mai precis de un vrej care simbolizează continuitatea sau teologic spus veșnicia (Foto 4).

Dacă vom zăbovi asupra imaginii cuvioaselor, vom observa că obiectele purtate în mâini de sfintele femei dau imaginea jertfei lor, vorbindu-ne de felul în care au trăit și au murit aceste misionare ale bisericii primare. Cuvioasele poartă în mâna stângă potirul Sfintei Împărtășanii, iar în mâna dreaptă simbolul globului cruciger, motiv al jertfei universale, dându-ne astfel adevărata dimensiune a vieții bunului creștin. Credința în învățătura Mântuitorului și certificarea acestei credințe prin împărtășirea cu trupul și sângele Lui (Foto 5).

Medalioanele au fundalul în ocră deschis și sunt delimitate în două liniaturi în roșu și alb de fundalul albastru Prusia, simbolizând cerul și decorat cu stele albe.

NAOS

Ajungând cu analiza noastră în Naos, vom vedea că pe peretele de vest, zugravul a ales a reprezenta Grădina Raiului, în mijlocul căreia Dumnezeu face pe Eva din coasta lui Adam. Observăm anumite detalii pe care, considerăm că analiza noastră trebuie să le pună în evidență. Dumnezeu, cel ce dă viață Evei, nu este Iahve al Vechiului Testament ci însuși Mântuitorul Iisus Hristos, ceea ce dă reprezentării elementul ei de unicitate (Foto 6).

Tabloul cuprinde și momentul izgonirii protopărinților din Rai, ca urmare a călcării poruncii dumnezeiești, moment al cărui dramatism este reliefat prin prezența Arhanghelului Mihail ce ridică amenințător sabia asupra renegaților (Foto 7).

În registrul inferior al peretelui de vest, despărțit printr-un brâu decorativ de registrul superior, de-a dreapta și de-a stânga ușii de acces regăsim scenele : „Doctorii fără de arginți, Cosma și Damian” și „Sfinții Împărați Constantin și mama sa Elena”.

Bolta Naosului, bogată în reprezentări, ni-i înfățișează pe Dumnezeu Tatăl, cel vechi de zile, pe Mântuitorul Iisus Hristos Pantocrator, pe Duhul Sfânt într-o reprezentare puțin comună, aceea a îngerului înaripat, și pe Maica Domnului în Slavă, având la stânga sa pe Apostolul Ioan, pe care Hristos i l-a încredințat sprijin și ajutor. Rămâne lesne de constatat preacinstirea ce se acordă Fecioarei Maria dacă analizăm proporțiile fizice pe care pictorul anonim a ales a le întrebuința atunci când a zugrăvit cele două personaje biblice: Maica Domnului și Sfântul Evanghelist Ioan (Foto 8).

În legătură cu proporțiile în pictură, trebuie specificat că nici în cazul reprezentărilor din biserică cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”, ca de altfel marea majoritate a programelor iconografice realizate de zugravii bisericilor de lemn, nu se constată o respectare a raporturilor de proporționalitate impuse, sau mai bine spus propuse, de studiile de specialitate⁷.

Fundalul bolții Naosului este executat în roșu și decorat cu simbolul stelei executat în alb. Medalioanele sunt înconjurate de un brâu decorativ executat în roșu și alb cu motivul liniei frânte.

Toate medalioanele au fundalul în albastru și decorat cu stele albe.

La jumătate, bolta prezintă un brâu în altorelief decorat cu motivul torsadei.

Primul și al treilea registru al Bolții are fundalul executat în trei culori: albastru, ocru deschis și roșu, în timp ce registrul median are fundalul executat în albastru Prusia, decorat cu stele albe și roșii. Registrul median este delimitat de două bârne decorative: cel superior cu motivul valului în roșu, ocru deschis și albastru, cel inferior cu acolade cu motive fitomorfe. Bolta se încheie cu un brâu decorativ lat, pe un fond în ocru deschis decorat cu motive fitomorfe în albastru și roșu dispuse în acolade mari, de tip baroc.

Coborând cu privirea, vom observa că zugravul a ales a reprezenta, pe două miniregistre ale registrului superior, pe cei 40 de Mucenici pe care Biserica Creștină îi prăznuiește în fiecare an în data de 9 martie.

Între cele două miniregistre sunt zugrăvite ultimele momente ale activității pământești ale Mântuitorului Iisus Hristos: prinderea, judecata și patimile Sale.

Rămânând cu analiza la nivelul medalioanelor sus menționate, sunt de evidențiat câteva detalii ce necesită, spre lămurire, o serie de explicații.

Peretele de nord prezintă, la partea superioară, un brâu decorativ lat, ornamentat cu stele albe și închis cu elemente decorative trilobate, executate în roșu.

Peretele de sud, a fost transmutat în secolul al XIX-lea pentru lărgirea Naosului și Pronaosului și prezintă același brâu decorativ descris la peretele de nord.

⁷ În sensul celor evidențiate, propunem analizei Gusev, Nikolai; Mihail Dunaev, Karelin, Rafail *Îndrumar iconografic*, vol. I, București, Editura Sofia, Editura Cartea Ortodoxă, 2007.

Iisus Hristos este zugrăvit purtând port național și stând la judecată înaintea regelui Irod⁸ (Foto 9).

CATAPETEASMA

Plecând de la inscripția pe care o regăsim în stânga registrului superior al Catapetesmei : „*Acest fruntar (sfânt) l-au răscumpărat Nistor Gheorghe cu feciorii lui, cu Gherman, și cu Nistor, și cu Gavrilă și cu gasda a lu Maria Pătrui, pomenirea lor, pomană, în ved, pomană lor. Anul de la Hristos 1742*”, constatăm anul pictării Catapetesmei (Foto 10).

Pictura Pronaosului, Naosului și a Sfântului Altar, aparținând unui zugrav al cărui nume rămâne anonim, este popular executată, trădând și o anumită limită în abordarea programului iconografic. Aceste elemente, coroborate cu o abordare destul de inovatoare la nivel de vestimentație, ne face să opinăm că pictura în cauză este anterioară celei executate pe pânza Catapetesmei la 1742.

Pe un fond pictat într-un albastru ceruleum ni se prezintă spre contemplare, scena răstignirii Mântuitorului Iisus Hristos între cei doi tâlhari. Imaginea, plină de dramatism, are în centru pe Răstignit, asupra Sa convergând privirile tuturor personajelor secundare (Foto 11).

Există o teologie a trupului pe care zugravul anonim o stăpânește la superlativ. Dramatismul este accentuat de anumite detalii care vin să dea anvergură suferinței Mântuitorului. Cei doi tâlhari nu sunt pironiți pe cruce, ci sunt legați, crucile lor fiind mai mici decât cea a lui Iisus.

Un alt detaliu demn de evidențiat îl observăm în partea dreaptă a registrului superior. Pilat, guvernatorul roman, călare pe cal, conduce o ceată de soldați romani. Poartă pe cap turban, dar îmbrăcămintea și încălțăminte trădează apartenența la lumea apuseană a boierilor de curte. În mână ține amenințător un sceptru. Din ceata de oșteni, ne atrage atenția centurionul, conducătorul armatei, care poartă pe cap turban otoman, deosebindu-se de soldații ce-l precedă care poartă coifuri militare. La nivel de vestimentație evidențiem aceeași apropiere de lumea apuseană, de îmbrăcămintea românească afișată la curțile domnești (Foto 12).

Considerăm că turbanul era, în accepțiunea zugravului bisericesc, semnul distinctiv al autorității, lucru care se probează atunci când analizăm vestimentația celorlalte personaje biblice reprezentate.

Loghin, sutașul ce împunge coasta Mântuitorului, este singurul personaj îmbrăcat cu platoșă. Sfintele Femei ce contemplă suferința lui Hristos, pictate în poziția ornată, țin mâinile împreunate în rugăciune (Foto 13).

Cei doi tâlhari, antitetici în comportament, sunt numiți ca atare și de zugravul anonim: Înțeleptul Gașpar și Nebunul din Jina. Era o practică răspândită, atât în lumea iudaică, cât și în cea romană, ștergerea numelui din diptice, a aceluia ce nu era vrednic de amintire urmașilor.

Rămânând în partea inferioară a registrului superior, vom evidenția o însușire de Sfinți Apostoli și Evangheliști, avându-i în centru pe Mântuitorul Iisus Hristos, flancat de Maica Domnului și de Sfântul Ioan Botezătorul.

⁸ Au existat trei regi cu numele de Irod care au condus poporul ales într-o perioadă de timp relativ scurtă, acestui motiv datorându-se mulțimea confuziilor făcute. Irod Antipa a luat parte la procesul lui Hristos. Irod Antipa a fost izgonit la Lyon în Franța, de Caligula, în 41 d.Hr. După izgonirea lui, provinciile pe care le-a guvernat i-au fost date lui Irod Agrippa. El l-a omorât pe Iacov, l-a aruncat pe Petru în închisoare, a fost lovit de Dumnezeu și a murit (*Faptele Apostolilor*, cap. 7) în 44 d.Hr. Doamna White greșea când spunea că același Irod care l-a ucis pe Ioan Botezătorul și a fost martor la procesul lui Iisus, a fost acela care l-a omorât pe Iacov. Cunoscut și sub numele de Irod cel Mare, acesta a murit cu mulți ani înainte de începutul activității misionare a Mântuitorului Iisus Hristos, mai precis pe când El se afla în Egipt împreună cu Iosif și Maria, alungați fiind de porunca dată de tiran de a fi uciși toți pruncii mai mici de 1 an.

Pe un fond de albastru grizat sunt zugrăviți, în poziție orantă, de-o parte și de alta a compoziției Deisis, următoarele personaje noutestamentare: Apostolul Toma, Apostolul Bartolomeu, Apostolul Andrei, Evanghelistul Marcu, Evanghelistul Matei, Apostolul Petru, Apostolul Pavel, Evanghelistul Luca, Evanghelistul Ioan, Apostolul Iacov, Apostolul Simon și Apostolul Filip.

Sfinții Apostoli și Sfinții Evangheliști pictați de zugravul anonim sub arcade roșii cu bumbi terminali sunt despărțiți de compoziția Deisis prin doi stâlpi miniaturizați. Considerăm că aceasta a fost intenția pictorului, dacă ne uităm că linia peisajului se rupe la nivelul solului (Foto 14).

Dacă personajele colaterale compoziției Deisis, îl contemplă pe Hristos tronând, Maica Domnului și Ioan Botezătorul privesc frontal.

Cele două registre sunt separate de o bandă în culoare deschisă, pe care apar inscripționate cu negru, cu caractere chirilice, numele personajelor, separate între ele de câte o floare sub formă de cruce.

Registrul superior este delimitat la nivelul bolții de o bandă în ocră deschis decorată cu motive geometrice pictate în negru.

Nu putem încheia descrierea programului iconografic de la nivelul Catapetesmei, fără a evidenția un alt text ce este cuprins în cartea ținută deschisă în mâini de către Iisus. Nu am putut traduce decât parțial textul, însă acesta confirmă, prin cuvintele „... anul de la Hristos 1742”, datarea înscrisă în partea stângă a registrului superior (Foto 15).

ALTAR

Pe peretele de nord al absidei centrale, în dreptul Proscomidiarului, scenele biblice alese spre reprezentare, stau în strânsă legătură cu jertfa Euharistică. Este vorba de „Jertfa lui Avram” și „Hristos în Sfântul Potir” (Foto 16).

Pe peretele de est, în conformitate cu Ermina de tradiție bizantină, zugravul a ales a înfățișa pe Sfântul Arhidiacon Ștefan ținând în mâini Biserica lui Hristos și cădelnița, urmat de un șir de Sfinți Ierarhi, părinți de seamă ai Bisericii Primare: Sfântul Ierarh Grigorie de Nazianz, Sfântul Ioan Slătaru (Gură de Aur), Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Spiridon al Trimitunde, Făcătorul de Minuni, Sfântul Nicolae de Mira Litiei și Sfântul Atanasie al Alexandriei.

Șirul Sfinților Ierarhi este încheiat de un Sfânt Arhidiacon, din a cărei reprezentare nu ni s-a mai păstrat decât o parte a mâinii ce ține cădelnița (Foto 17).

Pe bolta Sfântului Altar, într-o altă reprezentare, unică în felul său, pictorul a zugrăvit teofania de la copacul Mamvri, acolo unde Iahve s-a arătat lui Avraam și Sarei, Dumnezeu în Trei Persoane (Foto 18).

Pe peretele de vest al absidei centrale îl descoperim pe Mântuitorul Iisus Hristos în Slavă, ținut de Arhangheli și având la picioare Heruvimi și Serafimi cu aripi întinse (Foto 19).

Registrul superior al absidei centrale, pe toată suprafața sa decroșată, ce cuprinde pereții de nord, est și sud, ne relevă, pe două mini registre, cete de îngeri și heruvimi la partea superioară a registrului superior, Apostolii și pe Maica Domnului în Slavă, la partea inferioară a registrului superior. Însemnătatea teologică a reprezentării este adânc înțepată textului: o scară a Cuvântului lui Dumnezeu ce coboară din Sânul Sfintei Treimi și, prin intermediul Sfinților Îngeri, se descoperă Sfinților Apostoli și prin ei poporului. În centru observăm cum Sfinții Îngeri ridică în Slavă pe Fecioara Maria ce ține în mâini Cartea Sfântă. Ea însumează în paginile ei, tot ceea ce Dumnezeu a trimis, prin aleșii Săi, spre cunoștință oamenilor. Fecioara închide cercul, ea, care prin Fiul său, a completat planul mântuirii noastre (Foto 20).

Fundalul fiecărei secvențe este pictat în nuanțe de roșu și decorat cu simbolul stelei executat cu negru. Medalioanele din registrul superior au la partea inferioară

decorații florale și vrejuri ce amintesc de stilul baroc. Medalioanele din registrul inferior sunt înconjurate de un brâu decorativ subliniat cu negru, având motivul norului. Grinzile care separă secvențele bolții au fundalul în griuri și sunt decorate cu elemente florale stilizate, executate cu negru.

Partea superioară pe care se profilează chipurile a fost rezervată cerului executat în albastru ultramarin și decorat cu motivul stelei, executată în alb.

Grinzile peretelui de vest sunt pictate cu elemente florale în verde, crom și roșu, în arcaturi ample. Grinzile care despart pereții de cupolă sunt pictate cu motivul torsadei în roșu, griuri de albastru și ocruri deschis.

Sintetizând, putem afirma că programul iconografic al bisericii de lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, justifică afirmația potrivit căreia „caracteristicile picturii românești, care adeseori s-a ridicat chiar înăuntrul artei bizantine, până la formule cu totul remarcabile, sunt încă numai aproximativ cunoscute.”⁹

Referindu-ne la starea de conservare a lăcașului de cult, constatată înainte de restaurare, trebuie precizate următoarele aspecte:

Analizele biologice efectuate¹⁰ au relevat faptul că suportul de lemn de stejar nu prezenta forme de biodegradare, în ciuda unui slab atac mai vechi de insecte xilofage, localizat pe panoul de Catapeteasmă, atac însă care nu a afectat, în nici un fel, rezistența mecanică a lemnului, ca suport pentru stratul pictural. Același lucru putem să spunem și despre lemnul de brad folosit la construcția bolților.

Investigațiile chimice¹¹ și stratigrafice realizate au relevat procedeul folosit la toate bisericile de lemn, de completare a suportului în zonele interstițiale, create de bârnele pereților cu țesătură din fibră de cânepă. Grundul care le fixa avea grosimi variind între 320-400 um și era constituit din pastă omogenă, pe bază de ipsos, având ca liant un clei animal. El conținea, în cantități foarte mici, impurități, în special silicați. Stratul de grund era dispus în lungimea fibrei lemnului, fapt ce a condus la aplatizarea diferențelor de nivel.

Atât la bază, la contactul cu suportul din lemn, cât și la suprafața sa, grundul prezintă straturi izolatoare de natură proteică și amidon.

Două sunt cauzele majore care au contribuit la degradarea accentuată a picturii interioare și la pierderea a suprafețe mari de strat pictural: infiltrațiile de apă - chiar contactul direct cu apa de ploaie - și intervențiile umane consemnate de-a lungul timpului.

Infiltrațiile de apă care au ajuns până la stratul de culoare au provocat, pe lângă desprinderi ale acestuia de pe grund, multiple pătări datorate, atât stratului de murdărie aderentă și fum al picturii, precum și antrenării grundului din ipsos.

Aceleiași cauze i s-a datorat multitudinea pierderilor de strat pictural din zonele interstițiale, care au avut drept suport țesătură din fibră de cânepă și care a condus la desprinderea completă, de-a lungul timpului, a stratului pictural original.

O altă cauză, cu o influență decisivă asupra stării de conservare a picturii, a reprezentat-o umiditatea relativă. Măsurarea umidității lemnului și determinările umidității în interior, corelate cu studiul climatului zonal, au relevat o medie generală a umidității relative de peste 70%, cu mult peste nivelul admis pentru lemn, ceea ce a condus la tensiuni mecanice, atât pe o perioadă mai îndelungată de timp, cât și zilnice.

⁹ Busuioceanu, Alexandru, *Icoane vechi românești*, în: „Revista Ramuri”, 1929, nr. 1, ian. p. 3.

¹⁰ Bucșa, Livia, *Expertiză biologică la biserica de lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din Complexul Muzeal „ASTRA” Sibiu*.

¹¹ Bogdea, Doina, *Expertiză chimică la biserica de lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din Complexul Muzeal „ASTRA” Sibiu*.

Dintre intervențiile umane care au afectat grav starea de conservare a picturii interioare sunt de menționat intervențiile executate în curgerea veacurilor asupra monumentului istoric.

Datorită faptului că biserica a fost în cult, iar în practica religioasă s-au primit drept danii ștergere, odoare, icoane etc., acestea au fost fixate în cuie pe pereți, fapt ce a condus la pierderea stratului pictural, pe o multitudine de suprafețe. Aceleași cauze i s-au datorat și numeroasele frecări ale stratului de culoare, unele ajungând până la grund. În practica de cult, steagurile au fost depozitate în Naos, fapt ce a condus la numeroase zgârieri sau dizlocări ale stratului de culoare.

În cafas, datorită aglomerației și a modului de comportament al enoriașilor, pictura prezenta, înainte de restaurare, suprafețe ample cu frecări, pânza interstițială cu pictură originală fiind sfâșiată și exitând sute de inscripționări de nume, făcute până în profunzimea grundului.

Folosirea lumânărilor a contribuit din plin la „afumarea” picturii originale, mai ales în Sfântul Altar și pe bolta Naosului, peste care s-a așezat un strat superficial de murdărie aderentă.

Necunoscând, decât în mică parte, istoria materială a monumentului, intervențiile mai vechi făcute asupra picturii interioare a bisericii de lemn de la Dretea, nu putem reconstitui în totalitate înălțuirea cauzelor și efectelor care au contribuit la degradările existente înainte de restaurare.

Având în vedere faptul că biserica de lemn cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din satul Dretea, comuna Mănăstireni, județul Cluj, a fost strămutată, propunerile privind intervenția de urgență asupra monumentului și a picturii interioare au ținut cont de necesitățile pregătitoare strămutării.

În urma probelor prelevate și a analizelor chimice efectuate asupra stratului pictural, s-a constatat că a fost folosit drept adeziv clei animal, gama cromatică fiind dominată de pigmenți de ocru din silicați argiloși cu oxid de fier hidratați, siene pe bază de oxizi de fier hidratați, nuanțe de roșu, miniu de oxid de plumb, verde malachit etc.¹². Pentru conturarea personajelor și realizarea blicurilor veșmintelor, zugravul a folosit două modalități: sublinierea cu negru sau sublinierea cu o nuanță mai închisă din aceeași culoare cu fondul. Nimburile sunt executate în galben auriu sau ocru galben și subliniate, în marea lor majoritate, cu negru.

Astfel, prima operațiune de restaurare-conservare a constatat în consolidarea stratului pictural cu clei de pește și foiță japoneză.

Întrucât toate elementele componente ale monumentului urmau a fi dezasamblate, era necesară desprinderea pânzei de cânepă ce acoperea spațiile interstițiale dintre grinzi și dintre scânduri și consolidarea acestora cu hârtie pelur, pentru a proteja mai bine stratul de culoare original și a pregăti astfel, ambalarea individuală a fiecărui element component.

Etapă următoare a constatat în înregistrarea fiecărui element al monumentului în sit și întocmirea unei schițe ajutătoare cu situarea acestora în sit.

Pe perioada dezasamblării monumentului, au trebuit luate măsuri de conservare și de protejare atât a monumentului, cât și a elementelor componente. În paralel s-a făcut împachetarea fiecărui element în parte, în așa fel încât la partea superioară a cutiei să se afle pânza de cânepă interstițială consolidată cu clei de pește, foiță japoneză și hârtie pelur, pentru a nu-i mai provoca alte șocuri fizice, care ar fi putut conduce la amplificarea pierderilor de strat pictural sau strat de culoare.

Pentru a proteja fiecare element în parte, pe parcursul transportului de la Dretea la Sibiu, au fost confecționate stinghii de lemn, distanțoare între cutiile așezate în

---

¹² *Ibidem*.

mașini. La așezarea cutiilor în mașini, aceste stinghii intermediare au avut și rolul de a atenua șocurile mecanice pe parcursul transportului.

Transportul a fost supravegheat și protejat, în așa fel încât să nu existe posibilitatea producerii unui incident neplăcut.

Aducerea în noul sit de la Sibiu și protejarea elementelor componente ale monumentului, până la montarea acestora, s-a făcut sub supravegherea specialiștilor restauratori.

Referindu-ne la restaurarea monumentului istoric trebuie specificat că aceasta s-a realizat cu responsabilitate de o echipă de restauratori condusă de domnul Octavian Ciocșan.

Salutăm și cu acest prilej demersul reparator al domnului director Corneliu Bucur care, prin strădania neobosită, a reușit să restaureze și să redea circuitului turistic această „Capelă Sixtină” a arhitecturii populare românești, ridicând la două numărul bisericilor de lemn, monument istoric, adăpostite de acest spațiu definitoriu al arhitecturii populare europene. Însușind creații reprezentative pentru fiecare regiune a țării, această redută, stindard în calea uitării, reprezintă și va reprezenta peste veacuri, într-o Europă secularizată și secularizantă, cartea de vizită a unui neam greu încercat de stăpâniri efemere dar chinuitoare.

„Muzeele, în ansamblul lor, indiferent de profilul științific (tematic) reflectă, asemeni unei oglinzi, aspectele fidele unei realități istorice sau contemporane, dintr-o evoluție seculară sau milenară a naturii și societății, ceea ce le-a conferit și definiția de *oglindea vieții*”¹³.

Când vizitezi acest spațiu muzeal ai sentimentul omului care descoperă, într-un perimetru care s-ar dori extins, o Românie în care timpul s-a oprit. Străin de această emulație urbană, redus la valorile definitorii ale satului românesc, acest areal descoperă privitorului avizat și nu numai, spiritul creator al omului de geniu.

Meșterul popular, acest părinte al frumuseții firești, a măiestrit casa și a ctitorit biserica satului, dăruind-o urmașilor săi. Nu a urmărit să probeze măsura valorii lui, nu și-a impus să dănuiască cu orice preț.

Acest anonim de geniu, veritabil teolog, care a încreștinat sistemul decorativ păgân al casei țărănești, învățând de la slujitorii Sfințelor Altare, iar apoi propovăduind altora că Apollo, Zeul Soare, a devenit Hristos, Soarele Dreptății, că șarpele, întruchiparea zeilor mani, forțe protectoare ale casei, s-a metamorfozat, amintind de șarpele înălțat de Moise în pustie, că elementul „torsadei”, semn al continuității, a primit conotații biblice, devenind simbol al veșniciei, este marele artizan al continuității și desăvârșirii arhitecturii populare ecleziale.

În lumina acestor constatări am convingerea că vom descoperi o multitudine de motive care ne-ar îndemna să blamăm neputința unui neam care a uitat de unde a plecat și cât de mare nevoie are să se întoarcă la izvoare, să se definească și prin intermediul acestor mărturii de trăire profundă și să descopere lumii secularizate, printre altele, și micile sale biserici de lemn care i-au adus românului Cerul mai aproape.

Am înțelege că bisericile de lemn ale țăranilor români constituie aproape singurele creații originale apreciate, iar aceasta nu numai pentru că exponatele „de piatră” ale românilor, create de arta cultă, sunt mai rare, ci pentru că, alături de valoarea artistică ante menționată, ele sunt și adevărate documente ale artei populare.

¹³ Bucur, Corneliu Ioan, *Problema fundamentală a științei și etnomuzeologiei românești, în secolul al XX-lea: Cunoașterea și reprezentarea identității etno-culturale*, În: „Cibinium 2001-2005”, Sibiu, 2006, p. 29.

Ni s-ar revela că „alături de construcțiile similare din Moldova, Banat, Muntenia și Oltenia, bisericile de lemn transilvănene alcătuiesc o bogată zestre culturală națională moștenită de la înaintași”¹⁴.

Am propune, în încheiere, să medităm la cuvintele lui Nicolae Iorga, care prefătează cartea domnului Alexandru Panaitescu¹⁵, cuvinte ale căror actualitate frapează:

„Noi am fost un popor care nu am știut cu ce să ne mândrim, și erau lucruri cu care am fi putut să ne mândrim și am crezut că ne putem mândri cu lucruri care, primate bine, contribuie să ne umilească.”

CONNECTION BETWEEN THE PAST AND THE FUTURE, THE CHURCH WITH THE TITULAR SAINT „THE DESCENT OF THE HOLY SPIRIT” FROM NATIONAL MUSEUM COMPLEX „ASTRA” SIBIU

The architecture of Transylvanian wooden churches indicates, over centuries, the intensity of a nation which succeeded in understanding its calling. These monuments of authentic Romanian genius are, in their actual shape, the result of a long process which has been indissolubly related to the geographical, historical, cultural, social and economic realities.

The church with the titular saint „The Descent of the Holy Spirit” from National Museum Complex “Astra” Sibiu impresses from both theological and artistic point of view.

We can claim that the iconographical program of the wooden church with the titular saint „The Descent of the Holy Spirit” of National Museum Complex „ASTRA” Sibiu justifies the affirmation according to which the characteristics of Romanian painting, which has often risen even in the area of the Byzantine art, and has reached absolutely remarkable formulas, are not yet entirely known.

Referring to the restoration of this historical monument, we must stress that it was done with responsibility by a restoration team leaded by Mr. Octavian Ciocșan.

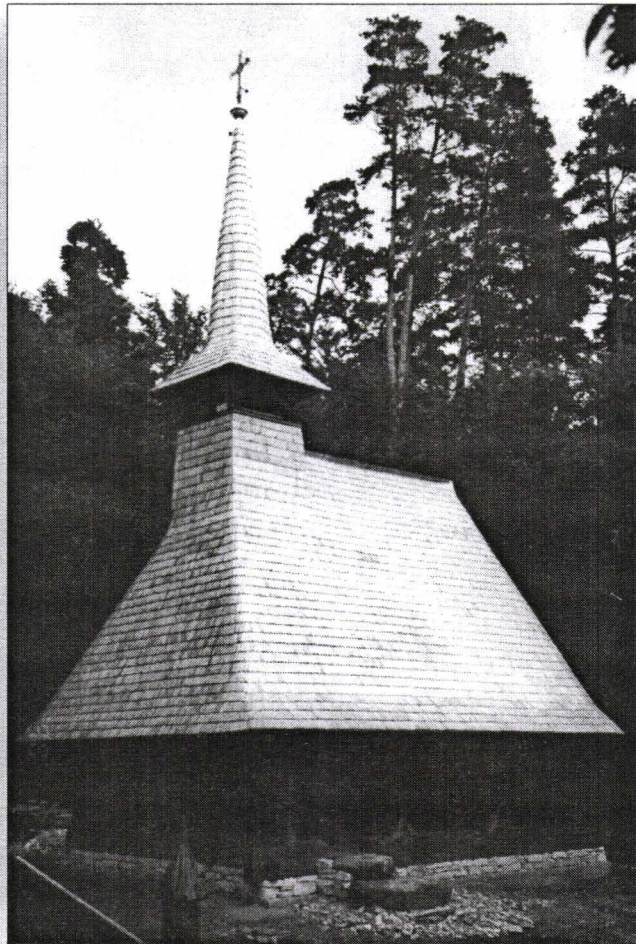
With this occasion we also welcome the repairing process suggested by Mr. Corneliu Bucur, manager of The National Museum Complex „ASTRA”, who, through his inexhaustible endeavour, has succeeded in restoring this monument and rendering it to the tourists. As a consequence now this definite area of folk architecture has two wooden churches that are considered historical monuments.

Totalising representative creations for each province of the country, this flag of remembrance, represents and will represent over centuries, into a secularised and secularising Europe, the visiting card of a nation which has been condemned to passing but cruel dominances.

---

¹⁴ Ichim, Daniel, *Monumente de arhitectură populară din județul Bacău – Bisericile de lemn*, Roman, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p. 7.

¹⁵ Panaitescu, Alexandru, *Remember Mănăstirea Văcărești*, București, Editura Simetria, 2008, p. 1.

Foto 1
*Biserica cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh”,
 Dretea, județul Cluj*

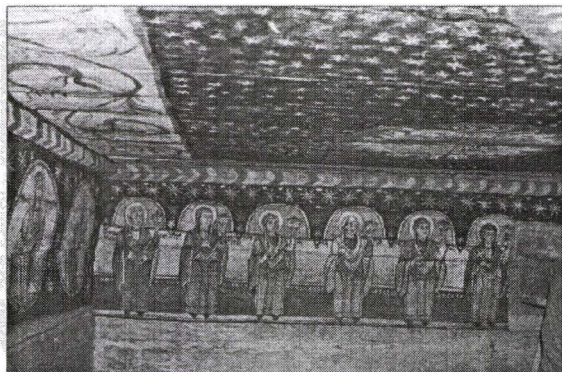

Foto 2
Detalii perete Vest - Pronaos

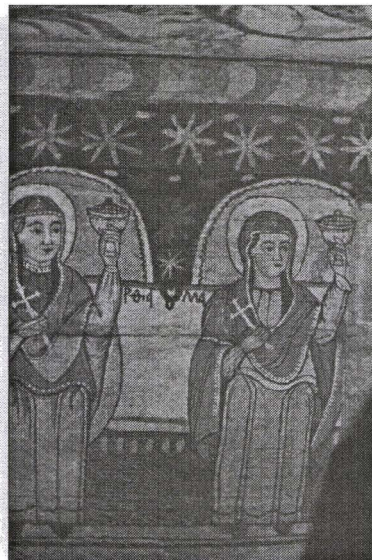

Foto 3
Detalii perete Est - Pronaos

Foto 4
Detalii perete Nord - Pronaos

Foto 5
Detalii perete Nord - Pronaos 2

Foto 6
Detalii perete Vest - Naos

Foto 7
Detalii perete Vest - Naos

Foto 8
Detalii bolta - Naos

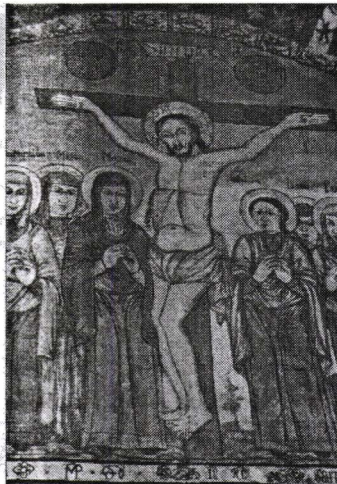

Foto 9
Detalii perete Nord - Naos

Foto 10
Detalii perete Est - Naos

Foto 11
Detalii perete Est - Naos

Foto 12
Detalii perete Est - Naos

Foto 13
Detalii perete Est - Naos

Foto 14
Detalii perete Est - Naos

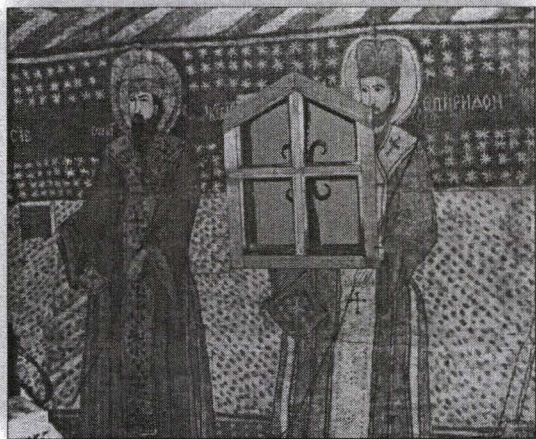

Foto 15
Detalii perete Est - Naos

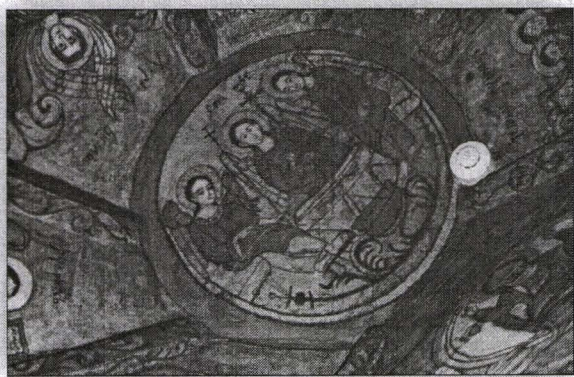

Foto 16
Detalii perete Nord-Est - Altar

Foto 17
Detalii perete Sud-Est - Altar

Foto 18
Detalii boltă- Altar

Foto 19
Detalii boltă- Altar

Foto 20
Detalii boltă- Altar

TEHNICI VECHI DE DECORARE A OBIECTELOR TEXTILE ETNOGRAFICE. TEHNICA DE DECORARE A ȚESĂTURILOR PE FIRE NUMĂRATE

Cornelia KERTESZ

Din marea varietate de procedee de decorare a textilelor am desprins pentru exemplificare *tehnica broderiei manuale pe fire numărate*, tehnică frecvent întâlnită pe obiectele textile etnografice săsești, care au ajuns în laborator, necesitând operații de restaurare. Această tehnică am întâlnit-o la marea majoritate a textilelor de interior și mai ales celor destinate *camerei de paradă*. Din această categorie pot fi enumerate *cuverturi de pat*, „*capete*” de *străjac*, *fețe de pernă*, *fețe de masă*, *ștergare de sobă*, *ștergare și foi de culme* cât și obiecte de ritual: *batiste de nuntă*, *broderii pentru catafalc*.

Tehnica de decorare pe fire numărate permite alcătuirea de motive decorative geometrizate, stilizate, care sunt ușor de urmărit, de compus și de ordonat pe suprafața de lucru. Pentru exemplificare am ales trei puncte de broderie de bază întâlnite pe obiectele săsești și anume: *punctul în cruce*, *punctul în pleată*, și *punctul de broderie pe două fețe*.

Punctul în cruce este întrebuințat în general la extremitățile modelului, pentru sugerarea liniilor oblice, a liniilor frânte și pentru brodarea motivelor de dimensiuni mici.

Foarte des folosit este *punctul în pleată*, derivat din *punctul în cruce* al cărui specific este, așa cum arată numele tehnicii, efectul de *împletire*. Această tehnică permite o mai bună acoperire a suprafeței brodate iar suprapunerea firelor reliefează motivul brodat. Unghiul ascuțit, format de diagonalele firelor care se *împletesc*, ne indică de asemenea sensul de lucru: de la stânga spre dreapta sau de la dreapta spre stânga (Fig. 1). Realizând rândurile motivelor care vor împodobi țesătura, respectând alternanța stânga-dreapta, aspectul câmpului brodat este frumos vibrat în zig-zag. În restaurarea broderiilor lucrate cu acest punct, unde intervenția se realizează pe suprafețe și porțiuni deteriorate fragmentat, cunoașterea tehnicii originale de lucru și respectarea sensului de lucru sunt importante pentru corectitudinea intervenției ce are ca rezultat redarea și păstrarea aspectului estetic original.

Punctul de broderie în pleată se realizează asemănător unui lanț, în sensul că în urma acului lucrul este finalizat. În același mod este realizat pe broderiile săsești și *punctul în cruce*, spre deosebire de broderia populară românească, unde jumătate de punct se lucrează de la stânga la dreapta, în timp ce jumătatea de deasupra se lucrează de la dreapta spre stânga. Pentru broderia românească, această modalitate de lucru este obligatorie în vederea creării efectului vizual dorit. Cu toate că se realizează același punct de broderie, apar diferențe de aspect pe dosul lucrului (Fig.2).

Punctul de broderie pe două fețe combină cele două puncte descrise anterior, la care se mai adaugă câteva treceri cu acul, pentru a acoperi și a da consistență modelului și pe cealaltă parte a piesei.

Punctul nu este identic pe ambele părți. Pe o față broderia apare ca realizată în *punct în pleată*, iar pe cealaltă, aspectul este de *punct în cruce* încadrat de două linii drepte (Fig. 3). În literatura de specialitate am întâlnit *punctul de broderie pe două fețe* cu denumirea de *punct muntenegrean*.

A fost frecvent folosit în broderiile vechi fiind un indiciu prețios în determinarea vechimii pieselor. Astfel, au intrat în restaurare piese brodate - dintre care unele datate 1693, 1700 sau 1839 – ce au ca tehnică de lucru acest punct.

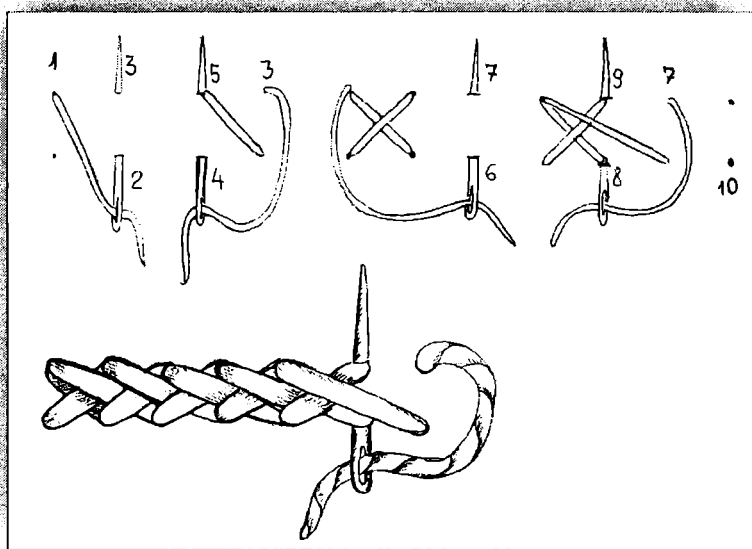
Realizate pe pânză de in și cânepă, cu fire de lână vopsite cu coloranți naturali (frunze de ceapă, frunze și coji de nuc), constituie piese de mare valoare ale colecției „Emil Sigerus”.

Bibliografie:

- Nagy, E. Katalin; Kralovanszky, Maria; Matefy, Gyork; Jaro, Marta, *Textiltechnikak*, Magyar Nemzeti Múzeum, 1993, p. 71.

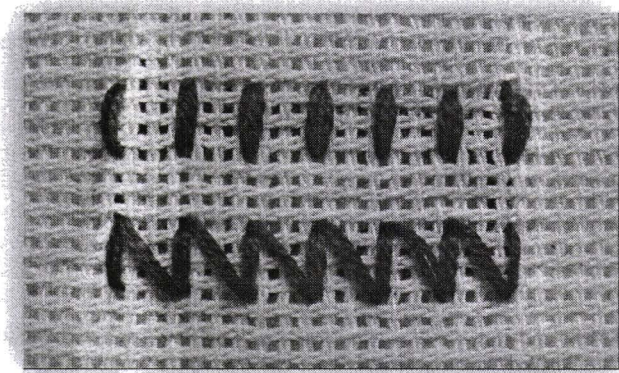
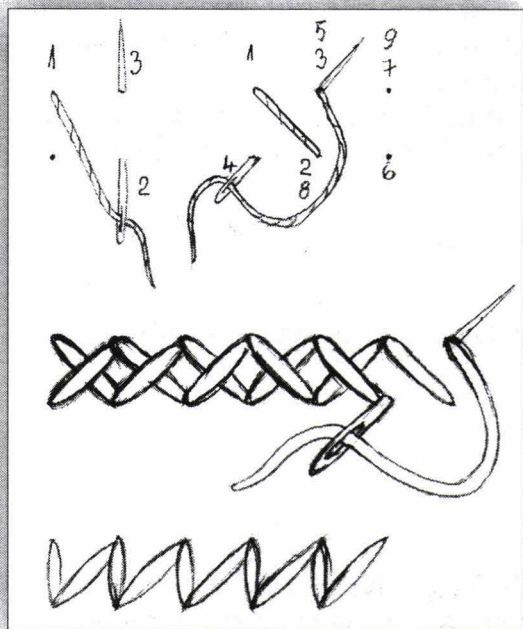
ANCIENT DECORATION TECHNIQUES OF THE ETHNOGRAPHICAL TEXTILES THE DECORATION TECHNIQUE OF COUNTED THREADS IN TEXTILES

The study refers to the ancient decoration techniques of Transylvanian Saxon ethnographical textiles. There are described three types of embroidery points and the corresponding images of the way the points are made. These three points are: the cross point, the knitted point and the double faced point. There is also underlined the importance of knowing the original working techniques concerning the conservation and restoration process, and clues in setting the age of objects.

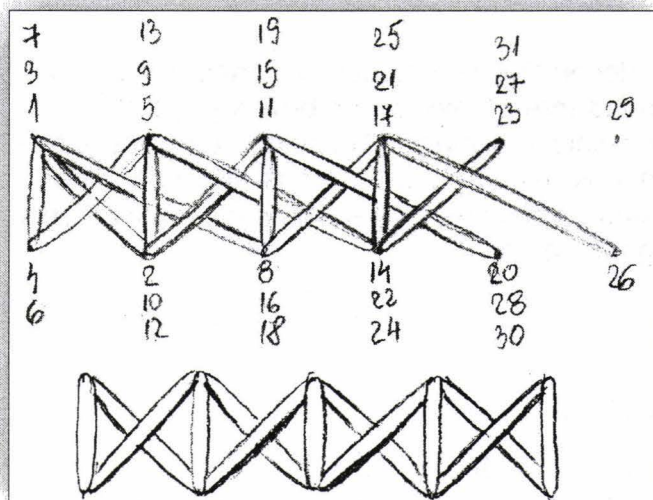
Fig. 1 - Tehnica de execuție a punctului de broderie *în pleată*

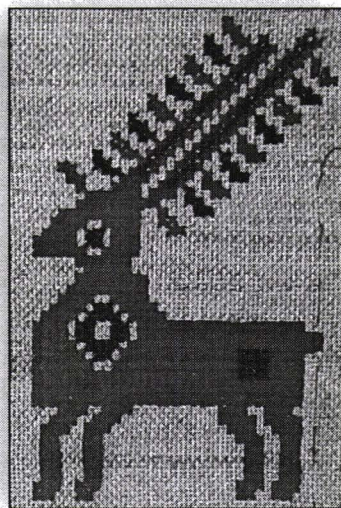
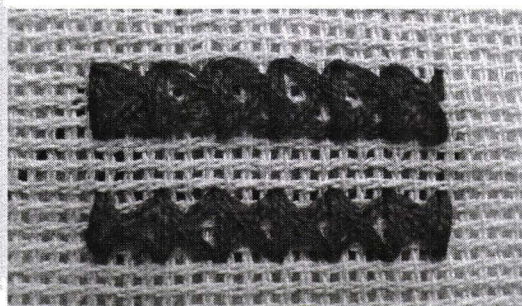
Fig. 2

Tehnica de execuție a punctului de broderie în cruce. Aspectul lucrului pe față și pe dos.

Fig. 3

Tehnica de execuție a punctului de broderie pe două fețe. Aspectul lucrului pe față și pe dos.

TEHNICI DE DECORARE A ȘTERGARELOR. ALESĂTURILE

Vasilica IZDRAILĂ

Creatorul popular:

„... simte frumosul și are aptitudini pentru a-l reda.”

Simion Mehedinți

Dintre toate domeniile culturii populare, domeniul realizării textilelor a fost cel mai răspândit datorită însemnătății avute în trecut în cadrul gospodăriei țărănești. Decorarea țesăturilor s-a întemeiat pe tradiția artei bizantine, preluată și fructificată de arta noastră feudală¹.

Ștergarul este obiectul cu cea mai variată plurifuncționalitate din inventarul obiectelor aparținând patrimoniului culturii noastre populare. El este obiectul care, pe lângă funcția utilitară, este folosit la ornamentarea interiorului, intră în componența portului popular și este integrat unor practici și obiceiuri (Tancred Bănățeanu).

Studiul pe care îl propun se concretizează într-o clasificare, având drept criteriu structura țesăturii. Piesă cu mare valoare decorativă a interiorului țăranesc, ștergarul este bine reprezentat în colecția muzeului, având și cea mai mare frecvență în restaurare. Informațiile livrești, aparținând în primul rând etnografilor, ilustrate și completate, s-au constituit într-un instrument de lucru privind vocabularul de termeni, specifici, tehnicii de realizare a țesăturilor manuale.

Tehnologia de țesere nu a suferit modificări fundamentale în comparație cu alte domenii, rămânând cantonată la același sistem de împletire pe faze succesive a două sisteme de fire, urzeala și bățutura, sau „băteala” cum mai este denumită în popor. Felul cum se petrec cele două sisteme de fire, așezate perpendicular, formează „armura” sau legătura țesăturii. În etnografie, definirea tehnicii depinde de numărul de ițe, de ordinea în care sunt acționate, de modalitățile de formare a rostului, de felul cum se petrec firele de băteală sau decor, de unele denumiri împrumutate, de modul de folosire a mâinilor, etc. În lipsa unei sistematizări și explicitări care ar fi putut fi folosită ca bază de referință - așa cum a procedat Nicolae Dunăre la broderii - tehnica de execuție a țesăturilor stă sub capriciile terminologiei.

Tehnica de lucru a ștergarelor cuprinde în mare două aspecte mai importante: realizarea țesăturii propriu-zise, folosită ca suport, dar și ca fond ale decorului și ornamentarea ei². În acest material se va face referire doar la ornamentarea ștergarelor o dată cu țeserea lor.

O clasificare astfel formulară ar fi:

I. TEHNICI DE REALIZARE A ȚESĂTURII DE FOND

În general, țesăturile din fibre vegetale și în particular și ștergarele, se țes în două și mai rar în patru sau mai multe ițe. Folosirea unui număr de 4-11 ițe și chiar mai multe în ultimul timp, s-a făcut sub influența mijloacelor mecanizate industriale³.

¹ Focșa, Marcela, *Arta populară românească*, București, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, 1969.

² Nistoroiaia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975, p. 77.

³ Stoica, Georgeta; Petrescu, Paul, *Dicționar de artă populară*, București, Editura științifică, 1985, p. 88.

II. 1 ALESUL

Alesul este tehnica cu care se ornamează țesăturile cu diverse motive în timpul țesutului și este documentat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în Transilvania⁵. O formă primară, intermediară între țesătură și alesătură este alesul în dungii (vrâste), rezultat din jocul bătelii, sau cea ulterioară, a dungilor din răsucituri sau genuțe răsucite⁶. Vărgile sunt foarte des asociate cu șirurile de zimți. Zimții rezultă din alternarea în bătaie a unui fir alb cu altul colorat sau a două fire colorate. Dacă două sau mai multe șiruri de zimți sunt alăturați, inversând ordinea culorilor după câteva rosturi, ei dau un desen în pătrățele. Alesul propriu-zis se obține prin introducerea unui fir de culoare sau calitate diferită de cea a fondului, printre firele urzelii, urmărindu-se formarea unui anumit motiv decorativ.

Cele mai vechi țesături, provenind de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, au în marea majoritate, decorul executat în tehnica alesăturii. Această tehnică a constituit elementul pe baza căruia s-au cristalizat sistemele ornamentale specifice celor două secole⁷.

Folosirea cu precădere a unor anumite procedee tehnice de ales a fost diferită în timp și spațiu. Se observă însă o preferință inițială pentru procedeele simple de ales cu mâna, alesul „printre fire”, alesul „peste fire” și alesul în „chilim”⁸. Preferința pentru folosirea anumitor tehnici de ales a contribuit la formarea unor stiluri ornamentale zonale caracteristice⁹.

II.1.1 Alesături executate independent de țesătura de fond

În timpul țeserii pânzăturii se alege cu mâna, ori cu un ac mare, sau chiar cu suveica, firele urzelii pe sub care trece băteala, după cum cere modelul. Țesătoarea lucrează de obicei pe dosul piesei unde își ține capetele firelor divers colorate, alesătura numindu-se uneori „în ațe”.

II.1.1.1 Alesătura „printre fire”

Motivele alese printre fire au contururile estompate, întrepătrunse în culoarea de fond. Se pare că, alesul printre fire are prioritate sub aspectul vechimii, deoarece apare pe toate țesăturile mai vechi păstrate în colecțiile muzeelor. El se efectuează totdeauna cu mâna, motiv pentru care se mai numește și ales „în degete”. Specifică unor categorii diferite de piese ornamentale din pânză din Transilvania, această tehnică realizează ornamente variate, în special geometrice, cu conturul discret marcat¹⁰.

Alesătura „printre fire” se rostește, adică se introduce firul de alesătură într-un rost format prin acționarea pedalei, la fel ca și băteala din pânzătură, dar într-un alt ciclu de țesere. În general, motivele se realizează prin creșterea sau scăderea unui grup format din 2, 3 sau 4 segmente de dreaptă (liniuțe). Uneori trecerea de la o liniuță la următoarea (pășitura), se face pe fața țesăturii, obținându-se contururi mai bine marcate. (Fig. 1-4)

II.1.1.2 Alesătura „peste fire”

Alesul „peste fire” a câștigat teren cu timpul, poate, pentru că oferă mai multe posibilități de interpretare plastică, desenul fiind mai clar, mai expresiv¹¹.

⁴ Brodatul este tratat de Dunăre Nicolae și în *Broderia populară românească*, București, Editura Meridiane, 1985.

⁵ Focșa, Marcela, *Arta populară românească*, București, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, 1969, p. 260.

⁶ Dunăre, Nicolae, *Țara Bârsei II*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.

⁷ Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1981, p. 56.

⁸ Nistoroiaia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975 p. 80.

⁹ Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1981, p. 56.

¹⁰ Marinescu, Mariana, *Arta populară românească, Țesături decorative*, 1975, p. 60.

¹¹ Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1981, p.56.

Acest ales a fost cu timpul mai întrebuintat, datorită contururilor bine delimitate, suprafețelor cromatice intense, tușelor viguroase, mai apropiate de gustul modern¹².

Cu excepția Sibiului și a Banatului, unde alesul „peste fire” cu fir gros de arnici este vechi, această alesătură se generalizează mai târziu, tehnicile mai vechi de ales fiind alesul în rost – chilim – și „printre fire”¹³.

II.1.1.2.1 cu rost închis

a) „în degete”

Prin această tehnică ornamentele policrome diverse, sunt scoase în relief atât prin grosimea firelor (a grupului de fire) cât și prin flotarea firului de alesătură peste mai multe fire de urzeală. Se obține astfel, o alternanță cromatică a ornamentelor dispuse în linie. O modalitate mai târzie de realizare a unor ornamente alese „peste fire” a fost prin ordonarea unor segmente de dreaptă pe direcția urzelii, cu care se obțineau, de obicei, motive tratate mai realist.

Cu această alesătură, întâlnită și cu denumirea de „alesătură cu pășituri”, se ornamentau de regulă registrele principale, realizând motive destul de complexe la un moment dat. (Fig. 5-8; 12)

b) executată cu ajutorul acului

Atunci când s-a dorit un registru ornamental monocrom, s-a pus un mănunchi de fire într-un ac mare, cu care s-a ales modelul dorit pe toată lățimea urzelii. (Fig. 7; 9-10)

II.1.1.2.2 cu rost deschis

a) „ridicăturile de spetează”

Alesul cu speteaza apare în mai multe variante, în motive formate din butuci alăturați distribuiți uniform (șir de boabe) sau inegal, în pătrățele, sau sub forma unei răsucituri din fire diferit colorate.

Frecvența acestui ornament la decorarea ștergarelor este uneori destul de mare, chiar dacă el apare ca element secundar și poate fi ușor realizat doar prin ridicarea unei „speteze” (o scândură) așezată în spatele itelor, care desparte firele urzelii în grupuri de fire. În rostul astfel format, se introduce un mănunchi de fire, care formează un șir de boabe proeminente, pe suprafața țesăturii. Prin asocierea acestora cu vârgi, zimți și pătrățeală s-au obținut efecte decorative sporite. (Fig. 11-12)

Alesul cu speteaza, folosit doar pentru obținerea de ridicături ca element de legătură sau încadrare, a căpătat la Poiana Sibiului cea mai ingenioasă realizare artistică¹⁴.

În Făget și Rășinari, alesul cu speteaza stă la baza unui întreg sistem ornamental al cărui element principal este firul gros de arnici purtat de la un capăt la celălalt al țesăturii, printre firele de urzeală, după o anumită socoteală, așa încât alesătura apare ca o țesătură nouă, suprapusă țesăturii de fond. Efectul artistic al acestei modalități de decorare rezultă din material și tehnică. Uneori firul este întors pe aceleași locuri, ca să iasă modelul în relief¹⁵. (Fig. 13-14)

b) prin năvădirea decorului în ițe suplimentare (ițișoare)

Unii etnografi împart modalitățile de decorare în timpul țeserii în alesături și nevedituri. Năvădirea, care înseamnă trecerea firelor de urzeală prin cocleții itelor, prin ițișoare sau chiar prin spată, într-un mod prin care se urmărește obținerea unui anumit model în țesătură, s-a răspândit sub influența meșterilor specializați din orașe, care

¹² Nistoroia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975, p. 78.

¹³ Focșa, Marcela, *Arta populară românească*, București, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, 1969, p. 262.

¹⁴ Irimie, Cornel; Dunăre, Nicolae; Petrescu, Paul, *Mărginenii Sibiului*, Sibiu, Muzeul Brukenthal, 1985.

¹⁵ Focșa, Marcela, *Arta populară românească*, București, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, 1969, p. 265.

lucrau cu războaie semimecanice. Totuși ansamblul cromatic format de obicei din două culori obținut prin această tehnică, asemănător alesăturii cu acul, se înscrie mai degrabă în sfera alesăturii propriu-zise. Echiparea războiului manual cu mijloace suplimentare de formare a rostului, cu care se obține o structură țesută identică celor prezentate deja, este doar o treaptă de tehnicizare. (Fig. 15-16)

Marina Marinescu menționează un alt mod de țesere, cu obținerea acestui decor specific, care nu a adus însă, întotdeauna și o creștere valorică a pieselor. În Transilvania și Banat, țesăturile alese cu motive geometrice regulate dispuse în rânduri pe suprafețe relativ mari sunt alese cu vergele sau cu ațe. În acest caz, în spatele urzelii, pentru fiecare rând al modelului se trece printre fire o ață sau o vergea. În timpul lucrului aceste ațe se ridică pe rând, despărțind astfel firele de urzeală printre care va trece firul cu care se alege¹⁶.

Structura acestei țesături se formează printr-o năvădire dublă, atât în cele două ște care țes suportul cât și în ițișoare (jumătăți de ște), care țes decorul. Aceste ițișoare, denumite și „foiuri” în Moldova, sunt dispuse între ștele acționate cu picioarele prin pedale („iepe” sau „tălpici”) și sulul urzelii, numărul acestora putând fi destul de mare (corespunzător numărului de evoluții distincte).

Această tehnică permite decorarea suprafețelor mari, uneori mergând până la decorarea întregii suprafețe a țesăturii, pentru că este extrem de productivă. Baterea pânzăturii este alternată cu inserarea alesăturii tot cu suveica, într-un rost care se formează rapid, prin ridicarea ițișoarelor sub care se introduce speteaza și care se ridică în imediata vecinătate a șteilor de bază. E nevoie de două țesătoare, una care țese și alta care manevrează ițișoarele. Pe urzeala nevedită astfel pot fi țesute mai multe piese identice. Tehnica este specifică unor macaturi, dar s-a extins și la țesăturile de pânză, în special la fețele de masă.

Nevediturile ca mod de țesere în mai mult de două ște, acționate după un algoritm destul de complicat, realizează și ornamentarea țesăturii (alb în alb sau în două culori). O redare explicită este oferită de Emilia Pavel, unde se poate vedea că dintr-o singură nevedeală în cinci ște se pot realiza până la 26 de motive, după cum se calcă pe tălpici.

II.1.1.3 Alesul cu bucle

Pe la mijlocul secolului al XX-lea, prin țesătoare specializate, s-a introdus alesul în relief, așa-numita „alesătură cu boți” sau cu „drotul”, realizată prin folosirea de fire groase, sau grupe de fire, scoase în relief cu ajutorul unor vergele (Bihor, Maramureș, nordul Moldovei)¹⁷. (Fig. 17-18)

Între 1965-1970, în Țara Bârsei se țeseau șervete noi pentru pereți și ferestre având la capete un decor ales cu vergica, adică plușat. Această modalitate de a decora țesăturile a fost preluată din zonele Brăila, Ialomița¹⁸.

II.1.2 Alesături care se confundă cu executarea țesăturii

II.1.2.1 Alesul chilim (sau scorțește)

Denumirea a fost preluată de la bănațeni o dată cu tehnica țesutului în chilim, de la popoarele Asiei Mici prin intermediul populației sud-dunărene, pe calea comerțului sau a circulației de modele de la o țesătoare la alta. Chilimul are fața identică cu dosul, urzeala fiind ascunsă sub bătătură. Motivele ornamentale sunt alese cu mâna prin numărarea firelor de urzeala, în tehnica țesutului „prin săritură” sau în „Kilim”.

¹⁶ Ibidem, p. 260.

¹⁷ Nistoroia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975, p. 80.

¹⁸ Dunăre, Nicolae, *Țara Bârsei II*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.

II.1.2.1.1 „Karamani” (sau chilimul „rupt”)

Denumirea de „Karamani”, își are originea în sistemul covoarelor orientale din acea zonă, fiind foarte răspândită în Bihor, la piesele vechi¹⁹.

Fiecare motiv este alcătuit din ochiuri dispuse în trepte. Un ochi numără 3-4-6-8 și chiar mai multe fire de urzeală. Pe marginea motivelor, de-a lungul urzelii, ochiurile formează găurile (interstițiile), rezultate din întrepătrunderea firului de băteală și întoarcerea lui în sens opus. Chilimul „rupt” are două variante, în funcție de numărul de fire de băteală după care se face „săritura”.

a) cu tăieturi

Tehnica este împrumutată la ștergar de la țesutul covoarelor, mai ales în Banat chilime și a fost preferată pentru expresivitate. Motivele realizate prin creștere și scădere, cu tăieturi între suprafețele diferențiate cromatic, formează ornamente geometrice în unghiuri drepte. În Țara Bârsei acest ales mai este denumit și „în sec” sau „în spărturi”, desemnând aceleași despărțituri care se formează în lungul modelului²⁰. (Fig. 19-20)

b) „în ciur”

Pentru a obține contururi oblice, firele bătelii fac un salt în model doar după unul sau două rânduri. Astfel pe conturul motivelor decorative apar doar niște găurele și nu tăieturi ca în cazul de mai sus²¹. (Fig. 21-22)

II.1.2.1.2 „legat” sau „petrecut” (întrepătruns)

Chilimul „legat” nu mai lasă interstiții pe marginea motivelor la schimbarea culorii, deoarece firele bătelii se „petrec” alternativ, pe după același fir de urzeală, după care se întorc. Uneori firele bătelii se petrec unul după altul în spațiul dintre două fire de urzeală, după care se întorc, ceea ce permite, atât legarea întregii suprafețe decorate de câmpul propriu-zis, cât și a elementelor decorative între ele. (Fig. 23-24)

Această tehnică se întâlnește în zona Maramureș la ștergarele de rudă din nordul Moldovei la ștergarele de perete, îndeosebi în zona Humor²².

II.1.2.2 Alesul ajurat

În vestul țării este menționată această tehnică -apărută cu 30-40 de ani în urmă-, paralel cu răspândirea broderiilor în alb prin tăieturi, cunoscută și sub denumirea alesul cu „ghemuțul”²³.

Denumirea de alesătură în „șabac” este întâlnită în Dobrogea, prin analogie cu broderia ajurată denumită astfel, preluată și de „Dicționarul de artă populară”. Modul acesta de ornamentare mai este menționat și de Emilia Pavel, fiind folosit la ștergarele de borangic din Podișul Moldovei. (Fig. 25-26)

Motivele se aleg pe un fond ajurat, în timpul țeserii, cu fir de aceeași culoare ca cel de urzeală și ca băteala din câmpul țesăturii, dar uneori mai gros. Tehnica a fost folosită mult la țeserea perdelelor chiar și în zonele unde ștergarele au continuat să fie țesute în tehnicile tradiționale. Ajurarea fondului este realizată de același fir de ornament care se duce și se întoarce pe porțiunea modelului, după care trece prin ochiurile formate de inversarea a două grupe din fire ale urzelii. Urmează o țesere în două ițe cu suveica și fir subțire, asemănător celui de urzeală, a câtorva rânduri, după care modelul se reia pentru următoarea săritură.

¹⁹ Nistoroia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975.

²⁰ Dunăre, Nicolae, *Țara Bârsei II*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.

²¹ ***., *De la fibră la covor* / Coord. Șt. Stoica, Georgeta; Postolachi, Elena, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998 p. 49.

²² Nistoroia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975.

²³ Mozes, Tereza, *Portul popular din nord-vestul României, Țara Crișurilor*, Oradea, Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2002.

CONCLUZII

Alesul a constituit baza unor creații deosebit de valoroase din punct de vedere estetic și extrem de originale. Creșterea permanentă a importanței țesăturilor cu caracter funcțional – decorativ în cadrul interiorului țăranesc, se confirmă și prin perfecționarea neîntreruptă a tehnicilor de lucru²⁴. Importanța tehnicii în ornamentare vine, printre altele, de la faptul că ea are valoarea unei interpretări plastice care contribuie la determinarea unui anumit aspect stilistic, indiferent de motivul folosit²⁵.

La ștergare se întâlnesc aproape toate tehnicile de decorare specifice țesăturilor etnografice țesute în război orizontal. O altă tehnică obișnuită de decorare este țesutul curb, folosită la covoarele oltenești, dar care se realizează în gherghef. La aceeași piesă se folosesc de obicei mai multe tehnici de decorare. Sistemul ornamental de bază specific și țesăturilor din pânză, învărgarea, permite valorificarea fondului, evoluând spre forme compoziționale complexe și prin combinarea creativă a tehnicilor.

Acest mod de prezentare oferă o imagine mai întregită privind tehnica țesăturilor manuale, care ar putea să elimine confuziile, între tehnica propriu-zisă și modul de realizare – ca o variantă a tehnicii de bază. Astfel, dacă alesătura cu acul a putut fi încadrată în grupa alesăturilor „peste fire” și datorită descrierii oferite, alesul „îngropat” menționat în „Țara Bârsei” nu a putut fi depistat. Rămâne neidentificată de asemeni, alesătura „șumak” menționată într-un articol ca fiind folosită în Dobrogea²⁶. Indiciul etimologic ne poate duce la tehnica „sumac” de țesere a covoarelor orientale descrisă de Cascanian²⁷. De multe ori, o descriere sumară a unei tehnici, culeasă din teren cu o denumire locală și neconsacrată etnografic, oferă indicii insuficiente pentru o corectă atribuire.

Cel mai vechi sistem de ornamentare, alesul „printre fire”, exceptând desigur învărgarea care este mai degrabă un mod de țesere, a fost înlocuit la începutul secolului al XX-lea cu tehnici mai expresive ca „alesul peste fire” și „chilim”. La un moment dat țesutul în mai multe ițe, o evoluție tehnică prin care războiul manual a fost utilizat cu dispozitive suplimentare de formare a rostului, ar fi putut să înlocuiască alesul tradițional, datorită ușurinței de a decora suprafețele. Totuși, tradiția ornamentării în timpul țeserii printre și peste fire s-a perpetuat în multe zone din Transilvania.

Tehnicile vechi de ales cu mâna de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, alesul „printre fire”, „peste fire” și chilim au dăinuit în zonele mai conservatoare până în zilele noastre. În paralel cu aceste tehnici au pătruns și în aceste zone alesul mai nou, cu bucle sau ajurul, care presupun la fel de multă migală ca alesul „în degete”.

Ștergarele au cunoscut o deosebită varietate și o continuă transformare morfologică, tehnică, ornamentală și cromatică²⁸. Tehnica de decorare a fost supusă, alături de decor și culoare, aceluiași proces de perpetuare, selecționare și îmbogățire, contribuind nemijlocit la arta de împodobire a țesăturilor.

Fotografii: Alexandru Olănescu

²⁴ Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1981.

²⁵ Focșa, Marcela, *Arta populară românească*, București, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, 1969.

²⁶ *** , *Cercetări de conservare restaurare*, nr.2, București, Muzeul de istorie, 1982, p. 77.

²⁷ Cascanian, H., S., *Covoare manuale*, București, Editura Tehnică, 1972.

²⁸ Dunăre, Nicolae, *Țara Bârsei II*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.

BIBLIOGRAFIE:

1. *******, *De la fibră la covor* / Coord. Șt. Stoica, Georgeta; Postolachi, Elena, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998.
2. *******, *Cercetări de conservare restaurare*, nr.2, București, Muzeul de istorie, 1982.
3. Cascanian, H., S., *Covoare manuale*, București, Editura Tehnică, 1972.
4. Dunăre, Nicolae, *Meșteșugul și arta acului*, București, Editura tehnică, 1986.
5. Dunăre, Nicolae, *Țara Bârsei II*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.
6. Florescu, Bobu Florea; Petrescu, Paul; Stahl, Paul H., *Arta populară de pe Valea Bistriței*, București, Editura Academiei R.S.R., 1969.
7. Focșa, Marcela, *Arta populară românească*, București, Academia R.S.R., Institutul de istoria artei, 1969.
8. Irimie, Cornel; Dunăre, Nicolae; Petrescu, Paul, *Mărginenii Sibiului*, Sibiu, Muzeul Brukenthal, 1985.
9. Marinescu, Mariana, *Arta populară românească, Țesături decorative*, 1975.
10. Mozes, Tereza, *Portul popular din nord-vestul României, Țara Crișurilor*, Oradea, Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2002.
11. Naghy, Katalin; Kralovánszky, Mária; Mátéfy, Györk; Járö, Márta, *Textiltechnikák*, Magyar Nemzeti Museum, 1993.
12. Nistoroia, Gh., *Ștergare populare*, București, Muzeul de artă populară a R.S.R., 1975.
13. Pavel, Emilia, *Scoarțe și Țesături populare*, București, Editura Tehnică, 1989.
14. Petrescu, Paul; Stoica, Georgeta, *Arta populară românească*, București, Editura Meridiane, 1981.
15. Stoica, Georgeta; Petrescu, Paul, *Dicționar de artă populară*, București, Editura științifică, 1985.
16. Tașcău, V.; Precupețu, P., *Țesătoria*, vol. I, București, Editura de stat didactică și pedagogică, 1961.

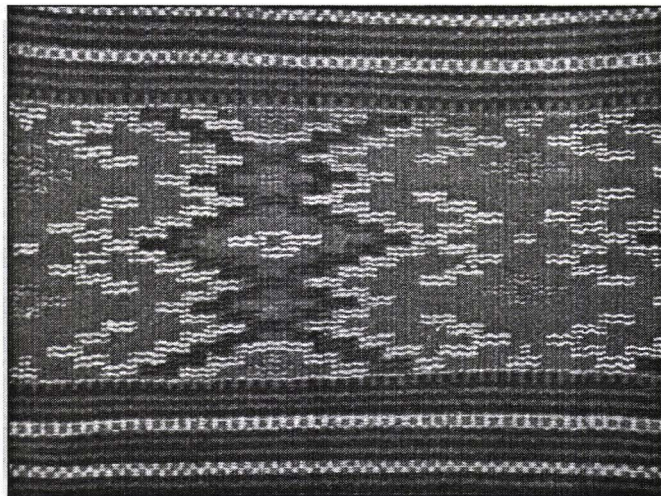
DECORATION TECHNIQUES OF DECORATIVE TOWELS. TECHNICAL PROCEDURE OF DECORATION CALLED „ALESATURI” IN FOLK TERMINOLOGY

The topic of the present paper is part of a largest research work that deals with the techniques of making ethnographic textiles. The study was aimed to realize a repertoire, classification, graphics and photos illustration and other information-texts.

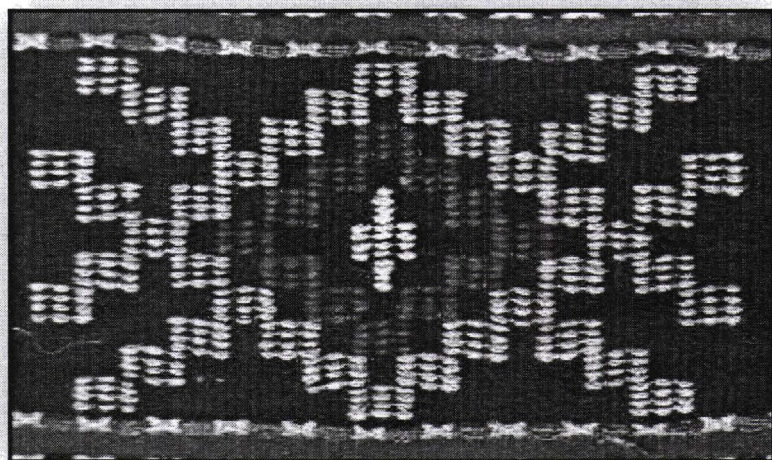
The paper also presents a brief situation, conditions and importance of folk textiles in the traditional village life. Among all the domains of folk culture the making of textiles was widespread due to its importance for the peasant's homestead. The zonal specificity is mostly preserved in decorative motives, in the composition of ornamentation and chromatics. Nevertheless the technique of making textiles maybe less visible was permanently present and greatly contributed to the art of decorating the textiles. In time and space the using of one or another technical procedures of decoration, in folk terminology called as „alesături” were different. There are no reference descriptions so the techniques of making textiles are defined and recognized, based only on terminology.

Based on the textiles' structure the study is trying to classify and systemize the various names given to the same technique. The different names are borrowed but universally accepted, picturesque or very explicit, local or regional. Some of them reflect the Romanians' co-habitation with other ethnic groups and the free circulation of motives. These motives were preferentially used at a certain time and in a certain technique.

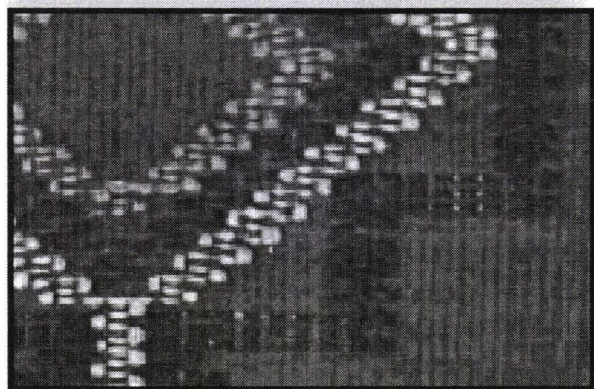

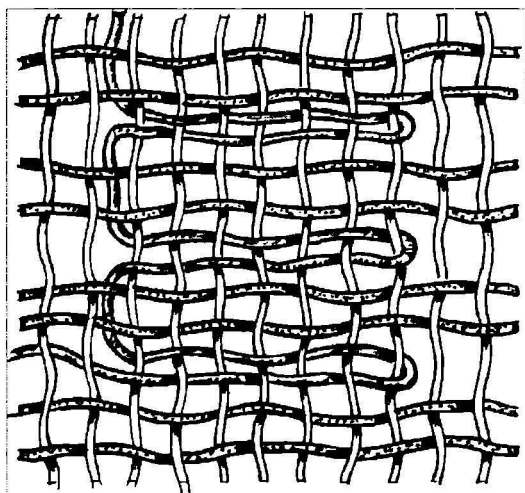
Fig. 1
Ornamente alese cu două liniuțe

Fig. 2
Ornamente alese cu patru liniuțe

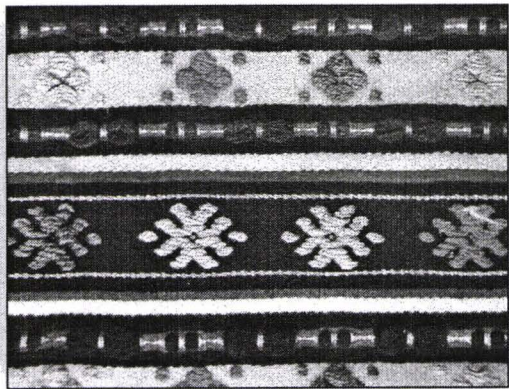

Fig. 3
Ornamente alese cu pășitura pe față

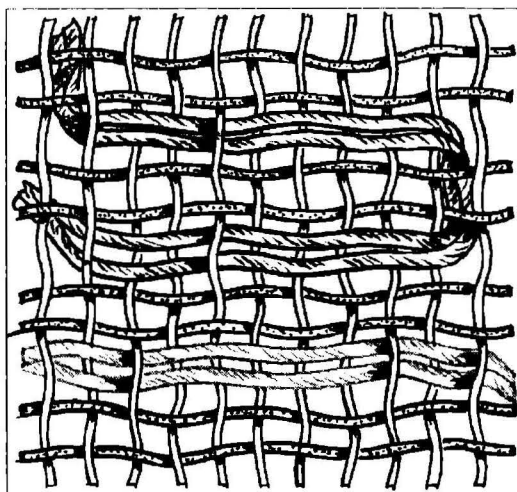

Fig. 4
Desenul unei țesături cu alesătură printre fire

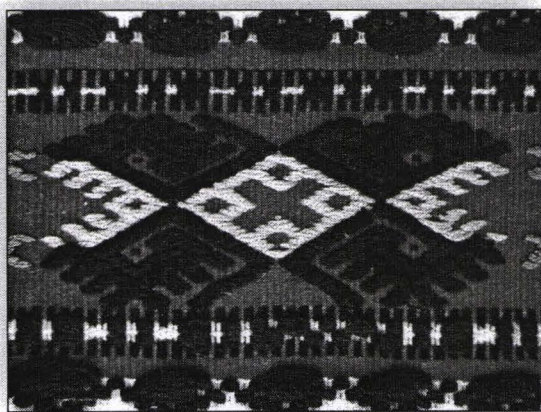
Fig. 5
*Motive policrome dispuse în linie, alese **peste fire***

Fig. 6
*Desenul unei alesături **peste fire***

Fig. 7
*Păsări alese **peste fire***

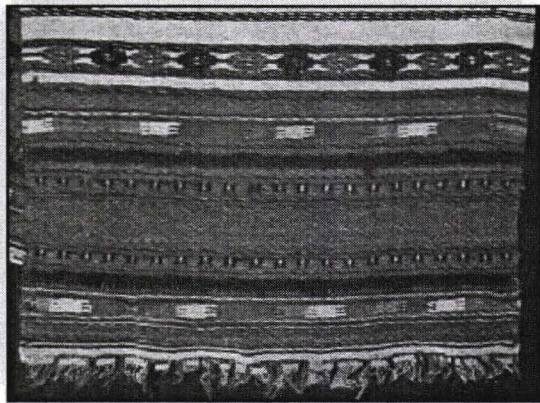
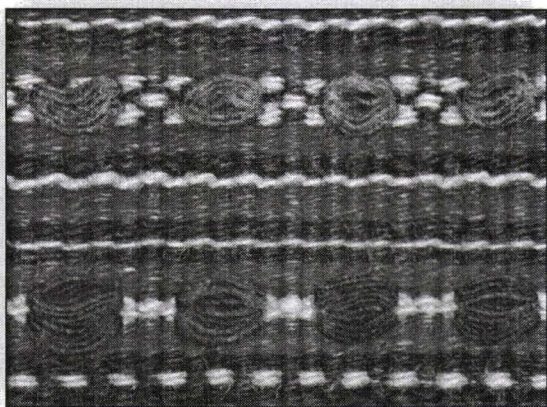
Fig. 8
*Ornament complex ales **peste fire***

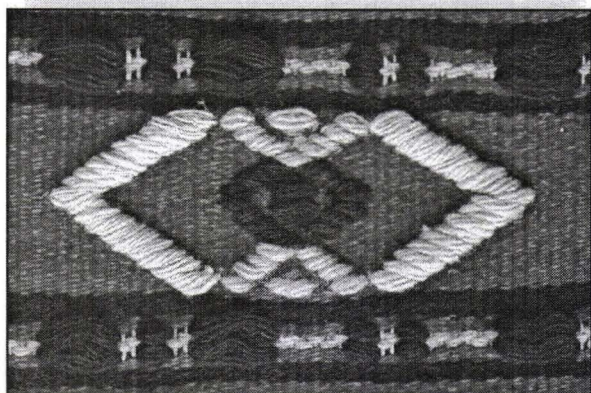
Fig. 9
*Aspectul unei alesături, **peste fire**
la care grupul de fire s-a inserat cu ajutorul unui ac*

Fig. 10
Aspectul unei alesături, **peste fire**
la care grupul de fire s-a inserat cu ajutorul unui ac

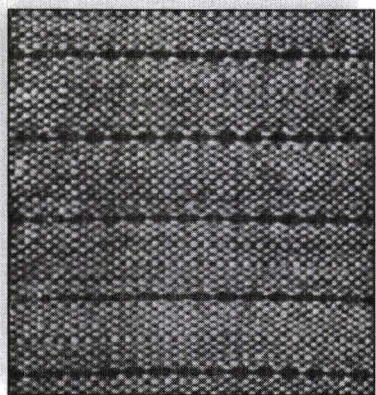

Fig. 11
Ridicături de spetează cu distribuția uniformă
și neuniformă a **boabelor**

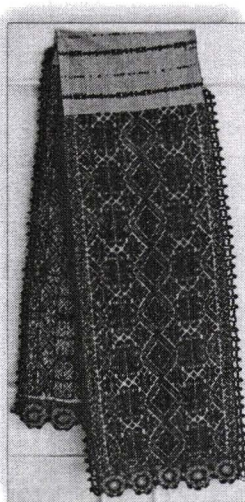

Fig. 12
Ridicături de spetează cu distribuția uniformă
și neuniformă a **boabelor**

Fig. 13
Aspectul alesăturii unui ștergar de Rășinari,
față și revers

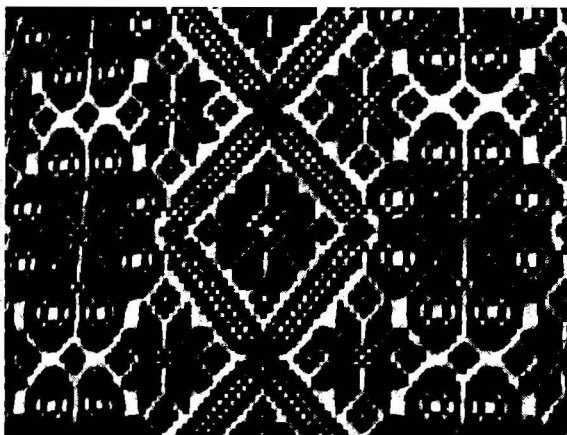

Fig. 14
Aspectul alesăturii unui ștergar de Rășinari,
față și revers

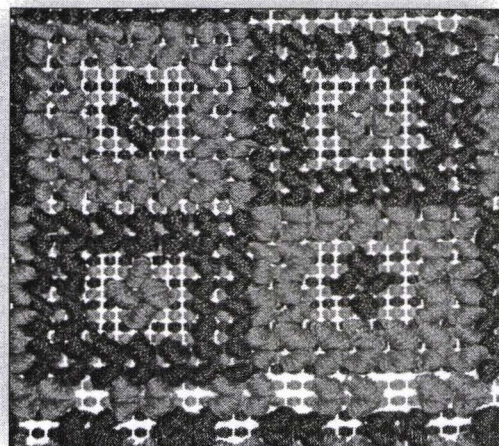
Fig. 15
Ștergar ansamblu
și detaliu,
cu decorul ales în ițișoare

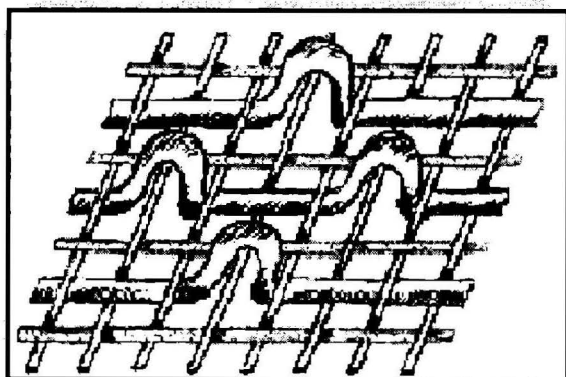
Fig. 16

*Ștergar ansamblu și detaliu,
cu decorul ales în ițișoare*

Fig. 17

Aspectul unei țesături buclate

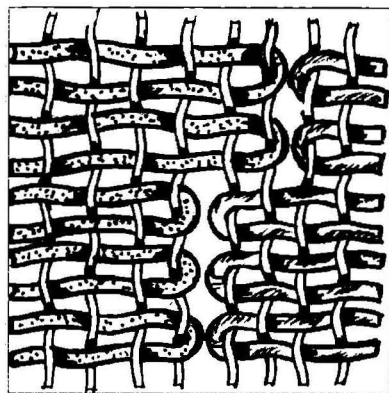
Fig. 18

Desenul țesăturii cu bucle

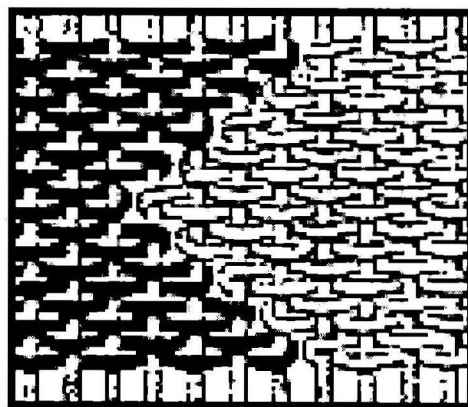
Fig. 19

Aspectul unei alesături Karamani

Fig. 20

Desenul unui Karamani cu tăieturi

Fig. 21

Desenul unui Karamani cu alesăturii în ciur

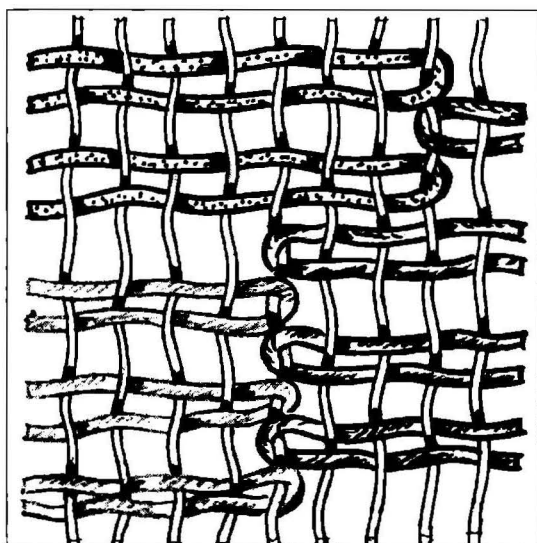
Fig. 22

Aspectul unor alesături Karamani în ciur

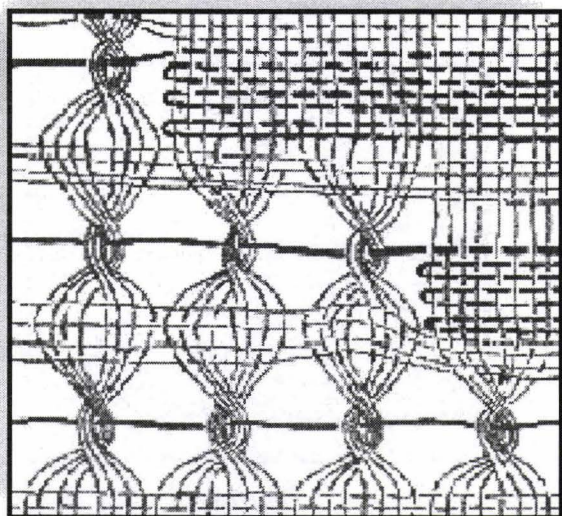
Fig. 23

Alesătură în chilim petrecut

Fig. 24

Desenul unei alesături în chilim petrecut

Fig. 25

Aspectul unei țesături ajurate

Fig. 26

Desenul unei țesături ajurate

PROBLEMATICA RESTAURĂRII COLECȚIEI DE CERAMICĂ A MUZEULUI DE ETNOGRAFIE ȘI ARTĂ POPULARĂ SĂSEASCĂ „EMIL SIGERUS” ÎN VEDEREA TRANSFERĂRII ÎN NOUL SPAȚIU DE DEPOZITARE DIN CASA ARTELOR

Sorin FOGARASCHER

Colecția de ceramică a Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” cuprinde obiecte vechi din secolele XV–XIX. Patrimoniul său deține cea mai valoroasă colecție de *câncee*, oale de vecinătate, ulcioare, blide, farfurii, castroane, câni de vin, vase de flori, vase de păcăleală, recipiente, figurine, tipare negative, cahle pentru sobe, ce au aparținut minorităților. Majoritatea obiectelor sunt decorate într-o diversitate coloristică inepuizabilă. Din repertoriul decorativ, cele mai răspândite motive sunt cele zoomorfe, florale și geometrice.

În vederea transferării colecției în noul spațiu de depozitare din Casa Artelor, realizat conform normelor științifice de conservare a patrimoniului, s-a trecut la o selecționare atentă a tuturor obiectelor ceramice, în funcție de gradul de degradare și necesitatea restaurării urgente, în vederea stopării acțiunii de degradare, în vederea depozitării.

În urma investigațiilor vizuale, microscopice, fizice și chimice, s-a constatat, la obiectele smălțuite, o fragilizare a smălțului pe suprafețe extinse și chiar pierderea acestuia de pe suport. O a doua categorie a fost cea a obiectelor fragmentate sau cu lipsuri, cu fisuri, ciobituri, știrbituri.

Pentru restaurarea obiectelor s-a trecut la organizarea unui flux tehnologic complex, conceput pe două etape, una pentru obiectele cu smălț fragilizat, la care operațiile de consolidare s-au executat sub lupă sau stereobinocular, iar a doua etapă, pentru întregirea obiectelor fragmentate sau completarea celor cu lipsuri.

Operațiile de restaurare au constat în:

A. Grupa I

- Consolidări locale prin injectare cu diluție la Paraloid B72 în alcool etilic 1%, pe suprafețe cu smălț exfoliat;
- Curățirea în soluție apoasă cu detergent neionic, concomitent efectuându-se curățire mecanică cu bureți și perii de plastic;
- Uscarea la temperatura ambientală;
- Completarea smălțului exfoliat cu diluția de keramiplast, prin pensulări repetate cu perioade de uscare;
- Finisarea completărilor cu instrumentar adecvat;
- Integrarea cromatică a tuturor completărilor cu culori tempera;
- Protejarea piesei prin peliculizarea cu Paraloid B72.

B. Grupa a II-a

- Curățirea fragmentelor în soluție apoasă cu detergent neionic;
- Uscarea fragmentelor la temperatura ambientală și numerotarea lor;
- Lipirea fragmentelor la lădița cu nisip în poziția de echilibru;

- Confecționarea negativelor cu plastelină de modulat;
- Completarea fragmentelor lipsă prin turnarea de ghips;
- Finisarea completărilor;
- Integrarea cromatică a completărilor;
- Peliculizarea de protecție cu Paraloid în alcool etilic.

După restaurarea obiectelor s-a trecut la confecționarea de huse și lădițe, pentru a asigura un transport sigur și eficient în vederea depozitării în noul sediu al Muzeului „Emil Sigerus”. Actualmente, obiectele sunt depozitate într-un mobilier modern confecționat, conform normelor de conservare științifică și păstrate într-un microclimat adecvat păstrării obiectelor.

RESTORATION PROBLEMS CONNECTED WITH THE CERAMIC COLLECTION OF „EMIL SIGERUS” THE MUSEUM OF TRANSYLVANIAN SAXON ETHNOGRAPHY AND FOLK ART IN THE PROCESS OF TRANSFERRING INTO A NEW LOCATION-THE HOUSE OF ARTS

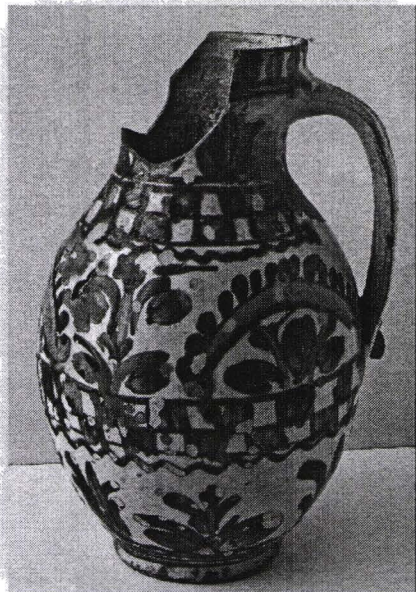
Recently the whole ceramic collection belonging to „Emil Sigerus” the Museum of Transylvanian Saxon Ethnography and Folk Art was transferred into a new location the so called „House of Arts”.

For a safe transferring, first of all it was made a detailed pre- selection having in view the extent of degradation.

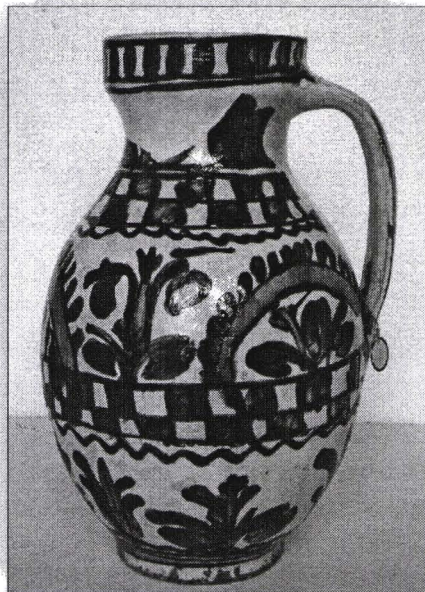
It was organized a complex technological flux and the artifacts were separated into two groups.

First the artifacts were restored and only after they were transferred and deposited in proper conditions and an adequate microclimate was also assured.

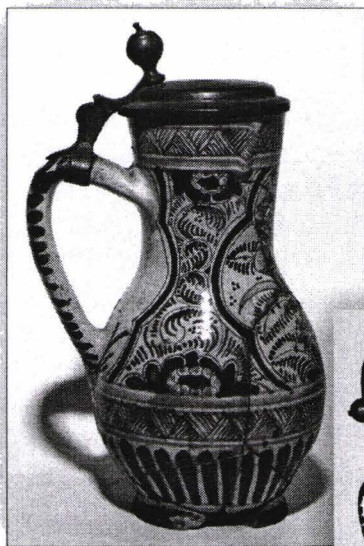

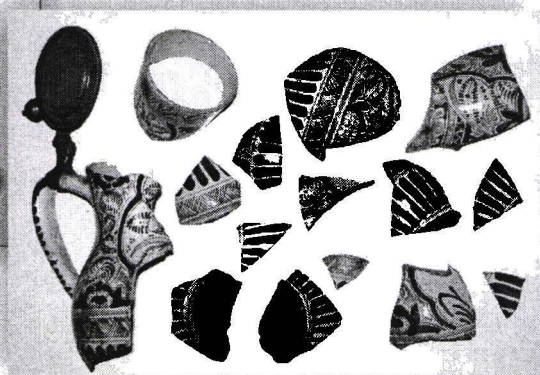
*Cană pentru vin, Nr. Inv. 1737,
colecția „Emil Sigerus”,
înainte de restaurare*

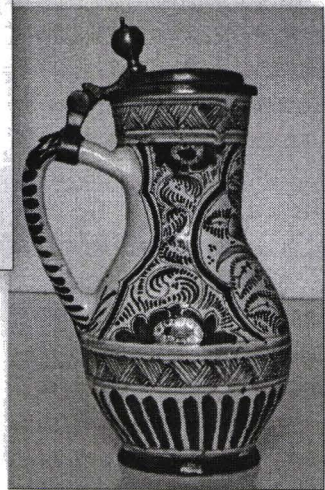
*Cană pentru vin, Nr. Inv. 1737,
colecția „Emil Sigerus”,
după restaurare*

*Cănceu cu capac de cositor, Nr. Inv. 5665,
colecția „Emil Sigerus”, înainte de restaurare*

*Cănceu cu capac de cositor, Nr. Inv. 5665,
colecția „Emil Sigerus”, în timpul restaurării*

*Cănceu cu capac de cositor, Nr. Inv. 5665,
colecția „Emil Sigerus”, după restaurare*

RESTAURAREA PANOURILOR REPREZENTÂND MAICA DOMNULUI CU PRUNCUL ȘI FUGA ÎN EGIPT DIN CADRUL CATAPETESMEI ALTARULUI DIN BISERICA ORTODOXĂ DIN SATUL RĂCHITA, JUDEȚUL ALBA

Cristina DĂNEASĂ

În cadrul Laboratorului de restaurare lemn policrom, Departamentul de conservare-restaurare al Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, s-au inițiat lucrările de restaurare ale catapetesmei altarului Bisericii Ortodoxe din satul Răchita, județul Alba, datat 1818.

Piesa prezentată reprezintă ansamblul ce cuprinde icoanele „Maica Domnului cu Pruncul” și „Fuga în Egipt” a catapetesmei, picturile fiind amplasate între ușile împărătești și cea diaconească din partea stângă.

Descrierea piesei

Piesa este compusă dintr-un cadru de lemn ce susține cele două panouri pictate precum și un decor floral, sculptat în partea superioară a panoului central, mărginite de două coloane și de lemn. Dimensiunile întregului ansamblu sunt: 2,19 m lungime și 0,86 m lățime. Pentru realizarea suportului s-a folosit lemn de brad și tei. Panourile sunt pictate foarte îngrijit în tehnica tempera grasă iar decorul floral, fondul, tronul, veșmântul Domnului Iisus și aureolele personajelor panoului central sunt poleite cu foiță de aur și argint pe un strat de bolus bine șlefuit.

Scenele pictate sunt compuse din câte două panouri de lemn de brad înțelepte în cant și fixate pe cadru în lambă și uluc. Cadrul din lemn de brad este îmbinat în coadă de rândunică iar decorul floral este traforat și sculptat în lemn de tei.

Maica Domnului este reprezentată pe panoul central șezând pe tron și ținându-l în brațe pe Pruncul Iisus (Panakranta). Ea poartă o tunică de culoare albastră, maforion roșu cu decor floral, aurit, năframă și coroană poleite cu foiță de argint. Pe frunte și pe umărul drept apar reprezentate două stele aurite iar în mână ține un sceptru. Pruncul Iisus ține în mâna stângă Cartea Sfântă și binecuvântează, având veșmântul și coroana argintii. Fondul și aureolele sunt acoperite cu foiță de aur iar tronul cu foiță de argint are reprezentate decoruri florale și două figuri antropomorfe. Contururile și formele decorului de fond sunt realizate printr-o incizare discretă și elegantă iar decorul floral de pe veșmântul Fecioarei și cele două stele sunt pictate în relief cu auriu iar inscripțiile chirilice sunt pictate în culoare roșie.

Decorul sculptat, poleit cu foiță de aur și argint pe bolus, are în centru reprezentată o floare încadrată de altele două cu frunze și tulpini realizate simetric.

Starea de conservare

Piesa a suferit degradări mai pronunțate la nivelul suportului. Stratul pictural s-a conservat relativ bine. Astfel, s-au constatat următoarele degradări la nivelul suportului: pierderi de material la decorul floral, lipsând un fragment din partea stângă, fracturi și fisuri longitudinale la decorul floral sculptat, descleieri ale panourilor componente ale icoanelor, ale cadrului în partea inferioară; lemnul este fragilizat – prezintă atac biologic (insecte xilofage) la panoul inferior, la cadrul de susținere – în zonele de îmbinare și înțeliere, la panoul central în partea inferioară iar la decorul floral sculptat atacul este

mai intens. Panourile pictate s-au curbat în urma deformării suportului și în urma contragerii lemnului, au ieșit parțial sau total din cadrul de susținere. În partea inferioară a piesei s-a adăugat ulterior un element de lemn cu scopul consolidării acestei zone a cadrului. (Foto 1, 2)

Cadrul, pictat în nuanțe de alb, a fost vopsit repetat cu vopsea industrială de ulei și culoare albastră la chenarul icoanei ce reprezintă „Fuga în Egipt”. Foița de argint și de aur de la decorul floral sculptat a fost acoperită cu bronzuri auri și verzui, florile fiind repictate cu roșu. Veșmântul Pruncului lisus a fost de asemenea, pictat cu nuanțe de verde închis. Foița de argint a fost puternic deteriorată în partea stângă a tronului. Pierderi, desprinderi, crăpături, fisuri și cracluuri ale stratului de policromie s-au observat în special în zonele de îmbinare ale panourilor, în partea inferioară a panoului central, în zonele ce au suferit lovituri, în zona nodurilor, pe întreaga suprafață a icoanei din partea inferioară. (Foto 3, 4)

Vernisul de pe întreaga suprafață este îmbătrânit, îngălbenit, uzat, acoperit cu praf, excremente și murdărie aderentă, neaderentă și ancrasată, prezintă aglomerări și scursuri. În partea inferioară a piesei s-au observat depuneri de ceară sub formă de scursuri și stropi.

Descrierea lucrărilor de restaurare

În primă fază s-a realizat o desprăfuire a suprafețelor cu pensule moi, din păr natural, evitând zonele puternic fragilizate.

În zonele fragilizate ale stratului pictural și de policromie a fost necesară o consolidare profilactică, folosind vâul japonez aplicat pe suprafața cu clei de iepure, pentru consolidarea suportului. S-a îndepărtat elementul de lemn adăugat ulterior, urmând o dezinsecție a întregii suprafețe prin injectare cu insecticid. (Foto. 5, 6)

Consolidarea suportului din punct de vedere structural a fost realizată prin impregnare cu Paraloid B72 dizolvat în toluen și diluat cu xilen începând de la concentrații mici.

Consolidarea mecanică a suportului s-a realizat prin încleierea elementelor descleiate sau fracturate cu clei de oase, folosind prese de diferite dimensiuni, clești de strângere, bucăți de lemn de esență moale, carton neacid și folii de nylon.

Panoul central a fost ancorat pe suport deoarece a ieșit din acesta, prin două tije metalice ce trec prin două rânduri de elemente de lemn încleiate alternativ pe panou și cadru. (Foto 7, 8)

A urmat realizarea elementului lipsă la decorul floral prin analogie, după martorii existenți, din lemn de aceeași esență – lemn de tei – respectând fibra.

S-a îndepărtat foița japoneză prin tamponare cu apă caldă.

S-a efectuat apoi o degresare a completărilor, a crăpăturilor, fisurilor și zonelor cu pierderi de grund cu alcool etilic, în vederea chituirii acestora. Grunduirea completărilor și chituirea zonelor cu lacune s-a efectuat cu chit pe bază de clei de iepure și cretă de munte, prin aplicare cu pensula sau cu spatula în straturi succesive. Această operație a fost urmată de șlefuirea chitului cu hârtie abrazivă de granulație mică și cu dop de plută cu soluție de curățat. (Foto 9)

Curățirea chimică a suprafețelor s-a realizat diferențiat, astfel: ceara a fost îndepărtată mecanic cu bisturiul și chimic cu witespirit, depunerile de bronz și straturile de vopsea au fost îndepărtate cu soluție pe bază de metanol și diclormetan, degresarea suprafeței realizându-se cu alcool etilic, iar repictările de pe veșmântul Pruncului cu soluție pe bază de alcool etilic, terebentină, apă, detergent anionic și amoniac. Egalizarea și îndepărtarea parțială a vernisului s-a realizat prin comprese și tamponări repetate cu alcool etilic și soluție de curățat – acesta fiind un vernis pe bază de shellak și colofoniu. (Foto 10-13).

Integrarea cromatică a fost realizată în maniera *ritoco* și *trategio* (mai puțin) cu acuarele în zonele chituite, fără a depăși contururile. (Foto 14, 15).

Revernizarea a fost realizată cu vernis pe bază de rășină damar în terebentină, aplicat cu pensulă moale din păr natural în straturi succesive. (Foto 16)

Catapeteasma altarului de la Răchita va fi expusă după restaurarea tuturor elementelor componente în cadrul unei expoziții organizată de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, piesa prezentată putând fi valorificată la adevărata ei valoare istorică și estetică.

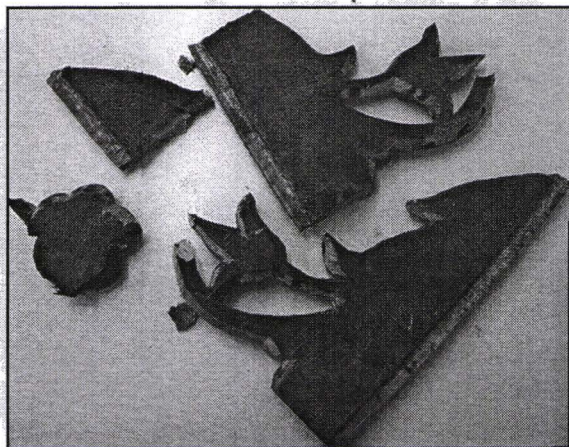
**THE RESTORATION OF THE PANELS REPRESENTING
THE VIRGIN AND THE CHILD AND THE FLEE FROM EGYPT.
THE PANELS ARE PARTS OF THE ICONOSTASIS IN THE
ORTHODOX CHURCH, RACHITA VILLAGE, ALBA COUNTY**

The two panels are parts of the iconostasis of the church in Răchita village, Alba County, which were acquired by „ASTRA” Museum, Sibiu City.

The central panel represents the scene with „The Mother of God enthroned with Jesus the Child in her arms”. The inferior panel represents the scene of „The Flee from Egypt”.

The restoration stages were the following: the prophylactic consolidation, the consolidation of the wooden pylon, mechanical and chemical cleaning, chromatic integration, the protection and the varnishing of the panels.

A mobile traverses system assured the works of the consolidation of the wooden pylon of the central panel.

Foto 1
Decor floral – elemente fracturate

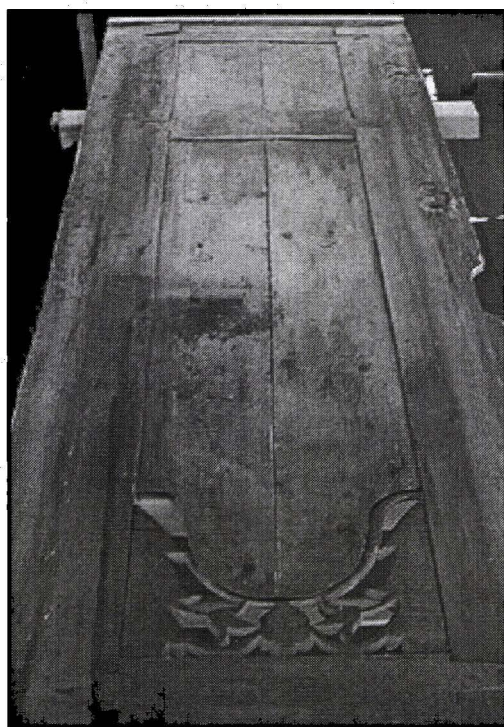

Foto 2
Atac insecte xilofage

Verso - zona inferioară a panoului central

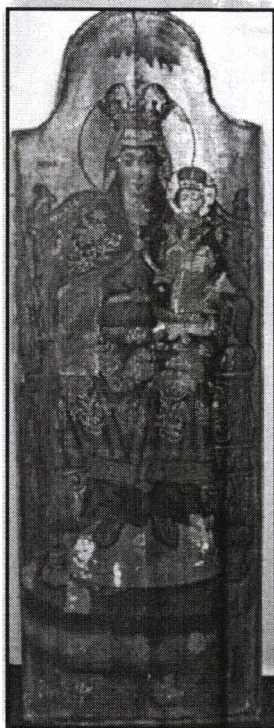

Foto 3
Repictări cu bronzuri, scursuri ale vernisului

Foto 4
Verso – descleierea panourilor pictate

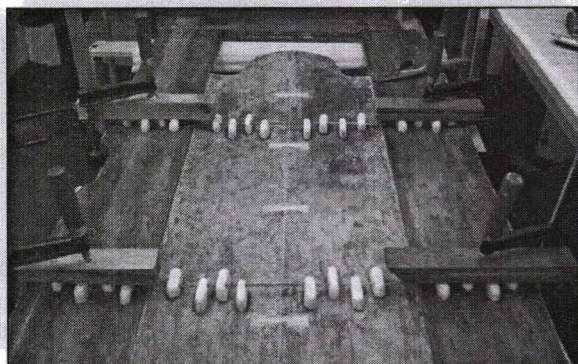

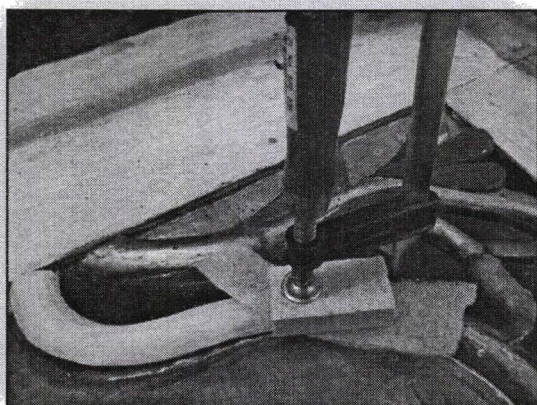
Foto 5
Zone
consolidate
cu foiță
japoneză

Foto 6
Consolidare
cu paraloid

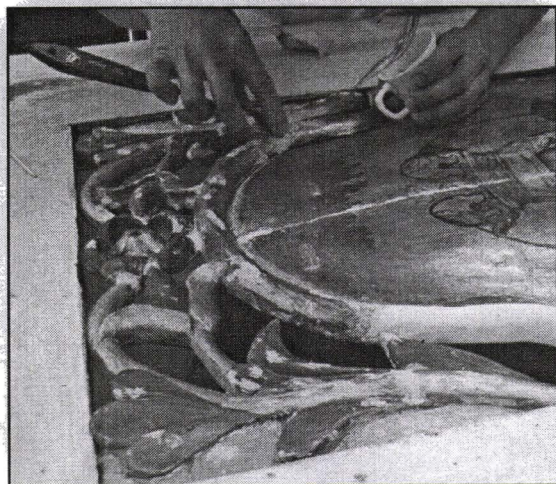
Foto 7
Ancorarea panoului central pe cadru

Foto 8
Încleierea completării la decorul floral

Foto 9
Chituirea suprafeței

Foto 10

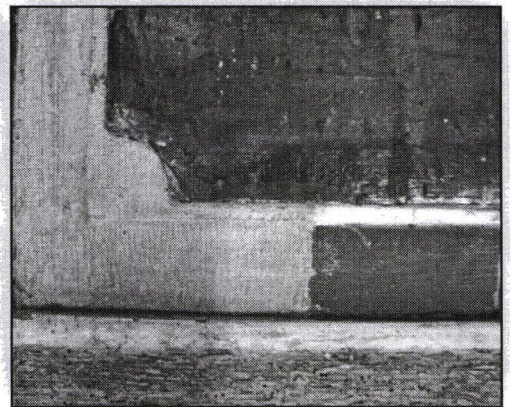
Curățiri chimice ale suprafeței

Foto 11

Foto 12

Foto 13

< **Foto 14**
Chituire

Foto 15
Integrare cromatică >

Foto 16
Ansamblu după restaurare

PROBLEMATICA RESTAURĂRII OBIECTELOR DIN PIELE-BLANĂ DIN COLECȚIA COMPLEXULUI NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA”

Florența MOGA

Complexul Național Muzeal „ASTRA” deține o valoroasă colecție de obiecte din piele: cojoace, pieptare, chimire, cizme, ghete, genți, teci, curele, opinci, pantofi, punguțe. De cele mai multe ori aceste obiecte sunt decorate policrom, prin vopsire sau brodare cu materiale textile, metal, piele, sticlă. Obiectele din piele sunt foarte variate, cum de altfel este și utilitatea lor. Dificultatea restaurării acestora este legată, în primul rând, de modul lor de realizare, incluzând aici substanțele încorporate la procesul de tăbăcire și tehnică de lucru, care poate fi manuală sau mecanică. Cunoașterea amănunțită a structurii pieilor de animale, a tuturor detaliilor tehnice de realizare a obiectelor, stă la baza inițierii oricărei operații de restaurare în acest domeniu. Pielea, care aparent este mai rezistentă decât fibrele textile, în condiții de umiditate și căldură poate fi ușor deteriorată de fungii și insecte. Redarea vigurozității pielii uscate sau fragilizate presupune intervenții de mare dificultate. Operațiile de restaurare se desfășoară diferențiat în funcție de concluziile formulate după efectuarea investigațiilor fizice, chimice și biologice. Cele mai importante etape ale conservării-restaurării includ tratamente cu substanțe insecticide, curățire, emolieră pielii, consolidarea și completarea fragmentelor care lipsesc, precum și operații foarte migăloase de recondiționare a motivelor decorative brodate, respectând tehnicile tradiționale inițiale.

În lucrarea de față prezint restaurarea unui cojoc de Ilva Mare, Banat realizat la sfârșitul secolului al XIX-lea. Pieptarul face parte din colecția „ASTRA”.

Pieptarul este confecționat din piele de oaie cu garnitură din piele albă și colorată, iar pe piept, spate și poale este decorat cu motive florare și geometrice, ciucuri de culoare verde-cărmiziu. În față, pe ambele părți, are montate clape în formă de buzunar din piele cafenie, peste care sunt nasturi din metal, clini laterali cu o mică despicătură în formă de V. Ca decor s-au folosit motive florale stilizate: frunze, flori, iar pe toată suprafața, ciucuri din mătase naturală și lănică. Pe piept este aplicat un șnur împletit din mătase. Toate materialele sunt lucrate manual, cu simț artistic deosebit și în combinații de neîntrecut rafinament estetic, mărturii ale valorii artistice a obiectului.

Complexitatea factorilor de degradare, care au acționat în timp asupra acestei piese, au produs deshidratarea, datorată îmbătrânirii pielii, rupturi și găuri în suport iar garnitura prezintă rosături și lipsește în mai multe locuri. De asemenea, uzuri funcționale mecanice apar și la blana din interior, broderia este roasă (lipsind în mai multe zone unde au rămas ca martor punctele de coasere).

Blana din interior este murdară, roasă și lipsește în proporție de 60% din suprafață.

Desprinderea cusăturilor, petele, scurgerile de vopsea, sunt degradări ce provin din timpul utilizării obiectului dar pot fi cauzate și de o manevrare și depozitare improprie. Pentru această piesă s-au făcut propuneri de conservare-restaurare, s-a stabilit ordinea operațiilor și tipul materialelor, considerându-se necesară o restaurare complexă, ce a constat în dezinsecție, curățire, consolidare, hidratare și completare.

Restaurarea propriu-zisă a început cu consolidarea ornamentelor fragilizate, coaserea unei huse din pânză după forma pieptarului, în vederea protejării acesteia în

timpul aspirării. A urmat desprăfuirea executată cu pensule, perii și miniaspirator. S-a descusut husa de protecție care a fost aplicată prin coasere manuală. Pieptarul a fost confecționat din piele cu blană, dar s-au folosit și alte materiale diferite cum ar fi: nasturi din metal, ciucuri din mătase și lână, clape din piele vopsită, pap din făină, șnur împletit din mătase. Aceste materiale s-au comportat și au rezistat diferit în timp.

Curățirea pieptarului s-a efectuat cu solvent, îndepărtându-se depunerile de praf și murdărie aderentă atât cât a fost posibil. Perierea s-a făcut pe ambele părți, ținându-se seama de zonele rupte care au fost protejate. Curățirea pielii s-a efectuat cu white spirit, cu peria înmuiată în solvent, prin mișcări circulare, insistându-se în zonele cu depuneri de murdărie.

Atât curățirea cât și uscarea obiectului s-au efectuat în aer liber. Blana s-a curățat cu un amestec de benzină și talc (pastă), care a fost întins pe toată suprafața, a fost lăsat să se usuce, s-a scuturat cu o nua elastică apoi s-a aspirat și periat.

Curățirea nasturilor metalici s-a făcut cu creion din fibră de sticlă iar pentru protecție s-a folosit Paraloid B72.

Consolidarea suportului în zonele rupte, porțiunile de sub braț, umăr, unde pielea prezintă și degradări de fragilizare, rupere cu pierderi de material, au fost completate cu piele-blană de oaie.

Pielea aplicată a fost îmbătrânită imitând bine pielea originală. Pielea nouă este elastică, de calitate bună, apropiată de culoarea și grosimea pielii originale. Ea s-a aplicat dinspre interior prin lipire și coasere.

În final s-a procedat la completarea marginii cu piele de oaie fără blană, care s-a croit, tuns, subțiat și apoi s-a aplicat, folosind aceeași tehnică prezentată mai sus.

Pentru restaurarea broderiei s-au folosit fire din mătase naturală și lână vopsite cu anilină. Peste toată zona cu broderie s-a făcut o consolidare prin coasere folosind ca punct de broderie punctul „oblic” pentru a opri degradarea respectiv căderea acesteia. Au fost completați trei ciucuri în locurile în care aceștia lipseau. Ciucurii s-au confecționat din mătase naturală, folosind aceeași tehnică tradițională de lucru. Hidratarea pielii vopsite (clapelor) s-a efectuat cu un amestec de: ulei de copită, lanolină, ceară de albine, timol, mixate până la omogenizare. Compoziția astfel obținută a fost aplicată prin pensulare până la absorbția totală a cremei. Lanolina a pătruns în piele și a înmuiat fibrele de collagen, astfel clapele și-au recăpătat elasticitatea inițială.

Redarea formei și îndreptarea cutelor, șifonărilor s-au efectuat prin presare cu plăcuțe de marmură de diferite mărimi. Pentru protecție s-a confecționat o husă din pânză albă, după forma obiectului. Toate operațiile de fixare, curățire, coasere, emoliere, consolidare s-au efectuat manual. În urma restaurării actuale, piesa a fost expusă temporar la Salonul Național de Restaurare Craiova – Brașov 2007, respectându-se condițiile de microclimat, temperatura cuprinsă între 18-20°C și umiditatea relativă (UR) 55% - 65%.

La obiectele din piele menținerea UR sub 70%, o temperatură de 15-17°C și o ventilație bună sunt primele măsuri care se impun pentru prevenirea unui atac fungic.

Operațiile de conservare și restaurare au rolul de a pune în valoare obiectul, de al însănătoși pentru ai asigura o viață cât mai lungă din punct de vedere muzeal.

ISSUES CONNECTED WITH THE COLLECTION OF PELTS OBJECTS IN „ASTRA” THE NATIONAL COMPLEX MUSEUM

Roumanian 19th century man's folk costume-sheepskin vest traditionally processed with salt and alum.

DEGRADATIONS

Dermestid attack, process was stopped;

Tears and loss of material;

Lack of embroidery on more zones;

60% lack of sheepskin;

Dihydrated and faded colour of leather and dye leakage;

Damaged seams with vest edges.

RESTORATION PROCESSING

Consolidation of fragile zone;

Cleaning the skin with benzine;

Mechanic cleaning of sheepskin (inner part with fur);

Cleaning the metal buttons with glass fibre pencil;

Restoring the lack of skin (leather) with new patches;

Restoring with silk the embroidery;

Softening the skin with fat substances;

Replacing the lost tassels (3 pieces);

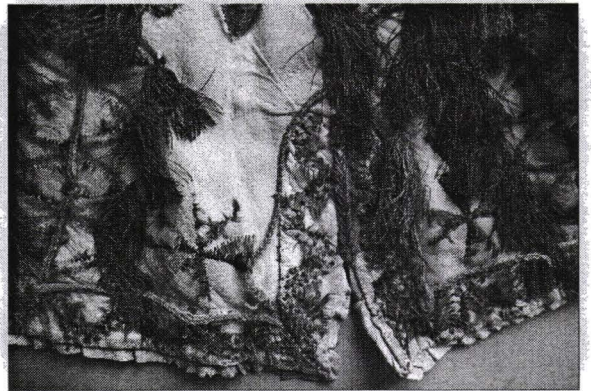
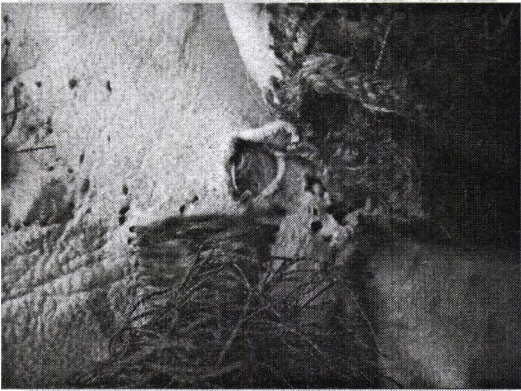
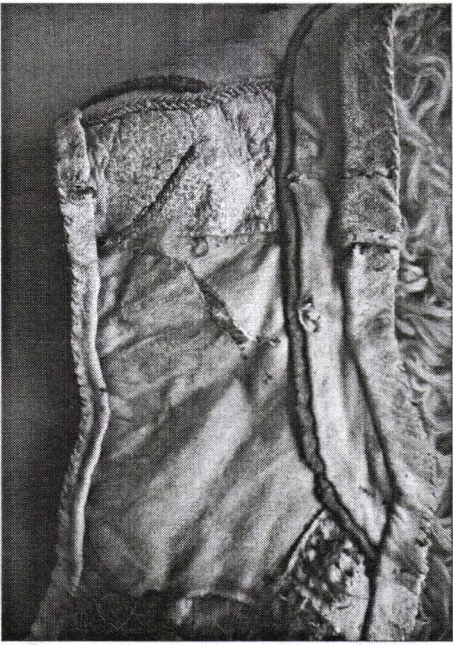
Pressing with marble boards.

The techniques used for restoration are adequated for the original sheepskin

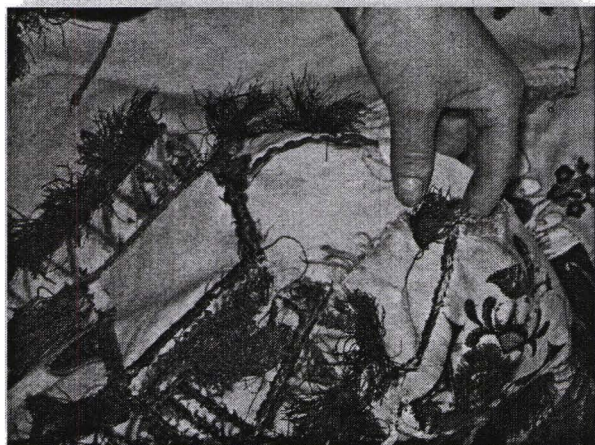
Ansamblu față, înainte de restaurare

Aspecte din timpul restaurării

Aspecte după restaurare

Foto: Alexandru Olănescu

PORT TRADIȚIONAL ROMÂNESC, ÎN MINIATURĂ, DIN COLECȚIA „ASTRA” (SECOLELE XVIII-XIX)

Florența MOGA

Costumele populare care fac obiectul conservării și restaurării acestei lucrări sunt piese de dimensiuni miniaturale pentru păpuși. Piesele fac parte din colecția Muzeului Asociațiunii, înființat în anul 1905.

Această modalitate de expunere a costumelor populare în miniatură era specifică majorității expozițiilor etnografice la începutul secolului al XX-lea. Asociate multor teme expoziționale: port, costum, industrie de casă - păpușile au beneficiat de popularitate, fiind o modalitate prin care specialiștii puteau pune în valoare piese de vestimentație tradițională românească. Intervențiile pe aceste piese sunt deosebit de complexe întrucât pe lângă problemele specifice costumului popular întâlnim și probleme impuse de dimensiunile mici ale acestora.

Cojocăritul – scurt istoric

Tehnicile, procedeele, croiurile și o mare parte din cunoștințele specifice meșteșugului se găsesc la cojocarii din mediul rural care au lucrat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Modul de organizare al breslelor a devenit în această perioadă anacronic în contextul economic al epocii, și astfel încât au început să se contureze zone sau sate specializate în meșteșugul cojocăritului: Mărginimea Sibiului, Țara Oltului, Zona Târnavelor, Țara Bârsei.

Structurile de funcționare și ierarhizare a activității specifice breslelor urbane au inspirat cojocarii români, care au înființat în 1871 „Corporațiunea cojocarilor români din Brașov”, iar în 1882 „Reuniunea meseriașilor din Săliște”, ambele având statute și însemne proprii. Acestea și-au adaptat producția după solicitările țăranilor care doreau să aibă o piesă de sărbătoare scumpă și bogat ornamentată, folosită în momentele importante din viața lor (nunta la români sau confirmarea la sași). Nu întâmplător aceste piese: pieptare, cojoccele devin piese suvenir, pe ele fiind brodate inițialele sau chiar numele purtătorului și anul confecționării, care coincide cu anul evenimentului respectiv. Croiurile trădează o linie arhaică, ele amintind de configurația costumului medieval, ca de exemplu: cojoccelele bărbățești săsești, „bitușele” din Mărginime și Țara Bârsei. O evoluție mai spectaculoasă se înregistrează în ornamentală. Pe lângă piesele folosite cotidian, care de regulă nu prezintă elemente de decor, cele care erau purtate la costumul de sărbătoare scot în evidență o bogată diversitate decorativă rezultată din combinarea mai multor tehnici, precum: aplicații de „pojiță” roșii sau albe, broderii policrome din „lânică”, fir metalic auriu, ciucuri și nasturi, precum și garnituri din blană scumpă (astrahan, vidră, jder), care transformă aceste piese în veritabile capodopere ale genului.

Pieptarele de păpușă, care fac obiectul acestei lucrări tratează aspecte ce definesc tehnicile și procedeele specifice de prelucrare a pielii. Cojocarii sași au lucrat atât cojoace pentru utilizare la biserică, cât și pieptare și cojoace pentru români.

Starea de conservare a treisprezece pieptare pentru păpuși

Pieseile prezintă o uzură funcțională accentuată, degradări mecanice cu rupturi și găuri, iar „pojița” prezintă rosături și lipsește în mai multe zone. De asemenea uzura mecanică apare și la blană, la broderie și în special la suportul din piele unde sunt

rupturi de 30-40 cm. Pe piepți, la majoritatea pieptarelor se găsesc rupturi, rămânând ca martor punctele de coasere. Pielea a suferit și degradări datorate îmbătrânirii, este deshidratată, îngălbenită, pătată, iar pielea vopsită este decolorată și culoarea este migrată. Meșina albă și colorată este desprinsă prin pierderea firelor de fixare. Broderia executată cu fir de mătase naturală și bumbac este distrusă în proporție de 80-90%, rămânând ca martor desenul aplicat după tipar. Blana din interior este murdară și lipsește în foarte multe zone. La unele pieptare lipsește în totalitate, iar garnitura din blană aplicată pe margini la gulere și mâneci este îmbătrânită, rigidizată, descusută sau lipsă. Din punctul de vedere al stării de conservare, pieptarele prezintă o fragilitate generală, fiind puternic afectate de factori ai mediului, datorită condițiilor improprie de depozitare, care au contribuit la evoluția degradărilor acestor piese de-a lungul timpului.

Firele metalice sunt roase până la rupere, paielele și alte accesorii metalice sunt corodate. Complexitatea factorilor de degradare, care au acționat în timp asupra acestor piese, au produs deshidratare, rigidizare, deformare, pătarea pielii sau cojirea stratului de vopsea, atac biologic (molii), oxidarea metalului, pierderea broderiei și uzură, necesitând intervenții urgente și complexe de restaurare.

Intervențiile de restaurare au presupus aplicarea unor rețete tradiționale de curățire. Blănurile albe s-au curățat aplicându-le ușor o pastă obținută din talc și neofalină. După câteva ore blana s-a scuturat și apoi s-a pieptănat cu o perie moale. De asemenea, blănurile albe s-au curățat cu mălai, talc sau făină albă.

Blănurile se pot degresa fără să-și piardă strălucirea dacă se freacă ușor perii cu tărâte proaspete de grâu. Pentru îndepărtarea petelor de grăsime și transpirație se poate folosi un amestec format din alcool sanitar și amoniac 1:1 (părți egale în greutate) sau un amestec preparat din amoniac, sare de bucătărie și apă 1:3:5 (părți în greutate). Petele galbene de pe blănurile albe se curăță cu hidrosulfid de sodiu sau apă oxigenată (o linguriță la 400 ml apă). Blana de astrahan se curăță prin frecare cu miez de nucă uscată tăiată în două. În general blănurile își recapătă strălucirea inițială dacă se freacă ușor cu un tampon de flanelă înmuiată în terebentină. După tratament se freacă blana cu o flanelă uscată până se zvântă complet. Aceste metode și materiale utilizate la curățiri nu afectează integritatea obiectelor patrimoniale din punct de vedere structural, estetic și valoric și nu prezintă un grad de toxicitate pentru specialiștii care le folosesc.

Metode de conservare și restaurare a 13 pieptare de păpușă

Subiectul acestei lucrări îl constituie conservarea-restaurarea pieptarelor de păpușă din secolul al XVIII-lea, din diferite zone, care fac parte din colecția „ASTRA”.

Pieseile sunt confecționate din piele-blănă de oaie, prelucrate tradițional, croite după tipar, conțin broderie din fire de mătase naturală și lână, fire metalice, încheiate manual cu acul și pojită de miel aplicată prin lipire și coasere, accesorii metalice și ciucuri. Deși miniaturale, piesele au forma pieptarelor mari, se încheie cu nasturi și găici și au un croi specific zonei din care provin. Pieptarele au garnituri din blană de vidră, piepți și spatele acestora fiind ornate cu motive decorative florale și geometrice și ciucuri. În față există clape în formă de buzunare din piele peste care sunt nasturi din metal. Pe margini, pe mâneci și pe poale sunt borduri din piele albă și colorată. Unele pieptare sunt datate având inițialele „P.M 1902”.

Investigații

În urma investigațiilor la care au fost supuse piesele, s-a determinat natura suportului, modul de prelucrare, Ph-ul, conținutul de umiditate, de grăsimi, tipul de degradare. S-au efectuat teste de vopsire, emoliere, impregnare pentru a constata rezistența suportului. Așa cum rezultă din analiza directă a materialelor componente, acestea sunt: piele de oaie tăbăcită cu alaun și sare, fire textile de mătase și lână, fire de cusătură din cânepă, catarama, paiele, accesorii metalice din cupru. La realizarea

acestor piese s-a folosit și pânză de sac cu rol de întăritor. Toate materialele sunt prelucrate manual, cu simț estetic și în combinații de un neîntrecut rafinament artistic fiind mărturii ale valorii artistice și documentare a obiectelor.

Intervenții efectuate

Consolidarea elementelor desfăcute - s-a realizat prin refixarea rupturilor și a elementelor desprinse (meșină, broderie, blană). Curățirea - s-au efectuat curățiri mecanice urmate de celelalte intervenții care s-au aplicat diferențiat.

La metal - s-au efectuat curățiri mecanice cu creion din fibră de sticlă urmate de curățiri locale cu soluție slab alcalină de complexon, prin ștergeri foarte ușoare cu tampoane, deoarece o umezire excesivă a pielii ar fi putut duce la pătarea acesteia. După uscarea completă a urmat aplicarea unui strat de Paraloid B72 dizolvat în tolueen 5%, pentru protecția metalului. Curățirea uscată a pielii s-a făcut prin desprăfuire cu miniaspirator și perii moi, după care s-a trecut la curățirea cu solvenți a pielii.

Blana - s-a curățat cu mălai în amestec cu talc, aplicat pe toată suprafața, în așa fel încât aceasta a ajuns până la rădăcina firelor de păr apoi s-a îndepărtat prin batere ușoară cu o baghetă elastică, scuturare și aspirare cu perii moi. Aceste curățiri s-au efectuat după ce suprafețele exterioare au fost protejate prin coaserea unei pânze albe peste marginile pieptarelor pentru protecția pielii și a ornamentelor.

Curățirea pielii - s-a executat prin mișcări circulare cu peria înmuiată în neofalină pe toate suprafețele, insistându-se în zonele cu murdărie aderentă. Operația s-a făcut pe toate suprafețele pieptarelor.

Emolieria

Pe pielea vopsită (pojița), după uscarea completă a acesteia, s-a aplicat un amestec de lanolină, ulei de copită, ceară de albine, mixate până la omogenizare. Compoziția astfel obținută a fost aplicată în concentrații moderate, folosind o pensulă cu care s-a insistat ușor pe suprafața pielii vopsite, până la absorbția completă a pielii. Lanolina pătrunde în piele și înmoaie fibrele de collagen, în timp ce ceara rămâne la suprafață, consolidează pielea, o protejează de umiditate, praf, aer poluat. Astfel pojița și-a recăpătat elasticitatea iar după restaurare nu s-a modificat.

Completarea fragmentelor lipsă

Pentru porțiunile rupte și lipsă s-au folosit fragmente din piele aplicate prin lipire cu pap din făină albă și prin coasere manuală cu acul. Pentru broderie și ciucuri s-au folosit fire din mătase naturală și lână vopsite, înfigând acul în orificiile vechi, folosind aceeași tehnică de broderie – „punct de umplură”. În zonele cu lipsuri mai mari s-a refăcut broderia pe baza unor desene executate după motive martor din alte locuri de pe pieptare. Refixarea meșinei și ornamentele descusute s-au făcut prin coasere, respectându-se orificiile vechi și folosind punctul tighel. La unele pieptare s-a introdus între piele și garnitură pânză de sac pentru întărire. Fixarea paietelor și a firului metalic s-a realizat prin coasere, folosind orificiile vechi atât cât a fost posibil.

Fragmentele din piele de oaie, care au fost folosite la completarea zonelor rupte, au fost tunse, subțiate înainte de consolidare, până la grosimea pielii originale. Pentru hidratarea pielii cu blană s-au folosit fragmente din pânză, care au fost pulverizate cu un amestec de: ulei de copită, apă distilată, lanolină, timol, acestea fiind aplicate peste mai multe straturi de netex și presate cu plăcuțe de marmură și săculeți cu nisip. Astfel s-a obținut redarea formei inițiale și hidratarea pielii, atât cât a fost posibil. Pentru interiorul pieptarelor s-au confecționat suporturi din netex după forma fiecărui pieptar și huse din pânză.

Recomandări

Propun ca aceste piese să fie păstrate în condiții optime de microclimat respectând parametrii microclimatului în conformitate cu normele de conservare $T = 18^{\circ}\text{C}$; $UR = 50\% - 65\%$ fără variații bruște. În spațiile expoziționale nu se va depăși nivelul de iluminare de 50 de lux.

Expunerea se va face în vitrine iluminate din exterior.

MINIATURE ROMANIAN TRADITIONAL FOLK COSTUME IN „ASTRA” MUSEUM COLLECTION (18TH –19TH CENTURIES)

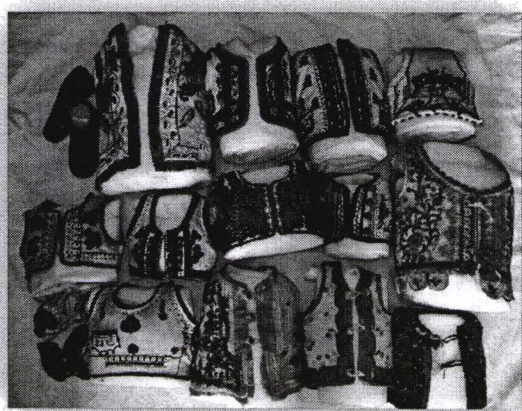
The objects made of leather such as the sleeveless fur coats, peasant belts, sheepskin coats, footwear or accessories have an important place in the collection of the „ASTRA” Museum from Sibiu.

The reconditioning of leather through traditional methods, namely the tanning was known long time ago.

The objects made of leather that are subject of the reconditioning process can lose some characteristics of their composition. That is why during the restoration process there are made some specific operations and we use corresponding substances which preserve in time the reconditioned objects.

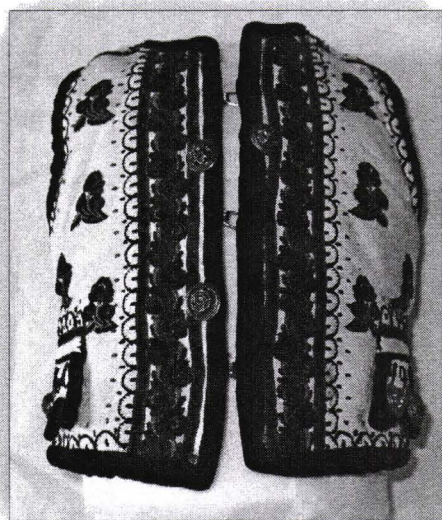
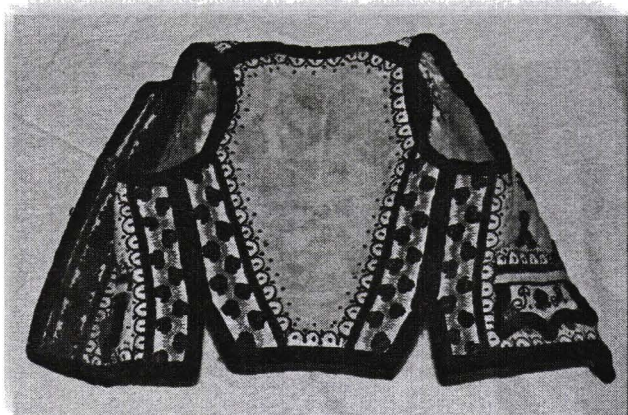
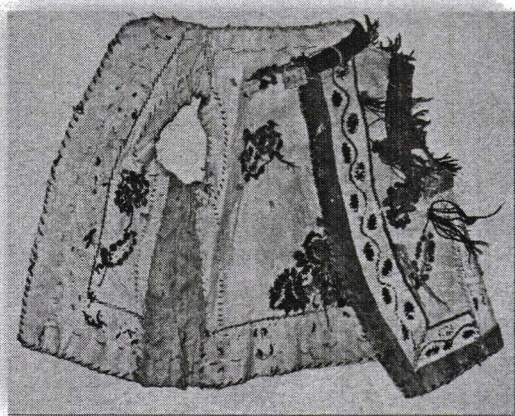

Ansamblu înainte de restaurare

Ansamblu după restaurare

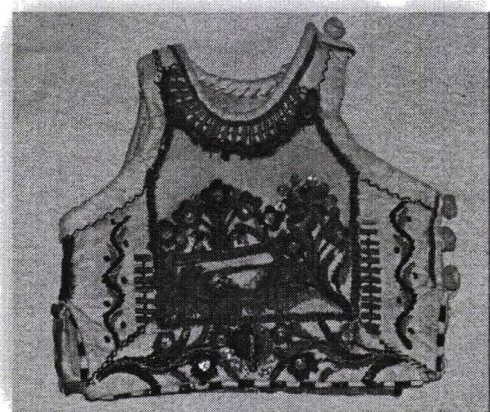
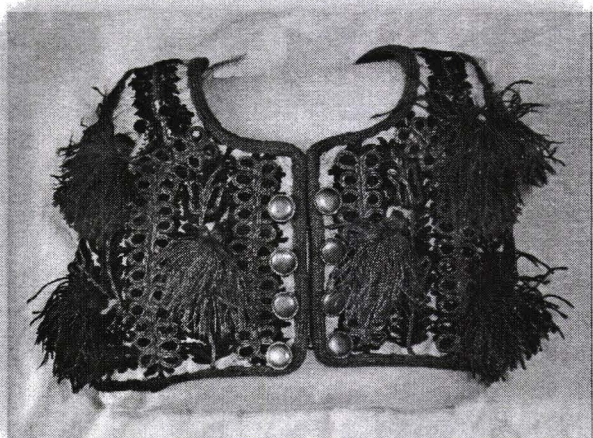
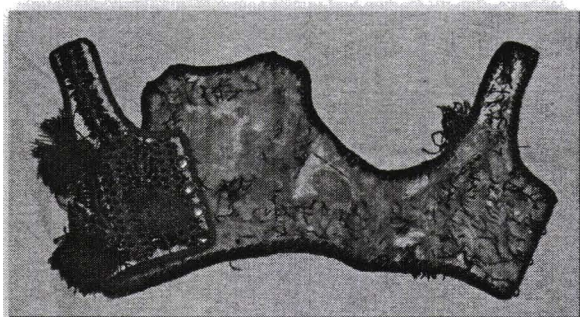

Ansamblu înainte de restaurare

Ansamblu după restaurare

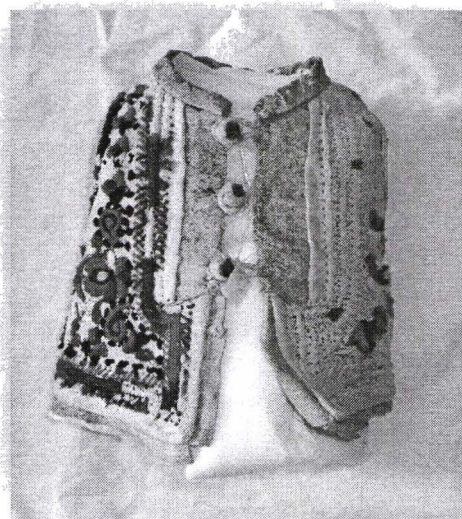
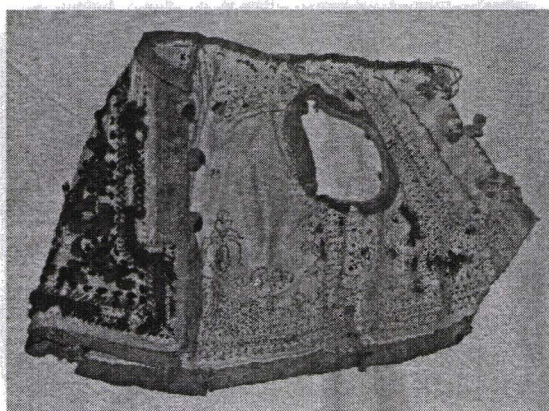

Ansamblu înainte de restaurare

Ansamblu după restaurare

MEȘTEȘUGUL COJOCĂRITULUI. INTERVENȚII DE CONSERVARE ȘI RESTAURARE

Ruxandra-Ioana STROIA

1.1 Aspecte generale privind meșteșugul cojocăritului

Meșteșugul prelucrării pieilor și al blănurilor pe teritoriul țării noastre se practică din timpuri îndepărtate. Informațiile, puține la număr, luate din surse arheologice, iconografice sau etnografice nu oferă lămuriri suficiente cu privire la multitudinea și complexitatea „tehnologiilor” pe care această ocupație a avut-o. Se știe că pielea, material de natură organică, este perisabilă în timp. De asemenea, se știe că activitățile de prelucrare, finisare și croire s-au executat multă vreme doar în familie, fiind ținute în mare secret, fără a exista documente scrise privitoare la procedeele tehnice experimentate și aplicate de-a lungul generațiilor. În timp, din nevoia satisfacerii trebuințelor locuitorilor, a necesităților locale precum și a cerințelor din alte părți ale țării au apărut specializări și diversificări, meșteșugarii împărțindu-se în: pielari, tăbăcari, blănari, cojocari, curelari, cizmari, saidăcari, șelari, mănășari.

Dintre acestea toate, cojocăritul a fost cel mai important și mai răspândit meșteșug specializat în prelucrarea pieilor de ovine și confecționarea diferitelor piese de îmbrăcăminte.

Tehnologia de obținere a pieilor cu blană pentru cojoace și pieptare este diferită față de cea a pieilor fără păr și este cunoscută sub denumirea de „argăsire” (tăbăcirea cu alaun).

Pielele uscate se introduceau în apă rece ca să se înmoaie schimbându-li-se apa de mai multe ori pe zi.

Apoi se curățau de grăsime și de resturile de carne prin tragerea pe melița de piei, iar unealta folosită la decărnare era un cuțit cu lamă specială, lungă și ușor curbată. Urma spălarea cu un săpun neutru, limpezirea cu apă curată și pregătirea pentru argăsire.

Prin argăsire, pieile devin moi, de culoare albă, mai rezistente la acțiunea bacteriană dar puțin rezistente la apă și temperaturi ridicate.

Soluția de argăsit conținea apă, sare și țărățe de grâu sau apă, sare și alaun (sare dublă de aluminiu și potasiu). Inteligența și experiența meșterului intervenea în „potrivirea” concentrației soluțiilor folosite. Acestea trebuiau să fie echilibrate deoarece

o concentrație prea mare sau prea mică de sare implica scorjirea pieilor sau umflarea lor și determina o argăsire defectuoasă.

Când se considera că pieile sunt bine argăsite acestea se scoteau și se lăsau la uscat câteva săptămâni pentru stabilizare iar apoi se ungeau cu zeamă de crom (bicromat de potasiu). Se puneau iarăși la uscat și se vlăguiau pe partea cărnosă. Pentru îndepărtarea resturilor de carne și a tărâțelor rămase de la argăsire, pieile cu blană se fixau tot în melița de tras piei și se scăfuiau. Ele sufereau o întindere mecanică și o presare pe scafă (cuțitul cu lama curbă și tocită). Apoi se puneau la întins pe ramă. Se evita astfel apariția de crețuri sau contracții pe fața pielii.

Vopsirea se făcea prin mai multe procedee funcție de destinația finală: direct pe ramă, pe masă sau în flotă. Coloranții folosiți puteau fi de origine minerală, vegetală, sau chimici. Tonurile mai puternice se obțineau prin concentrarea soluțiilor dar și prin aplicarea succesivă și repetată a colorantului.

La final se executau operații succesive de pieptănare și tundere a blănii.

Specialiștii menționează faptul că pieile tăbăcite cu alaun au un grad mare de sensibilitate la apă datorită reticulării incomplete, iar acidul sulfuric format depreciază calitatea pieilor, acestea devenind tari și cornoase. Meșterii tăbăcari au găsit soluția îndepărtării acestui neajuns prin folosirea gălbenușului de ou și a făinii de grâu în pasta cu săruri de alaun. Făina de grâu conține gluten și amidon și produce umplerea pieilor iar gălbenușul de ou, excelent emulgator, conține proteine și grăsimi care se dispersează în stratul reticular, producând efecte de tăbăcire grasă.

Pe teritoriul țării noastre au existat o diversitate de mici abateri la tehnologia de prelucrare a pieilor ceea ce a cauzat existența diferitelor calități, texturi, grosimi, tușuri, culori.

Astfel, s-a remarcat calitatea net superioară a pieselor din Mărginimea Sibiului, cu piele mată, subțire, flexibilă, de un alb ca zăpada față de piesele din sudul Moldovei și Dobrogea mult mai aspre, rigide sau colorate neuniform.

1.2 Cojocăritul în Mărginimea Sibiului

Mărginimea Sibiului este o zonă în care cojocăritul a cunoscut o dezvoltare puternică datorită ocupației de bază a oamenilor, păstoritul și datorită privilegiilor de ordin economic date de faptul că era „pământ crăiesc”.

La Săliște a existat cel mai renumit centru de cojocărit al Mărginimii. Produsele de cojocărit-curelărit executate aici au invadat sudul Transilvaniei, nordul Olteniei și al Munteniei. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea meșterii cojocari din Săliște au format în atelierele lor numeroși alți meșteri care au migrat în zeci de alte sate din regiunea Sibiului sau chiar și peste munți.

Meșterii sălișteni lucrau pieptare înfundate, pieptare crăpate, cojoace cu clini și garnitură de miel și vidră la guler, mâneci, poale, cu un croi simplu dar deosebit de elegant, cu ornamentație bogată (mai ales la piesele pentru femei) și cu o cromatică rafinată.

Pentru a se confecționa obiectele, se utilizau tipare pe diferite mărimi după care se croiau reperele (piepți, mâneci etc.). Asamblarea detaliilor se făcea la început manual, iar mai târziu s-au utilizat mașini de cusut.

Ca unelte, se foloseau foarfeci, clești, preducele, rozete pentru încastrat pielea pe margini, ace de oțel cu muchii, diferite ștanțe pentru obținerea motivelor ornamentale.

Modelul broderiei se obținea prin folosirea dispozitivelor pentru brodat cu care se imprima pe piele forma aleasă (Foto 1).

Brodarea se poate face cu ață de mătase, bumbac, lână sau lână, fir de aur, argint sau aramă, împletituri cu fâșii subțiri de piele, fâșii sau fire metalice, fâșii subțiri de postav, aplicații de piele pe piele, aplicații de mărgelă, postav colorat, blană.

- tehnici de coasere exemplificate prin mostrare aparținând colecției Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu. (Foto 2-6)

1.3 Intervenții de conservare și restaurare

Deteriorarea obiectelor din piele poate fi cauzată de:

- natura, structura și compoziția materialului;
- tehnicile de prelucrare și confecționare;
- folosirea, depozitarea sau expunerea necorespunzătoare;
- acțiunea agenților de mediu: temperatura necorespunzătoare, umiditatea relativă, praf, poluare.

Materialul prezent privind conservarea și restaurarea obiectelor de cojocărie s-a realizat pe un lot reprezentativ de piese urmărindu-se:

- evaluarea stării de degradare prin investigații științifice privind caracteristicile fizico-mecanice, chimice și biologice ale pielii;
- studierea factorilor de degradare, a mecanismelor de degradare și urmărirea în timp a interacțiunii materialelor folosite la restaurare cu materialul din care este compus obiectul;
- consultarea literaturii de specialitate.

1.4 Investigația științifică

Investigațiile științifice ale obiectelor pe suport de piele se pot realiza folosind metode distructive (analize fizico-mecanice, chimice, termice, spectrale) și metode nedistructive (teste microscopice, investigații biologice, UV-VIS-grupe funcționale, IR+UV-VIS exudate grase și saline).

Cele distructive se fac doar în cazuri absolut necesare prelevând probe cât mai mici posibile.

Restauratorul poate efectua o serie de analize în laborator cum ar fi:

- observații vizuale: culoarea, defectele tehnice de prelucrare;
- măsurarea grosimi pielii, măsurarea firului de păr, stabilirea rasei animalului;
- observații de detaliu cu lupa și microscopul: grenul pielii cu blană (Foto 7-8), grenul pojitei ornamentale, firele textile, firul de păr;
- măsurarea pH-lui cu hârtie indicatoare sau cu aparat electronic;
- determinarea conținutului de umiditate;
- determinarea conținutului de grăsime;
- teste de ardere pentru stabilirea naturii firelor textile;
- prezența materialului gras depus în unele locuri pe suprafața pielii.

Pentru investigații complete se apelează la laboratoare specializate și dotate adecvat unde se pot face analize pentru identificarea materialului folosit la tăbăcire, determinarea conținutului de substanțe grase combinate sau necombinate, determinarea conținutului în substanțe minerale totale, determinarea sulfului liber, determinarea azotului, analize spectrale, analize termice etc.

1.5 Cauzele deteriorării pielii:

- acțiunea agenților fizici: apa, lumina, căldura, aerul;
- acțiunea agenților chimici: acizi și baze;
- acțiunea agenților biologici: bacterii, fungi, insecte, rozătoare;
- acțiunea factorilor mecanici: ruperi, plieri, întinderi etc.

1.6 Exemple de degradări fizico-mecanice, degradări chimice și biologice

- rupturi cu și fără pierderi de piele (Foto 9-10)
- piele îmbătrânită, fragilizată, decolorată, cu depuneri de substanțe grase (Foto 11-12);
- depuneri de praf, murdărie, nasturi cu produși de coroziune sau nasturi lipsă (Foto 13-14);
- depuneri de produși de coroziune pe piele (Foto 15);
- pete de rugină, pete de cerneală (Foto 16);
- pierderi de fire textile și fâșii de piele din broderie (Foto 17);
- blană murdară (Foto 18);
- pierderea firelor de păr ale blănii (Foto 19);
- eflorescența minerală (Foto 20);
- intervenții necorespunzătoare, probabil ale posesorului (Foto 21);
- desprinderi de broderie (Foto 22);
- atac biologic: ouă de molii, insecte (Foto 23-24).

1.7 Exemple de intervenții de restaurare efectuate:

- pentru că aceste obiecte sunt ornamentate cu broderii cu fire textile sau pojițe de piele colorată este obligatorie testarea rezistenței coloranților la tratamentele care vor fi aplicate;
- suprafața prăfuită și murdară se curăță la început prin periere cu perii moi. Apoi piesa se acoperă cu un voal și se aspiră cu miniaspiratorul. Voalul va colecta orice piesă care se desprinde accidental de obiect. Murdăria ușoară se îndepărtează folosind o radieră specială, albă. Se face mai întâi un test cu radiatora pe o suprafață puțin vizibilă. Toate particulele rezultate din radierea suprafeței curățate sunt atent îndepărtate cu miniaspiratorul (Foto 25-26);
- îndepărtarea prafului, murdăriei și transpirației de pe piele se poate realiza prin metode chimice, folosind o soluție ce conține apă, detergent neionic și solvent organic;
- blana se curăță cu o pastă din talc (sau făină de mălai) și benzină de extracție. Benzina extrage grăsimile iar talcul antrenează murdăria, care se îndepărtează apoi prin aspirare. Ornamentele din cuprul și aliaje pe bază de cupru reacționează cu uleiurile din piele și formează produși ceroși verzi. Ornamentele din fier și aliaje pe bază de fier corodează când sunt în contact cu pielea acidă. Aceste metale produc în timp, în jurul lor, zone slabe, fragilizate, cu aspect de pudră. Pentru îndepărtarea produșilor de corodare depuși pe piele se folosesc bețișoare de lemn cu capăt de bumbac și alcool izopropilic 30% (Foto 27);
- curățarea nasturilor cu demontarea și remontarea lor (Foto 28-29);
- s-a prevenit contactul direct între piele și metal prin inserarea de foiță de Melinex, neacidă și transparentă (Foto 30-31);
- refixarea tivului pe porțiunea desprinsă prin coasere, se face cu lejeritate pentru a nu crea tensiuni în piele (Foto 32-34);
- refacerea broderiei lipsă, în tehnica originală, având drept bază punctele de coasere martor (Foto 35-37);
- remontarea broderiei desprinse prin lipire cu adeziv (Foto 38-39);
- zonele cu broderia din piele distrusă au fost completate cu fâșii de piele asemănătoare originalului și s-au fixat cu ață de mătase sugerând modelul (Foto 40);
- consolidarea zonelor cu rupturi și pierderi de piele. Se folosește piele umezită și apoi uscată, cu margini subțiate, cu suprafața de lipire ușor scămoșată, integrată la

- culoare. Lipirea se poate face cu adezivi naturali sau sintetici sau amestecuri ale acestora;
- hidratarea și emolierarea pielii se face folosind rețete adaptate necesităților piesei aflate sub tratament. Este bine ca soluțiile și emulsiile să se prepare în laborator deoarece nu pentru fiecare piesă se impune același tip de tratament. Cercetările au arătat că aplicarea emolienților fără a fi cunoscut conținutul de grăsimi (determinat prin analize) crează probleme cum ar fi: întunecarea pielii, viitoare întăriri prin deshidratarea pielii, atragerea prafului și a insectelor. Dacă obiectul este depozitat, mănuit și expus corespunzător flexibilitatea lui nu mai este așa de importantă.

1.8 Depozitarea

Recomandări pentru depozitarea cojoacelor și pieptarelor respectând normele de conservare pentru piele:

- pentru fiecare piesă se va confecționa o husă din pânză de bumbac neacidă;
- piesele se vor păstra în depozit, într-un dulap, în sertar;
- spațiul de depozitare trebuie să fie curat și aerisit periodic;
- temperatura 18-20⁰ C;
- umiditatea relativă UR 45- 55%;
- iluminarea - intensitatea sub 50 luxi;
- proporția ultravioletoarelor sub 75 microwat.

LA PELLETERIE INTERVENTIONS DES CONSERVATION ET RESTAURATION

L'auteur fait, dans la première partie de la communication une présentation générale de la pelleterie: le tannage, les techniques d'exécution et l'art des broderies sur les touloupes. On present aussi la pelleterie dans la region du Marginimea Sibiului.

On passe ensuite a l'etude d'un groupe representatif des pièces de la pelleterie.

Cette variété de datation, de dimensions, des sortes de cuir et des autres matériaux annexes, de facture et d'état de conservation, implique par voie de conséquence, une variété de réponses pour des traitements de conservation et de travaux de restauration.

On a exemplifié par foto.

Les dégradation peuvent être de natures diverses: mecano-fisique(déchirures, déformations, degradation des coutures), chimique (acidification du cuir, hydrolyse du collagène), biologique.

On a operé plusieurs types d'interventions: nettoyage, dépoussiérage, collages, refixages, consolidations ponctuelles, doublage de zones fragiles, remise en form de déformations, conception et réalisation de support de metre en dépôt.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, *Cercetări de conservare și restaurare*, volumul II, Muzeul Național de Istorie.
2. ***, *Conservarea bunurilor de patrimoniu pe suport de piele cu ajutorul sistemelor polimere cu acțiune dezinfectantă*, Grant CNCIS, nr.1286, 2005-2006.
3. ***, *Norme de conservare a bunurilor care fac parte din patrimonial cultural*, București, Editura Museion, 1993.
4. Alexandrescu Grigore, *Tăbăcăria de-a lungul veacurilor*, Editura Cartea Românească, 1943.
5. CCI Notes Canadian Conservation Institute, Capitol 13.
6. Chiriță Gheorghe, Chiriță Maria, *Pielea animală*, București, Editura Tehnică, 1993.
7. Chiriță Gheorghe, Ionescu Boeru C., *Bazele fabricării pieilor*, București, Editura Tehnică, 1975.
8. Chiriță Gheorghe, *Tehnologia pieilor și blănurilor*, București, Editura Tehnică, 1983.
9. Irimie Cornel, Dunăre N., Petrescu Paul, *Mărginenii Sibiului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.
10. Creanga Doina, *Prelucrarea pielii - parte integrantă a culturii materiale a omului*, în: Revista „Codrul Cosminului”, nr. 8-9, 2002/2003, Editura Universității Ștefan Cel Mare din Suceava, 2004, p. 243-246.
11. Deselnicu M., Olteanu Ș., Teodorescu V., *Istoria prelucrării pieilor pe teritoriul României*, București, Editura Tehnică, 1984.
12. Hartwig Maurus, Bucurenci Ion, *Spălarea produselor textile și detașarea petelor*, București, Editura Tehnică, 1978.
13. Ilea Ioana Lidia, *Metode de conservare și restaurare a pieselor textile*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006.
14. Internet http://ro.wikipedia.org/Marginimea_Sibiului
15. Moldoveanu Aurel, *Conservarea preventivă a bunurilor culturale*, București, 2000.
16. Petrescu Paul, *Broderii pe piele în arta populară românească*, Editura Meridiane, 1968.
17. Petrescu Paul, *Portul popular de sărbătoare din România*, Sibiu, Editura Meridiane, 1984.
18. Reff Rodica, *Curs de conservare-restaurare piele*, manuscris, Centrul de perfecționare a personalului din cultură și artă, București.
19. Tomescu Margareta, *Vopsitul tradițional și modern în gospodărie*, București, Editura Ceres, 1984.

FOTO 1

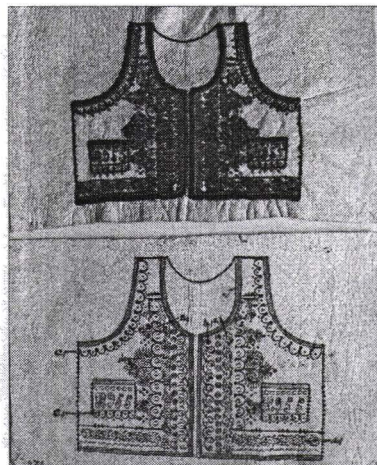

FOTO 2

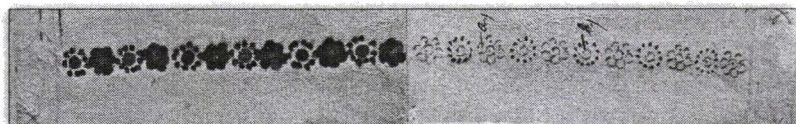

FOTO 3

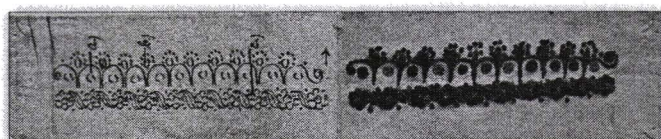

FOTO 4

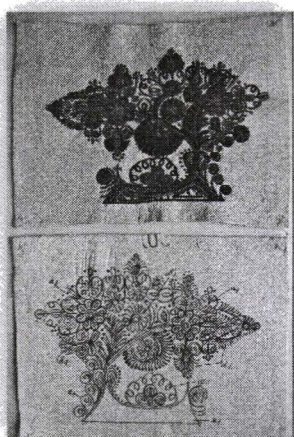

FOTO 5

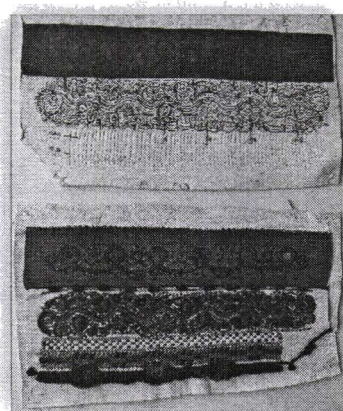

FOTO 6

FOTO 7

FOTO 8

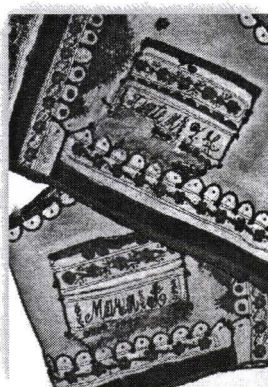

FOTO 9

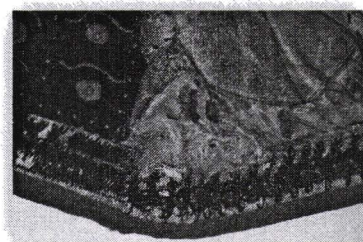

FOTO 10

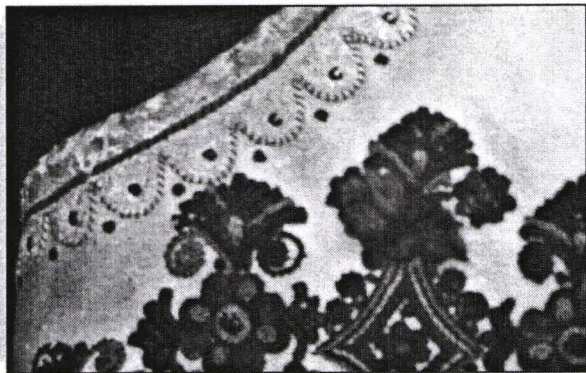

FOTO 11

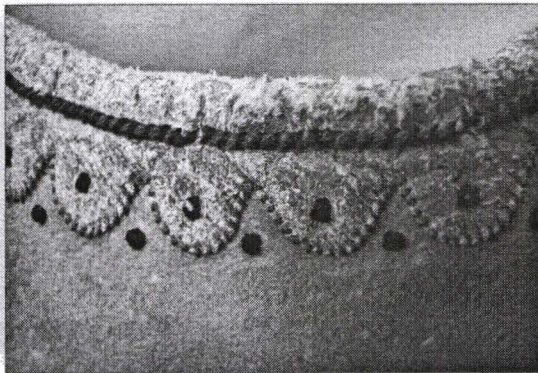

FOTO 12

FOTO 13

FOTO 14

FOTO 15

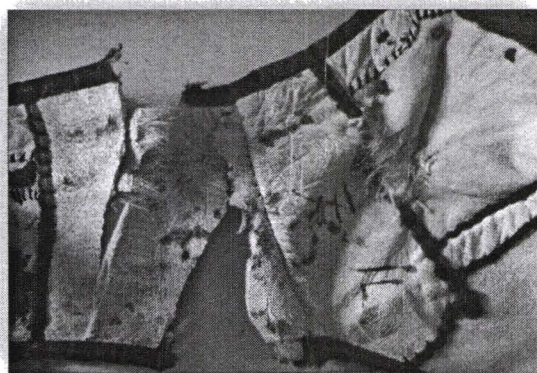

FOTO 16

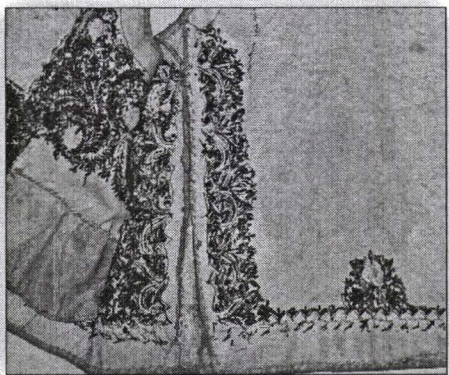

FOTO 17

FOTO 18

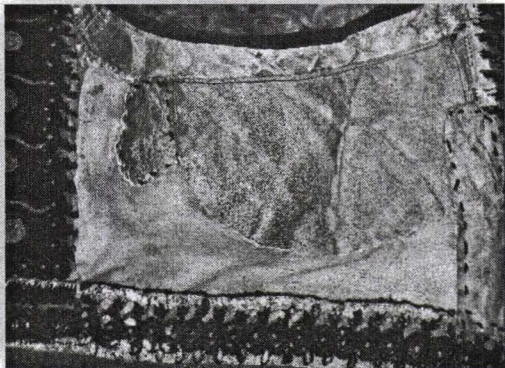

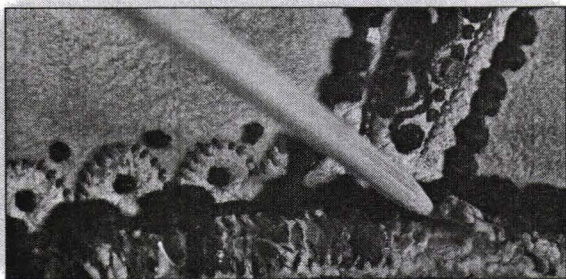
FOTO 19

FOTO 20

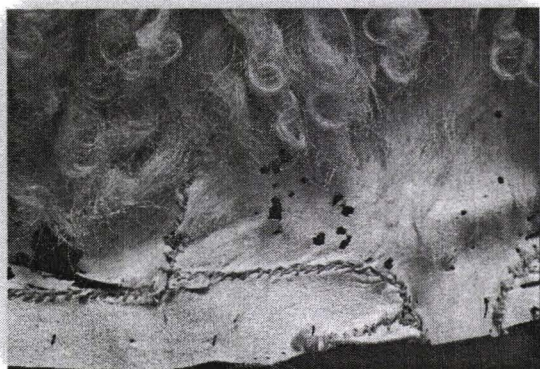
FOTO 21

FOTO 22

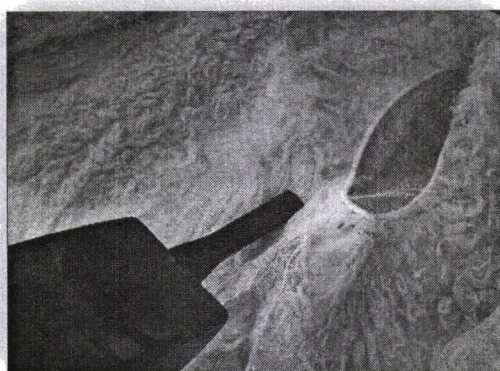
FOTO 23

FOTO 24

FOTO 25

FOTO 26

FOTO 27

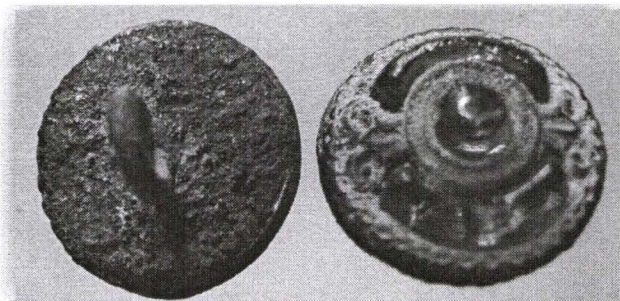

FOTO 28

FOTO 29

FOTO 30

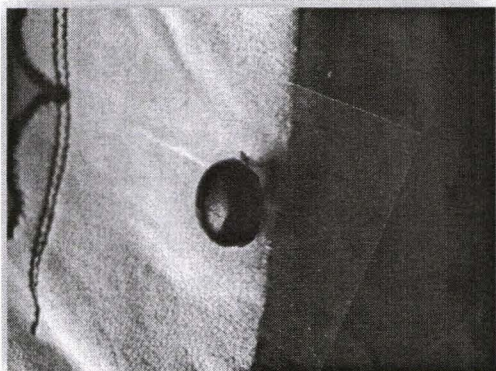

FOTO 31

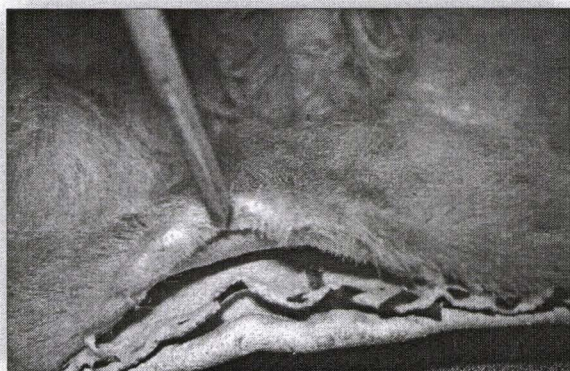

FOTO 32

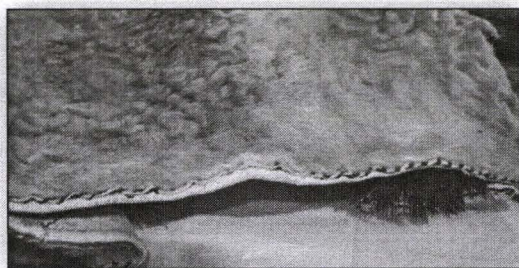

FOTO 33

FOTO 34

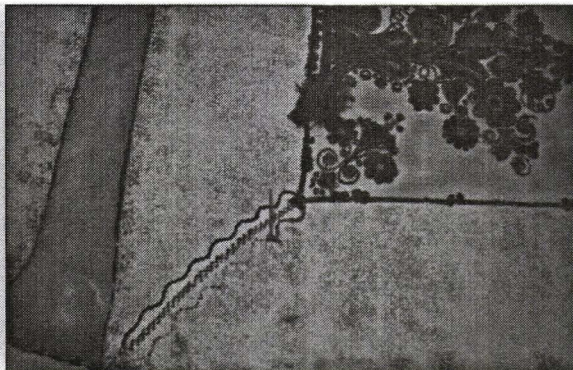

FOTO 35

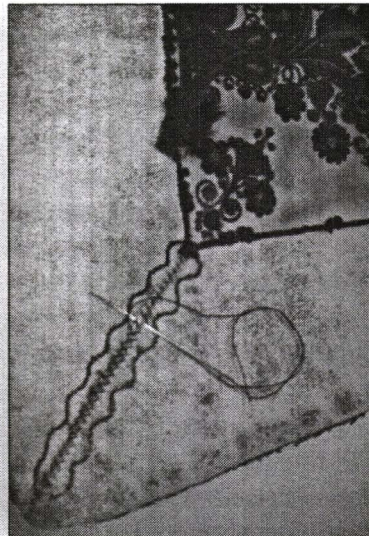

FOTO 36

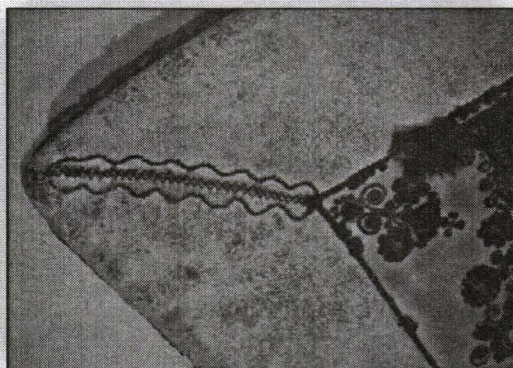

FOTO 37

FOTO 38

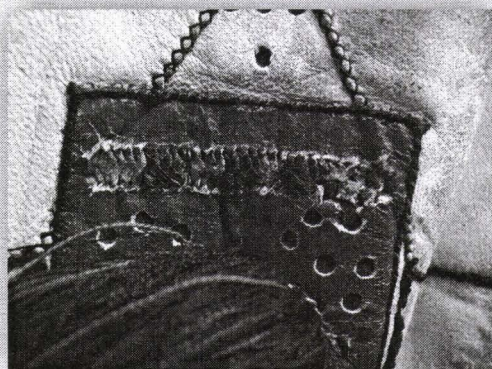

FOTO 39

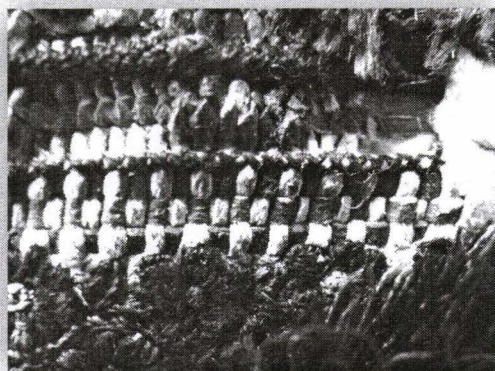

FOTO 40

RESTAURAREA ICOANEI PE LEMN *ÎNĂLȚAREA LUI IISUS*, DIN COLECȚIA COMPLEXULUI NAȚIONAL MUZEAL „ASTRA”- SIBIU

dr. Alina Geanina IONESCU

Considerații generale

Pentru a cunoaște cât mai multe amănunte despre icoana luată în studiu, trebuie amintit că aceasta provine de la biserica „Pogorârea Sfântului Duh”, monument istoric din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Biserica a fost construită în anul 1672, în satul Dretea, comuna Mănăstireni, județul Cluj¹. Ridicându-se o altă biserică, s-a hotărât mutarea vechiului edificiu în incinta Muzeului în Aer Liber din Dumbrava Sibiului, unde a urmat restaurarea acestuia, a picturii interioare și a icoanelor, în urma aprobării de către Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național. (Foto 1)

Descrierea icoanei

Așa cum afirmă și cercetătorul Marius Porumb în *Dicționarul de pictură veche din Transilvania secolelor XIII-XVIII*, în biserica de lemn se aflau icoane de sfârșit de secol XVIII, fenomen constatat și de echipa de restauratori.

Una din icoanele existente în biserică, *Înălțarea lui Iisus*, realizată în variantă rusticizată, a intrat în laboratorul de restaurare din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” pentru a primi tratamentul de restaurare convenit unei piese de patrimoniu. (Foto 2)

Scena reprezentată este *Înălțarea la cer a Domnului nostru Iisus Hristos*, chiar dacă inscripția scrisă în slavă pe icoană se traduce astfel: *Pogorârea Sfântului Duh*. (Foto 3)

Pe tunica Maicii Domnului se află inscripționată o cruce cu însemnele IC XC și NI CA (în limba greacă însemnând „a birui” – *Iisus Hristos biruiește*) și anul 1877, care ar putea însemna data când a fost sfințit lăcașul. (Foto 4)

În registrul superior este reprezentat Iisus. La dreapta Lui este reprezentat arhanghelul Mihail, iar la stânga, arhanghelul Gavriil. Tot aici sunt redați norii pe care aceștia sunt așezați.

În registrul inferior, este reprezentată Maica Domnului. La dreapta Ei este reprezentat Sfântul Petru cu cheia, iar la stânga, Sfântul Pavel cu sabia. În fundal se zăresc apostolii.

Hristos e susținut în zborul Său de arhangheli. Culoarele veșmintelor lor, le reproduc pe cele ale sfinților Petru și Pavel.

Theotokos, ocupă locul central. Ea este centrul în care converg lumea îngerească și cea omenească, pământul și cerul. Hristos este așezat „într-u cele cerești”, mai presus de tot.

Apostolii care o înconjoară reprezintă Biserica înscrisă în semnul sacru al veșniciei.

Dacă peisajul delimitează cele două lumi printr-un șir de nori, aureola Maicii Domnului face legătura dintre cele două registre².

¹ Porumb, Marius, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania secolele XIII -XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998, p. 114.

² Evdochimov, Paul, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, București, Editura Meridiane, 1992, pp. 274-278.

Din punct de vedere cromatic domină verdele, roșul, ocru, negrul, foiță aurie.

Maica Domnului poartă o tunică de culoare gri cu nuanțe de verde grizat, iar în zona gâtului și la mâneci domină nuanțele de ocru. Pe deasupra poartă maforionul roșu-cărămiziu cu blicuri de culoare neagră. Steluțele poziționate pe capul Maicii Domnului și pe umerii acesteia, sunt stilizate.

Iisus este înveșmântat într-o tunică roșie-cărămizie, purtând pe deasupra omoforul pictat în ocru.

Veșmintele arhanghelilor, de culoare roșie, sunt strânse la mijloc cu o curea pictată în ocru, cu decor liniar verde. Aripile sunt pictate în roșu-cărămiziu cu decor liniar negru. La veșmintele sfinților Petru și Pavel domină roșul, ocru și verdele, iar aureolele acestora sunt pictate în ocru.

Aureolele apostolilor sunt de culoare roșie, iar fondul întregii scene este pictat în ocru. Pe aureola Maicii Domnului, a lui Iisus și cea a arhanghelilor Mihail și Gavriil, se află foiță aurie. Sulițele sunt de culoare neagră iar sabia și cheia sunt redată cu griuri nuanțate în verde, conturate cu negru.

Fiind o icoană în sipet, întâlnim motivul funiei, unde este prezentă întreaga gamă cromatică folosită în redarea scenei *Înălțării*: verde, roșu, ocru, negru, foiță aurie.

Zona marginală a icoanei, până la motivul funiei, este pictată în roșu-cărămiziu.

Starea de conservare

Starea piesei înainte de restaurare a fost condiționată de îmbătrânirea materialelor, debitarea tangențială, îmbătrânirea cleiului, conservarea defectuoasă, accidente, uz liturgic. Toți acești factori au dus la curbarea panoului, fisuri și crăpături, lacune sau pierderi ale preparației, lacune ale peliculei de culoare, vernis inegal, îmbătrânit și îmbrunit, murdărie superficială, aderentă și ancrasată.

Suportul icoanei este din lemn de tei și are următoarele dimensiuni: L=73,2 - 73,4; l=49-49,4 cm; gr=2,7-3 cm, iar traversa: L=47,5 cm; l=4,6-6 cm; gr=2,5 cm.

În momentul intrării în laborator, icoana prezenta urme de praf, murdărie superficială, aderentă și ancrasată pe întreaga suprafață, datorită condițiilor improprie de păstrare.

Panoul, constituit din două planșe pe verticală, a dobândit o curbă a cărei săgeată măsoară 1,3 cm. Această curbă s-a produs datorită îmbătrânirii lemnului, debitării tangențiale și așezării planșelor.

Planșa din stânga este orientată cu inima lemnului spre partea pictată, în sensul tendinței de îndreptare a inelelor anuale de creștere. Astfel, planșa s-a curbat în formă de S. (Foto 5)

Planșa din dreapta este orientată cu inima lemnului spre verso-ul icoanei. Aceste două planșe au fost îmbinate adeziv. (Foto 6)

Se poate observa tendința de detașare a planșelor în partea superioară și inferioară - marginal, fiind vizibile fragmente de câlți, acolo unde straturile picturale nu s-au păstrat. (Foto 7)

Pe suprafața pictată, panoul prezintă fisuri, zgârieturi, desprinderi, lacune ale straturilor picturale, ale peliculei de culoare, uzură funcțională, aglomerări și îmbruniri ale vernis-ului, uz liturgic. Pe cantul inferior al panoului, colțul din dreapta prezintă slab atac de insecte xilofage, o arsură și urme de fum ce provin de la lumânare. (Foto 8)

Pe veșmântul sfântului Pavel s-a desenat o cruce, distrugând stratul de culoare. Această zonă din apropierea sabiei, se va reface. (Foto 9)

Pe verso-ul icoanei întâlnim neregularități ale suportului, fisuri datorate existenței nodurilor în structura lemnului care au corespundență pe chipul arhanghelului Gavriil. (Foto 10)

Traversa, în formă de coadă de rândunică, este încastrată în panoul de lemn, lăsându-se să se vadă furnirul folosit pentru fixarea acesteia.

Atacul de *Anobium punctatum* este prezent atât pe cele două planșe cât și pe traversă. (Foto 11)

Pe suprafața icoanei se observă patru orificii folosite ca sistem de prindere. Două dintre acestea se află poziționate în registrul superior, altul este prezent pe planșa din dreapta - pe veșmântul Sfântului Pavel, estompat fiind cu un cep de lemn, iar ultimul se găsește în registrul inferior pe planșa din dreapta, marginal, aproape de îmbinare.

Am presupus că această icoană a fost montată pe iconostasul bisericii din Dretea, înainte de a fi pictată. (Foto 12)

Intervenții de restaurare:

- curățirea mecanică superficială a piesei prin desprăfuire cu o pensulă cu păr moale, evitând zonele afectate;
- îndepărtarea cepului din lemn;
- dezinsecție cu lignoprot prin injectare și pensulare;
- îndepărtarea depunerilor de ceară; (Foto 13)
- consolidarea profilactică a straturilor picturale cu o soluție de clei de iepure 3% și adaos de conservant, acid salicilic 1%;
- consolidarea propriu-zisă a straturilor picturale cu soluție de clei de iepure 6%;
- presarea la cald cu spatula electrică prin intermediul foliei de melinex; (Foto 14)
- presarea la rece cu bucăți de marmură și săculeți cu nisip;
- curățirea verso-ului cu ajutorul unui amestec pe bază de alcool etilic, terebentină, ulei de in, amoniac și apă (soluția 1), însoțită de curățirea mecanică;
- degresarea prin injectare cu alcool etilic a fisurii provocate de nodul din structura lemnului, a spațiului existent între cele două planșe, urmată de consolidarea prin injectare cu clei de piele 6% și chituiră cu amestec de clei, câlți, rumeguș și pigment;
- chituiră orificiilor de prindere pe verso-ul icoanei, de unde s-a scos singurul cep de lemn, s-a realizat prin introducerea unor tije mici de lemn înmuiate în chit format din clei de piele 6%, câlți, rumeguș și pigment brun;
- îndepărtarea foiței japoneze prin tamponare cu apă caldă și apoi prin tamponare uscată; (Foto 15)
- chituiră orificiilor de zbor, a orificiilor de prindere de pe fața icoanei și a lacunelor s-a făcut după texturarea suprafețelor lacunelor și după degresare; a urmat înclăierea cu soluție de clei de iepure 6%; s-a folosit emulsie de ou 1:4 pentru îndepărtarea surplusului de chit și hârtie abrazivă fină, dop de plută și emulsie de gălbenuș pentru nivelarea chitului; (Foto 16, 17, 18)
- curățirea straturilor picturale a constat în înmuierea stratului de murdărie și vernis, în subțierea selectivă și în egalizarea acestuia din urmă cu un amestec de acetat de etil – dimetilformamidă; acetatul de etil este un solvent mediu, iar dimetilformamida se comportă ca un decapant; (Foto 19, 20, 21)
- integrarea cromatică s-a făcut cu retuș punctiform și imitativ, iar verificarea zonelor de integrare s-a realizat în lumină UV; (Foto 22)
- vernisarea s-a făcut cu vernis pe bază de rășină naturală (dammar) în esență de terebentină (12%), prin pensulare, după încălzirea suportului cu ajutorul lămpii IR. (Foto 23, 24, 25)

Indicații la modul de păstrare

Recomand ca icoana „Înălțării Domnului” să fie depozitată sau expusă într-un mediu cu o umiditate relativă cuprinsă între 55-65% și o temperatură de 18 - 20° C, fără fluctuații ample sau bruște ale valorilor acestora.

Depozitarea se va face după ambalarea prealabilă a piesei în două tipuri de ambalaj: unul interior, moale, neutru din punct de vedere chimic (foiță japoneză) și unul mai rigid (carton cu aciditate redusă).

În cazul expunerii piesei, recomand ca nivelul iluminării să nu depășească 180 lucși, iar sursa de lumină să fie dispusă astfel încât radiația luminoasă să nu cadă direct pe suprafața picturii.

Bibliografie:

1. Brandi, Cesare, *Teoria restaurării*, București, Editura Meridiane, 1996;
2. Braniște, Ene; Braniște, E., *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Editura Diecezană, 2001;
3. Cennini, Cennino, *Tratatul de pictură*, București, Editura Meridiane, 1977;
4. Dancu, Iuliana, *Restaurarea icoanelor pe lemn și pe sticlă*, București, 1976;
5. Evdochimov, Paul, *Arta icoanei. O teologie a frumuseții*, București, Editura Meridiane, 1992;
6. Knut, Nicolaus, *The restoration of Paintings*, Editura Konemann, 1996;
7. Mâle, Gilberte-Emile, *Restauration des Peintures de Chevalet*, Paris, Office du Livre, 1976;
8. Mihalcu, Mihail, *Valori medievale românești*, București, Editura Sport-Turism, 1984;
9. Monahia, Iuliana (Maria Nicolaevna Socolova), *Truda iconarului*, București, Editura Sophia, 2001;
10. Porumb, Marius, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania, secolele XIII-XVIII*, București, Editura Academiei Române, 1998;
11. Porumb, Marius, *Un veac de pictură românească din Transilvania secolului XVIII*, București, Editura Meridiane, București, 2003;
12. Stoian, Ion M., *Dicționar religios*, București, Editura Garamond, 1994;
13. Uspensky, Leonid; Lossky. V., *Călăuziri în lumea icoanei*, București, Editura Sophia, 2003;
14. Quenot, Michel, *Icoana, fereastră spre absolut*, București, Editura Meridiane, 1993;
15. Quenot, Michel, *Învierea și icoana*, București, Editura Christiana, 1999.

RESTORATION OF THE WOODEN ICON „ASCENSION OF CHRIST” IN THE COLLECTION OF „ASTRA” NATIONAL COMPLEX MUSEUM

The studied icon comes from the church „Holy Ghost Descent”, a historical monument dating from the second half of the 17th century. This church is from Dretea Village, Mănăstireni Commune, Cluj County.

A new church was built and it was decided that the old one to be trasferred into the outdoor museum in Dumbrava Sibiului. The Ministry of Culture and Cults approved the restoration project of the church. The interior painting and the icons of the church were restored

As Marius Porumb himself assserted in the „Dictionary of Transylvanian old painting of 13th –18th centuries ”, in the wooden churches there were icons dated on the end of the 18th century. This fact was also noticedd by the restoration team.

One of the icons hin the church, „Ascension of Christ”, painted in rustic style entered the restoration laboratory within the „ASTRA” National Complex of Museums, in order to receive the proper restoration treatment for a piece of patrimony.

The represented scene is the „Sky ascension of our Lord Jesus Christ”, even if the written inscription in Slavonic language on the icon is translated as follows: „Bring to us the Holy Ghost descent or The Holy Ghost Arrival”.

After the restoration of the piece, I recommended a storage or exposition environment with a relative humidity between 55 and 65% and a temperature of 18-20° C, without ample or sudden fluctuations of these values.

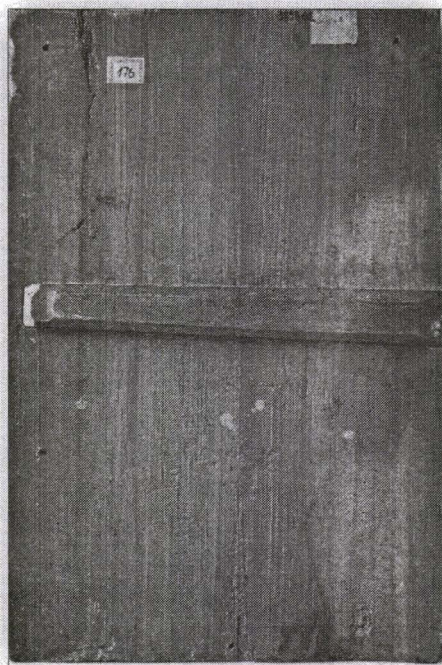
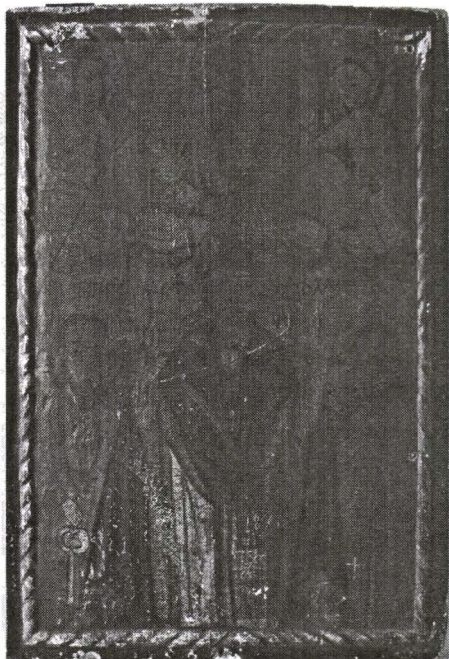
In the case the piece is exposed, I recommend that the level of lighting should not exceed 180 lucks, and the light source should be directed so that the radiation of the light would not fall directly on the surface of the painting.

Foto 1

*Biserica de lemn cu hramul
„Pogorârea Sfântului Duh”, din satul Dretea,
comuna Mănăstireni, județul Cluj,
în timpul reconstruirii*

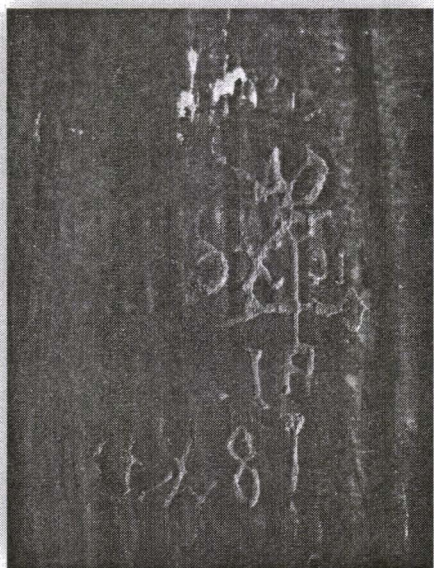
Foto 2

Ansamblu față-verso, înainte de restaurare

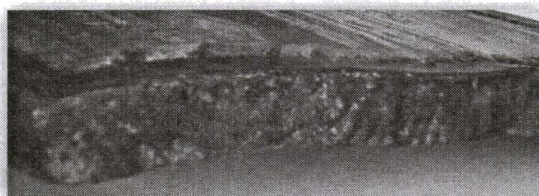
Foto 3

*Detaliu inscripție față:
Pogorârea Sfântului Duh*

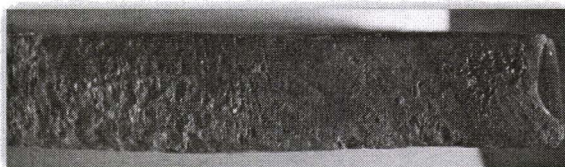
Foto 4

*Detaliu față: cruce cu însemnele
IC XC; NI CA și anul 1877*

Foto 5

*Cantul inferior al icoanei - planșa din stânga.
Debitare tangențială*

Foto 6

*Cantul inferior al icoanei - planșa din dreapta.
Debitare tangențială*

Foto 7
*Detalii
 față
 înainte
 de
 restaurare*

Foto 8
Detalii față înainte de restaurare

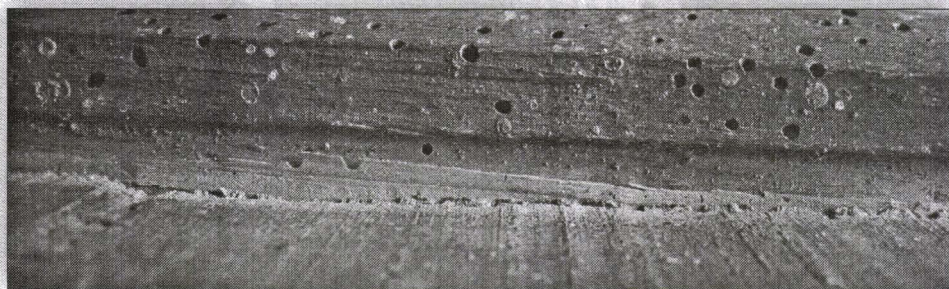

Foto 9
*Detaliu față
 înainte de restaurare*

Foto 10
Detalii față-verso înainte de restaurare

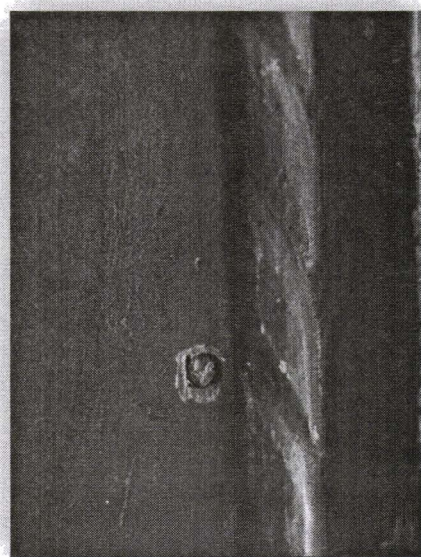
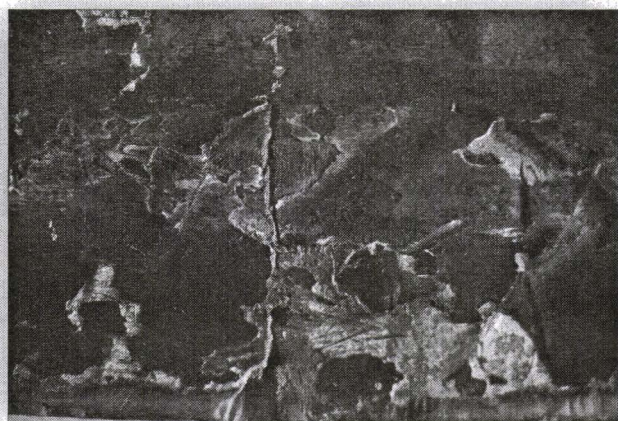

Foto 11
*Detaliu
 traversă
 înainte de
 restaurare*

Foto 12
*Detalii față
 înainte de restaurare*

Foto 13
Detaliu față.
Îndepărtarea depunerilor de ceară

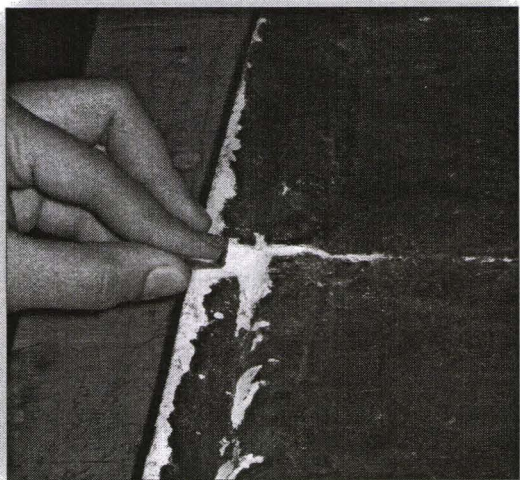
Foto 14
Presarea la cald cu spatula electrică
a straturilor picturale

Foto 15
Detaliu față. Îndepărtarea foiței japoneze

Foto 16, 17, 18
Detalii față.
Etape ale chituirii straturilor picturale

Foto 19
*Detaliu față.
Test de curățire*

Foto 20
Detaliu față după curățire

Foto 21
*Ansamblu față
după curățire, subțierea
selectivă a vernis-ului
și egalizarea acestuia*

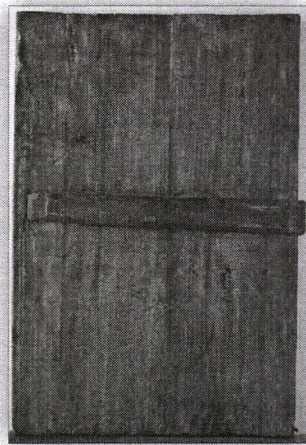
Foto 22
*Aspect din timpul
integrării cromatice*

Foto 23
Aspect din timpul vernisării icoanei

Foto 24
*Ansamblu
față după
restaurare*

Foto 25
*Ansamblu verso
după restaurare*

INVESTIGAȚIA NON-DISTRUCTIVĂ DE TIP RADIOLOGIE DIGITALĂ APLICATĂ ÎN DOMENIUL PICTURII TEMPERA PE PANOU

Mirel BUCUR

Considerații generale

Formarea imaginii radiografice clasice se bazează pe efectul fotosensibil - catalizarea unei reacții chimice: reducerea bromurii de argint la argint metallic.

Imaginea digitală este rezultatul transformării unei electromagnetice în impuls electric cu ajutorul unor „fotodiode”. Intensitatea atenuării fasciculului de raze X ce a traversat obiectul de examinat este cuantificată și ilustrată prin codificarea prin diverse nuanțe de gri. Atenuarea intensă apare în nuanțe de gri apropiate de negru. Imaginea este poziționată convențional, structurile dense apropiindu-se de alb.

O imagine digitală este o funcție matriceală cuantificată spațial (plană sau tridimensională în cazul computer tomografiei) și ca intensitate (scala de gri).

Formarea imaginii radiografice sau fluoroscopice, fie de tip clasic sau digital, este dependentă de proprietățile razelor X:

- sunt unde electromagnetice;
- se răspândesc sferic din punctul din care sunt emise → proiecție conică a fasciculului → dimensiunile imaginii rezultate sunt mai mari decât cele ale obiectului de radiografiat;
- se propagă în linie dreaptă cu viteza luminii;
- intensitatea lor scade cu pătratul distanței;
- penetrabilitatea lor este invers proporțională cu lungimea de undă;
- se absorb și se emit în fragmente de energie - cuante - caracteristice fiecărui element;
- sunt absorbite în corpurile prin care trec, atenuare direct proporțională cu densitatea corpului de examinat, cu numărul atomic la puterea a patra și cu lungimea de undă a fasciculului de raze X la puterea a treia (Legea Bragg - Pierce);
- determină fenomenul de luminiscentă al unor compuși chimici: sulfură de zinc, de cadmiu (fluorescență și fosforescență-luminiscentă încetează, respectiv persistă, și după încetarea acțiunii fasciculului de raze X);
- determină efecte fotosensibile - reduc bromura de argint la argint metallic (principiul de realizare a filmului radiografic clasic);
- ionizează gazele prin care trec și produc alterări ale materiei vii.

Imaginea radiologică a unui obiect radiografiat este mărită, iar dacă fasciculul cade în incidență oblică este și deformată.

Creșterea tensiunii determină creșterea penetrabilității razelor X, iar creșterea intensității incumbă creșterea luminozității imaginii.

Pentru ca o imagine radiografică să fie de bună calitate trebuie respectate anumite reguli:

- razele să fie produse de un focar cât mai mic;
- distanța focar - obiect să fie cât mai mare iar cea dintre obiect și film/receptori să fie cât mai mică;

- raza centrală să fie perpendiculară pe film iar planul obiectului de examinat să fie paralel cu filmul.

În cazul concret s-a folosit un aparat Swissray ddR Multisystem, an de fabricație 2000, de putere medie (150 kV, 400mA), înzestrat cu 4 camere de tip CCD, cu rezoluție maximă de 5 megapixeli, prevăzut cu sistem de operare de tip Swissvision conectat la un server dotat cu sistem de operare tip Dicomworks 3.5, existând o compatibilitate perfectă între cele două sisteme. Suprapunerea perfectă a celor 4 imagini preluate de CCD-uri se realizează atât prin alinierea perfectă a acestora, cât și prin focalizarea generată de sistemul de operare. Imaginile au fost preluate la parametrii soft 40 kV, 100mA. Aparatul permite examinări radiologice cu prelucrarea digitală a imaginii și afișarea acesteia în 20 secunde.

Imprimanta DRYSTAR 3000 – AGFA permite imprimarea pe film termosensibil a imaginilor, în cazul în care dorim să folosim varianta clasică.

Preprocesarea unei imagini digitale implică o succesiune de etape: achiziție (cu sau fără control automat al expunerii-AEC), pozitivarea imaginii negative, ajustarea automată a parametrilor (luminozitate, contrast), conversia în format imagine (DICOM) și stocarea ei, precum și a parametrilor de achiziție, într-o stație de prelucrare încorporată în aparat. Controlul automat al expunerii reprezintă corelarea mai multor parametri presetati: tensiune, intensitate, tip de focar, funcție de caracteristicile obiectului de cercetat.

Cazuri concrete

1. Iisus Învățător (1). Posesor Schitul Sub Piatră, comuna Sălciua, județul Alba (dimensiuni 500x425 mm). Radiografia executată parțial în acest caz, ne oferă informații atât despre structura lemnului cât și despre tehnica de confecționare a suportului. Acesta este format dintr-o singură planșă consolidată constitutiv cu o singură traversă, montată orizontal în contrafibră. Trebuie remarcat faptul că fibra lemnului este foarte bine pusă în evidență astfel încât putem observa desenul său ușor ondulat. Sunt puse în evidență crăpăturile panoului, prezența unor cuie metalice strâmbe pe marginea superioară și lacunele straturilor picturale. (Foto 1-2)

2. Iisus Învățător (2). Posesor Schitul Sub Piatră, comuna Sălciua, județul Alba (dimensiuni 500x440 mm). Imaginea radiografică s-a realizat și de această dată parțial, efectuându-se două expuneri pe zone diferite, utilizând aceiași parametri. Atât din punct de vedere estetic, tematic, al tehnicii de confecționare a suportului cât și prin semnalul radiografic, această icoană se aseamănă mult cu cea prezentată în primul caz. Putem observa ca suportul este format tot dintr-o singură planșă, consolidată constitutiv cu o singură traversă, montată orizontal în contrafibră, dar fixată cu patru cepuri de lemn. Suportul este mărginit de o bandă cu un semnal radiografic diferit de restul imaginii, indicând o grosime mai mare a materialului lemnos. Fibra lemnului este bine evidențiată, mai ales în zona marginală a panoului și pe traversă și este aproape dreaptă. Pe axa mediană verticală, pe direcția fibrei, sunt vizibile fisuri și crăpături care au afectat atât panoul cât și staturile picturale suprapuse. În zona feței și în zona inferioară observăm mai multe pete luminoase cu contur neclar, care dovedesc prezența unor noduri și o preparație mai groasă suprapusă pe defectele panoului. Conturul ferm al aureolei care se evidențiază ca o linie luminoasă se datorează grosimii mult mărite a grundului în sectorul diferenței de nivel dintre câmpul icoanei și aureolă.

Straturile picturale au un semnal radiografic diferit în funcție de compoziția și grosimea lor. Aureola și fondul se prezintă ca zone întunecate datorită prezenței foiței metalice (de aur CF. Bul de analiză). Spre deosebire de acestea, zonele de culoare din fond de la vestmânt și mai ales din zona carnației, dau un semnal mai luminos din cauza pigmentilor conținuți. Semnalul radiografic corespunde celui de alb de plumb singur sau în amestec și miniu de plumb. În urma determinărilor microchimice, acest

lucru s-a confirmat. Petele întunecate de forme neregulate, dispuse pe întreaga suprafață a icoanei, indică lacune ale straturilor picturale (Foto 3-4).

3. Arhanghelul Mihail - Petru Zugravul. Nr. Inv. 299 Colecția Obiecte de cult din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”. Icoana, fiind de mici dimensiuni (283x210 mm), a fost suficientă o singură expunere. Gama tonurilor, de la alb la negru este complexă, evidențiindu-se în primul rând informații cu privire la natura pigmentilor utilizați. Astfel, considerăm că micile puncte din chenarul decorativ și vestimentație, liniile de culoare albă, fața și mâinile personajului, conțin alb de plumb deoarece dau un semnal radiografic luminos, deschis. Analiza microchimică a confirmat prezumția noastră.

Lacunele straturilor picturale sunt vizibile și în radiografie sub forma unor zone neregulate, cu semnal în gama griurilor închise. Intensitatea pe scala griurilor este diferită în funcție de profunzime, pierderile mai profunde având un semnal mai închis.

Faptul că icoana este realizată, după tipicul icoanei bizantine, pe straturi, este vizibil mai ales în aria pe care o ocupă sabia, element evident suprapus peste vestimentația ce a fost pictată integral.

Panoul icoanei, realizat dintr-o singură planșă de lemn, are o structură aproape uniformă, fibra lemnului fiind puțin vizibilă în imaginea radiografică.

În zona centrală, prezența unui nod concrescut se evidențiază sub aspectul unei pete difuze deschise, materialul lemnos fiind mai dens și stratul de grund suprapus având o grosime mai mare. (Foto 5-6)

4. Icoană prăznicar. Nr. inv. 274. Colecția Obiecte de cult – Complexul Național Muzeal „ASTRA”. Icoana, având dimensiuni mici (281x233 mm), imaginea radiografică integrală s-a obținut și de această dată, printr-o singură expunere. Panoul suport, alcătuit dintr-o singură planșă, are o structură destul de uniformă astfel încât fibra lemnului nu dă un semnal clar, în schimb sunt interesante semnalele radiografice înregistrate la straturile picturale. Putem observa faptul că zonele de culoare ocru auriu, corespunzătoare fondului și aureolelor, au fost realizate într-o fază primară de execuție, pe o suprafață mai mare decât se vede cu ochiul liber și destul de neglijent, probabil, cu un conținut de alb de plumb.

Un semnal puternic luminos este înregistrat pe imaginea radiografică, în toate zonele unde apare culoarea albă sau albul combinat cu alți pigmenti. Astfel ne apar fețele și mâinile personajelor, linii de contur, calul Sfântului Gheorghe, fapt ce ne indică utilizarea unui alb de plumb. Similar acestui semnal apar și zonele de culoare roșie care ne indică utilizarea unui miniu de plumb.

Sunt bine evidențiate micile lacune ale straturilor picturale, care apar ca zone cu contur neregulat de o tonalitate aproape de negru. Urmele atacului biologic sunt înregistrate și ele în aceleași tonuri închise sub forma unor mici zone relativ circulare. (Foto 7-8)

5. Deisis. Posesor Schitul Sub Piatră, comuna Sălcuia, județul Alba (dimensiuni 850x559 mm). În acest caz, radiografierea a fost executată pe întreaga suprafață a piesei, prin expuneri succesive, la fiecare expunere utilizându-se aceiași parametri. Cele șase imagini radiografice rezultate au fost asamblate prin prelucrare ulterioară, astfel încât am obținut o imagine a întregii piese.

În urma analizei imaginii radiografice se poate observa că suportul este confecționat din două planșe verticale inegale, îmbinate pe muchii vii adeziv și cu ajutorul a trei cepuri din lemn. De asemenea, este pus în evidență, la baza panoului, un mic adaos constitutiv montat adeziv dar și cu un cui metalic. Cele două traverse constitutive sunt puse și ele în evidență, fiind montate în contrafibră și se poate observa clar cum fiecare este fixată cu câte două cuie de lemn.

În zona mediană, marginal stânga-dreapta, sunt vizibile două cepuri din lemn, urme ale fixării piesei în iconostas. Forme circulare mai întunecate ne indică prezența a două cepuri din lemn fixate în panou. Sunt, cu certitudine, cepuri montate constitutiv, deoarece fibra lemnului în secțiune transversală are un desen alcătuit din linii paralele oblice (în cazul nodurilor se evidențiază cercuri concentrice). Radiografia relevă prezența a numeroase pete punctiforme, repartizate pe întreaga suprafață a icoanei, cu precădere în zonele marginale, care pun în evidență urmele atacului insectelor xilofage.

Straturile picturale au un semnal radiografic diferit, în funcție de compoziția și grosimea lor. În consecință, amprenta radiografică repetă elementele compoziționale ale subiectului. Zonele, conținând alb de plumb, se constituie în zone albe sau gri deschis, marcând trăsăturile fețelor și mâinile. Un semnal radiografic asemănător rezultă și în zonele unde este utilizat un roșu pe bază de miniu (cutele veșmintelor). Multiple pete în nuanțe de gri închis până la negru indică pierderile de grund și culoare. (Foto 9-10)

6. Icoana „Arhanghelul Mihail”- Nr. Inv. 323. Colecția „Obiecte de cult”- din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”. Icoana de dimensiuni mai mari (590x330 mm) a fost supusă la două expuneri. Cele două imagini radiografice obținute, au fost transformate din formatul original *.dcm în format *.jpg și ulterior asamblate.

În acest caz, imaginea radiografică pune destul de bine în evidență fibra lemnului, suportul dovedindu-se a fi unul cu o structură destul de uniformă. Sunt puse foarte bine în evidență noduri concrescute, prezente în masa panoului, prin semnalul puternic luminos din imaginea Rx, determinat de densitatea evident mai mare a lemnului și straturile de grund mai gros suprapus. Pe latura dreaptă se pot observa două zone mai luminoase care corespund unor defecte ale panoului acoperite cu grund. Pe verso-ul panoului, în apropierea acestor zone, se mai poate vedea urma unei punji de rășină. Cel mai probabil, cele două zone luminoase reprezintă asemenea canale acoperite cu grund.

În tonalități apropiate de negru sunt puse în evidență fisuri și crăpături ale panoului, orientate de-a lungul fibrei lemnului.

De asemenea, observăm zonele corespunzătoare feței, mâinilor, liniilor de contur, ce dau un semnal radiografic în gama griurilor deschise, fapt ce corespunde prezenței unui alb de plumb. Lacunele straturilor picturale și micile pierderi de material lemnos sunt puse și ele în evidență, tonul corespunzător acestora fiind unul închis, aproape de negru. (Foto 11-13)

7. Cruce de altar din biserica Răchita, județul Alba, Colecția „MUZEULUI ÎN AER LIBER”- Complexul Național Muzeal „ASTRA”. Pentru o bună punere în evidență a structurii interne s-au executat mai multe expuneri în zona centrală la parametrii diferiți. Imaginile rezultate sunt spectaculoase deoarece fibra lemnului este foarte bine pusă în evidență. Cu siguranță, esența lemnoasă este din categoria rășinoaselor (brad sau molid). Zona de îmbinare ne oferă o adevărată compoziție grafică, cu calități artistice proprii, dar, evident, suntem interesați în primul rând de informațiile despre structura piesei, despre tehnica de confecționare. Astfel, putem observa foarte clar faptul că îmbinarea este asigurată cu patru cuie din lemn, că în această zonă pe elementul orizontal există un nod concrescut care a modificat direcția fibrelor și este acoperit de grund și celelalte straturi picturale. De asemenea, se poate observa modul de asamblare și gradul de pătrundere al elementelor decorative. Putem sesiza, chiar și în cazul decorului sub formă de frânghie răsucită ce mărginește crucea, că este alcătuit din elemente atașate, lipite dar și asigurate cu mici cuie din lemn.

Chiar dacă se pot observa toate aceste aspecte, desenul picturii este și el foarte clar. Zonele de culoare deschisă au un semnal luminos corespunzător albului de

plumb, ce detașează foarte bine trupul lui Iisus, fața Fecioarei Maria și a Sfântului Ioan, dar și inscripțiile de restul picturii. Sunt vizibile mici pierderi ale straturilor picturale. (Foto 14-15)

Avantaje ale metodei

Această metodă se aplică la Sibiu din anul 2006, în baza unui protocol încheiat între Complexul Național Muzeal „ASTRA” și Spitalul Clinic de Pediatrie. Avantajele metodei sunt incontestabile, realizarea noastră fiind deja apreciată de specialiștii din țară.

Postprocesarea este apanajul examinatorului și constă în modificările pe care le poate suferi orice imagine digitală, ajustarea luminozității, contrastului, zoom, decupare, conversia în alt format (jpeg, tiff, bmp, png, avi). Postprocesarea permite și reconstituirea din imaginea primordială negativă a unei imagini pozitive diferite, după alți parametri presetati/aleși de către operator (tensiune, intensitate). În cazul unor obiecte de examinat, de dimensiuni mai mari decât capacitatea de colimare/recepție a aparatului, obiectul poate fi reconstituit dacă a fost expus cu aceiași parametri și la aceeași distanță față de film/receptor, cu ajutorul unor softuri specializate produse de firma constructoare sau alte softuri de prelucrare a imaginii. Stațiile de prelucrare a imaginilor, încorporate în aparate, permit efectuarea unor reconstrucții tridimensionale în cazul CT-ului și RM-ului (Computer Tomografiei și Rezonanței Magnetice).

Un alt avantaj major al tehnicii digitale îl constituie facilitățile de transmitere la distanță în interiorul instituției (intranet) sau prin internet la depărtare, precum și stocarea facilă, arhivele mamut fiind înlocuite de un raft de CD-uri, DVD-uri, sau discuri optice de mare capacitate (terrabiți). Tehnica digitală se asociază cu imprimarea pe orice tip de suport și în special cu filmele termosensibile.

Bibliografie:

1. Knut, Nicolaus, *The Restoration of Paintings*, Editura Könemann, 1998.
2. Lang, Janet; Andrew, Middleton, *Radiography of Cultural Material*, Butterworth Heinemann series, Oxford, 1998.
3. Mairinger, Franz, *Strahlenuntersuchung an Kunstwerken*, Bucherei des Restaurators, Band 7, E.A. Seemann.
4. <http://www.swissray.com/generalxray.html>

THE NON-DESTRUCTIVE INVESTIGATION OF DIGITAL RADIOGRAPHY TYPE USED AS METHOD ON THE WOODEN ICONS

The paper points out first of all the collaboration between. The „ASTRA” National Complex Museum and the Pediatric Hospital in Sibiu City. This collaboration is a national premiere and was done in 2006. It was used the digital radiography as method of investigation on the wooden icons.

The present paper presents some general characteristics regarding the method and the data concerning the used technology and some observations on the radiographic images of the 2006-2008 case record.

Isus Învățător (1)

Foto 1 Detaliu înainte de restaurare

Foto 2 Detaliu imagine radiografică

Isus Învățător (2)

Foto 3 Detaliu înainte de restaurare

Foto 4 Detaliu imagine radiografică

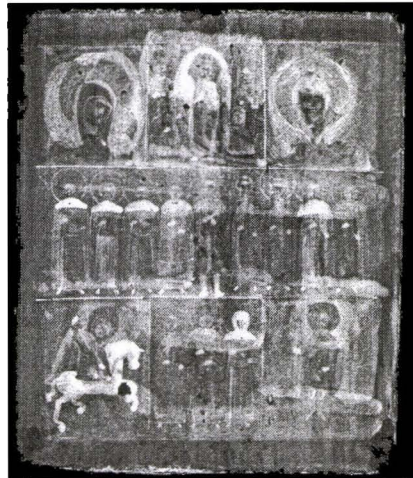

Arhanghelul Mihail - Petru Zugravul (nr.inv. 299 OC)

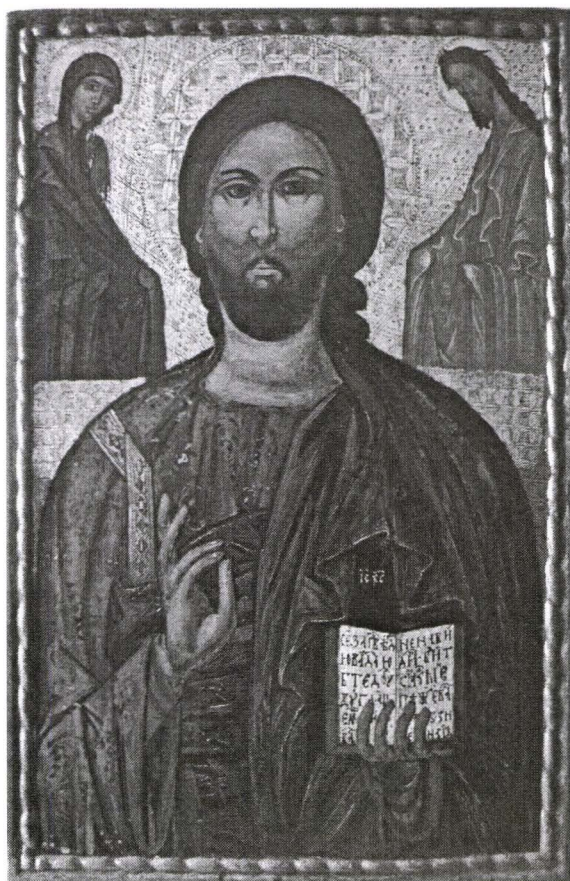
Foto 5 Ansamblu înainte de restaurare

Foto 6 Imagine radiografică

Icoană prăznicar
Foto 7 Ansamblu înainte de restaurare
Foto 8 Imagine radiografică

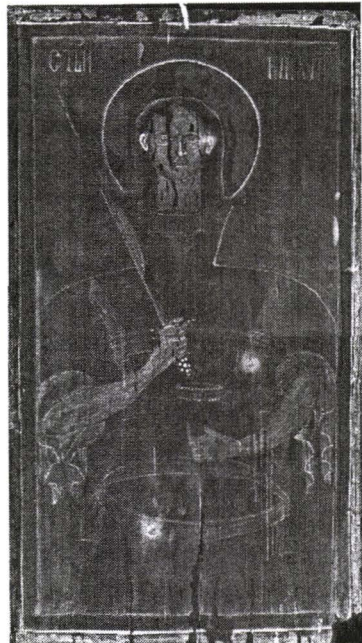
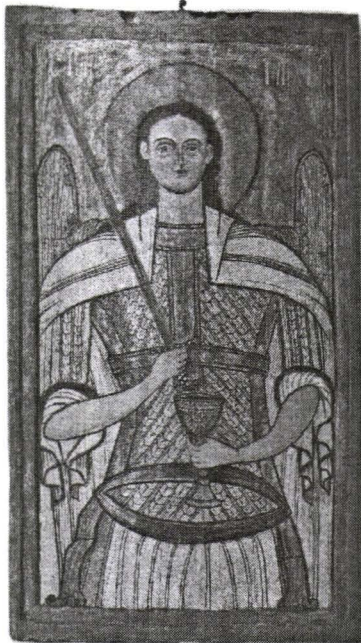

Deisis

Foto 9 Ansamblu după restaurare

Foto 10 Imagine radiografică

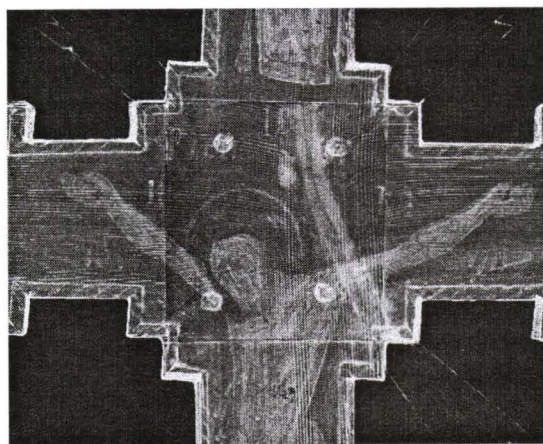
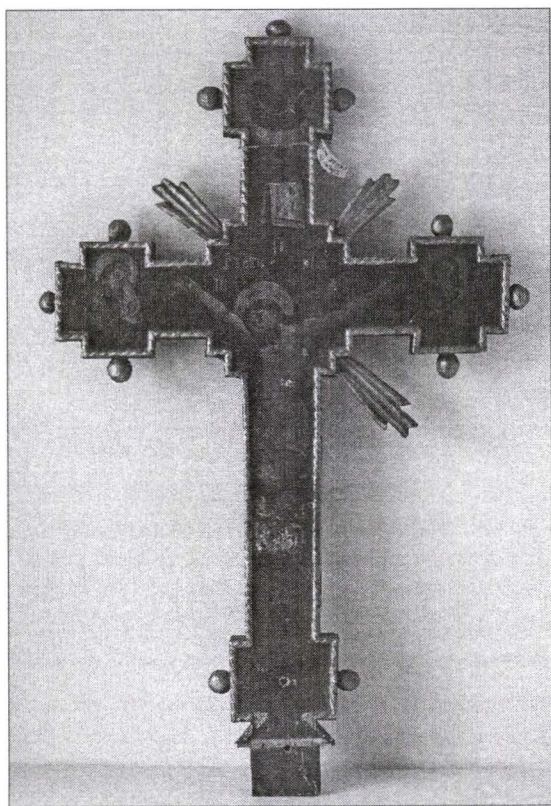

Arhanghelul Mihail (nr.inv. 323 OC)

Foto 11 Ansamblu înainte de restaurare

Foto 12 Ansamblu după restaurare

Foto 13 Imagine radiografică

Cruce de altar

din Biserica Răchita, județul Alba

Foto 14 Ansamblu înainte de restaurare

Foto 15 Imagine radiografică - detaliu

CONSERVAREA PREVENTIVĂ: O PRIORITATE LA NIVEL INTERNAȚIONAL, O PRIORITATE A CePCoR - CENTRUL DE PREGĂTIRE A CONSERVATORILOR ȘI RESTAURATORILOR

Drd.Márta GUTTMANN
Iulia TEODORESCU
Andrea BERNATH

Existența și cunoașterea patrimoniului cultural propriu sunt primordiale pentru formarea identității culturale a unui popor. Acest patrimoniu, pe lângă valoarea sa istorică, artistică și documentară, are o importantă valoare dată de constituția sa materială, purtătoare de informații inestimabile, prea puțin studiate până nu demult, mai ales la noi în țară. Neglijarea acestei valențe materiale a patrimoniului poate duce la degradarea ireversibilă și totală a unor mărturii culturale importante.

Conservarea preventivă este ansamblul măsurilor menite să prevină lezarea obiectelor de patrimoniu și să încetinească la minimum viteza proceselor lor de degradare. În ultimele decenii conservarea preventivă a devenit la nivel mondial activitatea cu cea mai mare pondere în domeniul conservării-restaurării patrimoniului. Accentul a trecut masiv de la intervențiile de restaurare propriu-zise pe obiecte, la manevrarea lor într-un mod foarte bine gândit și păstrarea lor în condiții controlate, prevenind și reducând astfel lezările posibile. A preveni o degradare este mult mai important în păstrarea valorilor noastre culturale, decât a o remedia. Intervențiile preventive sunt totodată mult mai rentabile decât cele curative.

Grupuri de cercetare puternice și active, evenimente internaționale majore derulate în ultimii ani, volume de specialitate semnificative publicate, toate acestea confirmă o concentrare intensă la nivel mondial asupra măsurilor de prevenire a degradărilor patrimoniului.

IIC (Institutul Internațional de Conservare) a ales conservarea preventivă ca subiect al conferinței sale bienale din 1994, volumul conferinței fiind până azi o carte de referință a domeniului¹.

În 1998 s-a constituit grupul Indoor Air Quality, un grup multidisciplinar de specialiști de excepție din toată lumea, care se ocupă de progresele făcute în studiul și păstrarea microclimatului în muzee, arhive și colecții. Grupul a organizat a opta sa întrunire, IAQ 2008, la Viena, în 17-19 aprilie 2008. O mare parte a lucrărilor dezbătute în cadrul grupului sunt accesibile pe pagina sa de internet, www.iaq.dk.

Grupa Conservare Preventivă este una din cele mai active grupe de lucru ale ICOM-CC (Comitetul de Conservare al Consiliului Internațional al Muzeelor). În volumele mai recente ale Conferințelor Triennale ICOM-CC numărul lucrărilor de conservare preventivă este cel mai mare, comparativ cu lucrările publicate de alte grupe de lucru, ceea ce subliniază din nou importanța domeniului. Totuși, cercetările și activitatea intensă în conservarea preventivă i-au determinat pe coordonatorii acestei grupe de lucru să organizeze între 19-23 noiembrie 2007, la Copenhaga, Danemarca,

---

¹ Roy, Ashok, Smith, Perry (ed.) *Preventive conservation: practice, theory and research*. Preprints of the contributions to the Ottawa Congress, 12-16 September 1994, IIC, London, 1994.

conferința internațională „Museum Microclimates” (Microclimate muzeale), întâlnirea interimară a grupei de lucru Conservare Preventivă. În cele cinci zile ale conferinței s-au susținut peste treizeci de lucrări, care au făcut o sinteză a opiniilor și a principalelor direcții de cercetare în prevenirea degradărilor prin controlul parametrilor de mediu. Volumul conferinței este accesibil integral la pagina www.natmus.dk/microclimates. (Imag.1)

VDR, Asociația Restauratorilor din Germania, a întemeiat la rândul ei în anul 2005 un grup de lucru Conservare Preventivă, care a organizat în 15-16 februarie la Aschaffenburg, Germania, congresul internațional „After [the flood] = before [the flood] – Risk assessment and management strategies in Preventive Conservation” (Înainte[a potopului] = după [potop] – strategii de evaluare și gestionare a riscurilor). Lucrările acestuia s-au concentrat asupra planurilor de prevenire a dezastrelor în colecțiile de patrimoniu și a stabilirii prin metoda evaluării de riscuri a principalelor priorități în prevenire.

În acest context internațional ni s-a părut de la sine înțeles ca 2007, anul în care orașul Sibiu a fost Capitala Culturală a Europei, să fie marcat de CePCoR - Centrul de Pregătire a Conservatorilor și Restauratorilor din cadrul Complexului Național Muzeal ASTRA - de o serie de evenimente dedicate conservării preventive.

Primul eveniment în acest sens a fost Cursul Internațional ICCROM "Reducerea riscurilor pentru colecții", desfășurat între 18 iunie – 6 iulie 2007, în sala de conferințe din Casa Artelor, cu aplicații practice în Muzeul în Aer Liber. Cursul este rezultatul unui proiect de colaborare între trei renumite institute de conservare-restaurare din lume: ICCROM Roma (Centrul Internațional pentru Studiul Conservării și Restaurării Patrimoniului Cultural), ICN Amsterdam (Institutul Colecțiilor din Olanda) și CCI, Ottawa (Institutul Canadian de Conservare). Acest curs internațional a fost conceput pentru a transmite participanților săi o nouă modalitate de abordare a prevenirii degradărilor patrimoniului: managementul riscurilor. După trei ediții de succes, care au avut loc în cadrul instituțiilor participante la proiect (CCI 2003 și 2006, ICCROM 2005), desfășurarea cursului în România, la Sibiu, pentru prima dată în afara institutelor care au conceput-o, a reprezentat o premieră absolută. Cofinanțarea evenimentului de către Ministerului Culturii și Cultelor a oferit o șansă deosebită specialiștilor români (și est-europeni - grupul țintă al acestei ediții a cursului), să se familiarizeze cu această nouă și eficientă abordare a conservării preventive². Din cele peste 110 de cereri de înscriere la curs au fost selecționați 22 participanți: 6 din România, 5 din Europa de Est (Cehia, Ungaria, Muntenegru, Grecia, Estonia), 5 din alte țări europene (Germania, Olanda, Austria, Belgia, Anglia), 5 din alte țări ale lumii (Iran, China, Nigeria, Brazilia și Australia) și un reprezentant UNESCO. (Imag. 2)

Lectorii cursului au fost neobișnuit de numeroși (numărul lor fiind jumătate din cel al participanților), reprezentând pe de o parte cei mai consacrați specialiști din lume ai conservării preventive, „părinții” acestui prestigios curs (Agnes Broekhof - ICN, Stefan Michalski - CCI, Rob Waller - CMN (Muzeul Canadian al Naturii), Ottawa, Jonathan Ashley-Smith - expert independent, Anglia, Catherine Antomarchi - ICCROM), specialiști mai tineri angrenați în acest curs pentru a fi formați ca viitori lectori ai unor cursuri similare (Vesna Živković - Departamentul pentru Conservare Preventivă "Diana" al Muzeului Național din Belgrad, Serbia, Bart Ankersmit și Frank Ligterink - ICN, José Luiz Pedersoli - ICCROM, Veerle Meul - Centrul de Conservare din Vejle, Belgia, Nevra Ertuk - Universitatea din Istanbul, Katalin Orosz - Arhivele Național Maghiare, Budapesta) și lectori invitați (György Balázs - directorul Muzeului Etonografic, Budapesta, Henriëtte van der Linden - directorul ICN, Amsterdam). Nu

² http://www.iccrom.org/eng/news_en/2007_en/events_en/07_12courseRisksROM_en.shtml.

puteam să nu-i amintim nominal pe toți, prezența lor la Sibiu pe parcursul celor trei săptămâni de curs fiind o onoare deosebită pentru instituția noastră. Această abundență de specialiști le-a fost de mare ajutor și participanților, oferindu-le șansa unor consultații individuale de specialitate mult mai intense decât la alte cursuri similare.

Cursul i-a introdus pe participanți (dar și pe organizatorii din partea CNM „ASTRA”, care au avut beneficii profesionale semnificative din implicarea lor în acest eveniment) pe parcursul a trei săptămâni în intimitatea conservării preventive, și într-un nou, eficient mod de abordare a acesteia.³ Noua modalitate de evaluare a celor mai mari pericole care amenință o colecție de patrimoniu are o importanță deosebită mai ales pentru instituțiile care dispun de fonduri limitate pentru conservare, ajutându-le să investească fondurile în evitarea, reducerea efectului celui mai iminent pericol care amenință colecția, și incidența căreia ar produce pierderi majore de valoare. Această noțiune de valoare a colecției a reprezentat conceptul central al cursului. Determinarea pierderii în valoare suferite de o colecție sub acțiunea unui anumit factor de degradare a fost criteriul principal în baza căruia s-a cuantificat efectul degradant al unui anumit risc și s-au stabilit prioritățile de intervenție. Desigur, o contribuție substanțială la aceste calcule a avut-o și probabilitatea frecvenței de acțiune a riscului considerat.

Factorii de risc au fost grupați și considerați conform tabelului de conservare preventivă elaborat de Stefan Michalski din cadrul CCI⁴, cu completările aduse de Rob Waller. Conform autorilor menționați cei zece factori principali de risc pentru o colecție sunt: forțele fizice, furtul/ vandalizarea, focul, apa, agenții biologici, agenții de contaminare/ poluare, lumina/ radiațiile UV, umiditatea necorespunzătoare, temperatura necorespunzătoare și disocierea⁵. Următorul pas al evaluării de risc a fost delimitarea contextului evaluat, definirea exactă a părții de colecție analizată. Apoi s-a emis o ipoteză de acțiune a fiecărui factor de risc considerat, un scenariu al degradărilor posibile, definindu-se și pierderea de valoare asociată riscului. Combinând matematic această pierdere cu probabilitatea de acțiune a riscului considerat, s-a calculat dimensiunea valorică asociată fiecărui risc luat în calcul și s-au ordonat riscurile pentru colecția studiată. S-au considerat apoi modalitățile optime și posibile de diminuare a riscurilor majore și s-au estimat costurile aferente fiecărei propuneri. Rezultatele astfel obținute trebuie comunicate factorilor de decizie și s-au dovedit a fi mijloace mult mai eficiente pentru obținerea fondurilor necesare reducerii periclitării colecțiilor, decât argumentele narative folosite până acum. În realitate se pun apoi în aplicare măsurile adoptate, după care se reia analiza, prioritizându-se din nou riscurile, pentru a determina următorul pas de făcut. Reluarea permanentă a acestui ciclu de evaluare, desigur de persoane corespunzător pregătite în conservarea preventivă, și comunicarea eficientă cu factorii de decizie (Imag. 3), asigură protecția maximă, în limitele fondurilor disponibile, pentru colecția considerată.

Acum, la mai bine de un an de la derularea evenimentului, s-au primit relatări de la mai mulți participanți ai cursului din Sibiu despre utilizarea cu succes în activitatea lor profesională a metodei însușite la curs. La nivelul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, de exemplu, o evaluare de riscuri efectuată asupra colecțiilor muzeului, a stat

³ Guttman, Márta, Bernath, Andrea, Capotă, Raluca *Eveniment de excepție în România: Cursul internațional ICCROM „Preventive Conservation: Reducing Risks to Collections” (Conservare Preventivă: Reducerea Riscurilor pentru Colecții)*, în Revista Muzeelor 1/ 2008, pp 124-130.

⁴ Michalski, Stefan *A systematic approach to preservation: description and integration with other museum activities*, in Preventive conservation: practice, theory and research. Preprints of the contributions to the Ottawa Congress, 12-16 September 1994, IIC, London, 1994; pp 8-11.

⁵ Un factor de degradare introdus ulterior pe listă, reprezentând separarea obiectului de datele care îl descriu, fapt ce duce la pierderea totală a valorii istorice și documentare a acestuia.

la baza concepției unui nou complex de depozitare, studiu și conservare-restaurare a patrimoniului propriu, care sperăm că se va realiza din fonduri europene în viitorul apropiat.

Al doilea eveniment major de conservare preventivă derulat de CePCoR în 2007 a fost Conferința Internațională „Tendințe în Conservarea Preventivă”, care a avut loc între 25-29 septembrie 2007. Conceptul conferinței a pornit de la dorința organizatorilor de a conștientiza problemele de conservare ale colecțiilor de patrimoniu cultural din România și de a crea o platformă atât pentru prezentările unor experți internaționali din domeniu cât și pentru discuții productive pe această temă. Rezultatul scontat al evenimentului, sperat să apară în viitorul cât mai apropiat, ar fi o concentrare la nivel național asupra conservării preventive prin elaborarea unei strategii naționale pentru toate instituțiile deținătoare de patrimoniu din țară. Această problemă vitală trebuie înțeleasă și soluționată pe plan național și nu local, într-un efort comun și nu unul individual.

Pentru a reuși o mai vastă participare a specialiștilor români la un asemenea eveniment important, conferința a fost coroborată cu Sesiunea Națională a Conservatorilor și Restauratorilor. Cei peste 100 de specialiști români prezenți⁶ au avut deosebită șansă de a asculta prelegerile unor experți de renume internațional, cu o experiență vastă și îndelungată în acest domeniu de activitate. Ei au cunoscut preocupările colegilor din străinătate, care au participat în număr de peste 20 la eveniment, reprezentând mai multe țări europene și cu care s-au stabilit contacte profesionale - sperăm foarte utile în viitor. Pe parcursul celor patru zile ale conferinței s-a creat la Sibiu un cadru propice, unde specialiștii din România și străinătate au discutat despre conservarea preventivă, semnalând numeroase probleme, dar venind totodată cu propuneri și soluții. Limbile de lucru ale conferinței au fost româna și engleza, fiind asigurată traducerea simultană a prezentărilor.

În cadrul conferinței s-au susținut 47 lucrări și s-au expus 11 postere.

Ziua de debut a fost una memorabilă, ea fiind dedicată lectorilor invitați, somități internaționale ale domeniului. Gaël de Guichen, asociat al ICCROM pe probleme de conservare, considerat părintele conservării preventive, cu un palmares de peste 30 de ani în domeniu, a deschis sesiunea cu o lucrare menită să ne introducă în această lume, prezentând istoricul conservării preventive și apariția acesteia ca rezultat al unei profunde schimbări în mentalitatea abordării conservării patrimoniului. A doua sa expunere s-a referit la multiplele probleme legate de depozitarea patrimoniului și la atitudinea în general ignorantă față de depozitele muzeale. (Imag. 4). Jonathan Ashley-Smith, expert independent în domeniul conservării din Anglia, care a scris printre altele un valoros volum despre evaluarea de riscuri în conservarea obiectelor⁷, a trecut în revistă standardele aplicate în conservare în ultimele decenii, analizând rolul lor în gândirea eficientă în prevenire (Imag. 5). Jean Tétreault, cercetător pe probleme de mediu al CCI, Institutului Canadian de Conservare, Ottawa, autorul unei lucrări de referință despre poluanții din muzee,⁸ a făcut o incursiune în problematica vastă a poluării patrimoniului, precum și o evaluare a materialelor folosite în expunerea obiectelor de patrimoniu. Balázs György, directorul adjunct al Muzeului de Etnografie din Budapesta, a prezentat cazul Ungariei, unde situația conservării preventive a patrimoniului a fost până nu demult similară cu cea din România. Programul național de

⁶ www.cepcor.ro

⁷ Ashley Smith, Jonathan Risc *assessment for object conservation*, Oxford: Butterworth Heinemann, 1999; 358 p., ISBN 07506 2853.

⁸ Tétreault, Jean *Airborne pollutants in museums, galleries, and archives: risk assessment, control strategies, and preservation management* (accesibil și în franceză) Ottawa: Canadian Conservation Institute = Institut canadien de conservation, 2003; 174 p.

reorganizare a depozitelor inițiat în anul 2000 și implementat în anii următori, cu fonduri considerabile alocate din bugetul de stat, a adus o schimbare pozitivă în această direcție, și poate servi drept model util pentru un viitor program național de conservare preventivă din România.

În cele două zile care au urmat s-au susținut o serie de lucrări de către colegii din țară și din străinătate. Ei au venit cu expuneri variate de abordare a conservării patrimoniului mobil și imobil, cu măsuri care asigură colecțiile aflate în tranzit expozițional, cu metode de intervenție rapidă, cu soluții de viitor, dar și cu programe aplicate sau în curs de desfășurare, care salvează colecții și monumente valoroase.

Pauzele, recepția, cina festivă, au fost clipe memorabile ale evenimentului, care și-au atins scopul de a forma și a consolida, într-o atmosferă destinsă, legături între participanți. Conferința s-a încheiat cu o excursie de studiu la patru cetăți fortificate din Transilvania: Mediaș, Valea Viilor, Biertan și Sighișoara (ultimele trei făcând parte din patrimoniul mondial UNESCO). Participanții s-au putut bucura de un cadru istoric deosebit, menit să exemplifice real importanța conservării și de a prezenta oaspeților câteva valori culturale semnificative ale țării.

Atât atmosfera de pe parcursul evenimentului, cât și cuvintele de final exprimate de cei prezenți, ne-au dat de înțeles profunda apreciere a participanților vis-a-vis de manifestare și folosul ei real pentru fiecare în parte. Lucrările susținute la conferință s-au constituit într-un CD (Imag. 6.), ele fiind accesibile gratuit și pe site-ul centrului: www.cepcor.ro.

Fiind conștientă de importanța întrunirilor internaționale, dar și de caracterul lor efemer, echipa CePCoR și-a propus să realizeze din fondurile alocate și un produs concret. Considerând acuta lipsă în România a literaturii de specialitate în conservare preventivă au decis editarea unui volum conținând articole de specialitate traduse în limba română, cu titlul „Tendințe în Conservarea Preventivă – articole selectate din literatura de specialitate internațională”. Volumul și-a propus selectarea din vasta literatură existentă a unui set de articole relevante, cât mai recente, care să acopere pe de o parte tot domeniul conservării preventive (astfel ca volumul să poate servi ca manual de referință în limba română pentru toți specialiștii și studenții din domeniu), pe de altă parte să evidențieze complexitatea și înaltul nivel științific cu care se tratează problema la nivel internațional, păstrând însă caracterul practic al volumului. Nu toate articolele sunt preluate din alte publicații, domnul Gaël de Guichen a onorat volumul cu două articole noi: un articol despre istoricul conservării preventive, care deschide volumul, și unul despre depozitarea patrimoniului. Acestea au fost incluse în volum și în franceză, limba în care au fost redactate. Articolul doamnei Livia Bucșa referitor la fungii și insecte care degradează patrimoniul a fost de asemenea redactat special pentru această publicație.

Primele articole selectate tratează câțiva agenți de degradare, care sunt frecvent ignorate sau nu sunt tratați cu seriozitatea impusă de riscul pe care îl reprezintă. Articolele subliniază și noua atitudine față de constanța strictă impusă până nu demult parametrilor de microclimat. S-a dovedit că variațiile lente, între anumite limite, produc degradări nesemnificative, care nu justifică costurile enorme investite în menținerea rigidă a unor valori impuse. Ele menționează și apariția dozimetrelor, dispozitive mai speciale de măsură, care semnalează cantitatea de agent de degradare (lumină, gaze poluante, variații de umiditate relativă etc.) acumulată de obiectele dintr-un anumit microclimat, într-o anumită perioadă. Dozimetrele se plasează în preajma obiectelor care au o sensibilitate sporită la acțiunea unui factor de mediu. După ce au fost expuse la o cantitate prestabilită de agent de degradare, ele vor suferi transformări vizibile (de exemplu modificări de culoare), înainte însă de perceperea unor degradări vizibile pe obiectele urmărite. Astfel, observând schimbarea pe dozimetre și luând din timp

măsurile necesare (cum ar fi retragerea din expunere), se pot preveni degradările pe obiecte. Alte articole se referă la depozitarea și expunerea patrimoniului, prezentând mai multe exemple de climatizare preponderent pasivă, singura soluție viabilă de climatizare a spațiilor adăpostind colecții de patrimoniu și în țările cu o situație economică mult mai bună, decât cea din România. Atenția sporită la nivel internațional față de reducerea emisiilor nejustificate de dioxid de carbon și limitarea încălzirii globale sunt de asemenea argumente în favoarea climatizării pasive. Câteva articole încearcă să ilustreze cum atenția susținută, interesul și bunul simț, duc la găsirea soluțiilor optime de păstrare, chiar și cu fonduri limitate.

Celebrul Delta plan, planul național olandez de îmbunătățire a condițiilor de păstrare a patrimoniului cultural, este binecunoscut de toți cei din breaslă⁹. Similar, ulterior multe țări au dezvoltat strategii naționale de conservare preventivă. Ultimul articol selectat prezintă un exemplu recent de strategie națională, cea implementată în anii trecuți în Ungaria, un bun model pentru un program național similar în România.

Textele de legătură, glosarul, indexul, trimiterile, toate acestea încearcă să crească utilitatea practică a volumului editat.

Rememorând realizările CePCoR în domeniul conservării preventive în contextul programului „Sibiu - Capitală Culturală Europeană 2007”, uitând de efortul uriaș depus de colectiv pentru implementarea celor prezentate, constatăm cu bucurie și mândrie că am parcurs o perioadă specială, în care subiectul spinos și deseori marginalizat al conservării preventive a fost tratat cu profesionalism și seriozitate !

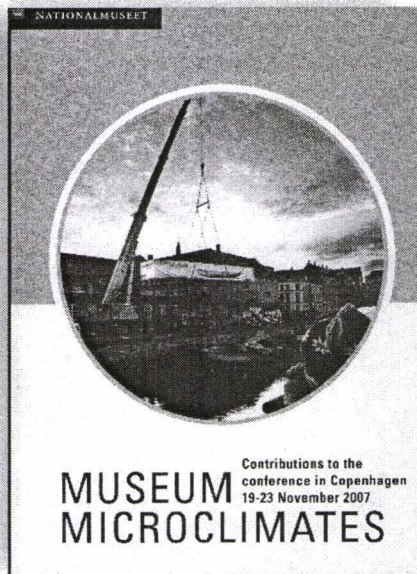
PREVENTIVE CONSERVATION: A PRIORITY AT INTERNATIONAL LEVEL, A PRIORITY OF CEP COR (TRAINING CENTER OF CONSERVATORS AND RESTORERS)

The paper presents two significant preventive conservation events organized by CePCoR (the Training Center of Conservators and Restorers) in 2007, year when Sibiu was Cultural Capital of Europe: the international ICCROM course „Reducing Risks to Collection” and the international conference „Directions in Preventive Conservation”.

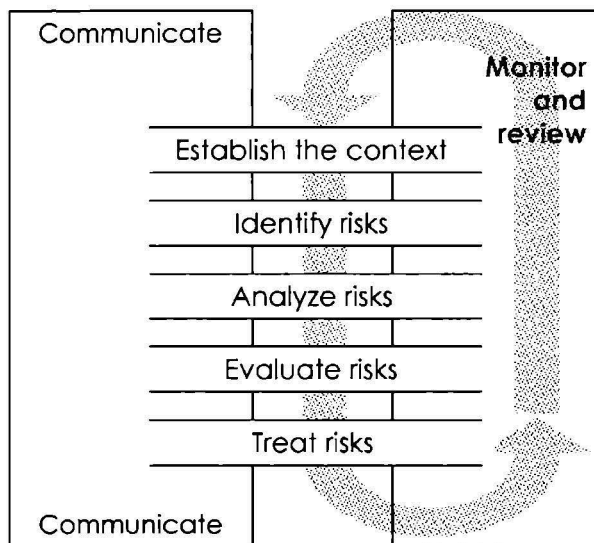
A brief presentation of the international activity in the field of preventive conservation aims to underline the high priority of the events' topic. The volume „Directions in Preventive Conservation – selected articles from the international conservation literature” (all translated into Romanian), issued with funds from the Cultural Capital, was the third significant achievement of CePCoR in this field. The organizers hope that all efforts above will contribute to the development in the near future of a national preventive conservation strategy, together with the allocation of necessary funds for its' implementation, the only possible way to properly preserve our cultural heritage for future generations.

---

⁹ *Management and Conservation in the Dutch Delta; The Delta plan for the Preservation of Cultural Heritage evaluated*, Ministry of Education Culture and Science, Zoetermeer, The Netherlands, 2001, 112 p.

Imag.1
Coperta volumului *Museum Microclimates*

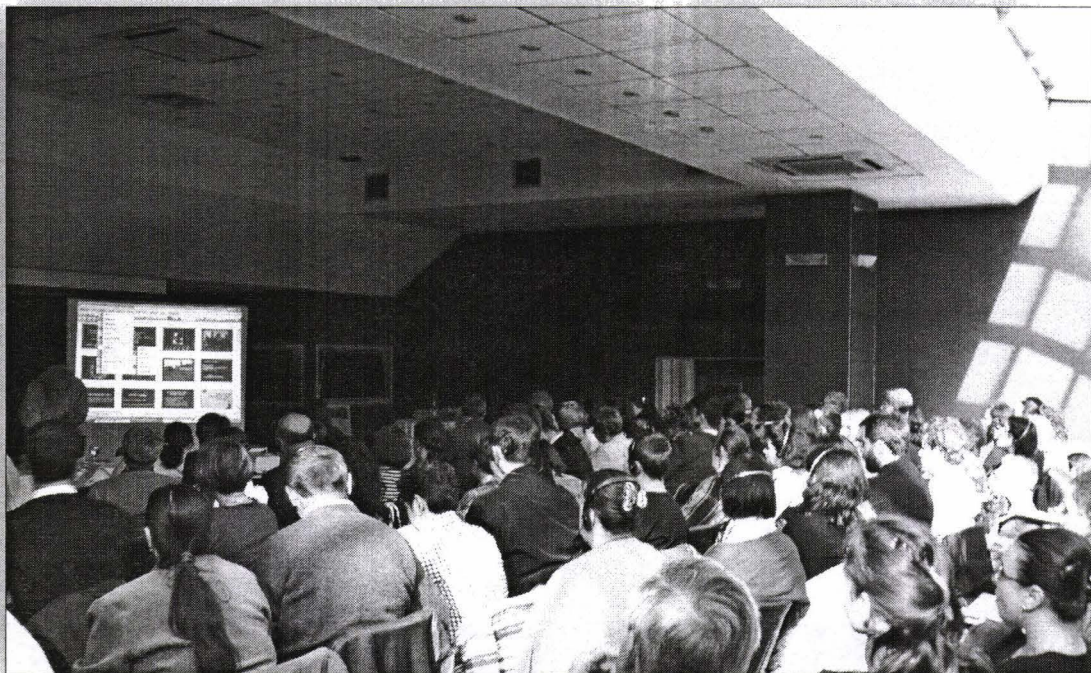
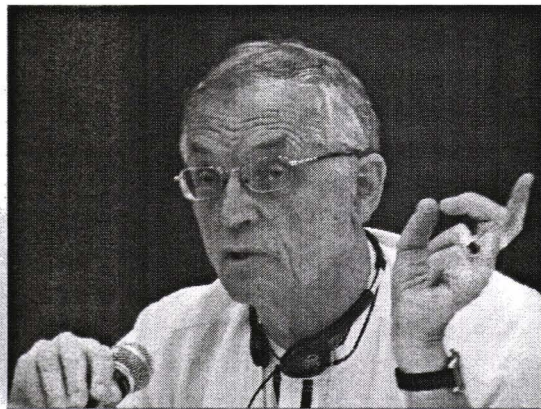
Imag. 2
Schema folosită la curs

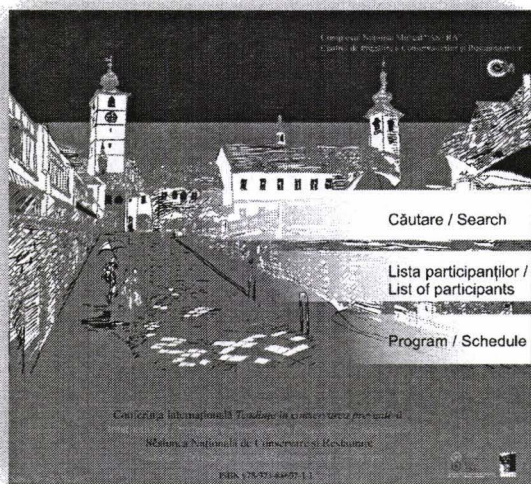
Imag. 3 *Fotografie de grup a cursului internațional*

Imag. 4
Gael de Guichen

Imag. 5
Aspecte din sala de conferință

Imag. 6
CD-ul conferinței internaționale

RESTAURAREA UNUI COLȚAR SĂSESC DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

Gabriela NEGOESCU

Repere istorice

În Transilvania, conviețuirile culturale interetnice sunt mai vizibile decât oriunde pe teritoriul României. Sutele de ani de istorie comună a românilor, sașilor și maghiarilor au condus la realizarea unui areal cultural specific, caracterizat printr-un înalt nivel de organizare socială, economică și culturală.

Influența pregnantă a culturii săsești poate fi simțită și astăzi pe teritoriul Transilvaniei. Moștenirea lăsată nu se rezumă doar la o parte de natură arhitectonică, ci la tot ceea ce a făcut ca această populație să se dezvolte, să evolueze, să creeze. Așadar, evoluția a venit de la cele mai mici și uzuale obiecte din gospodărie până la înalte și masive construcții (locuințe sau biserici), iar toate acestea însumează tehnică, evoluție și creație de-a lungul timpului.

Localizare și context istoric

Secolul al XVIII-lea, în care influența barocului și rococoului european aduce și în Transilvania o dezvoltare importantă în creația meșteșugărească, poate fi definit ca fiind secolul în care pictura mobilierului săsesc atinge un nivel maxim de armonie și echilibru¹.

Prin asimilarea creativă a influențelor culturale apusene și orientale, care au circulat în spațiul transilvănean, s-a realizat aici desăvârșirea stilistică, cromatică și tehnică a mobilierului pictat. În multe centre de producție din Transilvania, mobilierul pictat se diferențiază prin specificul local. Simbolistica ornamentală a unor centre de producție ca: Sighișoara, Saschiz, Sibiu, Rupea, Cața, Drăușeni sau Brașov nu este lipsită de sens ci e purtătoarea unor simboluri și mesaje autentice².

Colțarul săsesc (*Eckschrank*) care e cunoscut la românii din Transilvania și sub denumirea de Cornurar, a fost inițial element al locuinței orășenești, semn și obiect de prestigiu social în locuință. Dulapul de colț era prezent și ca mobilier bisericesc în sacristiile bisericilor evanghelice, unde servea ca lăcaș pentru vasele liturgice, un indiciu în acest sens fiind capul de înger de pe coronament.

Începuturile acestui tip de dulap merg până în Evul Mediu târziu (secolul al XV-lea), cunoscând o înflorire în timpul Renașterii. Deși piesa prezentată este o lucrare mai târzie, ea tratează în construcție și chiar în ornamentală gustul renascentist. Ne-o mărturisește afinitatea pentru elementul arhitectural și structural în construcția mobilei, cum ar fi: coronamentul puternic traforat, structurarea ușii în câmpuri ornamentale dreptunghiulare după sistemul de construcție în cadru și tăblie. La structurarea arhitectonică contribuie și motivul ornamental reprezentând coloane lisene cu capiteli vegetale³.

Obiectul a fost lucrat din lemn de brad și are o formă pentagonală. Realizat manual cu elemente profilate și cornișă în partea superioară, forma colțarului este dată

¹ Butură, Valer, *Străvechi mărturii de civilizație românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 333.

² dr. Sedler, Irmgard, *Mobilier pictat din sudul Transilvaniei*, În : Revista „Antichități”, 2007.

³ *Ibidem*.

tocmai de cele cinci laturi care îl alcătuiesc și poate fi împărțit în trei părți: interior, față, spate.

Motivele ornamentale întâlnite pe colțar

Culoarea se întâlnește pe toată suprafața frontală, de la elementele traforate până la baza elementelor profilate. Elementele decorative sunt pictate pe un fond marmorat.

Pe un fundal verde închis, pe cele două laterale sunt pictate două coloane având socluri și capitele de culoare roșcată.

Cele două casete de pe ușă au fost împodobite cu două compoziții. În cea de sus se întâlnește o vază cu flori, în cea de jos este pictat un mic peisaj simplu, reprezentând o biserică cu trei turle încadrată de doi copaci.

Elementele traforate aplicate în partea superioară sunt decorate central cu un motiv decorativ antropomorf și două inițiale „M.E.”. Pe cele două elemente laterale mici întâlnim 2 motive decorative sub formă de scoică specifice rococoului⁴.

Starea de conservare a piesei înainte de restaurare

Din punct de vedere al stării de conservare piesa prezintă degradări multiple, începând de la nivelul structurii din lemn și până la degradarea straturilor de culoare.

La nivelul suportului și structurii din lemn constatăm degradări ca:

- fisuri, crăpături, desprinderi de elemente componente, fragilizarea lemnului în partea inferioară cât și porțiuni lipsă;
- multiple fisuri longitudinale, îndeosebi pe dosul ușii, provocate de cuiele de lemn care au fost folosite pentru prinderea registrului de pe față sau cauzate de uscarea lemnului;
- zgârieturi, lovituri, zone de eroziune pe suprafața lemnului;
- lipsa unei șipci profilate în partea inferioară a piesei;
- degradări de natură biologică, însemnând un atac de insecte xilofage, vizibil la baza colțarului;
- în interior piesa este foarte murdară, cu pânze de păianjen, precum și cu urme de natură diversă; găuri și rupturi ale suportului (două dintre aceste găuri ne sugerează faptul că obiectul era prins în perete cu ajutorul a două cuie mari din lemn).

La nivelul stratului pictural se observă degradări ca:

- murdărie aderentă pe toată suprafața, pete, zone de uzură funcțională, cât și murdărie grasă în partea din față a obiectului (datorate utilizării);
- pe ușă, în cele două casete se observă suprafețe în care pictura se exfoliază și se desprinde la simpla atingere, având aspect solzos. Degradările au survenit în urma pierderii aderenței culorii, a fenomenului de pierdere a proprietăților adezive și coezive a lianților;
- desprinderi ale stratului pictural, cât și aspectul solzos al stratului de culoare este întâlnit și la elementele profilate din zona inferioară și superioară, aici suprafața pictată fiind uscată, îmbătrânită, aglutinată, cu aspect fisurat;
- tot aici se mai întâlnesc desprinderi de pictură datorate mănuirii necorespunzătoare și unor lovituri.

Investigații științifice

Conform buletinului de analiză biologică nr. 402/30.10.2007, colțarul a fost confecționat din panouri de lemn de brad (*Abies-alba*), debitate tangențial, având din loc în loc noduri cu un diametru cuprins între 1-1,3 cm. Lemnul prezintă atac inactiv,

⁴ Butură, Valer, *op.cit.*, p.334.

insular, de insecte xilofage -*Xestobium rufovillosum*, *Anobium punctatum*-, pe picioarele colțarului, determinând fragilizarea lemnului.

Conform buletinului de analiză chimică nr. 241/2008 privind determinarea compoziției stratului pictural rezultă următoarele:

- grundul identificat este pe baza de ipsos ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) în amestec cu clei animal;
- pigmentii identificați sunt: alb de plumb (carbonat bazic de plumb, $\text{Pb}(\text{CO}_3)$ - $\text{Pb}(\text{OH})_2$), roșu cinabru (sulfură mercurică, HgS), albastru ultra marin (sulfo silicat complex de sodiu și aluminiu), auripigment (sulfură arsenică, As_2S_3). Liantul stratului de culoare este de natură proteică;
- vernis pe bază de rășină naturală, probabil colofoniu, cu cantități însemnate de murdărie superficială.

Teste efectuate:

Pentru curățirea chimică a stratului pictural am efectuat următoarele teste:

- combinații de solvenți conform rețetelor standard de curățire (soluțiile 1-6 după școala rusească) - aceste soluții nu au reușit să ducă la îndepărtarea murdăriei aderente;
- alcool izopropilic pentru înlăturarea depunerilor grase de fum - nici acest compus chimic nu a dus la îndepărtarea depunerilor;
- soluție de curățare compusă din apă 70%, alcool etilic 25%, detergent neionic 2-3% și picături de amoniac - cu această soluție am aplicat comprese pe elementele traforate, ducând la înlăturarea murdăriei aderente;
- testul cu soluție de salivă artificială nu au dus la niciun rezultat.

Ținând cont de testele prezentate anterior și de acțiunea pe care acestea au avut-o asupra depunerilor de murdărie aderentă și a colofoniului îmbătrânit și înnegrit, am realizat o combinație de substanțe, compusă din alcool izopropanol 65%, apă 20% și amoniac 15%, la care am adăugat ca agent lubrefiant 1-2% detergent neionic C2000. Cu această soluție am reușit să îndeprtez atât murdăria cât și verniul îmbătrânit.

Operații de restaurare efectuate

Realizarea operațiilor de restaurare a fost o sarcină importantă, având în vedere vechimea și valoarea istorică a piesei, încercând permanent să protejez substanța originală a piesei și să efectuez operațiile de restaurare foarte exact și precis.

Consolidarea profilactică a stratului pictural s-a realizat cu foiță japoneză care s-a aplicat pe stratul pictural cu o soluție caldută de clei de iepure, cu ajutorul unei pensule moi, aplicarea soluției făcându-se totdeauna din centrul foitei spre extremități.

Dezinsecția și consolidarea structurală a suportului din lemn s-a realizat prin injectare cu seringă în majoritatea găurilor de zbor cu Per-xil 10, iar pentru stabilizarea și consolidarea lemnului am folosit Paraloid B72 dizolvat în acetonă.

Consolidarea mecanică a structurii colțarului s-a realizat prin fixarea elementelor lipsă (baghietă profilată și cepuri din lemn etc.), cu materiale de aceeași esență, prin încleierea și presarea acestora pe suportul original folosindu-se clei de oase cald în proporție de 20-30%.

Curățirea mecanică și chimică a suportului a fost realizată cu perii moi, pensule cu păr natural, bisturie, chiurete dentare etc., iar curățirea chimică am realizat-o cu o soluție având la bază apă, alcool, detergent neionic (C2000) și amoniac, în proporții diferite, în funcție de zonele cu depuneri aderente de murdărie.

Curățirea și tratarea elementelor metalice a fost realizată mecanic, cu bisturiul și perii de sârmă, iar în final, tratamentul chimic cu complexon 10% a condus la neutralizarea și îndepărtarea oxizilor metalici.

Consolidarea structurală a picturii și îndepărtarea foiței japoneze. Înaintea îndepărtării foiței japoneze am urmărit consolidarea locală a stratului pictural prin călcare cu ajutorul spatulei electronice încălzite la 65-70°C prin folie de melinex. În urma operației de consolidare a stratului pictural am îndepărtat foița japoneză cu ajutorul tampoanelor de vată umezite, iar surplusul de apă l-am îndepărtat cu tampoane de vată uscată.

Chituirea lacunelor

Chituirea s-a realizat cu chit pe bază de praf de cretă de munte, apă și clei de pește în proporție de 8-10% pe suprafețele lacunare ale stratului de culoare precum și pe elementele noi adăugate. Chitul s-a aplicat cald, cu ajutorul pensulei, iar după uscare chitul a fost șlefuit la nivelul suprafeței stratului pictural. Șlefuirea s-a realizat cu ajutorul dopului de plută umezit, iar îndepărtarea surplusului de chit s-a realizat prin mișcări circulare.

Curățirea suprafeței pictate

Curățirea suprafețelor pictate s-a realizat cu amestecuri de solvenți, conform testelor. Curățirea s-a realizat pe suprafețe mici, bine delimitate, cu ajutorul tampoanelor de vată, a compreselor și a instrumentelor specifice (bisturiu, chiureta etc.).

Pentru curățirea suprafețelor pictate, prezentând murdărie ancrasată și verni înnegrit (colofoniu), a fost nevoie de aplicarea unor comprese cu soluții de curățare cu rolul de a înmuia și disloca straturile de murdărie și de verni degradat.

Utilizarea unei game largi de pigmenți, așa cum reiese din buletinul de investigații chimice, precum și vechimea și valoarea piesei, a determinat o grijă deosebită în operația de curățare a suprafeței pictate, aceasta realizându-se în etape succesive, pentru a nu afecta în nici un fel stratul original de culoare.

Integrarea cromatică

Integrarea cromatica s-a realizat pe zonele chituite și șlefuite, utilizând coloranți pe bază de apă. Tehnica de aplicare a colorantului a fost în concordanță cu suprafața pictată originală, precum și în context de uzura funcțională a stratului de culoare. Astfel s-a folosit tehnica de aplicare „tratteggio” (în linii), pe direcția tușelor de culoare originală, iar tehnica de aplicare «rittoco» (în puncte) în zonele în care pictura prezenta uzură funcțională.

Completările la structura suportului din lemn au fost integrate cu coloranți pe bază de apă, aplicați în lungul fibrei lemnului în tehnica „tratteggio”. S-a încercat utilizarea unor nuanțe cât mai apropiate de lemnul original, îmbătrânit al piesei.

Vernisarea suprafețelor pictate și hidrofugarea suprafețelor nepictate

Vernisarea suprafeței pictate s-a realizat cu un verni pe bază de rășină naturală-Damar - dizolvat în terebentină. Operația s-a realizat cu o pensulă specială de vernisare, acoperind întreaga suprafață pictată, prin mișcări energice, în două straturi la interval de 24 de ore.

Hidrofugarea am realizat-o cu soluție de ceară de albine dizolvată în petrol, în proporție de 20%. Soluția a fost aplicată cu pensula, în 2 straturi pe suprafața de lemn nepictat și un singur strat pe suprafața pictată. După uscare, piesa a fost lustruită cu o cârpă moale de molton.

THE RESTORATION OF A SAXON CORNER CUPBOARD FROM THE 18TH CENTURY

1. Historical background

In Transylvania the hundreds of years of common history of Romanians, Saxons, and Hungarians led to a specific cultural background that has as main feature a high level of cultural and economical establishment. In the 18th century the influence of the European Baroque and Rococo caused also in Transylvania the development of the handicrafts and the furniture painting reaches a maximum level of harmony and equilibrium.

The Saxon corner cupboard (Eckschrauk) known under the name of „Cornurar” (in Romanian) was first used in urban residences for arranging the liturgical vessels.

2. Description, conservation and restoration works

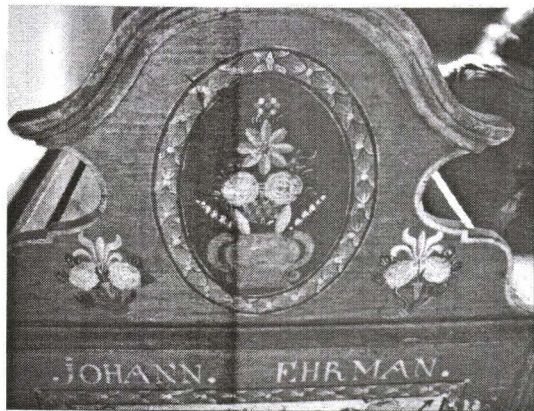
The corner cupboard is made of fir wood, has pentagonal shape, being decorated with fretwork elements. It is painted with architectonic and floral motifs on a marble-like background. The object had degraded structure and painting.

The scientific investigations emphasized the attack of xylophagous insects that led to the degradation of the wooden structure. The gound and the pigment used were also identified and the tests also conducted to the establishment of the optimum solvent combination necessary cleaning the structure and the painting.

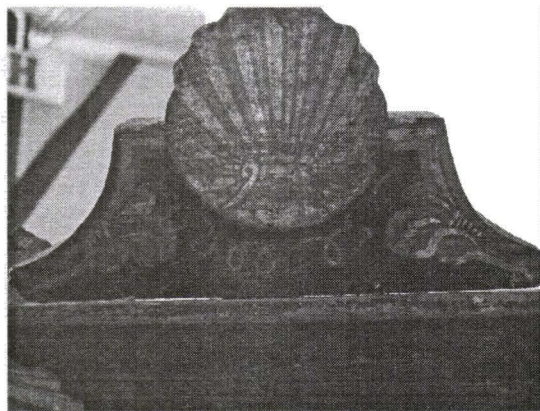
The restoration works consisted in: preventive care of the painting, disinsection and also the consolidation of the wooden structure, the cleaning and the treatment of the metallic elements, the consolidation and cleaning of the painting, the chromatic integration and the varnishing of the painted surfaces.

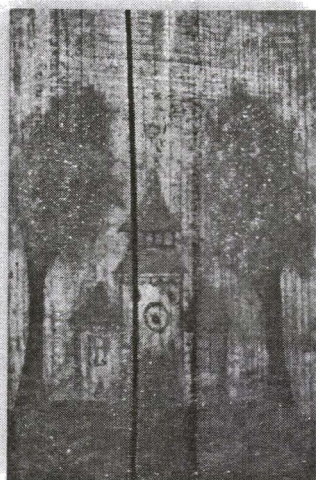
Piesa după restaurare

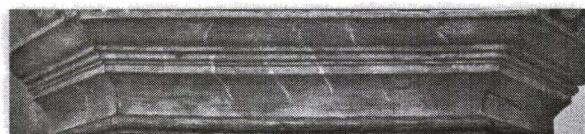
Element traforat în stil baroc

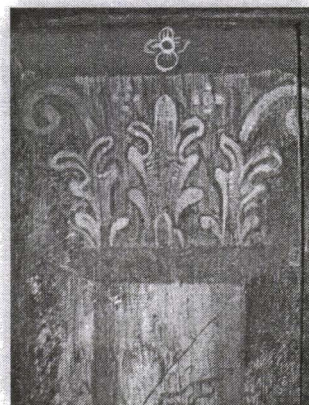
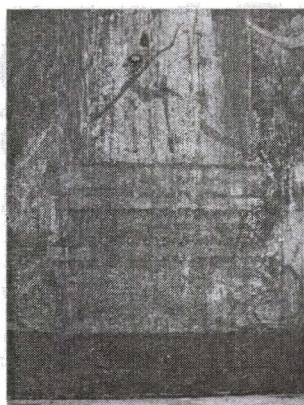
Scoica – motiv ornamental în stil rococo

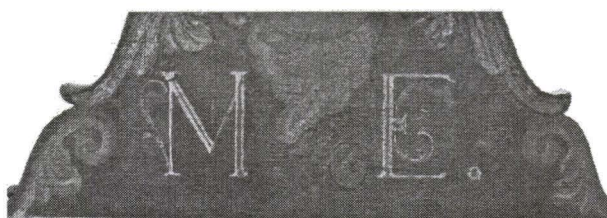
*Elemente decorative
- peisaj citadin medieval*

Detaliu coronament

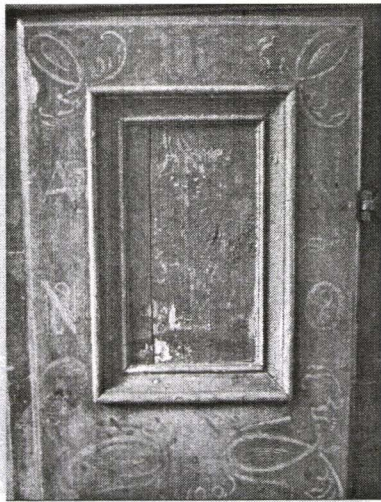

Detalii coloană – soclu și capitel

Detaliu inițiale

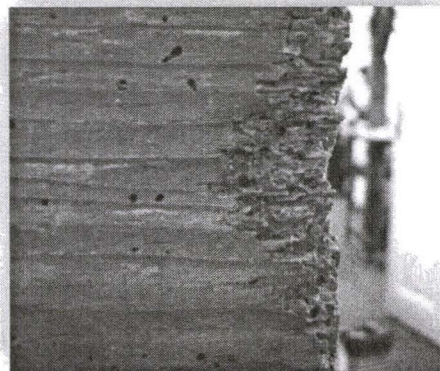

Structurarea ușii în câmpuri ornamentale dreptunghiulare după sistemul de construcție în cadru și tăblie

Detaliu - lipsă baghetă profilată

Detaliu degradare

Detaliu - murdărie aderentă

Detaliu - degradare suport interior - aspectul lemnului este îmbătrânit, pătat, având culoarea maroniu închis

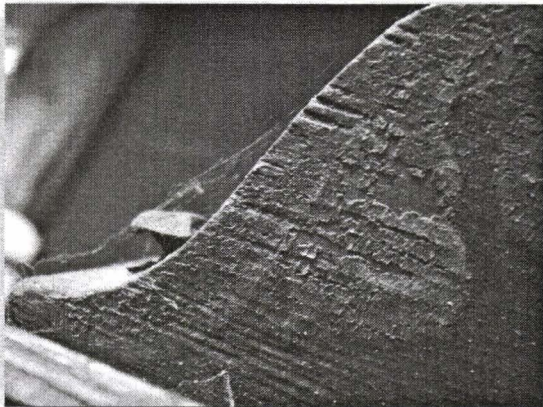

Detaliu - desprindere strat pictural aspect solzos

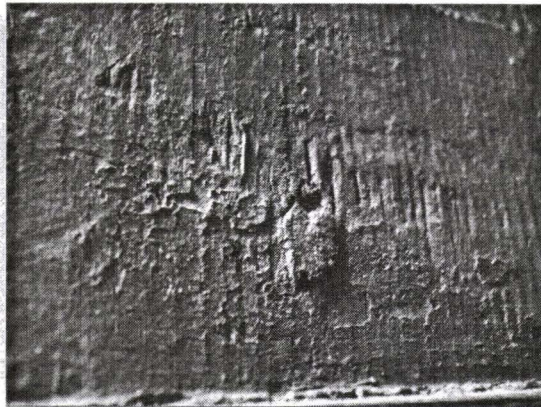

Detaliu - lacune ale stratului pictural

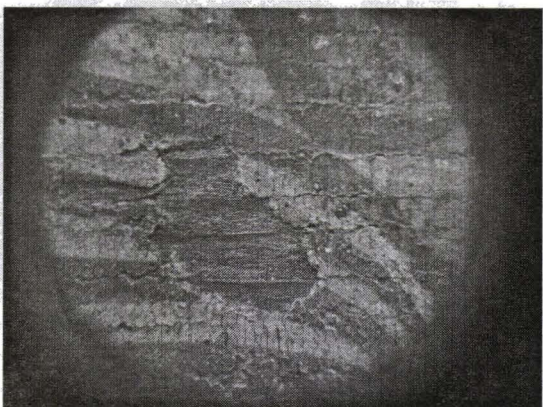

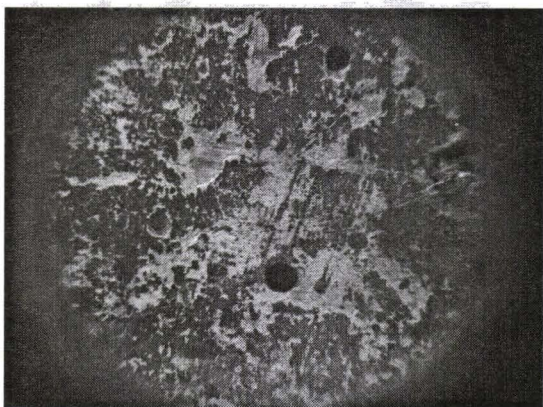
*Detaliu element traforat
- desprindere strat pictural*

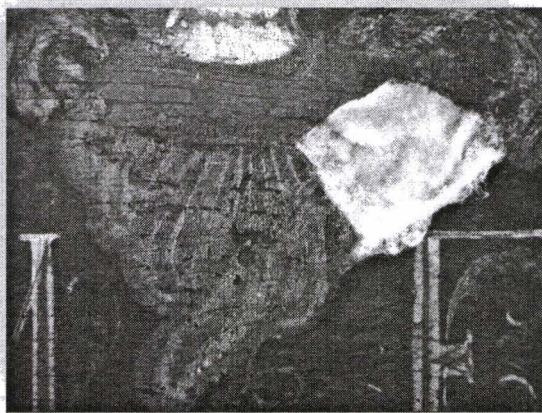
Detaliu – aspect fisurat al stratului pictural

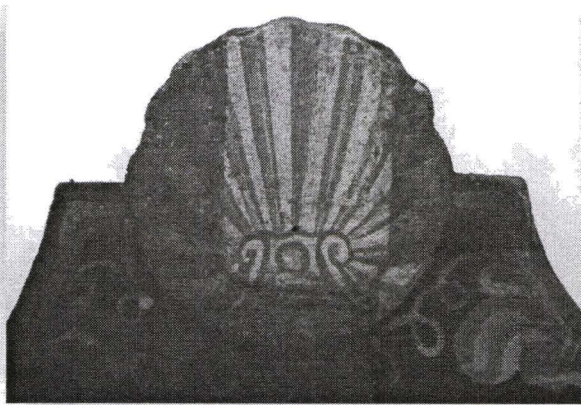
*Detalii ale degradărilor stratului pictural
(vedere prin lupă)*

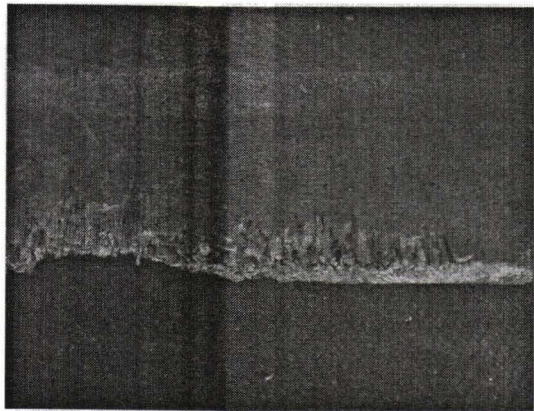
Teste de curățire cu soluție compusă din apă 70%, alcool etilic 25%, detergent neionic 2-3% și picături de amoniac. Aplicarea compreselor

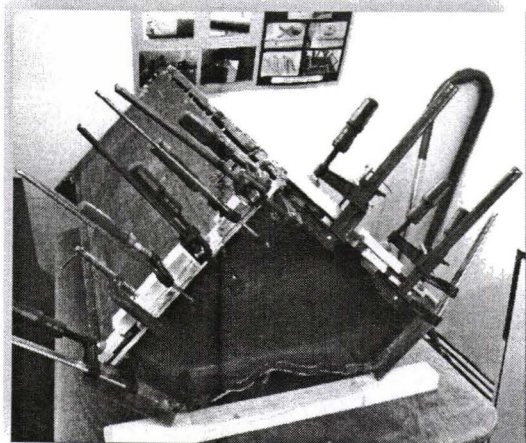
Teste de curățire

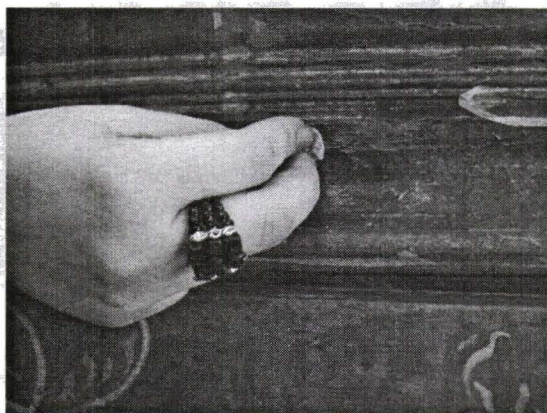

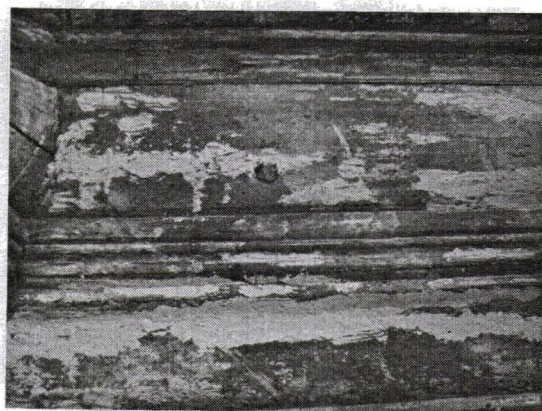
Detalii privind consolidarea lemnului

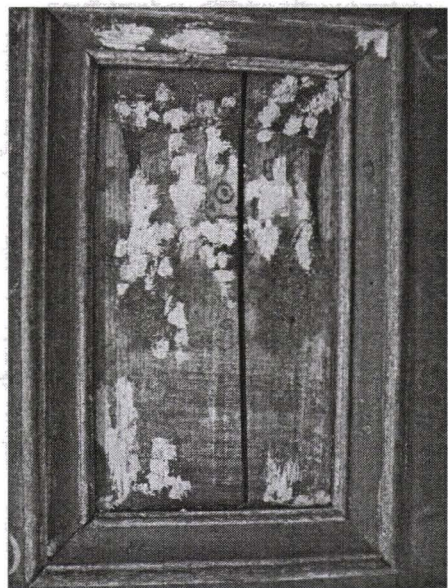
Consolidarea mecanică

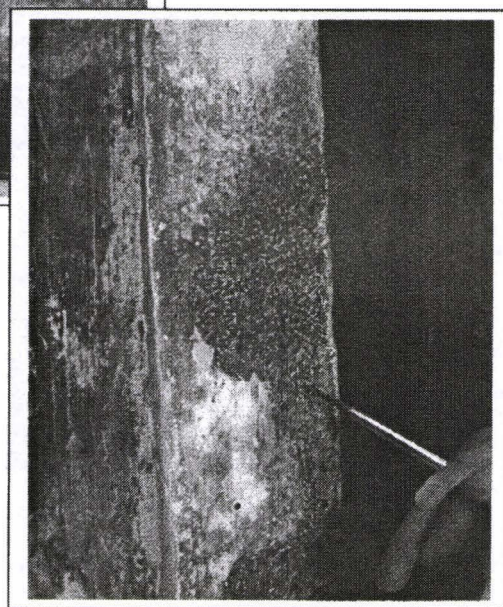
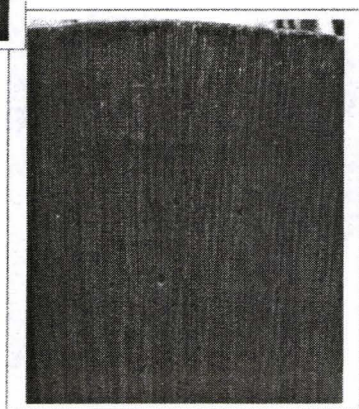
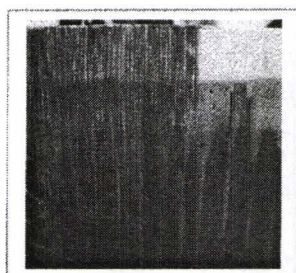
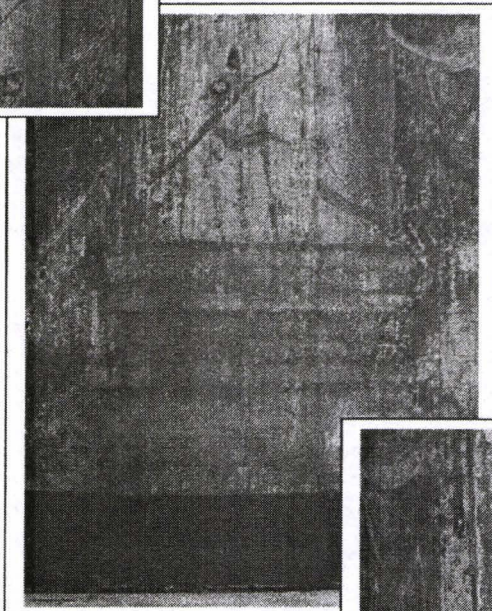
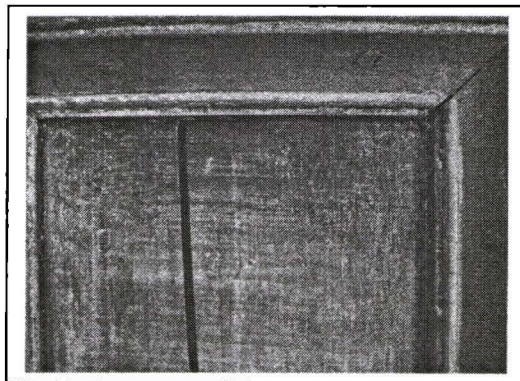
Detaliu îndepărtare foiță japoneză

Detalii - chituire lacune

Detalii integrare cormatică

Vernisarea piesei

MONITORIZAREA INSECTELOR XILOFAGE ÎN MUZEUL ÎN AER LIBER DIN DUMBRAVA SIBIULUI, ÎN ANUL 2008

Ileana CHIRTEA

Monitorizarea insectelor xilofage în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibului, din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA”, are o mare importanță științifică, deoarece prin această metodă se realizează o evidență exactă a biodăunătorilor existenți în unități și rezultatele tratamentelor insecticide folosite.

În secția în aer liber din Dumbrava Sibului s-a utilizat această metodă în patru unități distincte, selecționate după următoarele criterii:

- esențele lemnului utilizat în construcție sunt diferite: brad, fag, stejar, mesteacăn și arin;

- specii diferite de insecte xilofage caracteristice esențelor lemnoase: *Anobium punctatum*, *Xestobium rufovillosum*, *Ptlinus pectinicornis*, *Hylotrupes bajulus*.

Această supraveghere s-a efectuat și în anul 2007.

S-au folosit două metode pentru monitorizarea insectelor xilofage:

- lipirea unor coli de hârtie subțire (hârtie de mătase), selecționând zonele cu atac masiv (grinzi, pereți, stâlpi susținere, tălpi). Ca adeziv a fost folosită carboximetilceluloză (CMC), substanță netoxică pe care cariile o ingerează;

- Capcane cu suprafețe adezive amplasate în zone întunecoase.

Prin hârtie, insectele xilofage eclozează, rămânând găurile de zbor. Acestea se numără periodic și astfel se stabilește numărul de insecte eclozate.

După mărimea și forma găurilor de zbor se stabilesc speciile existente în unitate.

Capcanele cu suprafețe adezive ajută la capturarea indivizilor adulți, numărarea lor, periodic, și stabilirea speciilor existente în unități.

Monitorizarea s-a desfășurat pe parcursul a patru luni: mai, iunie, iulie, august, perioada ciclului de dezvoltare a insectelor xilofage.

S-au efectuat tratamente insecticide pe anumite zone selecționate, periodic, din șase în șase săptămâni cu insecticidul Per Xil 10, un insecticid din grupa piretroide.

Numărătoarea indivizilor și a găurilor de zbor s-a efectuat periodic, din două în două săptămâni. De asemenea s-a realizat identificarea speciilor de insecte xilofage.

Unitățile selecționate sunt Livada, Ludești, Polovragi și Rucăr, aceleași unități monitorizate și în anul 2007. Astfel se poate realiza o paralelă între efectele tratamentelor insecticide și rezultatele lor.

În unitatea Livada lemnul utilizat în construcție este de esență fag (*Fagus silvatica*). Caracteristic pentru această esență sunt insectele xilofage *Ptlinus pectinicornis*. În unitate s-au mai colectat diferite specii de acarieni și arahnoide, dar predominantă a fost populația de *Ptlinus pectinicornis*. (Foto 1)

În anul acesta s-a observat că atacul în această unitate a fost mai redus ca și în 2007, acest fapt datorându-se tratamentului insecticid efectuat constant în 2007 și substanțelor insecticide care au avut remanență și au dat rezultate satisfăcătoare.

Tabel nr.1 – monitorizarea unității Livada

Denumire unitate	Esență lemnoasă	Insecte xilofage predominante	Insecte xilofage secundare	Luna	Tratament insecticid utilizat
Livada	Fag <i>Fagus silvatica</i>	<i>Ptilinus pectinicornis</i>	Acarieni, arahnoide		
		Pe 100 cm ² suprafață - 54 găuri zbor		mai	
		Pe 100 cm ² suprafață – 60 găuri zbor			Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 47 găuri zbor		iunie	
		Pe 100 cm ² suprafață – 49 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 53 găuri zbor		iulie	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 31 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 16 găuri zbor		august	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 0 găuri zbor			

În urma studiului rezultă ca tratamentul insecticid a avut rezultate pozitive și s-a evidențiat remanența substanței folosite.

În cazul capcanelor cu suprafață adezivă, numărul indivizilor a crescut în luna iunie, fiind perioadă de înmulțire (de la 14 la 30), iar după tratament acesta a scăzut (de la 30 la 12 indivizi).

De subliniat este că în acest an, atacul activ de *Ptilinus pectinicornis* a fost mai evident la anexe (șură, cotețe) și mai scăzut la casă. Acest lucru se poate explica prin faptul că zona unde este amplasată casa e mai însorită și mai luminoasă. (Foto 2)

La unitatea Ludești esența lemnoasă folosită în construcție este bradul (*Abies alba*) iar atacul activ de insecte xilofage predominant este *Anobium punctatum*.

În acest an atacul de *Anobium punctatum* s-a diminuat, fiind mai pronunțat pe interior. Acest an a fost mai puțin bogat în precipitații, cu temperaturi mai ridicate, condițiile de climă nefiind favorabile dezvoltării insectelor xilofage. (Foto 3, 4)

Tabel nr.2 – Monitorizarea unității Ludești

Denumire unitate	Esență lemnoasă	Insecte xilofage Predominante	Insecte xilofage secundare	Luna	Tratament insecticid utilizat
Ludești	Brad - <i>Abies alba</i>	<i>Anobium punctatum</i>	arahnoide		
		Pe 100 cm ² suprafață – 17 găuri zbor		mai	
		Pe 100 cm ² suprafață – 42 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 61 găuri zbor		iunie	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 17 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 37 găuri zbor		iulie	
		Pe 100 cm ² suprafață – 40 găuri zbor			Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 20 găuri zbor		august	
		Pe 100 cm ² suprafață – 3 găuri zbor			

La Ludești s-a evidențiat efectul pozitiv al tratamentului insecticid, dar nu a avut același efect de erdicare, aici intervenind amplasarea obiectivului – într-o zonă mai umbroasă, și în apropierea pădurii.

În unitatea Polovragi elementele de construcție sunt din lemn de arin, mesteacăn și brad.

S-a observat că lemnul de mesteacăn și arin prezintă atac activ masiv, pe când cel de brad prezintă atac activ insular.

La primele două esențe am întâlnit atac activ al speciei *Hylotrupes bajullus*. Pe lângă aceste specii s-au evidențiat atacuri de *Anobium punctatum* și arahnoide. Acest fapt se datorează existenței în construcție a lemnului de stejar (*Quercus petraea*), brad (*Abies alba*). (Foto 5)

În acest an, atacul activ de *Hylotrupes bajullus* s-a redus considerabil datorită efectului insecticidului folosit, Per Xil 10, remanenței acestuia cât și datorită climei calde și aride din această vară. Putem vorbi de atac insular, la această specie.

Tabel nr.3 – Monitorizarea unității Polovragi

Denumire unitate	Esență lemnoasă	Insecte xilofage predominante	Insecte xilofage secundare	Luna	Tratament insecticid utilizat
Polovragi	Mesteacăn, arin - predominant stejar, brad - secundar	<i>Hylotrupes bajullus</i>	<i>Anobium punctatum</i> , și arahnoide		
		Pe 100 cm ² suprafață – 12 găuri zbor		mai	
		Pe 100 cm ² suprafață – 20 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 27 găuri zbor		iunie	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 14 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 17 găuri zbor		iulie	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 8 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 0 găuri zbor		august	
		Pe 100 cm ² suprafață – 0 găuri zbor			

Ca o observație a studiului efectuat în această unitate este faptul că esența lemnoasă -mesteacăn, arin- este o esență moale, puternic atacată de insecte xilofage. Lemnul atacat este puternic fragilizat. Efectul tratamentului insecticid a fost pozitiv și datorită amplasării unității într-un loc însoțit, cu umiditate scăzută.

În unitatea Rucăr elementele de construcție sunt realizate predominant din lemn de stejar (*Quercus petraea*).

Această unitate a fost selecționată deoarece prezenta atac activ de *Xestobium rufovillosum* cât și de *Anobium punctatum*. (Foto 7)

Tabel nr.4 – Monitorizarea unității Rucăr

Denumire Unitate	Esență lemnoasă	Insecte xilofage predominante	Insecte xilofage secundare	Luna	Tratament insecticid utilizat
Rucăr	Stejar – <i>Quercus petraea</i>	<i>Xestobium rufovillosum</i>	<i>Anobium punctatum</i>		
		Pe 100 cm ² suprafață – 46 găuri zbor		mai	
		Pe 100 cm ² suprafață – 58 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 69 găuri zbor		iunie	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 43 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 21 găuri zbor		iulie	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 10 găuri zbor			
		Pe 100 cm ² suprafață – 0 găuri zbor		august	Tratament Per Xil 10 - injectare
		Pe 100 cm ² suprafață – 0 găuri zbor			

Concluzii:

În urma monitorizării insectelor xilofage în secția în aer liber din Dumbrava Sibiului s-au identificat speciile predominante de insecte xilofage cât și cele secundare existente.

S-a studiat efectul insecticidului Per Xil 10, un insecticid cu remanență în general persistentă, această remanență fiind influențată și de amplasamentul unității în teren - umiditate crescută, loc umbros.

S-a observat că luna iunie a fost lună de eclozare în general la toate speciile de carii aflate sub observație, rezultând creșterea evidentă a numărului de indivizi.

Tratamentul unităților amplasate în locuri umbroase, cu umiditate crescută (în apropierea unei surse de apă – lac, râu) este mai dificilă deoarece acest microclimat este benefic pentru înmulțirea insectelor xilofage. Aici tratamentele insecticide au avut nevoie de trei etape succesive pentru decimarea populației de insecte.

În general, în anul 2008 atacurile de insecte xilofage au avut o intensitate mai redusă deoarece a fost un an mai călduros, cu precipitații mai reduse iar etapele de temperatură ridicată au fost mai dese Acest fapt a condus la reducerea intensității

atacurilor active, acestea fiind mai mult insulare decât masive. Lipsa umidității are un rol important în scăderea atacurilor active de insecte xilofage.

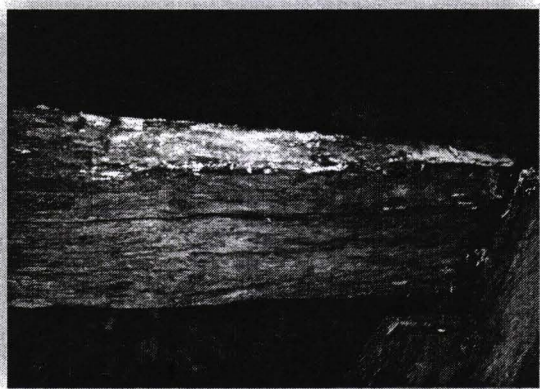
Tratamentele insecticide cu Per Xil 10 a dat rezultate bune, fiind făcute ciclic, prin injectare. Rămăneța acestui insecticid este evidentă, atacurile active din acest an fiind vizibil reduse.

THE MONITORING OF THE XYLOPHAGOUS INSECTS IN THE OUTDOOR MUSEUM IN DUMBRAVA SIBIULUI, „ASTRA” MUSEUM, 2008

The paper points out the scientific importance of monitoring the xylophagous insects in the outdoor museum. This method allows a strict evidence of the bio-pests and the positive results of the treatments with insecticides.

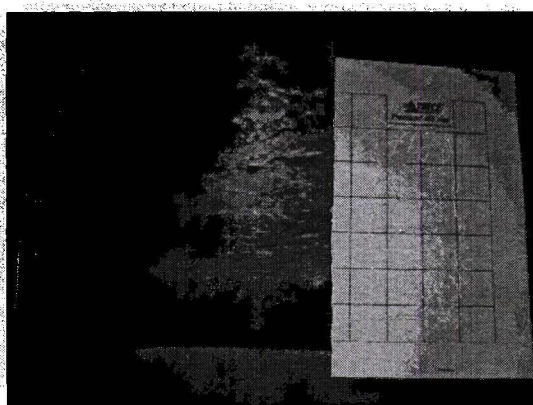
In the outdoor museum in Dumbrava Sibiuului this method was used in four distinctive units selected on the following criteria: the wood essence used in different constructions and the different species of xylophagous insects, characteristic for wood essence. This monitoring was made in 2007.

The paper also presents the method used in this process. Using the above mentioned methods and treatments in 2008 we could notice substantial and visible cut down of the insects attacks.

Foto 1

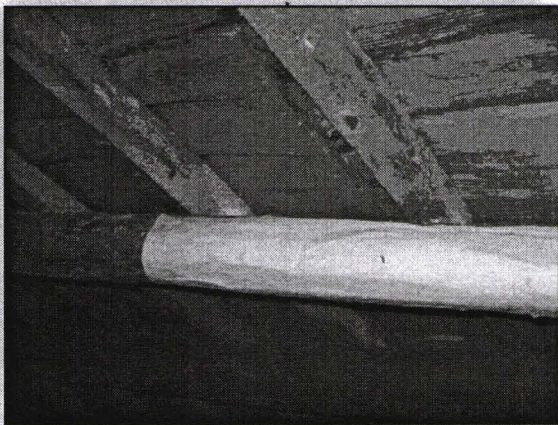
Atac activ Phthorus pectinicornis

Foto 2

Capcana adeziva pentru insecte xilofage

Foto 3
*Monitorizare insecte xilofage cu ajutorul
 hârtiei-numarare orificii de zbor*

Foto 4
*Atac activ *Anobium punctatum**

Foto 5
*Atac activ *Anobium punctatum**

Foto 6
*Atac activ *Xestobium rufovillosum**

Foto 7
*Atac activ *Hylotrupes bajulus**

CAPITOLUL VI

STUDIOUL

„ASTRA FILM”

FILMUL DOCUMENTAR ȘI IMAGINEA COTIDIANULUI

dr. Dumitru BUDRALA

Ce imagini ale cotidianului ni se oferă, în România, despre România? Ce vedem zilnic pe posturile românești de televiziune? Imagini despre felul în care își trăiesc cotidianul mării perdanți ai schimbării regimului comunist: muncitori, șomeri înghesuiți în cartiere de blocuri, țărani, foști CAP-iști? Imaginea profitorilor tranziției? Felul în care celelalte etnii îi percep pe români sau modul cum românii îi văd pe ceilalți? Cum îi văd ardelenii pe moldoveni, moldovenii pe olteni, oltenii pe ardeleni și reciproc? Unde sunt și cum trăiesc românii din afara granițelor? Și întrebările pot continua.

Dincolo de programele de știri, publicul românesc, mare consumator de televiziune, este familiarizat cu reportajul TV, căruia i se spune, impropriu, „documentar”. Rețeta acestui gen de „documentar” este următoarea: se alege o temă din zona rurală, dacă este despre folclor sau obiceiuri cu atât mai bine, se pregătesc subiecții: mai întotdeauna ei trebuie să fie îmbrăcați în costume populare arătătoare, de sărbătoare. Apoi sunt puși să cânte și să reproducă obiceiuri mai mult sau mai puțin tradiționale. Fondul acestui tip de „documentar” îl constituie comentariul redactorului emisiunii, care ne explică ce vedem pe ecran, bineînțeles pe un fond muzical. Acest gen de reportaj de televiziune, încremenit în tipare și reflexe de reprezentare venite din timpul comunismului, din tradiția de documentar made by Sahia, este departe de atingerea unor problematici cum ar fi arătarea unui mod de viață, a unor mentalități sau fenomene sociale complexe.

Or, în lumea occidentală, producția și difuzarea pe televiziunile publice a documentarelor de lung metraj, documentare de investigație bazate pe cercetări și filmări observaționale, aparțin unei normalități.

În Europa, chiar și în Europa de Est, în majoritatea țărilor post-comuniste, televiziunea publică are o emisiune săptămânală de film documentar, care prezintă cele mai reușite documentare de investigație a realităților sociale din țara respectivă.

Faptul că românii au un apetit mare pentru documentar o dovedește rezultatul anchetei făcute de Consiliul național al audiovizualului, potrivit căreia dintr-o medie de 35 de canale internaționale transmise prin cablu, cea mai mare audiență o are tocmai canalul Discovery. Apetitul telespectatorului român este satisfăcut de acest canal, care transmite non-stop documentare comerciale. În schimb, publicul nu are șansa de a vedea, nici pe Discovery și nici pe alte canale transmise în România, filmele documentare necomerciale produse în lume în momentul de față și nici măcar cele 20-30 realizate anual de către diferite televiziuni sau cineaști independenți din Europa despre realitățile românești. În ceea ce privește producțiile românești, nu credem că se întrezărește vreo speranță ca în viitorul apropiat să apară filme documentare de investigație și analiză a realităților sociale din România, la nivelul producției europene de gen.

Película și antropologia

Cercetarea antropologică se bazează pe fapte, pe datele selectate pe teren în cursul cercetării de teren, unde antropologul, observator participant, trece printr-un proces de decizii constante de selectare și înregistrare a informațiilor, a „faptelor” relevante pentru ipoteza lui științifică formulată anterior. Există o serie de convenții

metodologice, care ghidează aceste decizii de selectare, o metodologie a antropologiei moderne, formulată pentru prima dată de către Bronislaw Malinowski în anii 1920-30. De atunci, aceste convenții au trecut printr-o serie de schimbări.

Cercetătorii și teoreticienii științelor sociale se confruntă într-o anumită măsură cu întrebarea: Cum s-ar putea reda sau descrie toate aspectele societății cu ajutorul acestei metodologii?

Cu toții sunt însă de acord astăzi în a admite că, în fapt, nu există posibilitatea unei redări/reprezentări absolute a vieții sociale. Prin urmare, tot ceea ce se publică ca rezultat al unor cercetări sociale este mai mult sau mai puțin distorsionat pe mai multe planuri față de realitatea socială pe care antropologii vor să o reprezinte.

Fascinația și entuziasmul antropologilor în utilizarea peliculei ca pe unul dintre cele mai importante metode de înregistrare în munca de teren se explică prin faptul că poziția operatorului, „cel care observă și înregistrează” mimează întrucâtva poziția antropologului, de observator participant. Există și o altă cauză, anume că o mare parte din ceea ce se întâmplă pe teren, poate cele mai savuroase detalii, nu pot fi redade prin alte metode, pierzându-se în procesul de teoretizare și redactare a textului scris. Astfel, pelicula a venit să ofere speranța că, prin utilizarea înregistrărilor pe film, această deficiență ar putea fi eliminată.

Încă de la apariția lui, filmul a apărut ca un instrument foarte atrăgător pentru redarea obiectivă și vie a comportamentului uman și a vieții sociale. Filmul părea un mediu foarte promițător pentru redarea mult mai eficientă a aspectelor vizibile ale vieții sociale din culturile necunoscute ochiului european, față de descrierile statice ale textelor științifice, încremenite în jargonul de specialitate.

Filmul antropologic

La începuturile documentarului, cineștii pionieri și-au pus toate speranțele în posibilitățile nelimitate oferite de înregistrările cu camera de filmat. Teoreticianul și faimosul documentarist rus Dziga Vertov¹ afirma entuziast, că obiectivul camerei de filmat sau, cum îl numea el, ochiul-cameră (Kino-eye), transcede capacitatea ochiului uman de a vedea și de a înregistra/redda un fenomen în secvențe consecutive limitate în timp și spațiu.

Așadar, cu ani buni înainte de pionieratul lui Malinowski, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, a existat tentația folosirii camerei de filmat pentru înregistrarea și cercetarea comportamentului uman.

În 1898, A.C. Haddon a folosit o cameră de filmat Lumière în expediția antropologică din Strâmtoarea Torres. Împreună cu ceilalți renumiți colegi ai lui, Regnault și Franz Boas, spera ca acest echipament să fie inclus în echipamentul

---

¹ În perioada în care realizează celebrul film documentar „Omul cu camera de filmat” (1929) Dziga Vertov notează: „Sunt un cine-ochi. De la o persoană împrumut mâinile cele mai puternice și îndemânate; de la o alta împrumut picioarele cele mai zvelte și mai formate; de la o a treia persoană, chipul cel mai frumos și mai expresiv - și, prin montaj, creez un om nou, perfect. Sunt un ochi cinematografic, sunt un ochi mecanic. Eu, o mașinărie, vă arăt lumea așa cum numai eu o pot vedea. Acum și întotdeauna, mă eliberez de imobilitatea umană, sunt într-o mișcare perpetuă, mă apropii, apoi mă îndepărt de obiecte, mă strecur pe dedesubtul lor sau deasupra. Mă mișc alături de botul unui cal în galop, mă avânt cu cea mai mare viteză în mijlocul unei mulțimi, depășesc soldați alergând, mă prăbușesc pe spate, mă înalț alături de un avion, mă arunc și plutesc alături de corpuri care se aruncă și plutesc. Acum eu, o cameră [de filmat], zbor de-a lungul rezultantei lor, manevrând în haosul mișcării, înregistrând mișcări, începând cu mișcările compuse din cele mai complexe combinații. Neîngrădit de limitele spațiale și temporale, pun laolaltă orice punct din univers, indiferent de locul înregistrării lor. Calea mea duce spre crearea unei noi percepții despre lume. Eu descifrez într-un nou mod o lume necunoscută vouă.”

standard de cercetare al antropologilor și își puna mari speranțe în folosirea înregistrării de film ca metodă obiectivă în documentarea comportamentului uman.

Margaret Mead, studentă al lui Franz Boas², animată de entuziasmul începuturilor experimentării noilor metode vizuale, a jucat un rol important în punerea bazei unei subdiscipline numite antropologie vizuală. Împreună cu Gregory Bateson, Mead a realizat în anii 1930 prima etnografie fotografică și un film antropologic devenit clasic, „Balinese Character”.

O producție mai răspândită de film antropologic începe însă după cel de al doilea război mondial și are ca model filmul narativ „Nanook” al lui Flaherty, care a arătat că este posibil un amestec între două genuri, o „căsătorie” între filmul documentar și comunicarea științifică antropologică. Această „mixtură” avea să fie denumită film antropologic³. Inevitabil, în istoria filmului antropologic s-au reflectat toate schimbările apărute atât în disciplina antropologiei, cât și cele din mediul filmului documentar.

Filmul antropologic și formarea lui în timp au fost caracterizate de mișcări și influențe contradictorii: pe de o parte, un entuziasm nemărginit și periodic înnoit de către fiecare generație față de posibilitățile și de potențialul filmului în redarea lumilor umane și nereușita împlinirii așteptărilor, pe de altă parte dezvoltare condiționată de schimbările teoretice și metodologice ale antropologiei, cât și de cele survenite în tehnica de înregistrare.

Producția de film antropologic a fost experimentată în centre de antropologie culturală: Universitatea Harvard, Temple din SUA în anii 1950 (Gardner-Harvard, Timothy Asch), dar și de către cinematografie, în cadrul genului filmului documentar, care în această perioadă experimenta posibilitățile de redare a realităților sociale din Africa prin documentarele lui Jean Rouch.

Începând din anii 1960-70, jurnalismul televizat, reportajele, apoi filmele documentare de televiziune, au influențat și continuă să aibă o mare influență asupra acestui gen de film. Au urmat anii 1980, când apariția și accesibilitatea tehnicii video a marcat începutul unei noi perioade în acest domeniu.

Filmul antropologic s-a format și s-a dezvoltat pe baza influențelor documentarului produs pe peliculă, din tradiția cinematografică și a antropologiei culturale/sociale al căror discurs reflectau frământările postbelice. Cu toate că așteptările față de acest gen de reprezentare a științei antropologice erau crescute, filmul antropologic a rămas mult timp la periferia atenției în cadrul disciplinei antropologice și al documentarului.

Recepția, problematizarea, critica și teoria acestui gen s-au făcut în cadrul subdisciplinei numite antropologie vizuală. Această dezvoltare spontană explică în parte și faptul că nu s-au atins cerințele formulate de teoreticienii genului, venite din partea antropologiei academice. De la începuturi și până astăzi, cerințele formulate de teoreticieni față de filmul antropologic urmăreau ca acesta să devină o etnografie filmică, să fie echivalentul filmic al studiului etnografic scris. Acest lucru ar însemna ca filmul să fie un echivalent al unei publicații științifice rezultate dintr-o cercetare.

Antropologia vizuală

Nu întâmplător, majoritatea discursurilor în antropologia vizuală ca subdisciplină a antropologiei culturale s-au format în jurul problematicii: corespunde filmul antropologic

² Întemeietorul antropologiei culturale în SUA.

³ În literatura de specialitate anglo-saxonă se folosește termenul „film etnografic”. Voi folosi termenul „film antropologic”, pentru a nu crea confuzii și trimiteri la etnografie, așa cum a fost și mai este ea percepută în România și în Europa de est, adică un domeniu care se referă mai mult la folclor decât la antropologie ca știință socială.

și evoluția sa în timp cerinței ideale a etnografiei filmice? Jay Ruby, un teoretician al genului, vede chiar un eșec în faptul că termenul de „film antropologic” a ajuns să fie folosit cu sensul de film documentar despre oameni și locuri exotice, un film cu conținut și fațadă etnografice, care nu exprimă în fapt rezultatul unei cercetări etnografice autentice, așadar nu poate fi un gen aparte de film științific, o disciplină unitară, cu o metodologie bine stabilită. (Ruby: 2000)

După anii 1960, se crează un alt context. Prin creșterea masivă a producției și a consumului programelor de televiziune, crește și producția filmelor documentare. Filmul documentar începe să dispară din cinematografe și intră în zona jurnalismului electronic.

Ar fi interesant un studiu care să analizeze influența documentarului comercial asupra filmelor antropologice, după apariția în anii 1980-90 a genurilor „docusoap”, „docudrama”, documentar istoric, pe canale de televiziune multinaționale cu distribuție internațională, cum ar fi Discovery Channel, Arte etc.

Rolul narațiunii în documentarul antropologic

Narațiunea în documentarul antropologic a fost un subiect evitat în dezbaterile teoretice ale perioadei 1950-1990, deoarece demonstra legătura inevitabilă dintre filmul antropologic și literatură, respectiv ficțiune. Or, tocmai ficțiunea era elementul care trebuia eliminat cu orice preț, pentru ca filmul antropologic să poată fi acceptat ca publicație științifică.

După 1990, natura științifică a filmului antropologic a ieșit din centrul preocupărilor majore ale antropologiei vizuale. În această situație, am considerat adecvat să reiau firul discuțiilor pe această temă, filmul antropologic fiind un gen important, care are deja clasicii lui, care a comunicat informații oneste despre lumi și societăți umane necunoscute și a contribuit poate cel mai mult la popularizarea antropologiei ca disciplină academică.

Modalități ale narațiunii

Într-un sens mai larg, termenul *film* are conotația de poveste. Fie că sunetul este în sincron sau nu, filmul creează iluzia unei realități autonome. Atunci când vorbim despre ceva filmic, ne referim de fapt despre pelicula care își creează o realitate proprie în timpul derulării. Realitatea filmică este construită prin juxtapunerea secvențelor și a coloanei sonore. Juxtapunerea secvențelor filmate după un anume plan are ca rezultat narațiunea. Numai materialul filmat, materialul brut nu are narațiune.

Cum poate fi definit realismul care stă la baza construcției filmului antropologic și al filmului documentar în general?

În termeni uzuali, realismul prezintă aspecte ale vieții, așa cum pot fi ele percepute vizual și auditiv. Realismul este prezent în mai multe domenii: filozofie, literatură, arte vizuale etc. Începând cu anii 1980, termenul este utilizat și în legătură cu antropologia scrisă. În filmul documentar, acest termen indică patru atitudini⁴: Dorința de-a arăta realitatea socială așa cum este ea: • O deschidere pentru totalitatea experiențelor umane, indiferent de cât de deranjante ar putea fi implicațiile lor. Din această perspectivă, un cerșetor poate concura un episcop, ambele fiind subiecte egale din punct de vedere al autenticității; • Statutul epistemologic bine definit, care poate fi descris cu acuratețe, principiul conform căruia lumea poate fi cunoscută și filmată, opus sugestiei că lumea ar fi o iluzie sau un ciclu repetitiv inefabil fugitiv și evanescent; • Evitarea, mai ales în realismul documentar recent, a genurilor care au tangență cu ficțiunea (melodrama, comedia), care preferă un happy end.

---

⁴ Peter Loizos (1998).

Narațiunea antropologică implică cititorul sau spectatorul, provocând, prin credințe morale și politice, reacții emoționale specifice.

Structura narativă este fundamentală oricărui film, fiind la fel de necesară ca însăși realitatea filmată. Povestirea este o cale de a relata viața pe serii de secvențe continue sau discontinue care aparțin unor povești mai mult sau mai puțin interesante formulate ulterior, eliminând astfel confuzia impresiilor multiple și disconfortul creat de infinitatea evenimentelor trăite. Așadar, povestirea este un sistem primar de organizare care ordonează haosul.

Este un construct prin care un eveniment sau un fenomen devine inteligibil din punct de vedere rațional și – prin re-trăire - emoțional.

Conform cerințelor antropologiei, care face parte din științele sociale, fenomenele culturale trebuie prezentate cu obiectivitate științifică, adică utilizând înregistrări cât mai apropiate de realitatea antropologică, surprinse fără regie, care mimează cel mai îndeaproape metoda de bază a antropologiei culturale, care este observația participativă.

Pe de altă parte, există constrângerile și posibilitățile cinematografei, care este de natură dramatică, narativă.

Cele mai multe filme nu reușesc să combine ambele cerințe, rămânând tributare uneia sau celeilalte. O combinație nereușită și totodată o interpretare greșită a celor două cerințe au avut ca rezultat multitudinea de documentare antropologice plictisitoare despre ritualuri, greu de urmărit și vizionate de regulă doar de un cerc foarte restrâns de specialiști interesați de fenomenul respectiv. Aparent, aceste filme sunt ușor de realizat, deoarece ritualurile se desfășoară pe baza unui „scenariu” prestabilit, cu actori și roluri. În plus, ele evidențiază alchimia societății. Ritualurile presupun transformări sociale pe baza unor reguli codate în cultura respectivă, acceptate de societate. Un film despre un ritual oferă o narațiune la îndemână, pentru care personajele însele – membri ai culturii în cauză - realizează regia și care este de natură să dezvăluie multe cunoștințe antropologice. Trebuie însă să remarcăm aici că o înregistrare de ansamblu, din perspectiva camerei fixate pe plan general, nu respectă întocmai natura dramatică a filmului. Spectatorul nu poate să se identifice cu personajele și va rămâne un „outsider”.

Antropologia vizuală în România după 1990

După schimbările din 1990, în România au existat două ateliere de antropologie vizuală care au funcționat în context muzeal: Studioul de film „ASTRA”, departament al Muzeul „ASTRA” din Sibiu, și o Secție de Antropologie Vizuală în cadrul Muzeului Țăranului Român din București. La sfârșitul anilor 1990, tot mai multe universități unde funcționau catedre de antropologie culturală introduc în curriculum antropologia vizuală: Universitatea Babeș Bolyai din Cluj-Napoca, în cadrul Facultății de Sociologie, al celei de Filologie - Departamentul de etnologie și antropologie maghiară și la Facultatea de Studii Europene. În ultimii zece ani s-au produs multe documentare antropologice și a apărut la Sibiu un festival de marcă profilat pe film documentar și antropologie vizuală (Astra Film Fest).

Bibliografie selectivă:

- Banks, Marcus (2001)
Visual Methods in Social Research, Sage Publication
- Barnouw, Eric (1974, reed.1993)
Documentary A history of the non-fiction film, New York, Oxford, Oxford University Press
- Loizos, Peter (1993)
Innovation in Ethnographic Film, From innocence to self-consciousness 1955-1985, Manchester University Press
- Mead, Margaret (1975)
Visual Anthropology in a Discipline of Words. In *Principles of Visual Anthropology*, ed. P. Hockings, The Hague: Mouton
- MacDougall, David (1998)
"Ethnographic Film: Failure and Promise" in David MacDougall *Transcultural Cinema*, Princeton University Press
- Malinowski, Bronislaw (1922)
Argonauts of Western pacific
- Ruby, Jay (2000)
Picturing Culture, Explorations of Film and Anthropology, The University of Chicago Press

DOCUMENTARY FILM AS A PICTURE OF EVERYDAY REALITY

In the past few years, the offer of the audio-visual media has experienced an outburst in Romania. A multitude of channels – Romanian and foreign – are available thanks to the cable broadcast companies. However, there is an important segment of public that does not identify itself with the offer on the market. On the other hand, there is an important production of documentary and anthropological films waiting to get to their consumers. Also, local filmmakers interested in capturing and interpreting reality must be encouraged to use the anthropological documentary film as a means for cultural and cross-cultural understanding.

The paper deals with some basic issues in documentary and anthropological filmmaking.

After identifying the issues of visual representations in social sciences, the paper refers to some of the constraints on/and implications of narrative for the genre of the anthropological documentary film.

MUZEUL „ASTRA” ÎN 2007, ANUL CAPITALEI CULTURALE EUROPENE. SCENARIUL UNUI FILM PREMIAT

drd. Adina VĂRGATU

La ediția din 2008 a Festivalului internațional de film „Niște țărani” de la Slătioara, Premiul pentru cel mai bun film documentar a revenit producției „Muzeul ASTRA 2007”, un film care concentrează și condensează în limbaj cinematografic proiectele cu care Muzeul „ASTRA” a dat o dimensiune complexă și originală Programului Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007.

O PREMIERĂ EST-VEST:

SIBIU ȘI LUXEMBURG, CAPITALE CULTURALE EUROPENE

2007, anul în care România își reia locul într-o Europă căreia i-a aparținut întotdeauna ca identitate culturală, a marcat o premieră EST-VEST: Sibiul, unul din marile orașe ale Transilvaniei, devenea Capitală Culturală Europeană, alături de Luxemburg și Marea Regiune.

Povestea Capitalei Culturale începe încă din secolele XII-XIII, când coloniști din spațiul germanic sunt încurajați să se stabilească în estul Transilvaniei, din rațiuni de ordin economic și militar. Coloniștii, mulți dintre ei veniți din zona Marelui Ducat de Luxemburg de astăzi, aduceau paradigme tehnice și economice din lumea occidentală, modele pe care populația autohtonă avea să le dezvolte magistral, integrând spațiul transilvan în circuitul culturii europene încă din acele timpuri. Valorile medievale occidentale, Revoluția tehnică și difuzarea modelelor urbane aveau să influențeze structural, morfologic și stilistic cultura populară. Identitatea culturală a Sibiului poate fi descifrată doar așezându-le pe toate laolaltă.

Așa cum Luxemburgul a inclus Marea Regiune în programul pe care l-a conceput pentru Capitala Culturală 2007, un program al Sibiului limitat la cultura aulică ar fi fost incomplet și incoerent.

Printr-o viziune amplă, Muzeul „ASTRA” a cultivat pe toată durata acestui an – adevărata „clipă astrală” pentru cultura României, în general și a Sibiului, în special – dialogul multiinstituțional, multicategorial, multiethnic și multicultural, definitoriu pentru un oraș ca Sibiul.

IDENTITATE EUROPEANĂ

Sibiul la 1808, un tablou celebru al pictorului austriac Franz Neuhauser. Pe Valea Cibiului întâlnim ofițeri imperiali, doamne elegante, preoți ai diferitelor confesiuni, călugări, târgoveți, țărani. E zi de târg, o zi în care orașul pulsează mai puternic decât în zilele obișnuite. Înțelegem că, pentru Sibiu, multiculturalitatea și multiconfesionalitatea sunt tradiționale. Și mai deslușim că sursa vitalității burgului este așa-numitul „hinterland”, zona rurală care îl înconjoară.

Un concept modern: ecomuzeul

Inaugurarea, în 2007, a Ecomuzeului Regiunii Sibiu, a reprezentat, fără îndoială, un demers inaugural în muzeologia românească, fiind prima instituție de acest gen din România și una dintre primele în Europa centrală și de sud-est. Realizat de Muzeul „ASTRA” în parteneriat cu fundația pariziană „Gaia Heritage”, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Sibiu, Asociația „Reuniunea Mărginenilor” și primăriile localităților implicate, ecomuzeul este, în fapt, proiectul unei rețele culturale. Conceptual, el reprezintă un sistem socio-cultural viu, complex, care valorifică, din punctul de vedere al turismului cultural toate valorile acestui teritoriu: cadrul natural și cel uman deopotrivă, patrimoniul arhitectural și tehnic, patrimoniul cultural imaterial constând din obiceiurile tradiționale, portul popular și meșteșugurile artistice tradiționale, folclorul literar, muzical și coregrafic. Ecomuzeul reprezintă o combinație originală dintre sit-ul cultural, valorile „muzeale” și cele culturale vivante, preocupat să pună în valoare în cadrul natural și cultural specific, modul de viață al locuitorilor, activitățile tradiționale, exprimate prin tehnologiile și instrumentarul tradițional. Într-o primă etapă, Ecomuzeul a inclus localitățile Săliște, Gura Râului, Biertan și Valea Viilor.

În secolul al XIII-lea, în vecinătatea Sibiului, călugării cistercieni construiau o mănăstire. Constructori pricepuți, cistercienii nu se dădeau înapoi de la nicio muncă. Munceau de dimineața până seara în interesul laicilor, pe care îi țineau la curent cu toate descoperirile și inovațiile din vestul Europei. Nimeni nu putea bănuși atunci ce extraordinară putere de pătrundere aveau să aibă aceste modele culturale europene în secolele ce aveau să urmeze.

Expoziția 15+10+2. Identitate europeană

Expoziția temporară „15+10+2. Identitate europeană” a fost organizată în colaborare cu Muzeul Austriac de Etnografie din Viena. Titlul expoziției pune în ecuație impactul extinderii Uniunii Europene asupra membrilor mai vechi sau mai noi. Într-o lume aflată în plin proces de globalizare, identitatea etno-culturală are tot mai puține șanse de supraviețuire. Ce înseamnă identitatea națională? Care sunt trăsăturile naturale și culturale generatoare de mentalități? Cum identificăm acele produse ale culturii materiale, care să poată fi considerate „tipice”, reprezentative pentru cultura unei țări? Cunoașterea și menținerea codurilor culturale regionale și naționale prin varii mijloace, inclusiv prin expoziții ca cea de față, este un răspuns posibil.

Paradigme culturale europene fondatoare de colecții și muzee ale popoarelor extraeuropene

Franz Binder, farmacist din Mediaș, ajuns în secolul al XIX-lea consul al țării sale, Transilvania, într-o țară africană, avea să fie promotorul unui alt model cultural, generat de curiozitatea epocii de a cunoaște popoare și civilizații îndepărtate. A colecționat obiecte și a făcut însemnări care, alături de obiectele și observațiile aduse de alți călători ai vremii, au înscris Transilvania în curentul european al epocii, acela de a descoperi ce se află dincolo de granițele Europei. „Înțelege-l pe celălalt pentru a te cunoaște mai bine pe tine însuși” – un motto care a funcționat atunci și este valabil și acum.

În paradigma istorică a lumii mileniului trei, dominată de replieri identitare și comunitare, cunoașterea propriei identități se află sub imperativul dialogului bazat pe acceptarea diferențelor culturale văzute ca bogăție a întregii umanități, principiul deschiderii spre alteritate, spre compararea într-un spirit de toleranță cu valorile altor culturi, devenind premisa principală pentru identificarea și analizarea valorilor proprii.

Astăzi, oamenii care trăiesc între granițele geografice ale Europei nuse identifică neapărat cu cultura europeană.

Simpozionul european organizat de Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” al Muzeului „ASTRA”, primul de acest fel din România, a căutat răspunsuri la noile provocări, alături de savanți și experți din toată Europa.

Premiul UNESCO

Racordată permanent la paradigmele europene, cultura și civilizația tehnică populară din România este expresia multiculturalității care a fecundat și emancipat geniul tehnic popular autohton, de-a lungul întregii sale istorii.

Invențiile tehnice medievale călătoresc spre estul Europei, sunt dezvoltate de populația autohtonă și sunt expuse și explicitate exemplar în Muzeul „ASTRA” din Dumbrava Sibiului. Ca o consecință firească, în anul 2006, Mustafa El Tayeb, conducător al unei delegații UNESCO la nivel înalt, exclamă, după vizita sa la Muzeul ASTRA: „UNESCO a încercat din totdeauna să demonstreze că știința și tehnologia sunt parte a patrimoniului nostru comun. Acest loc este dovada vie a acestui concept. Suntem mândri să fim asociați cu această instituție.” De atunci, Premiul UNESCO pentru Patrimoniul Tehnic poartă numele Muzeului „ASTRA”.

CREȘTERE PATRIMONIALĂ

Sectorul păstorit

Păstorii „au clipe de tămie și de in curat” – spune Lucian Blaga. Și tot cel pentru care deslușește viața păstorului într-un spațiu „care suie și coboară pe un plan ondulat nedefinit, tot mai departe, iarăși și iarăși”. Un spațiu reconstituit în Muzeul din Dumbrava Sibiului prin construcțiile din piatră și străvechile „mămui”, altare ridicate în cinstea zeităților păgâne, protectoare ale păstorului și turmelor sale.

Gospodăria Găleșoaia

Pornim mai departe prin muzeu, cu sentimentul că veacurile s-au scurs în ritul pendulării turmelor și al mișcării roții olarului.

După câțiva ani de la salvarea monumentelor din teren, în anul 2007 s-a reconstruit în Muzeu cplexul arhitectural de olărit din Găleșoaia, județul Gorj.

Centrul puternic de olărit de odinioară și-a pierdut treptat din importanță și a cunoscut amenințarea vremurilor moderne prin dezvoltarea exploatărilor miniere din imediata sa apropiere. Casa de cărămidă cu doua nivele, a fost prima construcție de acest fel din sat. Ambele construcții au la fațadă o tindă cu pridvor traforat, cu balustradă și stâlpi simplu ornamentați. Cuptorul de ars oale s-a dărâmat cu mulți ani în urmă și a fost reconstruit pe baza informațiilor ultimilor olari din sat. Complexul arhitectural de olărit din Găleșoaia completează „satul olarilor” din Muzeul „ASTRA” constituind, peste ani, mărturia existenței seculare a puternicului centru de olărit, în condițiile în care satul nu mai există azi.

Pavilionul mijloacelor de transport

Ce legătură există între o traistă, un ulcior și o căruță trasă de cai?

Datorită poziției sale de mijlocitor între ocupații și meșteșuguri și între diverse sisteme tehnice, transporturile au evoluat în raport cu celelalte structuri ale civilizație atât în timp cât și în complexitatea tehnicilor funcționale de eficientizare a instalațiilor de transport de la cele simple (portabile) la cele utilizând alunecarea pe tălpi și cele care utilizează roata. În Muzeul „ASTRA”, o prezentare tipologică ocupă un întreg pavilion de prezentare a mijloacelor tradiționale de transport.

Nocturna muzeală

În 2007, Muzeul „ASTRA” a propus turiștilor Capitalei Culturale Europene încă o premieră: vizitarea nocturnă a celui mai mare muzeu în aer liber din Europa. Poieni și păduri, lacul din mijlocul muzeului și râul ce coboară din munte și-l străbate pe toată lungimea sa, populate de monumente ale ingeniozității arhitecturale și tehnice, oferă un regal nocturn, un spectacol de lumini și umbre feerice, într-un experiment inedit, o premieră muzeală absolută în România.

Noaptea, totul se vede altfel. Foșnetul pădurii incită imaginația. Bisericile, gospodăriile, hanurile, morile, toate prind viață. Parcă vedem oamenii veniți la rugăciune, sau trebăluind prin gospodăriile, sau așteptându-și rândul la moară. Noaptea, satul de altădată prinde viață.

EURO-SCUPLT, Tabăra internațională de sculptură monumentală

Satul tradițional se regenerează mereu. Noaptea, cu ajutorul imaginației, ziua, prin propria sa vitalitate.

În 2007, patrimoniul Muzeului „ASTRA” s-a îmbogățit, atât în sensul clasic, prin recuperarea și reconstruirea de valori patrimoniale importante, cât și într-un mod neconvențional, prin valorificarea academică a tezaurului tradițional. Zece „meșteri mari”, sculptori din Olanda, Germania, Turcia și România, inspirați de monumentele geniului tehnic popular din Muzeu, au scos la iveală din bușteni masivi îngeri și sfinți, coloane brâncușiene, au surprins esența mișcării transmise prin mecanisme ingenioase, au înfățișat dialogul dintre generații în spiritul tradiției populare. Rezultatele acestui experiment cultural menit să consolideze unitatea cultural-artistică a sculptorilor academici din țările Europei împodobesc Aleea călăreților din Muzeu cu o galerie europeană de sculptură monumentală.

Muzeul și turismul religios

În anul 2007, Sibiu, Capitală Europeană a Culturii, a devenit, pentru o săptămână, Capitala Creștinătății. Adunarea Ecumenică Europeană a adus la Sibiu 2.500 de prelați și peste 10.000 de pelerini, reprezentanți ai tuturor confesiunilor. Sibiu, oraș multiconfesional, a oferit un cadru perfect pentru dezbaterile puse sub semnul unității bisericilor creștine, iar la Muzeul din Dumbravă, pelerinii l-au întâlnit pe Dumnezeu, omniprezent în viața satului tradițional, unde răscrucele de drumuri sunt vegheate de troițe, iar turele bisericuțelor din lemn aruncă umbra lui Dumnezeu peste casele oamenilor.

Biserica din Dretea e „o Capelă Sixtină” a bisericilor din lemn românești. Biserica a fost construită în anul 1672. Reînviată de cel mai renumit restaurator și constuctor de biserici de lemn din România, Gavrilă Hotico din leud, biserica este astăzi o bijuterie și un reper al artei lemnului din Transilvania. Pictura din interior e ca o carte deschisă care transpune în imagini scrierile sfinte și tradiția creștină ortodoxă pentru ca tot omul, fie el știutor sau neștiutor de carte, să o poată înțelege. Salvată de la ruină și strămutată în Muzeu, biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt” și-a început noua viață cu binecuvântarea a doi mitropoliți, IPS Bartolomeu și IPS Laurențiu.

CONSERVAREA PATRIMONIULUI

Cu știință, răbdare, talent și foarte multă muncă, „doctorii monumentelor”, restauratorii, înfăptuiesc în fiecare zi mici miracole, departe de ochii publicului. Munca lor este esențială pentru păstrarea și conservarea valorilor de patrimoniu. Obiecte și monumente deopotrivă îmbătrânesc, se pot îmbolnăvi și, dacă nu sunt îngrijite și tratate, dispar, luând cu ele mărturiile culturale de neînlocuit.

Pornind de la principiul conform căruia e mai eficient să previi decât să tratezi, Centrul de pregătire a conservatorilor și restauratorilor din cadrul Muzeului „ASTRA” a organizat în 2007 *Conferința internațională de conservare preventivă*, cu obiectivul de a iniția un program național de conservare a patrimoniului material, în acord cu normele impuse de Comunitatea Europeană.

PATRIMONIUL IMATERIAL: TEZAURO UMANE VII

Un patrimoniu material sănătos, bine conservat, este absolut necesar pentru păstrarea identității noastre culturale, dar nu e și suficient.

În 1989, în cadrul Conferinței generale de la Paris, UNESCO a adoptat o Recomandare referitoare la protejarea culturii tradiționale, iar în 1993, a lansat programul pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural intangibil, sau imaterial, definit ca sumă a practicilor, reprezentărilor, cunoștințelor și deprinderilor pe care o comunitate, un grup sau un individ le percep ca parte a identității lor culturale. Purtătorii de patrimoniu cultural imaterial sunt definiți ca „Tezaururi umane vii”.

„Tradiția adevărată nu o găsim în mărturiile trecutului – spunea Stravinsky. Tradiția e o forță vie, din care se hrănește prezentul. E o moștenire pe care suntem obligați să o protejăm, să o sporim și să o transmitem generațiilor viitoare”.

Muzeul „ASTRA” a rezonat încă de la început la conceptul propus de UNESCO. Ideea de „museum vivum”, o sinergie a patrimoniului material și imaterial, funcționa în muzeu încă din anii '80. Sfidând tiparele clasice, vetuste, ale muzeografiei secolelor XIX și XX, Muzeul „ASTRA” se ridică la exigentele muzeului secolului XXI, înțelegând și militând să devină una dintre cele mai complete instituții culturale, cumulară de valori, depozitară de memorie obiectuală a culturii și civilizației tradiționale, școală elevată a educației, în spiritul valorilor istorice, estetice și etice, și, nu în ultimul rând, scena de spectacole, agora, factor catalitic pentru transmiterea din generație în generație a culturii populare, întru salvarea identității noastre culturale.

Modelul românesc, unanim apreciat de forurile internaționale, aplică exemplar directivele UNESCO privitoare la programul „Tezaururi umane vii”, referitoare la asigurarea viabilității și revitalizarea patrimoniului intangibil, prin identificare, documentare, cercetare, conservare, protecție și transmitere prin învățământul instituționalizat și prin forme alternative.

Academia Artelor Tradiționale din România

Academia Artelor Tradiționale din România este cheia de boltă a edificiului numit „Tezaururi umane vii”. Academia, o parafraza semantica la ceea ce anticii numeau Academia din Atena, este forumul național al celor mai valorosi și reputați creatori de artă populară din țara noastră, aleși de cei mai buni specialiști din domeniul etnologiei. Menirea Academiei Artelor Tradiționale din România este aceea de a scoate în evidență valorile individuale reale ale culturii și civilizației populare tradiționale și de a le promova în conștiința națională și universală ca elemente ale capacității de creație superlative în domeniul artei și artefactelor populare.

Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”

Cei mai receptivi la mesajul Academiei sunt copiii. Lor le este dedicată *Olimpiada Națională „Meșteșuguri Artistice Tradiționale”*. Cu acest prilej, Muzeul în Aer Liber din Dumbrava Sibiului devine o imensă școală, unde copiii își dezvoltă sensibilitatea, capacitatea de a înțelege și a aprecia frumosul, aptitudinile de a crea obiecte de artă populară în spiritul tradiției. Hotărârea adoptată de Ministerul Educației și Cercetării la propunerea Muzeului „ASTRA”, privind introducerea, în școlile din

mediul rural, a unor cursuri pentru deprinderea meșteșugurilor tradiționale, este de natură să dea un nou impuls recuperării și conservării active a meșteșugurilor tradiționale, oferind o nouă perspectivă tinerei generații.

Concursul olimpic din muzeu este faza finală a unei competiții desfășurate la nivelul fiecărui județ. La Sibiu vin cei mai buni dintre cei mai buni, copii între 6-16 ani, care se manifestă, prin instrucia și educația primite în familie sau la școală, ca adevați creatori de artă populară. Fie ca au deprins meșteșugul în familie, fie de la mari meșteri, membri ai Academiei Artelor Tradiționale din România, sau în cadrul Cluburilor copiilor și elevilor, tinerii meșteri prezenți la faza finală a Olimpiadei Naționale „Meșteșuguri Artistice Tradiționale” dovedesc calități artistice și tehnice excepționale, îndemânare și rafinament artistic.

Festivalul Național al Tradițiilor Populare

Dacă Academia Artelor Tradiționale este cheia de boltă, iar Olimpiada copiilor meșteșugari, seva proaspătă a întregului program, corolarul „Tezaurul umane vii” este cu siguranță *Festivalul Național al Tradițiilor Populare*.

Festivalul are ca obiective valorificarea întregului patrimoniu cultural exprimat prin tradițiile cotidiene din viața comunităților rurale și încurajarea tinerei generații în a cunoaște și proteja, a-și însuși și a perpetua aceste tradiții, marca a propriei identități etno-culturale, tezaur inalienabil al patrimoniului nostru cultural național.

Festivalul este conceput ca o manifestare spectaculară și interactivă, de prezentare scenică sau lucrativă, de dialog direct între actanți și publicul vizitator. Esențială este organizarea acestei manifestări ca o scenă de spectacole și activități interactive cu publicul, dublată de ateliere de creație „in vivo”, susținute de către creatorii și purtătorii autentici ai culturii populare tradiționale. Mersul la biserică, munca, pregătirea bucatelor, o masă bună stropită cu vin, cântec și joc, vorbe înțelepte din bătrâni, toate se petrec pentru și împreună cu vizitatorii. Festivalul tradițiilor populare e un prilej de a experimenta „pe viu” viața satului tradițional.

Târgurile din muzeu

Viața muzeului, asemenea vieții satului, se scurge după un calendar precis al evenimentelor importante de peste an. De un sfert de veac, Târgul Creatorilor Populari din Muzeul „ASTRA” marchează sărbătoarea de Sfântă Mărie Mare. Târgul păstrează caracterul original, adăugând funcției comerciale specifice, funcția instructivă, prin demonstrații practice meșteșugărești, funcția documentar artistică, prin etalarea frumuseții costumelor populare din zonele de proveniență a creatorilor și funcția socială, de intermediere a unor contacte între meșteri și publicul vizitator. Târgul din muzeu e celebru printre iubitorii de artă populară din țară și din străinătate, care nu ratează ocazia de a îl vizita an de an.

Târgul a fost și a rămas un spațiu definitoriu pentru problemele și necesitățile unei comunități la un moment dat. Tabloul în care Neuhauser înfățișează o zi de târg la Sibiu e o adevărată cronică a începutului de secol XIX. Două sute de ani mai târziu, Muzeul „ASTRA” reînvie atmosfera târgului de altădată în Piața Mică, în plin centru al Capitalei Culturale Europene.

Începutul de toamnă vine cu o nouă atracție: Târgul olarilor. 2007 a marcat un record de participare și totodată o provocare pentru Muzeul „ASTRA”, care girează din punct de vedere științific această manifestare, stabilind repere și eliminând non-valoarea și pseudo-artă. Târgul tradițional devine astfel un model, un spațiu de educare a gustului publicului în spiritul valorilor autentice.

Etno-tehno-parc

„A instrui - și mai ales a educa - înseamnă a integra pe copil în neamul din care face parte”, spunea dascălul de geniu care a fost Simion Mehedinți.

La rândul său, muzeul, cercetător și conservator de patrimoniu, mai are sarcina, de egală importanță, de educator.

În Dumbrava Sibiului, copiii au un muzeu al lor, aflat în interiorul muzeului mare. *Etno-tehno-parc – Muzeul copiilor* este o premieră absolută pentru România, un loc care suscită curiozitatea intelectuală a copiilor și plăcerea lor de a învăța lucruri noi, asumându-și misiunea de a implica, informa, încânta copii și adulții care se ocupă de ei prin furnizarea experiențelor educaționale care să le faciliteze dezvoltarea.

Întâia mea carte, Abecedarul

Le călăuzește calea „Abecedarul și Dicționarul Etimologic”, publicație lansată de Muzeul „ASTRA” în 2007. Din paginile lui, copiii – mai mici sau mai mari – află povestea din spatele cuvintelor pe care le folosim când vorbim despre Cosmos-Natură; Popoare-Etnii-Oameni; Civilizație; Cultură-Spiritualitate.

Conceptul-cheie al abecedarului este definirea propriei identități etnoculturale, trădate coloristic și etnolingvistic de originea cuvintelor. Răsfoind „cartea de învățătură”, micul cititor descoperă treptat cuvintele într-o lumină nouă și, ca un premiu, recunoaște cu plăcere în paginile abecedarului monumente ale patrimoniului tehnic, cu care a făcut deja cunoștință „pe viu” în Muzeu.

O galerie de imagini

Celor mari, Muzeul „ASTRA” le-a pregătit în 2007 un adevărat tratat de antropologie culturală românească în imagini.

Ilustrat printr-un patrimoniu fabulos, unic în plan universal, cu varii colecții de o tipologie categorială, tehnică, morfologică și stilistică, cvasicomplete, deopotrivă în domeniul gospodăriilor și locuințelor, monumentelor de arhitectură, laică și religioasă, una a monumentelor de tehnică populară, a monumentelor de utilitate publică, cu funcții sociale, comerciale și ludice, a instrumentarului tradițional, iar în încheiere, un caleidoscop al valorilor patrimoniului cultural imaterial, prezentate în cadrul Programului „Tezaure umane vii”, Albumul reconstituie un univers miraculos al unei apuse civilizații a habitatului tradițional, al civilizației tehnice populare, al culturii artistice tradiționale și al spiritualității precreștine și creștine, capabil să ne individualizeze „ca o variantă a omenirii”, cum își propunea Simion Mehedinți, la începutul secolului al XX-lea.

ASTRA FILM

Cinemateca

„Variante ale omenirii” au fost prezente în fiecare zi a Capitalei Culturale pe ecranul Cinematecii ASTRA FILM. 365 de ferestre deschise spre lume de cele mai interesante filme documentare din ultimele două decenii, filme de non-ficțiune care au câștigat premii la festivaluri internaționale celebre, filme selecționate și premiate la ASTRA FILM - festivalul de la Sibiu care a cucerit aprecierea și admirația iubitorilor de film de calitate de pretutindeni.

Festivalul Internațional „ASTRA FILM FEST”

ASTRA FILM FEST este o poveste de succes, începută în anul 1993, o mare reușită culturală, un eveniment-pilon al programului Sibiu 2007 – Capitală Culturală Europeană. ASTRA FILM FEST are un loc bine consolidat în rândul marilor festivaluri de film din Europa și este un eveniment major în viața cinematografiei românești.

Festivalul ASTRA FILM este un adevărat model al dialogului identităților etnoculturale, nu numai la nivel european, ci chiar la nivel mondial.

Mai mult decât un maraton de filme, Festivalul înseamnă o avalanșă de informații, impresii, întâlniri cu oamenii de pe ecran sau din expozițiile de fotografie și cu oamenii veniți „în carne și oase” din toate colțurile lumii, la marea sărbătoare a filmului de la Sibiu.

ÎN LOC DE EPILOG

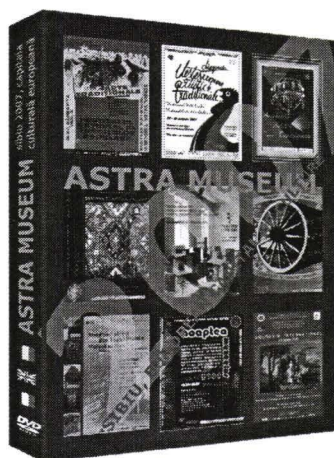
Demersul original al Sibiului, Capitală Culturală Europeană 2007, a constatat în dialogul autentic, generos și profund, susținut deopotrivă de valorile civilizației rurale și ale civilizației urbane, ale culturii populare românești și ale culturilor de pretutindeni.

Prin patrimoniul său excepțional, prin programul-unicat, dedicat patrimoniului imaterial și nu în ultimul rând prin evenimentele culturale, Muzeul „ASTRA” și-a consacrat, în 2007, reputația de instituție europeană.

THE ASTRA MUSEUM IN 2007, THE YEAR OF THE CULTURAL CAPITAL OF EUROPE. THE SCRIPT OF AN AWARD-WINNING FILM

In 2007, Romania has recovered its position among the European countries, a place it has always belonged to in terms of its cultural identity. This year that marked an East-West premiere: Sibiu, one of the important Transylvanian cities was granted the title of European Capital of Culture together with Luxembourg and the Great Region.

With a broad-minded cultural vision, the Astra Museum has seized and cultivated throughout the year the “astral moment” of the Romanian culture in general and for Sibiu in particular - the multi-institutional, multi-categorical, multi-ethnic, multi-denominational and multi-cultural dialogue, which is a distinguishing mark of the city of Sibiu.

REPREZENTAREA CUNOȘTINȚELOR ANTROPOLOGICE ÎN TEXTUL SCRIS ȘI CU MIJLOACE VIZUALE

drd. Csilla KATÓ

De la începuturile antropologiei social/culturale moderne (începutul secolului al XX-lea), reprezentarea cunoștințelor antropologice academice s-a realizat predominant prin scris, dar nu a lipsit nici reprezentarea vizuală. Utilizarea fotografiilor despre aborigeni în monografiile scrise intrase în rutina antropologiei.

Fără să facă un istoric detaliat al folosirii scrisului și al vizualului în reprezentarea cunoștințelor antropologice, această lucrare punctează cele mai importante dezbateri legate de folosirea acestor două medii în munca antropologului.

Cercetarea antropologică se bazează pe fapte, pe datele selectate în cursul cercetării de teren, unde antropologul, observator participant, trece printr-un proces de decizii constante de selectare și înregistrare a informațiilor, pentru susținerea unei ipoteze științifice formulate anterior. Există o serie de convenții metodologice, care ghidează aceste decizii de selectare, o metodologie a antropologiei moderne, formulată pentru prima dată în anii 1920-30 de către Bronislaw Malinowski, antropolog din Marea Britanie, de origine poloneză.

De atunci, aceste convenții au trecut printr-o serie de schimbări.

Cercetătorii, documentariștii și teoreticienii științelor sociale și chiar realizatorii de film se confruntă cu întrebarea: Cum s-ar putea reda sau descrie toate aspectele societății? Care este metodologia cea mai potrivită pentru acest demers? Cu toții sunt însă de acord astăzi în a admite că, în fapt, nu există posibilitatea unei reprezentări absolute a vieții sociale. Prin urmare, tot ceea ce se publică ca rezultat al unor cercetări sociale este mai mult sau mai puțin distorsionat pe mai multe planuri față de realitatea socială pe care antropologii sau realizatorii de film vor să o reprezinte.

Scopul antropologiei, al etnografiei scrise este de a descrie fenomenul social studiat. A face inteligibil un fenomen înseamnă a-l raporta la totalitatea lor socială în care se înscrie și totodată a-l studia în multiplicitatea dimensiunilor sale. Descrierea are rolul de a crea, de a transmite prin cuvinte informații despre o lume necunoscută. Din acest punct de vedere, ne apropiem de scopurile literaturii. Toate detaliile descriptive converg spre construirea imaginii unei lumi, a unei societăți umane vii, care se servește ca și context social pentru membrii societății lor. Antropologii trebuie să surprindă „realitatea etnografică” a obiectelor și fenomenelor descrise în lucrările lor. Descrierea nu este niciodată neutră. Există mii de moduri de a prezenta același peisaj, aceeași scenă de viață cotidiană. „Explicația constituie în același timp modelul epistemologic al științelor naturale și idealul științelor sociale fondate pe acest model. A explica înseamnă a observa și a descrie un anumit număr de fenomene, iar apoi, pe baza unei logici inductive fondate pe experimentare și verificare, a desprinde legile care le guvernează. Acesta este modelul clasic de raționalizare științifică: descrierea fenomenelor își găsește legitimitatea atunci când este explicată majoritatea, ori chiar totalitatea faptelor. Unul dintre criteriile „științificității” reținut aici este cel al regularității.” (Laplantine:124).

În toate curente care au marcat dezvoltarea științei antropologice, de la funcționalismul lui Malinowski și Radcliffe-Brown și structuralismul lui Levi Strauss până

la antropologia interpretativă a lui Clifford Geertz, cerința față de lucrarea antropologului a fost ca etnografia, lucrarea bazată pe cercetarea de teren, observația participativă și descrierea detaliată să creeze o imagine în ansamblu a culturii societății descrise.

Fondatorul etnografiei moderne, Malinowski, scrie: *„O canoe este un element al culturii materiale și, ca atare, o putem descrie, fotografia și chiar expune într-un muzeu. Dar realitatea etnografică a canoei îi rămâne foarte străină aceluia care o studiază în afara cadrului său natural, chiar dacă are în fața ochilor un exemplar perfect. Canoea este contruită pentru o folosință determinată, concepută pentru un scop bine definit, este vorba despre un mijloc pentru a atinge un scop, iar noi, cei care ne aplecăm asupra vieții indigene, nu trebuie să inversăm raportul și să facem din obiectul în sine un fetiș. Numai din momentul în care căutăm să aflăm obiectivele utilizării cărora ea le este destinată, aplicăm o metodă etnografică mai serioasă. Date sociologice complementare, cum ar fi: cine posedă, cine construiește și cine folosește piroga, informații despre ceremoniile și practicile care însoțesc această construcție, un fel de viață-tip, și istorie a unei canoe - toate aceste precizări ne permit să sesizăm și mai bine ce anume reprezintă cu adevărat această pirogă pentru indigen. Totuși, nici acestea nu sunt suficiente pentru a ajunge la realitatea cea mai profundă a canoei indigene. Căci o barcă, fie că este din scoarță, din lemn, din fier sau din oțel, trăiește viața marinarilor săi, iar pentru un marinar barca lui este mult mai mult decât o simplă bucată de material prelucrat. Pentru indigen, ca și pentru matelotul alb, orice ambarcațiune este aureolată de o legendă care ia naștere din tradiții și din aventuri personale. Este un obiect de cult și de admirație, un lucru viu care are propria sa individualitate.”* (Malinowski: 164)

Comparând reprezentarea filmică și cea scrisă ale realităților antropologice, mă voi opri asupra câtorva puncte.

Diferența majoră între reprezentarea filmică și cea scrisă amintită de majoritatea autorilor este că afirmații generalizatoare și abstractizări teoretice care se fac în scris sunt greu de făcut prin imagini. Imaginile și cuvintele ni se adresează pe nivel general și concret, dar fac asta pe căi diferite. Diferențele au implicații importante pentru reprezentarea antropologică, fiindcă conferă filmului, respectiv scrisului, calități uneori contradictorii.

Scrisul etnografic evită sau limitează accesul la multe detalii senzoriale care ar putea șoca dacă confruntarea ar fi directă. În schimb, imaginile filmate nu evită, ci chiar scot în evidență detaliile.

Multe dintre textele antropologice au tendința să se preocupe de abstracții neintuitive cum ar fi structură socială sau statistică demografică, în timp ce filmul este quintesențial un medium fenomenologic și poate să aibă orientări diferite față de monografiile antropologice. Filmul are o capacitate unică de a evoca experiență umană, „cum este de fapt să fi în lume”. (Barbash and Taylor, 1997/74-75)

Etnografia scrisă este mai potrivită pentru afirmații sumare. Prin contrast, antropologia filmică are tendința de a arăta relații umane. Scrisul poate să dea explicații cauzale, dar filmul poate doar să sugereze relațiile cauzale într-un context dat.

Prin relatarea antropologică scrisă, o persoană sau obicei necunoscut devin și mai stranii, fiind izolate de contextul lor natural, ceea ce face ca cititorul să completeze după propria sa imaginație detaliile lipsă.

Filmul antropologic bazat pe criteriile etnografiei scrise s-a dovedit problematic pe mai multe planuri. Cerința conform căreia filmul antropologic ar trebui să expună o

teorie și o metodologie antropologice s-a dovedit nerealizabilă¹. S-au făcut mai multe încercări în această direcție. Pentru filmele lui Timothy Ash, seria de filme despre indienii Yanomami din Venezuela și celelalte filme produse la DER (Documentary Educational Resources), s-au redactat ghiduri scrise în care se specifică metodologia folosită și multe alte detalii în legătură cu condițiile filmărilor.

În timp aveau să se producă tot mai multe filme definite de către autorii lor ca filme antropologice, ceea ce a lărgit foarte mult area de definiție a genului.

David MacDougall (1982) formulează mai nuanțat: „nu se poate spune că filmele etnografice constituie un gen aparte, nici că realizarea filmelor etnografice este o disciplină unitară cu metodologie stabilă”.

O latură importantă a filmului antropologic este redarea posibilității identității personale a actorilor societății. Această caracteristică a filmului face posibil ca publicul să perceapă personalitatea subiecților ca fiindu-le foarte familiară, chiar dacă aceștia provin din culturi foarte îndepărtate de a lor. Pentru antropologi filmul revocă experiența întâlnirii cu oamenii, experiența de a lucra într-un teren de cercetare de unde se extrag cunoștințele antropologice. Forme similare s-au născut în etnografia scrisă: așa numite etnografii experimentale bazate pe povestea oamenilor cum ar fi Oscar Lewis: *The Childhood of Sanchez*, care a fost un fel de roman antropologic.

Începând cu anii 1980, putem vorbi de criza reprezentării în antropologia culturală. Ca rezultat al dezbatelor de atunci, practica antropologiei interpretative ale cărei baze au fost puse de către Clifford Geertz, a devenit tot mai generală.

MacDougall subliniază importanța moștenirii cinematografice în construcția dramatică și literară a filmului etnografic. Filmele etnografice pot fi văzute, afirmă el, drept ilustrative sau relevante în conținut, prima formă asemănându-se mai mult cu antropologia scrisă. Structura narativă a filmului se bazează pe o poveste despre oameni și se clădește din imagini legate de observații de pe teren, în timp ce fundamentul scrisului antropologic este argumentul științific bazat pe o condensare a observațiilor de teren.

Față de descrierea antropologică, filmul transmite multe informații despre oamenii de pe teren, oferă șansa întâlnirii personale cu subiecții cercetării, redă situația cu care un cercetător antropolog se confruntă pe teren.

Imaginile și textele scrise nu numai că spun poveștile într-un mod diferit, dar și tematicile sunt diferite. De exemplu, determinarea culturală a identității și a emoțiilor este, poate, mai bine descrisă în literatura de specialitate antropologică, dar cu siguranță rolul său în interacțiunea socială este mult mai clar exprimat prin film, ambele aspecte fiind cruciale în studiul și înțelegerea antropologică ale aceluiași fenomen.

---

¹ Criteriile pe care ar trebui să le urmeze filmul antropologic în viziunea lui Ruby sunt cele stabilite pe baza cerințelor științifice ale etnografiei scrise. El își exprimă speranța pentru dezvoltarea unei gen de film etnografic aparte, care să aibă metodologia bine definită a genului, și care să fie alternativa vizuală, o modalitate de publicație academică tratată egal cu monografiile, etnografiile scrise de antropologi. Pentru acesta, afirmă el, este nevoie ca (1) filmul antropologic să fie tratat ca etnografia scrisă, adică să fie supus unei examinări sau critici la fel de riguroase ca și orice alt produs al antropologiei, (2) realizatorii de film antropologice precum scriitorii de etnografie au obligația primară de a îndeplini cerințele și nevoile investigației și prezentării antropologice. În acest sens se precizează cerințele specifice ale etnografiei în ideea aplicării lor pentru un film etnografic sunt:

a. Corpul major al unei lucrări etnografice trebuie să fie o descriere a întregii culturi sau unei unități definibile din cultură;

b. o etnografia trebuie să fie bazată pe o teorie implicită sau explicită a culturii, care să ordoneze într-un anume fel datele;

c. o etnografie trebuie să conțină afirmații care să evidențieze metodologia autorului;

d. o etnografie trebuie să folosească un vocabular distinctiv, un argou antropologic și se va elabora asupra sa”. (J. Ruby, 1975)

Pentru antropologi filmul evocă/reamintește contactul fizic cu terenul experiența din care cunoștințele antropologice sunt distilate. (Macdougall, 1998:258)

MacDougall a propus utilizarea filmului etnografic ca instrument de testare a abordărilor obiectivizante ale antropologiei și ca memento al naturii experimentale, individuale a vieții sociale.

Aceste dezbateri se referă la reprezentarea scrisă și vizuală a rezultatelor cercetării antropologice, rezultatul cercetării de teren.

Fără îndoială, reprezentarea vizuală a cunoștințelor antropologice devine foarte importantă în faza de publicare, de comunicare a rezultatelor cercetării pentru un public mai puțin specializat, deci și în cadrul muzeelor.

Începând cu sfârșitul anilor 1990, prin răspîndirea tehnologiei digitale, multe dintre problemele dezbătute anterior legate de reprezentarea scrisă vs. cea vizuală au pierdut din importanță.

Apariția Hipermediei a deschis posibilitatea de a produce un text cu multiple straturi, toate legate inteligibil între ele. Textul electronic din Hipermedia este ilustrat cu materiale vizuale, fotografii, înregistrări filmate, tabele etc toate legate de fenomenul prezentat într-un mod interactiv. Hipermedia este folosită atât în format pe internet cât și în formă de Cd rom.

Bibliografie selectivă:

Barbash, Ilisa and Taylor, Lucien (1997)

Cross Cultural Filmmaking, University of California Press, Berkley, Los Angeles, London

Geertz, Clifford, (1973)

The Interpretation of Cultures, Basic Books, New York

Geertz, Clifford (1987)

Works and Lives, The Anthropologist as Author, Stanford Univ. Press, Lamplaine, Francois (1996)

Le description ethnographique, Editions Nathan, Paris, trad în lb. romana Elisabeta Stanciulescu și Gina Grosu, ed. Romanească, Descrierea etnografică, în 2000, Editura Polirom

Malinowski, Bronislaw (1922)

Argonauts of Western pacific

MacDougall, David (1998)

„Ethnographic Film: Failure and Promise” în David MacDougall, *Transcultural Cinema*, Princeton University Press

Standford, California,

Ruby, Jay (1975)

„Is Ethnographic Film a Filmic Ethnography?” în STUDIES în the anthropology of Visual Comunication. Vol.2, No.2, Fall 1975

REPRESENTATION OF ANTHROPOLOGICAL KNOWLEDGE: WRITTEN TEXT VS. VISUAL IMAGES

Social science researchers and documentary-anthropological filmmakers have not yet found an answer to one essential question: How can we describe or depict society as a whole? What methodology would suit best to such a holistic enterprise?

Anthropological research is founded on facts, and on the data collected during field research. If he/she chooses to be a participant observer, the anthropologist will face a series of decisions while ordering and selecting the collected data. There are patterns the anthropologist can refer to, which have been set in the early 20th century by Bronislaw Malinowski, one of the founders of modern anthropology.

This paper does not aim to go into details regarding what it means to represent anthropological knowledge in writing vs. in film. It is rather a review of opinions of renowned anthropologists and anthropological/documentary filmmakers on the issue.

CAPITOLUL VII

PUBLICAȚII ȘTIINȚIFICE ȘI DE VALORIFICARE ALE MUZEULUI „ASTRA”

„ASTRA MUSEUM” ÎN CONTEXTUL ETNOLOGIEI ROMÂNEȘTI

Dr. Ilie MOISE

Adevărata menire a unui muzeu, sintetizată magistral de *Grigore Antipa* în triada *știință – cultură – educație*, poate deveni eficientă (funcțională) doar atunci când instituția dispune de toate *pârghiile* destinate conturării și împlinirii celor trei valențe fundamentale. Fără să-și piardă vocația de *trezorier al națiunii*, muzeul rămâne, mai presus de orice, prima școală de educație în spiritul tradiției, cea care vorbește, întotdeauna, despre *rădăcinile* noastre, despre acele elemente care asigură forță personalității și, de ce nu, neamului.

Alături de pregătirea profesională a muzeografilor și cercetătorilor, ținuta grafică și ideatică a tipăriturilor, a instrumentelor de lucru, face parte dintre acele elemente care indică standardul, eficiența științifică și educațională a unui muzeu. Or calitatea unei publicații poate fi asigurată numai de o *editură de specialitate*, de cercetători în domeniu.

Tocmai de aceea *Complexul Național Muzeal „ASTRA”* și-a înființat, în urmă cu un deceniu și jumătate, propria editură – ASTRA MUSEUM, percepută ca un element esențial în proiectul de manageriere a cunoștințelor științifice, gândit și implementat de prof. dr. *Corneliu Bucur*, omul care nu acceptă inerția, imobilismul și nici ideea transformării muzeului într-un cimitir de monumente.

În consecință, din 1995 încoace toate tipăriturile privind imaginea, activitatea științifică, locul, menirea și statutul Muzeului ASTRA în context național și european, sunt realizate de profesioniști, prin această nouă editură sibiană (cod CNCSIS – 309, acreditată din anul 2008).

Începutul ... s-a făcut, așa cum era de așteptat, cu *Ghidul* muzeului în aer liber – *Civilizație milenară românească în Muzeul ASTRA Sibiu*, tipărit în 1995. Editat în patru versiuni (română, engleză, franceză și germană), bogat ilustrat și tipărit într-un tiraj de 50.000 exemplare, catalogul se constituie într-o adevărată „carte de vizită” a instituției, într-un instrument indispensabil pentru aceia care pătrund în muzeu cu dorința de a-l înțelege și, nu în ultimul rând, un „ambasador” al civilizației tradiționale românești în lume, prin punerea lui la îndemâna și dispoziția misiunilor diplomatice românești. Coordonată de directorul general al muzeului, dr. *Corneliu Ioan Bucur*, lucrarea se remarcă printr-o viziune integratoare de tip etnologic, civilizația tradițională fiind tratată și apreciată din perspective multiple: muzeistică, documentar-științifică, etnologică și de istoria tehnicii, cultural-istorică, turistică, artistică și chiar politică.

Istoricul muzeului sibian, devine - în viziunea dr. *Corneliu Bucur* - o adevărată „introducere” în muzeografia românească de tip etnologic, cu sublinierea expresă a locului și rolului Muzeului ASTRA în contextul valorificării muzeale a civilizației și culturii tradiționale din România. Începutul stă sub semnul generos al „Asociațiunii Transilvane pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român” (înființată în 1861 la Sibiu) care organizează cele dintâi expoziții etnografice (Brașov 1862, Sibiu 1881) din rațiuni de necesitate a promovării industriei „naționale”. Cele care au urmat la Hațeg, Hunedoara, Cugir și Brad aveau să creeze climatul cultural favorabil ideii construirii unui muzeu național.

În 19 august 1905, la Sibiu, se inaugura „Muzeul Asociațiunii” în prezența reprezentanților întregii culturi românești. Prezentarea, în cadrul muzeului, a unui *atelier de creație tehnică* împreună cu întreg instrumentarul său se constituie în acel „moment istoric” din dezvoltarea muzeografiei românești, în care spiritualitatea românească simte nevoia definirii propriei culturi din generoasa perspectivă „a forței progresului tehnic” (p. 14).

Expunerea, tot atunci, în parcul din fața Muzeului a unei stâni originare din Poiana Sibiului, cu întreaga recuzită funcțională, alături de atelierul demonstrativ al meșterilor aurari din Apuseni, prefigurează metoda expunerii unor monumente în muzeele etnografice în aer liber, aceasta fiind o adevărată *premieră națională* în domeniu. Omul providențial, „urzitorul” și „înfăptuitorul” „Muzeului Național” este Corneliu Diaconovici, secretarul II al „Asociațiunii...” la acea vreme.

Momentul următor - subliniat de dr. Corneliu Bucur – se oprește la aportul major al Școlii geografice românești din primele decenii ale secolului al XX-lea (Simion Mehedinți, George Vâlsan, Romulus Vuia ș.a.) la cunoașterea, cât mai aprofundată, a civilizației românești de tip tradițional, la dezvoltarea muzeografiei etnografice. *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale* - celebrul discurs de recepție la Academia Română, rostit de Simion Mehedinți în 1920 - va deveni, peste patru decenii, cartea de căpătâi și „motto”-ul Muzeului Tehnicii Populare.

Definitivarea proiectului tematic al Muzeului Tehnicii Populare a beneficiat masiv și de aportul științific al Școlii sociologice de la București, a metodei cercetării interdisciplinare introduse de reprezentanții acesteia, Dimitrie Gusti, Henri Stahl, Traian Herseni ș.a.

Dincolo de contribuțiile științifice și metodologice, este meritul celor două școli de a fi fondat cele mai mari muzee etnografice din România, atât cu expunere în aer liber, cât și cu expunere pavilionară. La Cluj, Romulus Vuia organizează, în 1922, Muzeul Etnografic al Transilvaniei - secția pavilionară, completată din 1932 cu secția în aer liber de la Hoia - în timp ce la București, Dimitrie Gusti fondează în 1936 Muzeul Satului. Discipolii celor doi întemeietori preiau ștafeta creând instituții noi cum este cazul lui Cornel Irimie, la Sibiu, în 1963, sau cel al lui Francisc Nistor, la Sighet întemeietor, între anii 1960-1980, al Muzeului etnografic al Maramureșului.

Punctând principalele momente ale devenirii, ale conturării definitive a acestei instituții naționale, dr. Corneliu Ioan Bucur se oprește mai întâi la anul 1950 când Muzeul Asociațiunii „este abuziv desființat” și prăduit fără milă, din cele peste 40.000 obiecte putând fi salvate doar 8.000. Pornind de la acest patrimoniu Cornel Irimie înființează Secția de artă populară a Muzeului Brukenthal în 1957. După numai 5 ani, în 1961/1962, proiectează Muzeul Tehnicii Populare recuperând în totalitate „programa” lui Cornel Diaconovici, ctitorul celui dintâi muzeu etnografic din arealul românesc. Urmează: 1963 - momentul inaugurării muzeului din Dumbrava Sibiului; 1969 - anul preluării conducerii muzeului în aer liber de către Corneliu Bucur și 1990 - anul transformării Muzeului Tehnicii Populare în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale – ASTRA, Sibiu. Acestea sunt, de fapt, nu doar câteva din reperele dezvoltării uneia dintre cele mai importante instituții naționale, ci adevărate momente ale devenirii muzeografiei românești.

Astăzi Sibiul adăpostește cel mai mare muzeu „specializat” al civilizației tradiționale din România fiind expuse într-un spațiu de 96 ha (care reproduce la scară relieful României) 115 unități muzeale, însumând 279 construcții care acoperă în mod proporțional, cele mai numeroase *tipuri de monumente de arhitectură și de tehnică populară*. În ultimii ani, pentru reprezentarea fenomenologică a principalelor procese social-culturale, s-a constituit o grupă aparte a *monumentelor cu funcții social-comunitare*, deopotrivă din perimetrul vieții economice (prăvălie), a celei comerciale

(cârciuma și hanul), a celei spirituale, laice (școala) și ecleziastice (biserica), în sfârșit a sectorului ludic (pavilionul de joc, popicăria, scrânciobul).

Partea a doua - și cea mai întinsă, este destinată prezentării monumentelor reconstituite în muzeu și a celor preliminate, în ordinea sectoarelor tematice: 1) *Procese și procedee pentru obținerea și prelucrarea produselor animale și vegetale în scop alimentar*, 2) *Tehnici și mijloace de transport și comunicații*; 3) *Procese și procedee pentru producerea materiilor prime în vederea obținerii materialelor de construcții și a obiectelor de uz gospodăresc (lemn, piatră, minereuri, metale și argilă)*; 4) *Procese și procedee de prelucrare a pieilor și fibrelor animale și vegetale pentru îmbrăcăminte și obiecte de uz utilitar gospodăresc*; 5) *Edificii de utilitate publică și socială*; 6) *Expoziție de sculptură monumentală*.

Prezentările monumentelor, alcătuite de specialiștii muzeului pe baza acelor minuțioase „dosare de monument”, se constituie în adevărate micromonografii etnologice.

Parcursul volumului (de o impecabilă ținută grafică) degajă o tonifiantă încredere în virtuțile acestui neam așezat „în calea tuturor răutăților” și milostiv cu atât de mult „nenoroc în istorie”. Cartea, sugestiv intitulată - *Civilizație milenară românească* și, mai cu seamă, *muzeul din Dumbrava Sibiului recuperează creația tehnică românească*, probând cu argumente eminate științifice, că nu am fost numai plugari și păstori. Demonstrează, cu fiecare pagină, inegalabila noastră capacitate de exprimare culturală, *mărturia* unui popor vechi latin, cu un sistem cultural deschis, capabil să asimileze tot ceea ce era mai modern, demn să intre în dialogul științific universal. Lucrarea, coordonată de dr. Corneliu Bucur, privită și apreciată în tripla sa dimensiune - de *manual* de istorie a civilizației tradiționale românești, de *tratat științific* și *ghid* turistic - se constituie într-un splendid instrument de afirmare a unei identități culturale, de dovedire a *modelului* nostru cultural.

În loc de concluzii volumul se încheie cu *reflecții și impresii* ale unor celebre personalități științifice din întreaga lume, menite a sublinia, încă o dată, cât de europeni suntem, încât este superfluu să tot ridicăm problema „intrării în Europa”.

Momentul următor în evoluția Editurii ASTRA MUSEUM îl constituie, cu siguranță, apariția, în 1997, a primului *catalog de expoziție - Africa. Artă și cultură*, datorat cercetătoarei Maria Bozan, directoarea Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”. Singurul muzeu din spațiul românesc, axat - în principal - pe civilizația extraeuropeană a organizat, în 1997, o expoziție de anvergură la conturarea căreia și-au adus contribuția - deopotrivă - instituții de patrimoniu (muzee din Sibiu și București), ambasade acreditate în România și colecționari particulari: Gilles Duguay, Radu Cârneci, Valeriu Georgescu, Radu Ionescu, Dorin D. Iorleanu, Matei Marinescu. Expoziția organizată la Muzeul „Franz Binder” - ulterior itinerată la Muzeul Colecțiilor de Artă din București - a beneficiat de un catalog de excepție prin ținuta grafică, informațiile de specialitate și formula bilingvă (română și engleză). Prefațat de o introducere semnată de Gilles Duguay, ambasadorul Canadei în România și pasionat colecționar, catalogul include și texte semnate de dr. Alexandru Marinescu și Maria Bozan.

Anul 2000 a reînnotat șirul apariției periodicului *Cibinium* prin editarea volumului al VI-lea care acoperă un deceniu de activitate: 1990-2000. Axat pe *Studii și cercetări privind politica reformei în muzeologia românească: contribuția Muzeului „ASTRA”* - prezentul volum incumbă “o experiență extrem de bogată și variată ce definește programul reformei și realizările pe măsură... pe care o considerăm demnă de a fi cunoscută, posibil amendată și difuzată la scară națională”, după cum subliniază directorul general dr. Corneliu Ioan Bucur, în *Prefață*.

Structurat pe șapte capitole distincte (*I. Perspective fenomenologice de optimizare a proiectelor tematice și de prezentare monumentală și obiectuală în expoziții; II. Muzeul ASTRA și cultura tradițională a satului contemporan. Conceptul de "museum vivum"; III. Conservarea patrimoniului real și virtual în cadrul laboratorului zonal; IV. Servicii moderne ale muzeului contemporan: informatizarea, marketingul cultural și pedagogia muzeală; V. Muzeul ASTRA și filmul documentar; VI. Imaginea Muzeului ASTRA în plan internațional; VII. Bibliografie*), prezentul volum "Cibinium" urmărește, pas cu pas, principalele momente legate de evoluția instituției de la un muzeu al politehnicii populare, la unul al civilizației tradiționale, saltul pe care acesta l-a făcut în ultimul deceniu. Realizat aproape în întregime de specialiștii muzeului, sumarul acestui volum rămâne, așa cum s-a dorit, "o oglindă fidelă" a modului în care etnomuzeologia sibiană a primit provocarea Reformei, dar și a felului cum a răspuns acesteia.

În ultimul an al secolului XX și în preajma aniversării a 95 de ani de existență a Muzeului „ASTRA”, etnomuzeologii sibieni continuă, prin această apariție editorială de excepție, efortul de a contura elementele care ne individualizează în concertul popoarelor europene. Iar parcurgerea acestui volum, de o ținută științifică și tehnică aparte, care se impune atât cercetătorului, cât și omului de rând, transmite două mesaje importante. Mai întâi, pe acela că etnomuzeologia sibiană dispune de muzeografi, cercetători și restauratori capabili să apere identitatea noastră culturală și să o prezinte lumii, fără complexe, așa cum mai poate fi încă întâlnită în satul românesc: bogată, armonioasă și plină de sugestii pentru lumea contemporană.

În ceea ce privește al doilea mesaj - pledoaria pentru integrarea în structurile europene - se poate ușor desprinde efortul sibienilor de a detecta acele elemente care unesc culturile europene, convingși fiind că numai atunci se va putea vorbi de adevărata unificare a Europei, când vom reuși să armonizăm culturile naționale. Tocmai de aceea, „Cibinium” rămâne, fără tăgadă, cel mai frumos cadou pe care Muzeul ASTRA l-a făcut, la cumpăna dintre milenii, etnologiei românești și celei europene.

În preajma aniversării a 100 de ani de existență a instituției, etnomuzeologii sibieni au publicat volumul *Muzeul ASTRA. Istorie și destin, 1905-2000*¹ - veritabilă monografie privind istoricul celui mai vechi muzeu etnografic al românilor din Ardeal, cât și proiectele sale de dezvoltare în viitor. Coordonat de prof. univ. Corneliu Bucur - directorul general al instituției, volumul este structurat în trei mari capitole (*I. Muzeul Asociațiunii. Repere existențiale în anii 1905-1990; II. De la Muzeul Tehnicii Populare la Muzeul ASTRA; III. Complexul Național Muzeal ASTRA*) care reprezintă, totodată cele trei mari perioade din existența centenară a uneia dintre cele mai importante unități de teaurizare, educație și cercetare din arealul românesc.

Parcurgerea acestui volum, de o ținută științifică și tehnică aparte, care se impune atât cercetătorului, cât și omului de rând, transmite două mesaje importante. Mai întâi, pe acela că etnomuzeologia sibiană dispune de muzeografi, cercetători și restauratori capabili să apere identitatea culturală și să o prezinte lumii, fără complexe, așa cum mai poate fi încă întâlnită în satul românesc: bogată, armonioasă și plină de sugestii pentru lumea contemporană. În ceea ce privește al doilea mesaj - pledoaria pentru integrarea în structurile europene - se poate ușor desprinde efortul sibienilor de a detecta acele elemente care unesc culturile europene, convingși fiind că numai atunci se va putea vorbi de adevărata unificare a Europei, când vom reuși să armonizăm culturile naționale. Tocmai de aceea, volumul *Muzeul ASTRA. Istorie și destin* rămâne,

---

¹ *Muzeul ASTRA. Istorie și destin, 1905-2000*, coordonator: Corneliu Bucur, Editura „ASTRA MUSEUM”, Sibiu, 2002.

fără tăgadă, cel mai frumos cadou pe care etnologii sibieni l-au făcut, la începutul mileniului III etnomuzeologiei românești și celei europene.

În anul 2003 - anul aniversării a patru decenii de la înființarea "Muzeului Tehnicii Populare" din Dumbrava Sibiului - Editura "ASTRA MUSEUM" a publicat trei volume de referință: *Cornel Irimie - o viață închinată satului românesc și civilizației sale*, *Olimpiada Națională "Meșteșuguri artistice tradiționale"* și *Corneliu Bucur - Civilizația Mărginimii Sibiului - istorie, patrimoniu, valorizare muzeală*.

Primul volum reprezintă omagiul și prinosul de recunoștință pe care actuala echipă de conducere a instituției și întreaga etnologie românească l-au adus cititorului Muzeului Tehnicii Populare - dr. *Cornel Irimie* - personalitate de marcă a științei postbelice de numele căruia se leagă unele dintre cele mai spectaculoase împliniri ale muzeologiei românești. Volumul - o carte alcătuită din peste 30 de evocări (la care se adaugă o listă a celor mai importante lucrări) surprinde principalele ipostaze ale vieții și activității lui Cornel Irimie (omul, cercetătorul, managerul, profesorul, magistrul etc.) conturându-se odată cu imaginea fostului director al Muzeului Brukenthal și imaginea unei lumi aparte - aceea a breslei, a cercetătorilor culturii tradiționale care caută, cu osârdie și dăruire, argumente ale identității noastre în cele mai îndepărtate și modeste așezări rurale. Valoarea de excepție a numelor care semnează articolele - Paul Petrescu, Gh. Pavelescu, Georgeta Stoica, Corneliu Bucur (coordonatorul volumului), Tereza Mózes, Boris Zderciuc, Marcela Necula, Ana Grama, Horst Klusch ș.a. dă greutate și substanță cărții, aducând în atenția cititorului nu atât omul Cornel Irimie, cât lumea etnologilor români - acea armată modestă care caută, printre văi și dealuri, cele "mai sofisticate" argumente ale identității etnice. Acei oameni care împreună sau conduși de Cornel Irimie au încercat (și au reușit) să creeze aici pe malurile Cibiniului - unde "terenul" era pregătit de spiritul astrist - cea mai viabilă școală românească de etnomuzeologie. Toți și-au dat mâna și întreaga putere științifică în conturarea și definitivarea profilului Muzeului din Dumbrava Sibiului.

Consfăturile periodice de la Sibiu, de o ținută academică aparte și cu obiective care vizau dezvoltarea întregii rețele muzeistice de profil, au transformat orașul de pe Cibin în cel de-al treilea centru (după Cluj și București) al etnologiei românești, Sibiul îngloba, deopotrivă, experiența școlii istorico-geografice clujene, inițiată și coordonată de Romulus Vuia și pe aceea a școlii sociologice gustiene, adăugându-i poate cel mai reprezentativ muzeu de tip etnologic din România, *Muzeul Tehnicii Populare*, devenit după 1989 *Muzeul Civilizației Tradiționale „ASTRA*. Într-o țară cu idei numeroase și finalizări puține. Muzeul din Dumbrava Sibiului, grație inteligenței și tenacității cititorului său, rămâne o excepție. O excepție care - datorită modului în care a fost proiectat și gândit de Cornel Irimie, dar și direcției imprimate ulterior de succesorul acestuia, Corneliu Bucur - a devenit o instituție națională și europeană reprezentativă pentru cultura și civilizația tradițională românească.

În anul 2003 *Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”* (1996-2003) - lucrare unică în literatura de specialitate, este așezată sub deviza lui Simion Mehedinți „*A instrui - și mai ales a educa - înseamnă a integra pe copil în neamul din care face parte*” și se adresează, îndeosebi, elevilor interesați de îndeletnicirile de tip tradițional pe care le-au învățat în propria familie sau în cadrul organizat de Ministerul Educației și Cercetării pe lângă gimnaziile din mediul rural, ori urban sau în unele *Palate ale copiilor* din orașele, municipiile și județele țării. Pentru acești tineri, Muzeul „ASTRA” a inițiat un complex *Program național de revitalizare și transmitere către noile generații a tradițiilor populare* și a patrimoniului etnografic de pe întreg arealul românesc. În cadrul programului așezat sub genericul *Tezaure umane vii*, un loc deosebit este ocupat de *Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”* organizată în colaborare cu Ministerul Educației și Tineretului. Începând cu anul 1996

Complexul Național Muzeal „ASTRA” a devenit un adevărat muzeu-școală în care tineri între 6 și 18 ani, integrați în ateliere de vechi meșteșugari își dispută întâietatea națională în fața unui exigent juriu alcătuit în întregime din specialiști. Ținând cont de felul în care participanții și-au însușit cunoștințele teoretice, de modul în care le-au aplicat, de respectarea tradiției și ilustrarea stilului specific zonal, *juriul* analizează obiectele realizate în zilele de concurs și acordă premii ca la orice olimpiadă.

Realizat de specialiști ai Muzeului „ASTRA” volumul cuprinde câteva materiale programatice alături de „Agenda celor opt ediții” (1996-2003). Ilustrată, în întregime color, este ingenios distribuită sugerând lectorului drumul ascendent parcurs de „*Olimpiada Națională «Meșteșuguri artistice tradiționale»*” de la prima până la ultima ediție.

Apariția volumului *Civilizația Mărginimii Sibiului. Istorie, patrimoniu, valorizare muzeală*, datorat prof. univ. Corneliu Bucur marchează încă un moment de excepție în evoluția etnomuzeologiei sibiene. Volumul s-a încheiat din convingerea autorului că civilizația tradițională mai are încă multe de spus atunci când ne gândim la *identitatea* noastră culturală, că etnologia românească are nevoie, acum mai mult decât oricând, de *lucrări moderne*, cu un statut de *model*, scrise dintr-o perspectivă actuală, de tip antropologic.

Fiecare capitol, fiecare pagină a acestei monografii zonale de tip gustian, scrisă, însă, dintr-o perspectivă *accentuat contemporană*, sugerează faptul că nu vom reuși să ne cunoaștem cu adevărat decât dacă renunțăm la descriptivismul etnografic și apelăm la comparativism, care ne determină să privim totul într-un *context larg european*.

Publicarea acestui volum „model de investigație științifică” - așa cum sublinia prof. dr. Gheorghe Pavelescu în *Prefață* - consacră o mutație clară în cercetarea culturii și civilizației populare, din planul *etnografiei*, în cel al *antropologiei*. Volumul reprezintă, totodată, o sinteză a activității de cercetare a profesorului și muzeologului Corneliu Bucur, prin care pune în relație orizontul său teoretic - unul de factură antropologică, cu o muncă de teren de aproape patru decenii, promovând o nouă direcție, integratoare, în stadiul culturii și civilizației tradiționale românești.

Pe de altă parte, *Civilizația Mărginimii Sibiului* este o carte care vorbește în alți termeni decât cei tradiționali despre identitate atrăgând atenția asupra alterității, chiar în interiorul aceleiași culturi, nuanțând-o, căci demersul lui Corneliu Bucur vizează înțelegerea *diferenței culturale* subtile și a *dinamismului cultural*, în condițiile în care satul este altceva decât orașul, obiceiul altceva decât spectacolul. *Civilizația Mărginimii Sibiului...* - această excelentă monografie care poartă amprenta mileniului trei - rămâne un superb exercițiu de sugerare a ceea ce ar trebui să facem, pornind fiecare de la specialitatea sa.

Tot în 2003, Editura „ASTRA MUSEUM” publică ultimul *Buletin informativ* (nr. 8-9/2003) al „Asociației Muzeelor în Aer Liber din România”, volum tipărit cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor - Direcția județeană pentru cultură, culte și patrimoniu Sibiu. Este reprodus în întregime *Raportul de activitate...* pentru perioada 2001-2005, dar și rezultatele anchetei realizate de președintele Asociației în cele 16 muzee de profil, concluzii ce se constituie într-un veritabil *semnal de alarmă* privind soarta ingrată a acestor instituții în România sfârșitului de secol XX. De altfel, motto-ul sub care a fost așezat întregul conținut al celor două numere era: *Muzeul în aer liber - extremă urgență!*

În 2004 - anul dinaintea centenarului - Editura „ASTRA MUSEUM” a publicat câteva lucrări de anvergură națională dintre care amintim *Tratat de etnomuzeologie*, vol. I-II și *Tratat privind istoria civilizației populare românești*, vol. I-II - ambele semnate de prof. univ. Corneliu Bucur - directorul general al Muzeului „ASTRA” și *Valea Sebeșului*, complexă monografie zonală datorată prof. univ. dr. Gheorghe Pavelescu.

Tratatul de etnomuzeologie - vastă sinteză, în două volume, a unei științe relativ tinere, a cărei vârstă depășește cu puțin un secol, readuce în actualitate etapele pe care aceasta le-a parcurs de-a lungul existenței sale. Evoluția etnomuzeologiei este urmărită printr-o permanentă raportare la realitățile sibiene, la momentele pe care Muzeul „Asociațiunii” le-a traversat de-a lungul ultimului secol. Metamorfozele acestuia sunt subtil redată printr-o ingenioasă reproducere a proiectelor de organizare a muzeului sibian, (de altfel în 2004 cele șapte *Proiecte ale Muzeului „ASTRA”* au fost publicate într-un amplu catalog editat de „ASTRA MUSEUM” și au constituit obiectul unei impresionante *expoziții* găzduite de „Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului”). Sunt abordate, de asemenea, în tomul I și coordonatele unui muzeu modern - *știință - cultură - educație* - cărora li se acordă o atenție specială în economia lucrării.

În volumul al doilea autorul se oprește, cu precădere, asupra activității de cercetare și organizare a unui muzeu cu specific etnologic. Un număr considerabil de pagini sunt destinate dezbaterii conceptului de *museum-vivum*², relației muzeu-public și dialogului cultural sat-muzeu. Programul Muzeului „ASTRA” - *Tezaure umane vii* readuce în atenție o problemă de stridentă actualitate - protecția patrimoniului imaterial, modalitățile eficiente prin care o instituție își protejează tradiția și identitatea. Ultimele capitole - *Reformă și management muzeal* și *Programul „Europa - un patrimoniu comun”* supun atenției specialistului atât problemele insurmontabile cu care se confruntă etnomuzeologia românească la început de mileniu (lipsa fondurilor necesare conservării monumentelor, imobilismul unora dintre diriguitorii culturii, criza de specialiști etc.), cât și condiția modernă a muzeului etnografic, politicile privind conducerea, organizarea și managementul acestuia.

Nu știm dacă autorul și-a propus, pe parcursul celor aproape 650 de pagini, să ne demonstreze că *muzeul* a fost și rămâne *arsenalul cel mai puternic cu care un popor își apără identitatea* (așa cum afirma Iosif Sterca Șuluțiu în 1905), dar îl asigur că a reușit s-o facă în chipul cel mai desăvârșit.

Axat îndeosebi pe civilizația tehnică populară - *Tratat privind istoria civilizației populare românești*, înglobează principalele contribuții științifice ale lui Corneliu Bucur de-a lungul unei prodigioase cariere științifice de peste patru decenii și surprinde, totodată, momentele esențiale ale evoluției Complexului Național Muzeal „ASTRA” de la statutul de Muzeu al Tehnicii Populare la acela de *Muzeu al Civilizației Tradiționale*.

Sintetizând principalele contribuții ale cercetătorului și muzeologului Corneliu Bucur la istoria civilizației populare românești, se poate afirma, fără să greșim prea mult, că ele acoperă toate segmentele civilizației tehnice începând cu definirea științifică a conceptelor („civilizație ocupațională”, „civilizație meșteșugărească”, „civilizație industrială”, „monumente de tehnică populară” ș.a.), elaborarea taxonomiei generale a instalațiilor tradiționale și continuând cu determinarea științifică, pe bază de izvoare, a momentului apariției pe teritoriul României, a „tipurilor industriale” ale civilizației tehnice populare (moara, piua, șteampul etc.) și a transumanței pastorale prin abandonarea sistemului extensiv al pendulării între pășunile de vară (de munte) și de iarnă (în câmpiile și bălțile Dunării).

Studiul sistematic de înregistrare științifică, analiză, comparație și tipologizare, desfășurat pe un uriaș material arheologic, etnografic și arhivistic, coroborat cu introducerea în cercetarea civilizației tehnice tradiționale a metodei interdisciplinare au condus la ridicarea cercetării etnografice de tip analitic și comparativ, la investigația etnologică de interpretare a materialului analizat și de redactare a studiilor de sinteză.

² Pentru a susține acest concept modern, de reală deschidere față de toate categoriile de vizitatori, Editura „ASTRA MUSEUM” a tipărit pliantul *Deschideți poarta cea mare, ca să intre fiecare* realizat de specialiștii instituției (coordonator: Corneliu Bucur, grafică: Ștefan Orth, selecție texte: Cornelia Gangolea și Ilie Moise) utilizându-se, în exclusivitate, texte și grafică de factură tradițională.

Organizând întreaga informație pe epoci istorice, materialele analizate de Corneliu Bucur sunt interpretate într-o nouă viziune integrată european, care i-a permis să evidențieze, cu maximă rigoare, contribuțiile importante aduse de poporul român la progresul tehnic din spațiul european și chiar mondial.

Ne aflăm, așadar, în fața unei lucrări unice în literatura de specialitate, așteptată de etnomuzeologia românească de peste o jumătate de secol (utilă deopotrivă studentului, profesorului și cercetătorului) care se sprijină pe o experiență științifică, didactică și managerială de câteva decenii. Avem de-a face cu o nouă perspectivă asupra locului civilizației tradiționale românești în context european, dar și în conturarea identității noastre culturale și științifice.

La 100 de ani de la înființarea celui dintâi muzeu etnografic din România, directorul general al Muzeului „ASTRA” întâmpină centenarul instituției cu încă o lucrare fundamentală pentru evoluția etnomuzeologiei românești: un tratat ce nu va mai putea lipsi, de-acum, din nici o bibliotecă de specialitate, de pe masa de lucru a nici unui cercetător care-și asumă și respectă statutul.

Comparabilă prin amploare și acribie științifică doar cu Țara Vrancei a lui Ion Diaconu, *Valea Sebeșului* a fost și rămâne “laboratorul” în care se regăsesc în nuce toate lucrările de rezistență ale profesorului Gh. Pavelescu, începând cu *Pasărea suflet...* și *Pictura pe sticlă la români din Transilvania* (1942), continuând cu *Mana în folclorul românesc* (1945) și încheind cu *Folclor medical din Valea Sebeșului* sau *Balade populare din sudul Transilvaniei* (1971). Zonă etnografică tampon între munte și zona colinară, *Valea Sebeșului* conservă arhetipuri unice în agricultură, păstorit, artă și meșteșuguri tradiționale pe care autorul le pune în valoare cu erudiție și aplomb științific.

Structurată în trei mari volume - *Etnografie, Folclor și Restituiri*, această “mare monografie regională” încununează în chip fericit o densă și prolifică activitate de cercetător al culturii populare pe care a slujit-o cu strălucire și cu o aparte dăruire, profesorul Pavelescu făcând parte din acea stirpe rară de intelectuali care au dat întotdeauna totul și nu au așteptat nimic.

Zestrea spirituală a Editurii „ASTRA MUSEUM” s-a îmbogățit, în vara lui 2007, cu un *Abecedar și dicționar etimologic* semnat de cercetătorii Corneliu Bucur și Raluca Andrei.

De ce un nou abecedar, acum la începutul mileniului III, când România a aderat la Uniunea Europeană și se integrează, în mod vizibil, în structurile comunitare?! De ce un *abecedar* oferit de niște cercetători ai culturii și civilizației tradiționale românești, de un muzeu etnologic!?

Răspunsul îl aflăm din scurta *prefață* de pe coperta a doua datorată universitarului Corneliu Bucur, directorul general al Muzeului „ASTRA” și inițiatorul acestui proiect: „Pornind de la superba metaforă a lui Cioran („*locuim într-o limbă*” și *nicidecum într-o țară, adevărata patrie pentru toți românii risipiți astăzi, pe toate meridianele lumii, fiind limba română*), am folosit metafora casei pentru reconstituirea a însăși istoria vocabularului limbii române, într-o continuitate de locuire și de viață, de două ori milenară și într-un efort neconținut, de plăsmuire, de facere și împlinire.” Și asta deoarece sfârșitul mileniului al II-lea a adus cu sine alungarea satului și a universului lumii rurale din viața societății românești, fapt perceput de numeroși intelectuali de marcă ai României ca o îndepărtare programatică, ca o renunțare la segmentul cel mai important al identității noastre - cultura și civilizația tradițională.

Strigătul *Ne integrăm, domnilor, dezintegrându-ne!* trebuie văzut și înțeles ca un semnal, ca o severă atenționare adresată guvernanților în legătură cu o lozincă vehiculată tot mai des: *transnaționalizarea ideilor aduce cu sine deznaționalizarea elitelor.*

Inițiativa prof. dr. Corneliu Bucur, se așează într-o ilustră descendență astristă - afirmată cu tărie și de președintele „Asociațiunii” Iosif Sterca Șuluțiu, în 1905, aceea de protejare a identității românești și de largă deschidere către lumea europeană căreia îi aparțineau dintotdeauna. Această *Carte de învățătură*, structurată pe patru capitole (*I. Cosmos-Natură; II. Popoare-Etnii- Oamenii; III. Civilizație; IV. Spiritualitate*) ne oferă imaginea complexă și completă a unei lumi românești cu toate elementele materiale și spirituale care ne individualizează în context european.

O simplă trecere în revistă a unor termeni din *Abecedar* precum *vatră, casă, rost, rânduială, masă, cuptor, oale, icoane, lăzi, omenie, dor, brâu, june sau bucium*, dă seamă lumii întregi despre originea, ocupațiile și structura psiho-somatică a neamului nostru așezat dintotdeauna aici pe crestele și în preajma Carpaților. Ilustrația, de o aparte încărcătură emoțională, completează în chip fericit volumul. Preluat din arhiva documentară a Muzeului ASTRA, imaginile sunt bine alese, sugestive și pline de culoare.

Iată, așadar, o *carte de vizită* a unei *Românii profunde* - (alta decât aceea a lui Caragiale) care încearcă să le spună, deopotrivă „pruncilor noștri ... cât și tuturor celor din neamul nostru” cine am fost, cine suntem și mai ales cine ... putem fi.

Prin acest *Abecedar* ... - unic în literatura de specialitate - cercetătorii Corneliu Bucur și Raluca Andrei, ne oferă cel dintâi instrument de care are nevoie învățământul românesc de astăzi - de peste 15 ani - într-o eternă și consecventă derivă și ne atrage atenția în mod discret, cât de indiferente au fost, toate guvernele postdecembriste, față de ideea de identitate, față de o strategie națională privind conservarea și promovarea patrimoniului cultural românesc.

Lansarea, în septembrie 2007, a volumului bilingv *Suprafețe ceramice și design*, datorat efortului pe care doi cercetători sibieni l-au făcut în ultima vreme – *Karla Roșca și Horst Klusch* – dar și Editurii ASTRA MUSEUM, reprezintă, fără tăgadă, un exemplu de profesionalism dar și de *tenacitate științifică*. Spun asta pentru că prin apariția acestui superb volum, de o ținută grafică și artistică impresionantă, *Karla Roșca și Horst Klusch* ne arată cum trebuie finalizat un *simpozion* pe o anumită temă: prin tipărirea (adunarea) între două coperte a materialelor prezentate, tehnoredactate după norme științifice internaționale și însoțite de rezumate într-o limbă de circulație universală. El se alătură altor 38 de volume tipărite după fiecare ediție a *Simpozionului Internațional de Ceramică* care au avut loc în întreg spațiul european, inclusiv la *Păltiniș* în anul 1980. Este un volum aproape fără cusur, aliniat în totalitate la *exigențele* și rigorile Uniunii Europene. Cei doi colegi ne demonstrează, prin ceea ce au făcut, că suntem compatibili din punct de vedere cultural cu cele mai avansate națiuni din Europa Apuseană, că alinierea și chiar integrarea au început demult în acest spațiu.

Cele 24 de referate de specialitate (însoțite de planșe de o calitate excepțională) susținute la cea de-a 39-a ediție a *Simpozionului Internațional de Ceramică* aduc argumente peremptorii și oferă soluții eficiente privind înlocuirea smalturilor toxice cu unele ecologice, în conformitate cu normele europene, cu păstrarea întregului repertoriu tipologic, morfologic și stilistic tradițional specific fiecărui centru de olărit.

La Complexul Național Muzeal „ASTRA” manifestările prilejuite de anul în care *burgul* de pe Cibin a fost declarat *Capitală Culturală Europeană* s-au încheiat prin publicarea unei cărți de o aparte ținută ideatică și grafică – *Catalogul Muzeului Civilizației Tradiționale din Dumbrava Sibiului*, una dintre cele mai mari instituții culturale edificate, în a doua jumătate a secolului trecut, în România.

Apărut la Editura ASTRA MUSEUM volumul beneficiază de contribuția unui impresionat număr de cercetători, muzeografi și restauratori care și-au închinat ani buni din viață înfăptuirii celui mai important *monument al identității tradiționale românești*.

Autorul principal și coordonatorul volumului este prof. dr. *Corneliu Ioan Bucur* – director general al Complexului Național Muzeal ASTRA, omul care conduce destinele Muzeului din Dumbrava Sibiului de aproape patru decenii, cercetătorul al cărui destin profesional se confundă cu istoria devenirii acestei instituții.

Volumul surprinde, în chip magistral, în cadrul celor patru secțiuni (*Muzeul ASTRA ...*, *Patrimoniul cultural material*, *Patrimoniul cultural imaterial* și *Patrimoniul cultural artistic*) evoluția unității muzeale din Dumbrava Sibiului, de la un muzeu *etnografic*, axat pe tehnică populară – la unul de factură *etnologică*, de cultură și civilizație tradițională, devenire care urmează îndeaproape și evoluția științelor etnologice din România ultimei jumătăți de secol: de la *etnografie* la *etnologie* și *antropologie*.

Cartea Profesorului Corneliu Ioan Bucur și a colegilor săi ne oferă o imagine sugestivă și reprezentativă a *patrimoniului tehnic* specific satului românesc, constituindu-se, totodată, într-un adevărat *manual de muzeologie*, de inițiere în studiul culturii și civilizației tradiționale.

Privit în contextul rețelei de muzee etnografice din România, *Muzeul* din orașul de pe Cibin s-a individualizat și impus prin *profilul* său *tematic*, unic în spațiul est-european, prin *concepția de organizare*, care vizează evoluția tehnicii populare de-a lungul istoriei, prin *amplasarea tematică* și *spațială* a expoziției în aer liber ce acoperă peste 40 de ha, din cele 96 cât deține instituția.

Organizat pe 6 sectoare, cu 36 de grupe tematice *Muzeul din Dumbrava Sibiului* – cum a intrat în conștiința populară – cuprinde monumente de *arhitectură* tradițională și *utilitate* publică, *instalații tehnice* țărănești, *sisteme* și *mijloace* de transport – în total 335 de construcții reprezentative pentru întreg arealul românesc.

Susținută de o *ilustrație* de excepție și de o *grafică* remarcabilă (datorate în mare parte primelor generații de specialiști), prezentarea unităților muzeale reușește să aducă în fața cititorului (fie român sau străin) imaginea reală a Muzeului din Dumbrava Sibiului, aceea de instituție cultural-științifică și de *parc național al identității* noastre, deopotrivă. Prin modul de expunere și succesiunea imaginilor simți că autorul știe (este convins!) că noi ne identificăm cu aceste lucruri, că ele fac parte din zbuciumata noastră istorie, că numai etalându-le în astfel de instituții vom putea supraviețui. Într-o lume pornită definitiv pe calea globalizării și într-o Europă tot mai secularizată singurul nostru reazem rămâne România arhaică, nefardată și autentică a lumii rurale.

Asupra unei secțiuni speciale, bine reprezentată, atât în carte cât și în muzeu – *Patrimoniul cultural imaterial* - aș dori să zăbovesc ceva mai mult. Datorată, în totalitate, inițiativelor profesorului Corneliu Bucur, ea vizează, îndeobște, disponibilitatea instituției de deschidere spre lume, spre comunicarea cu un număr cât mai mare de beneficiari. Un demers reușit care a vizat, din capul locului, transformarea instituției într-un *muzeu* cu adevărat *viu*. "Asociația Creatorilor Populari", Olimpiada Națională "Meșteșuguri Artistice Tradiționale", "Academia Artelor Tradiționale din România", "Festivalul Național al Tradițiilor Populare", "Tezaure umane vii", Simpozionul Internațional "Cultură – Tradiției – Toleranță", "Centrul European pentru Promovarea Patrimoniului Cultural Imaterial" sunt doar câteva din *modalitățile* prin care Muzeul „ASTRA” încearcă să intre în *dialog cu lumea contemporană*, să atragă atenția asupra valorilor românești, incontestabile pentru patrimoniul european și mondial. El știe că acum, în acești ani, se joacă destinul României, drept pentru care tot ce a inițiat în muzeu este făcut dintr-o perspectivă clară, aceea a integrării europene.

Tot ce a clădit Corneliu Bucur în *Muzeul în aer liber*, tot ce se întâmplă acolo de ani buni de zile, face parte, de fapt, din *strategiile culturale* ale unui manager cu o gândire dinamică, paneuropeană care știe că *valorile noastre tradiționale*, ce

populează Dumbrava minunată a Sibiului, vor spori, cu siguranță, corola de minuni a lumii ... europene.

La sfârșitul anului 2008 numărul titlurilor apărute sub egida Editurii ASTRA MUSEUM a trecut cu mult de 60, majoritatea fiind imprimate în limbi de circulație internațională. Politica editorială în domeniul protejării și promovării *tradiției* conferă muzeului sensul de *spațiu al identității*, de *sinteză a civilizației tradiționale* în care fiecare își poate descoperii propriile *rădăcini*. Numai astfel, consideră diriguitorii editurii – vom putea declanșa, trezi – la generațiile tinere mândria și sentimentul de apartenență la acest spațiu care odată intrat în Uniunea Europeană, pentru a însemna CEVA, trebuie să rămână ceea ce este.

La capătul acestor rânduri o concluzie se impune de la sine: tipăriturile Editurii ASTRA MUSEUM au un rol decisiv în conturarea școlii sibiene de etnomuzeologie, în individualizarea acesteia în context național și universal.

ASTRA” MUSEUM IN THE CONTEXT OF THE ROMANIAN ETHNOLOGY

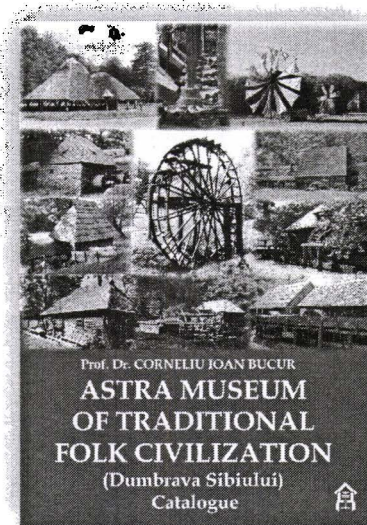
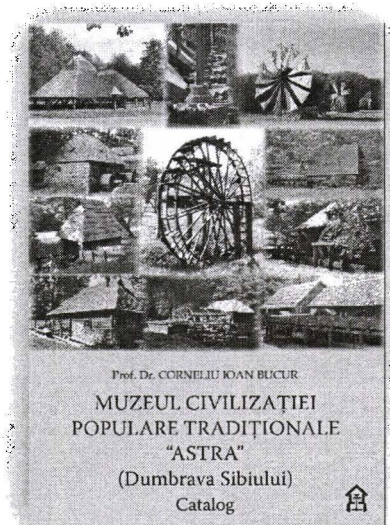
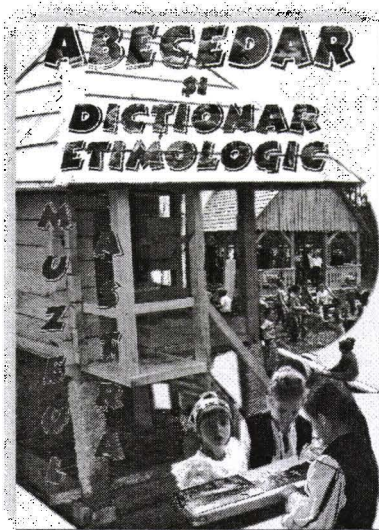
Without loosing its function as treasurer of our nation, the museum is above all the first school in which we are educated in the spirit of tradition, of our origins, and of those facts that shape the identity of our people.

Besides the professional training of curators and researchers, the graphic presentation and the content of ideas of the publications, -extremely useful working instruments- are facts that point out the standard, the scientific and educative efficiency of a museum. The high quality of a publication may be assured only by a specialized printing house and of course by the researchers in the profile.

At the end of 2008 the number of works issued by ASTRA MUSEUM Printing House were over 60 titles, the majority in different foreign languages. The editorial policy focused on safeguarding and promoting the tradition confers the museum the quality of the space where we can discover our identity, the place where we can find out the synthesis of the traditional civilization in which everyone can discover its own roots, origins. Only thus we can raise awareness of the young generations on the feeling of belonging to this space and be proud of who we are. Once we joined the European Union we must not forget that we have to be ourselves, and preserve our identity.

We have to underline an extremely important conclusion: the works printed by ASTRA MUSEUM Printing House have a decisive role in defining the place and the importance of the Sibiu Ethno-museum school, that plays a major role in individualizing the ethno-museum science into the national and international context.

BIBLIOTECA MUZEULUI „ASTRA”

Daniela MUNTEAN

Biblioteca de etnologie „Cornel Irimie” aparținând Complexului Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, înființată în același an cu Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie” (1991), unde își are sediul, face parte din categoria bibliotecilor de specialitate. Aceasta înseamnă că, prin apartenența sa la complexul muzeal, fondul de carte este alcătuit în conformitate cu specialitatea muzeelor care sunt cuprinse în cadrul acestuia, și anume: Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, Muzeul de Etnografie Săsească „Emil Sigerus” și, în proiect, Muzeul Culturii și Civilizației Romilor.

Pornind de la un nucleu de 1289 volume, provenite din colecția personală a etnografului Cornel Irimie (inițiatorul Muzeului Tehnicii Populare, care mai apoi sub conducerea directorului general Corneliu Ioan Bucur, va deveni, în anul 1990, Muzeul Civilizației Populare, iar mai târziu, în anul 2001, Complexul Național Muzeal „ASTRA”), biblioteca și-a urmat drumul ascendent, astfel ca în prezent să însumeze peste 14.000 volume, asigurând material documentar și informațional personalului muzeului (muzeografi, cercetători, restauratori, conservatori), precum și cadrelor didactice, studenților și altor categorii de utilizatori.

În ceea ce privește organizarea spațiilor destinate bibliotecii, publicațiile sunt împărțite în trei locații: *depozitul de carte*, în care se regăsește cea mai mare parte a publicațiilor, având sediul în Piața Mică nr.12, fondul de carte provenit de la Cornel Irimie, care se regăsește în *cabinetul memorial „Cornel Irimie”*, iar în anul 2002, o parte a fondului a fost transferată în *noua sală de lectură a bibliotecii* de la mansarda clădirii din Piața Mică nr.11.

Publicațiile bibliotecii fac parte preponderent din domeniul etnologiei, dar acestea sunt completate și de publicații din alte domenii cu care etnologia interferează, cum sunt: conservare și restaurare (muzeul deținând laboratoare de conservare-restaurare piele, textile, ceramică, metal, pictură), artă, geografie, sociologie, istorie. În afară de monografiile și publicațiile seriale pe care le deține, fiind o bibliotecă, se regăsesc aici, de asemenea, colecții de pliante și afișe ale expozițiilor vernisate de către muzeele incluse în acest complexul muzeal, dar și ale expozițiilor din țară și străinătate, acest material constituind o bogată sursă de informare pentru cercetători.

Din punctul de vedere al catalogării, biblioteca dispune de cataloagele: alfabetic pe autori și pe titluri, sistematic, geografic și tematic. Având în vedere faptul că societatea actuală necesită mai mult ca oricând instrumente de informare și documentare care să difuzeze cunoștințele cât mai rapid și accesibil, s-a impus implementarea calculatoarelor în bibliotecă, optându-se pentru un sistem informatic în Share Point, până în prezent introducându-se în baza de date a programului aproape jumătate din publicațiile bibliotecii.

Complexul Național Muzeal „ASTRA” dispune de o editură proprie, Editura „ASTRA MUSEUM”, astfel că biblioteca vine în întâmpinarea utilizatorilor săi precum și a instituțiilor interesate, cu publicații: monografii, periodice, ghiduri, broșuri, cataloage de expoziții, pliante, cărți poștale, CD-uri (toate putând fi regăsite pe site-ul Muzeului „ASTRA”, www.muzeulastra.ro, secțiunea Editurii „ASTRA MUSEUM”). Cu acestea,

precum și altele în curs de apariție, biblioteca este antrenată în schimbul de publicații cu muzee din țară și străinătate, furnizând, de asemenea material didactic pentru școli, licee și facultăți în programul de pedagogie muzeală.

Dintre atribuțiile specifice unui bibliotecar (prelucrarea fondului de carte al bibliotecii, relațiile cu publicul, conservarea fondului de carte, publicitatea bibliotecii folosind strategii de marketing) dezvoltarea colecțiilor bibliotecii pare a fi cea care aduce cele mai mari satisfacții, vizibile de la an la an. Astfel, se poate observa că prin metodele de completare a colecțiilor bibliotecii, care sunt: achiziția, donația și schimbul de publicații, numărul publicațiilor a crescut de la 1289 volume existente în anul 1991 (anul înființării bibliotecii), la circa 14.000 publicații câte există în prezent.

O însemnată parte din fondul de carte este provenită din donații făcute de instituții din țară și străinătate, asociații, edituri, persoane fizice, autori, colegi și cititori. Anii 2006-2008 au fost foarte prolifici în acest sens, întrucât în această perioadă biblioteca și-a mărit și și-a îmbogățit colecțiile cu un număr de 1522 publicații provenite din donații.

Dintre cele mai însemnate donații de carte, din punct de vedere cantitativ, dar și calitativ, amintim pe cea făcută de către IOV (International Organisation of Folk Art), prin secretarul general Alexander Veigl, constând în 570 volume, majoritatea de etnologie dar și din alte domenii, precum și donația făcută de muzeograf Carmina Maior, constând în 562 volume de etnologie, etnografie universală, istorie și artă.

Din partea asociațiilor și instituțiilor se pot enumera donațiile făcute de Asociațiile minorităților din România (albanezi, romi, evrei). S-a făcut schimb de publicații cu numeroase muzee din țară precum: Muzeul Județean Mureș, Muzeul Județean Satu Mare, Muzeul Unirii din Alba Iulia, Muzeul Brăilei, Muzeul Etnografic al Moldovei, Muzeul Etnografic din Brașov, Muzeul Satului Bănățean, Complexul Județean Bistrița Năsăud ș.a. și cu muzee din străinătate: Fränkisches Freilandmuseum din Bad Windsheim, Slovenské Národne Múzeum, Foundation „Stichting Ons Erdeel” din Belgia, Ethnographic Institute and Museum din Bulgaria, Néprajzi Múzeum din Budapesta ș.a.

De asemenea, dintre persoanele fizice care au făcut donații acestei biblioteci, putem enumera: autori de volume (Ion Ghinoiu, I. H. Ciubotaru, D. Găletan-Jileț, C. Istrătescu Târgoviște, Gabriela Barbu, Aurel Dragotă, Lucian Roșca, Gheorghe Haiduc, Dan Maniu Lungu), persoane care colaborează cu muzeul (Ilie Moise, Constantin Popa, Mircea Țața), directorul general al instituției prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, precum și personalul muzeului: muzeografi Carmina Maior, Mirela Crețu, Valeriu Deleanu ș.a.

Prin dinamica îmbogățirii continue a fondului de carte, a prelucrării informatizate a datelor, a strategiilor de marketing și oferirii unor game de servicii cât mai complete utilizatorilor săi, biblioteca Centrului de Informare și Documentare „Cornel Irimie” aparținând Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu își îndeplinește funcția sa culturală și socială, definindu-și un loc propriu și bine structurat în cadrul comunității în care își desfășoară activitatea, cât și în ansamblul cultural, educațional și informațional, la nivel național dar și internațional.

THE LIBRARY OF „ASTRA” MUSEUM

The paper is focused to present the most recently improvements realized by the library of „ASTRA” Museum. The author presents a short history of the library since its foundation in 1991. From the very beginning the library was included as component part of „Cornel Irimie” the Documentary and Information Center. At the beginning the library had 1,289 volumes and today it has 14, 000 volumes. The „ASTRA” Museum library is included in the category of libraries with scientific profile, most of the books are belonging to Ethnography, Ethnology, Conservation, Restoration and other domains closely connected to the above mentioned fields such as: History, Geography, Sociology, Anthropology and many reference materials dictionaries, encyclopedias, bibliographies, etc.

The nowadays information is more and more rapid so the library was implemented into the computerized system. The information is much more accessible and the users needs are satisfied on the spot.

„ASTRA” Museum library has chosen the Share Point informational system and also it has its own Publishing House EDITURA ASTRA MUSEUM. Information can be accessed from the link EDITURA „ASTRA MUSEUM” of the museum's site www.muzeulastra.ro

The users are offered the most diverse and complete services.

*Complexul Național Muzeal „ASTRA” din Piața Mică nr. 11-12.
Sediile bibliotecii Muzeului „ASTRA”*

SUPRAFEȚE CERAMICE ȘI DESIGN - UN VOLUM DE EXCEPȚIE ÎN ANUL CAPITALEI CULTURALE EUROPENE – 2007

Karla ROȘCA

Începând din anul 1968, un grup de oameni interesați de ceramică, fie prin munca profesională pe care o desfășoară, fie din pasiune pentru acest domeniu, se întâlnesc anual într-una din țările europene.

Dacă în anul 1980 la Sibiu, în stațiunea Păltiniș a avut loc cel *de-al XIII-lea Simpozion Internațional de Ceramică*, după 26 de ani, Sibiul a găzduit, din nou, în cetatea transilvăneană (grație aceluiași animator cultural neobosit, devenit, el însuși, prin pasiune și aplecare tenace, timp de zeci de ani, asupra ceramicii populare din Transilvania, un mare expert al domeniului, Horst Klusch) cel *de-al 39-lea Simpozion Internațional de Ceramică*, în perioada 18-25 septembrie 2006.

Numărul participanților la aceste Simpozioane a crescut considerabil de la an la an; dacă la început aceștia au fost doar 30, acum numărul pasionaților de ceramică depășește 100. Alături de arheologi, istorici de artă, etnografi, muzeografi, lucrează în acest vast domeniu interdisciplinar și tehnicieni și colecționari din întreaga Europă.

În 2006, Simpozionul a fost organizat de Complexul Național Muzeal „ASTRA”, în colaborare cu Cercul de Cercetare Tematică a Ceramicii din centrul Europei, sub patronajul Consiliului Județean Sibiu, participând 35 de specialiști din străinătate (Germania, Belgia, Austria, Elveția) și din țară (Sibiu, Brașov și București).

Derulate pe parcursul a trei zile, cele 24 de referate de specialitate susținute în Sala de lectură a Bibliotecii Județene „ASTRA”, au abordat diferite teme, precum și diversele rezultate obținute în urma cercetărilor din ultimii ani cu privire la producția de ceramică tradițională din centrul și nordul României. Invitații străini au afirmat că lucrările prezentate de către colegii lor români au evidențiat cât de variată și viabilă este încă ceramica tradițională în România.

Cele două excursii organizate în centrele de ceramică de la Horezu și Vlădești, județul Vâlcea, și de la în Corund, județul Harghita au fost pentru toți participanții străini o revelație datorită tehnicilor de lucru tradiționale, încă vii aici, cu toate etapele specifice acestui meșteșug, de la prelucrarea lutului, până la arderea acestuia.

Dacă ne gândim că aceasta este una dintre puținele regiuni ale Europei în care se mai lucrează conform tradiției seculare, cu smalt de cositor, vizita s-a dovedit a fi deosebit de importantă pentru toți participanții, oferind una dintre ultimele ocazii de documentare cu privire la această tradiție în România. Se adaugă înalta calitate artistică a olarilor din Horezu, care au impresionat în mod deosebit. Excursia la Corund a prilejuit vizualizarea trudei și idealismului necesar salvării acestor tradiții, dar și a păstrării lor.

Desigur că pe lângă studierea centrelor de olari în care se lucrează ceramică tradițională, participanții au avut ocazia să viziteze Mănăstirea Cozia, minunatul centru istoric al Sighișoarei, impresionantele biserici-cetate din Biertan, și Csnădioara, Muzeul Național Brukenthal, expoziția permanentă „*Cahle transilvănene. Secolele XV-XIX*” a Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”, Muzeul de Icoane din Sibiul, dar în special Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului.

În anul 2007, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Sibiu, al Asociației „Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007” și al sponsorului oficial Fundația Sașilor Transilvăneni din München s-a editat volumul dedicat Simpozionului Internațional de Ceramică „*Suprafețe ceramice și design*”, în limbile română și germană, care cuprinde în cele 183 de pagini, 24 de referate de specialitate și 24 de planșe color de o calitate excepțională.

Fiecare contribuție este publicată în limba în care s-a susținut prezentarea și este completată cu câte un rezumat realizat în cealaltă limbă. Publicația ilustrează teme cu referire la faianțe marmorate și chinezării pe albastru descoperite în Austria, prezentarea unor aspecte actuale, privind identitatea producției de ceramică din Corund, elemente de analiză ornamentală de pe ceramica de Horezu, ceramica medievală descoperită arheologic în zonele învecinate din Sibiu, motive și simboluri întâlnite în ceramica tradițională, majolica iberiană și italiană, ceramica habană și posthabană din colecția Muzeului „ASTRA”, cahle cu funcție apotropaică și sobe de cahle din Budapesta, ceramica sticloasă „Steinzeug” de pe Rin, „Dumitru Russu”- un olar de lux descoperit la Săliște etc.

Lucrarea își propune să aducă argumente și să ofere soluții eficiente pentru o adaptare, în cel mai scurt timp, a suprafeței producției ceramice prin înlocuirea smalturilor toxice cu smalturi ecologice, în conformitate cu normele europene în vigoare, păstrând întreg repertoriul tipologic, morfologic și stilistic tradițional, specific fiecărui centru de olărit tradițional.

Volumul este dedicat prof dr. Ingolf Bauer, fost director al Muzeului Bavarez din München, cel care a preluat ștafeta de la prof. Paul Stieber, la fel de entuziast și competent, din păcate plecat prematur dintre noi, în anul 2006, cu câteva săptămâni înainte de derularea Simpozionului.

Prin publicarea lucrărilor prezentate la sesiunea științifică, și apoi, prin punerea volumului în circulație științifică europeană, s-a mai făcut un pas important în cunoașterea deplină a unui domeniu important al istoriei și civilizației europene. La finalul Simpozionului, după o săptămână în care participanții au văzut peisaje superbe, au cunoscut meșteșugul olăriei tradiționale, dar și obiceiurile și tradițiile acestor zone, au putut spune doar atât: „*Transilvania merită să fie văzută!*”.

ONE EXCEPTIONAL VOLUME EDITED IN THE EUROPEAN CULTURAL CAPITAL YEAR - 2007 „CERAMIC SURFACES AND DESIGN”

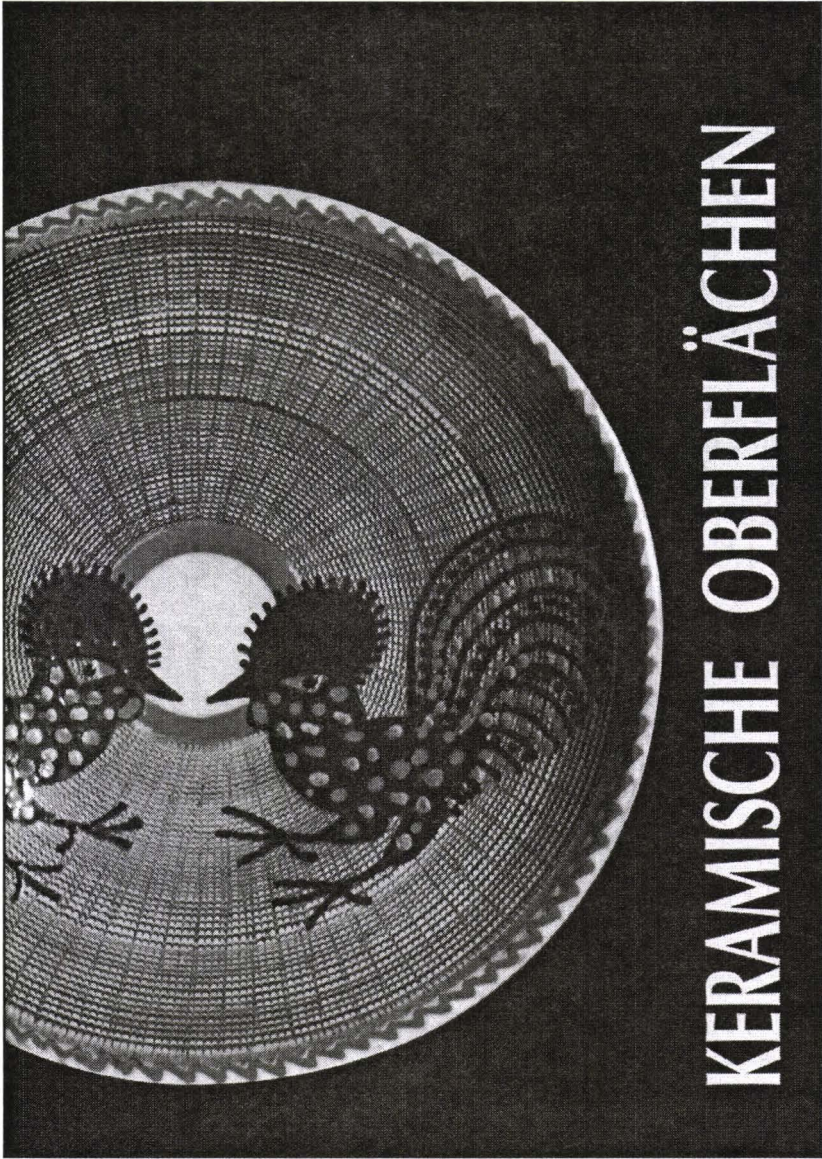
This year, with the financial support of the Regional Council of Sibiu, of the Association „Sibiu – European Cultural Capital 2007” and of the official sponsor The Fundation of Transylvanian Saxons from München, it was edited the volume dedicated to the International Symposium of Ceramic „*Ceramic surfaces and design*”, which comprises in 183 pages, Romanian and German Languages, 24 essays of specialty and 24 drawing boards of an exceptional quality.

Each contribution is published in the language it was presented and completed with one summary in the other language – Romanian/German and viceversa. The publication aproached different themes, as well as the different results obtained following the researches in the last years regarding the traditional production of

ceramics from Central and Northern Romania, marbled pottery and blue China pottery discovered in Austria, the presentation of some actual aspects regarding the identity of the ceramic production from Corund, ornamental analysis elements of the ceramics from Horezu, the medieval ceramics archeologically discovered in the regions around Sibiu, motives and symbols used in the traditional ceramics, Iberian and Italian „majolica”, Haban and Posthaban ceramics from the „ASTRA” Museum collection, tiles with apotropeic function and tile stoves from Budapest, „Steinzeug” ceramics from Rin, „Dumitru Russu”- a potter of luxury discovered to Săliște etc.

By publishing the papers presented to the scientific session in 2006, and further on, by putting it in scientific circulation, there has been made an important step in the fully knowledge of an important field of European history and civilisation.

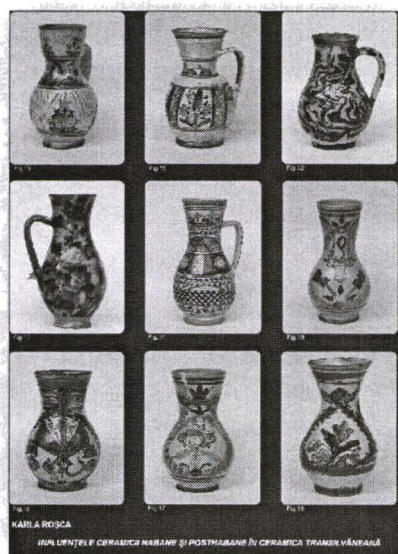
*Prezentarea referatelor,
Sala de lectură a
Bibliotecii Județene „ASTRA”*

*Vizita documentară în atelierul olarului
Dumitru Șchiopu, Vlădești, județul Vâlcea*

*Vizita documentară în atelierul olarului
Pall Agoston, Corund, județul Harghita*

*Ceramică habană și posthabană,
Colecția Muzeului „ASTRA”*

*Ceramică și faianță albastră din
Mannersdorf, Austria Inferioară*

PUBLICAȚIILE MUZEULUI „ASTRA” (2006-2008)

Delia VOINA
Mihaela VASILIEF

Editura „ASTRA MUSEUM” a continuat, și în perioada 2006-2008, activitatea de publicare a unor monografii și periodice, începută în anul 1966, din inițiativa lui Cornel Irimie. Departament distinct al *Centrului de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”*, editura s-a concentrat pe popularizarea lucrărilor care valorifică cercetările științifice ale specialiștilor din cadrul Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu.

S-a avut în vedere, în primul rând, o mai eficientă promovare a integrării culturii și civilizației populare tradiționale românești, expresie fundamentală a identității noastre etnoculturale dar, totodată, și integrarea noastră în plan etnocultural, în cultura europeană, prin monografii, comunicări științifice, cataloage, ghiduri, broșuri, pliante, lucrări de referință în domeniile etnografiei, antropologiei, etnomuzeologiei și conservării-restaurării patrimoniului muzeal, abordând problematica esențială cu care se confruntă muzeele etnografice din România, deopotrivă cele pavilionare cât și muzeele în aer liber.

Sub coordonarea științifică a prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, în acești ani s-au pregătit editorial și s-au tipărit un număr însemnat de publicații menite să contribuie la valorificarea și popularizarea rezultatelor obținute de colectivul de specialitate al muzeului sibian.

Pentru început a fost pregătită o monografie de mare interes pentru etnologi: **Tezaure Umane Vii**, cunoscută sintagmă a UNESCO, adoptată de Complexul Național Muzeal „ASTRA” pentru a-și defini *Programul de Protecție a Patrimoniului Cultural Imaterial* (lucrare tipărită și în limbile engleză, franceză, spaniolă, iar din anul 2007 și în limba germană¹). A urmat **Portul popular, marcă a identității etnoculturale**, tom ce reunește comunicările științifice susținute în cadrul celei de a IV-a Reuniuni a Muzeelor de Etnografie din Centrul și Sud-estul Europei, organizată la Sibiu, în perioada 15–17 octombrie 2004, având ca teme reprezentarea portului popular și rolul pe care muzeele și-l asumă pentru valorificarea colecțiilor gestionate, prin punerea în circuit național și internațional a pieselor specifice costumului tradițional.

Continuând seria lucrărilor monografice de mare anvergură, începută în anul 2004, prof. dr. Corneliu Bucur semnează **Identitate etnoculturală. Conștiință națională și afirmare universală**. Structurat pe șase capitole (I. *Știința: Civilizația populară – chintesență a identității etnoculturale, Patrimoniul cultural, Muzeul „ASTRA”, Articole privind sistemul ocupațional*, II. *Interviuri*, III. *Proiecte și memorii*, IV. *Educație și turism*, V. *Articole pentru Jurnalul Virtual*, VI. *Articole de presă*), volumul captivează, în cele 367 de pagini, prin multitudinea aspectelor surprinse, de la problemele științifice, la cele memorialistice, jurnalistice și cele privind proiectele de viitor.

¹ ***, *Human Living Treasures*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, 30 p.; ***, *Tesoros Humanos Vivos*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, 30 p.; ***, *Tresors Humains Vivants*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2006, 30 p.; ***, *Lebendiges Kulturerbe*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 30 p.

Ghidul **Muzeul ASTRA. 100 de ani de etnomuzeologie românească la Sibiu. De la Muzeul „Asociațiunii” la Complexul Național Muzeal „ASTRA” (1905-2005)** prezintă proiectele și programele care au stat la baza fondării și dezvoltării muzeului sibian, precum și departamentele muzeale și paramuzeale care constituie acest complex: Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, Muzeul Civilizației Transilvane „ASTRA”, Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”, Laboratorul de Conservare-Restaurare, Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie” și Studioul „ASTRA Film”.

Anul 2006 a însemnat o premieră în activitatea editorială a Muzeului „ASTRA”, prin tipărirea primului catalog tematic al unei colecții remarcabile, care valorifică întreaga colecție de cahle a muzeului sibian, **Mărturii ale civilizației transilvănene. Colecția de cahle a Muzeului ASTRA**, autori Szöcs Fülöp Károly și Karla Roșca. Prin cele cinci capitole principale (*Argument, Considerații istorice, Materia primă: tehnologia confecționării și decorării cahlelor, Ornamentica, Catalog*) publicația oferă oportunitatea lansării în circuitul public și de specialitate a unei colecții de o incontestabilă valoare aparținând patrimoniului cultural național.

A doua premieră pentru Editura „ASTRA MUSEUM” a fost publicarea, pe suport electronic (CD-ROM), a **Jurnalului virtual al Complexului Național Muzeal „ASTRA”** (numerele 1-12, din anul 2005), o colecție de articole despre muzeu însoțite de numeroase imagini animate și înregistrări video.

Publicația **25 proiecte. Capitală Culturală Europeană Sibiu 2007** a avut ca principal obiectiv prezentarea proiectelor concepute și propuse de Muzeul „ASTRA” pentru programul „Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007”.

Rezultat al activității colectivului muzeului, dar și al unor colaboratori din alte muzee etnografice, **Cibinium 2001-2005. Identitate și globalizare în secolul XX. Cercetare și reprezentare muzeală** prezintă principiile științifice și metodologia cercetării și proiectării muzeului etnologic modern, conceput ca un muzeu al civilizației populare tradiționale din România. Volumul VII al publicației *Cibinium* înfățișează, în cele 470 pagini ale sale, lucrările susținute în luna decembrie a anului 2005, cu prilejul sesiunii științifice dedicate aniversării *Centenarului Muzeului „ASTRA”*. Păstrând tipicul volumelor anterioare și în acest număr se evidențiază experiența colectivului de cercetători și muzeografi sibieni, dar și a colaboratorilor Complexului Național Muzeal „ASTRA”, pe toate planurile activităților cu specific muzeal: concepția tematică, metodologia și tehnica organizării muzeelor în aer liber, evidența, depozitarea, conservarea și restaurarea patrimoniului cultural, relația muzeu - public vizitator.

Publicația debutează cu salutarile rostite în deschiderea manifestărilor dedicate aniversării muzeului de prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, dr. Virgil Nițulescu, prof. univ. dr. Ilie Moise (care au elogiat rolul pe care Muzeul „ASTRA” l-a avut în cei 100 de ani de existență pentru etnomuzeologia națională, cu referire la programul „Tezaure umane vii” și la publicațiile editate de muzeu) și de dr. Valer Pop (care a transmis un salut din partea colegilor de la Muzeul Județean Mureș).

Lucrările prezentate în cadrul sesiunii au fost structurate, în volum, pe următoarele secțiuni:

1. *Rolul patrimoniului cultural național în definirea identității etno-culturale, în context european și universal*, cu referire la următoarele teme: problema fundamentală a științei și etnomuzeologiei românești, prezervarea patrimoniului etnografic, patrimoniu digital, amenajarea adăposturilor pastorale țărănești, cercetări în satele depopulate din sud-estul Transilvaniei, organizarea interiorului tradițional, cămașa femeiască în colecția Muzeului „ASTRA”, ceramica de Horezu, programul „Tezaure umane vii” și Muzeul „ASTRA”. Amintim între semnatarii articolelor pe: Corneliu Bucur, Steluța Pârâu, Irina

Oberlander-Târnoveanu, Corina Mihăescu, Augustin Goia, Ligia Fulga, Valer Pop, Aurelia Diaconescu, Aurelia Cosma, Mirela Lebu, Elena Găvan, Ada Maria Popa, Maria Bozan, Mirela Crețu, Adina Vărgatu, Raluca Andrei.

II. *Multiculturalitate – coordonată esențială a culturii și civilizației europene*, cu referire la: românii din sudul Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (Ana Grama), implicarea instituțiilor muzeistice în cercetarea problematicei multiculturalității (Daniela Bălu, Viorel Ciubotă), târguri anuale în Sibiu (Claudia Urduzia), colecția de cahle a Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” (Karla Roșca, Károly Szöks Fülöp), icoana pe sticlă, oglindă a multiculturalității transilvane (Aurel Dagne), mănăstiri franciscane din județul Hunedoara (Cristina Ploscă), altarele poliptice din bisericile evanghelice transilvănene, secolele XV-XVI (Simona Malearov).

III. *Patrimoniul Tehnic – indice și martor esențial al progresului cultural-istoric*, reunește articole ce au în prim-plan rezultatele cercetărilor întreprinse în perioada 2001-2005 de muzeografi și cercetători din muzeele în aer liber, astfel: *Reprezentarea «Complexelor de industrii populare» în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale ASTRA* (prof. dr. Corneliu Bucur), *„Patrimoniul tehnic al Muzeului Național al Agriculturii (Răzvan Ciucă, Aurel Strâmbeanu), Colecția de mijloace de transport și reprezentarea acesteia într-un pavilion specializat din Muzeul în aer liber ASTRA* (Valer Deleanu), *Inventică și creativitate tehnologică în practicarea industriilor populare, județul Caraș Severin* (dr. Mircea Tăban), *Construcții pastorale din piatră din zona alpină – Vârciorova* (Marius Gherghel), *Studiul complexelor de instalații hidraulice din localitatea Rebrîșoara, județul Bistrița-Năsăud* (Remus Iancu), *Piuăritul în Mărginimea Sibiului. Perspectivă evolutiv-tipologică. Reprezentare muzeală* (Marius Streza), *Instalațiile hidraulice ale Rășinarilor* (Mihaela Văcar).

IV. *Conservarea și restaurarea patrimoniului cultural*, cu referire la activitatea de conservare-restaurare a patrimoniului muzeal, metode și produse noi utilizate în acest domeniu, colaborarea muzeu - universitate (secția de conservare-restaurare). Au susținut în cadrul acestei secțiuni intervenții: Maria Cristina Timar (despre restaurarea mobilei la Universitatea „Transilvania” din Brașov), Mariana Prună, Octavia Zeleniuc, Livia Bucșa, Ileana Chirtea, Valeriu Olaru (despre activitatea Laboratorului de restaurare-conservare a Muzeului „ASTRA” în perioada 1905-2005), Octavian Ciocșan, Florin Rogneanu, Doina Bogdea, Valentina Iasinschi, Silviu Ciocșan (despre lucrările de conservare-restaurare necesare pentru strămutarea bisericii din Dretea, județul Cluj), Marta Guttmann (despre Centrul de pregătire al conservatorilor și restauratorilor), Rodica Dinulescu și Iulia Teodorescu (despre conservarea obiectelor textile cu valoare de patrimoniu expuse în locații neconvenționale), Iov Tolomei (despre conservarea și expunerea monoxilei de pe râul Siret).

Volumul se încheie cu o *bibliografie* selectivă de specialitate.

Anul 2007 a debutat cu lansarea CD-ROM-ului ***Patrimoniul tehnic preindustrial național, România***, autor prof. dr. Corneliu Bucur. Lucrarea reprezintă o încununare a împlinirilor dobândite de Muzeul „ASTRA” în materie de tradiții ale tehnicii populare românești, prin aprobarea instituirii *Premiului național UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial „Dumbrava Sibiului”*, iar din anul 2008, a *Premiului UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial*. Acestea vin să răsplătească eforturilor făcute de Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” pentru salvarea, conservarea, studierea, valorificarea științifică și punerea în valoare cultural-turistică a unui patrimoniu monumental, instrumental și obiectual care a supraviețuit șocului civilizației tehnologice moderne în România.

CD-ROM-ul prezintă, într-o sinteză accesibilă deopotrivă specialiștilor, cât și tuturor celor interesați de acest domeniu, aportul spațiului românesc la formarea și

progresul civilizației tehnice preindustriale, accentul fiind pus pe taxonomia, topologia și terminologia patrimoniului cultural național în context antropologic, social și cultural. Prin conținutul său extrem de bogat (imagini și texte explicative însoțite de un frumos fundal muzical) descoperim valorile fundamentale ale civilizației de tip tradițional (pre-industrial) și pe cele ale culturii populare materiale cu origini străvechi, din preistorie și perioada medievală, până în epoca modernă a României. Lucrarea este structurată pe nouă capitole prezentând, cronologic, civilizațiile neolitică, daco-romană și medievală, continuând apoi cu civilizația populară românească, sătească și urbană, cu patrimoniul tehnic tradițional, cu evoluția și tipologia instalațiilor tradiționale din România. Un loc aparte este destinat prezentării patrimoniului tehnic preindustrial găzduit în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, cel mai reprezentativ muzeu de acest gen din țară.

Cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Sibiu, al Asociației „Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007” și al sponsorului oficial, Fundația Sașilor Transilvăneni din München, s-a editat volumul dedicat Simpozionului Internațional de Ceramică ***Suprafețe ceramice și design/Keramische Oberflächen und ihre Gestaltung***. Publicația abordează diferite probleme și evidențiază rezultatele obținute în urma cercetărilor din ultimii ani cu privire la producția de ceramică tradițională din centrul și nordul României, faianțe marmorate și chinezării pe albastru descoperite în Austria, prezentarea unor aspecte actuale, privind identitatea producției de ceramică din Corund, elemente de analiză ornamentală de pe ceramica de Horez, ceramica medievală descoperită în zonele învecinate Sibiului, motive și simboluri întâlnite în ceramica tradițională, ceramica habană și posthabană din colecția Muzeului „ASTRA”, cahle cu funcție apotropaică și sobe de cahle din Budapesta, ceramica sticloasă „Steinzeug” de pe Rin etc.

Tot în primele luni ale anului 2007 a fost lansat ***Catalogul expoziției „Tezaure Umane VII”***. Expoziția a depășit limitele „muzeului conservă” ilustrând creații contemporane de artă populară, reconstituiri ale unor interioare de locuințe din Transilvania, aspecte din târgurile tradiționale și din așezările de odinioară.

Volumul ***Academia Artelor Tradiționale din România*** a fost lansat cu ocazia reuniunii celor două academii, Academia Română și Academia Artelor Tradiționale, în cadrul „Zilelor Academiei Artelor Tradiționale”, desfășurate în Dumbrava Sibiului, între 11-12 august 2007, în prezența președintelui, acad. Ionel Haiduc și a vicepreședintelui Academiei Române, acad. Florin Gheorghe Filip. Publicația² face parte din seria „Tezaure umane vii” apărută începând din anul 2006. Pe paginile argintii ale volumului sunt însemnate: *Argumente pentru o academie a satului românesc* (semnat de prof. dr. Corneliu Bucur), *Academia Artelor Tradiționale din Romania – cheia de boltă a edificiului „Tezaure umane vii”* și *Statutul Academiei*.

Împlinind textul semnat de prof. dr. Corneliu Bucur și fotografiile realizate de dr. Dumitru Budrala, tipărit în limbile română și engleză, albumul ***Muzeul ASTRA*** reconstituie în paginile sale un univers miraculos al unei civilizații a habitatului tradițional, al civilizației tehnice populare, al culturii artistice tradiționale și al spiritualității. Volumul poate fi considerat un tratat de antropologie vizuală asupra evoluției culturii tradiționale a poporului român.

În luna mai a anului 2007, Muzeul „ASTRA” a găzduit, în Casa Artelor, noul sediu al Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”, expoziția ***15+10+2. Identități europene. 12 pachete din Europa***. Catalogul tipărit cu această ocazie ne oferă o incursiune originală, prin universul artefactelor etno-identitare ale

² În anul 2007 a apărut și versiunea în limba franceză ***, *L'Academie des Arts Traditionnels de Roumanie*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 52 p.

ultimelor 12 țări integrate, în anul 2004, în Uniunea Europeană: Ungaria, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Polonia, Estonia, Letonia, Lituania, Malta și Cipru, iar de la 1 ianuarie 2007, România și Bulgaria.

Seria cataloagelor, realizate într-o manieră științifică, a continuat cu cel al expoziției **Evantaie de ieri și de azi**. Publicația înfățișează o colecție de evantaie unică în țară, având peste 200 de piese achiziționate de către Aurelia Veronica Filimon, fiica renumitului folclorist Aurel Filimon. Expoziția s-a înscris într-una din direcțiile dezvoltate de Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder”, în cadrul secțiunii de expunere temporară a patrimoniului cultural: colaborarea cu colecționarii particulari.

În luna august, în cadrul programului „Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007”, Muzeul de Etnografie Săsească „Emil Sigerus” a vernisat expoziția **Mobilier pictat transilvănean**, realizată în colaborare cu Muzeul Orășenesc din Kornwestheim și Muzeul Transilvănean din Gundelsheim, Germania. Tipărit în condiții grafice excelente, catalogul³ prezintă colecția de mobilier pictat săsesc a Muzeului „ASTRA”: mese, paturi, lavițe, scaune, blidare, colțare, armăroaie, plafoniere, lăzi de zestre.

Tot în cadrul programului „Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007”, prin Laboratorul de Conservare-Restaurare „ASTRA” s-a desfășurat, în perioada 3-23 septembrie, **Tabăra europeană de sculptură monumentală în lemn „Euro-Sculpt 2007”**. Broșura bilingvă, română-engleză, cuprinde imaginile celor 10 proiecte de sculptură câștigătoare, aparținând unor sculptori-artiști din România, Germania, Olanda și Turcia, realizate și amplasate în muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului.

Prin expoziția **Elemente de ecumenism în satul românesc**, organizată de Complexul Național Muzeal „ASTRA”, inspirată de desfășurarea celei de a treia Adunări Generale Europene Ecumenice în orașul Sibiu și prin catalogul tipărit cu această ocazie, s-a încercat educarea tinerei generații în spiritul ecumenismului, al ideii de comunicare religioasă, europeană și universală.

Tot în anul 2007, Muzeul „ASTRA” a realizat un amplu program intitulat „**Etno-Tehno-Parc. Muzeul copiilor**”, destinat atragerii copiilor spre muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, având ca obiective inițierea și deprinderea celor mici cu tehnicile tradiționale. În cadrul acestui program s-au tipărit două publicații: o **Carte de colorat**, care cuprinde 12 planșe colorate și 12 pentru colorat cu imagini din Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului și un **Abecedar și dicționar etimologic**, publicație destinată copiilor cu vârsta cuprinsă între 6 și 12 ani, cadrelor didactice și părinților, care doresc să-i sprijine pe cei mici în dezvoltarea interesului pentru cunoașterea patrimoniului tehnic tradițional, îmbogățindu-le experiența și cunoștințele culturale. Prin intermediul acestor publicații se descoperă plăcerea de a desena și surpriza de a recunoaște monumentele patrimoniului tehnic din Muzeul în aer liber, originea cuvintelor limbii române, cuvinte care reflectă aspecte din mediul natural, din viața socială și lucrativă a poporului nostru.

Broșura bilingvă, româno-engleză, **Patrimoniul tehnic tradițional (preindustrial) din România**, autor prof. dr. Corneliu Bucur, poate fi considerată un compendium de civilizație tehnică populară care se adresează atât specialiștilor cât și publicului larg. Publicația prezintă evoluția istorică a instalațiilor tradiționale, din neolitic și până în zilele noastre, pe epoci istorice și arii geografice bine delimitate. Ansamblul patrimoniului tehnic prezentat în lucrare evidențiază, prin excelență, contribuția unei zone continentale (sud-estul Europei), pe plan istoric și cultural, la formarea matricei generatoare de civilizație a Europei – progresul tehnic fiind una dintre determinările dinamice ale personalității culturale a tuturor popoarelor europene. În egală măsură,

³ Catalogul a fost tipărit și în limbile germană și engleză: Malearov, Simona; Ștefan, Camelia, *Bemalte möbel aus Siebenbürgen*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 68 p.; Malearov, Simona; Ștefan, Camelia, *Transylvanian painted furniture*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, 2007, 68 p.

este revelată sinteza contribuției tuturor popoarelor și regiunilor europene în amplificarea și sintetizarea influențelor multiple etno-culturale, în catalizarea, timp de peste două milenii, a proceselor de aculturație și sincretism cultural, care au îmbogățit permanent civilizația populară preindustrială, de extensiune universală, după secolele XV-XVI.

Volumul **Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dumbrava Sibiului)**. **Catalog**, semnat de prof. dr. Corneliu Bucur, director general al Muzeului „ASTRA”, își propune să răspundă la câteva întrebări esențiale, și anume: pentru ce și cum s-a născut Muzeul Tehnicii Populare, care este concepția științifică, principiile și regulile de bază ale organizării și funcționării acestui muzeu: conținutul, structura tematică și circuitul de vizitare în muzeu.

Cele 448 pagini ale catalogului sunt structurate de autor în cinci capitole, astfel:

I. *Muzeul „ASTRA”. Muzeul Civilizației Populare Tradiționale din România;*

II. *Patrimoniul Cultural Material* - cu următoarele subcapitole: *Procese și procedee pentru obținerea și prelucrarea produselor animale și vegetale, în scop alimentar*, cu subgrupele: vânătoare, pescuit, albinărit, boștinărit, lumânărit, păstorit, viticultură, prelucrarea semințelor oleaginoase, agricultură, cămări, pătule, crame și morărit; *Tehnici și mijloace de transport și comunicații* - un loc important având ilustrarea noului Pavilion de prezentare a mijloacelor de transport; *Monumente de utilitate publică* - cu descrierea hanurilor, a pavilioanelor de joc, a scrânciobului; *Prelucrarea lemnului, pietrei, metalelor, argilei, chihlimbarului și minereurilor*, cuprinzând grupele: prelucrarea lemnului, prelucrarea metalelor, prelucrarea argilei, prelucrarea minereurilor și a pietrei; *Procese și procedee pentru prelucrare a pieilor și fibrelor animale și vegetale pentru îmbrăcăminte și obiecte de uz utilitar-gospodăresc*, având grupele: industria casnică, industrii textile hidraulice, complexe de industrii hidraulice;

III. *Etno Tehno Parc* cuprinde prezentarea programului destinat atragerii copiilor spre Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, având ca obiective inițierea și deprinderea celor mici cu tehnicile tradiționale și un glosar de termeni speciali în legătură cu tehnica populară;

IV. *Patrimoniul cultural imaterial* - capitol destinat prezentării programelor inițiate și organizate de Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului pentru păstrarea patrimoniului imaterial: „Tezaure umane vii”, *Asociația Creatorilor Populari din România*, *Galeriile de Artă Populară*, *Târgul Creatorilor Populari din România*, *Olimpiada Națională „Meșteșuguri Artistice Tradiționale”*, *Festivalul Național al Tradițiilor Populare*, *Academia Artelor Tradiționale din România*, *Festivalul Național al Datinilor și Obiceiurilor*, *Expoziția „Tezaure umane vii”*;

V. *Patrimoniul cultural artistic* ilustrează galeria modernă de sculpturi monumentale expuse în cadrul muzeului în aer liber precum și o impresionantă bibliografie cuprinzând lucrările semnate de autorul catalogului.

Textele științifice redactate pentru toate monumentele aduse și reconstituite în Muzeul în aer liber sunt însoțite de un bogat material ilustrativ: 490 fotografii color, 13 fotografii alb-negru (de diferite dimensiuni), 29 fotografii opere de artă, 81 fotografii color înfățișând programul „Tezaure umane vii”, 7 hărți, 89 schițe grafice (cuprinzând secțiuni longitudinale, transversale, laterale, fațade, sisteme de funcționare), 31 planuri mari și mici, 4 relevee, 194 vigniete și 8 fotografii cu detalii reprezentative pentru fiecare monument.

La sfârșitul anului 2008, cu sprijinul financiar al Administrației Fondului Cultural Național a fost tipărită și versiunea în limba engleză.

A patra ediție a cursului „*Preventive conservation: Reducing risks to collections / Conservare preventivă: Reducerea riscurilor în colecții*” s-a desfășurat la Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu, prin Centrul de Pregătire a Conservatorilor și

Restauratorilor. Cursul internațional a fost organizat de ICCROM în parteneriat cu Ministerul Culturii și Cultelor din România, în colaborare cu Institutul Canadian de Conservare și Institutul Colecțiilor din Olanda. Au participat 106 cursanți din toate regiunile lumii. Cursul s-a adresat în egală măsură specialiștilor preocupați de colecțiile de patrimoniu (conservatori de colecții, restauratori, specialiști în conservare preventivă, muzeografi) cât și persoanelor cu putere de decizie în gestionarea acestora (șefi ai departamentelor de conservare-restaurare, directori de muzee, galerii și arhive), dar și celor angrenați în activitatea de formare a specialiștilor în managementul colecțiilor și conservării preventive. CD-ROM-ul editat ulterior conține lucrările, prezentările susținute, rezumatele și materialele adiționale privind Conferința internațională ***Tendințe în conservarea preventivă*** și Sesiunea Națională de Conservare și Restaurare.

În întâmpinarea anului 2008, Muzeul „ASTRA” a tipărit două calendare de excepție, unul dedicat patrimoniului material și imaterial al muzeului, conținând imagini ale valorilor din colecțiile proprii (icoane, monumente de arhitectură și tehnică populară), iar cel de al doilea reprezentând cele mai valoroase piese de mobilier pictat transilvănean din colecția Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”.

Broșura ***Sadu, grădină mândră/Discover Sadu, a Genuine Transylvanian Village***, tipărită la începutul anului 2008, are ca principal obiectiv prezentarea și promovarea meșteșugurilor artistice tradiționale din localitatea Sadu, județul Sibiu. Publicația este structurată pe patru secțiuni: *Meșteșuguri artistice tradiționale, Mâncăruri tradiționale, Calendar al datinilor și obiceiurilor, Manifestări culturale și Alte atracții turistice*, oferind o imagine veridică a satului tradițional românesc din Mărginimea Sibiului.

Broșura ***Servicii cultural-turistice 2008***, coordonator prof. dr. Corneliu Bucur, prezintă serviciile pe care Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu le oferă vizitatorilor: ghidaj „pe pilot automat” oferit de Audio-Ghiduri (în limba română și în alte 3 limbi de circulație internațională: franceză, germană și engleză), plimbări cu trăsura, sania trasă de cai sau, spectacole pe scena de pe lac, oficierea cununiilor religioase la Bisericile din Bezded și Dretea, spații de cazare în cele două cabane „Diana” și „Ceres”, o bucătărie „ca la mama acasă”, într-o ambianță rustică, la Cârciușma din Bătrâni sau Hanurile din Tulgheș și Veștem, precum și achiziționarea unui suvenir din cele mai valoroase produse ale creației populare, în cele două spații care găzduiesc Galerile de Artă Populară, din Piața Mică nr. 21 și Muzeul în aer liber.

CD-ROM-ul ***Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”. Catalog***, autor prof. dr. Corneliu Ioan Bucur, reconstituie în cadrul celor cinci secțiuni (istoricul muzeului, impresii despre muzeu, meniu, vizită virtuală, autori) un univers miraculos al civilizației tehnice populare. Capitolul intitulat *meniu* oferă informații despre: *Patrimoniul Cultural Material, Procese și procedee pentru obținerea și prelucrarea produselor animale și vegetale, în scop alimentar, Procese și procedee pentru prelucrare a pieilor și fibrelor animale și vegetale pentru îmbrăcăminte și obiecte de uz utilitar-gospodăresc, Tehnici și mijloace de transport și comunicații, Monumente de utilitate publică, Prelucrarea lemnului, pietrei, metalelor, argilei, chihlimbarului și minereurilor, Etno Tehno Parc, Patrimoniul cultural imaterial, Patrimoniul cultural artistic*.

În luna septembrie a anului 2008 au apărut volumul și CD-ROM-ul, în limba franceză, ***Muzeul ASTRA***, autori prof. dr. Corneliu Bucur și dr. Dumitru Budrala, realizate cu sprijinul financiar al Băncii Române de Dezvoltare. CD-ROM-ul este structurat pe trei secțiuni: *meniu* (având la rândul său trei subdiviziuni: *Civilizația Tradițională, Iarna în muzeu, Tezaure umane vii*), *cuvânt înainte* (semnat de prof. dr. Corneliu Bucur) și despre *autori*. Albumul suprinde imaginii ale gospodăriilor

tradiționale, aspecte ale practicării celor mai diverse meșteșuguri (olari, fierari, țesătoare, interpreți la diverse instrumente muzicale tradiționale, obiceiuri ale copiilor și ale tinerilor), toate acestea confirmând forța și însuflețirea unui popor care continuă să-și definească identitatea pornind de la rădăcinile sale.

Sub egida Complexului Național Muzeal „ASTRA” s-au desfășurat, în zilele de 5-6 septembrie 2008, o serie de manifestări științifice și culturale, dedicate comunității istororomâne din Croația. Aceste evenimente au marcat ultima etapă a proiectului cultural „*Istororomânii - consolidarea și permanentizarea valorilor și tradițiilor*” finanțat de Complexul Național Muzeal „ASTRA” și Administrația Fondului Cultural Național. Lucrările simpozionului au fost reunite în volumul de studii ***Istororomânii – repere cultural-istorice***. Publicația cuprinde articole semnate de: dr. Emil Petru Rațiu – Italia, prof. univ. dr. Vasile Frățilă, prof. univ. dr. Richard Sârbu de la Universitatea de Vest din Timișoara, prof. Petru Neiescu de la Institutul de Lingvistică „Sextil Pușcariu” din Cluj Napoca, doctoranzi și specialiști ai muzeului sibian precum și o galerie de imagini realizate în timpul cercetărilor de teren întreprinse de către muzeografi Complexului Național Muzeal „ASTRA” în satele locuite de istororomâni.

Ocazionat de aniversarea celor 45 de ani de la începerea organizării Muzeului Tehnici Populare, Complexul Național Muzeal „ASTRA” a pregătit și a oferit publicului expoziția ***Patrimoniul tehnic preindustrial, un brand internațional al României promovată de Muzeul „Astra”. 45 de ani de la fondarea muzeului în aer liber***. Catalogul, semnat de prof. dr. Corneliu Bucur, având și versiune în limba engleză, cuprinde 32 de pagini, 29 imagini din expoziție și a fost structurat astfel: 1. *Istoric. Argument. Proiectul inițial*, 2. *Muzeul Tehnicii Populare. Inaugurarea oficială. 17 octombrie 1967*, 3. *Sistematica generală a categoriilor tehnice*, 4. *Diacronia universală a civilizației tehnice prin perpetuarea „progresului tehnic”*, 5. *Civilizația tradițională în ansamblul ei* (cu patru subcapitole: Civilizația preistorică (neolitică), Civilizația dacică și romană, Civilizația prefeudală și feudală, Marea Revoluție Tehnică Medievală. Categoriile industriei feudale), 6. *În loc de concluzii*. Publicația încearcă să evidențieze motivația pentru care UNESCO a instituit un nou premiu internațional, *Premiul UNESCO pentru patrimoniul tehnic preindustrial*, care va fi acordat de România, recunoscând atât importanța muzeului sibian în cercetarea și valorificarea patrimoniului, cât și a felului în care acesta a devenit un brand al patrimoniului tehnic universal.

Au mai fost tipărite: harta ***Sibiu Extra Muros***, seturi de cărți poștale (***Patrimoniul tehnic preindustrial din România, Muzeul „ASTRA” – 10 Proiecte ProEuropa*** – cu versiuni în limbile română și engleză -, ***Din colecțiile Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”, Batik. Textile tradiționale din Indonezia, Mobilier pictat transilvănean, Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”, Biserica din Dretea, Troițele din Rășinari și Bunești, Capodopere ale arhitecturii populare românești***) și pliante de prezentare a muzeelor care constituie complexul muzeal sibian.

Pentru începutul anului 2009 se vor pregăti pentru tipar, prin Editura „ASTRA MUSEUM”, următoarele publicații:

- **volume, cataloage de expoziție și broșuri:** *Servicii cultural turistice 2009; Seducția muzeului*, autor Ilie Moise (studii, articole și intervenții pe diverse teme din domeniul etnografiei și folclorului susținute de autor în cadrul manifestărilor organizate de-a lungul timpului de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu); *Târgul Creatorilor Populari din România* (coordonator prof. dr. Corneliu Bucur); *Cartea vorbită – Povestea Muzeului „ASTRA”*;
- **periodice:** *ASTRA Forum* - revista Complexului Național Muzeal „ASTRA” Sibiu (apare și on-line la adresa http://www.muzeulastra.ro/astraforum/Astra_Forum.htm);

- **pliante și cărți poștale:** *Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”* (coordonator prof. dr. Corneliu Bucur); *Târgul Creatorilor Populari din România, Porți monumentale din Muzeul în aer liber;*
- **publicații on-line și pe suport electronic:** *Franz Binder (1824-1875) – călător și colecționar.*

Anii 2006-2008 au fost bogați din punct de vedere al aparițiilor editoriale pentru Complexul Național Muzeal „ASTRA”. Prin valoarea excepțională a lucrărilor publicate și prin tematica variată, volumele editate de Editura „ASTRA MUSEUM” se recomandă ca fiind de real interes pentru etnomuzeologia românească, probând, încă o dată, reputația științifică a Muzeului „ASTRA” și a specialiștilor săi.

LES PUBLICATIONS DU MUSEE „ASTRA” (2006-2008)

La maison d'édition „ASTRA MUSEUM” a continué pendant la periode 2006-2008 son activité de publication de monographies et périodiques, commencée en 1966 par Cornel Irimie. Département distinct du Centre d'Information et Documentation en Ethnologie Cornel Irimie, la maison d'édition s'est concentré sur la popularisation des travaux qui valorifient les recherches scientifiques des spécialistes du Complexe National des Musées „ASTRA” de Sibiu.

On a eu en vue, en tout premier, une plus efficace promotion de l'intégration de la culture et civilisation populaire traditionnelle roumaine, expression fondamentale de notre identité ethno-culturelle et aussi, notre intergration sur le plan ethno culturel dans la culture européenne par des monographies, des communications scientifiques, des catalogues, des guides, des brochures, des dépliants, des travaux de référence dans les domaines de l'ethnographie, l'antropologie l'ethno-musécologie et la conservation-restauration du patrimoine du musée, abordant la problématique essentielle à laquelle se confrontent les musées ethnographiques de Roumanie tant pavillonnaires que en plein air.

Les années 2006-2008 ont été riches au point de vue des apparitions éditoriales pour le Complexe National des Musées „ASTRA”. Par la valeur exceptionnelle des travaux publiés et par sa tématique variée, les volumes édités par la maison d'édition „ASTRA MUSEUM” sont recommandés comme de réel intérêt pour l'ethno-musécologie roumaine, prouvant une fois encore, la réputation scientifique du Musée „ASTRA” et de ses spécialistes.

SUMAR GENERAL AL VOLUMELOR CIBINIUM 1966-2008

Delia VOINA

AUTOR	TITLU	ANUL	PAGINI
András, Morgós	<i>Conservation of Wooden Archaeological Heritage</i>	2001-2005	347 - 367
Andreescu, M.; Blăjan, I.	<i>Laolaltă - un proiect cultural ambițios</i>	2001-2005	228 - 232
Andrei, Raluca; Bucurstan, Gabriel	<i>Cercetarea consumului cultural în Muzeul „ASTRA”</i>	2001-2005	171 - 176
Avitsur, Samuel	<i>Utilizarea mijloacelor hidroenergetice în Israel, de-a lungul veacurilor</i>	1979-83	97 - 103
Avram, Adriana	<i>Valorificarea oportunității reprezentate de finanțările internaționale în domeniul culturii - o prioritate pentru Complexul Național Muzeal „ASTRA”</i>	2006-2008/I	346 - 348
Badea, Anton	<i>Unelte și instalații de oloit în colecția Muzeului Etnografic din Reghin</i>	1969-73	87 - 98
Baron, Ovidiu	<i>Etno-fragmentarism: identitate și diferență. Românii în lume</i>	2006-2008/II	121 - 125
idem	<i>Întâlnirea Forumului European al Muzeelor</i>	2006-2008/II	9 - 14
idem	<i>Valorificarea patrimoniului Muzeului „ASTRA” prin strategii de marketing modern</i>	2006-2008/II	107 - 113
Basarabă, Mihaela	<i>Un nou format al site-ului Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	2006-2008/II	169 - 170
Bălu, Daniela; Ciubotă, Viorel	<i>Implicarea instituțiilor muzeistice în cercetarea problematicii - multiculturalității</i>	2001-2005	219 - 223
Bănățeanu, Tancred	<i>Lăzi populare românești. Meșteșugul și arta lădarilor</i>	1967-68	365 - 396
idem	<i>O inedită formă de reclamă pentru desfacerea produselor de ceramică</i>	1966	121 - 126
Bealcovschi, Simona	<i>EMYA, Premiul Consiliului Europei, a fost decernat în anul 1993 unei personalități din România</i>	1990-2000	13 - 16
idem	<i>Polisemia documentului filmic</i>	1990-2000	315 - 320
idem	<i>Un experiment în premieră națională: o galerie de sculptură modernă, în completarea unui muzeu etnografic în aer liber</i>	1990-2000	167 - 174
Bondoc-Crețu, Ileana; Lupu, Mihai	<i>A 5-a conferință bienală NATCC (North American Textile Conservation Conference), Mexic 2005</i>	2001-2005	424 - 428
Borzan, Maria	<i>Pâinea - produs tradițional și un simbol al valorilor și identității unui popor la Festivalul Internațional al Pâinii de la Savigliano (Italia)</i>	2001-2005	138 - 144
Botoroagă, Dana	<i>Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale” o certitudine privind viitorul artei populare din România</i>	2006-2008/I	250 - 254
idem	<i>Trasee ale etno și ecoturismului în Mărginimea Sibiului</i>	2006-2008/II	156 - 159
Bozan, Maria	<i>Cincisprezece ani de acțiune culturală la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu</i>	2006-2008/I	89 - 103
idem	<i>Patrimoniu etnologic și cultură contemporană. Trei ani de prezentare a altor culturi la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” din Sibiu</i>	2006-2008/II	48 - 61
Bozan, Maria; Crișan, Ciprian Petru	<i>Perspective contemporane de valorificare a patrimoniului etnologic extraeuropean. Aspecte din experiența Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”</i>	2001-2005	162 - 170

Brandes-Lățeș, Ștefan	<i>Muzeul „ASTRA”, o ofertă spectaculară</i>	2006-2008/II	138 - 141
Branga, Nicolae	<i>Uneltele agricole și gospodărești dacice și romane din Muzeul Brukenthal</i>	1969-73	39 - 55
Bucșa, Corneliu; Budileanu, Ioan	<i>Rezultate și obiective ale perfecționării activității de conservare a patrimoniului muzeal din lemn, la Muzeul Tehnicii Populare - Sibiu</i>	1974-78	359 - 363
Bucșa, Livia; Olaru, Valeri	<i>Colaborarea dintre Universitatea „Lucian Blaga” și Complexul Național Muzeal „ASTRA” din Sibiu, în formarea studenților de la specializarea conservare - restaurare</i>	2001-2005	381 - 385
Bucur, Corneliu	<i>12 proiecte culturale pentru Europa</i>	2006-2008/I	330 - 348
idem	<i>Academia Artelor Tradiționale din România o adevărată provocare universală pentru cultura secolului XXI. „Academia satului”, Academia valorilor superlative ale culturii orale</i>	2006-2008/I	232 - 242
idem	<i>Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului Tehnicii și Meșteșugurilor Populare din Dumbrava Sibului din perioada anilor 1968-1973</i>	1969-73	9 - 20
idem	<i>Activitatea de cercetare științifică și organizare expozițională la Muzeul Tehnicii Populare, în perioada 1974-1977</i>	1974-78	399 - 414
idem	<i>Aspecte social-economice ale practicării morăritului în partea de sud-est a Banatului</i>	1967-68	195 - 210
idem	<i>Cibinium 1990 - 2000. Prefață</i>	1990-2000	9 - 12
idem	<i>Civilizația tehnică populară. Concept, structură, caracteristici. Prezentarea sa în cadrul Muzeului Tehnicii Populare</i>	1974-78	53 - 70
idem	<i>Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu (la împlinirea unui centenar de la fondarea „Muzeului Asociațiunii”, în anul 1905)</i>	2001-2005	11 - 13
idem	<i>Cronica unor premii naționale și internaționale obținute de cel mai titrat muzeu din România, Muzeul „ASTRA”</i>	2006-2008/I	104 - 121
idem	<i>Cu privire la metodologia cercetării și identificării monumentelor de cultură populară transferate în Muzeul Tehnicii Populare</i>	1969-73	99 - 126
idem	<i>Documentația tehnico-științifică a monumentelor de arhitectură și tehnică populară din muzeele etnografice în aer liber</i>	1974-78	325 - 334
idem	<i>Evoluție și tipologie în sistematica instalațiilor tradiționale din România</i>	1974-78	111 - 182
idem	<i>Meșteșugul olăritului ilustrat în Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibului</i>	1967-68	109 - 129
idem	<i>Moara de apă în Dacia romană, în lumina descoperirilor arheologice</i>	1974-78	183 - 198
idem	<i>Moara de mână în istoria civilizației tehnice a poporului român</i>	1979-83	63 - 96
idem	<i>Monumentele de tehnică populară - categorie distinctă a patrimoniului cultural național</i>	1979-83	243 - 305
idem	<i>Muzeul „ASTRA” - Universul copiilor (programe și strategii de educație națională și integrare europeană, de la cea mai fragedă vârstă)</i>	2006-2008/I	215 - 225
idem	<i>Muzeul „ASTRA” în avangarda mișcării culturale mondiale (Programul „Tezaure umane vii” - validat de UNESCO, ICOM, ICME și IOV)</i>	2001-2005	19 - 22
idem	<i>Muzeul „ASTRA” și filmul documentar (Filmul „pentru”, „despre”, și „în” muzeu)</i>	1990-2000	311 - 314
idem	<i>Muzeul Civilizației Populare Tradiționale - “ASTRA” (1990 - 2000)</i>	1990-2000	23 - 44
idem	<i>Muzeul Tehnicii Populare la 20 de ani de la începerea organizării sale (1963-1983)</i>	1979-83	5 - 49

idem	<i>O expoziție retrospectivă. La 45 de ani de la întemeierea Muzeului Tehnicii Populare</i>	2006-2008/I	149 - 160
idem	<i>Perspectivile finalizării organizării expoziționale a Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului în anii 2006-2010</i>	2006-2008/I	123 - 148
idem	<i>Problema fundamentală a științei și etnomuzeologiei românești, în secolul al XX-lea: cunoașterea și reprezentarea identității etno-culturale</i>	2001-2005	29 - 32
idem	<i>Reprezentarea „Complexelor de industrii populare” în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	2001-2005	275 - 281
idem	<i>Satul românesc contemporan și Muzeul „ASTRA” (Recuperarea conștiinței proprii identității cultural-locale)</i>	1990-2000	183 - 188
idem	<i>Semnificațiile multiple ale unei aniversări. Cum a apărut Muzeul Tehnicii Populare și ce a devenit Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”, după 45 de ani</i>	2006-2008/I	39 - 58
Bucur, Corneliu Ioan; Arsenie Andre, Mihaela	<i>Departamentul creatorilor populari cu dizabilități. Un proiect tânăr, plin de sentiment și pasiune, în cadrul Asociației Naționale a Creatorilor Populari</i>	2006-2008/II	81 - 87
Bucur, Corneliu; Calborean, Ovidiu	<i>Prezentarea păstoritului în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Dumbrava Sibiului</i>	1990-2000	69 - 82
Bucur, Corneliu Ioan; Crețu, Mirela	<i>25 de ani de la inițierea Programului „Tezaure umane vii”. Muzeul „ASTRA” și trăirea întru tradiție</i>	2006-2008/I	73 - 88
Bucur, Corneliu Ioan; Crețu, Mirela; Botoroagă, Dana	<i>Programul „Tezaure umane vii” întreprins la Muzeul „ASTRA”, Sibiu. Raport de activitate pe anul 2008</i>	2006-2008/II	88 - 99
Bucur, Corneliu; Cușnir, Lucia; Deleanu, Valer	<i>Proiecte culturale propuse de Muzeul „ASTRA” Sibiu în Campania „Europa - un patrimoniu comun”</i>	1990-2000	291 - 302
Bucur, Corneliu; Dărbănt, Maria; Crețu, Mirela	<i>Olimpiada Națională „Meșteșuguri Artistice Tradiționale” și Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	1990-2000	217 - 224
Bucur, Corneliu; Iancu, Remus	<i>Sistemul mulinologic național reprezentat în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	1990-2000	95 - 106
Bucur, Corneliu Ioan; Nimircéag, Isabella	<i>Industria casnică textilă - reprezentată în Muzeul în aer liber prin gospodăriile din Lisa (județul Brașov) și Tilișca (județul Sibiu)</i>	2006-2008/I	178 - 181
Bucur, Corneliu; Marcu, Aurelia; Crețu, Mirela	<i>Un muzeu fondează și patronează o academie a satului românesc: Academia Artelor Tradiționale din România</i>	1990-2000	203 - 216
Bucur, Corneliu Ioan; Popa, Ada Maria	<i>„Tezaure umane vii” - expoziția inaugurală a anului Capitalei Culturale Europene 2007</i>	2006-2008/II	21 - 29
Bucur, Corneliu Ioan; Popa, Olga	<i>Tipologia cuptoarelor de ars vase ilustrată în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului</i>	2006-2008/I	286 - 291
Bucur, Corneliu Ioan; Ștefan, Ciprian Anghel	<i>Finalizarea grupelor tematice ale viticulturii și pomiculturii, în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Gospodăriile din Vlădești - județul Vâlcea și Bălănești - județul Gorj)</i>	2006-2008/I	166 - 170
Bucur, Corneliu Ioan; Ștefan, Ciprian Anghel; Jura, Marc	<i>Organizarea grupeii „Vânătoare tradițională”. Capcanele de vânătoare în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	2006-2008/I	161 - 162
Bucur, Mirel	<i>Investigația non-distructivă de tip radiologie digitală aplicată în domeniul picturii tempera pe panou</i>	2006-2008/II	253 - 260
idem	<i>Laboratorul de restaurare pictură. Realizări și perspective</i>	2001-2005	409 - 415
Budiș, Monica; Idu, Petre	<i>Mori cu ciutură și pive din bazinul superior al Bahnei - Mehedinți</i>	1967-68	217 - 229
Budrala, Dumitru	<i>Película de teren - document de cercetare</i>	1990-2000	321 - 326
idem	<i>Filmul documentar și imaginea cotidianului</i>	2006-2008/II	291 - 296

Bușie, Raluca	<i>Universul feminin. Expoziția „Evantai de ieri și de azi. Colecția Aurelia Veronica Filimon” la Muzeul de Etnografie Universală „Franz Binder” Sibiu</i>	2006-2008/II	62 - 65
Capotă, Adriana	<i>Ancheta sociologică din noiembrie-decembrie 2008</i>	2006-2008/II	114 - 120
idem	<i>Patrimoniu cultural - argument, în planul educației în spiritul conștientizării propriei identități etno-culturale</i>	2006-2008/II	142 - 144
Cărăbiș, Vasile	<i>Morile și pivele de pe valea Jaleșului (județul Gorj)</i>	1967-68	231 - 273
Chelcea, Ion	<i>Meșteșugul rotăritului în unele sate de pe Valea Dunării (Între cursul inferior al Oltului și Mostiștei)</i>	1969-73	233 - 251
idem	<i>O tehnică arhaică pentru prelucrarea țesăturilor de casă - băutul la gratie</i>	1967-68	173 - 177
idem	<i>Prelucrarea papurei în bunuri de utilitate practică și artistică în unele sate de pe Valea Dunării între cursul inferior al Oltului și Mostiștei</i>	1969-73	197 - 206
Chesnel, Marc	<i>Le Musée de la Civilisation populaire traditionnelle de Roumanie, a Sibiu</i>	1990-2000	331 - 343
Chirtea, Ileana	<i>Monitorizarea insectelor xilofage în Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului, în anul 2008</i>	2006-2008/II	281 - 287
Ciobanu-Stahl, Anca	<i>Date statistice privind morăritul din Țara Românească la 1861</i>	1967-68	211 - 216
Ciocșan, Octavian Silviu	<i>Punte peste veacuri. Biserica cu hramul „Pogorârea Sfântului Duh” din Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu</i>	2006-2008/II	179 - 193
Ciocșan, O.; Rogneanu, F.; Bogdea, D.; Iasinschi, V.; Ciocșan, S.	<i>Lucrări de conservare-restaurare în vederea strămutării bisericii (monument istoric din secolul al XVII-lea) din localitatea Dretea, județul Cluj</i>	2001-2005	396 - 400
Ciucă, Răzvan; Strâmbeanu, Aurel	<i>Patrimoniul tehnic al Muzeului Național al Agriculturii</i>	2001-2005	282 - 301
Cîmpean, Emanuela	<i>Dezvoltarea creativității prin programul de pedagogie muzeală</i>	2006-2008/II	133 - 134
Coltor-Constantinescu, Ilie	<i>Sărbătorile tradiționale. Între autentic și reconstituire în Muzeul „ASTRA”</i>	1990-2000	195 - 202
Coman-Sipeanu, Olimpia	<i>A crea și a păstra frumosul. Dialog cu Maria Poienaru din Laz, județul Alba</i>	2006-2008/I	300 - 306
idem	<i>Laboratorul de restaurare pictură, 1990-2005</i>	2001-2005	401 - 404
Coman-Sipeanu, Olimpia; Coman-Sipeanu, Marius	<i>Restaurarea iconostasului Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeș - un pas important în acțiunea de salvare a artei ecleziastice din România</i>	1990-2000	265 - 276
Cosma, Aurelia	<i>A 22-a Conferință Europeană a Asociației Muzeelor în aer liber. 22-28 august 2005, Finlanda</i>	2001-2005	96 - 103
Costăchescu, Maria	<i>Atelierul de piepteni - Muzeul Galeș - Săliște</i>	1969-73	259 - 264
Crețu, Mirela	<i>„Tezaure umane vii”. Muzeul „ASTRA” și trăirile întru tradiție</i>	2001-2005	145 - 150
Csilléry, Klára K.	<i>Muzeul în aer liber de la Szentendre</i>	1974-78	415 - 430
Curcă, Alina Geanina	<i>Probleme specifice de restaurare a opt icoane pe sticlă din Colecția Telea</i>	2001-2005	416 - 419
Cursaru, Simona Maria	<i>Formele și ornamentica ceramicii de Horezu. Între tradiție și inovație</i>	2001-2005	132 - 137
Cușnir, Lucia	<i>Prelucrarea automată a datelor în Muzeul „ASTRA”</i>	1990-2000	283 - 290
David, Liviu	<i>Cercetări pentru depistarea unei cherhanale din Delta Dunării</i>	1969-73	77 - 86
Dăneasă, Cristina	<i>Restaurarea panourilor reprezentând „Maica Domnului cu Pruncul” și „Fuga în Egipt” din cadrul catapetesmei altarului din biserica ortodoxă din satul Răchita, județul Alba</i>	2006-2008/II	212 - 218

Deleanu, Valer	<i>Colecția de mijloace de transport și reprezentarea acestora într-un pavilion specializat din Muzeul în aer liber „ASTRA”</i>	2001-2005	288 - 301
idem	<i>Expoziția pavilionară - demers complementar fundamental al Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	1990-2000	159 - 166
idem	<i>Muzeul „ASTRA” și colaborarea cu Ecomuzeul Regional Sibiu</i>	2006-2008/I	315 - 319
idem	<i>Pavilionul de prezentare a mijloacelor de transport tradiționale (vehicule)</i>	2006-2008/I	201 - 214
idem	<i>Probleme teoretice privind cercetarea și includerea în sistem a mijloacelor de transport populare din România</i>	1979-83	345 - 361
idem	<i>Programul „Patrimoniul cultural din sudul Transilvaniei”</i>	2006-2008/I	266 - 270
idem	<i>Sistemul mijloacelor de transport tradiționale într-o localitate sătească: Mohu (județul Sibiu)</i>	1974-78	301 - 323
idem	<i>Sistemul transporturilor tradiționale. Colecție și reprezentare în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	1990-2000	141 - 158
Deleanu, Valer; Popa, Constantin	<i>Folosirea mijloacelor de transport tradiționale la transferul staulului din Rășinari în Muzeul Tehnicii Populare</i>	1979-83	387 - 395
Deleanu, Valer; Rozor, Aurel	<i>Politica de achiziții și reconstrucții în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (1990-2000)</i>	1990-2000	45 - 68
Diaconescu, Ileana	<i>Câteva unelte și metode de pescuit în Oltenia</i>	1967-68	327 - 335
Dinulescu, Rodica; Teodorescu, Iulia	<i>Problematika conservării obiectelor textile cu valoare de patrimoniu - expuse în locații neconvenționale</i>	2001-2005	420 - 423
Dragne, Aurel	<i>Icoana pe sticlă, oglindă a multiculturalității transilvane</i>	2001-2005	244 - 256
Dumitru, Antonie	<i>Conceptul de „MUSEUM VIVUM” la motivul Târgului Creatorilor Popolari din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	1990-2000	189 - 194
Dunăre, Nicolae	<i>Răspândirea satelor specializate în meșteșuguri populare pe teritoriul României</i>	1967-68	23 - 70
Fleșeriu, Anca	<i>Gospodăria de pescari din Mahmudia (județul Tulcea). Tradiție și inovație în organizarea interiorului (perioada 1920-1945)</i>	1979-83	307 - 319
Focșa, Marcela	<i>Prelucrarea lânii</i>	1969-73	189 - 195
idem	<i>Tehnici tradiționale pentru prelucrarea cânepii</i>	1967-68	141 - 152
Fogarascher, Sorin	<i>Conservarea și restaurarea obiectelor ceramice din colecțiile Complexului Muzeal „ASTRA”</i>	1990-2000	277 - 282
idem	<i>Problematika restaurării colecției de ceramică a Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” în vederea transferării în noul spațiu de depozitare din Casa Artelor</i>	2006-2008/II	209 - 211
Fulea-Popa, Ioan	<i>Edificii privind viața publică sătească, reprezentare în Muzeul „ASTRA” din Sibiu (un nou sector expozițional creat după 1990)</i>	1990-2000	119 - 140
Fulga, Ligia	<i>Cercetările etnologice în satele săsești depopulate din sud-estul Transilvaniei</i>	2001-2005	73 - 75
Gangolea, Cornelia	<i>Tehnica construcției viorilor la meșterii populari din Mușca și Lupșa (zona Munților Apuseni)</i>	1979-83	237 - 242
Gaston, Anca	<i>Relațiile publice și mass-media într-o curbă ascendentă spre un trend european</i>	2001-2005	177 - 180
Găvan, Elena	<i>Semnificațiile istorice ale unui tip de cămașă femeiască din Colecția „ASTRA”</i>	2001-2005	116 - 124
Gherghel, Marius	<i>Construcții pastorale din piatră din zona alpină - Vârciorova</i>	2001-2005	316 - 324

idem	<i>Finalizarea grupei olăritului în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (reconstrucția gospodăriilor-atelier de olar din Găleșoia - Gorj)</i>	2006-2008/I	171 - 177
Ghiorgheș, Simona	<i>Atelierele școală de artă populară - un nou produs cultural oferit de Complexul Național Muzeal „ASTRA” Sibiu</i>	2006-2008/I	260 - 264
Giurescu, Constantin C.	<i>Vechimea exploatarei petrolului și a „cerii de pământ” în Țările Românești</i>	1967-68	15 - 22
Goia, Ioan Augustin	<i>Considerații privind evoluția amenajărilor pastorale țărănești pentru ovine în nord-vestul Transilvaniei</i>	2001-2005	53 - 72
Goția, Dorin	<i>Bibliografie</i>	1990-2000	353 - 364
Grama, Ana	<i>Andrei Șaguna, serbările populare și începuturile etnomuzeografiei românești (1852-1862)</i>	2006-2008/I	10 - 38
idem	<i>Români sudtransilvani în ambianța multiculturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea</i>	2001-2005	191 - 218
Gruian, Alexandra	<i>Expoziția unei mărturii etnografice: „Invitație la muntele Athos - fotografii de Yves Phelippot”</i>	2006-2008/II	66 - 71
idem	<i>Studiu asupra aruncătorului de suliță din colecția Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder</i>	2006-2008/I	307 - 314
Gschwend, Max	<i>Muzeul elvețian în aer liber din Ballenberg - Elveția</i>	1979-83	421 - 430
Guttmann, Marta	<i>Centrul de pregătire al conservatorilor și restauratorilor. Programe la nivelul exigențelor europene</i>	2001-2005	405 - 408
Guttmann, Márta; Teodorescu, Iulia; Bernath, Andrea	<i>Conservarea preventivă: o prioritate la nivel internațional, o prioritate a CePCoR (Centrul de Pregătire a Conservatorilor și Restauratorilor)</i>	2006-2008/II	261 - 268
Herseni, Traian	<i>Dimitrie Gusti și cercetarea multidisciplinară a României</i>	1979-83	51 - 61
Herseni, Traian	<i>Probleme și orientări noi în etnografia românească</i>	1974-78	25 - 35
Hoffmann, Herbert	<i>O formă inedită de teasc de ulei</i>	1967-68	337 - 341
idem	<i>O tipologie a instalațiilor de tescuit uleiul în România</i>	1966	49 - 60
idem	<i>Un dispozitiv de ameliorare a admisiei la mori - „butonul”</i>	1967-68	275 - 280
Hudson, Kenneth	<i>European Museum of the Year Award. Candidații pentru anul 2000 (introducere)</i>	1990-2000	17 - 22
Iancu, Remus	<i>Studiul complexelor de instalații hidraulice din localitatea Rebrîșoara, județul Bistrița-Năsăud</i>	2001-2005	325 - 330
Iancu, Remus; Streza, Marius-Florin; Păucean, Ștefan	<i>Morile cu „alvan” de pe Someșul Inferior. Moara cu „alvan” din Ciocmani, județul Sălaj</i>	2006-2008/I	194 - 200
Iliuț, Raluca	<i>Rășinari, trasee ale etno și ecoturismului</i>	2006-2008/II	145 - 155
Ionescu, Geanina Alina	<i>Restaurarea icoanei pe lemn „Înălțarea lui Iisus”, din colecția Complexului Național Muzeal „ASTRA” - Sibiu</i>	2006-2008/II	243 - 252
Irimie, Cornel	<i>Anchetă statistică în legătură cu rețeaua de instalații tehnice populare acționate de apă pe teritoriul României (Vechimea, tipologia, răspândirea și frecvența lor)</i>	1967-68	413 - 487
idem	<i>Cercetări etnografice privind istoria tehnicii populare la români</i>	1967-68	5 - 13
idem	<i>Conferința de lucru a muzeelor etnografice în aer liber ținută la Brienz-Elveția în luna sept. 1967</i>	1967-68	507 - 516
idem	<i>Dezvoltarea și profilarea tematică a muzeelor etnografice în aer liber în România. Activitatea lor științifică și cultural-educativă în lumina celor mai recente realizări</i>	1974-78	45 - 51
idem	<i>Muzeul Tehnicii Populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare</i>	1966	15 - 28

idem	<i>Profilul tematic complex și problematica interdisciplinară a Muzeului Meșteșugurilor și Tehnicii Populare</i>	1969-73	5 - 8
idem	<i>Unitate, continuitate și specificitate în civilizația, cultura și arta populară românească</i>	1974-78	9 - 24
Irimie, Cornel; Bucur, Corneliu	<i>Muzeul Tehnicii Populare la zece ani (1967-1977). Bilanț și perspective</i>	1974-78	5 - 8
Irimie, Cornel; Hoffmann, Herbert	<i>Boștinăritul-o veche îndeletnicire specializată la români</i>	1979-83	105 - 138
Ispas, Anca	<i>Variante ale războiului de țesut bete</i>	1974-78	297 - 300
Iurașciuc, I.	<i>O tehnică străveche de vâltorit</i>	1967-68	179 - 184
Ivanovici, Olga	<i>Ocupații, meșteșuguri, industrii populare, sisteme și mijloace tradiționale de transport și comunicație în România. Bibliografie selectivă (1972-1975)</i>	1974-78	431 - 436
Izdrailă, Vasilica	<i>Tehnici de decorare a ștergarelor. Alesăturile</i>	2006-2008/II	197 - 208
Jura, Marc; Ștefan, Ciprian Anghel	<i>Finalizarea grupei păstoritului tradițional din Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	2006-2008/I	163 - 165
Kato, Csilla	<i>Reprezentarea cunoștințelor antropologice în textul scris și cu mijloace vizuale</i>	2006-2008/II	305 - 308
Kertesz, Cornelia	<i>Contribuții ale Laboratorului de restaurare textile la realizarea restaurării și conservării colecțiilor Muzeului „ASTRA”</i>	1990-2000	257 - 264
idem	<i>Tehnici vechi de decorare a obiectelor textile etnografice. Tehnica de decorare a țesăturilor pe fire numărate</i>	2006-2008/II	194 - 196
Laenen, Mark	<i>Muzeul în aer liber din Bokrijk (Belgia), după 30 de ani</i>	1979-83	397 - 419
Lăcătușu, Ioan	<i>Muzeele românești din județele Covasna și Harghita - continuatoare a tradițiilor astrite din zonă</i>	2001-2005	86- 95
Lăpădat, Ionuț	<i>Elemente de ecumenism în satul românesc</i>	2006-2008/II	44 - 47
Lăpădat, Ionuț; Ștefan, Ciprian Anghel	<i>Elemente ale spiritualității românești în spațiul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” din Sibiu</i>	2006-2008/I	226 - 230
Lebu, Mirela	<i>Organizarea interiorului tradițional. Realitate etnografică sau provocare pentru vizitatorul modern. Dileme la început de secol XXI</i>	2001-2005	104 - 108
Luca, Ioana	<i>Turism și artă populară</i>	2006-2008/I	255 - 259
idem	<i>Valorificarea comercială a creației contemporane de artă populară: „Galeriile de artă populară ale Muzeului ”ASTRA”</i>	1990-2000	237 - 242
Luca, Ioana; Ghiorgheș, Simona	<i>Târgul Național de Jucării</i>	2006-2008/II	100 - 104
Lungescu, Olivia; Godea, Ioan	<i>Morile de apă de pe Valea Roșiei</i>	1969-73	127 - 134
Lupu, Nicolae	<i>Cuvânt înainte</i>	1966	3 - 6
M. O.	<i>Bibliografia generală privind meșteșugurile și instalațiile tehnice populare în publicațiile noi românești</i>	1966	145 - 147
Maier, Carmina	<i>„Cruce. Răscruce. Troița în Mărginimea Sibiului”. Studiul unui monument de arhitectură populară transpus în discurs expozițional</i>	2006-2008/II	72 - 77
idem	<i>Evoluția seculară a unui muzeu. Arhiva științifică a Complexului Național Muzeal „ASTRA”</i>	2001-2005	155 - 157
Malearov, Simona	<i>Altarele poliptice din bisericile evanghelice transilvănene (secolele XV-XVI)</i>	2001-2005	266 - 269
Mândroane, Maria	<i>„Țări” românești privilegiate sub dominație străină - structuri socio-economice și culturale în Valea Carașului (Banat) și Mărginimea Sibiului (Ardeal)</i>	2001-2005	109 - 115

Mărginean, O.	<i>Cronica anilor 1956-1966 privind înființarea și organizarea Muzeului Tehnicii Populare</i>	1966	137 - 144
idem	<i>Cronica privind activitățile de cercetare și organizare a Muzeului Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului pe perioada 1966-1967</i>	1967-68	527 - 536
idem	<i>Ocupații, meșteșuguri și industrii populare. Bibliografie selectivă</i>	1969-73	315 - 320
Mihăescu, Corina	<i>Secesiune și globalizare</i>	2001-2005	49 - 52
Mihăescu, Veronica	<i>Centrul de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”: Trecut - prezent - viitor</i>	2001-2005	158 - 161
Mironescu, Nicolae Al.; Petrescu, Paul	<i>Cu privire la instrumentarul viticol tradițional. Contribuții la cunoașterea etnografică a viticulturii</i>	1966	61 - 78
Moga, Florența	<i>Metode și tehnici de conservare și restaurare a obiectelor din piele - blană, utilizate în Laboratorul Complexului Muzeal „ASTRA”</i>	1990-2000	251 - 256
idem	<i>Port tradițional românesc în miniatură din colecția „ASTRA” (secolele XVIII - XIX)</i>	2006-2008/II	224 - 231
idem	<i>Problematika restaurării obiectelor din piele - blană din colecția Complexului Național Muzeal „ASTRA”</i>	2006-2008/II	219 - 293
Moise, Ilie	<i>„ASTRA MUSEUM” în contextul etnologiei românești</i>	2006-2008/II	311 - 322
idem	<i>Cercetarea etnomuzeologică sibiană în context național și european. Argument: publicațiile Muzeului „ASTRA”</i>	2001-2005	24 - 25
Mozes, Tereza	<i>Ceramica populară din Bârsa</i>	1967-68	131 - 139
Muntean, Daniela	<i>Biblioteca Muzeului „ASTRA”</i>	2006-2008/II	
idem	<i>Etnologia în contextul literaturii de specialitate. Repere bibliografice 2000-2005</i>	2001-2005	436 - 465
Munteanu, Dan	<i>Considerații privind organizarea grupei tematice „Vânătoare populară”, din cadrul Muzeului Tehnicii Populare</i>	1979-83	321 - 344
Neagu, Corneliu; Bucur, Corneliu	<i>Probleme și studii privind metodologia reconstrucției și restaurării monumentelor în cadrul Muzeului Tehnicii Populare</i>	1974-78	335 - 358
Necula, Marcela	<i>Concluzii și sarcini de viitor pe linia activității cultural-educative evidențiate de rezultatele anchetei psiho-sociologice desfășurate, timp de trei ani, la Muzeul Tehnicii Populare</i>	1974-78	373 - 385
Negoescu, Gabriela	<i>Restaurarea unui colțar săsesc din secolul al XVIII-lea</i>	2006-2008/II	269 - 280
Nemeș, Paul; Basarabă, Mihaela	<i>Modernizarea platformei de digitizare a patrimoniului la Muzeul „ASTRA”</i>	2006-2008/II	171 - 172
Niedermaier, Paul	<i>Completări și ameliorări la proiectul de realizare arhitectonică, peisagistică și funcțională a Muzeului Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului</i>	1974-78	71 - 80
idem	<i>Începuturile Muzeului în aer liber din Dumbrava Sibiului (Amintiri)</i>	2006-2008/I	7 - 9
idem	<i>Note de călătorie. Muzee etnografice în aer liber din Austria și R.F.G.</i>	1967-68	517 - 520
idem	<i>Proiectul de sistematizare a Muzeului din Dumbrava Sibiului</i>	1966	29 - 40
Nițulescu, Virgil Ștefan	<i>Centenarul Muzeului „ASTRA” și salvagardarea patrimoniului cultural imaterial</i>	2001-2005	16 - 18
Oberländer - Târnoveanu, Irina	<i>Identitatea culturală și patrimoniul digital: proiecte, rețele și portaluri</i>	2001-2005	41 - 48

Olaru, Valeriu	<i>Activitatea de conservare-restaurare a patrimoniului Muzeului „ASTRA” în perioada 1905-2005 (realizarea performanțelor compatibile cu standardele europene)</i>	2001-2005	386 - 395
idem	<i>Conservarea și restaurarea patrimoniului Muzeului „ASTRA”; programul strategic în ultimii 45 de ani</i>	2006-2008/I	59 - 72
idem	<i>Laboratorul Zonal de conservare-restaurare „ASTRA” - Sibiu în programul internațional de pregătire a restauratorilor din rețeaua națională</i>	1990-2000	243 - 250
Olaru, Valeriu; Ștefan, Camelia; Roșca, Karla	<i>Muzeul de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus” - o nouă unitate muzeală</i>	2006-2008/II	17 - 20
Oprescu, Liliana; Basarabă, Mihaela; Novac, Lucica	<i>Digitizare pentru prezervare! Etapele digitizării arhivei de imagini a Centrului de Informare și Documentare în Etnologie „Cornel Irimie”</i>	2006-2008/II	173 - 176
Opriș, Ion	<i>Muzeele etnografice și școala, pe coordonatele moderne ale cooperării, în cadrul procesului instructiv-educativ</i>	1974-78	365 - 372
Ostap, Melania	<i>Cu privire la meșteșugul jocăritului în zona Fălticeni</i>	1979-83	189 - 228
idem	<i>Meșteșugul dogăritului în satele Baia și Bogata (județul Suceava)</i>	1974-78	249 - 272
Ostap, Melania; Semendeaev, Victoria	<i>Pivele de bățut sumani de pe valea Somuzului</i>	1967-68	185 - 194
Palada, Ștefan	<i>Contribuții la cunoașterea arhitecturii laice din Valea Cosăului (Maramureș) și prezentarea acestora în Muzeul Tehnicii Populare</i>	1974-78	229 - 247
idem	<i>Contribuții la cunoașterea dezvoltării istorice a meșteșugurilor legate de prelucrarea pieilor în Săliștea Sibiului</i>	1967-68	343 - 354
idem	<i>Instalații complexe și complexe de industrie țărănească</i>	1969-73	157 - 174
idem	<i>Prezentarea în Muzeul Tehnicii Populare a meșteșugurilor și industriilor de exploatare și prelucrare a lemnului</i>	1979-83	363 - 385
Pally, Filofteia	<i>Relațiile dintre „străinii” ungureni și moșnenii câmpulungeni în secolele XVIII-XIX, reflectate în documente</i>	2001-2005	224 - 227
Părau, Steluța	<i>Prezervarea patrimoniului etnografic în contextul: identitate culturală vs globalizare. Premise teoretice. Studiu de caz</i>	2001-2005	33 - 40
Pănoiu, Andrei	<i>Caractere specifice în arhitectura populară din Gorj</i>	1967-68	89 - 108
Păucean, Ștefan	<i>Considerații istorice asupra morilor plutitoare de pe cursul Someșului. Moara din Lucăcești, județul Maramureș - studiu de caz</i>	2006-2008/I	292 - 286
Penciu, Eliza	<i>Centrul de informare turistică din Muzeul în aer liber. Funcționalitate, utilitate, programe cultural-turistice</i>	2006-2008/II	126 - 132
idem	<i>Turismul cultural - parametru de calitate și eficiență mondială. Modelul Muzeului „ASTRA” - Sibiu</i>	2001-2005	181 - 187
Petrescu, Paul; Mironescu, N. Al.	<i>Construcțiile viticole din Gorj. Contribuții la studiul etnografic al viticulturii</i>	1967-68	281 - 325
Petrescu-Burloiu, Ion	<i>Tipurile de case din Țara Oltului și tehnica de construcție a lor</i>	1967-68	71 - 86
Ploscă, Cristina	<i>Imagini ale timpului trecut: câteva mănăstiri franciscane din județul Hunedoara</i>	2001-2005	257 - 265
Pop, Valer	<i>Cuvântul de salut al colegilor de la Muzeul Județean Mureș</i>	2001-2005	23

Pop, Valer; Diaconescu, Aurelia	<i>Muzeul Etnografic din Târgu Mureș în prag de aniversare</i>	2001-2005	76 - 85
Popa, Ada Maria	<i>Academia Artelor Tradiționale din România: un proiect între ideal, deziderat și recunoaștere oficială. Academia Artelor Tradiționale din România, elogiu adus frumuseții simplității</i>	2006-2008/I	243 - 249
idem	<i>Crochiu simbolistic și o nouă provocare etno- scenografică: labirintul din fragmente de iconostas</i>	2001-2005	125 - 131
Popa, Constantin	<i>Agricultura în Mărginimea Sibiului</i>	1969-73	57 - 68
idem	<i>Aspecte ale vieții pastorale în Munții Călimani</i>	1974-78	221 - 228
idem	<i>Contribuții etnografice la cunoașterea păstoritului în Munții Sebeșului</i>	1979-83	139 - 151
idem	<i>Problematica păstoritului, prezentată în Muzeul Tehnicii Populare</i>	1974-78	95 - 110
idem	<i>Sesiunea consiliului științific al Muzeului Tehnicii Populare</i>	1969-73	21 - 30
Popescu, Constantin	<i>Arhitectura pastorală din Munții Branului</i>	1969-73	253 - 258
Popescu-Argeșel, Ion	<i>Asupra morilor și altor instalații de apă din zona Munților Trascăului</i>	1969-73	135 - 156
Potoroacă, Elena	<i>Proiectul cultural „Istoromânni - consolidarea și permanentizarea valorilor și tradițiilor”. Prezentare generală</i>	2006-2008/I	320 - 328
Pöttler, Victor Herbert	<i>Muzeul Austriac în aer liber din Stübing de lângă Graz. Contribuții la problema „Fundarea și organizarea” unui muzeu în aer liber</i>	1969-73	299 - 314
Prună, M.; Zeleniuc, O.; Bucșa, L.; Olaru, V.; Chirtea, I.	<i>Metode și produse noi pentru conservarea și restaurarea lemnului din Patrimoniul Cultural Național</i>	2001-2005	373 - 380
Rădulescu, Lelia	<i>Contribuții la cercetarea pescuitului în Țara Făgărașului în secolele XV-XX</i>	1969-73	69 - 76
Roșca, Karla	<i>„Suprafețe ceramice și design” - un volum de excepție în anul Capitalei Culturale Europene - 2007</i>	2006-2008/II	326 - 329
Roșca, Karla; Fülöp Szöcs, Károly	<i>Colecția de cahle din patrimoniul Muzeului de Etnografie și Artă Populară Săsească „Emil Sigerus”. Identitate transilvăneană - identitate europeană</i>	2001-2005	237 - 243
Roșca, Karla; Ștefan, Camelia	<i>Pe Valea Hârtibaciului, în căutarea tradiției</i>	2006-2008/I	271 - 275
Roșca, Lucian-Emil	<i>Orientări, tendințe și perspective spre o valorizare a multiculturalismului</i>	2001-2005	270 - 271
Ruşdea, Hedwiga	<i>Morile cu ciură de pe Valea Tismanei</i>	1974-78	199 - 219
idem	<i>Morile de vânt din nordul Dobrogei</i>	1966	79 - 96
idem	<i>Principii și criterii pentru structurarea tematică a sectorului alimentar din Muzeul Tehnicii Populare</i>	1974-78	81 - 93
Sarsamă, Sabastian	<i>Țara Oltului - o „Țară” istorică în muzeul Țării. Specificitatea și reprezentarea în domeniul arhitecturii, al gospodăriei și meșteșugurilor tradiționale</i>	1990-2000	83 - 94
Sedler, Irmgard	<i>Mobilier pictat din sudul Transilvaniei. Un proiect internațional realizat la Casa Artelor din Sibiu (august - noiembrie 2007)</i>	2006-2008/II	33 - 43
Semendeev, Victoria; Ostap, Melania	<i>Despre meșteșugul butnăritului în zona Iașului</i>	1967-68	355 - 364
Silea, Iuliana	<i>Strategii de dezvoltare a programelor pentru tineret în Muzeul „ASTRA”</i>	2006-2008/II	135 - 137
Sofronie, Mihai	<i>Prezentarea metalurgiei feroase în Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului</i>	1969-73	31 - 38
idem	<i>Prima expoziție etnografică românească în aer liber (1905)</i>	1967-68	521 - 525

Sofronie, Mihai; Palada, Ștefan	<i>Aurăritul, un meșteșug străvechi ilustrat în Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului</i>	1966	97 - 112
Sonnenschein, F. H.	<i>Istoria vie a tehnicii. Muzeul westfalian în aer liber al monumentelor de cultură tehnice</i>	1966	127 - 136
Stoica, Georgeta	<i>Centre specializate în prelucrarea artistică a lemnului în Oltenia</i>	1969-73	207 - 232
idem	<i>Conservarea monumentelor de arhitectură populară și integrarea lor în modul de viață contemporan</i>	1974-78	37 - 44
idem	<i>Prelucrarea părului de capră. Unelte și produse</i>	1967-68	153 - 172
Streza, Marius-Florin	<i>Extragerea și prelucrarea chihlimbarului de Buzău. Gospodăria-atelier de prelucrare a chihlimbarului din Colți, județul Buzău - premieră în muzeele etnografice în aer liber din România</i>	2006-2008/I	189 - 193
idem	<i>Piuăritul în Mărginimea Sibiului. Perspectivă evolutiv-tipologică. Reprezentare muzeală</i>	2001-2005	336 - 339
Streza, Marius-Florin; Păucean, Ștefan	<i>Finalizarea organizării grupei de industrii textile hidraulice. Reconstrucția Complexului de industrii textile din Gura Râului (județul Sibiu) și a Complexului de industrii hidraulice de la Rebrîșoara (județul Bistrița-Năsăud)</i>	2006-2008/I	182 - 188
Stroia, Ruxandra Ioana	<i>Meșteșugul cococăritului. Intervenții de conservare și restaurare</i>	2006-2008/II	232 - 242
Székely, Zoltán	<i>Meșteșugul de turtă dulce și formele de turtă dulce ca obiecte de artă populară la secuii din Transilvania</i>	1969-73	265 - 280
Ștefan, Camelia; Roșca, Karla	<i>Identitate cultural europeană - 10+15+2. Dialogul multiplelor identități</i>	2006-2008/II	30 - 32
Ștefan, Ciprian Anghel	<i>Identificarea iconografică a bisericilor de lemn din cadrul Muzeului Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA” (Dretea-județul Cluj și Bezded-județul Sălaj)</i>	2001-2005	331 - 335
Tăban, Mircea	<i>Inventică și creativitate tehnologică în practicarea industriilor populare (județul Caraș-Severin)</i>	2001-2005	302 - 315
Teodorescu, Virginia	<i>Industria casnică textilă din Cârțișoara (județul Sibiu)</i>	1974-78	273 - 296
idem	<i>Tradiție și inovație în arta țesutului din Cârțișoara și Avrig, județul Sibiu</i>	1979-83	167 - 188
Timar, Maria Cristina	<i>Opțiunea pentru restaurarea mobilei la Universitatea „Transilvania” din Brașov</i>	2001-2005	368 - 372
Todoran, Alexandra Elena	<i>Relațiile publice pentru muzee - gen proxim și diferență specifică - experiența Muzeului de Etnografie Universală „Franz Binder”</i>	2006-2008/II	160 - 165
Togni, Roberto	<i>Musei della cultura tradizionale della Roumania</i>	1990-2000	345 - 352
Tolomei, Iov	<i>Conservarea și expunerea monoxilei de pe râul Siret - un argument etnografic pentru activitatea vechilor „broduri” peste râuri</i>	2001-2005	429 - 431
Toma, Laurențiu	<i>Biserica de lemn din Sadu (jud. Sibiu): un experiment valoros privind translația și restaurarea unui monument istoric</i>	1990-2000	175 - 182
Tomegea, George	<i>Bățele ciobănești din colecția Muzeului „ASTRA”</i>	2006-2008/I	297 - 299
Ucă, Narcisa	<i>Ceramica din Vlădești. Tradiție și mutații contemporane</i>	1979-83	229 - 235
Ungurean, Cristina	<i>Asociația Creatorilor Popolari din România, inițiată și coordonată de Muzeul „ASTRA”</i>	1990-2000	225 - 230
Ungurean, Cristina; Oprișiu, Angela	<i>Organizațiile nonguvernamentale fondate de Muzeul „ASTRA”</i>	1990-2000	231 - 236
Ungureanu, Nicolae	<i>Cu privire la oglindirea specificului culturii populare românești de către muzeele etnografice</i>	1966	7 - 14
Urduzia, Claudia	<i>Târgul ca loc de confluență. Târgurile anuale ale Sibiului - imagine a multiculturalității transilvănene (I)</i>	2001-2005	233 - 236
Valen, Fartein	<i>Colecțiile Sandvig de la Maihaugen - Norvegia</i>	1969-73	281 - 298
Vareka, Josef	<i>Morile de vânt în Cehoslovacia</i>	1967-68	489 - 505

Vârtej, Alexandru	<i>Dialectica tradiției în tipologia locuințelor și anexelor gospodărești din Munții Apuseni (reconstituirea unui „crâng” moșesc în Dumbrava Sibiului)</i>	1990-2000	107 - 118
Văcariu, Mihaela	<i>Alimentația tradițională în comuna Rășinari. Reprezentare expozițională în cadrul gospodăriilor transferate în Muzeul Civilizației Populare Tradiționale „ASTRA”</i>	2006-2008/I	276 - 285
idem	<i>Instalațiile hidraulice ale Rășinarilor</i>	2001-2005	340 - 343
Vărgatu, Adina	<i>Muzeul „ASTRA” în anul 2007 - Anul Capitalei Culturale Europene. Scenariul unui film premiat</i>	2006-2008/II	297 - 304
idem	<i>Muzeul și provocarea audiovizuală. Civilizația tradițională în documentarele de la Studioul de film ASTRA</i>	2001-2005	151 - 154
Voina, Delia; Vasilief, Mihaela	<i>Publicațiile Muzeului „ASTRA” (2006-2008)</i>	2006-2008/II	330 - 338
Wiener, Raymonde	<i>Considerații de ordin tehnic referitoare la pivele cu bătaie orizontală</i>	1969-73	175 - 188
idem	<i>Contribuții la studiul tehnicii populare de prelucrare a osului. Doi meșteri în prelucrarea cornului la Sibiu</i>	1967-68	397 - 412
idem	<i>Muzeele sătești cu profil etnografic în lumina Legii ocrotirii patrimoniului cultural național</i>	1974-78	387 - 397
idem	<i>Prezentarea prelucrării casnice a lânii în cadrul Muzeului Tehnicii Populare (Gospodăria din Poiana Sibiului)</i>	1979-83	153 - 165
idem	<i>Un sector al Muzeului etnografic în aer liber din Sibiu (Tehnici și meșteșuguri populare folosite la prelucrarea pieilor, fibrelor animale și vegetale)</i>	1966	113 - 120
Zambori, Marius	<i>Importanța anchetelor și studiilor sociologice și de marketing în stabilirea strategiilor optime de marketing cultural</i>	1990-2000	303 - 306
idem	<i>Pedagogie muzeală - ofertă originală și modernă în spiritul educației culturale permanente</i>	1990-2000	307 - 310
Zderciuc, Boris	<i>Criterii de selecționare a monumentelor pentru muzeele etnografice în aer liber</i>	1966	41 - 48
Zeleniuc, O.; Pruna, M.; Bucșa, L.; Olaru, V.; Chirtea, I.	<i>Interconexiuni lemn - protecție monumente istorice</i>	2001-2005	432 - 435

This is to record that the

MUZEUL CIVILIZATIEI
POPULARE TRADITIONAL 'ASTRA'
SIBIU

*has been nominated by the panel of judges and
is commended for its noteworthy achievement in raising
the public quality of its museum collections*

Massimo Negri
European Museum Forum Director

Bursa, 9 May 2009

E U R O P E A N M U S E U M F O R U M

ISSN 1842 - 0249

